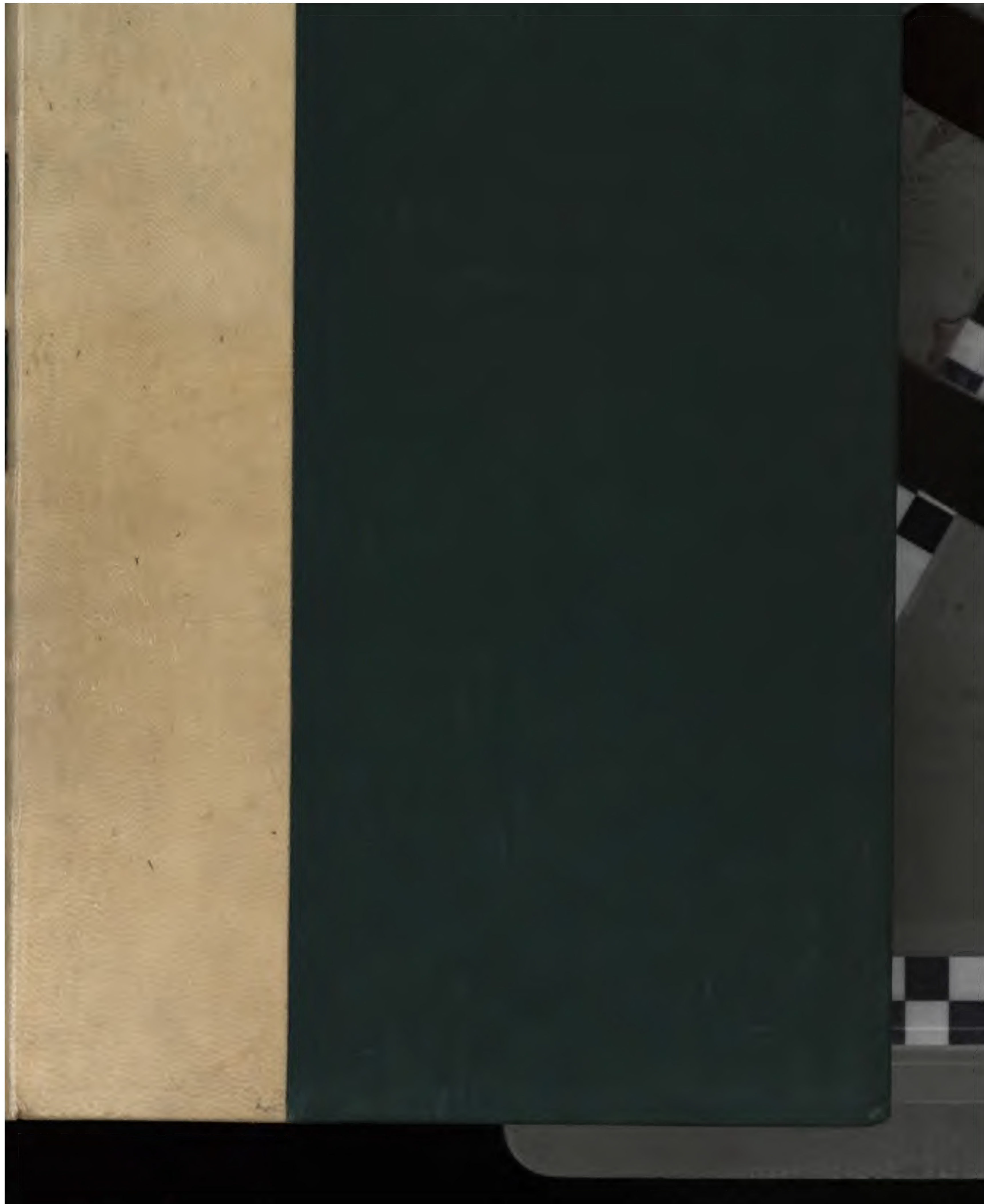

Google

ó, reg. 1268, f. 125.

Documents per l'Historia

de la

Cultura Catalana Mig-eval

publicats per

Antoni Rubió y Lluch

Volum I

Institut d'Estudis Catalans: Palau de la Diputació
Barcelona, MCMVIII

PROLECH

PROLECH

La bibliografia y l'investigació documental són, indubtablement, els dos grans instruments d'estudi que més han d'ajudar a construir un dia d'una manera definitiva l'historia de la nostra literatura. La primera s'ha d'encarregar de fer l'inventari total y complet dels manuscrits, incunables y impresos de tota mena escampats per les principals biblioteques d'Espanya y d'Europa; a la segona li està reservada la tasca del despullament constant y metòdich de tots els dipòsits diplomàtichs, y preferentment de l'Arxiu de la Corona d'Aragó y dels demés antichs reyalmes que la constituiren. La bibliografia catalana, en son sentit propi, va començarla, fa prop de mig sigle, l'inolvidable mestre Aguiló, quasi al meteix temps que posava 'ls fonaments de l'historia de la nostra literatura l'eminent Milà y Fontanals. En lo de considerar el nostre arxiu nacional com font caudalosa pera l'historia literaria, foren els precursors y els que han donat l'exemple a tots els que han vingut darrera d'ells, ja desde 'l començament dels sigles XVIIIe y XIXe, fra Manuel Marian Ribera[1], l'infatigable erudit de l'Orde de la Mercè, y el conegut

1) Vegis, sobre la seva vida y els seus treballs històrichs, l'estudi *El M. R. P. M. Fr. Manuel Mariano Ribera*, que ha començat a publicar en la *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos* (janer y febrer de 1908) el P. Faustí Gazulla, de la meteixa Orde de la Mercè. Entre'ls manuscrits de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, del qual el P. Ribera fou nomenat *Especulador* en 1706, s'hi conserven els llibres de les notes y extractes de les seves investigacions en els registres. Són un riquíssim arsenal

bisbe d'Astorga D. Fèlix Torres Amat[1], que es en certa manera, ademés, el pare de la bibliografia catalana, ja que'ls assaigs de Caresmar y Martí restaren inèdits.

Venturosament desde uns deu anys an aquesta part una alenada consoladora d'activitat y entusiasme s'ha apoderat de la joventut estudiosa, y no's pot afirmar avuy d'una manera tant absoluta com ho feu onze anys enrera 'l senyor Morel-Fatio, en la seva substanciosa monografia *Katalanische Litteratur*[2], que la major part de nostra producció jegui enterrada en la pols d'arxius y biblioteques, perquè desde llavors ençà s'han multiplicat les edicions de clàssichs y textes antichs, fetes, en general, ab més cura y crítica que abans; emperò resten encara molts tresors amagats en la nostra Pompeya literaria, que desde'l Renaixement del sigle XVIe a l'actual Renaixença han dormit el somni de l'oblit, y, fins que s'hagin interrogat totes les veus mudes dels arxius, qualsevol construcció que s'intenti fer de l'historia de la cultura catalana serà interina y exposada a continues rectificacions.

Aquesta convicció fou la que m'inspirà, ja fa molt temps, el desig d'arreplegar y publicar d'una vegada'l major nombre possible de documents de l'Arxiu reyal d'aquesta ciutat que, d'una manera o altra, poguessin interessar les nostres lletres y en general el nostre desenrotllament intelectual y artístich, fugint de l'ús corrent de donarlos a conèixer isolats, a tall de descobridor afortunat y impacient, sense relació ni enllaç de cap mena ab els demés fets literaris. Els documents *inèdits* presentats de tal forma tornen a quedar *inèdits* en les planes de la meteixa revista ont hagin vist la llum.

El sistema dels *Corpus, Cartularis* y *Diplomataris*, el més científich de tots,

de datos referents en sa major part al regnat de Martí *l'Humà*, que foren la base de les seves documentades obres. En les series titulades *Notularum* (ms. 140 a 156 y 163 a 168 de la Mercè), y *Varia* (ms. 157 a 162) s'hi troben citats y alguna vegada resumits alguns documents de caràcter literari.

1) *Memorias para ayudar a formar un Diccionario crítico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña* (Barcelona, Imprenta de J. Verdaguer, 1836).

2) *Grundriss der Romanischen Philologie... herausgegeben von Gustav Gröber...* II Band., 2 Ab teilung (Strasbourg, 1897), pàg. 70.

tant en boga a l'extranger, es també vell a casa nostra. Ab llur esforç benedictí, y en obres que per vergonya nostra han quedat en gran part inèdites, l'acreditaren en la nostra regió 'ls ilustres erudits del sigle XVIIIe, y principis del passat, PP. Caresmar, Martí y Pascual, del monestir de Bellpuig; el Dr. Finistres, Antoni de Capmany, el canonge Ripoll, Joan Sans de Barutell, Pròsper de Bofarull y altres, el nom d'alguns dels quals va desaparèixer quasi totalment del record de les aturdides generacions intelectuals del sigle XIXe, que la febre romàntica o revolucionaria, ab més ardorós impuls que severa orientació, va llençar a la conquesta de la ciencia. Quan més gran es la cultura d'un poble, més y més s'especialisen aquestes útils coleccions de documents. Nacions adelantades com França, Alemanya, Anglaterra, Italia, els tenen de tota mena, y no cal citarlos aquí, perquè la seva enumeració seria interminable. Al visitar les biblioteques extrangeres lo que més assombra a l'estudiós es la llarga serie de prestatgeries que contenen centenars de volums d'aquests *corpus* y diplomataris de caràcter històrich, arqueològich, artístich, mercantil, jurídich, etc., formant la llibreria auxiliar de l'investigador o de l'erudit, y com l'*outillage* o eines de l'ofici que cal manejar ab soltura y constancia, abans d'entrar en el *sancta sanctorum* de les recerques misterioses y inesperades. Ells constitueixen els grans tallers de la ciencia moderna, que, en qualsevol dels seus aspectes, se va fent cada vegada més pràctica y més analítica. Són una muda protesta contra 'ls treballs *a priori* y repentistes que estigueren en guisa durant tants d'anys. Devant dels esforços acumulats per l'humanitat entera solament per la preparació de l'estudi, l'intrús més atrevit y petulant se descoratja, y el que de l'amor a la ciencia 'n fa un culte seriós y permanent, s'afirma en un prudent estat d'agnosticisme, mentres en el seu interior s'acallen totes les veus de l'impaciencia. Allí aprèn la verdadera disciplina intelectual y allí 's convenç de que no arribarà pera ell l'hora suprema de la síntesis fins haver consagrat a l'anàlisis totes les estones d'una vida d'estudi y sacrifici.

Impulsat del meu desig de portar a la nostra cultura un esforç personal

d'aquest genre, més convençut al meteix temps de que no basta la vida d'un home pera durlo a cap, vaig procurar interessar en aquesta mena de treballs els meus alumnes de la classe de Literatura Catalana dels «Estudis Universitaris Catalans». A l'efecte, en el curs de 1905 a 1906 vaig explicar una tanda de lliçons dedicades a exposar el quadro de la cultura literaria del XIVe sigle, desde'l punt de vista, principalment, de la participació que hi tingueren els nostres reis, en el moment en que, baix llur protecció, es desvetllà la literatura nacional, realisantse lo que'n podriem dir la secularisació de les nostres lletres, que va anar acompanyada de la florida de les universitats y del règim municipal. La base d'aquestes conferencies foren les meves troballes d'orde literari en l'Arxiu de la Corona d'Aragó, que espigolava com a descans y passatemps de les més llargues y moltes voltes infructuoses recerques sobre l'historia dels catalans a Orient. El material era viu, y molt sovint recentment descobert; d'aquesta manera se'ls feya participar als alumnes de les investigacions encara calentes del professor y se'ls deixava entreveure la possibilitat d'associarhi'ls seus esforços y fins de compartir algun dia ab ell el goig de les recerques. Més d'una vegada'ls afalagava ab aquesta idea, y ben aviat vaig trobar els meus colaboradors en el grupu d'alumnes que, durant alguns anys, han volgut repetir o ampliar llurs estudis oint les meves modestes ensenyances. Tal es l'origen del present Diplomatari. Bé's pot dir que ell, en el seu pensament y en el seu desenrotllament, es fruit dels «Estudis Universitaris Catalans»; es obra més aviat colectiva que personal, obra de compenetració entre'l mestre y els deixebles, obra d'altruisme científich, modesta y abnegada, que únicament s'explica per l'amor a Catalunya, que l'ha impulsada y guiada. A mi sols me cab la gloria, y no es poca, que al famós Carducci atribueix l'ilustre escriptor Benedetto Croce, flor exquisida del modern pensament italià, d'haver portat aquest selecte esbart de joves alumnes, plens d'esperança y entusiasme, an aquells vells dipòsits de documents «ont se sent l'emoció sagrada dels antichs boscatges y la visió augusta de la gloria de la patria».

Desde'l janer de l'any 1906 ha estat el primer de mos colaboradors el meu

fill Jordi Rubió y Balaguer, del que no m'es llegut altra cosa que estampar aquí'l nom, pels dolços llaços de la sang que ab ell me lliguen, y que m'obliguen fins a no expressar més que a flor de llavi la meva profondíssima gratitut. Al començar l'any 1907, en el meteix mes y quasi dia per dia, vingué a ajudarnos en la dura tasca'l meu deixeble Ramon d'Alòs y de Dou, que porta un cognom ilustre en l'historia de la cultura catalana; y, finalment, desde'l bell principi de l'any present, ha associat els seus esforços als nostres un altre alumne de la classe de Literatura Catalana dels «Estudis Universitaris», el jove Francisco Martorell y Trabal, que no per esser el darrer arribat té res que envejar als demés companys en lo penós dels treballs y en la fortuna de les troballes. Tots tres han estat també alumnes aventatjats en les aules universitaries, ont s'han fortificat ab aquella mena de disciplina integral de l'intelecte tant necessaria pera fer ab fruit les recerques; disciplina que sols dóna una serie de coneixements organisats y desenrotllats metòdicament, baldament ho siguin en la forma rudimentaria de l'assignatura, que no es més que la cristallisació burocràtica de la ciencia. A tots ells me complasch en regraciar coralment desde aquestes planes y en felicitarlos per l'entusiasme, escrupulositat y tenacitat benedictines ab que han dut a cap la part més considerable d'aquesta fruitosa obra colectiva, que ha fet possibie la protecció de l'«Institut d'Estudis Catalans», ab la que no somniavem tant sols quan començàrem la nostra feina, afalagant l'idea com una ilusió llunyana y massa hermosa, a la qual se renuncía ab l'amargor del desencant que produeixen els estèrils aleteigs de l'ànima envers l'ideal. Mercès a la seva ajuda s'ha pogut recórrer, fins ara, en tres anys, quasi en sa totalitat, la serie de registres que van desde darrers del XIIIe sigle fins als primers del XVe, o sigui desde'l núm. 200 fins al 2.300, poch més o menys, — sense comptar algunes desenes de milenars de cartes reyals, — y que comprenen els regnats de Jaume II, Alfons III, Pere III, Joan I y Martí *l'Humà;* feixuga tasca superior a l'esforç individual y pera la que hauria calgut esmersar un transcurs de temps quatre vegades major.

L'exemple d'aquests joves abnegats ha de trobar forçosament ressò en el cor de la nostra joventut noucentista, que du una vibració d'esperit molt superior a la que's formà en els ja llunyans temps de mos estudis universitaris, sense cap contacte encoratjador ab l'ambient exterior, quiet y assossegat ab la calma de l'indiferencia, mentres que ara fins els sepulcres tenen veu y en tots els cors hi nia l'esperança. Aquesta joventut es la que ha de redimirnos de la vergonya de que'ls extrangers ens inventariin la nostra heretat intelectual, y la que'ns ha de fer la tria dels nostres tresors, el balanç de la nostra riquesa, esbargida en gran cantitat pels principals centres culturals d'Europa, ont s'ha salvat, en part, lo que en amargues hores d'inconsciencia no saberem degudament apreciar ni conservar, quan no ho destruírem estúpidament. Ella'ns retornarà tot lo que es ben nostre, posant fi d'una vegada a les penetracions pacífiques intelectuals, encoratjades per dissort nostra pels propis fills de la terra, sense pensar que són signe de mort y d'anorreament de l'ànima nacional. No pretenem negar aquí'ls furs de cosmopolitisme de la ciencia, emperò creyem fermament que, enteses d'una manera absoluta, aquestes penetracions sols les poden consentir els pobles atraçats y ja fòra de l'òrbita de la civilisació, pera'ls quals són tant temibles com les intangibilitats territorials defensades per pabellons extrangers.

Una vegada explicat l'origen y la manera com s'ha fet el present Diplomatari, he de dedicar algunes paraules a les fonts en que hem anat a cercar els materials que han entrat en sa formació, a l'extensió del seu contingut y, finalment, a la manera y forma com hem pogut dur a cap la nostra obra.

La principal font d'investigació es estada, com ja hem deixat entreveure, l'Arxiu de la Corona d'Aragó, un dels més memorables d'Europa segons frase de l'ilustre Antoni Capmany, *alterum ponthus* com l'anomena un arxiver del sigle XVIe. L'infadigable investigador de la nostra historia, Enrich Finke[1], que

1) *Acta Aragonensia,* I, XXV.

tant conegut el té, diu que es un dels més richs de l'Edat Mitjana. Elogis semblants li han dedicat els benemèrits J. Carini, L. Cadier, el P. Ehrle y, en una paraula, per no haver de citarlos tots, quants a Europa s'han dedicat d'una manera o d'altra a l'estudi de l'historia mig-eval. La seva organisació data de temps antiquíssims, y a principis del XIVe sigle, en el regnat de Jaume II, sabem que estava dipositat en la casa de la Comanda de l'Orde de l'Hospital de Barcelona, havent sigut transferit més tard al palau reyal. Les riquíssimes y ben ordenades series documentals de que consta presenten, en general, un admirable estat de conservació y tenen l'avantatge, que no ofereixen altres arxius no menys importants d'Europa, de que són completes, per no haver sofert destruccions violentes que, com els saqueigs y els incendis, han malmenat altres preciosos dipòsits diplomàtics.

Aquí seria ocasió d'indicar quines series hem despullat ab preferencia pera l'investigació actual y quines han estades les que'ns han proporcionat major abundancia y riquesa de materials; però deixarem aquest comentari, imprescindible en treballs d'aquest genre, pera l'introducció del segon volum que pensem publicar, jatsia que, ab tot y la diligencia dels que en el present recull hem colaborat, no'ns ha sigut possible deixar, ni de molt, completament agotada la dura y colossal mina, en la qual se descobreixen sempre nous y més variats filons. Lo que sí puch afirmar es que no s'ha omès cap sacrifici y que hem penetrat per tandes de registres les més inexplorades y poch atractives, y que si'l resultat no ha correspost sempre als nostres esforços, adhuc essent y tot negatiu, may deixarà d'esdevenir útil, en quant ha d'evitar als demés investigadors un malaguanyat sacrifici de temps consagrat a estèrils recerques. La feina es estada dura y llarga, perquè, a pesar de l'enorme material de documents que l'Arxiu conté, en quant una investigació s'especialisa, les noticies escassegen o no's presenten a mida que un desitjaria. Tingui'l lector la seguritat de que l'aplech de 512 documents que constitueixen el present volum no ha sigut vessat davant dels nostres ulls per un màgich

corn d'Amalthea, sinó que es un enfilall de peces, de més o menys valor, que han rajat gota a gota d'una dèu tant rica com avara.

Sols per excepció hi figuren alguns documents d'altres arxius, com el de la Batllia del Reyal Patrimoni de Catalunya, si fa o no fa tant abundant com el de la Corona d'Aragó, y que'l dia que sigui metòdicament explotat ha de donar moltes sorpreses; el del Reyal Patrimoni de Mallorca, tant escorcollat pels investigadors mallorquins, desde'l venerable D. Joseph M.ª Quadrado y D. Alvar Campaner fins a l'infadigable D. Estanislau K. Aguiló; y el de la Claveria Comuna de Valencia, del que'ns ha comunicat algunes troballes sobre l'Eximeniç el diligent historiador de les nostres lletres D. Jaume Massó y Torrents. Respecte de Barcelona no hem pogut aprofitar l'Arxiu Municipal, tant interessant pels anals de la nostra ciutat y de la seva cultura. No faremací més que assenyalar la necessitat del seu despullament, aixís com del de molts altres de les demés viles catalanes y dels principals dels demés reyalmes que constituiren la nostra nacionalitat federativa, pera conèixer a la plena l'activitat literaria y intelectual de Catalunya, que fou en l'Edat Mitjana, sobre tot en els sigles XIVe y XVe, molt més important de lo que creuen els extrangers y de lo que podriem somniar nosaltres, a pesar de l'optimisme que a tots ens inspira'l despertament actual del nostre poble. L'escorcoll de tots aquests dipòsits y de tots els demés que guarda nostra ciutat ha d'esser fet d'una manera metòdica y gradual, acudint després a les fonts diplomàtiques extrangeres, com v. g. el colossal *Cartulari de l'Universitat de Paris,* del P. Denifle, per no citar més que un com mostra, en les quals, com es natural, encara que l'esplet no sigui tant fecon, ha d'esser sempre molt interessant en quant completarà la cullita de casa y ens donarà la mida de la seva justa valua.

La segona font del present recull es estada la bibliogràfica, es a dir, les coleccions documentals impreses y les obres y monografies de tota mena que han donat a conèixer materials inèdits relatius a la civilisació catalana mig-eval. La major part d'elles han sigut tretes del meteix Arxiu a que nosaltres hem acudit, y que sens

dubte es la principal dèu d'aquests materials; però aquí'ns complaurem en fer esment dels esforços de que tenim noticia, sentint no poder citar tots els que en aquest punt tant interessant han precedit als nostres. Cal posar, en primer lloch, a l'ilustre Bisbe d'Astorga, D. Felix Torres Amat, ab el qual s'ha comès l'injusticia, per la major part dels investigadors, de fer al voltant de la seva memoria venerada la conspiració del silenci, y de considerar com inèdits els documents y datos publicats en les seves *Memorias*. Ell ha estat un dels primers en assenyalar l'importancia del nostre primer Arxiu nacional pera l'investigació històrica literaria, y ademés ens ha prestat el favor immens, en son *Diccionario de escritores catalanes*, d'inventariar el nostre patrimoni intelectual poch temps abans d'aquells dies terribles, y quasi apocalíptichs, en que'l furor sectari, portat fins al paroxisme, enrunà joyes arquitectòniques de gran preu de la nostra terra, aventà la cendra gloriosa dels nostres reis y destruí o espargí d'ací enllà centenars de manuscrits y llibres venerables que contenien molts tresors del pensament y de la ciencia catalanes.

Els reculls diplomàtichs que enclouen els grans treballs, clàssichs ja pera l'historia de la cultura, que porten els noms de *Viaje literario á las iglesias de España*, del P. Jaume Villanueva, *La España Sagrada*, del P. Enrich Flórez y els seus continuadors, y la *Colección de Documentos inéditos del Archivo general de la Corona de Aragón*, de D. Pròsper de Bofarull y del seu fill D. Manuel, ens han servit molt, y més d'una vegada, com per exemple respecte l'historia de l'Universitat de Lleyda, no'ls hem pogut aprofitar tant com voldriem, per la meteixa abundancia de materials. Després d'ells les publicacions que tenen un caràcter més semblant a l'objecte del present Diplomatari, y encara que de més curta extensió ofereixen per nosaltres un interès especialíssim, són els curiosos documents donats a conèixer pel benemèrit D. Manuel de Bofarull en la *Revista literaria* de Barcelona y altres llochs que en aquest moment no recordem, y sobre tot, ab un intent més especial, pel seu fill D. Francisco de Bofarull, actual director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, ab el títol de *Datos para la historia de la Bibliografía en la Corte de*

Aragón (Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana, Palma, 1888), a les quals s'han d'afegir diverses *spigolature* pel meteix estil que han vist la llum en distints periòdichs y revistes. Tant d'aquests treballs com del de D. Joseph Coroleu *Documents històrichs catalans del sigle XIV*e, premiat en els Jochs Florals de 1888 y després publicat en curt tiratge apart, ens hem pogut aprofitar pera l'historia de la cultura catalana en el regnat de Pere III. Desde Joan I, emperò, com el material inèdit era molt abundant y ho era també'l proporcionat pels senyors Bofarull y Coroleu, y de més a més la publicació començava a esser força voluminosa, ens hem vist obligats a prescindir de lo ja publicat, a fi de no donar an el present volum unes dimensions excessives. Consti, donchs, que al que podriem anomenar diplomatari literari del rey *Amador de la gentilesa* hi manquen, al menys, una quantitat de documents no inèdits igual als que han pogut tenir aquí cabuda.

Ara ja no'ns cal més que citar els estudis de caràcter més aviat monogràfich que han enriquit el nombre de documents referents a alguns escriptors assenyalats de l'Edat Mitjana. Respecte de Ramon Lull ens han ofert materials diplomàtichs, ja publicats, els famosos lulians J. Costurer, *Disertaciones históricas del Beato Raimundo Lulio* (Mallorca, 1700), Pascual, *Vindiciae Lullianae* (Avinyó, 1778), y Mateu Obrador, que prepara un diplomatari complet del gran filosop mallorquí, sobre la biografia del qual donen llum inesperada'ls documents recentment trobats en el nostre Arxiu, retrassant la data de la seva mort y demostrant palesament la seva ignorancia en el maneig de la llengua llatina, contra'l parer obstinat d'algun fervent panegirista modern de la filosofia luliana [1]. Al senyor Gabriel Llabrés s'ha d'acudir sempre que's parli de Jafuda Bonsenyor, del que dóna a conèixer els documents aquí reproduits, y dels famosos cartògrafs mallorquins (Palma, 1889), sobre tot de Jafuda Cresques. Del present Diplomatari surt ab més relleu, com cartògraf, la figura d'Abraam Cresques, pare de Jafuda, quasi desconeguda per

1) *El sistema científico luliano. Ars Magna. Exposición y crítica,* por D. Salvador Bové, pbro. (Barcelona, 1908).

l'esmentat Sr. Llabrés, y per M. Hamy[1]. A D. Estanislau Aguiló's deu una riquíssima colecció de documents sobre escriptors, bibliòfils y pintors mallorquins, y en general sobre la civilisació de l'illa daurada en els XIVe y XVe sigles, que va eclipsar en certs punts la de Catalunya, aportant datos curiosos respecte de Ramon Muntaner, fra Nicolau Rossell, fra Joan Furnells y Lleó Grech, o sigui'l famós jueu Lleó Mosconi, del qui ha donat a conèixer en l'esmentat *Bolllelí de la Societat Arqueològica Luliana* la troballa inesperada, que tant ha cridat l'atenció dels més savis rabinistes extrangers, d'una preciosa colecció de llibres hebraichs, que fou cobejada després de sa mort per Pere III.

Mereixen una especial menció'ls documents descoberts per l'ilustrat oficial de l'Arxiu Reyal D. Eduardo González Hurtebise y reproduits tots aquí per llur importancia, referents a la *Crónica General escrita por Pedro IV de Aragón (Revista de Bibliografía Catalana)*, problema interessant al qual duem també alguna lluminosa contribució, y ademés els relatius al gran Mestre de l'Hospital D. Joan Fernández de Heredia, la figura política aragonesa de més relleu en el XIVe sigle, ab l'historia del qual se confon per complet l'únich bibliòfil espanyol d'aquella centuria que's pot posar al costat dels grans precursors italians del Renaixement, y tal vegada un dels primers helenistes que'ns ofereixen els anals de la civilisació europea.

Per últim, hem cregut que devia, ademés, tenir aquí cabuda l'inesperada troballa del senyor Carreras y Candi sobre la Biblia Catalana de l'any 1287, que anticipa de més de mig sigle'ls datos que sobre la seva existencia's tenien fins ara, llevat d'una vaga alusió d'Arnau de Vilanova; alguns dels documents sobre'l famós Nicolau Aymerich, publicats per D. Emili Grahit, *El inquisidor fray Nicolás Eymerich* (Gerona, 1878); els relatius als astròlechs P. Gilbert y Dalmau Planes y a Francesch Eximenis (inèdits els darrers), deguts a l'investigació del senyor

1) *Cresques lo jueu ; note sur un geographe juif catalan de la fin du XIVe siècle (Bulletin de Geographie historique et descriptive,* 1891, núm. 3).

Massó y Torrents; els publicats per D. J. R. Luanco sobre Jaume Lustrach y altres alquimistes catalans en sa obra *La Alquimia en España* (Barcelona, 1889); y, finalment, els primers que de l'Arnau de Vilanova, quan era quasi un personatge llegendari, publicà en sa monografia *Arnaldo de Vilanova, médico catalán del siglo XIII* (Madrid, 1879) y en l'*Historia de los Heterodoxos Españoles* (Madrid, 1880) el senyor D. Marcelino Menéndez Pelayo, el nom del qual ha d'esser forçosament citat en tot treball que dongui a conèixer, en qualsevol dels seus aspectes, la *ciencia española*, de la que ha estat el primer y més infadigable apòstol.

A pesar de que en les nostres investigacions hem procedit per un despullament rigorós y sistemàtich, sense deixar un foli de registre per consultar, agotant un per un els de quasi totes les principals series d'un regnat, hem tingut sempre en compte que'l nostre Arxiu ha sigut estudiat, desde fa sigles, per una colla de diligents y formidables investigadors, procedint ab molta cautela abans d'estampar el document, sense cap nota de padrinatge, com si fos rigorosament inèdit. Per això, al trobarnos en les nostres compulsacions ulteriors ab que algun era ja conegut, hem procurat assenyalar sempre l'investigador o investigadors que abans l'han donat a llum. Axís y tot, per precipitació en l'impressió, per mancament de temps, o per ignorancia, es probable que haguem incorregut en omissions lamentables, que supliquem an aquells a qui 's refereixin no prenguin per intencionades. En altre lloch tindran cabuda les rectificacions que sobre aquesta materia hem pogut fer abans de donar a l'estampa 'l present volum, sentint que no siguin tant completes com la nostra honradesa literaria desitjaria.

En la transcripció dels documents hem procedit ab la major escrupulositat, conservant sempre l'ortografia del original, que sols hem subjectat a les regles acostumades de puntuació, y fugint en tot lo possible dels extractes o abreviacions, que més aviat podriem dirne mutilacions, perquè 'ls documents no tenen sols un valor històrich, sinó filològich y fins de formulari que'ls fa a tots interessants. Desde 'l punt de vista de l'historia de la llengua y de les costums, no cal que ponderi

el valor que tenen per nosaltres els documents epistolars, y sobre tot els catalans, que predominen en aquesta colecció, desde la segona meitat de la XIV^a centuria. Com ja ho ha dit un ilustre historiador y paleògraf, aquests documents són els que més ens fan penetrar en l'intimitat de la llengua catalana d'altre temps. La llengua literaria'ns es constantment accessible mercès a les obres dels prosadors y dels poetes arribades fins a nosaltres. Lo que'ns ho es menys es la llengua vulgar, el *parlar* dels passats. Els filòlechs saben prou bé que es això precisament lo més interessant [1].

En quant als documents publicats, hem procedit ab la meteixa escrupulositat que ab els inèdits, es a dir, els hem considerat com si verament ho fossin, acudint de nou als registres y compulsantlos ab tot rigor. Això'ns ha permès omplir molts buits y esmenar moltes errades de certs documents indeguda o defectuosament transcrits.

Entre les fonts bibliogràfiques no he citat aposta les obres del historiador alemany Heinrich Finke, tant perquè mereixen una menció especial, com perquè la més important d'elles pera'l nostre objecte ha sortit a llum després de terminada l'impressió dels documents relatius al regnat de Jaume II. Ens referim a les *Acta Aragonensia* [2]. Tant aquesta obra com les dugues monografies que l'han precedida, *Aus den Tagen Bonifaz VIII* (Munster, 1902) y *Papsttum und Untergang des templerordens* (Munster, 1907), contenen una riquíssima mina de noticies pera l'historia d'Aragó en temps de Jaume II y la d'Europa desde'ls darrers anys del sigle XIIIe y el primer quart del següent, sobre la vida política y literaria d'Arnau de Vilanova y sobre la caiguda dels templers y el debatut problema de la seva ignocencia o culpabilitat. Alguns dels documents de la present colecció referents a Arnau de Vila-

1) JOSEPH CALMETTE: *Les documents épistolaires d'archives et l'histoire de la langue (Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana,* Barcelona, 1908, pàg. 545).

2) *Quellen zur deutschen, italianischen, französischen, spanischen, zur Kirchen und Kulturgeschichte aus der diplomatischen Korrespondenz Jaymes II* (1291-1327) *Herausgegeben von Heinrich Finke* (Berlin und Leipzig, 1908). Dos toms formant un gros volum de 975 pàgines en 4^t.

nova[1] han estat presos del treball del benemèrit historiador alemany respecte'l pontificat de Bonifaci VIII, y si no'ls hem aprofitat tots ha estat pel desig, impossible de realisar, que'ns animà desde un principi, d'encabir en un sol volum els documents que més poguessin interessar a l'historia de la cultura catalana mig-eval en el XIVe sigle, temerosos d'abusar de la protecció de l'«Institut d'Estudis Catalans». Molt més, emperò, sentim no haver pogut explotar del tot l'immensa pedrera de materials de les *Acta Aragonensia* perquè, a pesar de la nostra diligencia en l'investigació dedicada als registres de Jaume II y la colossal colecció diplomàtica del seu temps, que consta d'unes 16.000 peces, no poguerem veure tots els documents que an en Finke, més afortunat que nosaltres, li fou donat aprofitar.

L'historia del regnat de Jaume II, desde la publicació de les *Acta Aragonensia,* s'ha de renovar tota de soca arrel, y molts punts obscurs dels anals diplomàtichs d'Europa no's podran resoldre sense acudir a un arsenal tant copiós com ple d'extraordinaries sorpreses. Tot lo que d'interessant ofereix l'agitada vida intelectual, política y religiosa d'aquella època's troba allí: hi ha noticies inèdites relatives als pontificats de Bonifaci VIII y Benet XI; a la difícil elecció de Clement V y a la de Joan XXII; a les lluites de l'Iglesia ab l'Imperi, sobre tot ab Lluís de Baviera; al episodi del casament d'Enrich *l'Hermós* d'Alemanya ab la desditxada princesa catalana Elisabet, filla de Jaume II; a l'heretgia dels espirituals; a la passatgera lluita de Jaume II ab son germà Frederich de Sicilia, y a la llarguíssima y heroica guerra d'aquest ab els reis Carles y Robert, que ompla tot el seu regnat; a l'expedició a Italia del emperador Lluís de Baviera; a les relacions diplomàtiques de la casa d'Aragó ab les de França y Anglaterra; a la política eclesiàstica aragonesa, y sa intervenció en

1) Respecte d'aquest famós personatge hem conseguit reunir una seixantena de documents, entre inèdits y publicats, — que, Déu volent, veuran pròximament la llum,— desde'l setembre de 1281, que es la primera vegada que en els registres ens ha sortit el seu nom, fins al març de 1311, data pròxima a la seva mort. El període en que aquells més sovintegen es el dels dèu darrers anys de sa vida, desde 1300 a 1310. En cambi, desde 1285 fins a octubre de 1297, època de la seva anada a Montpeller, no n'apareix cap.

la cort d'Avinyó; a la guerra de Ferrara; a la conquesta de Sardenya y a les tentatives d'anexió de la Toscana al casal d'Aragó; y, per últim, a l'historia de la nostra cultura. No solament es interessantíssim l'esplet de 610 documents que constitueixen el gros volum de les *Acta*, sinó que encara es, si cab, més copiós el nombre dels aprofitats en les notes y observacions, en les quals sembla que s'hi aboquen a devassalls. Treballs de tal mena, — ens referim a les tres obres d'en Finke publicades quasi seguidament, — bo y un tant desordenats, fan l'efecte d'esser superiors a l'esforç d'un extranger que no pot passar anys y més anys acudint tots els dies a l'Arxiu, y es probable que darrera la figura d'un erudit de l'alta talla del historiador alemany hi trobessim, ademés, la d'algun tant modest com expertíssim auxiliar y coneixedor de les coses de la nostra terra, y ben clarament ho deixa entreveure una autoritat que en aquestes materies es de valor irrecusable[1]. Era tasca impossible pera'l senyor Finke la de donar una informació total d'un regnat en que'l material documental aclapara per la seva abundancia, y en el que la vida diplomàtica va atényer una intensitat mondial extraordinaria y tal influencia en tots els afers polítichs d'Europa, com may més l'ha assolida igual el casal d'Aragó, fins al punt de que l'activitat frenètica del rey Jaume II feya exclamar a un dels més inteligents embaixadors seus, en sò de queixa: «Se diu clarament en la Cort (la Curia Romana) que mes hic scrivits vos, senyor, tot sol, que entre tots los altres princeps del mon». Per això'l nostre historiador es veu massa sovint obligat a extractar y mutilar documents d'altíssim interès que de bona gana voldriem conèixer en tota llur extensió. Llevat d'açò, la transcripció es, per punt general, feta ab cura, y es veu

1) D. Francisco de Bofarull, Director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, en l'article bibliogràfich que dedicà a l'aparició de l'obra d'en Finke, en les planes del *Diario de Barcelona* (19-XII-1907), diu lo següent, que confirma nostres conjectures: «Comienza (el Sr. Finke) su modesto prólogo manifestando que escribe la obra sin presunción ni fatiga, porque la riqueza de información que la obra contiene es, no sólo excepcional, sino única. Sin presunción, porque el investigador, *á quien se abrieron todos los caminos, no tuvo otro trabajo que el de ordenar y comentar los documentos que, en gigantesca cantidad, se pusieron a su disposición*».

tot d'una que l'autor es persona versadíssima en l'interpretació dels documents.

De tots els capítols que contenen les ***Acta Aragonensia,*** els que més fan pera'l nostre objecte, si bé en moltes recerques importants hem del tot coincidit, són els XVIII y XIX, consagrats a ilustres escriptors catalans y a l'historia de nostra cultura. Alguns d'aquests documents havien sigut ja publicats per altres investigadors de la nostra terra. Tant les ***Acta*** com les monografies de Bonifaci VIII y dels Templers són de gran utilitat en quant a l'historia de les excepcionals figures intelectuals que rodejaren un dels reis més grans y simpàtichs de la dinastia catalana y que en el seu regnat representaren un paper diplomàtich importantíssim, tals com el citat Arnau de Vilanova, els dominicans Romeu Bruguera, Pere Marsili y Ferrer d'Abella, bisbe que fou de Barcelona; el savi menoret Ponç Carbonell y l'ilustrat sagristà de Mallorca Joan Burgundi, poeta llatí, que durant sa estada a Napols va proporcionar a Jaume II un exemplar de Titus Livi, quan en la meteixa Italia encara quasi ningú'l coneixia.

Pera determinar l'extensió del present Diplomatari hem pres com punt de partida l'aparició del fet literari en llengua vulgàr, sense desdenyar per això'ls demés aspectes interessants de la nostra civilisació. La bibliografia catalana no's presenta, en rigor, en els registres de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, fins a les darreries de la XIII[a] centuria. El primer dato important que registrem en aquest ordre de la producció es la traducció catalana de la Biblia d'en Jaume de Montjuich, abans citada, feta per manament d'Alfons II. Durant el llarch regnat de Jaume*'l Conqueridor,* patriarca de les lletres catalanes, l'Arxiu ens donaria una idea molt inexacta de l'activitat literaria de l'època. Quan propiament comença a ressaltar en l'ordre diplomàtich la participació dels reis en totes les manifestacions de la cultura es en el regnat de Jaume II; després de dia en dia's van intensificant els esforços d'aquells en favor de nostres lletres. Es cert que en el sigle XIII la literatura catalana ha fet ja la seva aparició, però encara no d'una manera orgànica ni integral. L'instrucció

ha sortit ja dels claustres pera pujar al soli dels reis y al palau dels magnats, emperò no s'ha escampat encara prou entre les classes més humils. La clerguesia continua conservant en ses mans el ceptre del saber. En el XIVe sigle es quan se manifesten tots els simptomes de la disolució de l'antiga societat mig-eval, monàstica y feudal, y els del naixement d'una altra nova. Es un sigle de transformació del món mig-eval y d'incubació de nous ideals; aparentment res s'ha cambiat en la superficie de les coses, y, no obstant, certs escriptors recentment arribats a l'escena semblen extrangers als que'ls han precedit; són esperits inquiets, formats ja per altres estudis que'ls teològichs. Es un sigle en que assistim a la posta de la literatura llatino-eclesiàstica de l'Edat Mitjana en l'Europa occidental y a l'eclosió de les literatures vulgars que han de donar origen a les nacionals modernes. Ademés, per lo que pertoca a Catalunya, es un sigle en que l'esperit nacional, en l'esfera política y en l'intelectual, se presenta ab un marcat segell d'unitat y d'espontanitat — malgrat certes influencies externes, promptament assimilades — que no sabem veure en els esplendors y refinaments de la cultura de la XVe centuria. Una dinastia nacional, a cada regnat, si cab, més catalanisada, confon cada vegada més les seves aspiracions y el seu modo d'esser ab l'esperit del poble, y dóna l'impuls y l'exemple, y fressa les vies que desde aquell punt han de seguir les lletres catalanes. Desde Alfons I fins a Martí *l'Humà* quasi tots els monarques són cultivadors de les lletres: Alfons I brilla com trobador provençal, Jaume I com historiador, trobador es també Pere'*l Gran*, poeta y orador Jaume II, poeta, historiador y orador Pere III, poeta y protector de les lletres Joan I, poeta, orador y historiador el rey Martí. Ab la dinastia nacional s'acaben els reis que emplearen la llengua catalana: Martí *l'Humà* fou l'últim. Alfons *el Magnànim* es tot un príncep del renaixement italià, y si bé no hem de refusar els esplendors del seu regnat que irradíen sobre l'historia nostra, tampoch el podem considerar ja com un escriptor de la terra.

L'extensió d'aquest Diplomatari abraça, donchs, l'historia de la cultura catalana desde les darreries del XIIIe sigle, en que ab el regnat de Jaume II se li obre

un període d'expansió y cosmopolitisme, fins als principis del XVe sigle, en que termina la dinastia barcelonina, y comprèn, com hem indicat abans, els regnats d'Alfons II, Jaume II, Alfons III, Pere III, Joan I y Martí.

El determinar el contingut del present Diplomatari y posar de relleu els principalsa spectes que ofereix pera l'estudi y pera la fecondació de la nostra historia literaria, es cosa que ja no cab en els límits de la present introducció, com no ha cabut tampoch, en el present volum, tot el material arreplegat durant les nostres investigacions. L'extens comentari que d'algun dels més interessants punts de vista que presenta'ns havia sugerit el seu detingut estudi, es publicarà, si Déu vol, en el segon volum d'aquest recull, a guisa d'introducció, si bé en rigor no ho serà de tot el Diplomatari, sinó d'una part d'ell. El nostre treball se circumscriurà a l'ordre purament literari, que es l'únich en el que podem tenir una modestíssima competencia, enriquintlo ab un nou enfilall de datos que vinguin a completar les noticies descobertes y a omplir les diferencies de densitat dels materials arreplegats. Un Diplomatari té punts de vista inagotables y desconeguts pel meteix investigador. Es una pedrera de materials dels que únicament cada especialista, segons el seu ram, pot veure la verdadera aplicació y utilitat. Els comentaris haurien d'esser tants com els documents publicats, y adhuc cada document té molts caires que no poden esser apreciats per un sol observador.

Aquí, no obstant, assenyalarem, molt per demunt, algun que altre dels nous aspectes que en l'historia de les nostres lletres es deuen a la publicació de la present obra. No volem adelantar cap idea respecte del regnat de Jaume II perquè l'arreplega de lo inèdit puja, a hores d'ara, molt més que lo donat a llum, y tota generalisació seria en aquest moment deficient o mal compresa. Les sorpreses seran més grans de lo que permeten esperar els materials donats a conèixer per en Finke y els que aquí oferim, recullits ab excessiva precipitació, per la necessitat de començar lo més abans possible la seva impressió.

Lo primer que cal remarcar en l'actual recull es que s'hi presenten d'una manera viva y a la llum d'interessants documents els dos dominis de la cultura científica y literaria del sigle XIVe a Catalunya: d'una banda l'antiga ensenyança de les escoles, la conservada especialment per la clerguesia, que sols volia parlar en llatí y tenia en les Universitats y en les ordes religioses els seus principals centres d'activitat; d'altra part la literatura profana y adhuc la religiosa d'esperit popular, que se servien de la llengua vulgar. El prestigi de la literatura llatina eclesiàstica fou tant gran desde'ls temps romànichs, que la seva llengua fou considerada com l'única propia de la ciencia y de l'Iglesia en les naixentes societats cristianes, perpetuant per llarchs sigles el monopoli del saber en mans de la clerguesia. D'això n'esdevingué 'l fraccionament de l'activitat intelectual de tots els pobles occidentals en dugues meitats desiguals, sostrayentse a l'influencia de les lletres populars els esperits més cultes d'aquell temps. Llevat de la poesia y de certes narracions històriques o de vulgarisació didàctica, no 's comprenia que's pogués fer una obra seria sinó en llatí. Prescindir de les lletres llatines en el sigle XIVe seria mutilar espantosament l'historia de la nostra cultura. Per elles ens varem posar en contacte ab la civilisació cristiana occidental, y es pot ben bé afirmar que si Espanya figura en l'Edat Mitjana en l'historia general de la filosofia, del dret públich, de la teologia y de la medicina, principalment ho deu a la representació catalana.

An aquesta ciencia cosmopolita hi duguerem els alts noms dels quatre famosos Ramon, el de Penyafort, Martí, Lull y Sabunde, el no menys conegut d'Arnau de Vilanova, y els dels més modestos filosofs y teòlechs dels XIVe y XVe sigles, pertanyents a les tres ordes religioses de Dominicans, Franciscans y Carmelitans, que foren els més brillants centres de la nostra cultura intelectual. Fixantnos tant sols en els del XIVe sigle y en els que escrigueren únicament en llatí, y tenint en compte que alguns, con fra Francesch Eximeniç y Sant Vicens Ferrer, ampraren indistintament les dugues llengues, citarem aquí, entre 'ls Predicadors, fra Bernat Armengol, Pere d'Arenys, Nicolau Rossell, Gombau d'Oluja, Ramon de Tàrrega y

Nicolau Aymerich; entre'ls Carmelitans, els tres savis y coneguts generals de l'Orde, Gui de Terrena, Joan Ballester y Bernat Oller, y al seu costat fra Francisco Bacó, Jaume Costa, Clarà, etc.; y entre'ls Franciscans, Joan Bassols, Ponç Carbonell, Nicolau Sacosta, Guillem Rubió y altres menys coneguts. Tots ells y molts més que callem per mor de la brevetat, estudiaren y brillaren en les famoses Universitats de París, d'Oxford o Cambridge, en les més modestes de Tolosa, Montpeller, Avinyó o en l'italiana de Bolonya, y n'hi hagué, ademés, com Sant Vicens Ferrer, el canonge Malla y Turmeda, que, abans de la de París o Bolonya, foren ornament de l'Universitat de Lleyda, fundada per Jaume II, a l'historia de la qual portem ara, així meteix, nous y curiosos datos. Els esperits cultes educats en aquests grans centres d'ensenyança escolàstica trobaven en la llengua llatina, que usaven continuament pera l'estudi, el medi més fàcil d'expressió y fins un aire de majestat y de maduresa reflexiva que no assolien els que escrivien en llengua vulgar. Uns semblen fills d'una civilisació adelantada, mentres altres ens apareixen ab el candor d'una societat encara en l'infancia. El pensament modern refinat y subtil se troba a vegades més germà d'aquells conreuadors d'una llengua savia per excelencia, feta aposta per pensar y meditar y que per sa netedat y son vigor dóna precisió al esperit y cert cayent de noblesa intelectual. Per això la nostra ciencia, fins a les darreries del XIVe sigle, y encara, si bé ab menys extensió, en el següent, fou llatina quasi en la seva totalitat. El colossal esforç de Ramon Lull per crear una ciencia catalana en llengua vulgar y per anar ab ella a la conquesta del món del saber, rebutjant l'armadura llatina de les milicies intelectuals de l'Edat Mitjana, se perdé tant estèrilment com l'atrevida tentativa de Pere l'Hermità, anticipantse a les gestes dels cavallers creuats. Ni Ramon Lull ni Arnau de Vilanova, el primer escriptor llech en els dominis de la nostra cultura, tingueren imitadors. Desprès d'ells tornà a ferse ciencia en llatí com abans, y ofegà en gran part la producció llatino-eclesiàstica a la genuinament catalana, seguint en això l'exemple de totes les demés literatures occidentals. Tant sols a l'acabar la XIV[a] centuria un altre menoret,

Francesch Eximeniç, tornà a intentar un esforç semblant, y si cab més gegantí, bastint en llengua nostrada l'Enciclopedia més colossal de l'Edat Mitjana. Entre aquestes dugues altes fites s'extén el període més fecon, sinó 'l més gloriós, de l'historia del pensament llatí-català. An aquest moviment notabilíssim, que sols embrionaria y fragmentariament podiem seguir en la meritoria obra d'en Torres Amat, ha aportat el nostre Arxiu, y hi aportarà encara molt més en el pròxim volum, una regular contribució, que'l dia que rebi la seva metodisació definitiva obrirà un solch interessant en els anals de la civilisació europea, que no han contat, com de justicia se mereixen, ab els esforços del nostre poble, en aquest terrer, com en tants altres, un dels més actius y vigorosos del món mig-eval. D'aquest curiós aspecte de la vida intelectual catalana pensem parlar més endevant, assessorant els resultats dels nostres estudis y recerques ab els resultats de l'erudició extrangera, que són, per desgracia, lletra morta per nosaltres, fins quan els de fòra casa 'ns van teixint lentament, ab llurs esforços, el panegírich del saber dels nostres antepassats.

Al costat d'aquesta societat y d'aquesta ciencia escolàstica y teològica, subjecta en gran part a la tirania del verbalisme silogístich, y que, malgrat el seu valer, venia a esser un món bisantí intelectual en llarga agonia en el meteix sí de les nacions modernes destinades a un progrés desconegut, floria una altra literatura, encara infantívola y modesta, de la que's preocupava principalment la societat laica y burguesa, y que definitivament havia de triomfar en aquesta centuria. Els reis foren, com ja hem dit, els cridats en l'Edat Mitjana a conseguir aquest triomf de les literatures nacionals, de les quals a Castella, a França, a Portugal y a Catalunya esdevingueren els patriarques o els principals promovedors, y desempenyant tant noble paper, han passat a l'historia 'ls noms gloriosos de D. Dionis de Portugal, d'Alfons X *el Savi*, de Jaume *'l Conqueridor* y de Carles V de França. A Italia feren aquest miracle precisament els tres humanistes més famosos del XIVe sigle.

Es impossible sintetisar en aquestes curtíssimes consideracions el valor dels

nombrosos materials, inèdits en sa major part, que l'actual Diplomatari ofereix a l'historia de nostres lletres, fins a l'extrem de poder fixar ab més precisió que abans alguns dels seus trets característichs. Mes els regnats que, desde'l punt de vista de la literatura nacional, ens proporcionen noticies més curioses y desconegudes són el del rey Pere'*l Ceremoniós* y els de sos fills Joan I y Martí *l'Humà*. Els documents referents an aquests dos darrers tenen gran importancia per l'historia del Renaixement y de l'influencia francesa, que llença en ells els seus darrers esplendors, abans de pondres devant del nou astre d'Italia. Tot això sense fer esment de que'l regnat de D. Martí era quasi completament inèdit fins ara, desde'l punt de vista de l'informació bibliogràfica documental.

Emperò no hi ha pas cap dubte que en el quadro de la nostra historia mig-eval la colecció diplomàtica del present recull relativa al regnat de Pere III es la més interessant y nombrosa entre tots els demés regnats, perquè'ls materials han pogut cullirse ab més temps y més maduresa. En l'època de Pere III pot dirse que s'obre'l primer període de la plena activitat de les lletres catalanes en totes les seves manifestacions. Després d'un de relativa esterilitat de prop de mig sigle, que comprèn els últims vint anys del govern de Jaume II, el d'Alfons *el Benigne* (1327-1336) y els primers de Pere'*l Ceremoniós*, ab la solitaria bé que gloriosa figura de Muntaner, al arribar aquest darrer rey a la plenitut de la seva vida, passada la primera meitat de la XIVe centuria, se descobreixen a la nostra literatura nacional nous horitzons. No obstant, abans d'atényer la seva completa creixença li calia passar per un període d'aprenentatge y d'assimilació lenta de molt de lo que havia produit fins a les hores l'esperit humà, aixís en la cultura llatina com en l'oriental y en les extrangeres. Tal vegada entre les lletres novo-llatines no se'n trobarien gaires en que l'arreplega de traduccions y arranjaments de lo més notable de la producció forastera sigui tant considerable. Al costat d'aquesta important quantitat d'obres en gran part importades, gairebé cap creació capdalt de fantasia en prosa brilla en quasi tot l'espay d'una centuria, desde'l *Blanquerna*

fins el *Somni* de Bernat Metge: les cròniques segueixen essent lo més original de les nostres lletres.

Aquest període, aixís en la prosa com en la poesia, ho es de transició y de predomini absolut de l'esperit mig-eval, y al rey Pere es a qui's dèu l'esforç més considerable pera enriquir les lletres catalanes ab les despulles de les principals civilisacions contemporanies. Representà a Catalunya un paper semblant al de Carles V a França, y encara superior, si's té en compte que fraccionà la seva activitat en totes les direccions de la vida, fins a un grau inconcebible. Com ell, encara que no en sentit humanístich, promogué gran nombre d'obres originals y traduccions, pera les que se serví ab preferencia dels seus protonotaris o escribans, com Tomàs Canyelles, Mateu Adrià, Bernat de Torre, Ferrer Sayol, Jaume Conesa, Bernat Descoll y Joan Bonastre; altres vegades foren els seus colaboradors ilustrats religiosos, com fra Jaume Domenech, Antoni Ginebreda, Ponç Saclota, Matheu de Déu, o capellans com Guillem Nicolau; altres, escriptors no palatins com Tresbens, Ses Planes, Roiç, Mestre Alfons, Pere Gilbert, y fins jueus com els mallorquins Salamó y Cresques. Res hi fa que no sigui, com aquell rey, un home del Renaixement, y com ho foren fins a cert punt els seus fills Joan y Martí. Quan s'elogía Carles V en aital sentit y s'estudíen a fons els seus infantívols esforços en pro de la cultura clàssica, més se convenç un de que es bon xich exagerat parlar a França d'humanisme y d'humanistes en el XIVe sigle[1] y de que no li mancava raó a l'esperit refinat de Boccaci quan deya que Carles V li feya l'efecte d'un *sicambre*. La meteixa passió per l'astrologia tenia'l rey Pere que ell, y en realitat cap dels dos s'havia sostret encara, com els prínceps italians del Renaixement, a la sugestió de l'esperit mig-eval. L'humanisme no comença a adquirir dret de ciutadania en les lletres fins a les acaballes del XIVe sigle, y el nostre famós mestre Joan Fernandez d'Heredia, que es tal vegada'l primer humanista espanyol, no fou

1) *Histoire de la langue et de la littérature française des origines à 1900,* publiée sous la direction de L. Petit de Juleville (París, 1896), II, 258.

comprès per reis com Pere III y fins com el seu fill, Joan I, que era més aviat un *dilettanti* que un verdader coneixedor de les lletres clàssiques, sinó per un renaixent tant ple del saber antich com Colluccio Salutati.

El rey Pere té també una alta significació en l'historia de la poesia catalana. Per primera volta després de la desaparició de la trobadoresca, apareix al seu entorn una verdadera cort de poetes—cavallers o curials—com Jaume March, Pere March, Bernat de Só, Bernat de Bonastre, Guerau de Queralt, el Vescomte de Rocaberti y Bernat Metge, als qui s'ha d'afegir el mallorquí Guillem de Torrella. Principals centres d'aquesta cort són el meteix rey, de qui'l present Diplomatari dóna a conèixer varies noticies curioses de composicions ignorades y per desgracia perdudes; el primogènit Joan, que's delitava també en trobar y en posar en música *lays, virolays* y *rondells,* y probablement el seu germà Martí, gran aimador de la Gaya Ciencia. Malgrat la feconditat de la poesia narrativa, de derivació francesa en gran part, que brilla principalment en aquesta època com un parèntesis en el conreu del lirisme trovadoresch, el fet més important de l'historia de la nostra literatura es, sens dubte, l'aparició en el regnat de Pere III d'una primera escola de poetes lírichs catalans, precedida y acompanyada d'una serie, relativament nombrosa, de tractats didàctichs, la qual, ab fesomia més o menys original y decidida, però sempre inconfonible, ha de produir la florida del XVe sigle, que fa gloriosa un poeta verament personal y originalíssim. El llaç d'unió entre aquesta nova poesia catalano-tolosana y la provençal anterior sembla haver estat l'infant en Pere, oncle del rey, escriptor fecon en prosa y en vers en llengua vulgar, y el qual es de suposar que contribuí molt, abans de pendre l'habit dels Menorets, a l'educació del seu reyal nebot, desde molt noy orfe de pare y perseguit per una madrastra inhumana. A l'infant Pere, de qui, pels seus saber y virtut, el rey Cerimoniós feu sempre gran cabal,— y a qui's complavia en enviarli poesies seves, com el sirventès[1] sobre'l

1) Vaig comunicar aquesta troballa al senyor D. P. E. Guarnerio, professor de l'Universitat

bon aire y noblea de l'illa de Sardenya, — li foren dedicats els primers tractats poètichs d'en Cornet y d'en Castellnou, com ho foren més tard al propi rey un altre del meteix Castellnou y els de Jaume March y Lluís d'Aversó. La poesia quedava codificada, y al front d'aquest nou camí de reglamentació hi trobem cabalment el rey Cerimoniós, que tot ho reduia a càlcul y uniformat, y que lo meteix llegislava sobre ordinacions y costums palatines o sobre càlculs astronòmichs, com volia unificar les lleis de la terra, a semblança de les *Partidas* de Castella, o formar un *Corpus historiarum* de les cròniques dels seus gloriosos antepassats, com les de l'Abadia de Sant Denís de França. En tots aquests aspectes, y ademés com protector de les lletres, com historiador y com orador parlamentari, surt dibuixada, ab trets més vigorosos que abans, dels documents ara novament publicats, la tant interessant com tètrica figura de Pere del Punyalet.

Si bé's mira, com poeta no passa d'esser un de tants adotzenats del seu temps, però com historiador té aspectes interessantíssims de cronista y d'iniciador d'una historia nacional, y les seves obres y els seus esforços, en aquest genre, presenten complicats problemes de crítica literaria, en els que ja hi han intervingut ab el pes de llur autoritat ilustrats erudits extrangers y de la nostra terra, el parer dels quals ha de servirnos de molt, si algun dia tractem de resoldrels ab la nova llum que donen les actuals investigacions. Ademés d'aquest caràcter, n'ofereix el nostre rey encara un altre de més original en l'historia política europea: ell es el més gran dels nostres oradors polítichs y el més parlamentari dels nostres reis. La seva veu, a voltes enèrgica y vehement, a voltes freda y reposada, s'alçà al menys més de quaranta vegades en les corts catalanes, les primeres del món civilisat, ont han ressonat els records de totes les nostres glories històriques, desde'l Coll de Panissars fins a la conquesta de l'Acròpolis atenesa. El present Diplomatari posa fòra de dubte la colaboració personal del rey y adhuc la cura y diligencia ab que ordenava y

de Pavia, la qual la va publicar, ab algunes notes filològiques, en l'*Archivio Storico Sardo* (1906), vol. II, pàg. 434.

recullia les seves proposicions, com axís meteix que elles feren escola en la dinastia comtal, y que en elles s'inspirà 'l seu fill Martí, l'eloqüent panegirista de les grandeses de la nació catalana. Tots aquests discursos patriòtichs dels nostres reis fan bategar encara profondament els nostres cors. May la veu dels antichs parlaments ha ressonat més viva per espay de tants sigles en la conciencia d'un poble.

No podem seguir aquestes consideracions respecte dels reis Joan y Martí, perquè allargarien massa el present pròlech. Els seus dos regnats venen a constituir el pòrtich de la literatura catalana del XVᵉ sigle, amarada d'influencia italiana y de l'esperit del Renaixement. El rey Joan va rebre una educació més esmerada que'l seu pare y va atényer els esplendors primers d'aquella transformació literaria: ab això queda dit que va trobar temps més favorables a la cultura. En ell la passió dels llibres pren caràcters més vehements, trenca tota mena de respectes humans y es revesteix algunes voltes de formes bibliopiràtiques com en certs famosos bibliòmens moderns. Joan I es un bibliòfil del Renaixement, mentres Pere III ho es encara de l'Edat Mitjana. El rey Martí surt coronat d'aquest Diplomatari ab els llorers d'historiador. Desde ara hem d'afegir una testa reyal més a la gloriosa dinastia dels nostres cronistes nacionals.

La correspondencia literaria dels nostres reis, continguda en aquest recull, sols hem de considerarla desde'l punt de vista de les lletres catalanes. Fòra d'elles, molt poques vegades trobem en les curioses cartes reyals que omplenen aquest volum, en quant a la literatura llatina-eelesiàstica, la menció d'alguna que altra obra digna d'assenyalarse com una arma intelectual de l'època o com una creació capdalt dels nostres pensadors. Com a documents familiars, històrichs y filològichs, tenen, per altra part, un valor inapreciable.

La publicació del present Diplomatari 's ressent de molts defectes que som els primers en reconèixer, y que principalment naixen, deixant de banda la carencia

d'utillatge científich ab que topem sempre en la nostra terra tots els estudiosos, de la precipitació ab que ha tingut d'improvisarse. Aquesta pressa, perjudicial en tot treball y més en un d'aquest genre, necessitat com cap altre, per la seva complexitat, d'una depuració y verificació lenta y laboriosa, ha estat motivada per dugues causes. Primerament per l'amenaça, cada dia més imminent, de noves investigacions realisades pels extrangers, que, devant de la nostra desidia, s'han acostumat a considerar el nostre més rich Arxiu nacional com un feu de la seva exclusiva competencia. En segon lloch ens ha imposat la pressa com un penós sacrifici l'honrosa consideració d'haver sigut escullit el present treball com el primer esforç de l'iniciativa de l'«Institut d'Estudis Catalans». L'alta protecció que se'ns dispensa per la nostra Diputació y el nostre Municipi 'ns obliga a donar mostres paleses y continues de que no estem en vaga, y de que estem plenament convençuts de l'immensa responsabilitat que hem contret d'impulsar la cultura catalana ab tota l'energia y activitat que reclamen el temps no aprofitat, lo molt que s'ha de fer y la necessitat que d'aquella senten tant àvidament les noves generacions. Com diu molt bé un ilustre company meu, al parlar eloqüentment dels propòsits de l'«Institut» en el nostre primer *Anuari:* «No hi ha millor apologia ni treball vindicatori que l'abundor dels fets y l'himne silenciós que canten les coses desenterrades y tretes a plena llum».

De la precipitació de que parlavem suara ab que's va tenir d'escometre la publicació d'aquest Diplomatari abans d'estar preparats tots els materials, continuant les recerques al compas de l'impressió, prové en gran part el que no s'hagi pogut donar al seu contingut la regularitat y proporció que tant l'hauria avalorat y el que de les tres series principals que devien constituirlo, les noticies literaries, la protecció dels nostres reis a les Universitats y Estudis, y els fets artístichs, s'hagin tingut de sacrificar, quasi ja desde la segona meitat del regnat de Pere III, les dugues darreres, reduint desde llavors quasi exclusivament les nostres investigacions als datos de la primera serie.

Sols ens resta ara expressar la nostra més viva gratitut als dignes Director y Oficial de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, D. Francisco de Bofarull y D. Eduardo González Hurtebise, per les facilitats que'ns han donat en les nostres llargues recerques. No cal dir que a la manifestació d'aquests sentiments s'hi associen els nostres infatigables colaboradors.

A. RUBIÓ Y LLUCH

Barcelona, Novembre 1908.

DOCUMENTS

PER LA

HISTORIA DE LA CULTURA CATALANA MIG-EVAL

DOCUMENTS

PER LA

HISTORIA DE LA CULTURA CATALANA MIG-EVAL

I

Mallorca, 13 març 1275

NOMENAMENT D'ADMINISTRADOR Y CURADOR DELS BÉNS DE RAMON LULL A INSTANCIA DE BLANCA PICANY, MULLER SEVA, A FAVOR DE P. GALCERAN

Tertio idus martii anno Domini .mcclxxv. certum est et manifestum quod Blanca uxor Raymundi Lulli venit ante presentiam nostri Petri de Calidis bajuli asserens et denuntians eidem bajulo, quod Raymundus Lulli ejus maritus est in tantum factus contemplativus, quod circa administrationem bonorum suorum temporalium non intendit: quare suplicando petiit a nobis, cum sua intersit pro se et filiis suis et dicti Raymundi Lulli communibus, quatenus daremus curatorem bonis dicti Raymundi Lulli, qui ipsa bona regat, gubernet, tueatur et defendat et salva faciat. unde nos Petrus de Calidis, audita supplicatione praedicta, facta diligenti inquisitione super vita et moribus dicti Raymundi Lulli, elegisse in tantum vitam contemplativam, quod quidem circa administracionem bonorum suorum non intendat; habita super hoc deliberatione, cum videamus Petrum Gauserandi civem Majoricarum, cognatum dictae Blanche, qui dictam curam gratis se obtulit recepturum, esse utilem in curatorem et administratorem dictorum bonorum, damus et assignamus ipsum Petrum in curatorem et administratorem bonorum omnium mobilium et inmobilium dicti Raymundi Lulli, dando eidem Petro liberam et generalem potestatem regendi, gubernandi, petendi et defendendi dicta

bona, utilia agendo in curia et extra, in judicio et extra ipsum, et inutilia evitando seu praetermittendo, ad salvamentum ipsorum bonorum. ego praedictus Petrus Gauserandi recipiens dictam curam a vobis Petro de Calidis de dictis bonis, promitto ipsa bona, pro posse meo, regere, gubernare et defendere, etc. sub obli. etc. et juro, etc. dono fidejussorem Berengarium Cuch qui obligavit etc. testes, etc. Bernardus Rossilionis, Berengarius de Castilione et Michael Rotlan.

Pascual: *Vindiciae lullianae* (Avinyó, 1778), I, 114[1].
Rosselló: *Obras rimadas de R. Lull* (Palma, 1859), p. 34.

II

Viterbo, 16 novembre 1276

JOAN XXI APROVA Y CONFIRMA L'ERECCIÓ DEL MONESTIR-COLLEGI DE MIRAMAR, QUE FUNDÀ L'INFANT JAUME A INSTANCIES DE R. LULL

Nobili viro Jacobo, nato clarae memoriae Regis Aragonum. laudanda tuorum progenitorum vestigia, in quibus devotionis et fidei zelus resplenduit, studiis salubribus imitans, et tanquam filius benedictionis et gratiae ad ejusdem fidei terminos ampliandos anhelas, ut qui in terris magnitudine praeemines, altum tibi locum constituas in excelsis: pro tuae ac eorunden progenitorum animarum remedio, statuisti et etiam ordinasti, ut in insula Majoricensi, ad te jure hereditaria pertinente, in loco qui dicitur Daya in parrochia Sancti Bartholomaei Vallis de Musa, monasterium sive locus religiosus de tuis bonis propriis constituatur, in quo

1) El P. Pasqual afirma que aquest document l'ha extractat «ex Archivo Cartarum Regiarum», avuy Arxiu del Reyal Patrimoni de Mallorca. El creyem autèntich, encara que tal vegada inexactament copiat, y per no retardar la present impressió no'ns ha sigut possible confrontar la copia ab l'original. Esperem que l'erudit lulista mallorquí Sr. Matheu Obrador, en la seva *Bibliografia luliana,* que pensa donar prompte a l'estampa, rectificarà aquest y altres documents, que han sigut erradament transcrits o alterats, com v. gr. el publicat per en Geroni Rosselló (op. cit., p. 33) sobre'l nomenament de R. Lull com procurador dels béns de sa esposa Blanca Picany. Com, per desgracia, escassegen molt els documents *personals* de R. Lull, hem cregut que no devia faltar el present en el nostre *Diplomatari,* per l'importancia que té.

tredecim fratres ordinis Minorum, qui juxta ordinacionem et institutionem provintialis ministri continue in arabico studeant, et commorentur, ut tandem instructi competenter in illo, ad terras paganorum se conferant, animarum profectibus intendentes. et ne fratrum ipsorum studium necessariorum defectus impediat vel perturbet, quosdam redditus ad te spectantes, ex quibus eisdem fratribus hujusmodi necessaria ministrentur, spetialiter deputasti prout in patentibus litteris inde confectis, tuo sigillo munitis, plenius dicitur contineri. unde nobis humiliter supplicasti, ut sub protectione Sedis Apostolicae et nostra locum recipientes eundem, in quo per ministrum provintialem hujusmodi fratrum numerus jam est de hoc per Dei gratiam institutus, et inibi per eosdem laudabiliter studio insistitur memorato; aliaque praemissa, pia intentione a te edita, confirmare de benignitate Sedis Apostolicae curaremus. nos itaque qui tuis precibus annuentes favorabiliter, quod in hac parte per te pie ac provide factum est, ratum et firmum habentes, id auctoritate apostolica confirmamus, et praesentis scripti patrocinio communimus. nolumus autem prout dilecti filii generalis minister et fratres ipsius ordinis cupiunt, et etiam de intentione praefati nobilis processisse videtur, quod eidem ordini, seu praefatis aut quibuscumque aliis ipsius ordinis fratribus, vel alii pro eis, in monasterio seu loco praefatis, vel in perceptione dictorum reddituum, propietas vel dominium, aut aliquod jus in percipiendo eosdem redditus, sive actio vel petitio in eisdem, aliquatenus adquirantur, ita quod professioni vel regulae fratrum dicti ordinis propter hoc nullatenus in aliquo derogetur. nulli ergo nostrae confirmationis, etc. datum Viterbii .xvi. kalendas decembris, anno primo.

Pascual: Op. cit., I, 117.
Dameto, Mut, Alemany, etc.: *Historia general del Reino de Mallorca* (Palma, 1841), III, 47.

III

Barcelona, 5 maig 1285

L'INFANT ALFONS FA DONACIÓ DEL CASTELL D'OLLERS, EN LA CONCA DE BARBERÁ, A FAVOR D'ARNAU DE VILANOVA

Noverint universi quod nos infans Alfonsus etc. viso instrumento donacionis et concessionis per dictum dominum regem patrem nostrum facte vobis dilecto

phisico domini regis et nostro magistro Arnaldo de Villanova de tota parte et toto jure ac dominio quam et quod dominus rex habet et eidem competit in castro de Ollers, quod est in Concha de Barberano, tam racione empcionis nomine dicti domini regis per nos facte de quadam parte ipsius castri a.. Bernardo Guasch et a.. Pº F. . et eius uxore, cum publico instrumento ut in eo continetur, quam alia racione. idcirco gratis et ex certa sciencia laudamus, concedimus et approbamus vobis dicto magistro Arnaldo et vestris, totam dictam donacionem et concessionem et omnia et singula in instrumento predicte donacionis et concessionis contencta ut in eo melius et plenius continentur. hanc autem donacionem concessionem et confirmacionem vobis et vestris facimus, sicut melius dici potest et intelligi, ad vestrum bonum et sanum intellectum; mandantes universis vicariis, baiulis, procuratoribus, curiis et universis aliquis oficialibus dicti domini regis et nostris presentibus et futuris, quod hanc concessionem nostram firmam habeant et observent et faciant inviolabiliter observari et non contraveniant nec aliquod convenire permittant aliqua racione. salvis tamen dicto domino regi et suis in predictis censu, jure et dominio et omnibus aliis condicionibus in dicto instrumento donacionis per dictum dominum regem appossitis ut in eo plenissime noscitur contineri. datum Barchinone .iii. nonas mayi.

Arxiu de la Corona d'Aragó, reg. 62, f. 147.

IV

Lleyda, 25 desembre 1287

Alfons II encarrega a Jaume de Montjuich la traducció de la Biblia del francès al català

Jacobo de Montejudayco. cum nos velimus quendam bibliam quod est in ydiomate gallico mutari in ydioma nostrum et intellexerimus quod vos scitis redigere dictum ydioma gallicum in linguam nostram, conducendum unum puerum vel duos et emendo papirum quod ad dictam bibliam mutandam necesse fuerit, et cum unum quaternum papiri feceritis, ipsum tradatis Berengario Fulit

qui per nobis ipsam bibliam est scripturus. ita quod eidem, facto uno quaterno, tradatis alium continue donec scripta fuerit et perfecta biblia supradicta. nos enim satisfaciemus vobis de dictis expensis quas feceritis de predictis. datum ut supra.

Arx. Cor. Aragó, reg. 71, f. 110.
F. Carreras Candi: *Primera traducció catalana de la Biblia* (s. XIII), en la *Revista de Bibliografia Catalana* (Barcelona, 1904), IV, 54.

V

Lleyda, 25 desembre 1287

Alfons II mana an en Pere Marquès que dongui vestits a l'escrivent Berenguer Fullit

Petro marchesi. mandamus vobis quatenus detis vestes competentes Berengario Fulit de domo nostra quos sibi de gracia duximus concedendis. et recipiatis etc. datum ut supra.

Arx. Cor. Aragó, reg. 71, f. 110.
F. Carreras Candi, art. cit., *Rev. Bib. Cat.*, IV, 55 [1].

VI

Lleyda, 25 desembre 1287

Alfons II fa saber a Pere Marquès que tramet a Barcelona a Berenguer Fullit ab comanda d'escriure certa Biblia y cuidar de la seva illuminació

Petro Marquesii. noveritis quod nos mitimus apud Barchinonam Berengarium Fulit pro scribenda ibidem quendam bibliam et facienda eam illuminari.

1) A continuació, en una nota, diu: «La costum de donar vestits als escriptors del rey se veu patent en altres documents del propi monarca». En copia dos més de l'any 1290, per l'istil de l'anterior.

quare vobis dicimus et mandamus quatenus dicto Berengario Fulit credatis quidquid petierit vel necesse fuerit ad opus biblie supradicte et eiusdem racione... causam, recipientes albaranum de eo quod sibi tradideritis loco nostri. datum ut supra.

Arx. Cor. Aragó, reg. 71, f. 110.
F. Carreras y Candi, art. cit., *Rev. Bib. Cat.*, IV, 54.

VII

Lleyda, 10 febrer 1290

ALFONS II ORDENA A JAUME DE MONTJUICH Y A BERENGUER DEL MAS QUE PAGUIN TRESCENTS SOUS ALS QUE ESTAN TRADUINT LA BIBLIA

Jacobus de Montejudaico et Berengario des Mas quod dent de bonis quam fuerunt Bernardi Scribe, quondam, illis qui translatant bibliam domini regis .ccc. solidos barchinonenses et recipiant etc. datum Ilerde .IIII. idus ffebruarii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 82, f. 13.
F. Carreras Candi, art. cit., *Rev. Bib. Cat.*, IV, 56.

VIII

Valencia, 8 setembre 1290

ALFONS II RECOBRA UNA BIBLIA FRANCESA QUE HAVIA SIGUT DEL SEU PARE PERE EL GRAN

Nos Alfonsus, etc. recognoscimus vobis Jacobus de Linariis nos tradidisse fideli scriptori nostro R° Scorna tanquam curatori filii Arnali Guillelmi de Lascuno, quondam, unam bibliam scriptam in idiomate gallicorum, quod erat domini regis patris nostri et remanserat in posse A. Guillelmi predicti. et nos ab ipso

Raimundo eandem bibliam recepimus de quaquidem biblia promitimus nos servare **indempnem.** datum Valencie .vi. idus septembris.

Arx. Cor. Aragó, reg. 71, f. 189.
F. Carreras Candi, art. cit., *Rev. Bib. Cat.*, IV, 51.

IX

Montpeller, 26 octubre 1290

FRA RAMON GAUFREDI, MINISTRE GENERAL DELS MENORETS, RECOMANA RAMON LULL ALS PROVINCIALS DE L'ORDE Y ELS MANA QUE PERMETIN ALS SEUS SÚBDITS APENDRE L'ART Y QUE FACILITIN ELS MEDIS AN EN LULL PER ENSENYARLA [1].

In Christo sibi charissimis ministris provinciae Romanae, Apuliae etc. frater Raymundus, ordinis fratrum Minorum generalis minister, et servus, salutem in Domino et pacem sempiternam. cum ex debito charitatis teneamur omnibus, illis potissime noscitur obligari, quibus nos vera jungit devotio et adstringit, certis beneficiorum indiciis comprobata. cum igitur dominus Raymundus Lull, lator praesentis, amicus Ordinis et devotus ab antiquo, in relevandis fratrum nostrorum inopiis gratiosus, et in subsidiis sollicitus extiterit et attentus: non inmerito ipsum vobis in Domino recommendo, discretionem vestram rogans, quod, cum ad vestra declinaverit loca, benigne, recipiatis eundem, et quemadmodum secundum Deum poteritis, et decet nostri ordinis honestatem, in agendis sic ei assistatis sollicite quod, ex devoto devotior fiat, et apud caeteros vestra reluceat solertia commendata. caeterum, cum dictus Raymundus quandam Artem doceat, per quam convincere nititur infideles, volo quod vos ministri, si aliquid fratres provintiarum vestrarum audire dictam Artem fuerint consolati, detis ipsis fratribus licentiam, et dicto domino Raymundo de conventu idoneo opportunitatem; in quo possit

1) Aquest document es considerat com autèntich encara que'l P. Pascual no'n senyali la font. Fins al present no s'ha averiguat y no sembla fàcil conseguirho. No obstant, el contingut no té res d'inverossímil o anacrònich, sabuda la bona acullida que en Lull y la seva *Art* trobaren entre'ls Menorets.

fratribus ostendere Artem illam, concedatis. valete in Domino et orate pro me. datis in Montepessulano .vii. calendas novembris anno Domini 1280.

Pascual: Op. cit., I, 186.
Dameto, Mut, Alemany, etc.: Op. cit., III, 51.

X

Barcelona, 22 novembre 1290

ALFONS II MANA PAGAR ALS MARMESSORS DEN MONTJUICH TOT LO QUE S'ELS DEVIA PER SES DESPESES EN LES CAUSES REYALS, DE LES QUALS ERA PROCURADOR, Y PER LA BIBLIA QUE FEYA A COMPTE DEL REY.

A. de Bastida, quod recipiat computum a manumissoribus Jacobo de Monte judaico de eo quod sibi debetur per quitacione sua et de sumptibus quos fecit in causis in quibus erat procurator per domino rege et similiter de eo quod sibi debetur per quendam bibliam quam scribi faciebat ad opus domini regis et quicquid cons..... ei deberi solvat dictis manumissoribus vel assignet eos super primis denari qui exient de inquisicionibus factis vel faciendis. et facta solucione etc. datum Barchinone .x. kalendas decembris. Jacobus de Cabannis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 82, f. 168 v.
F. Carreras Candi, art. cit., *Rev. Bib. Cat.*, IV, 57.

XI

Barcelona, 9 febrer 1291

ALFONS II MANA QUE'S PAGUI A L'EGIDI POU, ILUMINADOR D'UN LLIBRE

Enneci Luppi de Jassa merino Osce et Barbastri. cum Egidius Putei Oscensis illuminet unum librum nostrum, mandamus vobis quatenus detis predicto Egidio

salarium ipsius operis ac eciam illud quod necessarium habuerit, racione illuminationis predicte. recuperantes presentem literam et albaranum de eo quod solveritis, racione predicta. datum Barchinone .v. idus februarii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 82, f. 99.
F. Carreras Candi, art. cit., *Rev. Bib. Cat.*, IV, 50.

XII

Barcelona, 13 desembre 1294

Jaume II otorga a Jahuda Bonsenyor, jueu de Barcelona, poder y facultat per fer redactar y copiar els documents y contractes en llengua aràbiga que hagin de ferse a Barcelona.

Noverint universi, quod nos Jacobus etc.: attendentes te Jahudanum filium Astrugi Bonisenioris judeum Barchinone fore idoneum et sufficientem ad recipiendum et conficiendum instrumenta debitoria arabice facienda per sarracenos per illos scilicet qui proficiuntur ad partes sarracenorum vel qui se obligant aliquibus personis pro certis quantitatibus in ipsis partibus exolvendis; et instrumenta ipsa melius exponi et intelligi apud dictos sarracenos si scripta fuerint arabice potius quam latine. idcirco damus et concedimus tibi dicto Jahudano auctoritatem et licentiam recipiendi et conficiendi talia instrumenta debitoria, arabice facienda et scribenda per hujusmodi sarracenos in civitate Barchinone et ejus territorio. nos enim instrumentis ipsius per te recipiendis et conficiendis auctoritatem impendimus et decretum, ita quod omnimodam obtineant firmitatem tanquam publica manu facta, dum tamen manu tua scripta fuerint et subscriptionem tuam apposueris in eisdem, et bene et legaliter te habueris circa ea. mandantes per presentem cartam nostram omnibus universis officiliabus et subditis nostris quod predictis instrumentis per te conficiendis, fidem plenariam adhibeant in omnibus, tamquam per publicam manum factis ut superius continetur; hanc autem concessionem durare volumus dum de nostro fuerit beneplacito voluntatis. preterea volumus quod te exercente officium antedictum aliquis in civitate Barchinone et suo terri-

torio non sit ausus conficere hujusmodi instrumenta, nec quod vicarius vel bajulus Barchinone concedantur vel concedere possint alicui vel aliquibus auctoritatem vel potestatem conficiendi talia intrumenta durante hac concessione nostra. datum Barchinone idus decembris anno Domini .mccxciiii. Matheum Botella.

Arx. Cor. Aragó, reg. 194, f. 108 v.
Llabrés: *Jahuda Bonsenyor* (Palma, 1889), p. 123.

XIII

Anagni, 11 juliol 1297

BENET VIII DÓNA PERMÍS PER ADMETRE DIGNITATS ECLESIASTIQUES A JOFRE DE FOIXÀ, QUE, PER MOR D'HAVER ENTRAT EN L'ORDE DE SAN BENET, DESPRÉS D'HAVER SIGUT DE LA DE SANT FRANCESCH, NO PODIA TENIRLES.

Dilecto filio Gaufrido de Fuxano, monacho monasterii Sancti Felicis Quixolensis, ordinis sancti Benedicti, Gerundensis diocesis. constitutus in presentia nostra sic te nostro gratum aspectui presentasti quod propter hoc et quia de te nobis tam de litterarum scientia quam honestate vite ac bonis moribus laudabile testimonium perhibetur, dignum duximus ut personam tuam apostolici favoris gratia prosequamur. exposuisti siquidem nobis licet olim a pueritia tua fratrum Minorum ordinem et habitum assumpsisses ac fecisses professionem expressam in eodem, diuque fuisses conversatus in illo, tamen per fratrum Petrum Stephani, tunc ministrum dicti ordinis, ab ipso ordine absolutus, de ipsius ministri licentia te ac sancti Benedicti ordinem transtulisti, in quo jam per viginti annos sub regulari observantia devotum impendisti Domino famulatum. verum cum felicis recordacionis Nicolaus papa IIII, predecessor noster, duxerit statuendum ut fratres predicti ordinis Minorum qui post professionem ab eis in ordine ipso factam ad quoscumque ordines alios professionis cujuslibet, petita vel non petita, obtenta vel non obtenta a superioribus suis licentia, inmediate vel per alium seu alios ordines mediate transissent vel transirent postmodum, in ordine vel ordinibus ad quem vel ad quos transitum habuissent vel inposterum habere contingeret, vel

etiam extra illos, ad nullam omnino administrationem vel officium curam habentia animarum nec etiam ad aliquam dignitatem vel prelaturam seu personatum quoquo modo possint assumi absque Apostolici Sedis speciali et expresa licentia per ipsius sedis patentes litteras concedenda, facientes plenam, certam et determinatam de statuto et ordinatione hujusmodi mentionem, nobis humiliter supplicasti ut dispensare tecum super hoc de benignitate apostolica curaremus. nos itaque tuis suplicationibus inclinati, ut ad quelibet prelaturas seu etiam dignitates, persònatus, administrationes vel officia curam animarum habentia, tui duntaxat ordinis, assumi libere valeas, constitutione hujus modi predecessoris nequaquam obstante, tecum auctoritate apostolica de speciali gratia dispensamus. nulli ergo etc. nostre dispensationis etc.

Datum Anagnie .v. idus julii anno primo.

Arxiu Vaticà, reg. de Bonifaci VIII, any I, butlla n. 593.

A. Thomas: *Romania,* X, 322.

Ll. Nicolau: *Notes sobre les Regles de Trobar de Jofre de Foixà y sobre les poesies que li han atribuit,* en la revista dels *Estudis Universitaris Catalans,* I, 255.

XIV

Barcelona, 30 octubre 1299

JAUME II CONCEDEIX A RAMON LULL QUE PUGUI PREDICAR EN LES SINAGOGUES DELS JUEUS Y MESQUITES DELS SARRAINS DE TOTS ELS SEUS DOMINIS LES VERITATS DE LA FE CATOLICA.

Jacobus etc. tenore presencium notum fieri volumus universis presentes litteras inspecturis, quod nos concedimus et damus licenciam magistro R° Lulii quod, electis per eum quinque vel sex probis hominibus et sibi adhibitis; possit predicare in sinagogiis judeorum diebus sabbatinis et dominicis, et in mesquitis sarracenorum diebus veneris et dominicis, per totam terram et dominacionem nostram, et exponere judeis et sarracenis predictis fidei catholice veritatem, admissis religiosis quibuscumque ad predicacionem ipsam accedentibus. nos enim damus per presentes, firmiter in mandatis, universis et singulis aljamis

judeorum et sarracenorum tocius terre nostre, quod ipsi, diebus predictis sub forma predicta, audiant et audire teneantur prefatum magistrum R. Lulii, et si voluerint, oportunitate captata, possint respondere ejus predicacioni et exposicioni, non tamem cogantur nec cogeri possint eisdem super premissis si noluerint respondere. mandamus insuper universis officialibus nostris predictis quod predicta observari faciant et teneri.

Datum Barchinone .iii. kalendas novembris. G. de Solanis, mandato regio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 114, f. 44 v.
G. Llabrés: *Boletin de la Sociedad Arqueológica Luliana* (Palma, 1889), III, 104.

XV

Saragoça, 1 setembre 1300

FUNDACIÓ DE L'ESTUDI GENERAL DE LLEYDA PER JAUME II, EN IGUAL FORMA Y AB ELS METEIXOS PRIVILEGIS PONTIFICIS QUE'L DE TOLOSA

Jacobus Dei gratia rex Aragonum Valencie et Murcie ac comes Barchinone. dilectis ac fidelibus suis paciariis et probis hominibus ac toti universitati civitatis Ilerde presentibus et futuris salutem et graciam. dum noster curis animus agitatur assiduis quam nobis sit utile quam decorum viros erudire prudentes per semina doctrinarum qui per studium prudentiores effiecti, Deo nobis que complaceant ac regnis et terris nostris quibus Deo propicio presidemus fructus afferant salutares: ad id precipue curas nostras dirigimus per quod viris eisdem scientiarum quarumlibet honestarum apud nos alimenta condantur ut nec potissime nostros fideles et subditos pro investigandis scientiis naciones peregrinas expetere nec in alienis ipsos opporteat regionibus mendicare. cum igitur sanctissimus in Christo pater ac dominus dominus Bonifacius papa octavus per speciale privilegium nobis hoc sitientibus duxerit concedendum ut in aliqua civitate vel loco terre nostre insigni fundare vel ordinare possemus studium generale, et quod idem studium postquam per nos existeret ordinatum eisdem graciis, privilegiis et indulgenciis gauderet omnino que a Sede Apostolica Tholosano studio sunt concesse, prout in

ipso privilegio plenius continetur: nos habito diligenti tractatu et consilio pleniori super eleccione loci quo posset comodius idem studium ordinari, ad civitatem Ilerde velut hortum fertilitatis et fecunditatis conclusum ac fontem deliciarum signatum, qui quasi quoddam intermedium terrarum ac regnorum nostrorum existit, occulos nostre consideracionis super hoc vigiles duximus dirigendos. ad ejus namque reformacionem ac statum laudabilem tanto diligencius et specialius aspiramus quanto civitatis ejusdem ac vestram honorabiles cives antiquam nobilitatem, legalitatem et fidem ac grata pariter et accepta predecessoribus nostris, nec minus nobis per vos impensa servicia ad nostram crebrius memoriam revocamus. per nos igitur et omnes succesores nostros volentes civitatem eandem hujusmodi gratie nostre prerogativa potiri tantique honoris titulis decorari gratis et ex certa scientia civitatem predictam, auctoritate apostolica qua fungimur in hac parte ac etiam nostra ad generale studium pre ceteris locis et civitatibus terre nostre eligimus de presenti ac etiam ordinamus, volentes ac firmiter statuentes ut in ipsa civitate sit studium generale de cetero tam in jure canonico quam civili, medicina, philosophia et artibus ac quibuslibet facultatibus aliis et approbatis scientiis quibuscumque: ita quod de cetero nulla persona cujuscumque preheminencie, dignitatis, condicionis, status aut legis existat tam audax reperiatur quod in aliquo loco terre et dominationis nostre ubique citra mare habite vel Deo auctore in futurum habende jura canonica vel civilia aut libros medicine sive philosophie audeat vel presumat aliquibus scolaribus legere vel docere, neve scolares quicumque presumant infra terram et dominationem nostram alibi quam in nostro studio Ilerdensi jura canonica vel civilia scientiam, medicine seu philosophie a quocumque causa leccionis audire, alioquin iram et indignacionem nostram et penam mille aureorum tam legentes quam audientes quotiens convenerint se noverint incursuros presenti statuto seu privilegio nichilominus in suo robore duraturo. et quia cordi nobis existit idem prosequi studium continuis graciis et favoribus oportunis, illas ad presens libertates et gracias ac indulgencias qualescumque que a Sede Apostolica Tholosano studio sunt concesse, ipsas eidem studio Ilerdensi doctoribus et magistris ac scolaribus ibidem studentibus et studere volentibus, auctoritate apostolica atque nostra de regie liberalitatis beneficio concedimus et donamus ac etiam corfirmamus: intendentes in posterum prout temporum et negociorum exegerit qualitas eidem studio et scolaribus de libertatibus et immunitatibus et graciis continuis liberaliter providere, quibus idem magis proficiat studium incrementum. hoc igitur donum sollempne nos rex prefatus, mente

gratuita ac etiam corde bono, vobis dilectis et fidelibus nostris paciariis probis hominibus ac toti universitati Ilerde presentibus et futuris per nos et omnes successores nostros offerimus, concedimus et donamus prout melius et plenius dici et intelligi potest ad vestrum et dicte civitatis commodum et vestrorum ut scilicet dictum studium generale in ipsa civitate habeatis, gubernetis ac etiam ordinetis: salvis semper privilegiis et graciis per nos vel successores nostros concessis eidem studio seu etiam concedendis, et salvis pactis et convencionibus per nos eidem promissis atque concessis et concedendis, et omnibus aliis nostris preceptis et ordinacionibus quibuscumque qui ad utilitatem ipsius studii Ilerdensis nobis et successoribus nostris necessarie videbuntur. in cujus rei testimonium presentem cartam concessionis et donacionis de dicto studio vobis concedimus ac nostra bulla plumbea tradi precipimus comunitam. data Cesarauguste kalendas septembris anno Domini millessimo trescentessimo. sig✠num Jacobi Dei gratia regis Aragonum. testes sunt Eximinus episcopus Cesarauguste, R. episcopus Valencie, Eximinus Petri abbas Montisaragonis, Jacobus dominus de Xericha, Petrus dominus de Ayerbe, Petrus Ferrandi, Berengarius de Entença, Lupus Ferrench de Luna, Johannes Martini de Luna, Artaldus de Luna, Petrus Cornelii, Eximinus Cornelii, Sancius de Antilione, Petrus Lupi de Oteyça, Petrus Guillermi de Castilione, Eximinus Petri de Arenos et plures alii ibidem ad generalem curiam congregati. fuit clausa per Bernardum de Aversone de mandato domini episcopi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 197, f. 275.
Villanueva: *Viaje literario d las iglesias de España* (Madrid, 1851), XVI, 196.
Pròsper de Bofarull: *Colección de Documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón* (Barcelona, 1850), VI, 204.

XVI

Saragoça, 2 setembre 1300

ORDINACIONS, ESTATUTS Y PRIVILEGIS CONCEDITS PER JAUME II ALS DOCTORS, MESTRES Y ESTUDIANTS DE L'ESTUDI GENERAL DE LLEYDA

Jacobus Dei gratia rex Aragonum etc. universis doctoribus et magistris atque scolaribus cujuscumque scientie presentibus et futuris in studio Ilerdensi studen-

tibus et studere volentibus salutem et gratiam ac benevolentiam suam semper. curas nostras continua sollicitudo non deserit subjectorum sic comodis specialis quadam affectionis gratia providere ut illa precipue nutriamus pro viribus que nostre reipublice pariant utilitatem pariter et profectum. idcirco scientiarum doctrinam per cujus cultum divine res et humane disponuntur comodius in nostris subditis affectantes, nuper habito super hoc diligente consilio et tractatu, in civitate nostra Ilerdensi studium generale in jure canonico et civili, medicina, philosophia et artibus et aliis approbatis et honestis scienciis quibuscumque, auctoritate apostolica nobis in hac parte concessa ac etiam nostra duximus ordinandum. ipsam nempe civitatem ad hoc aptiorem elegimus tanquam locum comunem et quasi regnorum et terrarum nostrarum intermedium quoddam, fertilitate victualium opulentum, aeris temperantia moderatum, aquarum et fluminum abundancia circunspectum, nobilitate civium insignitum ac decente populo decoratum: unde licet eidem studio ab ipsa Sede Apostolica supradicta omnes indulgentie, immunitates et gratie sint concesse que Tholosano studio sunt indulte, quia tamen cordi nobis adhuc existit ut idem studium sic ex continuo gratiarum fomento suscipiat incrementum quod ejus palmites dilatate perducantur ubique, quibusdam aliis specialibus donis et infrascriptis statutis et ordinationibus graciosis quas inferius ad perpetuam rei memoriam, et ut ad vestram proferantur noticiam subnotamus, disposuimos rubricare. in primis igitur volumus ac ipsi eidem studio perpetuo indulgemus quod universitas scolarium forensium qui non sint de civitate Ilerde, clerici vel layci in utroque jure studentes dumtaxat, habeant potestatem annis singulis sibi eligendi et creandi rectorem, consiliarios ac generalem bedellum et bancarios prout sibi ad utilitatem ejusdem studii videbitur expedire: ita quod ipse rector et consiliarii similiter sint forenses; qui rector et consiliarii illam habeant in doctoribus, magistris et scolaribus cujuscumque scientie in eodem studio residentibus tam privatis quam extraneis potestatem, quam in studio Bononiensi et in aliis studiis generalibus habere noscuntur. item quod idem rector et consiliarii ad comodum et utilitatem ipsius studii possint facere et ordinare estatuta ac doctoribus, magistris et scolaribus penas et multas imponere si ea non servaverint, sive eis non obedierint, prout in dictis studiis fieri consuevit. item quod doctores et magistri tam in utroque jure quam in aliis quibuscumque scientiis in ipso studio creandi vel assumendi ad magistratus honorem, priusquam assumantur in presentia rectoris ipsius studii sint diligenter private ac publice doctorum vel magistrorum et aliorum in illa scientia ad quam assumendi sunt peritorum exami-

nationis subjecti, prout in dictis generalibus studiis observatur: ita tamen quod librum et auctoritatem legendi et magistralem dignitatem suscipiant a cancellario vel ejus vicario prefato studio presidenti, quem semper esse volumus et ordinamus propter honorem Ecclesie et ipsius studii canonicum Ilerdensem. quod quidem cancellarie officium volumus esse perpetuum, nec propterea quia canonico Ilerdensi debemus ipsum comittere sive concedere dignitas, personatus, officium vel beneficium ecclesiasticum ullatenus censeatur. qui etiam cancellarius per nos taliter institutus tali suscripcione utatur: «nos talis cancellarius studii Ilerdensis auctoritate apostolica et domini nostri domini regis Aragonum, quibus fungimur in hac parte, tali negocio nostram auctoritatem impertimur etc.» et sic perpetuo volumus observari. addicientes quod idem cancellarius etiam vel ejus vicarius examinationi tam private quam publice que fiet de dictis doctoribus et magistris, vocari debeat ac etiam interesse. non tamen ratione sue presencie vel auctoritatis prestande sub colore sigilli vel littere testimonialis tradende aliquid a scolari promovendo accipere vel exigere possint per se vel per alium, publice vel oculte; sed ejus notarius sive scriptor pro litteris et sigillis et omnibus aliis scripturis necessariis eidem negocio accipiat quod justum fuerit et secundum personarum conditionem etiam moderatum: ita quod de promovendo ad magistratus honorem in jure canonico vel civili ultra unam marcham argenti, in medicina vero ultra .xx. solidos, in aliis vero scientiis ultra .x. solidos ejusdem monete non possit petere vel habere pro sigillo, litteris et scripturis. item quod nullus doctor, magister, scolaris aut socii sive familiares vel continui domestici sui, neve aliquis stacionarius, bedellus, librarius sive scriptor clerici vel layci qui causa morandi in ipso studio vel etiam causa vendendi libros vel pergamena ad eandem civitatem accesserint capiantur, detineantur, pignorentur sive marchentur in personis vel propriis bonis ipsorum veniendo, stando vel redeundo pro aliquo debito antequam ad idem studium venirent contracto, nisi principales fuerint debitores sive fidejussores et tunc etiam non valeant impediri, detineri vel pignorari, ipsis offerentibus fidanciam de directo coram judice competenti. non etiam pro debitis in quibus antequam venirent ad studium fuerant aliis personis quam vicinis Ilerde, principali sive fidejussorio nomine obligati, valeant dum in eodem studio fuerint inibi conveniri; immo jus repetendi domum sibi concedimus de presenti; super hoc autem subcessionis vel alterius cause simulate colore per vicinos Ilerde nichil contra mentem hujus nostre gracie machinetur. idemque super criminibus vel delictis que mortis penam non ingerunt, per eos antequam ad studium venirent comissis, volumus observari nisi

jam fuissent per vicarium vel curiam et paciarios Ilerde baniti et preconizati ratione maleficiorum ipsorum. item quod nullus predictorum capiatur vel captus detineatur in persona pro ullo levi crimine seu delicto quod penam mortis seu membri abcissionem non ingerat delinquenti, dum tamen fidejussores vel caplevatores coram suo judice possint offerre idoneos, contraria consuetudine vel observancia civitatis Ilerde super hoc in aliquo non obstante. item quod nemo predictorum cujuscumque condicionis existat teneatur in exercitum vel cavalcatam regalem seu vicinalem, nec etiam ad sonum vel appellitum invitus ire vel alium mittere loco sui. item quod in hospitiis doctorum, magistrorum vel scolarium, clericorum vel laycorum in eodem studio commorancium et studencium non fiat cerca vel indagatio per aliquos nostros officiales seu alias quascumque personas ratione alicujus qui diceretur ibidem latere vel ocultari, nisi foret qui latere dicitur pro tali maleficio inculpatus quod mortis periculum vel membri abcissionem ingereret delinquenti, vel nisi insequtus per officiales nostros aut alios de mandato ipsorum se publice recollegerit in dictorum studentium hospicio in conspectu officialium eorundem; tuncque etiam in casibus supradictis per nostros officiales paucis personis adhibitis ad id necessariis curialiter perquiratur seu etiam extrahatur sine aliqua lessione hospicii et commorancium in eodem. item ut idem studentes in majori quiete ac firmiori securitate permaneant, statuimus et ordinamus quod nullus privatus vel extraneus tam audax reperiatur quod infra loca limitanda infra dictam civitatem et ad habitacionem dictorum studencium specialiter assignanda presumat contra ipsos doctores, magistros, scolares eorumque familiares et omnes alios supradictos, seu alias quascumque personas masculas vel feminas que causa studencium ibi permanserint, movere vel incipere barayllam sive rixam nec eisdem inferre violenciam aliquam in hospiciis eorundem vel etiam extra: quod qui presumpserit si cum armis comisserit vel ipsa etiam arma contra predictos produxerit vel elevaverit, solvat centum solidos jaccenses pro pena vel subeat centum açotos: et si eadem violencia fuit judicata pro invasione seu trencamento hospicii, manum perdat vel centum aureos redimat: si vero citra invasionem hospicii cum gladio vel aliis armis percusserit ita quod vulnus vel livor ictus appareat, solvat ducentos solidos jaccenses vel subeat .cc. açotos: et si autem quod absit aliquis tante presumpcionis et temeritatis extiterit quod sonum emittendo vel multitudinem populi congregando quasi sedicionis ad hospicia studencium invadenda concitaverit gentes ex hoc contra scolares et studium materiam scandali suscitando, per gulam moriturus sine omni remedio suspendatur vel alia capitali pena plectatur ex qua

protinus mors sequatur. et si tamen extra limitationes dictorum locorum predictas studentibus et aliis fuerit violencia vel offensa illata, solvatur inde calonia sive bannum quod fuerit appositum inter alios vicinos Ilerde inter se delinquentes: quia tamen ipsi studentes et studium sub nostra proteccione consistunt et guidatico speciali volumus ac firmiter statuimus quod quicumque privatus vel extraneus cujuscumque fuerit condicionis, status aut legis, doctorem, magistrum vel scolarem in dicto studio studentem, considerata mente in persona propia extra rixam vel citra deffensionis corporis sui tutelam atrociter verberaverit, vulneraverit sive occiderit, persona et bona illius sint nostre voluntati omnino supposita, nisi coram tribus testibus ut inimicum difidasse eundem prius per quinque dies, ita quod doctor, magister vel scolaris, recepto ipso diffidamento, si sue voluerit providere, quieti possit petere a diffidatore securitatem sibi prestari et dari, ad quam prestandam per nostros officiales compelli volumus quemlibet in persona et rebus cujuscumque fuerit condicionis status aut legis fortiter et districte. et quia parum est in civitate jus condere si defuerit exequtor, districte mandamus quod supradictis penis per nos superius appositis et expressis nulla fieri possit remissio per nostros officiales sine nostra licentia speciali: immo si delinquens in premissis effugerit ubicumque fuerit infra nostram jurisdictionem repertus, incontinenti ad requisitionem curie et paciariorum Ilerde ad ipsos per quoscumque ad quos devenerit, eundem sub pena gratie nostre mandamus remitti penam pro meritis recepturum. si autem infra .iii. menses inventus non fuerit latitando de bonis suis que habuerit solvatur banna predicta inter nostram curiam et paciarios Ilerde, prout alia dividenda et alias de eisdem passo injuriam plenarie satisfiat. item concedimus doctoribus, magistris, scolaribus et omnibus aliis supradictis qui causa studii in dicta civitate permanserint, sive clerici sive layci fuerint, quod supra civilibus causis necnon etiam criminalibus, que tamen mortem vel abcissionem membri non ingerunt delinquenti, non possint nisi sub quo maluerint de tribus judicibus conveniri videlicet coram curia Ilerdensi vel ejusdem episcopo sive coram studii memorati rectore, excepta solutione bannorum prout in sequenti capitulo declaratur. item volumus et concedimus quod si scolares et eorum familiares continui et alii predicti inventi fuerint in maleficis vel cum armis infra affrontaciones locorum eis ad habitandum in dicta civitate assignandorum, si de die fuerit clerici vel layci perdant arma et sine solutione alicujus banni faciant super malefactis de se querelantibus justicie complementum; si vero de nocte in hujusmodi fuerint deprehensi vel cum musicis intrumentis reperti, perdant arma at instrumenta. et nichilo-

minus, si layci fuerint, solvant medium banum curie et paciariis quod vicini civitatis ejusdem in tali casu solvere tenerentur. si autem extra locorum limites predictorum de die vel de nocte cum armis vel instrumentis fuerint inventi vel alias comisserint sive delinquerint, si layci fuerint habeantur et judicentur in omnibus ut vicini: si vero clerici sint, exceptis armis et instrumentis que eis auferri per officiales nostros permittimus, in aliis ab episcopo vel rectore studii corrigantur. item damus et concedimus omnibus venientibus ad dictum studium causa studendi vel ibi studencium ratione morandi, quod de animalibus et saffrano et rebus aliis quas ad dictam civitatem adducent vel portaverint, si contingat ipsas vendere in eadem, nulla lezda, pedagium vel aliqua exactio alia petatur vel exigatur ab ipsis. si libri etiam vel pergamena causa vendendi ad dictum studium a quocumque mercatore vel alio portata fuerint vel vendita in eodem, nulla similiter lezda vel pedagium exigatur. item volumus et concedimus quod pro aliqua barata quam doctor, magister vel scolaris quicumque faciat in civitate Ilerde de blado, vino vel alia re quacumque, licet illam rem scolaris revendat pro suo victu vel sua necessitate, quod non teneantur inde solvere lezdam vel alia jura nobis, ita tamen quod ille talis debeat juramentum si exactum fuerit ab eo prestare, hoc ratione lucri vel mercaderie non facere nec in fraudem juris nostris aliquid machinari. item concedimus et laudamus quod unus vel duo mercatores vel alii judei vel christiani qui tamen non sint de civitate Ilerde qui electi a rectore et consiliariis ipsius studi causa mutuandi scolaribus et studentibus in dicto studio venerint moraturi ad civitatem Ilerde, quod numquam ibi manentes ratione predicta teneantur ire in exercitum vel cavalcatam seu appellitum vel exire ad sonum sive regalis sive vicinalis fuerit exercitus, cavalcata vel appellitus; et quod etiam de omnibus mercaturis quas ibi venderint vel negociati per se vel per suos capitalarios fuerint, non teneantur per quinque annos ex nunc a festo proximo sancti Michaelis in antea numerandos prestare ullo modo nobis vel aliis in dicta civitate, nisi mediam lezdam et medium peatge et medium portatge et medium mesuratge sive medios cuçolos de omnibus mercaturis quas ibi vendiderint vel fuerint negociati. item concedimus eidem studio quod doctores, magistri, scolares et omnes alii superius nominati, cum familia et rebus suis, possint libere et secure, ad ipsum studium venire et morari in ipso sub fide nostra undecumque sint, etiamsi de terris inimicorum nostrorum existant vel eorum qui guerram habent nobiscum nisi forte persona suspecta: et tunc etiam tali persona daretur tempus sufficiens ad exeundum de terra nostra cum rebus suis ex quo ratione studii ostenderint se venisse. item

promittimus et convenimus vobis doctoribus, magistris, scolaribus et aliis supra dictis quod pacta et condiciones sive conveniencias quas habebitis cum civibus Ilerde et libertates et gratias quas modo vobis conferunt et se promittunt vobis observaturos et facturos, et illas etiam quas obtinere de cetero poteritis cum eisdem que quidem utilitatem vestram et bonum statum studii respiciant memorati, vobis observabimus et faciemus etiam vobis presentibus et futuris per nos et successores nostros inviolabiliter perpetuo observari. volentes ac etiam vobis ad majorem plenitudinem gratie concedentes quod in omnibus et singulis superius non expressis, que alias vestram vel dicti studii utilitatem respiciant et profectum, sitis pro vicinis Ilerde recepti ac etiam judicati. has igitur immunitates et gratias vobis donamus, concedimus, intimamus et offerimus quoad presens vos ad idem studium velut ad sollempne convivium liberaliter invitantes, firmam spem fiduciamque tenentes, ac certam de liberalitate regia concepturi fiduciam quod vos et idem studium de auctore per quem vivimus et regnamus amplioribus graciis, libertatibus et indulgenciis honorare disponimus in futurum. mandantes universis et singulis officialibus et subditis nostris presentibus et futuris quod predictas immunitates, gratias et ordinaciones nostras prefixas observent et faciant vobis in perpetuum inviolabiliter observari; et quod circa tuicionem, deffensionem et gubernacionem studii nostri Ilerdensis sint semper vigiles et intenti si de nostra confidunt gratia vel amore. data Cesarauguste .iiii. nonas septembris anno predicto. sig✠num Jacobi Dei gratia regis Aragonum etc. testes sunt Eximinus episcopus Cesarauguste, R. episcopus Valentie, Eximinus Petri abbas Montis Aragonum, Jacobus dominus de Xericha, Petrus dominus de Ayerbe, Petrus Ferrandi, Berengarius de Entença, Luppus Ferrench de Luna, Petrus Martini de Luna, Johannes Martini de Luna, Artaldus de Luna, Petrus Cornelii, Eximinus Cornelli, Sancius de Antilione, Petrus Luppi de Oteyça, Petrus Guillelmi de Castilione, Eximinus Petri Darenos. fuit clausum per Bernardum de Aversone de mandato domini episcopi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 197, f. 176.
Villanueva: Op. cit., XVI, 200.
Pròsper de Bofarull: Op. cit., VI, 208.

XVII

Saragoça, 5 setembre 1300

JAUME II PARTICIPA AL BISBE DE SARAGOÇA, EXIMINO, LA FUNDACIÓ DE L'ESTUDI DE LLEYDA, Y LI PREGA QUE'L DONI A CONÈIXER ALS SEUS SÚBDITS, Y QUE RECOMANI ALS CLERGUES Y BENEFICIATS DE LA SEVA DIÒCESIS QUE VAGIN A APROFITARSE DE DIT ESTUDI.

Jacobus Dei gratia etc. venerabilibus et dilectis Eximino divina providencia Cesarauguste episcopo et ejusdem capitulo salutem et dilectionem. cum inter ceteras sollicitudinis nostre curas quas diligente meditatione revolvimus, ea nobis occurrat precipua per quam divine gratie complacentes subjectorum comoda procuremus: idcirco scienciarum quarumlibet honestarum nostris in subditis affectantes doctrinam per quarum beneficium rudis et ignarus intelligat et audiens sapiens sapiencior fiat, nuper in civitate nostra Ilerde tam nostra quam Sedis Apostolice auctoritate nobis in hac parte concessa, generale studium in utroque jure, medicina, philosophia et artibus ac aliis approbatis quibuscumque scienciis duximus ordinandum seu etiam statuendum. verum quia studii memorati nova plantatio novo gratiarum fomento desiderat irrigari, eapropter tam nos quam cives civitatis predicte idem studium ad future felicitatis auspicia quibusdam specialibus graciis, privilegiis, inmunitatibus et indulgentiis in suo principio duximus decorandum prout per latorem presencium certificari plenius poteritis de eisdem. quocirca dileccionem vestram requirimus et rogamus attente, quatenus super his nostris beneplacitis specialiter annuentes, clericos et alios vobis subjectos ad hujusmodi scienciarum convivium quod in pomerio gratiarum sibi tam studiose paravimus, vestris exortationibus invitetis, publicantes insuper ac etiam exponentes eisdem, modis quibus vobis expedire videbitur, ut ad eorum possit communiter pervenire notitiam et gratias, privilegia et inmunitates per nos et dictos cives concessas studio memorato, gratiam nostram atque benevolenciam in futurum cum multiplicium gratiarum augmento omnibus ad dictum studium venientibus et venire volentibus ex parte nostra nichilominus pollicentes. sed ut ipsius convivii epule gustu saporis magis afficiant pregustantes, rogamus vos amplius ut ad tempus prout cujuscum-

que meritum vel conditio exiget omnibus clericis et beneficiatis vestre diocesis ad prefatum studium venientibus ibique studentibus, fructus beneficiorum suorum tanquam presentibus ab integro concedatis, et eos nichilominus fructus alia querentibus studia et que sibi non desunt apud exteras naciones mendicare volentibus subtrahatis. certificantes nos insuper per dictum latorem presencium qualiter vos habueritis vel habere intenditis in premissis. data Cesarauguste nonas septembris anno Domini .mccc.

Arx. Cor. Aragó, reg. 197, f. 179 v.
Pròsper de Bofarull: Op. cit., VI, 218.

XVIII

Saragoça, 5 setembre 1300

Jaume II ordena a Bernat de Pont, veguer de Lleyda, que obligui als vehins de dita ciutat a fer una manlleuta per subvenir a les despeses de la fundació de l'Estudi General.

Dilecto suo Bernardo de Ponte vicario et curie Ilerde vel ejus locum tenenti etc. cum paciarii et probi homines civitatis Ilerde circa comodum civitatis ipsius jugiter vigilantes a nobis obtinuerint studium generale, et ratione ipsius studii oporteat ipsos in salariis magistrorum et aliis quibusdam ad institucionem et ordinacionem ipsius studii necessariis facere sumptus magnos, pro quibus ipsos oportet ut pecuniam possint habere incontinenti, taxere aliquos de civibus et vicinis Ilerde qui ipsam mutuent donec comune per eos imponendum fuerit perfecte solutum, idcirco vobis dicimus et mandamus quatenus omni excusacione, excepcione et appellacione remotis et per vos non admissis, ad requisicionem paciariorum predictorum compellatis quoscumque cives et vicinos Ilerde ad faciendum prout taxati fuerit mutuum etiam comune per eos imponendum, omni dilacione et excusacione ut dictum est non admissis. data ut supra.

Arx. Cor. Aragó, reg. 197, f. 181.
Pròsper de Bofarull: Op. cit., VI, 221.

XIX

Saragoça, 5 setembre 1300

JAUME II MANA A TOTS ELS DOCTORS Y MESTRES ALS QUALS LES PRESENTS PERVINDRAN QUE'S FACIN PAGAR ELS SALARIS QUE'LS CIUTADANS DE LLEYDA, DESITJOSOS D'AFAVORIR L'ESTUDI GENERAL, HAGIN PROMÈS DONARLOS.

Discretis viris universis doctoribus et magistris ad quos presentes pervenerint etc. cum nuper in civitate nostra Ilerdensi in utroque jure, medicina, philosophia et artibus ac scienciis quibuscumque, tam auctoritate apostolica quam nostra studium generale duxerimus ordinandum, et cives civitatis ejusdem intendentes idem prosequi studium favoribus oportunis ordinaverint doctoribus et magistris ibidem legentibus dare certum salarium anuatim ut ad veniendum et legendum ibidem libencius invitentur: idcirco vobis et cuilibet vestrum tenore presencium intimamus quod salarium quod iidem cives per litteras vel nuncios seu procuratores ipsorum vobis promisserint se daturos, ipsum vobis sine diminutione prout promissum fuerit faciemus exsolvi per eos, et super hoc nullatenus dubitetis. in cujus rei testimonum vobis presentes transmitimus ut inde si volueritis ad vestram majorem securitatem copiam habeatis. data ut supra.

Arx. Cor. Aragó, reg. 197, f. 180.
Pròsper de Bofarull: Op. cit., VI, 220.

XX

Saragoça, 5 setembre 1300

JAUME II MANA AL VEGUER DE BARCELONA QUE FACI PUBLICAR SOLEMNEMENT EN EL SEU DISTRICTE L'ORDENACIÓ DE LA CONSTITUCIÓ DE L'ESTUDI GENERAL DE LLEYDA, Y PROHIBICIÓ DE QUE NINGÚ S'ATREVEIXI EN CAP ALTRE PUNT DELS SEUS DOMINIS A ESTABLIR ESTUDIS DE DRET, MEDICINA Y FILOSOFIA.

Dilecto suo vicario Barchinone vel ejus locum tenenti salutem etc. cum nuper in civitate Ilerde generale studium in utroque jure, medicina, philosophia

et aliis quibuslibet artibus et scienciis, tam auctoritate apostolica nobis in hac parte concessa quam nostra duxerimus ordinandum, et ut idem studium magis proficiat incrementum, statuerimus firmiter et districte ne in aliquo loco terre aut dominacionis nostre habite vel habende preterquam in studio Ilerdensi, aliquis audeat jura, medicinam vel philosophiam legere seu docere, neve quis a quocumque leccionis causa presumat audire sub pena mille morabatinorum quam transgressores incurrere volumus ipso facto, idcirco vobis dicimus et mandamus quatenus in civitate Barchinone, villis et locis insignibus infra jurisdiccionem vobis comissam constitutis, faciatis hoc edictum et ordinationem nostram sollempniter publicari; et ne contra inhibicionem nostram predictam ab aliquo cujuscumque preheminencie, dignitatis, condicionis, legis aut status existat aliquid atemptetur, curetis arcius evitare si de nostra confiditis gratia vel amore. data ut supra.

Arx. Cor. Aragó, reg. 197, f. 180.
Villanueva: Op. cit., XVI, 199.
Pròsper de Bofarull: Op. cit., VI, 219.

XXI

Lleyda, 6 agost 1301

Jaume II concedeix a Pere de Ciraria, que viu a Lleyda, una pensió per servir als estudiants

Noverint universi et cetera quod cum nos Jacobus etc. ad preces et suplicacionem universitatis scolarium in studio generali civitatis Ilerde studencium provideriamus quod cum P. de Ciraria de domo nostra resideas in civitati Ilerde pro dandis hospiciis dictis scolaribus et pro quibusdam aliis negociis et serviciis ipsis scolaribus faciendis, idcirco concedimus et damus tibi quamdiu fueris inpredictis, .iiii. denarios jacce qualibet die, quos tibi assignamus habendos et percipiendos qualibet die super proventibus et esdevenimentis et aliis juribus officii vicarie et curie Ilerde ultra illos .viii. denarios jacce, quos iam ex concessione nostra percipis in eisdem. mandantes per presentes vicario et curie Ilerde presenti et qui pro tempori fuerit, quod det et solvat tibi qualibet die quamdiu fueris in serviciis et

negociis scolarium predictorum ultra dictos .viii. denarios quos iam habes et percipis ut superius continetur. datum Ilerde .viii. idus augusti anno predicto.

Arx. Cor. Aragó, reg. 198, f. 338 v.

XXII

Saragoça, 20 setembre 1301

JAUME II MANA AL SEU TRESORER PERE BOYL QUE PAGUI A FRA PERE ALEGRE Y FRA BERNAT LES QUANTITATS QUE SE'LS DEUEN PER LA COPIA Y ILLUMINACIÓ D'UN SALTERI, ANTIFONARI Y ALTRES LLIBRES PER LA SEVA CAPELLA.

Fideli thesaurario suo Petro Boyl salutem etc. cum religiosis fratri Petro Alegre et fratri Bernardo dilectis capellanis nostris debeantur per curiam nostram quedam peccunie quantitates per eos solute, tam in expensis quam empcione quorumdam librorum capelle nostre, videlicet pro scriptura, pergameneis et illuminacione breviarii .ccxliii. solidos et .vi. denarios barchinone; item pro illuminacione et ligacione psalterii et collectarii .xxxv. solidos .vi. denarios barchinone et pro precio cuiusdam antifonarii .clxx. unum solidos jacce, qui sunt in universo .xii. septuaginta .ix. solidos barchinone et .clxxi. solidos jacce, dicimus et mandamus vobis quatenus de denariis curie nostre qui sunt vel erunt penes vos, tribuatis et exsolvatis dictis fratribus vel cui voluerint loco sui, predictas peccunie quantitates. et facta solucione recuperetis ab eis presentes cum apocha de soluto. datum Cesarauguste .xii. kalendas octobris. anno Domini .mccc. primo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 294, f. 15 v.

XXIII

Lleyda, 8 abril 1302

JAUME II, EN ATENCIÓ ALS SERVEIS QUE LI HA PRESTAT EL MESTRE ARNAU DE VILANOVA, LI CONCEDEIX LA FACULTAT DE DISPOSAR DELS BÉNS QUE POSSEEIX EN LA CIUTAT Y TERRITORI DE VALENCIA EN FAVOR DE L'IGLESIA Y CASES RELIGIOSES.

Nos Jacobus etc. attendentes plura, grata et accepta servicia per vos dilectum nostrum magistrum Arnaldum de Vilanova gratanter exhibita, et que exhibere

cotidie non cessatis, idcirco ipsorum gratuitorum serviciorum intuitu vobis licenciam ac plenum posse concedimus atque damus, quod possitis auctoritate propria domos, censualia, honores aliasque possessiones quas habetis et possidetis in civitate et territorio Valencie, donare seu in ultima voluntate dimitere seu legare ecclesiis et locis religiosis ad divinum cultum, hoc vobis et speciali gracia indulgentes. mandantes per presentem cartam nostram procuratori nostro regni Valencie, justicie et baiulo civitatis Valencie, nec non universis et singulis officialibus eiusdem regni et civitatis, quod predictam graciam et concessionem nostram firmam habeant et observent et faciant inviolabiliter observare et non contraveniant nec aliquem contravenire permitant aliqua racione. datum Ilerde .vi. idus aprilis anno Domini .mccc. secundo. Matheus Botella mandato domini episcopi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 199, f. 69 v.

M. Menéndez Pelayo: *Arnaldo de Vilanova, médico catalán del siglo XIII* (Madrid, 1879), pàg. 202.

Id.: *Historia de los Heterodoxos Españoles* (Madrid, 1880), I, 770.

XXIV

Lleyda, 8 abril 1302

JAUME II PERMET AL MESTRE ARNAU DE VILANOVA QUE DURANT QUATRE ANYS PUGUI VENDRE A QUI VULGA'L VIOLARI DE LA GABELLA DE LA SAL DE BURRIANA, QUE PER ELL LI FOU CONCEDIT.

Nos Jacobus etc. concedimus et licenciam plenam damus vobis venerabili et dilecto consiliario nostro magistro Arnaldo de Villanova quod illud violarium gabelle salis de Burriana quod ex donacione et concessione nostra habetis et recipitis ac etiam ministratis, possitis per vos vel per procuratorem vestrum vendere ad .iiii. annos continue sequentes cuicumque seu quibuscumque volueritis et quocumque precio. nos enim quamcumque venditionem de premisso violario feceritis ad predictum tempus .iiii. annorum, ex nunc ut ex tunc et ex tunc ut ex nunc, emptori seu emptoribus eiusdem violarii quicumque fuerint laudamus, approbamus ac etiam confirmamus, promitentes ipsam vendicionem ratam habere et in

aliquo non contravenire aliqua racione. datum Ilerde .vi. idus aprilis anno predicto. idem.

Arx. Cor. Aragó, reg. 199, f. 69 v.
M. Menéndez Pelayo: *Arnaldo de Vilanova, médico catalán del siglo XIII*, pàg. 203.
Id.: *Historia de los Heterodoxos Españoles*, I, 771.

XXV

Niça, 29 agost 1302

ARNAU DE VILANOVA ENVIA A BONIFACI VIII UN TRACTAT SEU ESCRIT PER REVELACIÓ SOBRENATURAL (LA FILOSOFIA CATOLICA)

Domino Bonifacio summo pontifici.

Sanctissimo patri domino Bonifacio Dei gratia summo pontifici, Arnaldus de Villanova dictus magister in medicina, Christi servus inutilis atque suus et, quamvis indignus, fidelissimus tamen ipsius medicus, devotissima pedum oscula cum salute. licet hactenus excellentia tue sublimitatis me pavidum fecerit ad tuam paternitatem epistolis visitandam, nunc tamen amor et spiritus alti consilii vel precepti compellunt quedam salubria et in parte mira tue sanctitatis auribus cedule presentis officio familiariter et fideliter intimare. protestans utique coram Deo, non credere, quod cuiquam mortalium carior sis quam michi. sum etenim certissimus, quod ad gloriam Christi, pro tua salute, videlicet tam in statu quam in persona nec vincula pati respuerem nec sanguinis fusionem et iam zelo tui sum passus et patior a pluribus magnatibus odiosa. tue sanctitatis igitur prudentia mundo clara benigne suscipiat, que scribuntur. attente legat vel audiat, diligenter intelligat et provide hiis utatur.

Ego servus tuus in quadam capella solus deambulans et pre desiderio assistendi tibi mecum revolvens in animo, qualiter ad te possem securus accedere quidve tibi gratum et utile in obsequium exhiberem, dum aliquantulum stetissem immobilis ecce repente coram oculis meis apparuit scriptura mirabilis, in qua sub formatissima litera michi videbatur, quod legerem: «sede cito et scribe» [1] dominis

1) Luc., 16. 6.

tuis bellicam disciplinam adversus abhominationes dudum ostensas tibi. cumque sedissem in continenti, se obtulit auctoritas illa proverbiorum: «homines pestilentes dissipant civitatem»[1]. et acceptis atramento et calamo atque cartis, mox cepi scribere dictam auctoritatem, deinde cetera que secuntur in tota scriptura, que incipit ab eadem, incredibili celeritate concipiens atque scribens composui. quam scripturam sigillo meo signatam tue principaliter dirigo sanctitati, supplicans per me ipsum et ex parte celestis agni te cordialiter admonens, ut festines exequutioni mandare, que continentur in ea et in quantum te tangunt et ceteros de populo christiano.

Considera quoque, pater sanctissime, quam pie tecum agit eterna suavitas. firmiter enim credo, quod sentias me prima vice non spiritu cupiditatis ad te venisse, cum zelo solum evangelice veritatis utilis et necessarie cunctis fidelibus sponte cucurrerim ad tuam paternitatem. tu vero, cuius innocentiam drachones et colubri seduxerunt, a principio michi parvulo duriciem ostendisti, personis deferens superborum, qui tuam irreverenter sprevere paternitatem, id taliter divine artis providentia disponente, ut sua veritas omnibus electis clarius illuceret pseudoque doctorum ceca superbia manifestior fieret orbi toto. demum ex insperato et inexcogitato me introduxit Altissimus ad tuum obsequium, ut tu ipse de mea fidelitate atque fragilitate caperes certitudinis documenta. nunc vero per domesticum tuum ac devotissimum scribit tibi. et si quereres forsan experimentum in me loquentis, duo considerabis: primum scilicet utrum ea, que tibi scribuntur, ex omni parte sapiant evangelicam veritatem. secundum an arti divine conveniant circumstantie mei, qui ad hoc ministerium sum electus. etenim tua sapientia non ignorat, quod ille, qui abscondit secreta sua sapientibus et prudentibus parvulisque revelat, mira et maxima per contempnibiles operatur, an ego vero sim pre ceteris contempnibiles atque parvulus, per hec disce. nam cum sim coniugatus, utique sum inter catholicos infimus quo ad statum, cum autem ut medicus, sim stercorum contemplator, constat me fore vilem officio, cumque sim natus ex gleba ignobili et obscura, pro certo sum nichil origine. tue quoque sapientie non est latens, contra quas tres superbias Deus per hec tria contempnibilia sumat arma.

Et licet proxima et stupenda possem tibi notificare, differo tamen, quosque letentur oculi mei presentia tui vultus. nunc autem repetens predictam monitio-

1) Proverb., 29, 8.

nem, adiuro te per sanguinem Ihesu Christi, quod tu non tardes opus, quod tibi mittitur, divulgare et exequi, quod est tuum, sciens indubitanter, quod pro hac diligentia tibi leti exitus promittuntur et omnes innimici tui conterentur et corruent in conspectu tuo. si vero contempseris aut neglexeris supradicta, cogor amore ac timore dura tibi denunciare, quia melius est, ut dura nunc audias, quam si durissima degustares. non tamen ego dico set immortalis: a ministerio simul atque loco pelleris in exilium transportatus et vacuum remanebit sepulcrum, quod excidisti, ipsum subvertent et polluent hostes tui. noli, pater amantissime, cum Deo contendere set eidem da gloriam festinanter. quia vero didici pro constanti, quod in omnibus passibus ultra montes inimici tui michi ad interitum insidias paraverunt, in angustiis positus animi et languidus corpore, hic scilicet Nicie, remedia securitatis expecto vel per tuam virtutem vel per meam industriam, sicut lator presentium explicabit. Altissimus autem Ecclesie sue te conservet incolumem annis plenis. datum ubi supra .iiii. kalendas septembris.

Cod. Vatic., 3.824, f. 230 v., 231 v.
Heinrich Finke: *Aus den Tagen Bonifaz VIII* (Münster, 1902), pàg. CLX.

XXVI

Niça, 29 agost 1302

ARNAU DE VILANOVA ENVIA AL COLLEGI DE CARDENALS EL LLIBRE
A QUE'S REFEREIX EL DOCUMENT ANTERIOR

Collegio dominorum cardinalium. sublimis reverentie patribus atque sacro dominorum cardinalium cetui Arnaldus de Villanova dictus magister in medicina, Jhesu Christi servus inutilis et eorum subiectionis tam debite quam devote reverentiam cum salute. opus noviter editum, quod ab ullo mortalium non accepi, connexum presentibus mitto solicitudini vestre paternitatis, eo stimulo perurgente, quem caritas domini nostri summi pontificis, cui pagina fidelissima gesta notifico, vobis edisseret, sicut spero. ad cuius tenorem considerandum edificando et exortando catholicos non ego sed dominus Jhesus Christus vos admonet. michi vero tantummudo competit supplicare, quod attendatis, an esset blasfemia Salva-

toris ac detestatio evangelice veritatis, contempnere vel horrere, que sancte matri Ecclesie per parvulos offeruntur... procul dubio parvulus in catholicorum collegio, qui statu est infimus et officio fetidus et origine tenebrosus... quam magna vero iam Deus fuerit operatus per ministerium parvuli, vestram non estimo latere prudentiam. scitis enim, quod... persecutionem sum passus et illusus a doctoribus ac irrisus et insuper a pastoribus eis faventibus blasfematus, taliter disponente providentia summi regis, ut veritas eius, que permanet in eternum, coram oculis omnium electorum splendidius effulgeret et adversariorum obtusio fieret manifesta cunctis amatoribus veritatis. igitur carissimi patres, nolite munus despicere supradictum vel priusquam attente legeritis iudicare, quoniam adesse festinat tempus et fere iam adest, in quo superne virtutis vigor exercebit vindictam in contemptores... me quoque fidelissimum omnium servum vestre gratie sua caritas recommendet faciatque sic vestris obsequiis inherere, quod sancte matris Ecclesie gremium me presentet collegio beatorum. datum Nissie.

Cod. Vat., 3.824, f. 231 v., 232 v.
Finke: Op. cit., pàg. CLXII.

XXVII

Tortosa, 8 janer 1303

JAUME II ESCRIU AL REGENT DE L'ESTUDI GENERAL SOBRE UNS NOMENAMENTS DE LA VEGUERIA Y CURIA DE LLEYDA

Dilecto suo Petro de Villarasa legum doctori regenti in generali studio Ilerdensi et cetera. licet nuper per litteras nostras comiserimus et mandaverimus vobis, ut inquireretis contra officiales nostros civitatis et vicarie Ilerde juxta statuta generalium curiarum. quia cum tunc non avertimus, quod vos eratis in civitate predicta pro legendo scolaribus ad commune salarium deputatus, et sic si intendere circa huiusmodi vobis comissa haberetis negocia esset dampnosum scolaribus et studio Ilerdensi, idcirco utilitati scolarium et dicti studii volentes prospicere in hac parte, vos ad presens de hiis que vobis commisimus exequendis, excusatum habemus; unde volumus et mandamus quod ab inquirendo et procedendo super premisis, visis presentibus desistatis cum jam de alio inquisitore duxerimus

providendum. et licet scripserimus vobis quod poneretis loco vicarii et curie Arnaldum de Siscario, et de aliis officiis subrogandis ordinaretis; quare cum dictus Arnaldus de Siscario est socius dilecti nostri Petri Arnaldi de Cervarie, quem ad alia negocia habemus necesse ideoque de alia persona ad dicta officia exercenda jam duxerimus providendum, volumus et vobis mandamus, quatenus dictum Arnaldum non curetis vocare ad officia supradicta et si vocastis vel jam posuistis, faciatis ipsum statim desistere, cum in aliis factis eius servicium necessarium habeamus, alios etiam officiales si quos subrogastis visis presentibus revocetis, cum ad ipsa officia jam certas personas duxerimus deputandas; volumus attamen et per presentes mandamus fideli nostro Cimoni de Santo Felicio, quod officia vicarii, baiuli et curie Ilerdensi teneat atque regat, donec persone ibi advenerint de quibus ad ipsa officia duximus providendum. mandamus etiam vobis ut processus, si quos usque ad presentacionem presentis littere fecistis super predictis, tradatis inquisitori per nos deputato, cum per ipsum fueritis requisitus. datum Dertuse .vi. idus januarii anno predicto.

Arx. Cor. Aragó, reg. 257, f. 86 v.

XXVIII

Perussa, 18 juliol 1304

PROTESTA FETA A PERUSSA PER ARNAU DE VILANOVA DEVANT DEL CAMARLENCH DEL COLLEGI CARDENALICI, VACANT LA SANTA SÈU

In nomine Domini amen. anno nativitatis eiusdem .mccciiii., indicione secunda, die .xviii. mensis julii Apostolica Sede vacante et reverendis patribus dominis cardinalibus in papali palacio inclusis pro electione summi pontificis celebranda, discretus vir magister Arnaldus de Villanova, medicus, constitutus in presentia venerabilis patris domini Johannis Dei gratia electi Spoletani Sedis Apostolice camerarii, meique notarii et testium subscriptorum, quandam protestationem legit et fecit in scriptis in hec verba: coram vobis reverendo patre domino Johanne Dei gratia electo Spoletano et Sedis Apostolice camerario propono ego magister Arnaldus de Villanova, quod, cum olim sedente domino Bonifacio in Ecclesia Romana presentaverim theologis Parisiensibus quodam opus, quod

fuerat per me scriptum super tempore adventus Antichristi secundum testimonia catholica scripturarum canonicarum et opere presentato atque multis diebus ab eis retento tandem, priusquam mecum super contentis ibidem habuissent ullam collationem, me fecerunt proditionaliter et dolose capi et incarcerari per officialem Parisiensem, propter quem excessum postmodum dominus rex Francie dictum officialem privavit in sempiternum omnibus temporalibus bonis tam paternis quam acquisitis per eum. dictique theologi festinaverunt, cum detinerer, compellere me ad revocandum opus predictum. quorum jussioni cum metu carceris annuissem, fecerunt opus reprobari et condempnari ut temeraria continens. deinde post modum recuperata libertate et optenta securitate per dominum regem protestatus fuero Parisius in aula episcopali, sicut apparet per duo instrumenta facta per magistrum Gaufridum de Carnoto dictum Ligatoris clericum domini regis et notarium publicum auctoritate apostolica, quod, quicquid ad requisitionem dictorum theologorum dixeram aut faceram super revocatione predicti operis, feceram ut detentus et metu pestiferi carceris, denuncians ibidem revocationem illam ipso iure fuisse nullam, tum quia vi metusve causa fuisset extorta, tum quia processus eorum fuit omnino iniquus et a justicie cultu penitus alienus, cum prius a captione et a carcere et a minis cepissent, quam a scrutinio legitime rationis. proinde ad iudicium et examen sancte matris Ecclesie et Romane confugiens opus predictum memorato pontifici scilicet domino Bonifacio presentare satagens, cum ad eius presentiam devenissem, priusquam opus recepisset de manu mea et antequam super contentis in eo fuisset mecum aliqua discussio habita, fecit me capi et incarcerari sequens vestigia predictorum et minis ac terroribus. dum ab eo detinerer, coegit me in secreto consistorio abnegare[a] et abiurare predictum opus. in publico tamen solum pronuntiavit, quod tanquam presumptuosum aut temerarium fuisset a Parisiensibus reprobatum et quod eorum reprobationem ratificabat, nec tamen dictum opus anathemizavit, sed potius in fine sue pronuntiationis testatus est alta voce, quod ego in nullo fefelleram, nisi quia prius eidem non presentaveram dictum opus. unde cum abnegatio et abiuratio atque reprobatio et ratificatio supradicte nulle fuerint ipso iure propter causas superius expressas et me nullatenus obligaverint, dico et protestor, quod, quicunque aliquam predictarum revocationum aut reprobationum michi obiecerit, potius ad diffamationem id faciet sive detractionem quam ad veritatis ostensionem nec

a) Abnenare.

erit cultor iusticie, cum secundum faciem iudicet et non iustum iudicium. dico etiam, quod, quicunque propter resumptam materiam prelibati operis dixerit me relapsum, vel non intelligit semet ipsum vel querit malivolo spiritu calumpnias fabricare, nam qui lapsus non fuit, non potuit relabi. unde cum in tractando materiam operis supradicti nullo modo fuerim lapsus a sinceritate catholice fidei, constat secundum iura, quod in resumendo prefatam materiam vere non sum relapsus.

Hec igitur omnia supradicta sane ratione considerans et attendens zelumque salutis Ecclesie Romane omniumque fidelium in corde gerens ad gloriam Salvatoris, idcirco ego predictus magister Arnaldus pie credens, quod reverendissimus olim pater dominus Benedictus memorati Bonifacii successor immediatus in Romana Ecclesia foret iusticie cultor et veritatis amator, ad eum iterato confugiens properabam humiliter supplicare, quod exaudiret meam petitionem in favorem iusticie et evangelice veritatis. verumptamen ipse nolens deserere vestigia predictorum filio zelanti pro gloria matris sue prius cepit penam infligere, quam culpam elucidaret iusta discussione, priusque detestatus est audienda, quam eis audientiam prebuisset. ego autem protestor et dico me nichil aliud petere voluisse vel petere de presenti, nisi quod sancta mater Ecclesia et Romana det operam diligenter et iuste examinandi tam opus memoratum superius quam alia multa que postmodum edidi super evangelica veritate, zelando pro gloria domini Jhesu Christi et edificatione fidelium ac Ecclesie sanctitate. quorum operum tituli distinguntur secundum materiam et formam et finem cuiuslibet tali modo, quod primum scilicet ordine temporis intitulatur dyalogus de elementis catholice fidei et incipit: «es tu fidelis». secundus tractatus intitulatur de prudentia catholicorum scolarium, et incipit: «qui indiget sapientia, postulet a Deo». tercius intitulatur de tempore adventus Antichristi et incipit: «constitui super vos». quartus intitulatur de misterio cimbalorum et incipit: «qui interrogant». quintus intitulatur philosophia catholica et incipit: «homines pestilentes». sextus intitulatur apologia de pseudotheologis et pseudoreligiosis et incipit: «ad ea, que per vestras literas». septimus intitulatur eulogium de noticia verorum et pseudoapostolorum et incipit: «quoniam apostolus ad Thessa». octavus intitulatur denunciatio Gerundensis contra patrem Ber. de Podio Certoso predicatorem et incipit: «coram vobis» etc. nonus intitulatur confessio Ilerdensis de spurcitiis pseudoreligiosorum et incipit: «quoniam scriptura sacra testatur». decimus intitulatur gladius iugu-

lans Thomatistas et incipit: «quia scripsistis michi carissime». undecimus intitulatur carpinatio poetrie theologi deviantis et incipit: «letificavit spiritum meum». post hos vero tractatus secuntur tres denunciationes publice facte Massilie coram diocesano contra quosdam predicatores adulterantes et pervertentes doctrinam evangelice veritatis, sicut ibidem per sacras et canonicas scripturas ostenditur, que omnia memoratus pater scilicet dominus Benedictus ad manum suam accepit in die qua fecit me detineri et custodiri per vos dominum camerarium supradictum. in quibus etiam scripturis connumeratis denunciationibus regulariter hoc servatur scilicet, quod per posteriores tolluntur obiectiones et ambiguitates quecumque occurrunt in precedentibus. inter quas etiam scripturas est ultima, que nondum fuerat publicata et incipit: «reverendissime patrum mortalium» etc. que solum ad totum corpus Ecclesie Romane dirigitur. peto etiam supplicando, quod predictas omnes editiones sive scripturas faciet examinari per doctores habentes tantummodo zelum catholice puritatis, quorum emulatio michi nullatenus adversetur. et si quid in eis corrigendum fuerit, corrigat, si quid declarandum, declaret, si quid supplendum, suppleat, si quid reprobandum et annullandum, reprobet et annullet. ego enim, sicut apparet per instrumenta superius memorata, iam subieci et iterum de presenti subicio totaliter omnia prelibata examini et ordinationi predicte matris, nichil in illis volens tenere sive sentire, nisi quod ipsa decreverit tenendum et sentiendum. matri namque predicte incorporari et indissolubiliter adherere volens atque detestabiliter horrens ab eius unitate discedere, cuncta opera mea super evangelica veritate devotione catholica presento et offero scrutinio sue lucis. protestor etiam et dico, quod altercari vel disputare non intendo cum Romana Ecclesia, nec ad hoc veni, sed sicut puer offert matri sue denarium vel talentum ei collatum ipsaque iudicat de precio denarii vel talenti decernens, an sit de plumbo vel ere vel argento vel auro et filii garrulitatem suscipit corde pio, sic ego lucernas scripturarum sacrarum, per quas evangelica veritas promovetur, non solum quantum ad amplexum virtutum set etiam quantum ad detestationem evangelicam viciorum in catholicis statibus et previsionem periculorum in christiana religione sancte matris Ecclesie et Romane sicut filius tam zelo quam sacramento festinavi humiliter presentare pro tanto, ut ipsa cuius est tota auctoritas universalis regiminis et custodie cunctorum fidelium iudicet de lucernis et usui applicet, prout viderit expedire. dico tamen, quod, cum ipsa mater plenitudinem sue lucis per ministerium filiorum tanquam per propios oculos consecuatur, si percipere vel sentire voluerit super

hiis, que scripsi presentans ei, quales contemptus habuerim aut qualiter illa intelligam, sum paratus, quandocunque michi tradiderit in scriptis articulos, scripto similiter pandere mentem meam et suum iudicium cum devotione ac reverentia suscipere et tenere. et ad perpetuam huius protestationis et supplicationis sive petitionis memoriam requiro vos, magistrum Johannem dictum Richum de Garcino sacrosancte Romane Ecclesie notarium publicum quod hec omnia, sicut legi et in presenti cedula continentur, in formam publicam redigatis omni petenti copiam faciendo.

Qua protestatione facta et lecta per magistrum Arnaldum predictum, dictus dominus camerarius respondit et dixit, quod libentius voluisset, quod dicta protestatio facta fuisset coram collegio reverendorum patrum dominorum sancte Romane Ecclesie cardinalium, et quod ipse non admittebat eandem, nisi quatenus de iure esset admittenda et quantum placeret dominis cardinalibus supradictis. nec intendebat propter hoc eorundem dominorum cardinalium iurisdiccioni, correctioni et beneplacito in aliquo derogare. actum Perusii in palacio ipsius domini camerarii presentibus venerabili et religioso viro domino Andrea abbate monasterii Agerensis, Urgellensis diocesis, ac venerabilibus viris dominis Nicholao priore Sante Columbe Appamiarum diocesis domini pape capellano, Ermengaudo Oliba archidiacono Confluentis in ecclesia Elnensi, A. de Lauerdenx canonico Auxitano, Condiçalbo de Castro canonico Terrachone testibus ad hoc vocatis specialiter et rogatis.

Et ego Johannes dictus Richus de Garcino sacrosancte Romane Ecclesie et imperiali publicus auctoritate notarius... signavi rogatus.

Cod. Vat., 3.824, f. 215-217.
Finke: Op. cit., p. CXCII.

XXIX

Saragoça, 23 agost 1304

JAUME II ESCRIU A ARNAU DE VILANOVA, QUE HAVIA ESTAT DETINGUT A LA CURIA ROMANA, Y LI DIU QUE'L RECOMANA A DIVERSOS CARDENALS

Jacobus etc. magistro Arnaldo de Villanova familiari, domestico, consiliario et phisico nostro dilecto, salutem etc. ignorare vos nolumus qualiter nos,

audita detencione vestra in Romana Curia, ordinavimus ydoneum nuncium ad dictam curiam hac racione continuo transmitendum, sed certo super liberacione vestra adveniente rumore distitimus super eo; verum quia pro quibusdam negociis nostris, reverendis patribus dominis cardinalibus literas dirigimus, scribimus dominis Landulfo Neapoliono, magistro Petro Yspano et Matheo Rubei cardinalibus ut vos habeant comendatum ac vobis prestent auxilium et favorem, nostri honoris intuitu, ac nostrorum precaminum interventu. datum Cesarauguste. .x. kalendas septembris anno Domini .mccciiii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 335, f. 312.

XXX

Saragoça, 23 agost 1304

Jaume II recomana al cardenal Matheo Rubei
el seu metge Arnau de Vilanova, abans pres y més tart deslliurat per la Curia Romana

Reverendo in Christo patri intimo amico nostro domino Matheo, divina providencia Sancte Marie in Porticu diachono cardinali, Jacobus etc. reverenciam ac honorem debitum cum salute. paternitatem vestram ignorare non credimus qualiter vir discretus magister Arnaldus de Villanova de nostris partibus oriundus, a longis citra temporibus familiaris, domesticus, consiliarius ac phisicus noster existit, exhibuitque nobis servicia multipliciter placida atque grata, ob quod nos sibi reputamus anexos. cumque ad nostrum pervenit auditum, memoratum magistrum Arnaldum ex aliquo casu in Romana Curia fuisse detentum sed posmodum liberatum, rogamus propterea paternitatem vestram, quatenus dictum magistrum Arnaldum teneatis in vestri gracia commendatum, et in hiis quibus pecierit aut indiquaverit in quantum honestas accesserit, vestrum auxilium, consilium et favorem exhibeatis eidem, honoris nostri intuitu ac horum precaminum interventu. adveniet autem hoc nostris affectibus valde gratum. datum ut supra.

Similes fuerunt misse infrascriptis cardinalibus...

Arx. Cor. Aragó, reg. 335, f. 312.

XXXI

Barcelona, 24 juny 1305

JAUME II CONCEDEIX A RAMON LULL, PELS SEUS SERVEIS, UNA PENSIÓ VITALICIA SOBRE LES RENDES DE LA VEGUERIA DE BARCELONA

Nos Jacobus etc. attendentes grata et accepta servicia per vos Raymundum Lulli nobis exhibita et que exhibere eciam non cessatis, damus et concedimus vobis de gracia speciali, duos solidos barchinonenses habendos et percipiendos diebus singulis toto tempore vite vestre quibus fueritis in partibus dominacionis nostre, supra proventibus et exitibus nostris vicarie civitatis Barchinone, donec nos ipsos duos solidos barchinonenses die qualibet recipiendos in abciori et magis ydoneo loco, vobis duxerimus assignandos. concedimus etiam vobis quod quandiu vos sequtus fueritis curiam nostram, habeatis et percipiatis, qualibet die qua in curia nostra fueritis super eisdem proventibus et exitibus dicte vicarie, porcionem ipsam duplicatam, scilicet quatuor solidos barchinonenses computatis in eis dictis duobus solidis ad vitam vobis ut predicitur assignatis. mandantes per presentem cartam nostram vicario Barchinone presenti et qui pro tempore fuerit, quod dictos duos solidos vobis qualibet die toto tempore vite vestre assignatos, et dictos quatuor solidos quandiu curiam nostram sequtus fueritis assignatos super proventibus et exitibus dicte vicarie, solvat vobis diebus singulis ut superius est expressum, et dictam concessionem nostram vobis observet et faciat inviolabiliter observari. datum Barchinone .VIII. kalendas julii anno Domini .mccc. quinto.

Matheus Borrelli mandato P. de Monello.

Arx. Cor. Aragó, reg. 203, f. 40.

XXXII

Barcelona, 20 juliol 1305

JAUME II CONCEDEIX A JAHUDA BONSENYOR UN GUIATGE PER TEMPS DETERMINAT

Dilectis et fidelibus suis vicario et bajulo Barchinone vel eorum locum tenentibus et universis aliis officialibus nostris ad quos presentes pervenerint etc.

noveritis nos ad maximam instanctiam quorundam amicorum Jahudani filii Astrugii den Bonsenyor judei Barchinone assecurasse ipsum Jahudanum hinc ad festum nativitatis Domini proxime venturum, ita quod ipse in persona non capiatur vel detineatur infra ipsum tempus pro aliquibus contractibus seu obligationibus in quibus alicui vel aliquibus obligatus existat. quare vobis et cuilibet vestrum dicimus et mandamus quatenus assecuramentum hujusmodi dicto Jahudano per dictum spatium temporis inviolabiliter observetis. datum Barchinone .xiii. kalendas augusti anno predicto.

Arx. Cor. Aragó, reg. 203, f. 44 v.
Llabrés: Op. cit., p. 125.

XXXIII

Barcelona, 21 novembre 1305

Jaume II concedeix a Jahuda Bonsenyor un guiatge per tot un any

Jacobus etc. dilectis et fidelibus suis vicario et bajulo Barchinone vel eorum locum tenentibus et universis aliis officialibus nostris ad quos presentes pervenerint, salutem etc. noveritis nos ad maximam instantiam quorundam amicorum Jahudani filii Astrugi den Bonsenyor, judei Barchinone assecurasse ipsum Jahudanum hinc ad unum annum continuo subsequentem. ita quod ipse in persona non capiatur vel detineatur infra dictum tempus pro aliquibus contractibus seu obligationibus in quibus alicui obligatus existat. quare vobis et cuilibet vestrum dicimus et mandamus quatenus assecuramentum hujusmodi dicto Jahudano per dictum spatium temporis inviolabiliter observetis, nisi navis Bernardi Marqueti in qua..... mercatores cum eo obligati quibusdam creditoribus existunt ad has partes venerit infra annum predictum. datum Barchinone .xi. kalendas decembris anno predicto.

Arx. Cor. Aragó, reg. 205, f. 85.
Llabrés: Op. cit., p. 126.

XXXV

Marsella, 18 febrer 1308?

ARNAU DE VILANOVA MANIFESTA A JAUME II QUE HA REBUT DEL REY DE FRANÇA UNA CARTA SEMBLANT A LA SEVA, A LA QUAL HA CONTESTAT EN LA METEIXA FORMA, DIENTLI QUE MÉS SORPRESA QUE TOT QUANT HA VIST HA DE CAUSARLI L'ESTAT DE LA CRISTIANDAT, TANT APARTADA DEL SEU FUNDADOR. PER TOT ARREU REGNEN LA CORRUPCIÓ Y L'APOSTASIA, Y ELS PRINCEPS, EN LLOCH DE DONAR EXEMPLE, OBREN DE FET COM DESPRECIADORS DE LA RELIGIÓ DE CHRIST, INDUINT ELS INFIDELS A BLASFEMAR. LA SEVA PIETAT ES FALSA, Y LA SEVA APOSTASIA ARROCEGA'LS INFERIORS A LA CORRUPCIÓ, ESSENT MÉS PERNICIOSA QUE SI FOS OCULTA. INTERROGAT RESPECTE DE L'EPOCA ACTUAL, HA RESPÒS QUE EN EL SETEMBRE PASSAT HA COMENÇAT EL TEMPS SENYALAT PER DÉU PER LA REFORMA AB L'EXTIRPACIÓ DELS FALSARIS Y CÁSTICH DELS PREVARICADORS. PER LA CUSTODIA DE LA VERITAT EVANGÈLICA SURGIRAN HOMES HUMILS Y QUASI MORTS AL SIGLE, PELS QUALS DÉU OBRARÁ TALS COSES QUE SI GRAN FOU EL TRO PER LA CAIGUDA DELS TEMPLERS, MAJOR SERÁ'L QUE S'OHIRÁ DESPRÉS. NO FACI CAS SI PER MOLTS ES DESPRECIAT LO QUE DENUNCÍA: TAMBÉ'LS QUE S'OPOSAVEN A LES SEVES DENUNCIES A LA SÈU APOSTÒLICA FOREN CONFOSOS PER DÉU, Y ELS QUE LES TENIEN PER FANTÁSTIQUES HAN DEGUT RECONÈIXER QUE ELLS EREN ELS FANTÁSTICHS. PER ÚLTIM FA A SABER AL REY QUE HA ENVIAT AL PAPA UNA AMARGA CARTA QUE TANTDEBÒ NO SIGUI DESATESA.

Domino suo karissimo servus inutilis tam Creatori quam creaturis, manuum oscula cum salute. quia consanguineus vester illustris rex Francie nuper scripssit mihi stilo simili quo scripsistis, rescribo vobis similiter et multo apertius. scripssi enim quod licet id quod emersserat apud eum videretur ei valde stupendum, tamen si vellet recto et pleno juditio contemplari cristianorum statum universalem incomparabiliter senssibus eius occurreret major stupor, precipue si titulum cristianitatis vellet ad suam originem retorquere, videlicet Ihesum Christum; nam si velit attente meditari quid ipse docuit verbo, quid etiam monstravit exemplo, qualia quoque beneficia et quanta fuerit operatus ad imprimendam veritatem doctrine sue, cognoscet indubitanter quod christiani per singulos status palam vita et moribus et afectibus Christum abnegarunt, cum per vias ei contrarias in conspectu cunctorum incedant delicias et divicias et honores istius mundi cum altitudine

cordis et fervore... querentes et amplectentes, non minus quam barbari vel pagani; et in omni platea et statu candelabrum huiusmodi perversitatis est possitum, ita quod in toto corpore christiani collegii a planta pedis usque ad verticem non solum vivit, sed regnat et imperat talis apostasia; ut autem de ceteris levius judicetur, placeat de regibus contemplari si que[ru]nt ea vel promovent que sunt Christi, scilicet ut ad honorem eius et sue religionis promocionem studeant populum eis subditum exemplo edificare, sic scilicet ut a se et suis domesticis omnem superfluitatem abscindant, et quicquid vanitati solum deservit abiciant, si liberos suos faciunt informari ad Christi vestigia querenda et amp[lec]tenda ut ad humilitatem et contemptum omnis elationis mundane, si zelo justicie quam persecutores et oppressores pauperum et debilium excandescunt ita quod illis inimicari specialiter se ostendant et quod propris sumptibus et laboribus miserabilium perssonarum injurias propulsare non tardent, si vicinis et peregrinis et cunctis ingredientibus et egredientibus servant fidem catholice fraternitatis ut indempnes in perssonis et rebus et juribus eos servent. nam si reges fecerint hiis contraria, certum est quod illa non agunt ut christiani sed ut de facto negantes Christum et eius religionem. que abnegacio cum sit publica vel notoria proculdubio magis est abominabilis in se ipsa quam ea que fit ocülte, nec est minus stupenda quam illa nisi pro eo quia magis est assueta communi noticie; supradicte vero apostasie christianorum notorie tanto sunt magis abominabiles quanto majorem blasfemiam et illusionem construunt adversus filium Virginis, quoniam qui predictis modis abnegant veritatem et sanctitatem sue religionis, eficatius movent infideles ad blasfemandum eum et ad respuendum quecumque de ipso dicuntur et predicantur, racionaliter arguentes vel argumentantes quod si talis et tantus esset Ihesus Nazarenus qualem predicant christiani, non facerent universaliter et palam quecumque illi contrariantur. ymo de facto predicant christiani quod ipse qui docuit omnia terrena despicere fuerit mendax vel indiscretus aut fatuus. illudunt vero turpiter quare missas audiunt et sermones, et in festis multiplicant sonitus campanarum et rasiones capitis et barbarum, et induunt splendida vestimenta, sed quicquid missis et sermonibus et solemnitatibus festorum in moribus et afectibus est contrarium, cotidianis operibus publice solemnizant. que blasfemia nec non illusio semper est in superioribus magis pestifera quia trahit ad corruptionem multipliciter subditos inter quos ydiotas vel ignaros ad infidelitatem propellit: sicut legitur de quodam principe publice adultero, qui cotidie missas audiebat sollemnes et crebo confitebatur, quod plebs communiter asserebat adulterium non esse peccatum

mortale, cum eorum princeps qui sepe confitebatur et magnus eclesiasticus erat non cessaret publice fornicari, similiter in aliis...s est exemplum superiorum nimis pestiferum, cum igitur abnegacio Christi que fit oculte constituat minorem eius blasfemiam et minorem universsitatis corrupcionem constat quod minus est damnabilis apud Deum, sed quia minus nota vel assueta magis mirabilis et stupenda. de tempore vero isto interrogatus quid forte sentirem, respondi quod in septembri proximo preterito cepit illud tempus in quo Deus disposuit propter sue bonitatis abissum et lacrimas quarundam personarum adherencium ei, reformare veritatem evangelicam in populo denominato ab ipso; sed quia veritas reformari non posset nisi extirparetur mendacium, propter hoc inciperet a dejectione illius et post a manifestacione oculti ut hiis qui manifeste contempnunt eum, sit simul ad terrorem et ad monicionem festine correctionis cum experiantur eius potenciam facere judicia repentina [de] latenti apostasia, deinde ponet manum in illusoribus manifestis, ita quod quanto solimiores (sic) tanto depressius incurvabunt et sic in omni statu dejiciet falssarios evangelice veritatis ad cuius custodiam et promocionem constituet homines despectissimos et quasi mortuos huyc seculo, per quos tanta et talia faciet, quod nullo modo possent credere huius seculi amatores et vix etiam qui diligunt veritatem nec amodo cessabit Deus evicino facere magna quousque veritas documentorum et exemplorum Christi luceat generaliter in populo christiano sic scilicet, quod si magnus fuit tonitruum quod audivistis in percussione Templariorum maius incomparabiliter audietur in proximo. deinde multa alia valde magna, nec miremini si a multis contempnitur id quod denuncio, quia denunciacio est divine veritatis. non fiunt nisi propter electos qui respectu aliorum sunt valde pauci, sed si recolitis narrari quandoque vobis quod Sedi Apostolice dixeram, me scire indubitanter quod omnes illi qui denunciacionibus per me factis hactenus directe se opponerent, temporaliter a Deo confunderentur et si perseverarent etiam eternaliter, et jam festinanter accedit tempus in quo illi qui spernunt eas tanquam fastanticas (sic) cognoscent se vere fuisse fantasticos.... etiam non sunt multi dies, missi domino pape sagitas karitatis acerbissime perforantes cor eius si tamen habeat sensuum ut cupio, quia si non habuit renovabitur et augebitur micih dolor. vos autem celestis agnus custodiat et in corde vestro fervere faciat sue passionis memoriam et splendere in oper[ibus] et exemplis. datum Massilie .xii. kalendas marcii.

Illustri domino regi Aragonum.

Arx. Cor. Aragó: Colecció de cartes autògrafes.

XXXVI

Valencia, 1 juliol 1308

JAUME II MANIFESTA A ARNAU DE VILANOVA QUE, A PRECHS SEUS, HA RECOMANAT A LES GENTS DE LA COMPANYIA CATALANA QUE NO MOLESTIN ELS MONESTIRS DEL MONT ATHOS. LI DEMANA, ADEMÉS, QUE LI ENVII AVIAT LA SEVA NOVELLA OBRA SPECULUM MEDICINAE.

Venerabili et prudenti viro magistro Arnaldo de Villanova phisico, consiliario et familiari suo dilecto, salutem et dileccionem. litteram vestram recepimus iuxta quam, quia credentia vestra est, quod esset Altissimo gratum, si gentes nostras in partibus Romanie degentes ne monachis monasterii Sancti Anthanasii in Monte Sancto de habitacionibus Romanie inferrent molestias compesceremus, comparente in presencia nostra altero ex illis duobus monachis monasterii supradicti in littera vestra contentis, rescriptum nostrum ei concessimus per quod expresse mandamus militibus et peditibus naturalibus nostris in partibus Romanie degentibus, nec non devotos et amicos nostros rogamus ne monasterio supradicto seu adiacentibus suis, monachiis, familiis aut aliis bonis suis dampnum inferant, molestiam seu gravamen. immo tam Dei intuitu quam nostri contemplacione illos sub proteccione sua recipiant comendatos. ceterum recolimus nuper vobis precando scripsisse per litteras quas vobis dilectus consiliarius et magister racionalis curie nostre Petrus Boyl debuit presentare ut ad nos novellum opus per vos conditum, medicine speculum nuncupatum, pro conservatione salutis nostre mittere deberetis, sane quare ignoratur a nobis utrum dicte littere ad vos pervenerint, providenciam vestram iterato precamur quatenus opus predictum seu speculum medicine ad nos pro conservacione nostre salutis, quam ut tenemus certissime tenere cupitis, per fidum vestrum nuncium sublato more dispendio transmitatis, scituri nos opus ipsum nemine communicaturos nisi previo consensu vestro magistro Martino de Caliga Rubea nostro phisico id pandamus, qui de salute et sanitate corporis nostri sollicitam curam gerit. rescribatis igitur nobis super hiis vestre continuo voluntatis intentum. datum Valencie kalendas julii anno domini .mccc. octavo.

Bernardus de Aversone mandato regio facto per magistrum Martinum de caliga Rubea.

Arx. Cor. Aragó, reg. 140, f. 119.

A. Rubió y Lluch: *Cartes literaries del segle XIV*, en la *Revista dels Estudis Universitaris Catalans* (Janer-Febrer 1907), I, 40.

XXXVII

Venecia, 5 agost 1308 (VI ind.)

EL DUX DE VENECIA ORDENA OBRIR UNA INFORMACIÓ SOBRE LA RECLAMACIÓ DE RAMON MUNTANER PRESENTADA PEL REY FREDERICH DE SICILIA PER L'ASSALT DE LA SEVA GALERA Y ROBERIA DE SOS BENS EN L'ILLA DEL NEGREPONT.

Super facto Raymundi Muntanerii; et est insertus tenor litterarum regis Sicilie, scilicet regis Frederici.

In Christi nomine amen. anno nativitatis eiusdem millessimo trecentesimo octavo, indictione sexta, die .v. augusti. constituto Guilielmo Michaeli asserente se fore procurator Raymundi Muntanerii de Valentia, coram illustri domino domino Petro Gradonico Dei gracia Venecie, Dalmacie atque Chroacie duci, domino quarte partis et dimidie totius imperii Romanie, et suo minori consilio. idem dominus dux fecit ibidem legi litteras serenissimi domini Friderici tercii regis, scriptas in favore dicti Raymundi tenoris huiusmodi continentes. magnifico domino Petro de Gradonico Dei gratia illustri duci Venecie, Dalmacie atque Chroacie ac domino quarte partis et dimidie tocius imperii Romanie dilecto amico suo, Fridericus tercius eadem gratia rex, salutem et omnium incrementa bonorum. post tractatam et habitam de dampnis per vestros fideles et subditos nostris fidelibus et subiectis, ac per nostros vestris ab olim retroactis temporibus irrogatis, compositionem utriusque ac restaurationem gratuitam vel emendam, nunquam vobis defuit et deerit firmum ex parte nostra propositum, et certa de vestra parte fiducia, quod pro bono dilectionis et pacis, neutra partium, alteri dampna, offensiones et gravamina aliqua deinde in antea irrogaret, et si qua forte hinc inde inferri contingeret, ipsa pasis in integrum per inferrentes resarcirentur eadem. cum igitur sicut Raymundus Montanerii de Valentia familiaris et fidelis noster, sua nobis querula expositione monstravit, dum postmodum infra mensem

julii proxime preterite quinte indicionis, idem Raymundus per mare veniret in comitam incliti infantis Ferrandi illustris domini regis Maioricarum filii karissimi consobrini nostri, cum tribus galeis et ligno uno eiusdem infantis, ac alio ligno ipsius Raymundi de partibus predicti imperii Romanie in Siciliam, ad nostre presenciam maiestatis, ac deferret et haberet tunc secum in una ex galeis eisdem vocata Spagnola, quandam magnam quantitatem pecunie et certa jocalia et res alias eiusdem Raymundi ad valens per omnia comuniter uncias auri viginti quinque milia et ultra, et ad ipsum procedendo viagium cum predicto infante pervenisset ad portum civitatis vestre Nigropontis, baiulus vester in eadem civitate statutus, concessa per eum eisdem infanti et Raymundo securitate libere transeundi cum eorum comitiva per passagium pontis civitatis ipsius, et promisso eis, quod pro eorum et comitem ipsorum transitu, idem baiulus huiusmodi passagium faceret apperiri, tam diu ipsos ibidem retinuit verbis propterea ducendo eosdem, donec galee undecim et lignum unum Venetorum vestrorum armata, quorum tunc erant capitanei sive prepositi ordinati Johanes Corinus et Marcus Nigrotus cives Veneciarum ad portum predictum subito pervenerunt, et decem ex galeis ipsis cum ligno predicto intrantes portum eundem irruerunt hostiliter in predictas galeas et ligna predictorum infantis et Raymundi, ac ceperunt eadem et Veneti navigantes in decem galeis et ligno predictis, interfectis nonnullis quos in cohopertis predictorum vassellorum captorum poterant invenire, et certis aliis projicientibus se in mare, ut mortis possent vitare periculum, indebite abstulerunt de predicta galea dicta Spagnola et secum abinde asportarint pecuniam, jocalia, et res omnia supradicta, simul cum rebus aliis quas persone eorumdem vassellorum captorum tunc habuerunt in eisdem, dictusque Raymundus nostre celsitudini supplicavit, super emenda et restauratione predictorum pecunie, jocalium et rerum suarum, nostras ad vos litteras destinari eius supplicationibus iustis utpote annuentes, magnificenciam et dilectionem vestram requirimus et rogamus quatenus, visis cautelis scriptis et instrumentis que dictus Raymundus super premissis in curia vestra ostendere asserit se paratum, seu aliis probationibus suis sibi vel eius pro eo nuncio emendam et restitutionem predictorum pecunie jocalium et rerum suarum, quorum ablationem et damnificacionem eidem Raymundo ut predicitur factam, vos ratione premissa ferre non decet, sicut iusticia suadet fieri faciatis. date Messane sub parvo sigillo nostro secreto .xx. junii .vi. indicionis.

Ad quarum significata idem dominus dux sequens narrata in eis, in earum exordio, in cuius exordii fine dicitur, nunquam nobis defuit et deerit firmum ex

parte nostra propositum, et certa de vestra parte fiducia quod pro bono dilectionis et pacis, neutra partium alteri damna offensiones et gravamina aliqua deinde in antea irrogaret, et si que forte hinc inde inferri contingeret, ipsa passis in integrum per inferrentes resarcirentur eadem; et considerans post facti narrationem, requisitionem ipsius domini regis que est, quatenus visis cautelis, scriptis et instrumentis, que dictus Raymundus super premisis in curia vestra ostendere asserit se paratum seu aliis probationibus suis sibi vel eius pro eo nuncio emendam et restitucione predictorum pecunie, jocalium et rerum suarum, quarum ablationem et damnificationem eidem Raymundo ut predicitur factam, vos ratione premissa ferre non decet, sicut justicia suadet fieri faciatis; taliter predicto Guilielmo respondit presente et Francisco de Cornellis se dicti domini regis notario asserente quod paratus erat dare ei Guilielmo curiam sive judices que debeant videre suas cautelas et scripta et suas probationes, tam quas habere se dicit, quam etiam quas facere vellit, et qui de quolibet tam singulari in dictis litteris nominato, quam etiam de qualibet universitate vel comuni debeant audire querelam si quam deponere voluerit, et facere fieri rationem et justicie complementum, et satisfactionem inventam de iure deberi; et per predictam responsionem credit rationabiliter esse satisfactum cuidam requisitioni que continetur in quadam carta papiri aperta, missa, ut videtur in ea contineri, per nobilem virum Bernardum de Sarriano serenissimi domini regis Aragonum admiratum, consiliarium et familiarem; qui etiam in eadem scriptura videtur rogasse et requisivisse ipsum dominum ducem quatenus, probationes quas idem Raymundus vellet monstrare eidem domino duci, vel cui mandaverit loco et tempore oportunis facere videri et examinari et fieri iustam restitutionem et emendam, taliter quod predictus Raymundus nec aliquis pro eo coram ipso domino rege Aragonum seu eodem Bernardo eius officiali habeat materiam de defectu iusticie conquerendi. actum Veneciis in ducali palacio presentibus dominis Bonmatheo de Retegno iurisperito, Andrea de Narengis et Nicholao de Raynaldo scribis ducatus eiusdem testibus vocatis et rogatis.

Ego Benencasa de Gheciis auctoritate imperiali notarius et ducatus Veneciarum scriba, predictis interfui, et ea rogatus scribere, scripsi, et in publicam formam redegi.

Et nota quod Franciscus de Cornellis qui se dicebat notarium regis Friderici fuit rogatus simile facere instrumentum.

Karl Hopf: *Veneto-Byzantinische Analekten,* publicades en les *Sitzungberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften* (Wien, 1860), XXXII, Band III, 511.

XXXVIII

Valencia, 15 agost 1308

JAUME II PREGA A ARNAU DE VILANOVA QUE, HAVENT CONSUMAT LA MEDICINA QUE LI HAVIA DONADA PER LA SEVA SALUT, LI ENVII LA QUANTITAT QUE CREGUI NECESSARIA, EXPLICANTLI LA MANERA DE CONFECCIONARLA. LI DEMANA TAMBÉ LA SEVA OBRA SPECULUM MEDICINAE.

Venerabili, provido et discreto magistro Arnaldo de Villanova dilecto consiliario et familiari suo etc. mem..... [me]moria vestra non credimus discessisse vos dudum ad conservacionem sanitatis persone nostre electuarium seu confeccionem quandam preciosissimam fecisse fieri que nos usi sumus huc usque et sentimus eam nobis r.....et quia electuarium seu confeccio ipsa expenssa est seu consumata preter modicam quantitatem que propter .... caret viribus. idcirco dilectionem vestram attente precamur quatenus de electuario seu confeccione ipsa confi..... nobis in ea quantitate qua vobis visum fuerit expedire, et eam nobis mittatis per cursorem nostrum presencium [porti]torem; preterea si discrecioni vestre videtur faciendum, placeret nobis et etiam vobis multum regraciaremur..... in scriptis mitteretis ex quibus et quo modo dictum electuarium seu confeccio fit et exprimeretis etiam..... cretam quam exprimere noluistis, aliis expressis, quando confeccionem ipsam fecistis. nos enim hec sec..... mus quamdiu procederet de vestre beneplacito voluntatis. et nichilominus rogamus vos cum maxim[a]..... sicuti iam per alias nostras litteras vos rogavimus ut mitatis nobis speculum medicine c[um] ipsum habere affectemus; pollicemur etenim vobis quod nulli persone illud ostendemus nisi eum cui volueritis et nobis duxeritis intimandum. datum Valencie .xviii. kalendas septembris anno Domini .mccc. octavo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 140, f. 145 v.
Cf. document XXXVI.

XXXIX

Epila, 14 desembre 1308

La reina Donya Blanca concedeix al seu escrivent Jaume de Pla 400 sous reyals de Valencia, de la quantitat que'l mestre Arnau de Vilanova rebia de les rendes y drets de Burriana.

Nos Blancha etc. attendentes grata et accepta servitia per vos fidelem scriptorem nostrum Jacobum de Plano nobis exhibita, concedimus vobis de assensu et voluntate illustrisimi domini regis Aragonum viri nostri karissimi quod de illa quantitate quam magister Arnaldus de Villanova dilectus phisicus et consiliarius noster ex concessione inde sibi facta per dictum dominum regem habebat et percipiebat ad violarium super redditibus et juribus gabelle salis Burriane, cui violario idem magister Arnaldus seu procurator eius pro eo anunciavit et restituit, habeatis et percipiatis anno quolibet toto tempore vite vestre, super dictis redditibus et juribus gabelle salis predicte de Burriana, quadringentos solidos regalium Valencie. mandantes per presentem cartam nostram baiulo nostro generali regni Valencie et qui pro tempore fuerit quod dictos .cccc. solidos regalium, det et solvat vobis vel cui volueritis loco vestri vel dari et solvi faciat de predictis redditibus et juribus quolibet anno toto tempore vite vestre ut superius continetur. datum in Epila .xix. kalendas januarii anno quo supra.

Arx. Cor. Aragó, reg. 290, f. 65.

XL

Terol, 30 maig 1310

Jaume II suplica al papa Clement V que ordeni al Mestre dels Predicadors que rellevi a fra Pere Marsili de les penes eclesiàstiques que li havia imposades

Memoria de la missatgeria que ha a dir en Bernat des Fonollar al senyor papa de part del rey d Arago.

TAMBÉ LA SEVA CREDULITAT EN CERTS SOMNIS Y ASSEGURA QUE TANT ELL COM SON GERMÁ MAY HAN SIGUT VACILANTS EN LA FE.

Littere ad dominum papam et ad dominos quosdam cardinales super hiis que magister Arnaldus de Villanova dixit coram domino pape et cardinalibus in consistorio contra dominum regem nostrum, et contra regem Fredericum.

Sanctissimo ac reverendissimo in Christo patri et domino domino Clementi divina providencia sacrosante Romane et universalis Ecclesie summo pontifici. Jacobus Dei gracia rex Aragonum, Valencie, Sardinie, et Corsice, comesque Barchinone ac prescripte sacre Romane Ecclesie vexillarius, ammiratus et capitaneus generalis, eius filius humilis et devotus pedum oscula beatorum cum debita reverencia et devota. sanctitati vestre per presentes deferimus quod olim existentibus nobis in obsidione civitatis Almarie significatum nobis fuit de Romana Curia per aliquos amicos nostros, quod magister Arnaldus de Villanova in quadam proposicione quam fecit coram sanctitate vestra in consistorio privato, aliqua verba dixit et protulit nos et illustrem regem Fredericum karissimum fratrem nostrum nimium tangencie, videlicet quod nos et ille dubitaveramus, utrum tradicio evangelica esset ab invencione hominum vel divinitus inspirata. nos autem qui nunquam de hoc cogitavimus nec unquam verbum super eo scivimus vel diximus cum eo vel alio quoquomodo non multum de significacione huius rei curavimus; attamen expectantes quod quam primo dictus magister nostram adiret presenciam, sciremus ab eo quid predicta veritatis significacio contineret. contigit autem nobis adhuc in eadem obsidione manentibus, dicto magistro Arnaldo inibi adveniente ad nos, expossita a nobis redarguendo significacione huiusmodi requisitus a nobis, eam fecisse vel dixisse omnino negavit; asseruit tamen se fecisse in scriptis quandam proposicionem coram beatitudine vestra in consistorio, quam dixit secum in scriptis habere, et quam de verbo ad verbum mutatis per eum solummodo verbis latinis in lingua romana, concessa sibi per nos audiencia in obsidione predicta, coram nobis et pluribus aliis publice publicavit; per cuius continenciam et per tenorem proposicionis facte per eum, coram bonitate vestra, quam nobis ut infra dicitur post modum transmisistis, veluti contrarium continentes, prefatum magistrum Arnaldum manifestissime, salva papali reverencia, conspeximus mentientem. ipse enim magister Arnaldus tunc coram nobis in dicta obsidione, iterum affirmavit se nullam aliam, coram clemencia vestra, proposicionem fecisse, que nos vel dictum regem ffratrem nostrum, in aliquo tangeret vel gravaret. ad quorum certificacio-

ascendit; secundo quia dictum sompnium nos fecisse, et sibi retulisse asseruit, quod ut prediximus nunquam fecimus, nec secum aliquid super eo contulimus; tercio quia nobis eum ut supra scribitur interrogantibus an dixisset, se dixisse, ut prescribitur, omnino negavit. cuius rei contrarium per dictam scripturam a sanctitate vestra nobis missam, et nobis et cuique intuenti manifestum est, pro quibus si diligenti consideracione quis velit attendere, dictus magister Arnaldus mendax probatus efficitur adeo quod deinceps neque vos neque alia persona laudabilis, eum habere debet familiarem, neque sibi exhibere favorem. hec igitur reverentissime sanctitati vestre, sic longo stilo describimus, ut apud eam premissorum veritas clarius elucescat, supplicantes humiliter ut sicuti dicta proposicio facta falso et mendaciter per dictum magistrum Arnaldum fuit lecta in consistorio, sic hec nostra littera facta in consistorio assimili prelegatur. qui cuncta disponit, personam vestram beatissimam ad sue sancte Ecclesie conservet servicia per tempora longiora. datum Barchinone kalendas octobris anno Domini millessimo .ccc. decimo.

Bernardus de Aversone mandato regis cui fuit lecta et qui in parte correxit eam.

Arx. Cor. Aragó, reg. 336, f. 19[1].

XLII

Barcelona, 2 novembre 1310

JAUME II CONCEDEIX A JAHUDA BONSENYOR QUE, PAGANT ELL LA PART QUE LI CORRESPONGUI EN LES CONTRIBUCIONS DE L'ALJAMA DE BARCELONA, NO PUGUI ESSER DETINGUT NI PRIVAT D'ENTRAR O SORTIR DEL CALL DELS JUEUS, NI PENYORAT EN ELS LLIBRES O ALTRES BÉNS SEUS.

Nos Jacobus etc. ad suplicationem fidelis fisici nostri magistri Johannis Amely, concedimus de gratia especiali Jahudano filio Astrugi den Bonsenyor judei Barchinone quod, te solvente partem te solvere contingentem in questiis,

1) Segueixen altres lletres sobre'l mateix assumpte dirigides al cardenal Berenguer, bisbe de Tusculo (f. 20), al cardenal Portuense (f. 21) y al rey Frederich de Sicilia (f. 22 y 23)

subsidiis ac aliis exactionibus regalibus et in debitis ac aliis in quibus aljama judeorum Barchinone teneatur seu obligata extiterit et existat, non capiatis seu detineatis in persona, nec libri tui aut alia bona tua emparentur, detineantur seu etiam pignorentur pro residuo dictarum exactionum et debitorum ac aliorum predictorum, nec introitus seu exitus callis judayci tibi prohibeatur ratione predicta. mandantes per presentem cartam nostram vicario et bajulo Barchinone nec non portariis, collectoribus ac aliis officialibus nostris universis presentibus et futuris, quod concessionem nostram predictam tibi observent et faciant observari et non contraveniant nec aliquem contravenire permittant aliqua ratione. datum Barchinone .iiii. nonas novembris anno predicto .mccc. decimo.

Guillelmus Lupeti mandato regis facto per magistrum Johannem Amelii fisicum.

Arx. Cor. Aragó, reg. 207, f. 166 v.
Llabrés: Op. cit., p. 127.

XLIII

Saragoça, 18 maig 1311

Jaume II concedeix un salconduit o asseguramegnt a Ramon Muntaner y an els seus per desempenyar una legació de Frederich, rey de Sicilia, en els seus dominis.

Nos Jacobus. intendentes quod vos Raymundus Muntanerii familiaris et devotus ilustrissimi regis Frederici fratris nostri, venturus estis cum quadam galea armata pro legatione de partibus Sicilie ad partes dominacionis nostre pro quibusdam expressis negociis et serviciis predicti regis Frederici, ideo in hoc casu vos et res vestras nec non venientes in ipsa galea et res eorum guidamus et assecuramus in veniendo, stando ac etiam redeundo, sic quod pro aliquo debito seu demanda non possitis per nos seu aliquem alium compelli, demandari, seu etiam detineri seu in judicio trahi dum in ipsa fueritis legatione. mandantes per presentes universis et singulis tenentibus loca, procuratoris nec non vicariis, baiulis, justiciis et universis aliis officialibus in terra et dominatione nostra constitutis, quod predictum mandatum et assecuramentum nostrum firmum habeant et obser-

vent et vobis faciant inviolabiliter observari ut superius continetur. datum Cesarauguste .xv. kalendas junii anno Domini .mccc. undecimo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 206-207, f. 23.

XLIV

Viena, 15 març 1312

CLEMENT V ORDENA, BAIX PENA D'EXCOMUNIÓ, A QUALSEVOL QUE RETINGUI EN SON PODER O CONEGUI'L LLOCH AONT SE TROBA UN LLIBRE MOLT ÚTIL SOBRE PRÀCTICA DE MEDICINA, QUE FÉU EL SEU METGE ARNAU DE VILANOVA, ARA DIFUNT, Y QUE EN VIDA LI HAVIA PROMÈS, QUE LI ENVII TOT SEGUIT PEL PORTADOR DE LA PRESENT, BERNAT DE OLIVER, O PER ALTRE CONDUCTE.

Moneant omnes suarum dioecesium, et civitatum incolas, cuiuscumque sint dignitatis, ut sive per latorem praesentium Bernardum Oliverii, sive per alium, sub excomunicationis poena mittant librum valde utilem, Clementi a suo medico quondam Arnaldo de Vilanova, promissum.

Venerabilibus fratribus, universis patriarchis, archiepiscopis et episcopis ad quos presentes littere pervenerint. dudum quondam magister Arnaldus de Villanova clericus Valentine diocesis, physicus noster, dum adhuc viveret, pluries postquam assumpti fuimus ad culmen apostolicae dignitatis, nobis dixit oretenus se valde utilem librum super medicine practica compilasse, quem nobis frequenter dare promisit et etiam verbo dedit, in nos ex tunc in quantum potuit, eiusdem libri dominium trasferendo. cum igitur dictus magister Arnaldus morte preventus, prefatum librum tradere nobis, iuxta huiusmodi promissionem nequiverit, fraternitati vestre ac vestrum singulis, in virtute obedientie per apostolica scripta mandamus, quatenus omnes electos, abbates, priores, decanos, prepositos, archidiaconos, archipresbyteros, plebanos et alios ecclesiarum prelatos et quaslibet alias personas ecclesiasticas, religiosas et seculares, exemptas et non exemptas, Cisterciensium, Cluniacensium, Cartusiensium, Premonstratensium, sanctorum Benedicti et Augustini ac Predicatorum et Minorum et quorumcumque aliorum ordinum et etiam laicos cuiusvis status vel dignitatis existant, vestrarum civitatum et dioce-

sium in maioribus et aliis ecclesiis et locis vestris de quibus expedire videritis, per vos vel per alium seu alios publice et generaliter ex parte nostra monere curetis, quod quicumque habet vel scit librum predictum aut sciverit vel habuerit in futurum, illum nobis per se vel per alium quantocius revelare, seu per dilectum filium Bernardum Oliverii, clericum, latorem presentium, quem propter hoc specialiter mictimus, vel per alium fidelem nuntium destinare procuret; nos enim in omnes et singulos librum huiusmodi quomodolibet occultantes, vel qui quam citius comode poterunt revelare seu mictere, ut predicitur, non curarint, ex nunc prout ex tunc excomunicationis sententiam promulgamus. datum Vienne, idus martii, pontificatus nostri anno septimo.

Arx. Vaticà (Regestum Clementis Papae V: Annus septimus: VII, n. 8.768).

XLV

Barcelona, 16 abril 1313

JAUME II ENCARREGA A MESTRE BERNAT L'ILLUMINACIÓ D'UN LLIBRE QUE HA DE DONARLI JOAN DE PROHOMNE

Jacobus etc. ffideli suo magistro Bernardo salutem etc. dicimus et mandamus vobis, quatenus quendam librum nostrum, quem Johannes de Probohomine notarius Cesaraugustanus vobis tradet vel mitet, incontinenti illuminetis de capitibus litterarum et aliis figuris ad eius necessariis ornamentum. datum Barchinone .xvi. kalendas madii anno Domini .mcccxiii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 240, f. 188 v.

XLVI

Barcelona, 5 maig 1313

JAUME II D'ARAGÓ ENVIA AL REY SANXO DE MALLORCA UNA COPIA DE LA CRONICA DEL SEU AVI JAUME I, PER ELL DEMANADA

Ilustri principi Sanccio Dei gratia regi Maioricarum, comiti Rossilionis et Ceritanie, ac domino Montispesulani, karissimo consanguineo suo, Jacobus per

eamdem rex Aragonum etc. recepta littera vestra super mittendo ad vos librum actuum felicis recordationis regis Jacobi avi comunis, significamus vobis quod jam ipsum librum transcribi mandaveramus, et nunc, post receptionem vestre littere supradicte, translatum libri ipsius perfici fecimus ac etiam comprobari, per cuius perfectionem et comprobationem cursor vester usque nunc habuit remanere. sicque mittimus vobis translatum dicti libri comprobatum per cursorem predictum. data Barchinone .iii. nonas madii anno Domini .mcccxiii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 240, f. 200 v.

G. Llabrés: *Quién es el autor de la Crónica de San Juan de la Peña*, en la *Revista de Huesca* (1903), I, 8.

J. Massó Torrents: *Historiografia de Catalunya en català durant l'epoca nacional*, en la *Revue Hispanique* (1906), XV, 521.

XLVII

Cervera, 18 juny 1313

JAUME II CONCEDEIX A FRA PERE MARSILI LA SUMA DE CENT TRENTA SOUS BARCELONESOS DELS DRETS DEL SEGELL REYAL, PERA ESCRIURE'L LIBER GESTORUM DE JAUME I

Nos Jacobus etc. recognoscimus et confitemur vobis dilecto notario nostro Bernardo de Aversone, nostra sigilla tenenti, quod ad mandatum nostrum oretenus vobis factum dedistis et solvistis de iuribus nostrorum sigillorum predictorum quantitates infrascriptas, videlicet Arnaldo Messegerii de camera nostra septingentos quinquaginta solidos barchinonenses pro quibus damnecessariis camere nostre, et fratri Petro Marsilii de ordine Predicatorum centum triginta solidos dicte monete pro scripturis libri gestorum illustrissimi domini regis Jacobi felicis recordacionis avi nostri, et Bernardo de Sancta Eulalia quadraginta quinque solidos eiusdem monete pro vestitu. et ideo acceptantes a vobis quantitates predictas, mandamus eas per magistrum racionalem curie nostre vel alium quecumque a vobis compotum auditurum in nostro compoto recepi et admiti, vobis restituente apochas de quantitatibus solutis dictis Arnaldo Messegerii et ffratri Petro Marsilio et presentem..... dicto Bernardo de Santa Eulalia non habeatis apocham de quantitate sibi soluta. datum Cervarie .xiiii. kalendas julii anno Domini .mcccxiii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 274, f. 10 v.

Cf. el document anterior.

XLVIII

Prats, 2 juliol 1313

JAUME II DEMANA UN LLIBRE D'APOCALIPSI QUE HAVIA SIGUT PROPIETAT DELS TEMPLERS

Jacobus fideli nostro Nicholao de S. Clemente civi Ilerdensi salutem etc. intelleximus quod vos tenetis quendam librum in quo tractatur de apochalipsi, qui fuit fratrum ordinis milicie Templi quondam et inventus in castro Montissoni. quare cum nos librum ipsum habere velimus, vobis dicimus et mandamus, quatenus predictum librum nobis, visis presentibus, omni mora postposita transmittatis, et hoc aliquatenus non mutetis. datum in loco de Pratis .vi. nonas julii anno Domini .mcccxiii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 274, f. 21.

XLIX

Orta, 21 agost 1313

JAUME II ENCARREGA A MESTRE BERNAT L'ILLUMINACIÓ D'UNA BIBLIA

Jacobus etc. fideli suo magistro Bernardo illuminatori etc. cum nos velimus quod vos illuminetis quandam bibliam, quam venerabilis et religiosus frater Romerius minister fratrum Minorum in provincia Aragonie scribi fecit ad opus nostri, idcirco vobis expresse mandamus, quatenus dimissis aliis negotiis quibuscumque, dictam bibliam illuminetis in illo loco et eo modo prout dictus minister duxerit ordinandum. datum Orte .xii. kalendas augusti anno Domini .mcccxiii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 241, f. 6.

L

Lleyda, 26 agost 1313

JAUME II MANA AL MESTRE BERNAT QUE SENSE DILACIÓ ILLUMINI'L LLIBRE QUE PER ORDRE DEL REY HA ESCRIT JOAN DE PROHOMNE

Jacobus etc. ffideli suo magistro Bernardo illuminatori salutem et graciam. intelleximus ex parte Johannis de Prohomne notarii Cesarauguste, quod vos contradicitis et differtis ei tradere quendam librum nostrum, quem ipse de mandato nostro scripsit quemque ipse vobis tradidit ad illuminandum de capitibus litterarum et aliis figuris; et quod differtis etiam illuminare dictum librum et quod vos hoc differebatis, ut vos dictum librum nobis illuminatum presentaretis: de quo, si ita est, de vobis cogimur admirari non modicum; quare volumus vobisque expresse mandamus quatenus si dictum librum nondum illuminastis statim sine mora illuminare curetis et propium librum absque impedimento et contradiccione tradatis et deliberetis dicto Johanni de Prohomne vel cui ipse voluerit loco sui; alias per presentes mandamus iusticie Darocensi, quod ad requisicionem dicti Johannis vel nuncii eius vos inde compellat fortiter et districte ad reddendum eidem librum predictum. datum Ilerde .vii. kalendas septembris anno Domini .mcccxiii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 241, f. 35 v.

LI

Barcelona, 4 novembre 1313

JAUME II ENCARREGA A MESTRE BERNAT GONTER QUE TERMINI L'ILLUMINACIÓ DEL SALTERI, SENSE POSARHI LES HISTORIES DE LA PASSIÓ DE JESUCRIST

Jacobus etc. ffideli nostro magistro Bernardo Gonterii. receptis et intellectis litteris per vos nobis destinatis super facto illius salterii nostri quod pro illuminando eo vobis tradi iussimus, vobis taliter respondemus quod volumus ac vobis

dicimus et mandamus expresse, quatenus si nondum illuminatum est, ipsum omni mora et tarditate postpositis illuminare perfecte curetis, quodque illuminatum tradi per vos Johanni de Probo[homne notario] Cesaraugustano volumus et mandamus ut ipsum ligari faciat Cesarauguste et aptari ut jam sibi dedimus... datis. quoniam de istoriis passionis Christi quas nobis scripsistis velle facere in illuminatione premissa [n]olumus de eis vos intromittere, quia sufficit ut dictum salterium aliter sine ipsis istoris sit decenter illuminatum... mandamus per aliam litteram nostram iusticie Darocensi quod inde vos compellat fortiter et districte. datum Barchinone .ii. nonas novembris anno Domini .mcccxiii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 241, f. 74 v[1].

LII

Agramunt, 20 novembre 1313

L'infant Alfons recomana a Jaume II el pintor Bernat de Pou

Super illustrissimo ac serenissimo domino et patri suo karissimo domino Jacobo Dei gratia regi Aragonum infans Alfon[sus ei]us humilis filius, comes Urgelli et vicecomes Agerensis, manuum ac pedum humile osculamen, cum omnimoda subjeccioni et reverencia filiali. cum Bernardus de Puteo pictor civitatis Barchinone amore nostri apud Balagerium causa residendi ac domicilium suum tenendi ibidem, se et dictum suum domicilium transferre intendat, hocque eo quia in dicto loco aliquis sue artis magister ad presens non extat, nostre multum sit placidum voluntati, nunc quia per eundem intellexerimus... aliquibus dicte civitatis hominibus in quibusdam quantitatibus peccunie quas de presenti nullatenus solvere posset, existere obligatum. idcirco excellentissimam paternitatem vestram humilitate quam possumus exoramus, quatenus eundem, a debitis ...que mille solidos Barchinone dicuntur attingere quantitatem, usque ad duos annos videlicet dignemini elongari nostris supplicationibus, et honori vestri graciose nos

1) Segueixen dos documents més sobre l'illuminació del meteix salteri.

humillime commendamus. datum in loco Acrimontis .xii. kalendas decembris anno Domini .mcccxiii.

Excellentissime regie majestatis.

Arx. Cor. Aragó: Cartes reyals de Jaume II, núm. 5.057 (provisional).

LIII

Valencia, 19 janer 1314

JAUME II REGONEIX A JOAN DE PROHOMNE EL DEUTE DE TRESCENTS SOUS BARCELONESOS PER L'ESCRIPTURA D'UN SALTERI GLOSAT

Nos Jacobus etc. recognoscimus debere vobis Johanni Prohomne notario Cesarauguste pro quodam psalterio glosato quem de mandato meo scripsistis, ipsumque dedimus inclito infanti Johanni nato nostro karissimo, trescentos solidos barchinonenses quos solvemus vobis vel cui volueritis loco vestri ad voluntatem vestram; in cuius rei testimonium presentem literam nostram vobis fieri jussimus sigillo nostro sigillatam. datum Valencie .xiiii. kalendas februarii anno Domini .mcccxiii.

Petrus Lupeti mandato regis facto per Petrum Eximeni Diranço alguazirum.

Arx. Cor. Aragó, reg. 274, f. 150 v.

LIV

Lleyda, 4 novembre 1314

JAUME II RECOMANA RAMON LULL A JOAN GIL, PINTOR, TORCIMANY DEL REY DE TUNIÇ

De nos en Jacme per la gracia de Deu rey d Aragó etc. al feel nostre en Johan Gil, pintor, turcimany del molt alt e molt noble rey de Tuniç, salut e gracia. ffem vos saber que nos per nostra letra escrivim ara al dit rey de Tuniç que a ell placia que en Ramon Luil, natural nostre, lo qual es hom bo e savi e de bona vida, per honor de nos aia e tenga recomenat en sa gracia. e ja sia ço que

nos en la dita forma pregam lo dit rey de ço que damunt es dit, empero volem que vos digats de part nostra al dit rey de Tuniç, que ell en aço faça ço que mils a la sua saviea sera semblant. dada en la ciutat de Leyda .iiii. dies anats del mes de noembre en l any de Nostre Senyor de mil .ccc. quatorze.

Arx. Cor. Aragó, reg. 242. f. 43.

LV

Lleyda, 4 novembre 1314

JAUME II RECOMANA RAMON LULL AL REY DE TUNIÇ BUJAHIE ZACHARIE

De nos en Jacme, per la gracia de Deu rey d Arago etc. al molt noble e molt honrat Miralmomonin Bujahie Zacharie, rey de Tuniç, fill de almir Abhalabber, fill dels almirs... ndins salut, axi con a rey, que molt amam e al qual desigam que Deus donas molta d onor e creximent de be. rey, fem vos saber que havem entes que en Ramon Luil, natural nostre, es en la vostra ciutat de Tuniç, en la qual li plau habitar et estar. on, rey, con nos conegam lo dit Ramon, que es hom bo e savi e de bona vida e el qual nos amam, pregam vos que vulats e us placia que l dit Ramon, per honor de nos, ajats e tingats recomenat en la vostra gracia. e aço vos grahirem molt. dada en la ciutat de Leyda quatre dies anats del mes de novembre en l any de Nostre Senyor de mill .ccc. quatorçe.

Bernardo de Aversone mandato regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 242, f. 43.

LVI

Lleyda, 5 novembre 1314

JAUME II ESCRIU A RAMON LULL DIENTLI QUE, EN CONTESTACIÓ A LA SEVA CARTA, L'HA RECOMANAT AL REY DE TUNIÇ Y AL SEU TORCIMANY JOAN GILI, PINTOR

Jacobus etc. discreto viro Raimundo Lulli salutem etc. recepimus litteram vestram quam nobis noviter transmisistis, et intelleximus plenarie tenorem ipsius. ad que vobis [re]spondemus, nos scribere per specialem litteram nostram, quam

vobis mittimus cum presenti regi Tunicii, quod vos honore nostri habeat comendatum. et eciam Johanni Egidii pictori turcimanno suo per aliam litteram nostram, quam vobis assimili transmittimus, scribimus super eo. datum Ilerde nonas novembris anno Domini .mccexiiii.

Bernardo de Aversone mandato regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 242, f. 43.

LVII

Lleyda, 19 febrer 1315

JAUME II MANA A TOMÀS DE PROCIDA QUE LI COMPRI UN LLIBRE INTITULAT TITUS LIVIUS QUE'L SAGRISTÀ DE MALLORCA JOAN BURGUNDI HAVIA VIST EN PODER D'UN LLIBRETER DE NÀPOLS.

Jacobus etc. dilecto consiliario suo Thome de Proxida salutem etc. scire vos volumus quod venerabilis et dilectus consiliarius noster Johannes Burgundi sacrista Maioricensis rediens de partibus Neapolis ad nos pridem retulit nobis quod viderit in civitate ipsa Neapoli in posse cuiusdam venditoris librorum quendam librum venalem intitulatum Titus Livius in quo tractatur de bona et grata materia quam audire et scire vellemus, et quod requirebantur pro precio ipsius libri floreni auri centum. cumque nos librum ipsum desideremus habere, volumus et vos rogamus quatenus dictum librum in civitate predicta perquiratis et faciatis perquiri, ipsumque ematis et emptum ad nos mitatis eundem per nuncium securum. et significetis nobis per vestram litteram quantitatem precii dicti libri et cui volueritis per nos quantitatem ipsam in partibus istis esse solvendam. nos enim quantitatem ipsam in continenti faciemus exolvi. et in hoc nobis gratum servicium facietis. datum Ilerde .xi. kalendas marcii anno Domini .mccexiiii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 242, f. 93 v.

LVIII

Barcelona, 5 agost 1315

JAUME II ESCRIU AL GUARDIÀ DELS MENORETS DE LLEYDA QUE SAB PER UNA LLETRA DE RAMON LULL QUE, DISPUTANT AB ELS SARRAINS, HA ESCRITS ALGUNS LLIBRES, ENTRE ELLS UNA ARS CONSILII, QUE DESITJA SIGUIN TRADUITS DEL VULGAR AL LLATÍ; PER LO TANT LI PREGA, A INSTANCIES DEL DIT RAMON, QUE DEIXI ANAR A TUNIÇ AL SEU DEIXEBLE FRA SIMON DE PUIGCERDÀ A AJUDARLO EN LA SEVA OBRA.

Jacobus etc. venerabili et religioso viro fratri guardiano domus fratrum Minorum Ilerdensis [salutem] etc. ad noticiam vestram deferimus per presentes, nos a discreto viro Raimundo Lulli litteram noviter recepisse, per quam nobis inter alia significare curavit, se disputando cum Sarracenis Tunicii, ubi presens est, quosdam composuisse libros, ex quibus fructus boni divine intelligentie non solum Christianis subsequi poterunt set etiam Sarracenis, cum iam apud ipsos Sarracenos proficere quodam modo videantur; set quod tam pro hiis quam pro quadam arte consilii, quam dictus Raimundus nunc facit, significavit se plurimum indigere persona ydonea que dictos libros et artem scribat et transferat de romancio in latinum; ad quod quidem religiosum fratrem Simonem de Podio Ceritano ordinis et conventus vestri, qui per aliquod tempus fuit iam scolaris ipsius Raimundi, suficientem et ydoneum reputans, postulavit, ut apud vos super hoc intercedere deberemus, cum dicti fratris Simonis presencia sibi pro premissis multum necessaria sit et utilis esse possit tam pro adiscenda dicta arte consilii et in regressu aliis docenda quam aferendo ad nos et ad partes istas opus librorum predictorum. quocirca discrecioni vestre attente ducimus deprecandum, quatenus consideratis premissis necnon harum precum nostrarum obtentu, iam dictum fratrem Simonem ad dictum Raimundum Lulli ad predictas partes Tunicii pro explicandis predictis protinus destinare velitis, iniungendo sibi, ut circa ea, prout discrecioni sue bene congruit, se diligenter habeat et sollicito studio vigilet ac intendat; erit quippe hoc nostris affectibus placidum atque gratum. volumus tamen, quod dictus frater Simon ante recessum suum videat se nobiscum. nos enim litteras nostras ei fieri

et tradi mandabimus super dicto negocio oportunas. datum Barchinone nonas augusti anno Domini .mcccxv.

Arx. Cor. Aragó, reg. 242, f. 203 v.

LIX

Barcelona, 29 octubre 1315

JAUME II DEMANA A ROMEU ORTIÇ, MINISTRE DELS FRARES MENORS EN LA PROVINCIA D'ARAGÓ, QUE PERMETI QUE FRA SIMON DE PUIGCERDÀ, RESIDENT A CERVERA, VAGI A TUNIÇ, DESDE ON RAMON LULL LI HA DEMANAT QUE'L DIT SIMON, QUE FOU DEIXEBLE SEU, VAGI A AJUDARLO, PUIX NO TÉ QUI LI TRADUEIXI DE ROMANÇ EN LLATÍ QUINZE LLIBRES QUE HA COMPOST SOBRE LES SEVES DISPUTACIONS AB ELS SARRAINS.

Jacobus etc. venerabili et religioso fratri Romeo Orticii ministro fratrum Minorum in provincia Aragonie salutem etc. scire vos volumus nos litteram recepisse a discreto Raimundo Lulli in partibus Tunicii nunc agentis, per quam significavit nobis se, ex quo fuit Tunicii, quindecim libros condidisse super quibusdam disputacionibus quas habet cum Sarracenis, et per quam supplicavit nobis, ut cum non habeat qui dictos libros scribat nec transferat de romancio in latinum, quod expediret pro bono magno et exemplo quod sequi poterit sapientibus christianis, quod daremus operam ut religiosus frater Simon de Podio Ceritano, qui scolaris suus fuit, quem ad hec ..... aptum, mitteretur ad eum. nos autem volentes pro bono hujusmodi voluntati dicti Raymundi favorabiliter respondere, evocavimus ad nos dictum fratrem Simonem in conventu Cervarie existentem et exposito sibi per nos dicto negocio et eodem etiam certificato a nobis, qualiter obtinuerimus a venerabili fratre Alexandro quondam dicti ordinis generali ministro, ut de fratribus ordinis ipsius ad quascumque partes mittere valeamus, petivit tamen, ut licencietur a vobis et quod eciam iniungatur ei per vos sub virtute obediencie, ut vadat in viagium [pre]dictum. ea propter providentiam vestram rogamus attente, quatenus qualiter in hoc res Dei agitur, velitis per specialem litteram vestram dirigendam dicto fratri Simoni mittendamque nobis per cursorem nostrum presencium portitorem, licenciare fratem eundem ac dare

sibi in virtute obediencie expressius in mandatis, ut secundum nostrum beneplacitum vadat ad dictum Raimundum Lulli, et intendat prout ipse voluerit in premissis. scribatis eciam per aliam litteram per vos dirigendam guardiano ordinis vestri Tunicii, quam nobis assimili transmittatis, ne fratrem Simonem prelibatum in aliis..... vel teneat impeditum, set quod eum circa premissa libere vaccare permittat. datum Barchinone .iii. kalendas novembris anno Domini .mcccxv.

Arx. Cor. Aragó, reg. 242, f. 260 v.

LX

Trapani, 25 juny 1316

PERE FERRAN D'IXAR ENVIA A FRA PONS CARBONELL[1] TRASLLAT DE LA CARTA QUE ESCRIU AL REY ROBERT SOBRE LES NEGOCIACIONS DE LA PAU TRACTADA ENTRE AQUEST Y SON GERMÀ FREDERICH DE SICILIA.

Traslat de la carta del rey Robert e de la carta de fray Ponç Carboneyl.

Dilecto in Christo r[e]lig[i]oso viro ff[ratri] Poncio Carbonelli de ordine Minorum, Petrus Fferdinandi dominus de Ixar vexillarius sacrosante Romane Ecclesie pro excellentissimo domino regi [Ar]agonum, salutem in eodem domino Jhesu Cristo. quia nolumus vos latere processus nostros postquam in Siciliam venimus, Domino concedente, mittimus vobis tenorem littere quam domino regi Roberto destinavimus per latorem presencium presentibus adnotatum [s]ub forma subscripta: sacre regie maiestati Jherusalem et Sicilie signifficat suus humilis et devotus Petrus de Fferdinandi dominus de Ixar, et vexillifer sacrosante Romane Ecclesie pro excellentissimo domino regi Aragonum. sicut recepi per litteras vestre regie maiestatis responsales litteris domini mei domini regis Aragonum insertas

1) De l'orde dels Frares Menors. Nasqué a Barcelona vers l'any 1260 y morí en 1350 a la meteixa ciutat. Autor d'uns *Comentaria in universam Bibliam*, per altre nom *Catena*, sobre la Sagrada Escriptura desde 'l Gènesi fins l'Apocalipsi, en vuyt volums, obra dedicada a l'infant D. Joan Arquebisbe de Toledo, fill de Jaume II. En la biblioteca del convent de San Juan de los Reyes, de Toledo, s'en conservava un manuscrit en temps den Torres Amat. *(Memorias para ayudar á formar un diccionario crítico de los escritores catalanes*, Barcelona, 1836, pag. 173.)

litteras quas mihi grato et benevolo animo transmisistis, acceptabatis adventum meum in Siciliam pro incoando pacis tractatu inter vos et dominum regem Ffredericum, continentes spem vestram in Deo, qucd per meum ministerium mutue concordie aliquid curaretur, propter quod ut tanti ministerii particeps essem, de beneplacito et assensu prefati domini regis Aragonum post recepcionem predictarum litterarum vestrarum die vicessimo quarto mensis madii recedens ... plaga Barchinone cum quadam navi catalanorum et non sine magno corporis mei dispendio, mare quod quamplurimum nauseo transiens, demum tercia d[ie] mensis junii portum Trapane, Deo dante, aplicuimus cum salute, ubi oportuit me aliqualem moram contrahere cum quia adhuc sentiebam corporis concasati gravamina, tum quia non habebam copiam animalium, quibus cum comitiva mea ad predictum dominum regem Ffredericum possem comode me transferre. me autem in predicta Trapane terra morante a fidedignis quam pluribus narrabatur quod ea per ipsum dominum regem Ffredericum fieri mandabantur que videbantur michi esse impedientia predicte pacis tractatum et ideo statim quod talia intellexi, ne tantum bonum impediretur et tantus meus labor omnino frusta [retur] in vanum, premissi nuncium me[um c]um litt[eris] dicti domini regis Aragonum atque meis predicto regi Ffrederico requirens eum ex parte fratris sui et suplicans ex parte mea, quod ab inceptis desisteret, quousque cum eo mutuum colloquium haberem. et certe spero quod ab eo in hoc obtinebo votum obtatum. quibus pensatis, ut, equa statera, tantum negocium ex utraque parte liberarem, providi propterea ... magestatem vestram nuncium meum cum meis litteris destinare ne forsan apud vos illud etiam ageret quod posset tanto pacis bono similiter obviare. ex parte erg[o] predicti domini regis Aragonum rogans requiro, et ex mea, qui tantum laborem subii et subire propono, suplico quantum possum, quatenus apud maiestatem vestram illud tantum agatur, quo dante Domino adventus meus concordiam proficiat vel disponat iuxta spem vestram, prout vestre predicte littere continebant. spero enim cum predicto domino rege Ffrederico cito mutuam visionem habere et inde ad maiestatem vestram quam tocius me transferre. et sciatis, domine, ad hoc ut predictam per me melius, ordinatius et complexius peragantur, quod per predictum latorem presencium scribo de omnibus hiis ff[ratri] Pon[ci]o Carbonelli de ordine Minorum ut ... versa vice juxta ordinacionem predicti domini regis Aragonum, me informet dum sum in Sicilia de comissis sibi per predictum dominum super tractatu treuge predicte, eo quod ipsa treuga ad pacem predictam nimis abilitat et disponit, nec non ut omnino vos retraat ab omni actu contrario

dicte paci atque concordie sicut ego etiam ad hoc idem predictum dominum regem Ffredericum propono totis viribus inclinare. ultimo suplico vestre regie maiestati quod faciatis fieri litteras affidacionis et securitatis, tam pro me quam pro tota comitiva mea ac etiam omnibus aliis mecum navigantibus, si propter carenciam alterius vasis, cum aliqua galea predicti domini regis Ffrederici ad vos venire me oporteret per mare. et si forsan per terram contigerit me venire, explicetur in litteris ipsis de securitate et guiagio dandis mihi et mee familie domestice tantum, per vestros subditos et fideles. suplico etiam ut dignemini cito expedire predictum latorem et facere sibi assignare litteras de suo reditu ad nos libero et securo. datum Trapane vicessimo quinto die mensis junii anno Domini .mccc. sexto decimo. propter quod devotionem vestram ex parte dicti domini regis requirimus et ex nostra rogamus, quatenus ad premissa complenda sitis sollicitus et intentus, et paratus ad ipsa quamtotius nobis vestris litteris intimanda ut versavice de vestris processibus nos melius informati, possimus hic agenda perfecius exsecucioni mandare. datum die et anno premissis.

Al senyor rey d Aragon.

Arx. Cor. Aragó: Cartes reyals de Jaume II, n. 5.464 (provisional).

LXI

Lleyda, 11 juny 1317

JAUME II PREGA ALS CONSELLERS Y PROHOMENS DE BARCELONA QUE CONTRIBUEIXIN AB LLURS ESFORÇOS A OBTENIR DEL SANT PARE LA CANONISACIÓ DE FRA RAMON DE PENYAFORT, PROPOSADA PER FRA ARNAU BURGUET EN NOM DEL CAPÍTOL DELS PREDICADORS.

Jacobus Dei gratia rex Aragonum etc. ffidelibus suis consiliariis ac probis hominibus civitatis Barchinone salutem et graciam. scire vos volumus quod religiosus vir ffrater Arnaldus Burgueti ordinis Predicatorum rediens de capitulo generali dicti ordinis noviter celebrato, quasdam patentes litteras nobis directas per vicarium generalem dicti capituli et omnes difinitores capituli eiusdem sigillisque ipsorum pendentibus sigillatas in nostris manibus presentavit, per quas manifeste colligitur dictos fratres in predicto capitulo duxisse unanimiter domino summo pontifici religiosum quondam fratrem Raymundum de Pennaforti canonizandum offerre, quia dominus papa ut in dictis exprimitur litteris se canonizaturum obtulit,

unumque dicti fratres ducerent eligendum, circa quod decreverunt dicti ffratres debitum adhibere conatum ut sorciatur officium, eligentes prenominatum fratrem Arnaldum Burgueti ut......nos......enter......in prosecucione felicis negocii supradicti. sane nos considerantes qualiter negocium hoc divinum servicium respicit honoremque tocius terre dominacionis nostre inducit, et specialiter dicte civitatis Barchinone in qua dictus ffrater Raimundus dies suos finivit et sepultus existit, affectantes rei huiusmodi favoris et auxilii nostri opera exhibere, vos propterea rogamus, requirimus et ortamur quatenus, consideratis premissis et aliis que super eis considerari possunt, circa rei huiusmodi tam laudabilis tanquam utilis procurandum et obtinendum officium, favorem vestrum, auxilium et opera extendatis et liberaliter impendatis. taliter ut vestro mediante auxilio et favore res hec utilius et melius valeat adimpleri, ut sic adjutores participes fieri mereamini rei huius et condigne retribucionis premium apud Deum inde consequi valeatis, possitisque in conspectu nostro occurreri comendandi. datum Ilerde .iii. idus junii anno Domini .mcccxvii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 244, f. 18.[1]

LXII

Tarragona, 23 novembre 1319

Jaume II declara haver rebut de Pere de Pomar, Domingo Biscarra y Bartomeu Font, varis objectes pertanyents a l'infant Jaume, entre'ls quals figuren el Llibre de les gestes del rey Jaume y una Biblia en romanç.

Nos Jacobus etc. tenore presencium confitemur et recognoscimus vobis Petro de Pomario consiliario incliti infantis Jacobi primogeniti nostri et vobis Dominico Biscarra notario ac vobis Bartholomeo de Fonte camerario infantis eiusdem quod de mandato dicti infantis tradidistis nobis et pro parte nostra fideli camerario nostro Arnaldo Messeguerii, jocalia, vasa argentea, arma et alias res sequentes, videlicet: unum anulum auri in quo est encastatus in ganxetis unus

1) El document anterior al transcrit y els quatre següents se refereixen a la meteixa canonisació.

pulxer rubiç; item uñum anulum auri cum lapide de balaix quem infantissa dompna Elienor ei dederat; item unum anulum auri in quo est incastatus unus çaphir quem ei dederat Johannes Garcesii de Alagonia; item unum anulum auri cum virga niellata cum lapide de saphir quem dicta infantissa ei dederat; item unum anulum cum saphiro entaillat qui est sigillum secretum; item unum anulum auri in quo est unus balaix; item unam corrigiam de sirico de taler cum platonibus argenti deauratis; item aliam corrigiam de sirico livido textam, cum platonibus argenti planis deauratis; item aliam corrigiam de sirico meytadada coloris viridis et ignei cum platonibus argenti deauratis et non deauratis; item unum capellum de soli forratum de folio deaurato cum signis regalibus et cum dobletis et cum margaritis; item tres capellos de sol forratos de filo auri cum diversis figuris auri et sirici; item quinque carrevios de filo auri et de sirico operatos cum diversis operibus et diversis figuris; item unum marsupium operatum de filo auri et de sirico quod ei dederant judei Barchinone; item aliud marsupium de filo auri et de sirico cum duabus bossetis in pendonibus quod ei dederat regina; item unum manutergium sive tovayllo de lino operatum de filo auri et de sirico quod ei dederat illustris regina predicta; item duo paria cordarum de Burgos de folio auri et de sirico ad opus clamidis; item unum par cordarum de ffresio talerii cum scudetis regalibus ad opus clamidis; item unam cordam viridem et aliam virmiliam de sirico cum suis anellets ad opus affictandi clamidem in collo; item quatuor paria ligarum sive trebugariarum de siricco; item duo paria sotularium et quasdam avarchas deauratas de Burgos cum funielletis argenti; item quatuor paria cirothecarum; item unum ensem munitum de argento et de filo auri et de sirico cum duobus scudetis in pomo signorum regalium et aquilarum quem illustris rex Ffredericus ei dederat; item alium ensem cum vagina de camuto et cum corrigia de sirico viridi cum platonibus deauratis et esmaltatis signorum regalium et florum; item unum bordonum cum vagina de camuto et cum corrigia de sirico viridi cum platonibus argenti planis deauratis; item duos gladios mense cum manicis de cristallo et cum virollis de argento; item duos cultellos mense cum duobus ganivetis in una vagina cum manicis de vorio et cum virollis de argento; item unum ganivetum cum uno punyor in una vagina virmilia cum manicis de vorio et cum virollis de argento; item unum ganivetum cum vagina de camuto, cum manico de corallo et cum virollis de argento; item duos ganivetos et unum punyor in una vagina virmilia cum manicis de vorio; item duos ganivetos et una vagina cum manicis de vorio et cum virollis de argento cum signo regali; item

unum ganivetum cum manico de cristallo; item duos ganivetos cum forficibus parvulis in una vagina cum manicis esmaltatis cum figuris; item unum punyal gallicum cum manico et vagina de vorio et cum virollis de argento; item unum punyal gallicum cum manico de corallo, cum croeria et cum virollis de argento et quatuor esmaltis cum signo regio; item unum punyal factum ad consuetudinem nostram cum vagina de vorio: item duos ganivetos cum manico de jaspi in una vagina de camuto cum virollis de argento; item unum fogerium munitum de argento cum vagina de camuto cum septem scudetis ad signum regale; item duas bozinas de vorio cum virollis de argento: item unam maçam de Domas cum suo manico; item unum ferrum de maça de Domasio sine manico: item unam senyeriam regalem; item unum capellum jubat de panno auri cum garlanda margaritarum; item unam aliam maçam parvulam de benuçio; item unam loricam de corpore et de equo, videlizet unum asperch et deventeriam et segeriam pro uno equo; item unam galeam sive elm cum dobletis; item unam testeriam de equo deauratam; item quasdam gamberias et cuxerias; item quasdam espatllerias de sindone virmilia; item quosdam sobresenyals de panno sirico ad signum regalium; item unum librum geste regie Jacobi; item vibliam in romançio; item unam copam de argento supradeauratam cum duobus esmaltis cum figuris in parte interiori ipsius cope et in supra copone; item aliam copam deauratam cum duobus scudetis regalibus in parte interiori et cum figuris in circuitu scudetorum; item aliam copam deauratam cum duobus scudetis regalibus in parte interiori; item unam copam de cristallo sine supra copone cum pede argenti deaurati cum esmaltibus diversarum figurium; item unam copam argenti deauratam cum duobus esmaltis intus de baboyns; item unam taciam argenti deauratam cum uno esmalto intus; item unum pitxerium argenti; item unum servitorium argenti cum uno esmalto in medio, in quo dantur confecciones; item viginti unam scutellas argenti; item novem platerios argenti; item tres taylladors magnos argenti; item decem et octo tacias argenti; item duos baçinos argenti pro danda aqua manibus; item tres duodenas et quatuor cullarias argenti; item unum barraletum parvum de cristallo; item unum lapidem encastatum in quatuor virgas argenti; item unum pomum de lapide dezmerill; item duos capellos de falchone operatos de filo auri; item duos ventalls unum de filo auri et alium de sirico. et ideo tradiciones per vos factas de rebus predictis jam dictis, jamdicto camerario nostro ratas et gratas ac acceptas habentes, vos inde inmunes et quitios appellamus. in cuius rei testimonium presentem vobis fieri et sigillo nostro jussimus

comuniri. datum Terrachone, nono kalendas decembris anno Domini .mccc. nonodecimo.

Franciscus de Bastida, mandato regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 348, f. 9.

LXIII

Maig 1322

FRANCISCO BASTIDA DECLARA HAVER PAGAT LA QUANTITAT DE XX SOUS DE BARCELONA PER LES DESPESES DE RELLIGAR Y ILLUMINAR UN LLIBRE DELS USATGES Y CONSTITUCIONS DE CATALUNYA PER COMPTE DEL REY.

In civitate Barchinone ad quam ego Ffranciscus de Bastida missus fui per dominum regem ad dominam reginam in mense marcii, anno Domini .mccccxxi. solvi cuidam cursori misso domino regi pro me super responsione michi facta per dominam reginam	x solidos barchinonenses
....	
Item in monasterio Populeti .iii. kalendas madii anno Domini .mccccxxii. cum recedendo de Terasa usque ad Montem Albani non fuerimus cum domino rege, solvi Petro Sa cursori curie misso apud Barchinonam Petro Marci thesaurario super dandis vestibus et aliis aparatibus infantisse dompne Jolant quia debet revenire ipse cursor apud Ilerdam	x solidos
Item expendi et solvi in libro Usaticorum et Constitucionum Cathalonie et alterius compilacionis quem fieri feci in civitate Barchinone ad opus domini regis de mandato suo, ultra aliam quantitatem per me jam dudum in compoto positam, tam pro ligando, cohoperiendo et propter illuminature et aliis necesariis	xxxviii solidos barchinonenses

Arx. Cor. Aragó, reg. 288, f. 1 v.

LXIV

Valencia, 17 juliol 1325

RAMON MUNTANER EXPOSA A MICER GUILLEM DE JAFFER LES SEVES INÚTILS RECLAMACIONS AL COMÚ DE VENECIA PERA LA RESTITUCIÓ DE LO QUE LI FOU ROBAT EN EL NEGREPONT, Y DEMANA DE NOU LA PROTECCIÓ DEL REY.

Al molt honorat, savi e discret lo senyor micer G. de Jaffer, doctor en leys e viscanceller del senyor rey, de mi R. Montaner, amich e servidor vostre, saluts ab tota reverencia e honor. ja, senyer, havets entes moltes vegades com los Venecians son tenguts a mi en quantitat de .xxv. millia onçes que m levaren malament al port de la ciutat de Negrepont, on yo era vengut ab lo senyor infant en Fferrando, e stant assegurats d ells al dit port, on erem ab .x. galees e .i. leyn, presseren lo dit senyor infant e mi e tots aquells que ab nos eren, e robaren la mia galea e mataren me .xl. persones, de la qual cosa, senyer, yo he feta demanda al comu de Venecia en poder del senyor rey de Sicilia qui m hi assigna per jutge, e per reebre los testimonis jutge G. Saborit de Mescina, jutge de la sua real cort; e aquell, collit lo fet e reebuts tots los testimonis que yo volgui dar sobre la dita roberia, clos e segellat del seu segell trames tot lo proces e els testimonis al dit senyor rey. e com lo dit senyor rey e son consell o hac vist e regonegut, ell trames ses cartes ab missatge especial e procurador meu, qui hi ana ab lo missatge al duch de Venecia a requirirlo que per les paus e la bona amor qui era entre ell e lo duch de Venecia, e encara per la bona amor que havie ab lo senyor rey d Arago, que ell que fes restituir a mi la dita roberia. e el dit duch e el comu no negaren ni pogren negar la dita roberia per ço com es notoria a totes gents, mas digueren al meu procurador que posas clams d aquells qui fet o havien, e el meu procurador anassen axi instruit de Mescina, ab consell de savis de casa e de consell del senyor rey, que per res no posas clams si no contra los .ii. capitans de les galees e contra lo comu de Venecia per qui les galees eren armades, que en Venecia s eren armades les dites .x. galees e .i. leny per lo comu; e el comu hi havia mes per capitans miser Johan Cori [1] e ser Marc Minyot [2], e en Venecia e

1) Giovanni Quirino.
2) Marco Minotto.

en son destret meteren la dita roberia que a mi feren, en feren ..... publics perque lo procurador meu posa clams davant lo duc dels dits .ii. capitans e del comu. e el dit d[uch] respos que ell ere aparellat [de] fer dret a ell si li mostrave los robadors, e segurament que tot hom qui ls hi volgues mos[trar] fora mester que hagues lo cap d acer e tota la altra persona de ferre; e axi, en deffalliment del duch, lo missatge del senyor rey e lo procurador meu volgren protestar contra l duch e el comu e no [trovaren] negun scriva qui la protestacio gosas fer, e axi tornaren sen ab letra responsiva que l duch feu al senyor rey que era aparellat .....naria jutge en Venecia qui m farie dret dels clamans; e axi altra vegada lo dit senyor [rey] trames hi missatge qui mena notari imperial e mon procurador, qui hi ana per ço que si aytal resposta havien aquell..... que l dit notari imperial pogues fer la prestacio; e axi metex respos com havie fet la primera vegada. e el meu procurador protesta en presencia del duch e dels ancians per lo dit notari imperial, e axi tornaren sen en Sicilia. e puys altra vegada a sobrar malicia lo dit senyor rey trames hi ses cartes en que li feu saber que be sabie que estil ere de les corts dels reys e encara de les comunes, que l dampnifficat provave la roberia en poder de son senyor e comu; e com lo senyor o l comu s era certificat plenerament de la roberia o del dampnatge qui al seu vassall s era fet, aquell en altre cort no s avia a clamar ni a mostrar [la rober]ia o l dampnatge qui li era estat dat. e axi com yo hagues en poder del jutge qui ell m avia assignat en Mescina, mostrada la roberia, que no era tengut que en son poder yo degues posar clams ne donar testimonis, e axi que l pregava que m fes satisfer complidament, en altra manera que ell no m poria deffallir a mon dret. et axi metex en aquella saho lo noble en Bernat de Sarria, almirall en aquella saho del senyor rey d Arago, vench a Mescina per lo dit senyor rey d Arago per reebre los castells de Calabria; e el senyor rey de Sicilia pregalo que ell escrivis al duc d aquesta roberia axi com almirall e conseller del senyor rey d Arago, a soplicacio que yo li n fiu axi com a ciutadan de Valencia, e ell escrivi li n, e axi lo meu procurador e el dit notari imperial, ab les cartes del dit senyor rey de Sicilia e del dit noble en Bernat de Sarria, anaren en Venecia e tornaren sen ab la resposta que les altres vegades havien feta, e el meu procurador protesta li altra vegada per lo dit notari imperial; e per so, senyer, que vos entenats com lo noble en Bernat de Sarria li n escrivi, e entenats la resposta que l duch li feu, tramet vos la resposta que l duch feu al dit noble, e semblantment responc tota hora al senyor rey de Sicilia. e axi, senyer, en deffalliment de senyors, yo pert lo meu, que l senyor rey de Sicilia no sen es gosat a

respondre per lo mal vehi que tota hora ha haut e ha encara; mas a soplicacio mia escrivin al senyor rey d Arago en que l pregava que ell mi fes compliment de justicia fer, axi com a aquell qui era son natural e son ciutadan de Valencia, e com ell no sen podia senyalar per l enemich qui li esta de prop. e el senyor rey d Arago respos li n graciosament e complida, e encara n escrivi al duch de Venecia, e el duch de Venecia respos li segons que d abans havie fet; e vos, senyer, sabets que per mi li fo suplicat que ell que li plagues que n donas licencia de penyora, e ell no n volch atorgar la licencia, salvant la vostra merce que vos men recaptas carta, que tota res que fos trobat de venecians en les sues terres que fos emparat entro a quantitat de les dites .xxv. millia onçes; e aquesta carta, senyer, val poch a mi que en Berenguer ça Muntada de Barchinona, qui s te Venecia, los ho feu saber tant tost, e encara que ja n eren certifficats per lo fet del compte d Ampuries. e axi, senyer, mentre yo viu sia venecia negu no venra en aquestes parts, e ço que hic ve de venecians lo dit en Berenguer ça Muntada de Barchinona o fa seu ab cartes fentes que fan entre ells. per que del tot meu son desesperat quant a per senyors terrenals, mas tant solament tota ma esperança es en Nostre Senyor ver Deus, qui m i ayut a mon dret. ara, senyer, es veritat que .i. mercader de Mallorca per nom en R. Paya vench a mi en Valencia l altre jorn e dix me que ell venia a mi per part del capita de .ix. galees de venecians qui l altre jorn foren a Mallorca, qui son anades en Fflandres e deuen tornar en breu, e que aquell capita es dels pus honrats e dels pus richs homens de Venecia e es amich antigament seu; e que l prega que vengues a mi que s metes migancer entre l comu de Venecia e mi ab ell ensemps, e que si trobava que yo m volgues avenir ab lo comu que com ell seria tornat ab les galees de Fflandres a Mallorca, que ab l enteniment meu e ell qui montas en les galees qui sen anas ab ell, que adobarien lo fet ab la volen[tat de] Deu; e el dit R. Paya, senyer, sabut lo meu enteniment, tornassen a Mallorca e espera les di[tes] galees e ha [haut con]sell d alcuns prohomens venecians qui son a Mallorca, a qui plaurie molt l adob, que serie bo que yo hag[ues]..... carta del seny[or] rey d Arago qui requiris e pregas lo duch de Venecia que ell fes satisfer mi o mon procurador de la dita roberia, en altra manera que no m poria fallir que no m ajudas a mon dret. et axi, si esta carta del senyor rey hi va, entenem que la composicio sen fara pus tost, perque, senyer, soplech a la vostra amistat que us placie que vos m ajats carta del senyor rey d aquesta rab[o la] pus fort que puscats [que] on pus fort sera, maior temor m auran e pus tost venran a compo-[si]cio. e aço ven de Deu solament, que yo poch n avia cura, per que Deus, qui

fide et guidatico amicali, decem galee vestre et comunis vestri de quibus erant capitani Joannes Quirinus et Marcus Minotus cives Venetie et galonus unus, predictum Raymundum Montanerii et comitivam suam, una cum dictis pecunia, jocalibus, mercibus et aliis bonis eiusdem, ceperunt et depredati fuerunt indebite et sine aliqua justa causa; quae pecunie quantitas, auri et argenti iocalia, merces et bona alia, que predicto nostro subdito ablata fuerunt indebite et sine aliqua justa causa per vestros Venetos, ascendebant ad quantitatem unciarum auri viginti quinque mille ponderis generalis. sane licet dictus Raimundus seu eius procurator laboraverit et institerit modo debito et ordinato etiam in talibus observato, circa recuperationem predictorum ei reaubatorum et ablatorum, tamen nunquam potuit de eisdem recuperare aliquid seu habere, propter quod, prostratus coram nostre regalis maiestatis presentia, Raymundus prefatus nobis humiliter supplicavit quod super tam evidenti et notoria raubaria dignaremur ei salubriter providere. nos igitur consideratis precedentibus, quamvis alias iuste et rationabiliter super premissis providere possemus, tamen ordinavimus vobis scribere super istis. rogamus itaque et requirimus vos quatenus dicto nostro subdito seu eius procuratori de ablatis et raubatis eidem per gentes vestras predictas, restitutionem et emendam integram continuo fieri faciatis, mandando eidem solvi quantitatem unciarum predictam ad quam raubaria predicta stilo debito et solito extitit pretaxata. alias cum subditis nostris injustitia deficere non possemus, haberemus circa premissa talia remedia adhibere quod predicto nostro subdito de bonis vestrarum gentium in raubaria predicta plenarie satisfiat. datum Tirasone .v. kalendas augusti anno Domini .mcccxx. quinto.

Arx. Cor. Aragó, reg. 186, f. 207, v.
Cf. documents XXXVII y LXIV.

LXVI

Valencia, 8 juny 1327

Els jurats y prohomens de Valencia preguen a Jaume II que vulgui atendre llurs missatgers, R. Muntaner y Arnau G. Català, enviats per tractar sobre negocis y afers de Valencia.

Al molt alt e molt poderos senyor en Jacme, per la gracia de Deu rey d Arago etc. los jurats e prohomens de la ciutat de Valencia, humilment, ab

besament de mans e de peus, se comanen en la vostra gracia. senyor, sobre alguns negocis e affers comuns utils et necessaris a bon estament de la ciutat e del regne d aquella, trametem a la vostra altea en R. Muntaner e n Arnau G. Catala, conciutadans nostres, a aço deputats, perque, senyor, supplicam e clamam merce a la vostra exellencia que us placia benignament reebre e entendre los dits missatgers, e a aquells creure de ço que a vos, senyor, de part nostra e de la universitat de la dita ciutat demostraran e supplicaran. lo Nostre Senyor Deus, senyor, vos don vida longa ab sanitat et victoria de vostres enemichs. scripta Valencie, sexto idus junii, anno Domini millesimo.ccc. vicesimo septimo.

Arx. Cor. Aragó: Cartes reyals de Jaume II, n. 9.451 (provisional).

LXVII

(Sense lloch ni data)

JOAN DE PROHOMEN, NOTARI DE SARAGOÇA, FA SABER AL REY JAUME II QUE PERA ELL, Y A PRECHS DEL PRIOR DE LA METEIXA CIUTAT, HA ESCRIT UN LLIBRE NOMENAT COMUNILOQUIO, QUE TRACTA DE LA COSA PÚBLICA, Y S'EXCUSA DE NO HAVERLI ENVIAT.

Al muyt alto e muyt poderoso sennor don Jayme, por la gracia de Dieus rey de Aragon, Johan de Prohomen, notario publico de Çaragoça, besando vuestras manos, ecomiendom en vuestra gracia como a sennor natural de quien atiendo bien e merce. sepades, sennor, que tiempo e algunos annos ha passados que l honrado don Pascual de Gozman, prior de la sied de Çaragoça, me prego carament que yo l ficiesse un livro que a nompne Comuniloquio, de buena letra material e delicada, e que lo fazia fer para presentar a vos, et que prendiese lo que queria por mi trebayllo .... sennor, aviendo grant voluntat de servir vos, e por que sabor e plazer aviessedes con el livro fice... fermosa e delicada quanto yo me put. et, sennor, por algunas de vegadas que yo a vos odi faular en la cort general de Aragon primera passada ajustada en Çaragoça d aquella misma escriptura del livro, assi com de la cosa publica e de sennor, que vertudes, e que costumpnnes e condiciones deve aver en si, e de todos sus afferes contra vasallos, e como deve seer regido e governado en si, e muytas otras buenas propiedades que sennor deve aver en si, todo faulla en aquel libro; e assi,

sennor, he sabido por cierto que encara no avedes avido el dito livro, por que vos pido merce, sennor, que si a vos sera visto, que querades enbiar al dito prior por el dito livro, diciendo que queredes de sus joyas, que yo bien se que el............. .... entendimiento e plazera muyto a vos con el dito livro; mas creo que l faze cobdicia la .....adat del livro, e, sennor, sia la vuestra merce que esto sia puridat que non sepa el prior que por mi lo sabedes [1].

Illustrissimi domino Jacobo dei gracia regi Aragonum.

Arx. Cor. Aragó: Cartes reyals de Jaume II. Apendix al regnat de Jaume II, n. 63 (provisional).

LXVIII

Xerica, 28 desembre 1327

DONYA MARIA, SENYORA DE XERICA, RECOMANA DOS JUGLARS AL REY ALFONS III

Al muyt alto e muyt poderoso senyor don Alfonso, por la gracia de Dios rey d Aragon e de Valencia e de Cerdenya e de Corcega e comte de Barcellona, de nos dona Maria, del muyt alto senyor don Carlos de Jherusalem e de Secilia rey de buena memoria ffija, e dona de Exerica, saludes muchas como a sobrino que mucho amo e precio e por al qual cubdicio que de Dios mucha de honra e vida con salut atanta como pora nos misma, por muchos anyos e buenos. sabet, sobrino, que an tenido agora con nos en Exerica la fiesta de nadal Alegret e Petrucho, jutgales del duch sobrino nuestro e fijo qui es del senyor rey Rubert, hermano nuestro, los cuales se van agora pora avos. por aquesto rogamos a vos que vos, por honra vuestra e por onor nuestra e de los sobre dichos hermano e sobrino nuestros, ayades por bien de ffacerles alguna ayuda e merce, en atal manera que los sobre dichos Alegret e Petrucho, jutglares, entiendan que las nuestras rogarias les an mucho aprovechado, com... e nos agradecer vos lo hemos mucho, e por que ellos se puedan laudar mucho delant los sobre dichos senyor rey Rubert e duch, fijo suyo, e delant aquellas otras gentes en aquellas partidas. data en Exerica .xxviii. dias de deziembre, anno Domini .mcccxxvii.

1) Carta incompleta y en molt mal estat.

Al muyt alto e muyt poderoso senyor don Alfonso, por la gracia de Dios rey de Aragon e de Valencia e de Cerdenya e de Corcega e comte de Barcellona.

Dona Maria, dona de Exerica.

Arx. Cor. Aragó: Cartes reyals d'Alfons III, n. 175 (provisional).

LXIX

Barcelona, 12 janer 1328

ALFONS III ORDENA QUE S'OBRI UNA INFORMACIÓ SOBRE'L FET DE MATHEOLUS, ESTUDIANT, VEHÍ DE CALATAYUD, QUE DESPÈN EN ALTRES CIENCIES ELS DINERS Y LLIBRES QUE SE LI HAN ASSIGNAT PERA L'ESTUDI DE LA TEOLOGIA Y MEDICINA.

Alfonsus Dei gratia rex Aragonum, Valencie, Sardinie et Corsice ac comes Barchinone. dilecto Johanni Gomes.................................. pinna Calataiubi salutem et dileccionem. ad audienciam nostram relacionem Paschasii Poncii vicini Calataiubi pervenit.......................... Calataiubi seu alius nomine eorum tradidisset Matheolo clerico, filio Mathei Crispi vicini Calataiubi ac eciam eidem patri suo quedam bona, libros ac peccunie quantitatem quarum ipsa universitas erogaverat seu dedicaverat in erudicionem scolarium studencium in theologia vel in medicina, ut idem Matheolus cum eisdem studeret in predictis scienciis, et nunc dictus Matheolus inventus fuerit ut .... vagus non studens scienciis memoratis, immo eciam predictos libros et fructus bonorum expendit in scienciis aliis contra ordinacionem per predictam universitatem factam. et propterea fuerit nobis humiliter supplicatum per dictum Paschasium ut super hiis dignaremur de competenti remedio providere, idcirco vobis comittimus et mandamus quatenus vocatis evocandis, de predictis cognoscatis et super eis decidatis et faciatis quod de foro et racione fuerit faciendum, maliciis et diffugiis quibuslibet pretermissis. nos enim super hiis vobis comittimus plenarie vices nostras. datum Barchinone pridie idus januarii, anno Domini millesimo trecentesimo vicesimo septimo.

Arx. Cor. Aragó: Cartes reyals d'Alfons III, n. 52 (provisional).

LXX

Lleyda, 17 febrer 1328

CONFIRMACIÓ PER ALFONS III DE LES ORDENACIONS DE JAUME II SOBRE LES ENSENYANCES QUE HAN DE DONARSE EN L'UNIVERSITAT DE LLEYDA, Y EL SEU EMPLAÇAMENT EN LA CIUTAT.

Nos Alffonsus etc. attendentes Petrum Vacca, Petrum çes Villes et Balagarium de Queralto, paciarios Civitatis Ilerde, de consilio et assensu civium ac proborum hominum tocius universitatis iam dicte, pro se ac successoribus eorumdem ordinasse et concessisse tenere et observare universis et singulis doctoribus, magistris ac scolaribus quarumlibet facultatum ad Ilerdensem studium, tunc venientibus causa studii seu venire volentibus in futurum, quedam pacta, ordinaciones, promissiones et conveniencias ut in quodam publico instrumento inde confecto ac duobus eiusdem civitatis ut prima facie apparebat sigillis inpendenti comunito, tenoris videlicet subsequentis. noverint universi quod nos Petrus Vacca, Petrus çes Viles et Balagarius de Queralto, paciarii civitatis Ilerdensis, una cum Guillelmo de Calders, absente, de consilio et assensu Stephani de Cardona, Guillelmi de Monte Rubeo, Raymundi de Santo Martino, Petri de Cardona, Bernardi Rodera, Bernardi de Sebrano, Guillelmi de Fraga, Guillelmi Gogeti, Jacobi de Lobera, Jacobi Leonardi, Raymundi de Alosio, Dominici Thomas, Petri de Carcassona, Arnaldi de Santo Clemente, Raymundi de Canet, Petri de Segriano, Raymundi de Roda, Petri de Maçons, Guillelmi Fusterii, Guillelmi Sala, Guillelmi de Belvey, Guillelmi de Santo Martino, Guillelmi Balb, Berengarii de Nabas, Mathei Navarre, Bernardi Nathalis, Nathalis de Santo Martino, A. Sabaterii, Petri de Alosio, Petri Bastatz, Guillelmi de Coll, Raymundi de Valls, Petri Tolosani, Hugueti Divarz, Guillelmi Thomas, Raymundi den Comitz, Bernardi Roig, Guillelmi Gili, Dominici Fracosta, Thomasii de Viçanda, Bernardi de Camplades, Petri Mora, Arnaldi Sobira, Petri Colom, Guillelmi de Lobera, Raymundi Soqueti, Poncii Soqueti, civium Ilerde et omnium aliorum proborum hominum et civium civitatis predicte, existencium in generali consilio publice tribus diebus preconizato et in sede Sancte Marie Ilerde universa-

liter congregato auctoritate et decreto Ermengaudi Constantini tenentis locum honorabilis Bernardi de Ponte, vicarii et curie Ilerdensis pro domino rege. certis et ex certa sciencia et deliberacione perhabita pleniori confitemur et recognoscimus vobis universis et singulis doctoribus et magistris atque scolaribus quarumlibet facultatum ad nostrum Ilerdensem studium venientibus causa studii seu venire volentibus nunc vel in futuris temporibus quandocumque, pro habito super omnibus et singulis infrascriptis communi consilio et prout moris est generaliter congregato, de assensu etiam et voluntati illustrissimi domini nostri, domini Jacobi Dei gracia regis Aragonum, Valencie et Murcie ac comes Barchinone, ordinavimus et concessimus nos et tota universitas civium Ilerde tenere et observare vobis predictis doctoribus et magistris atque scolaribus pacta, ordinaciones, promissiones et conveniencias infrascriptas quas etiam nos predicti per nos et totam universitatem predictam per nos et omnes succesores nostros vobis et notario infrascripto pro vobis et quorum in testimonio recipient inviolabiliter, promitimus in perpetuo observare. in primis igitur promitimus et convenimus observari doctoribus et magistris, scolaribus et omnibus aliis personis ad studium Ilerdensem causa studii vel studencium inibi venientibus, omnes indulgencias, gracias, statuta sive mandata et privilegia a domino rege vel suis successoribus nunc vel in futurum concessa et facta concedenda et facienda ad comodum et utilitatem studii memorati. item promitimus et convenimus quod universitas proborum hominum civitatis Ilerde debeatur et teneatur salarium competens dare, solvere et assignare quolibet anno, duobus doctoribus legum suficientibus, scilicet uni qui legat ordinarie et alteri extraordinarie in legibus; item et alteri qui legat decretum et alteri qui legat decretales ordinarie in ipso studio Ilerde; item et uni magistro suficienti qui legat medicinam; item et uni magistro in gramatica preter illum qui iam legit beneficiarius ab eclesia Ilerde; item et uni magistro qui legat logicam et filosofiam in studio memorato: qui doctores perquirantur suficientes per generalia studia vel alibi ut sicut tales quod scolares dicti studii contenti esse debeant de eisdem. item promitimus dare, si opus fuerit per aliquod tempus suficiens, salarium competens alicui stacionario qui teneat in stacione sua quamplurimum peciarum et scripturarum quarumlibet facultatuum ad exemplaria prout in aliis studiis est fieri consuetum. item quod universitas Ilerde dabit omnibus predictis doctoribus tam iuris canonicis quam civilis necnon et magistro qui leget medicinam, hospicia competencia sine omni prestacioni salarii a die que incipiet studium, usque ad .v. annos ex nunc proximum numerandos. item promitimus

quod universitas civitatis Ilerde faciat fieri suis sumptibus communibus vel aliquorum proborum hominum de civitate quatuor scolas, in loco competente ad noticiam scolarium in quibus legant quatuor doctores predicti juris canonici et civilis et ordinabunt et disponent in ipsis scolis catedras magistrales et banchas pro scolaribus, hoc retento quod scolares teneantur annuatim facere et dare dominis scolarum collectam annuam moderatam... pro banchis prout in aliis generalibus studiis est fieri consuetum. item ut studium et scolares in maiori sint quiete vel ocio et ne possint in suis leccionibus per alios cives vel extraneos promiscuis actibus perturbari, placet omnibus nobis comuniter ac toti universitati civitatis predicte et ordinabimus quod scole fiant et scolares comuniter habitent infra civitatem Ilerde sub afrontacionibus infrascriptis videlicet: a porta que dicitur dels boters usque ad portam que dicitur Sancti Egidii, sicut ambitus murorum concludit, et a turri de Bisora et infra sint iterum versus dictam portam Sancti Egidii juxta parietes domus Predicatorum et usque ad plateam que est in capite vie del Romeu, et de inde sicut dimitit cuyraciam judeorum usque ad Sanctum Andream et ex tunc per viam Carrarii que dicitur de Odena, tenendo recte ipsam viam usque ad murum veterem lapideum sub palacio episcopi et turri de Bisora cum tota çuta, et inde descendendo usque ad dictam portam Sancti Egidii ut videlicet infra dictas afrontaciones comuniter habitent scolares et vivant, et loca et hospicia contenta sub dictis afrontacionibus, habeant illam inmunitatem quam dominus rex per suum privilegium concedit et vult ipsam habere. et promitimus quod faciemus cotidie fieri hospicia competencia et iam facta reparabimus et reparare faciemus ad opus dictorum scolarium taliter quod scolares inde se debebunt reputare contentos. et placet etiam nobis et ordinamus, quod quicumque hospicia sita et constructa vel construenda, habitata vel inhabitata infra afrontaciones predictas, exceptis hospiciis propris clericorum de Ilerda, quod si scolares voluerint ibi habitare vel ea conducere, quod domini earum teneantur etiam inviti ipsa hospicia tradere et deliberare eisdem scolaribus velint nolint, ipsis scolaribus dantibus et solventibus pro eisdem hospiciis moderatam pensionem ad taxacionem duorum scolarium et duorum proborum hominum civitatis vel unius scolaris et unius probi hominis de civitate. et si hii convenire non possent quod staretur arbitrio solius rectoris scolarium, prout in aliis studiis observatur. concedimus etiam eisdem scolaribus quod si extra dictas afrontaciones volunt habere hospicia, quod possint ea ibi habere et etiam habitare si cum eorum dominis poterunt convenire, set in hoc casu nulla fieret taxacio in hospiciis proxime antedictis nec domini eorundem hospiciorum si locare noluerint

compellantur. item promitimus quod statim faciemus cum effectu adduci alveum cequie aque que transit inter monasterium Sancti Ilarii et domum fratum Minorum, usque ad muros civitatis vel quantoplurimus apropinqueri potitur civitati, ut ex hoc et subsequentibus magis scolares pro quibusdam placidis muneribus ad hoc studium invitentur. item faciemus et procurabimus statim cum effectu, quod loca vicina habitacionibus scolarium tam infra civitatem quam extra et speciali illa que vulgariter dicuntur les eres de Sent Thomas, de Sent Gili e de Saylach et loca etiam que appellantur la costa de Sent Marti et costa Predicatorum, a porta de Bissora usque ad portam çute infra muros lapideos et extra, quod faciemus esse continue munda et sine femeriis seu sterquiliniis et cadaveribus ac aliis inmundiciis quibuscumque, et etiam faciemus rempliri omnes bassas et fossata que sunt in dictis locis excepta maiori bassa que dicitur de Sent Thomas et de çuta, ad hoc ut scolares in eisdem locis habeant delectabile speciamen. item concedimus scolaribus quod ipsi scolares possint eligere rectorem sive rectores et consiliarios ex se ipsis sicut et utatur, sicut in aliis generalibus studiis fieri consuevit, prout dominus rex per suum privilegium lacius concedit eisdem. item concedimus quod observabimus scolaribus omnes franquitates et libertates que observantur et observari debent vicinis civitatis Ilerde, et quod in omnibus ad ipsorum scolarium utilitatem et sine ipsorum scolarium onere, habebimus eos pro vicinis et karissimis nostris. item placet nobis comuniter quod dominus rex possit dare et concedere scolaribus et studio privilegia et libertates nunc et in posterum, prout utilitati comuni civitatis et dicti studii videtur expedire. item ut inter scolares sedicionis et discordie materia amputetur, ordinamus et retinemus nobis quod elecciones doctorum et magistrorum qui ad salarium comune debent legere in studio Ilerde fiant per paciarios et probos homines civitatis vel aliquos ex eis ad hoc assignatos, requisito consilio rectoris et aliorum scolarium peritorum, et quod possint cives ad legendum pro comuni salario doctores et magistros dum tum suficientes quos voluerint evocare. item quia dignum est ut scolares et studium in personis et rebus eorum circa tuicionem et securitatem privilegio gaudeant speciali, placet nobis et toti consilio civitatis quod nullus homo tam audax reperiatur quod infra loca superius afrontata et assignata ad habitacionem scolarium audeat vel presumat contra ipsos scolares vel eorum familias aut alias quascumque personas cuiuscumque fuerint condicionis, status aut sexus qui causa studii vel studencium ibi sint vel morentur, movere vel suscitare rixam vel eisdem aliquam violenciam vel injuriam corporalem aut rebus eorum inferre alioquin quod punia-

tur, sicut dominus rex per suum privilegium statuit ac etiam ordinavit et prout in eodem privilegio lacius per capitula est distinctum. item promitimus et convenimus per nos et totam universitatem predictam quod scolares invenient hic mutuum saltem usque ad quantitatem mille librarum jacce dividenda annuatim inter ipsos in personis non suspectis ad consilium et ordinacionem rectoris eorum et unius scolaris et duorum proborum hominum civitatis, ita quod si scolaris dederit pignora tenencia traditori quod non teneatur scolaris pro usuris solvere, dum ipsa pignora tenuerit traditor nisi tres denarios pro libra in mense. si vero pignora fuerit scolari precario restituta quod traditor possit habere et recipere quatuor denarios pro libra in mense et pro ultra quantitatem predictam scolaris aliquis christiano vel judeo vel alicui alii quamcumque se obligaverit et renunciaverit huic statuto, nichil amplius racione usurarum solvere teneatur, et si juraverit amplius solvere, quod traditor cogatur ipsum solvere ab huius sacramento omni excepcione submota. traditor autem libros teneatur scolari precario tradere si voluerit idem scolaris, dummodo scolaris assecuret suficienter precarium ipsum restituere per non suspectas personas et non intelligatur suspecte licet sicut scolares extranei illi per quos assecuraverit ipsum precarium set hoc fiat ad cognicionem predictorum, qui circa divisionem pecunie mutuo dividende fuerint obligati, et finaliter hec est et fuit intencio nostra et omnium civium civitatis Ilerde, quod si que domino regi aut nobis in futurum utilia statui vel fieri videbuntur que ad honorem et utilitatem studii et studencium valeant redundare, quod dominus rex possit et eciam nos intendimus omnia statuere ac etiam ordinare, prout qualitas negociorum rerum ipsorum faciet oportunum, quapropter nos Petrus de Vacca, Petrus ses Viles et Balagarius de Queralto paciarii prenominati de consilio et assensu omnium prenominatorum civium Ilerde et aliorum proborum hominum et civium civitatis predicte coram nobis in generali consilio in dicta sede, ut dictum est universaliter congregato, premissa omnia ad utilitatem et sanum intellectum studencium et scolarium confitemur fuisse promissa, et per nos et totam universitatem Ilerde presentem et futuram promitimus et convenimus vobis prefatis doctoribus, magistris et scolaribus presentibus et futuris et notario infrascripto pro vobis et pro illis quorum in testimonio recipient inviolabiliter observare et facere observari. suplicantes etiam domino regi quod ea similiter approbet et confirmet et faciat vobis in perpetuo observari in quarum testimonium hoc presens publicum instrumentum ad supremam rei memoriam fecimus fieri et sigillo nostre universitatis etiam communiri. actum est hoc in generali consilio in dicta sede congre-

gato undecimo kalendas octobris anno Domini .mccc. presentibus supradictis et Johanne de Turre Facta sacrista Ilerde, Bernardo de Fonte Amancio, Petro de Turre Facta, Dominico Gauterii, Petro Molinerii, Johanne de Cessa, canonicis Ilerdensis, Bernardo Boneti, Raymundo de Bisulduno iurisperitis, magistro Bertrando Arnaldi, magistro Guillelmo de Roda, magistro Nicholao de Falz, et multis aliis clericis et laycis ibidem existentibus in generali consilio supradicto. nos Ermengaudus Constantini tenens locum Bernardi de Ponte curie et Ilerdensis vicarii, pro domino rege superius memorati huic instrumento et contentis in eo autoritatem nostram et decretum prestamus et hanc subscripcionem nostram hic apponi fecimus per manum Simonis de Sancto Felicio notario pro eodem domino regi curie antedicte. signum mei Dominici de Murello, notarii publici Ilerdensi et paciarie eiusdem qui predictis interfui ac de mandato dictorum paciariorum presentem cartam scribi feci et sigillavi sigillo universitatis Ilerdensis loco, die et anno prefixo, cum raso et emendato in .xviii. liniam ubi dicitur etiam supraposito, in .xxiii. liniam ubi dicitur eorum. et nunc pro parte vestrorum dilectorum et fidelium nostrorum doctorum, magistrorum ac scolarium collegi Ilerdensis studii antedicti, nobis fuerit humiliter suplicatum ut instrumentum predictum et contenta in eo confirmare de benignitate regia dignaremur. ideo vestris suplicacionibus annuentes gratis et ex certa sciencia laudamus, aprobamus et confirmamus instrumentum supra insertum ac universa et singula in ipso contenta, prout in eo plurimus continetur. mandantes per presentem cartam nostram procuratori nostro Cathalonie ac curie et vicario Ilerdensi et Pallariensi, nec non ceteris officialibus et subditis nostris presentibus et futuris quod dictum instrumentum superius insertum, nec non presentem confirmacionem nostram et contenta in eis, firma habeant et observent et faciant inviolabiliter observari juxta sui continenciam et tenorem, nec contraveniant seu aliquem contravenire permittant aliqua racione. in quorum testimonium presentem cartam inde fieri nostroque sigillo appendito jussimus roborari. datum Ilerde terciodecimo kalendas marcii anno Domini .mcccxxvii.

Signum ✠ Alfonsi Dei gracia regis Aragonum etc.

Testes sunt: reverendus Petrus Cesarauguste archiepiscopus prefati domini regis cancellarius, Guillelmus de Angularia, Guillelmus de Montecatheno, Atho de Focibus, Berengarius de Angularia.

Ffuit clausum per Sancium Lupi de Olmeda, scriptorem dicti domini regis.

Sancius Lupi mandato regis facto per dominum cancellarium.

Arx. Cor. Aragó, reg. 474, f. 166 v.[1]

LXXI

Lleyda, 23 febrer 1328

ALFONS III ORDENA QUE'S PROCEDEIXI SEGONS JUSTICIA EN LA RECLAMACIÓ DE MOSSE COHEN, JUEU DE LLEYDA, DEMANANT L'ADMINISTRACIÓ DE L'ESTUDI FUNDAT PER JUCEF COHEN PER ÚS DELS JUEUS POBRES DE TORTOSA.

Alfonsus etc. dilecto judici curie nostre Laurencio Cima salutem etc. in peticione nobis oblata per Mosse Cohen, judeum habitatorem Ilerde, filium Aronis Cohen judei quondam Dertuse, vidimus contineri quod Juceffus Cohen avunculus suus quondam, in suo testamento ultimo ordinavit fieri quoddam studium ad opus scolarium judeorum pauperum, cui studio quoddam hospicium suum situm in judaria Dertuse legavit nec non plures libros et mille solidos barchinonenses pro provisione dicti studii. ordinavit etiam in dicto testamento in manumissores et executores dictum Aronem heredem suum et Açim Albala filium Juceffi Albala, et Açim Albala filium Jaffudani Albala, quibus in dicto testamento plenam contulit potestatem regendi et tenendi dictum studium et bona predicta, quod testamentum Bonadona uxor dicti Juceffi laudavit et eciam approbavit, quod quidem studium et administracionem eius manumissores jam dicti per tempus aliquod tenuerunt. postea vero, mortuis duobus ex dictis tribus manumissoribus, amministracio predicta remansit penes Açim Albala filium dicti Juceffi Albala per sexdecim annos et ultra, qui Açim ut dicitur male administravit studium predictum. verum cum dictum Mosse Cohem asseruerit quod ipse ut coniuncta persona dicti testatoris debet visere et administrare dictum studium et bona eius et complere ultimam voluntatem dicti testatoris cum ad eum pertinere dicatur ut proximiorem dicti testatoris, idcirco ad suplicacionem dicti Mosse vobis comitimus et mandamus quatenus vocatis evocandis cognoscatis de predictis et super eis faciatis breviter et

1) Segueixen les confirmacions dels privilegis del 2 de setembre de 1300 (Doc. XVI d'aquesta collecció), y del 8 d'agost 1325, concedits per Jaume II al meteix Estudi.

de plano quod de iure et racione fuerit faciendum, maliciis omnibus resecatis, et cum racione dicte administracionis dictus Mosse questionem movere intendat contra heredes vel detentores bonorum dicti Açim Albala, filii dicti Juceffi Albala, vobis iniungimus et comitimus quatenus de predictis cognoscatis et faciatis in eis quod de jure et racione fuerit faciendum, secretis maliciis quibuscumque. nos enim super hiis vobis teneri presencium comitimus plenarie vices nostras. datum Ilerde .vii. kalendas marcii anno Domini .mcccxx. septimo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 429, f. 160 v.

LXXII

Lleyda, 24 febrer 1328

DISPOSICIÓ D'ALFONS III SOBRE'LS DISTURBIS DE L'ESTUDI GENERAL DE LLEYDA

Nos Alfonsus etc. quia pro parte rectoris, doctorum et magistrorum generalis studii Ilerdensis et studencium in eodem, nostris fuit auribus intimatum quod cum contigit inter predictos vicissim dissensiones, bricas seu scandala suboriri aliqui turbulenti de dicta civitate Ilerdense, cupientes ut predicti studentes ex eorum contagio conquinentur nec non et alii qui eorum gaudent privilegis et ut dicta scandala suscipiant incrementum frecuenter ad ea se ingerunt ex quo subsequntur inter ipsos studentes seu alios supradictos mutilaciones, vulnera atque neces, fueritque nobis per dictos rectorem, doctores, magistros et studentes humiliter supplicatum ut sicut predictus congruentem dignaremur remedium adhibere. ideo considerantes quod nos decet dictum studium utpote per nostros fundatum genitores ad publicam utilitatem et decus regnorum et terrarum nostrorum ab adversitatibus quibuslibet preservare, ordinandum ac inhibendum ducimus cum presenti ne quis de cetero, tam de dicta civitate quam advena, discensionibus aut discordiis quos inter studentes in dicto studio quod absit contigerit suscitare, se presumat ingerere nec partem facere seu impendere palam vel occulte favorem vel auxilium in eisdem, et ut a talibus predicta vehemencius compescatur penam quingentorum aureorum et mercedis nostre in hiis apponendam providimus exhigendam a contrafacientibus et levandam. mandantes per presentem vicarie et curie Ilerdensi et Pallariensi vel eius locum tenenti quatenus presentem ordina-

cionem nostram firmam habeant et observent faciantque inconcusse ab aliis observari sub pena exposita in eadem, in quorum testimonium presentem cartam nostram inde fieri nostroque sigillo appendenti jussimus roborari. datum Ilerde .vi. kalendas marcii anno Domini .mcccxx. septimo.

Ffacta mandato regis facto per R. Didaci judicem curie.

Arx. Cor. Aragó, reg. 474, f. 171 v.

LXXIII

Saragoça, 22 març 1328

ALFONS III ORDENA QUE'S PROTEGEIXI ALS JUEUS QUE ARRIBEN ALS SEUS REGNES FUGINT DE LES PERSECUCIONS DE QUE SÓN VÍCTIMES A NAVARRA; Y COM ALGUNS D'ELLS S'HAN REFUGIAT A UNCASTILLO, MANA ESPECIALMENT ALS ESCOLARS DEL SEU ESTUDI, Y ALS DEMÉS HABITANTS DE LA VILA, QUE NO'LS MOLESTIN, SOBRE TOT EL DIVENDRES SANT.

Alfonsus etc. dilectis et ffidelibus suis universis et singulis officialibus nostris presentibus et futuris ad quos presentes pervenerint salutem etc. pro parte aliame judeorum de Unicastro nostris auribus est deductum quod racione persecucionis que noviter orta est in regno Navarre contra judeos dicti regni, aliqui ex judeis ipsis inde temore perterriti fugiunt ad terram nostram ad quam habuerunt et habent reffugium et recursum. et specialiter nonnulli ex eis venerunt et veniunt propterea ad dictum locum de Unicastro, quorumque aliqui ex dictis Navarris, nec non quidam de regno nostro sub nomine seu colore dictorum Navarrorum, judeis ipsis infra limites regni nostri ac intus regnum ipsum malum in personis et rebus inferunt atque dampnum. preterea cum in dicto loco Uniscastri sit, ut asseritur, studium gramaticale in quo plures scolares, ut dicitur, student, Navarri, ut fertur, se una cum quibusdam aliis parant ad inferrendum malum nedum judeis nostris comorantibus in dito loco, et signanter die veneris sancte proxime nunc instanti, nosque velimus quod judei ad nostram dicionem venientes in eadem tueantur ac eciam deffendantur; ea propter ad suplicacionem humilem pro parte dicte aliame inde nobis factam, vobis dicimus et expresse mandamus quatenus judeos predictos et alios quoscumque in eodem loco degentes, viriliter

deffendatis a dampnis, molestacionibus et violenciis quorumcumque, inhibentes scolaribus jam dictis et aliis omnibus terre nostre ne ipsis judeis malum aliquod inferant vel offensam, alio contra eos propterea procedatis. hoc quippe non mutetis seu etiam differatis si de nostri confiditis gracia vel amore. datum Cesarauguste .xi. kalendas aprilis anno Domini .mccccxx. septimo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 429, f. 191.

LXXIV

Saragoça, 14 abril 1328

DESPESES D'UNA COPIA DEL LLIBRE DE L'ECLIPSI DEL SOL Y DE LA LLUNA, DEL REY JAUME II, QUE'L SEU FILL ALFONS III FÉU TRESLLADAR DE LLATÍ EN ROMANÇ

Liber solutionum et datarum factarum per Clementem de Salaviridi de jure sigilli secreti: anni Domini .mcccxxviii.

Die jovis .xviii. kalendas madii anno Domini millessimo .ccc. vicesimo octavo...

Entre altres partides, al foli 61 s'hi troba la següent:

Ad mandatum domini regis oretenus factum, soluti fuerunt pro quodam libro seu transumpto quem dictus dominus rex mandavit fieri de quodam libro de eclipsi solis et lune scripto litteraliter, qui fuit illustrissimi domini regis Jacobi bone memorie eius genitoris, quem idem dominus rex mandavit translatari de latino in romansio, inter pergamenum, scripturam et picturam, illuminare litteras, postes corium et tancadors argenti, quiquidem liber summa quinquaginta sex foliorum attingit	.xxxiii. solidos .viii. denarios barchinonenses

Al foli 58 termina'l document ab el següent compte:

Costa lo libre del eclipsis del sol e de la luna lo qual fiu arromançar de manament del senyor rey, qui son .lvi. fulles:

Primerament los pergamins rases. . . . . . . .vii. solidos .vi. denarios

Item de scriure	.v. solidos
Item de pintar les formes del sol e de la luna.	.xiiii. solidos barchinonenses
Item de illuminar les capletres	.xv. denarios barchinonenses
Item de ligar e cobrir les posts e lo cuyr . . .	.ii. solidos
Item costaren los tancadors d'argent per argent	.ii. solidos .v. denarios
Item de fer los dits tancadors.	.xviii. denarios
S°.. .xxxiii.	sol. .viii. ds. barchinonenses

positi sunt in datis et solucionibus summarie.

Arx. Cor. Aragó, reg. 531, f. 57.

LXXV

Lleyda, 11 juny 1328

ALFONS III, SABENT LES VIOLENCIES COMESES AB ELS JUEUS DE PERPINYÀ, PREGA QUE NO SIGUIN MALTRACTATS ELS QUE VIUEN EN SOS REGNES PER EVITAR EL PERILL DE QUE EMIGRIN CAP A FRANÇA Y BERBERIA, EMPORTANTSE LLURS RIQUESES.

Kar cusi. avem entes que los juheus de Perpinya son estats agreujats per ço cor lus son estats preses lurs libres e ls ha hom feytes e ls fa moltes opresions e violencies contra lus privilegis e libertats, axi que per cert gran re de ço del lur amagadament trahen de la terra e ho meten el regne de Ffrança, on cuyden tornar, e amaguen tot quant poden, tant son espaordits entre els maseys. e que en nom del alt fill car nostre, rey de Mayorca, n es estat haut de poch temps a ença en nom de prestech .x. milia libras o pus ab los altres juheus del regne de Mayorca, los quals aytambé amagadament tremeten tot quant poden en la Barberia per la dita raho. e segons que vos sabets be los predecessors nostres e del dit rey han sofferts e comportats los juheus en lurs regnes e terres e la Esgleya de Roma los soffer encara, que ls dits juheus son caxe e thesaur dels reys e a una necessitat sens plevexen molt. e si los dits juheus exien e gitaven ço del lur de la terra del dit rey, seria li gran dan. e en veritat e vos, a qui es molt car lo dit rey, e encara nos, a qui es axi car com a fill nostre, devem molt guardar son profit e esquivar son dan. perque us pregam que vos als dits juheus façats aquell sofferiment que puxats bonament, segons que han feyt los predecessors nostres e

vostres. e que façats manament als officials del dit rey que no ls agreugen contra justicia ne agreuyar los lexen, ans los mantenguen, e ls deffenen en lur dret, segons lurs libertats e privilegis. e d aço farets a nos gran plaer e al dit rey profit qui per temps ne sera pagat e n haura a vos grat. dada en Lerida, sots nostre segell secret. dissapte .xi. dies de juny. en l any de nostre Senyor .mcccxxviii.

Clemens de Salaviridi mandato domini regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 490, f. 79[1].

LXXVI

Daroca, 26 agost 1328

ALFONS III, HAVENT SABUT QUE MATHEU, VEHÍ DE CALATAYUD, PERT EL TEMPS VAGANT Y SENSE ESTUDIAR Y HA VENUT ALGUNS DELS SEUS LLIBRES, ORDENA QUE SE L'OBLIGUI A COMPLIR LES CONDICIONS QUE LI FOREN IMPOSADES PEL CONSELL D'AQUELLA CIUTAT AL CONFERIRLI'LS BÉNS QUE LI HAVIA DONAT MESTRE PERE TENLLERARI PERQUÈ ESTUDIÉS MEDICINA Y TEOLOGIA.

Alfonsus etc. dilecto judici curie nostre Alfonso Munionis salutem etc. pro parte aliquorum vicinorum ville Calataiubi fuit nobis humiliter demostratum quod cum consilium dicte ville ordinavit quosdam redditus, pecuniam et libros quos magister Petrus Tenllerarii in medicina, contulerat seu dederat dicto consilio in persona Mathei, filii Mathei de Crispo, vicini dicte ville, sic tamen quod idem Matheus teneretur studere continue in medicina vel theologia et cum quibusdam aliis pactis et condicionibus in instrumento dicte collacionis contentis, que licet dictus Matheus pater et Matheus filius tenere et complere promiserit ac etiam juraverint, idem tamen Matheus filius non curavit nec curat studere ut promisit et juravit, set vagando in alios usque dictos redditus consumit totaliter ac devastat et libros quos conservare juraverat disipavit et alienavit in parte. cumque predicta in dapnum et non modicum periudicium dicti consilii redundarent, suplicaverint

1) Segueix altra carta semblant an en Berenguer de Vilaregut, procurador del rey de Mallorca.

nobis ut super hiis providere de remedio dignaremur. nos vero, dicta suplicicione benigne admissa, vobis dicimus et mandamus quatenus vocatis eovocandis, si inveneritis ita esse, compellatis dictum Matheum et fideiusores per eum datos et quos ad hoc teneri inveneritis juxta forum et contractum predictum ad redendum libros, pecuniam et bona que juxta quoddam instrumentum quod inde dicitur confectum ipsum inveneritis recepisse, nec non redditus seus proventus quos contra tenorem dicti instrumenti ipse recepit, ut de predictis bonis et libris juxta tenorem dicte donacionis per dictum concilium in aliam personam ydoneam adimplere valeat ordinacionem predictam, procedendo in premissis breviter, simpliciter, sumarie et de plano pro ut de foro et racione inveneritis faciendum, maliciis et difugiis quibuslibet non admissis. nos enim vobis in hiis vices nostras comitimus per presentes. datum Daroce .vii. kalendas septembris anno Domini .mcccxxviii.

Rodericus Didaci misit ex parte.

Arx. Cor. Aragó, reg. 431, f. 237.
Cf. document LXIX.

LXXVII

Calatayud, 1328

ELS JUSTICIA, JUTGE, JURATS Y CONCELL DE CALATAYUD DEMANEN AL REY ALFONS III QUE RECOMANI AL SANT PARE DOS ESTUDIANTS QUE VAN A LA SEVA CORT PER APENDRE CIENCIES.

Al muyt alto e poderoso senyor don Alffonso, por la gracia de Dios rey de Aragon, de Valencia, de Cerdenya, de Corcega e compte de Barcelona, justicia, judez, jurados e el conceio de Calatayud, besando vuestras manos, nos comendamos en vuestra gracia como a senyor natural de quien attendemos bien e merce e a qui cobdiciamos mucho servir. sennor: a la vuestra alteza fazemos saber que don Matheo del Crespo, honrrado pariente e amigo nuestro, a muncho ser[vid]o a nos e el aya fijos, es assaber, Matheo del Crespo e Johan Sanchez, los quales aprenden e entienden aprender sciencias, e por que puedan aprender e seer..... diurno officio entiende los embiar a la cort del pare santo por aprender e recabar beneficios porque mejor e mas honrradamente en el nuestro sennor Jesuchristo en

esti mundo puedan bevir, porque vos pedimos merce, senyor, que por amor de nos e por la esperança que en vos avemos dennedes supplicar al dito padre santo por ellos que les faga bien e merce, e tener vos lo emos en special dono e merce. nuestro senyor Dios vos alargue la [vida] en el su santo servicio por muchos annos e luengos tiempos....... amen. scripta Calataiubi tercio kalendas........... domini millessimo .ccc. vicesimo octavo.

Al muyt alto e poderoso senyor don Alffonso por la gracia de Dios rey de Aragon.

Arx. Cor. Aragó: Cartes reyals d'Alfons III, n. 187 (provisional).
Cf. documents LXIX y LXXVI.

LXXVIII

Valencia, 31 maig 1329

ALFONS III MANA A GUILLEM MOLINER, JURISCONSULT DE LLEYDA, QUE VAGI A VALENCIA AB ELS LLIBRES NECESSARIS PER TRACTAR AB ELL DE CERTS NEGOCIS

Alfonsus etc. ffideli suo Guillelmo Molinerii jurisperito Ilerdensi salutem etc. cum nos pro aliquibus nostris negociis vos necessarium habeamus, idcirco vobis dicimus et mandamus, quatenus visis presentibus ad nos cum libris vobis necessariis ad civitatem Valencie omni mora et dilacione pospositis veniatis, hocque nullatenus diferatis. datum Valencie .ii. kalendas junii anno Domini .mcccxx. nono.

Bertrandus de Vallo mandato regis facto.

Arx. Cor. Aragó, reg. 521, f. 66 v.

LXXIX

Tebes, 15 abril (1328-1330)[1]

ALFONS FREDERICH D'ARAGÓ, CAPITÀ GENERAL DE LA COMPANYIA CATALANA, DEMANA AL REY ALFONS III QUE LI FACI MERCÈ DEL CASTELL DE NEOPATRIA

Al molt alt e molt poderos senyor n Amfos, per la gracia de Deu rey d Aragon, de Valencia, de Corssega, de Serdenya e comte de Barchelona, Amfos Frederic, fill del molt excelent senyor rey de Sicilia, ab besament de peus e de mans, me coman, senyor, en vostra gracia. a la altea vostra, senyor, fas saber que l damunt dit senyor rey, pare meu, merce sua si ha provehit a mi en les parts de Romania de .vi. castells[2] dels quals benignament m a feyta donacion. entre los dits .vi. castels en mig d aquels si ha .i. castell lo qual ha nom Patria, qui es cap del pahis e es cap del ducam de la Blaquia. si com jo per moltes vegades he trameses missatges e letres al dit senyor a ço que pogues haver titol, li plagues fos merce sua del dit castell de la Patria me degues fer gracia, la qual gracia nuyla vegada no m a volguda otorgar, per que jo confiant en la vostra benignitat e sia esperança mia que la dita gracia per la vostra senyoria vinga a compliment, la vostra clara magnificencia humilment suplic, vos placia per vostra bondat trametre per certs misatges vostres al devant dit senyor rey per amor vostra la dita gracia me deia consentir e otorgar, com sia cosa que molts de milors locs que aquels m aja donats, mes per la honor e per lo titol me mou als dits afers, entenem, senyor, que si la dita gracia vendra acabament, sia per Deu e per vos. ja altra vegada, senyor, vos escric d aquesta rahon per letres mies, si la vostra senyoria les

1) La data d'aquest document ha de fixarse entre'ls anys 1328 y 1330. Alfons III d'Aragó succeí a son pare, que morí'l 2 de novembre de 1327, y no's coronà rey fins l'abril de 1328 (Pròsper de Bofarull: *Los Condes de Barcelona vindicados*, 1836, II, 265), en la meteixa època en que Alfons Frederich li endreçava aquesta lletra. Per altra part aquest capdill o capità dels catalans establerts a Grecia fou destituit del seu càrrech pel rey Frederich IV de Sicilia en 1330 (Hopf: *Chroniques greco-romanes*, Berlin, 1887, pàg. 475).

2) Aquests sis castells de la Blaquia o del que després fou Ducat de Neopatria, eren: Lidorikion *(Ledorix)*, Siderocastron, Zeitun (el *Citó)*, Gardiki, Domokos y Farsalia.

ague no n som cert, quar nenguna resposta de la vostra altea non he auda. recomanme, senyor, en vostra gracia e amor. dada en la ciutat d Estives[1] .xv. mensis aprilis, etc.

Arx. Cor. Aragó: Cartes reyals d'Alfons III, núm. 3.280 (provisional).

LXXX

Montblanch, 18 maig 1330

ALFONS III ORDENA A RAMON Y JOAN MUNTANER, CIUTADANS DE VALENCIA, QUE PAGUIN A JAUME, SENYOR DE XERICA, 30.000 SOUS DE BARCELONA, D'UNA QUANTITAT QUE SE LI DÈU.

Alfonsus etc. ffidelibus suis Raymundo Montanerii et Johani Montanerii civibus Valencie salutem et dileccionem. nuper literatorie mandavimus nobili Jacobo domino de Xerica quod ad nos apud civitatem Ilerde personaliter accederet pro expediendis cum eo et quibusdam aliis nobilibus terre nostre quibusdam negociis nobis et terre nostre inminentibus; circa quorum expeditionem, propter ingens terre nostre periculum, conveniebat celeri ac oportuno remedio providere; ipseque nobilis pretendens pretextu empare per nos facte in posse regis Maioricarum .lxx. mille solidos sibi debens non habere cum quo posset exhonerare se a quibusdam debitis quibus cum hostagiis et aliis obligatus existit, nec minus pro sumptibus sibi necessariis in adventu suo predicto, ad presens dictum suum adventum nobis duxerit excusandum, nosque ex causa predicta nobis et terre nostre necessaria, non possimus excusare eundem nobilem quod ad nostri presentiam

1) Estives, o sigui la ciutat de Tebes. Aquest document té una importancia excepcional, per esser l'únich que directament s'ha conservat de la nostra dominació en la Grecia continental. En l'Arxiu de la Corona d'Aragó se conserven les copies, però no l'original autèntich, d'altres dos documents més importants y curiosos encara, un d'Atenes *(Cetines)* y l'altre de Salona *(La Sola)*, y que porten respectivament les dates de 20 de Maig de 1330 y de 22 del meteix mes y any. Ni la dominació franca ni l'italiana en el Ducat d'Atenes presenten en llengua vulgar documents que puguin, per la seva importancia històrica y filològica, posarse al costat dels tres catalans que s'han conservat de Grecia. Els documents de la Tebes del XIVen sigle fins ara coneguts són quatre: tres en llatí y un en català, tots ells pertanyents a l'època de la nostra dominació.

accedat, et propterea emparam factam dictorum .lxx. mille solidos usque ad quantitatem .xxx. mille solidos provideramus amovendam; idcirco vobis et unicuique vestrum penes quos vel quem predicta quantitas pervenisse dicitur, dicimus et expresse mandamus quatenus, mora et dilatione reiectis, eidem nobili vel cui voluerit loco sui, non obstante empara predicta, tribuatis et exsolvatis .xxx. mille solidos Barchinone supradictos ipso dante .... et fideiussores de stando iuri nobilibus matri et sororibus suis in posse dilecti consiliarii nostri G. de Jaffer legum doctoris, cui per presentes circa predicta vices nostras comitimus .... ac coram ipso G. de Jaffero in processu coram ipso actitato super donatione dicte quantitatis inter dictas partes per procuratorem dicti nobilis fideiussores citati fuerant .... mandato nostro quocumque antea in contrarium facto minime obsistentibus. et hoc nullatenus differatis si nostre unquam cupitis voluntatem placere. in quantum vero predicta empara ac residuos .xl. mille solidos se extendit, ipsam volumus in suo robore perdurare. et facta solutione predicta a dicto nobili presentem acciperetis litteram cum apocha de soluto. datum in Montealbo sub nostro sigillo secreto .xv. kalendas junii anno Domini .mccccxxx.

Arx. Cor. Aragó, reg. 533, f. 29.

LXXXI

Lleyda, 11 juny 1330

ALFONS III ORDENA QUE BERENGUER DE BIANYA ENTREGUI A FRANCESCH Y JOAN DE RINERIO, ESTUDIANTS DE LLEYDA, ELS DOS LLIBRES DIGESTUM VETUS Y CODICEM, QUE'LS DEIXÀ EN TESTAMENT EL DIFUNT BERNAT DE BIANYA.

Alfonsus etc. fideli suo Stephano de Roda jurisperito Ilerde salutem etc. Franciscus et Johannes de Rinerio, fratres studentes in studio Ilerdense nobis sua supplicacione humili demostravit (sic), quod Jacobus de Bianya, quondam, legavit in suo testamento ultimo matri ipsorum Francisci et Johannis pro dote sua quandam peccunie quantitatem. cum autem predicti studentes velint certificari de clausula testamenti dicti legati, et Berengarius de Bianya heres dicti Jacobi contradicat eis dare copiam dicte clausule, idcirco fuit nobis humiliter suplicatum ut mandaremus dictum heredem compelli ad dandum eis dictam copiam, seu per

Raimundum Maioris notarium curie Cervarie, qui, ut fertur, tenet notam dicti testamenti, ipsam copiam dari facere mandaremus. preterea cum dictus Berengarius heres Bernardi de Bianya, quondam, contradicat maliciose, ut asseritur, tradere duos libros, videlicet Digestum vetus et Codicem qui per dictum Bernardum legati fuerunt, ut fertur, predictis studentibus, quos libros Bernardus, dicti heredis filius, rapuit et extraxit de domo dicti Berengarii patris sui, et ex hoc fuerit nobis humiliter suplicatum super hiis de justicia provideri; ideo suplicacione ipsa benigne admissa, vobis, qui de mandato nostro ad dictum locum accessistis, comitimus et mandamus quatenus, vocatis evocandis, super premissis omnibus faciatis et decernatis quod de jure et ratione fuerit faciendum, procedendo super hiis breviter, summarie et de plano, sine strepitu et figura judicii, ac maliciis quibuslibet pretermissis. nos enim super hiis vobis comittimus vices nostras. datum Ilerde tercio idus junii anno Domini .mcccxxx.

Arx. Cor. Aragó, reg. 437, f. 77.

LXXXII

Lleyda, 18 juny 1330

ALFONS III PREGA A BEATRIU DE LLURIA, MULLER DE JAUME DE XERICA, QUE ENTREGUI AL SEU FILL LA QUANTITAT DE 30.000 SOUS DE BARCELONA, QUE ELLA HAVIA DEMANAT A RAMON Y JOAN MUNTANER.

Alfonsus Dei gratia rex Aragonum, Valencie, Sardinie et Corsice ac comes Barchinone, nobili ac dilecte Beatrici de Lauria uxori nobilis Jacobi de Xericha, quondam, salutem et dileccionem. cum quantitas triginta mille solidos regalium que tradi debeat nobili Jacobo domino de Xericha filio vestro, ad vestri instanciam emparata fuerit penes Raymundum et Johannem Muntanerii cives Valencie, idcirco vos rogamus quatenus dicto filio vestro prestante caucionem idoneam per planos et sufficientes fideiussores de tornando ipsam peccuniam in posse vestro, proxima instanti festa resurreccionis Domini, ipsam peccuniam emparatam absolvatis eidem. datum Ilerde .xiiii. kalendas julii anno Domini millessimo trecentessimo tricessimo.

Arx. Cor. Aragó: Cartes reyals d'Alfons III, n. 1.196 (provisional).
Cf. document LXXX.

LXXXIII

Lleyda, 29 juny 1330

ALFONS III MANA QUE S'AGAFI EN FERRER NADAL, QUE HA ROBAT AN EN TOMAS ANGLÉS, CIRURGIÀ, ALGUNS OBJECTES, ENTRE ELLS UN LLIBRE DE MEDICINA

Alfonsus etc. dilectis et ffidelibus suis universis et singulis officialibus nostris ad quos presentes pervenerint vel loca tenentibus eorundem, salutem et dileccionem. insinuatum nobis est conquerendo per magistrum Thomam Anglesii, cirurgicum Ilerde, quod in mense octobris anni proximi preteriti Ferrarius Nathalis, habitator Tamariti de Lithera, maligno ductu spiritu nostramque correccionem minime metuens, quadam die domenica de nocte, consenciente Manthuna Torta qui morabatur cum dicto Thoma, furtive et clamdestine secum cum dicta Manthuna asportavit invadendo ipsius magistri Thome hospicium, quendam librum medicine, quandam taceam argenteam, quandam corrigiam de sirico operatam argento, quendam anulum auri, unum velum cum auro, quandam tunicam de panno livido, unum par lintenaminum et quasdam alias res in non modicum dicti Thome dapnum et periudicium manifestum. quare ad ipsius Thome supplicacionem nobis postulantis justicie fieri in predictis, vobis dicimus et mandamus quatenus cum talia pertransire non debeant impunita, vobiscumque predictos malefactores infra jurisdiccionem vobis commissam reperire poteritis, capiatis et captos contra eos procedatis prout fuerit faciendum, taliter quod dictus magister Thomas premissa consequi valeat et habere, et predicti pro commissis per eos penam subeant quam merentur, in predictis procedendo taliter quod vobis ob defectu justicie non habeamus scribere iterato. datum Ilerde .iii. kalendas julii anno Domini millessimo .ccc. tricesimo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 437, f. 131 v.

LXXXIV

Saragoça, 23 agost 1330

ALFONS III ORDENA, A SUPLICACIÓ DEL GUARDIÀ Y CONVENT DELS FRARES MENORS DE SARAGOÇA, QUE'LS SIGUIN RETORNATS, PELS MARMESSORS DE GIL PEREZ DE TAHUST, LES CONCORDANCIES DE LA BIBLIA Y ELS ESCRITS SOBRE LA SUMA DE JOAN SCOTO, QUE HAVIA DONAT AN AQUEST, ABANS DE MORIR, FRA MIQUEL D'ALMENARA, LECTOR DE SARAGOÇA.

Alfonsus etc. ffideli suo çalmedine Cesarauguste vel eius locum tenenti salutem etc. ex parte religiosorum guardiani et conventus fratrum Minorum monasterii civitatis Cesarauguste fuit humiliter expositum coram nobis, quod spondalarii Egidii Petri de Tahust, quondam, civis civitatis predicte, tenent penes se indebite occupatos libros fratris Michaelis de Almenara dicti ordinis, concordancias videlicet valoris quingentorum solidos jaccenses et scripta super summas magistri Johannis Scoti valoris tantummode, quos quidem libros dictus frater Michaelis tunc lector Cesarauguste in infirmitate de qua obiit, existens in firma memoria, in presencia plurium recognovit se acomodasse et tradidisse cognato suo Egidio Petri nominato, de hocque fecit fieri publicum instrumentum. quocirca vobis dicimus et mandamus quatenus, vobis conspecto legitimum de predictis, compellatis predictos spondalarios seu quosvis alios detinentes indebite dictos libros, ad dandum et tradendum eos domui Minorum predicte, procedendo super hiis breviter, simpliciter, summarie et de plano et absque strepito judiciario et figura, reiectis maliciis et diffugiis quibuscumque. datum Cesarauguste .x. kalendas septembris anno Domini .mcccxxx.

Arx. Cor. Aragó, reg. 439, f. 38 v.

LXXXV

Taraçona, 8 maig 1331

L'INFANT PERE RECOMANA'L SEU JUGLAR ALFONS FERNANDEZ AL COMTE D'AMPURIES

Inclito infanti Petro serenissimi domini Jacobi regis Aragonum bone memorie

avi nostri filio, Rippacurcie et Impuriarum comiti, patruo nostro karissimo, infans Petrus etc. salutem et intime dileccionis affectum. cum Alfonsus Ferdinandi ioculator noster proposuerit attendere ad locum Castilionis Impuriarum in quo, ut intelleximus, Altissimo disponente, sollempnia nupciarum vestrarum intenditis feliciter celebrare, idcirco amantissimam consanguinitatem vestram attente rogamus quatenus nostri honoriis intuitu apud vos idem joculator graciam inveniat et favorem. datum Tirasone .viii. idus madii anno Domini .mcccxxx. primo.

Similis fuit missa nobili Arnaldo Rogerii domino comitatus Pallariensis et Cervilionis.

Item similis Raymundo Fulconi vicecomiti Cardone.

Arx. Cor. Aragó, reg. 577, f. 182 v.

LXXXVI

Tortosa, 3 octubre 1331

ALFONS III NEGA A RAMON MUNTANER EL PERMÍS QUE SOLICITAVA PERA ANAR A SICILIA, PER RAÓ DE L'ARMADA QUE'S PREPARA A BARCELONA [1]

Alfonsus etc. ffideli suo Raimundo Muntanerii salutem et gratiam. litteram vestram et etiam quandam supplicationem quas nobis noviter misistis super viagio quod facere intenditis ad partes Sicilie recepimus, et tam contenta in ipsa littera quam etiam in dicta supplicatione diligenter audivimus et pleno colligimus intellectu, ad quorum significata vobis taliter respondemus quod licet ex causis in ipsis littera et suplicatione contentis suplicationi vestre condescenderemus libenter. tamen propter quosdam tractatus quod ad presens tenemus, galeas sive uxerius et

1) Ademés dels documents que publiquem aquí referents a Ramon Muntaner, n'hem trobat alguns més en el nostre Arxiu reyal. Desgraciadament són molt pochs els que'ns donen noves de l'epoca heroica y activa del gran cronista. En cambi, tant en nostre Arxiu com en els de Mallorca y Valencia, abunden els posteriors a 1325, o sigui de la seva epoca més burgesa y tranquila. Ab els nostres documents, els que existeixen a Venecia, que figuraran en el meu *Diplomatari de l'Orient català*, encara inèdit, els descoberts a Palma de Mallorca per D. Estanislau K. Aguiló, y els molts nombrosos trobats a l'Arxiu de Valencia per l'erudit Dr. D. Francisco Almarche, quasi tots també dels últims anys de la vida del cronista català, se podria fer una interessant colecció diplomàtica que ilustraria molt la seva biografia, que no s'ha fet fins ara d'una manera seriosa y detinguda.

fornimenta eorum per vos petita seu petitos et etiam ultra necessaria nobis existunt. quo ad peguntam et alia fornimenta dictorum quibus nobis licentiam postulastis, vobis significamus quod propter armatam civitatis Barchinone in proximo factam, promisimus nulli concedere licentiam de predictis portandi extra dominationem nostram, sicque dictam licentiam concedere non possemus. datum Dertuse sub nostro sigillo secreto quinto nonas octobris anno Domini .mccccxxx. primo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 534, f. 15.

LXXXVII

Montblanch, 30 abril 1333

ALFONS III MANA QUE PONÇ FERRER, VEHÍ DE TAMARIT DE LITERA, RETORNI UNS LLIBRES DE DRET Y ALTRES BÉNS ALS LLEGÍTIMS HEREUS D'ARNAU FERRER

Alfonsus etc. ffideli suo baiulo ville Tamariti de Littera vel eius locum tenenti salutem et graciam. expositum nobis fuit pro parte filiorum Arnaldi Ferrarii vicini dicti loci, quondam, quod Poncius Ferrarii de dicta villa tenet quasdam domos situatas in dicta villa Tamariti, pertinentes filiis predicti Arnaldi contra voluntatem ipsorum, et quas eisdem indebite, ut asseritur, restituere contradicit, ut in publico instrumento inde facto latius dicitur contineri. detinet etiam dictus Poncius ut manumissor dicti Arnaldi Ferrarii, aliquos libros juris et res alias mobiles quarum medietas pertinere dicitur filiis dicti Arnaldi Ferrarii ex successione materna, quam medietatem ipsorum librorum et aliarum rerum debebat habere ut fertur juxta forum. quare ad ipsorum filiorum supplicacionem humilem nobis exhibitam vobis dicimus et mandamus, quatenus vobis constito de predictis, dictum Poncium Ferrarii et eius ..... ad restituendum filiis dicti Arnaldi Ferrarii medietatem dictorum librorum et aliorum bonorum eis pertinencium nec non domos predictas cum pensionibus habitis et habendis a tempore circa quo eas tenuit, prout de foro et regni observanciam debet et in similibus est fieri assuetum. insuper cum dictus Poncius Ferrarii emerit seu emi fecerit res et bona dicti deffuncti multo maiori precio quam valerent, in quibus fraus intervenisse asseritur ultra dimidiam justi precii, mandamus et dicimus vobis quatenus si est ita, ipsas

empciones faciatis revocari, si eas juxta forum et regni observanciam fori invenc-ritis revocandis, procedendo super predictis omnibus, cum filii dicti Arnaldi sint pauperes, breviter, summarie et de plano, sine strepitu et figura judicii ac maliciis quibuslibet pretermissis. datum in Montealbo pridie kalendas madii anno Domini .mccc. tricesimo tercio.

Bertrandus de Vallo mandato regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 462, f. 45 v.

LXXXVIII

Montblanch, 9 agost 1333

ALFONS III ORDENA AL PINTOR FERRER BASSA QUE ILUSTRI'L LLIBRE DELS USATGES DE BARCELONA Y CONSTITUCIONS DE CATALUNYA, QUE HAVIA FET ESCRIURE'L JURISTA RAMON DE VINADER.[1]

Alfonsus Dei gracia rex Aragonum, Valencie, Sardinie et Corsice, comes Barchinone, ffideli suo Petro Augustini tenenti locum thesaurarii nostri, salutem et graciam. cum dilectus consiliarius noster Raimundus Vinaderii legum doctor fecerit nobis fieri quendam librum in quo sunt scripti Usatici Barchinone et Consuetudines Cathalonie, quem quidem librum depingi volumus estorialiter per Ferrarium Bassa pictorem, qui jam ipsum incepit depingere, ideo vobis dicimus et expresse mandamus quatenus conveniatis vos cum dicto Ferrario, et faciatis cum ipso ut dictum librum nobis quam cicius poterit depingat, solvendo sibi id quod pro precio dicte depinccionis cum eo conveneritis. et hoc nullatenus differatis. datum in Montealbo .v. idus augusti anno Domini .mcccxxx. tercio sub nostro sigillo secreto.

Arx. Cor. Aragó, reg. 534, f. 1.
A. Rubió y Lluch: Art. cit., revista *Est. Univ. Cat.*, I, 41.

1) En el reg. 468, f. 54 v., en un llarch document dirigit al tresorer Felip de Boyl, datat a Terol el 15 de febrer de l'any 1334, entre altres partides, s'hi llegeix la següent:

Item Fferrario Bassa, pictori Barchinone, pro quisbusdam missionibus quas fecit in quodam libro nostro Usaticorum quem illuminavit, pro suo salario seu labore .cc. solidos Barchinone...

LXXXIX

Valencia, 19 desembre 1333

ALFONS III, A CONSEQUENCIA D'UNA DEMANDA DE MACARI MUNTANER, ESCRIU AL SEU PARE RAMON MUNTANER PERA QUE ENVII ELS INSTRUMENTS Y COMPROVANTS RELATIUS A LA ROBERIA QUE LI FEREN ELS VENECIANS, PERA CONEIXEMENT DEL JUTGE GUILLEM JAFFER, Y PROCEDIR SEGONS JUSTICIA.

Alfonsus etc. dilecto nostro Raymundo Montanerii militi, illustris regis Maioricarum karissimi consanguinei nostri, consiliario, salutem et dilectionem. cum Macari Muntanerii filius vester nobis humiliter duxerit supplicandum ut super raubaria vobis dudum per Venetas facta, de qua, ut nobis asserit dictus filius vester certam partem habuit illustris rex Francie, quondam, pater istius regis nunc regnantis, exhibemus vobis justitie complementum. nosque ad dicti filii vestri supplicationem prout decens est, velimus dictum negocium facere recognosci et de eodem plene informari ut de ipsa raubaria faciamus vobis exhiberi justitiam, ipsamque informationem habere nequeamus complete absque recognitione instrumentorum que inde, ut dictus filius vester asseruit, penes vos sunt. idcirco cum nos iam dictum negocium dilecto judici curie nostre Guillermo de Jaffero legum doctori duxerimus comittendum, vobis dicimus et mandamus quatenus instrumenta ad predicta necessaria eidem Guillermo transmittatis ut idem Guillermus de veritate dicti negotii plene valeat informari. nosque super ipsa raubaria facere possimus quod jus et justitia providebunt. datum Valencie sub nostro etc. .xiiii. kalendas januarii anno predicto.

Arx. Cor. Aragó, reg. 534, f. 78 v.

XC

Terol, 5 abril 1334

ALFONS III AMENAÇA CASTIGAR DURAMENT A ARNAU DE FRANÇA, QUE, PER VENJANÇA, VOLIA INFERIR ALGUN MAL A UN ESTUDIANT DE TOLOSA, FILL DE JAUME BERNAT, JURISPERIT D'OSCA.

Alfonsus etc. dilecto nostro Arnaldo de Fransia Oscense preposito, salutem etc. non absque admiracione percepimus quod vos pro eo quia Jacobus Bernardi jurisperitus Osce duos vascones nudius ad suspendendum propris eorum demeritis condempnavit, cominatus fuistis et eciam proponitis cuidam eius filio in litterarum sciencia Tolosie studenti malum inferri facere aut gravamen; unde de vobis qui adversus jurisdiccionem nostram previa justicia execuentes cominandi audaciam assumpsistis, non modicum nec inmerito admirantes, ea propter vobis expresse dicimus et mandamus quatenus sollicite caveatis ne dicto Jacobo Bernardi filio, affinibus aut familie sue per vos aut alium vobis sciente, favente aut consilium impendente, dampnum aut malum aliquid infferatur; sciturus effirmo quod contrarium nobis proculdubio despliceret et quoscumque huius nostri mandati tangressores taliter puniremus, quod ceteri contrariandi nostris jussionibus audaciam asumere porrerent. datum Turoli nonas aprilis anno Domini .mcccxxx. quarto.

Arnaldus Dusay mandato regis facto per Gondisalvum Garcia consiliarium.

Arx. Cor. Aragó, reg. 464, f. 107.

XCI

Tortosa, 29 octubre 1334

ALFONS III DEMANA A FRANCISCA, VIUDA D'EN PERE DE QUERALT, UNA BIBLIA QUE HAVIA SIGUT DE L'INFANTA BLANCA DE ROMANIA

Alfonsus etc. nobili et dilecte Francisce uxori nobilis, quondam, Petri de Queralto salutem et dileccionem. cum vos ..... ecerto didicimus teneatis quandam

bibliam quam inclite infantisse Blanche Romanie Dispine pridie accomodaveramus, nosque bibliam ipsam omnino recuperare velimus, propterea volumus vosque rogamus quatenus bibliam ipsam nobis per hunc portarium nostrum exhibitorem presencium infallibiliter transmittatis. hocque sicuti nobis placere cupitis nullatenus inmutetis. datum Dertuse sub nostro etc. .iiii. kalendas novembris anno Domini .mcccxxxiiii.

Arnaldus Dusay, mandato domini regis.

Arx. Cor. Argó, reg. 536, f. 43 v.[1]

XCII

Valencia, 13 febrer 1335

DISPOSICIONS D'ALFONS III SOBRE'LS ESTUDIS QUE HAN DE FER ELS ADVOCATS PERA EXERCIR LLUR OFICI, Y ELS PROCEDIMENTS A QUE HAN DE SUBJECTARSE EN L'INSTRUCCIÓ DELS PROCESSOS.

Noverint universi quod nos Alfonsus Dei gracia rex Aragonum etc. animadvertentes qualiter interest regie dignitatis, subditorum suorum vexacionibus providendo, circa ea que rei publice utilitatem sapienter dinoscuntur invigilare sollerter ac dirigere accione mentis sue, hac igitur consideracione commoniti nec minus ad supplicacionem pro parte consiliariorum et proborum hominum civitatis Barchinone pro inde nobis exhibitam; tenore presentis carte nostre statuimus ac etiam ordinamus quod in examinacione que fiet de jurisperitis qui venturi sunt ad civitatem Barchinone et ad vicarias Barchinone et Vallessii et qui in eis uti voluerint officio jurisdicendi et advocandi, requiratur et fiat quod ipsi jurisperiti audiverint jura civilia quinque annis et habeant omnes quinque libros textuales juris civilis cum apparatu ordinario, et nisi predicta fecerint et habeant non admitantur ad officium judicandi et advocandi in civitate et vicariis Barchinone et Vallesii et baiuliis subiectis baiulie Barchinone. item quod omnes advocati, procuratores et notarii curiarum vicarie et baiulie Barchinone teneantur denunciare, juramento per eos prestando vicario Barchinone et rectori advocatorum dicte civitatis, si aliquis inquisitor seu judex recipiat aliquid de inquisicionibus vel de causis civilibus continentibus certam

1) El document següent tracta del meteix llibre.

quantitatem ultra vel preter quam ordinatum est in constitucionibus et ordinacionibus predictam tangentibus. item quod si contra unam personam fiant simul plures denunciaciones, quod unus judex sive inquisitor possit et debeat ipsas omnes inquisiciones facere et habeat etiam et teneatur cognoscere de omnibus civilibus ex eis dependentibus vel emergentibus quoquomodo, cum cause continencie dividi non debeant, et huiusmodi inquisitor sive judex sciat et presumatur melius scire veritatem de predictis quam novus judex seu cognitor. item quod consiliarii assumpti sive assumendi per vicarium vel baiulum Barchinone super execucionibus sentenciarum faciendis, sint et possint et debeant esse consiliarii super forma et modo ipsius execucionis faciende cum melius sciant et intelligantur scire veritatem de hoc quam alii novi consiliarii assumendi, adhibitis tamen aliis duobus neutri precium suspectis et hoc etiam adiecto quod judex qui sentenciam tulerit contentetur salario jam recepto. item quod omnes cause manumissoriarum, tutelarum et curarum terminentur per illum qui in ipsis causis ac negociis primo fuerit assignatus judex seu cognitor, legitimo tum impedimento cessante ... continencie causarum dividi per justicia non debeant, ordinacione nostra super ordinem comissionum facta nequaquam obstante. item quod advocati ac jurisperiti utentes in curiis civitatis Barchinone officio advocacionis vel judicanture, jurent de presenti in posse vicarii Barchinone quod non procurabunt sibi nec facient procurari comissiones cause seu causarum sibi fieri ab illustrissimo domino rege vel ab illustrissimo domino infante primogenito nec ab aliquibus officialibus domini regis, quia talis advocatus sive jurisperitus talia procurans vel procurari faciens non potest esse judex idoneus sine scrupulo suspicionis. item quod nullus ab aliqua interlocutoria lata per quemcumque judicem ordinarium vel delegatum a domino rege vel alio quocumque etiam si manifestum gravamen contineant vel contra jus sit lata vel evidentem errorem in se habeat, valeat apellare, set si qua precium ex ipsa interlocutoria se gravatam reputet, adeat infra tres dies juridicos proxime continue sequentes post prolacionem ipsius interlocutorie ordinarium loci in quo dicta interlocutoria lata fuerit a cuocumque judice, ut est dictum, qui super hoc deleget duos jurisperitos idoneos qui infra sex dies juridicos simul cum illo qui interlocutoria protulerit, si ad hoc voluerit interesse, vocatus semel per illos duos jurisperitos determinent omnes tres vel duo ex eis, utrum bene interlocutum fuerit necne; et si per eos seu per duos ex eis dicatur bene interlocutum, solvat eorum salaria qui a primitivi judicis interlocutoria reclamavit et a determinacione ac pronunciacione dictorum trium jurisperitorum seu duorum ex eis, nemo valeat

appellare vel aliter reclamare nec aliquam nullitatem proponere, immo ea lata incontinenti judex primus solus resumat negocium et procedatur in ipso negocio secundum prolacionem seu determinacionem ipsorum trium jurisperitorum seu duorum ex eis concordancium. si vero interlocutoria a quocumque judice, ut est dictum, lata nulla proponatur seu dicatur, habeat hoc dici et allegari infra tres dies juridicos proxime continue sequentes post prolacionem ipsius interlocutorie, infra quos tres dies, predictus ordinarius loci in quo dicta interlocutoria lata fuerit, quocumque judice ut est dictum, habeat adiri qui deleget duos jurisperitos qui cognoscant de nullitatibus allegatis infra dictos tres dies, et non de aliis nullitatibus, etiam si ex processu appareant et ipsas nullitates allegatas determinent omnes tres vel duo ex eis infra sex dies juridicos proxime continue sequentes post dictos tres dies, et si per eos seu per duos ex eis dicatur valida interlocutoria, solvat salaria eorum ille qui dictam interlocutoriam dixerit nullam. et a dicto, seu pronunciacione dictorum trium, seu duorum ex eis, nemo valeat appellare vel aliter reclamare, nec aliquam nullitatem proponere, immo ea lata incontinenti judex primus solus resumat negocium et procedat in ipso negocio secundum prolacionem seu determinacionem ipsorum trium jurisperitorum seu duorum ex eis concordancium vel alias pro ut justicia suadebit, non tamen faciendo contra dictam pronunciacionem dictorum trium jurisperitorum seu duorum ex eis. intelligatur tamen quod si una et eadem interlocutoria dicatur injusta et nulla, quod illi idem jurisperiti qui cognoscent de justicia vel injusticia cognoscant de nullitatibus et econtrario. item quod si respondeatur libello negando solum narrata vel negando solum petita, vel si dicta responsio fiat absente parte vel sacramentum calumpnie petitum prestari non fuerit prestitum, vel aliqua non fuerint oblata presente parte sed ea absente, dum tamen postea vocetur et copia ac defençio sibi detur vel propter aliquam aliam sollempnitatem legis que incipit prolatam, quod propter predicta vel aliqua de predictis omissa vel facta non sit sentencia diffinitiva nulla, nec possit dici per aliquem nullam, nec aliquis etiam admitatur ad dicendum ipsam sentenciam nullam ex causis predictis vel aliqua earum. item quod aliqua excepcio nullitatis non admitatur per aliquos officiales domini regis vel domini infantis procuratoris dicti domini regis, nec per eius vices gerentem, nec per vicarium, baiulum, assessores, nec per alium quicumque judicem ordinarium vel delegatum, contra aliquam sentenciam diffinitivam vel processum occasione cuius ipsa sentencia fuerit lata, nisi fuerit specialiter et nominatim allegata et proposita infra decem dies infra quos est licitum appellare et quod non possit dici nulla dicta

sentencia in appellacione, et hoc sive sit talis nullitas quod per processum apparere possit vel per quecumque alium modum, et nullus de dicta nullitate allegata cognoscere valeat nisi solum judex appellacionis, et ex quo per judicem ipsum appellacionis fuerit pronunciatum super dicta nullitate vel super justicia vel injusticia ipsius sentencie et ipse judex non dixerit expresse ipsam sentenciam fore nullam, nullus super dicta nullitate valeat cognoscere nec aliquem audire. et si idem judex non pronunciaverit super dicta nullitate vel super justicia vel injusticia dicte sentencie propter lapsum temporis vel propter aliquam aliam causam, et dicta sentencia petatur execucioni mandari, consiliarii qui in execucione fuerint assumpti possint cognoscere de dicta nullitate allegata, alias tamen et aliter nullo modo super aliqua nullitate valeat per dominum regem nec per aliquem alium cognosci nec judex aliqualiter delegari. item si querela proponatur et judex super ea sit assignatus, quod etiam si decem dies sint lapsi et iterum fiat querela et firma de eadem re causa seu quantitate maiori vel minori, dum tamen ex eadem causa post ipsos decem dies, quod ille idem sit et remaneat judex in ipsa causa et querela. item quod tam appellans a sentencia ac sentenciis quam etiam appellatus possint prosequi appellacionem seu appellacionis emissam sive emissas a sentencia seu sentenciis diffinitivis, cum eis vel alicui eorum placuerit ipsas appellaciones prosequi, non expectato fine vel aliquo tempore anni appellacionis ipsius, quia licet hoc de jure canonico satis habeatur et caveatur, non tamen jure civili id clare sustinetur, nam in ac parte magis expedit rei publice et litigatoribus predictam formam servari quam aliam ut cicius litibus finis imponatur. item quod notarius curie vel procurator vicarii seu quilibet alii non habeant nec recipiant nec habere vel recipere possint de hiis que procedent ac provenient ex inquisicione seu inquisicionibus donec judici seu inquisitori eius vel earum jurisperito fuerit satisfactum in eo quod dictus inquisitor sive judex inde debet habere juxta observanciam curiarum vicarii et baiuli Barchinone ... hoc ex eo ut plures fraudes eviterentur que frecuenter in predictis et circa predicta comituntur, et jus predictum dictorum inquisitorum qui multum laboraverint indebite subtrahitur et occultatur frequenter, et inquisitores retrahuntur ab ipsis inquisicionibus faciendis in periudicium rei publice et captorum in curiis quibus fraudibus et vehementer occurrendum ex bono justicie. item quod aliquis jurisperitus sive sit judex sive advocatus vel consilium dans, non audeat nec possit aliquam peccuniam vel quantitate peccunie vel aliquod servicium dare vel facere procuratori seu procuratoribus causarum vel etiam procuratoribus vel alicui nomine eorum vel pro eis, cum ipsi

procuratores suis salariis in ordinacionibus et constitucionibus expressis debeant se reputare contentos et non debent anelare ad habendum partem vel aliquid de salariis judicum vel advocatorum, cum in ipsis constitucionibus jam sint ordinata certa salaria judicibus et advocatis et procuratoribus. et quod omnes jurisperiti anno quolibet, cum prior eligetur, jurent predicta in posse vicarii vel baiuli Barchinone et etiam procuratores omnes causarum dictarum curiarum vicarii et baiuli Barchinone. et quod etiam ipsi procuratores vel alter eorum non retineant penes se per unam diem salaria judicum et advocatorum eis tradita, nec aliquam etiam fraudem in predictis comitant per se vel per alium, publice vel occulte; et si contra predicta faciant, quod sint privati perpetuo uti officiis procuracionis causarum in dictis curiis et earum qualibet ipso facto, et teneantur et compellantur restituere et tradere ipsis judicibus et advocatis ea que ex huiusmodi forma receperint. item quod comissiones sive delegaciones que faciende sunt juxta statuta de hoc facta judicibus sive inquisitoribus, designentur et habeant designari per unum de jurisperitis per priorem dicti collegii ordinandum juxta eius arbitrium prout eidem priori videbitur ordinandum, et non per notarium ipsarum curiarum vel alterius earum vel aliquem alium, ne fraus circa predicta fiat vel fieri possi per aliquem nitentem formam dictarum comissionum vel delegacionum contra dicta statuta subvertere et contra ipsa statuta dictas comissiones seu delegaciones odio, corrupcione vel favore designare et ordinare; dignum enim est quod jurisperitis qui cotidie laborant pro juribus domini regis ac curiarum vicarii et baiuli, forma per regiam excellenciam statuta et ordinata in predictis servetur et per aliquem notarium dictarum curiarum vel alterius earum vel alium minus juste non subvertatur nec mutetur in fraudem et periudicium judicum jurisperitorum et advocatorum qui laborant pro re publica et juribus regiis et aliis in bono statu conservandis. item quod jurisperiti omnes tam civitatis Barchinone quam etiam vicarie et baiuliarum situatarum in Vallesio jurent et habeant jurare annis singulis quod obedient et parebunt rectori dicti collegii in omnibus licitis et honestis tangentibus utilitatem et bonum statum dicti collegii, sine tamen periudicio juris nostri. item quod omnes jurisperiti civitatis Barchinone jurent anno quolibet predicta omnia tenere et observare, necnon etiam et procuratores predicti, ad hoc ut predicta firmiori et securiori modo fiant et serventur. mandamus igitur per presentem cartam nostram vicario Barchinone et Vallesii ac baiulo civitatis eiusdem ceterisque officialibus nostris jurisperitis et advocatis ac universis et singulis subditis nostris in dicta civitate et vicaria degentibus, quod statutum ac ordinacionem

nostram huiusmodi duraturam quamdiu nobis placuerit infra dictas civitatem et vicarias ac baiulias infra ipsas vicarias situatas, teneant firmiter et observent et faciant tenaciter observari, ut superius continetur, et non contraveniant nec aliquem contravenire permitant aliqua racione. in cuius rei testimonium presentem cartam nostram inde fieri et sigillare nostro appendicio jussimus comuniri. datum Valencie idus februari anno Domini .mccccxxx. quarto.

Arx. Cor. Aragó, reg. 488, f. 88 v.

XCIII

Valencia, 1 març 1335

ALFONS III DEMANA AL REY DE PORTUGAL ALGUNES RELIQUIES DE SANT VICENS PERA VENERARLES EN L'ALTAR DE SANT SALVADOR DE LA SÈU DE SARAGOÇA, AHONT SEMPRE SE CORONAREN ELS REYS D'ARAGÓ.

Al rey de Portogal:

Rey hermano: façemos vos saber que nos oviendo 'grant devocion en senyor sant Vicent porque fue natural de nuestra tierra e fue arcidiacno de Çaragoça e porque el honrado padre en Christo don Pedro, arcebispo de Çaragoça, cancellero nuestro, e nuestras gentes hi han grant devocion e copdician aver muyto reliquias de su cuerpo porque sean en la eglesia mayor de Sant Salvador de Çaragoça, do nos nos coronamos e los reyes d Aragon se coronaron siempre, avemos acomandado al amado nuestro Bosom Xemenez, jutge de la nostra cort, algunas palavras que vos diga de nuestra part, porque vos rogamos quanto podemos que lo creades de lo que vos dira sobre las ditas cosas de nuestra part et lo cumplades por obra. e en esto faredes a nos muyt granado plaçer e el dito arcebispo tener vos lo a en gracia e en mercet. dada en Valencia el primero dia de març̧o en el anyo de Nuestro Senyor .mccccxxxiiii.

Bertrando de Vallo, mandato regis facto per Bernardum de Petra.

Arx. Cor. Aragó, reg. 544, f. 76.

XCIV

Barcelona, 16 juliol 1335

ALFONS III DEMANA A BLANCA DE CERVELLÓ
QUE LI RETORNI'L LLIBRE ANOMENAT FLORS SANCTORUM, QUE TÉ EN PODER SEU

Alfonsus etc. nobili et dilecte Blanche de Cervilione salutem et graciam. mandamus vobis quatenus librum nostrum vocatum Flors sanctorum quem penes vos habetis, mittatis nobis, visis presentibus, per fidelem hostiarium nostrum Bonanatum de Pedralbes, presencium exhibitorem. datum Barchinone sub nostro sigillo secreto .xvii. kalendas augusti anno Domini .mccccxxx. quinto.

Clemens de Salaviridi mandato domini regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 536, f. 69 v.

XCV

Terol, 23 juliol 1335

ALFONS III CONCEDEIX PERMÍS A FRA PERE D'OSCA PERA PODER SORTIR LLIUREMENT DEL REGNE ELL AB ELS SEUS Y LLUR BAGATGE, A FI D'ANAR A PARÍS A ESTUDIAR TEOLOGIA

Alfonsus etc. dilectis et fidelibus suis universis et singulis oficialibus nec non custodibus passuum et rerum prohibitarum in confinibus terre nostre constitutis vel eorum loca tenentibus ad quos presentes pervenerint, salutem etc. cum religiosus frater Petrus de Oscha, de ordine beati Francisci, intendat ad Parisiense studium pro sacrosanta teologia audienda dirigere iter suum, ideo ad humilem suplicationem propterea nobis exhibitam, vobis dicimus et mandamus quatenus dictum fratrem Petrum, animalia, peccuniam et alias res sibi necesarias minime impediatis, vel ipsum, eius familiam et famulos in aliquod molestetis vel pedagium aliquod ab eodem pro predictis petere non curetis, immo ipsum eius socios seu famulos per vos tractari benigniter volumus et jubemus. dictus tamen frater Petrus teneatur in posse vestri .... facere quod que secum defert sunt ad opus sui

et sociorum et familie secum euncium ad studium memoratum. datum Turoli .x. kalendas augusti anno Domini .mcccxxx. quinto.

Arx. Cor. Aragó, reg. 488, f. 45.

XCVI

Barcelona, 2 octubre 1335

ALFONS III DEMANA A LA SEVA GERMANA DÒNA MARIA LA CRÒNICA DEL REY JAUME I

Don Alfonso, Don Alfonso (sic), por la gracia de Dios rey d Aragon etc. a la alta infanta dona Maria, muy cara hermana nuestra, mujer del alto infant don Pedro de Castiella qui fue, e freyra del monasterio de Sixena, salut como hermana que muyto amamos de coraçon, pora quien querriamos tanta vida e salut como pora nos mismo. hermana muy cara, rogamos vos quel libro del senyor rey don Jayme, nuestro besavuelo, el qual libro fué del muy alto senyor rey padre nuestro, a quien Dios perdone, e es con cubierta vermeyla, nos querades enviar luego, e si non lo tenedes enviedes alla do es, e que l nos trametades sin toda tarda por el bort de Molina de casa nuestra, que esta carta vos dara. e de aquesto nos faredes muyt grand plazer, e nos faremos lo transladar, e si lo queredes, enviar vos lo hemos luego. dada en Barchelona dyuso nuestro seello secreto lunes .ii. dias de octubre en el año de Nuestro Senyor .mccccxxx. cinquo.

Clemens de Salaviridi mandato domini regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 536, f. 80 v.
Cf. documents XLVI, XLVII, LXII.

XCVII

Barcelona, dijous 2 febrer (sense any)

BERNAT ÇAPERA, ESCRIVÀ REYAL, S'EXCUSA AL REY ALFONS III
DE NO HAVERLI RETORNAT ENCARA'L LLIBRE FRANCÈS DELS EXIMPLIS QUE LI HAVIA DEIXAT

Senyor: yo, Bernat ça Pera, humil scriva vostre, besant les vostres mans e los peus, me coman humilment en la vostra gracia e merce. e faç saber a la vostra

altea que he reebuda una carta vostra en la qual me manavets que us trametes lo libre vostre ffrances deximplis que m prestas, hon, senyor, respon a la vostra senyoria que yo tinch alguns dies lo dit libre. e puxes, vos, senyor, estant en Vilafrancha, Michel Pereç Çabata cobra l de mi. e yo el vist de puxes tenir an A. Ballester, e creu que axi mateix lo tenga encara, per que, senyor, trobarets que axi es veritat, e placie us que men ajats per escusat. yo, senyor, per certificar vos d alguns afers vostres fora anat a vos, mas he pagat lo deute del bisbe de Barchenona e den Timor de Leyda, açi en Barchenona, e son encara. puxes, senyor, ire men ves vos per certificar vos dels dits afers, los quals seran profit de la vostra cort. Deus, senyor, per sa merce, vos do vida bona e longa e us endreç en tots vostres afers. scrita en Barchenona dijous segon dia a la exida de febrer.

Al molt alt e molt poderos senyor n Amfos, per la gracia de Deu rey d Arago.

Arx. Cor. Aragó: Cartes reyals d'Alfons III, n. 3.193 (provisional).

XCVIII

Mallorca, 24 janer 1337

Roger de Rovenach, lloctinent de Mallorca, mana al d'Ibissa que permeti a Valensa, muller de Ramon Muntaner, ja difunt, poder treure alguns béns que té en aquella illa[1].

Rogerius ..... (de Rovenacho, locumtenens in Majoricis pro domino rege) locumtenenti Evisse etc. pro parte domine Valense uxoris venerabilis domini Raymundi Muntanerii militis, quondam, supplicando fuit propositum coram nobis quod encennia quadam esculenta que sibi ab amicis suis, causa servitii, in ibi exhibentur, a dicta insula Evisse extrahi non permititis, ex quo, ut dixit, habet amittere illa; quare supplicavit nobis tibi super hoc provideri. ad ipsius itaque supplicationem, ex parte domini nostri regis, vobis dicimus et mandamus quatenus a dicta insula extrahi permittatis encennia predicta benigne, nisi cederet contra ordinationem dicti domini nostri regis. data ut supra (Majoricarum .ix. kalendas februarii anno Domini .mcccxxxvii.).

E. Aguiló: *Alguna noticia més sobre en Ramon Muntaner y sa familia*, en la *Rev. Bib. Cat.*, III, 28.

1) Aquest document es interessant pera fixar el lloch y any de la mort den R. Muntaner.

XCIX

Daroca, 29 octubre 1337

PERE III RECOMANA A TOTS ELS OFICIALS DE LA SEVA CORT QUE ATENGUIN AL SEU MIMUS VIDAL DE PUIG, PER RAÓ DEL SEU OFICI, ON SE VULLA QUE VAGI

Petrus etc. nobilibus et dilectis universis et singulis officialibus et subditis quorumcumque regnum fuerint necnon et nostris, salutem et dileccionis affectum. cum Vitalis de Podio mimus noster per diversa loca, pretextu sui officii, discurrere habeat, nosque attenta eius suficiencia cupiamus ipsum ut mimum nostrum per vos prosequi graciose, ea propter vos devotos et amicos nostros rogamus et vobis officialibus et subditis nostris mandamus ut ipsum pro mimmo nostro habentes, eum prosequamini honoris nostri respectu graciose, favorabiliter et benigne, quoniam in hoc nostre complacebitis voluntati. et ut predicta vobis nota sint, presentem nostro sigillo pendenti munitam eidem dari jussimus atque tradi. data Daroce .iiii. kalendas novembris anno predicto.

Bartholomeo de Podio mandato domini regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 862, f. 61.

Francisco de Bofarull y Sans: *Tres cartas autógrafas é inéditas de Antonio Tallander, Mossèn Borra, etc. Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, V, 100.

C

Valencia, 7 març 1338

PERE III SENYALA UNA PENSIÓ SOBRE LES RENDES DE XÀTIVA ALS SEUS JUGLARS ÇAHAT MASCUM Y ALI EZIQUA

Petrus etc. attendentes Çahat Mascum, mimum seu juglar de la Exabeba, sarracenum de Xativa, de mandato nostro tenere et debere curiam nostram sequi, ideo ad sustentacionem provisionis domus ipsius, tenore presentis damus et concedimus eidem centum solidos regalium anno quolibet per eum habendos et recipiendos in et de redditibus nostris baiulie ville predicte de Xativa, quamdiu tamen nobis placuerit. mandantes per presentem baiulo dicte ville qui nunc est vel

fuerit pro tempore, quod pro anno presenti incontinenti et deinde anno quolibet, quamdiu nobis placuerit, ut predicitur, per totum mensem januarium, det et solvat eidem Çahat, vel cui voluerit loco sui, centum solidos regalium supradictos, et de solucionibus quas faciet ab eodem recipiat apocham de soluto. nos enim mandamus magistro racionali curie nostre aut alii cuicumque a dicto baiulo compotum audituro, quod soluciones quas dictus baiulus fecerit de premissis, in nostro recipiat compoto et admittat. datum Valencie nonas marcii anno Domini .mcccxxx. septimo.

Similis littera fuit facta, nichilo addito nec mutato, pro Ali Eziqua sarraceno de Xativa, mimo seu juglar de rabeu, de centum solidos regalium exsolvendos per baiulum memoratum. datum ut supra.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.297, f. 109 v.

CI

Valencia, 27 març 1339

PERE III COMPRA A SON TRESORER R. DE BOYL DOS LLIBRES FRANCESOS, A SABER, EL DEL REY MELIADUX Y LES CRÒNIQUES DELS REYS DE FRANÇA

Nos Petrus etc. cum presenti littera nostra debere recognoscimus et fatemur vobis dilecto consiliario et thesaurario nostro R. de Boyl tres mille solidos barchinonenses pro precio duorum librorum vestrorum pergameneorum francesiorum, alterius nominati liber regis Meliadux et alterius nuncupati liber canonicarum regum Francie, quos a vobis habuimus et emimus precio antedicto; concedentes vobis quod de peccunia nostre curie que est vel erit penes vos, possitis penes vos retinere tres mille solidos barchinonenses supradictos. nos enim per presentem mandamus magistro racionali nostre curie vel cuicumque alii vestri compotum audituro, quod vobis sibi restituente tempore vestri raciocinii presentem, tum dictos tres mille solidos barchinonenses in vestro compoto recipiat et admittat. datum Valencie .vi. kalendas aprilis anno Domini .mcccxxx. nono.

Bernardus Turelli mandato regis facto per Michaelem Petri Çappata consiliarium.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.299, f. 92 v.

CII

Barcelona, 24 maig 1339

PERE III MANA AL SEU TRESORER QUE PAGUI AL PINTOR DE BARCELONA FERRER BASSA LA QUANTITAT DE QUATRECENTS SOUS PEL PREU DE DOS RETAULES DESTINATS A L'ALTAR DE LA CAPELLA DE L'AJAFERIA DE SARAGOÇA.

Petrus etc. dilecto consiliario et thesaurario nostro Raimundo de Boyl salutem etc. cum nos iniuncxerimus Ferrario Bassa pictori Barchinone ut faciat nobis duo pulcherrima retabularia pro altari cappelle Aliafarie nostre Cesarauguste, cum quibus altare ipsum ornetur ac etiam decoretur, et propterea eidem Ferrario exsolvi per nos quadringentos solidos Barchinone providerimus et velimus, idcirco vobis dicimus et mandamus quatenus de peccunia curie nostre que est vel erit penes vos, tribuatis et solvatis eidem Ferrario vel cui voluerit loco sui, quadringentos solidos Barchinone suppradictos. et facta solucione, presentem ab eo recuperetis litteram cum apocha de soluto. datum Barchinone nono kalendas junii anno Domini .mcccxxx. nono.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.299, f. 155.
Cf. document LXXXVIII.

CIII

Barcelona, 21 juliol 1339

PERE III DEMANA A L'INFANTA MARIA UN LLIBRE FRANCÈS

A la muy noble e muy honrada infanta dona Maria, sor nuestra muy cara etc. don Pedro, por la gracia de Dios rey de Aragon, de Valencia. etc. salut tanta quanta querriamos para nos mesmos. fazemos vos saber que, segun que havemos entendido por fray Johan d Aragon, de la orden de los frayres Menores, vos havedes un bel libro frances. onde como nos en leyr tales libros trobemos plazer e recreacion, por esto vos rogamos muyto carament que l dito libro nos enviedes et faredes nos ende gran plazer. et nos faremos vos ende tal satisfaccion

que vos ne seredes bien contenta. dada en Barçalona a .xxi. dia del mes de julio sus nuestro siello secreto anno Domini .mcccxxxix.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.113, f. 7 v.

CIV

Barcelona, 28 juliol 1339

PERE III DEMANA A FRA SANXO D'ARAGÓ UNA BIBLIA EN ROMANÇ

Petrus etc. venerabili et religioso fratri Sancio de Aragone castellano Emposte salutem etc. cum nos bibliam vestram in romancio scriptam necessariam habeamus, idcirco vos rogamus quatenus dictam bibliam nobis per portitorem presencium transmittatis. et hoc enim votis nostris per vos plurimum satisfiet. datum Barchinone sub sigillo nostro secreto quinto kalendas augusti anno Domini millessimo .cccxxx. nono.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.113, f. 9.

CV

Barcelona, 8 setembre 1339

PERE III ORDENA A SON TRESORER QUE PAGUI UN LLIBRE DE LANÇALOT FET PER MANAMENT SEU

Petrus etc. dilecto consiliario et thesaurario nostro Raymundo de Boyl, salutem et dilectionem. cum dilectus capellanus noster et illustris domine Marie regine Aragonum coniugis nostre karissime, Dominicus Egidii de Arenosio, de mandato nostro scribi fecerat librum Lanceloti, sicque ad opus expensarum dicti libri sexcentos solidos barchinonenses ad presens velimus per vos ei tribui atque dari, idcirco vobis dicimus et mandamus quatenus de quacumque peccunia nostre curie pertinenti que est vel erit penes vos, detis eidem Dominico, vel cui loco sui voluerit, dictos sexcentos solidos et ipsorum tradicione facta, presentem recupe-

retis cum apocha de soluto. datum Barchinone .vi. idus septembris anno Domini .mcccxxxix.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.300, f. 115 v.

CVI

Saragoça, 23 març 1340

PERE III ORDENA A SON TRESORER RAMON DE BOYL QUE PAGUI A FRA SANXO DE AYERBE LA COMPRA D'UNA BIBLIA

Petrus etc. dilecto consiliario et thesaurario nostro Raimundo de Boyl salutem etc. cum nos religioso conffessori nostro dilecto fratri Sanccio de Ayerbio mille ducentos solidos barchinonenses, pro quadam biblia quam emit a fideli scriptore nostro Bertrando de Vallo duxerimus concedendos, idcirco vobis dicimus et mandamus quatenus de peccunia curie nostre que est vel erit penes vos tribuatis et solvatis dicto Sanccio, vel cui voluerit loco sui, mille ducentos solidos barchinonenses supradictos, quibus sibi solutis, presentem ab eo recuperetis litteram et apocham de soluto. datum Cesarauguste .x. kalendas aprilis anno Domini .mcccxxx. nono.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.301, f. 133 v.

CVII

Monastir de Poblet, 26 juny 1341

PERE III DÓNA A FRA PARDO UNA QUANTITAT PERA LA COMPRA D'UNA BIBLIA

Petrus etc. dilecto consiliario et thesaurario nostro Bernardo de Ulcinellis legum doctori salutem etc. cum fratri Pardo socio dilecti confessoris nostri, intuitu pietatis et elemosine, pro una biblia emenda ducentos solidos jacce duxerimus concedendos, ideo vobis dicimus et mandamus quatenus de pecunia nostre curie pertinenti que est vel erit penes vos, detis et solvatis eidem fratri Pardo, vel cui

voluerit loco sui, ducentos solidos jacce supradictos. et facta solutione, presentem recuperetis loco apoche retinendam. datum in monasterio Populeti .vi. kalendas julii anno Domini .mccccxli.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.304, f. 37[1].

CVIII

Monastir de Poblet, 31 juliol 1341

PERE III ABSOL DE TOTA RESPONSABILITAT EN GIL DE CALATAYUT, REGENT DE L'ESTUDI D'ARTS DE TARAÇONA, PER LA MORT D'UN DEIXEBLE SEU ATRIBUIDA A UN CÁSTICH

Nos Petrus etc. attendentes quod licet vos magister Egidius de Calataiut regens in artibus studium civitatis Tirasone, pocius tipo malicie quam articulo veritatis, per aliquos emulos fueritis diffamatus de morte cuiusdam scolaris vobiscum adiscentis, filii Ferdinandi de Camellar, vicini dicte civitatis, qui ab hac luce morte naturali migravit; attamen quia, ut fidedignorum percepimus relacione, vos dictus Egidius non estis culpabilis neque reus mortis predicte, cum solum corrigendo et causa correccionis eundem scolarem qui vestris nolebat parere mandatis, cum alapa in facie percusistis simpliciter, dando unam alapam vel plures, ut attencius intenderet leccioni et doctrine quam sibi et aliis legebatis; intellexerimus eciam dictum scolarem ante percusionem et correccionem predictam et post fuisse et esse febricitantem, ex cuius febris accensu eius anima extitit a corpore separata; considerantes eciam quod unusquisque magister et pater familias, non ad interimendum, quinimo ad castigandum et temeraria compescendum eius corripit familiares, juxta verbum dicentis: quis sator contra stipulam, quis faber contra fabricam, quis figulus contra vas, aut quis genitor contra genituram arma gerit? idcirco moti ex predictis et aliis que ad hoc nos inducunt, tenore presentis carte nostre firmiter valiture absolvimus, diffinimus, remittimus seu eciam relaxamus vobis

1) En un document datat a Perpinyà, el dia 22 de juliol de 1345, el rey mana que s'acabi de pagar a fra Pardo la quantitat que en la carta transcrita se li senyala pera comprar una Biblia (reg. 1.308, f. 7.).

dicto Egidio omnem accionem, questionem, peticionem et demandam et omnem penam civilem et criminalem et aliam quamlibet quam contra vos et bona vestra facere, petere, movere aut imponere seu infligere possemus racione premissa. ita quod, sive in predictis culpabilis fueritis sive non, per nos seu officiales nostros non possit de cetero contra vos et bona vestra racione homocidii vel alia questio aliqua fieri vel demanda aut pena aliqua infligi seu imponi, immo sitis inde cum omnibus bonis vestris absolutus perpetuo, quicius et inmunis, vobis tum faciente conquerentibus de vobis racione premissa civiliter dumtaxat iusticie complementum. mandantes per presentem cartam nostram procuratori nostro generali eiusque vices gerentibus et universis ac singulis officialibus nostris vel eorum loca tenentibus presentibus et futuris, quod absolucionem, difinicionem, recussionem et relaxacionem nostram huiusmodi et singula in eadem contentá, firmam habeant et observent et contra eam non veniant nec aliquem contravenire permittant, aliqua racione, vobis tum solvente missiones si que facte sunt per officiales nostros in prosecucione predictorum. datum in monasterio Populeti pridie kalendas augusti anno Domini .mcccxl. primo.

Ferrarius de Prohomine mandato regis facto.

Arx. Cor. Aragó, reg. 872, f. 48 v.

CIX

Montblanch, 4 setembre 1341

PERE III TORNA A ORDENAR A SON TRESORER QUE'S PAGUI A FRA SANXO DE AYERBE LA QUANTITAT QUE SE LI HA CONCEDIT PER LA COMPRA D'UNA BIBLIA

Petrus etc. dilecto consiliario nostro et thesaurario nostro Bernardo de Olzinellis legum doctori salutem etc. cum per curiam nostram debeatur religioso confessori nostro dilecto fratri Sanccio de Ayerbio infrascripta peccunie quantitas cum littera nostra continencie subsequentis:

. . . .

Segueix el document CVI d'aquesta colecció.

Et de dicta quantitate nichil sibi solutum fuit, ut nobis constat tam per resignationem dicte littere in cancellaria nostra institute et etiam laniate, quam per cer-

tificationem inde habitam a magistro rationali curie nostre, idcirco vobis dicimus et mandamus quatenus de peccunia curie nostre que est vel erit penes vos, tribuatis et solvatis dicto confessori nostro vel cui loco sui voluerit, mille ducentos solidos barchinonenses supradictos, quibus sibi solutis, presentem ab eo recuperetis literam et apocham de soluto. mandantes per presentem magistro rationali nostre curie quod quantitatem predictam per vos solvendam in nostro recipiat compoto et admitat. datum in Monte Albo pridie nonis septembris anno Domini .mcccxl. primo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.304, f. 83 v.

CX

Valencia, 4 janer 1342

MIQUEL PEREZ ÇAPATA DÒNA A PERE III UN LLIBRE DE LES CRÒNIQUES D'ESPANYA A CAMBI D'UNA CARTA REYAL PROTEGINT Y EXIMINT DE CERTS DRETS A UN MONESTIR DE SARAGOÇA.

Super monasterio constructo per Michaelem Petri Çapata in diocesi Cesarauguste.

. . . .

Final del document:

Predicta carta fuit taxata ad quingentos solidos barchinonenses, de quibus dominus rex remisit sibi medietatem, et pro residua medietate dictus Michaell dedit domino regi quendam librum Canonicarum Hispanie, sicque idem dominus rex mandavit dari eandem cartam eidem Michaeli sine alio precio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 872, f. 97 v.

CXI

Barcelona, 25 abril 1342

PERE III DÒNA PERMÍS A MAHIR TARAVIDA ÇAPORTA PERA EXERCIR L'OFICI DE CIRURGIA

Nos Petrus etc. attendentes te Mahir Taravida Çaporta judeum Barchinone esse sufficientem, idoneum et expertum ad officium cirurgie exercendum, cum in sciencia dicti officii examinatus per magistrum Petrum de Gaveto, in sciencia

medicine fueris inventus aptus et sufficiens in eadem, ut in quodam instrumento publico inde per dictum magistrum Petrum facto vidimus contineri, igitur tenore presentis concedimus tibi et plenam licenciam impartimur, ut per totam terram et dominacionem nostram possis uti dicto officio cirurgie tanquam aptus, expertus et sufficiens in eodem, ac pro curis et desuspicacionibus per te faciendis, adhibeatur plenam fidem, nec non quod possitis alia facere et exercere que ad dictam artem cirurgie pertineant et per alios cirurgicos sunt fieri assueta, mandantes serie huius carte omnibus et singulis officialibus et subditis nostris presentibus et futuris, quatenus te pro cirurgico habeant et teneant, et presentem concessionem nostram firmam habeant et observent ac faciant inviolabiliter observari et non contraveniant nec aliquem contravenire permittant aliqua racione. in cuius rei testimonium presentem tibi fieri jussimus nostro sigillo munitam. datum Barchinone .vii. kalendas madii anno Domini .mcccxl. secundo.

Franciscus Fuxi mandato regis facto per thesaurarium.

Arx. Cor. Aragó, reg. 873, f. 139.

CXII

Barcelona, 20 setembre 1342

El Rey mana pagar al batlle general de Catalunya, Francesch ça Sala, les quantitats degudes al Mestre Aloy, a tenor del contracte fet ab ell, pel qual s'obliga a construir pera'l palau reyal de Barcelona dinou estatues d'alabastre, onze dels primers comtes de Barcelona y vuit dels darrers comtes-reis d'Aragó.

Petrus etc. dilecto consiliario nostro Francisco ça Sala baiulo Catalonie generali, salutem et dileccionem. quia per nos est noviter ordinatum quod fidelis noster magister Aloy, ex convencioni facta inter nos et ipsum magistrum, faciat aportari propriis sumptibus et expensis undecumque voluerit, certos lapides alabaustri ad nostrum palacium Barchinone, et ex ipsis ibi facere et formare decem et novem ymagines ab omni expedienti et necessario opere expeditas et quantoque potuerit et sciverit pulcriores, quarum octo representabunt effigies octo regum qui fuerunt unus post alium successive usque ad nostra tempora reges Aragonum

et Barchinone comites inclusive, et cetere effigies illorum undecim qui fuerunt tum comites Barchinone, titulum regium non habentes, prout hec omnia sunt per nos sibi in scriptis tradita et verbo mandata, ac per eum compleri promissa; ita tamen quod nos pro predictis omnibus et singulis demus et dare ac solvere teneamur eidem in modum inferius declaratum trecentas triginta quinque libras Barchinone et non ultra, videlicet pro qualibet ymagine ex predictis quindecim libras dicte monete cum ad plenum figurata fuerit et formata, et racione expensarum ac sumptuum aliorum quos fecerit in ablacione lapidum predictorum mille solidos dicte monete, de quibus incontinenti cum compleverit unius ymaginis vel duarum solvamus sibi salarium conventum et promissum propterea sibi dari, ita quod eo continuante opus jamdictum continuetur ei solucio ut superius continetur, donec in quantitate trecentarum triginta quinque librarum barchinonensium supradicta in qua dicti mille solidos includuntur integre sibi fuerit satisfactum; ideo ut de intencione et proposito nostro huiusmodi plenam noticiam haberetis vobis ea curavimus intimare. mandantes vobis expresse quatenus cum presenti de quibuscumque peccunie quantitatibus, qui sunt vel erunt penes vos racione dicti generalis officii baiulie, tribuatis et solvatis dicto magistro Aloy vel cui voluerit loco sui quantitates jam dictas juxta modum superius comprehensum, et hoc non mutetis vel diferatis aliqua racione. recipiatis tamen in solucione qualibet apocham ab eodem et in finali presentem. nos enim mandamus cum presenti magistro racionali curie nostre seu alii inde a vobis compotum audituro quod ea admittat in compoto nostro, vobis sibi restituente dictas apochas et presentem. datum Barchinone .xii. kalendas octobris anno Domini .mcccxl. secundo.

Franciscus Fuxi mandato domini regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.305, f. 92 v.

CXIII

Barcelona, 13 febrer 1343

PERE III CONCEDEIX UNA PENSIÓ
A BERTRAN DE LANUÇA, ESTUDIANT DE DRET CIVIL A TOLOSA

Petrus etc. dilecto nostro Ferrario de Lanuça regenti officium baiulie regni Aragonum generalis salutem etc. cum nos cum alia littera nostra Raymundo de

Boyl, olim thesaurario nostro, directa, que data fuit Cesarauguste .iii. kalendas marcii anno Domini .mcccxxx. nono, Bertrando de Lanuça filio vestro qui in acquisicione juris civilis in studio Tolosano non desinit laborare, ducentos solidos jaccenses in auxilium expensarum per eum fiendarum, quamdiu duraverit in studio antedicto anno quolibet duxerimus concedendos, idcirco volumus vobisque dici mus et mandamus quatenus de quibuscumque collectis vobis comissis vel comittendis, exceptis infrascriptis, detis et tradatis dicto Bertrando, vel cui voluerit loco sui, quadringentos solidos jaccenses per duos annos preteritos, recipiendo ab eodem, facta per vos solucione predicta, apocham de soluto in qua de predicta concessione specialis mencio habeatur. nos enim per presentes mandamus magistro racionali curie nostre quod solucionem predictorum duorum preteritorum annorum, quam dicto Bertrando feceritis racione premissa, in vestro recipiat compoto et admitat. intendimus tamen quod solucionem quam sibi feceritis de predictis duobus annis preteritis, non fiat de peccunia jurium baiulie generalis, nec de peccunia collecte monetatici vobis comisse, nec eciam de subsidiis seu exaccionibus judeorum. datum Barchinone idus ffebruarii anno Domini .mcccxl. secundo.

G. de Pulcrovicino mandato regis facto per thesaurarium.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.305, f. 218 v.

CXIV

Barcelona, 27 febrer 1343

PERE III MANA A SON TRESORER BERNAT D'ULZINELLES QUE'S PAGUI A SON CAPELLÀ, DOMINGO GIL D'ARENÓS, LA COPIA D'UN LLIBRE FRANCÈS ANOMENAT GESTORUM

Petrus Dei gratia rex Aragonum etc. dilecto consiliario et thesaurario nostro Bernardo de Ulzinellis legum doctori salutem etc. cum per curiam nostram dilecto capellano et elemosinario nostro Dominico Egidii de Arenosio, racione cuiusdam libri vocati Gestorum in lingua gallicana scripti, quem de mandato nostro fieri fecit ad opus nostri, inter omnes expensas factas pro perficiendo ad plenum libro predicto, septingenti octuaginta solidos barchinonenses debeantur, ideo vobis dicimus et mandamus quatenus de peccunia curie nostre que est vel erit

penes vos, tribuatis et solvatis dicto Dominico Egidii quantitatem peccunie supradictam, et facta solucione, presentem ab eo recuperetis litteram et apocham de soluto. datum Barchinone .iiii. kalendas marcii anno Domini millessimo .cccxl. secundo.

Matheus Adriani mandato regis facto per Ferrarium de Villafranca militem consiliarium.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.305, f. 208 v.

CXV

Barcelona, març 1343

REGISTRE DEL PAGAMENT DE LA QUANTITAT ANTERIOR EN EL LLIBRE DE TRESORERIA

Item done an Domingo Gil d Arenos, capella e almoyner del senyor rey, en paga de 780 sol. barch. qui li eren deguts per la cort del dit senyor, ab letra sua data Barchinone .iiii. kalendas del present mes de març, per raho de .i. libre appellat Gestorum en lengua françesa scrit, lo qual de manament del dit senyor feu fer a obs d ell, en lo dors de la qual letra foren scrits per ma del notari qui la apocha feu, la qual jo he del dit Domingo Gil: 200 sol. barch.

Arxiu de la Batllia del Reyal Patrimoni de Catalunya: Llibre d'entrades y sortides del tresorer general, 1342, fol. 72 v.

E. G. Hurtebise: *La Crónica General, escrita por Pedro IV de Aragón*, en la *Rev. Bib. Cat.*, IV, 211.

CXVI

Barcelona, 9 juliol 1343.

PERE III MANA AL SEU CAMBRER MAJOR, LLOP DE GURREA, QUE'LS SET LLIBRES DE DRET QUE TÉ, Y FOREN DEL REY JAUME DE MALLORCA, ELS ENTREGUI AL SEU TRESORER BERNAT D'ULZINELLES.

Petrus etc. dilecto camerario maiori nostro Lupo de Gurrea salutem etc. dicimus et mandamus vobis quatenus illos septem libros nostros quos penes vos tenetis quique fuerunt incliti Jacobi de Maiorica, quorum unus vocatur Digestum

vetus, alter Codex, alter Inforciatum, alter Volumen, alter Lectura Odofredi super Codice, alter Suma Açonis, alter Inventarium juris compositum per episcopum Biterensem, tradatis et deliberetis pro parte nostre curie dilecto consiliario et thesaurario nostro Bernardo de Ulzinellis legum doctori, recuperando, facta tradicione, presentem cum apocha de recepto. datum Barchinone sub nostro etc. septimo idus julii anno Domini millessimo .cccxl. tercio. signatum.

R. sicardi mandato domini regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.117, f. 35 v.

CXVII

Barcelona, 11 setembre 1343

PERE III ESCRIU A L'ABAT DE POBLET
QUE LI ENVII TOT SEGUIT EL LLIBRE DE LA CRÒNICA DEL REY JAUME, QUE HA FET COPIAR

Petrus etc. venerabili et dilecto abbati monasterii Populeti, salutem et dileccionem. miramur de vobis et merito quare librum pergameneum quem, ut nobis dixisitis, ad opus vestri rescribi facere debebatis et sumi ex quodam alio papireo libro nostro facto, scilicet gestis dive recordacionis domini Jacobi regis Aragonum abavi nostri, nobis tamdiu mittere tardavistis; quare vos rogamus quod si eum rescribi fecistis, alio ipsum rescribi celeriter faciendo, ad nos librum pergameneum supradictum protinus per latorem presencium transmittatis. datum Barchinone .iii. idus septembris anno Domini millessimo .cccxl. tercio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.059, f. 52.
Cf. documents XLVI, XLVII, XLII y XCVI.

CXVIII

Valencia, 15 octubre 1343

PERE III RECONEIX HAVER DONAT QUATRE LLIBRES DE DRET A ARNAU DE MORERA, JOAN FERNANDEZ MUÑOZ, BLAY DAYSA Y JAUME DE FAR, Y TRES A BERNAT D'ULZINELLES

Nos Petrus etc. tenore presentis fatemur vobis dilecto consiliario et thesaurario nostro Bernardo de Ulzinillis legum doctori, quod ex septem libris juris subs-

criptis qui penes vos erant pro parte curie nostre tradidistis et delibrastis de mandato nostro oretenus vobis facto sub distinctis personis quibus nos graciosse concessimus libros ipsos quatuor videlicet: Arnaldo de Moraria vicecancellario, Digestum vetus, et Johanni Ferdinandi Munione legum doctori Inforciatum, et Blasio Daysa consiliario nostro Volumen, ac Jacobo de Faro jurisperito Minorise, Codicem. residuos tres ex dictis septem libris videlicet: Lecturam Odofredi super Codice, Summam Açonis, et Inventarium juris compositum per Berengarium Frivoli retinuistis penes vos de voluntate et mandato nostro, cum nos illos vobis modo simili graciose duxerimus concedendos. in cuius rei testimonium jussimus fieri vobis presentem per quam mandamus magistro racionali curie nostre, vel eius locum tenenti, quod vobis sibi restituente presentem dumtaxat dictos septem libros in vestro compoto admittere tenantur, nullum super hoc faciendo vobis notamentum, dubium vel eciam questionem. datum Valencie idus octobris, anno predicto.

Jacobus Conesa, mandato regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.306, f. 140 v.
Cf. document CXVI[1].

CXIX

Tàrrega, 6 febrer 1344

Permís a Romeu de Pal, mestre en Sagrades Escriptures, pera que pugui explicarles als jueus y disputar ab ells

Petrus etc. ffidelibus suis universis et singulis baiulis nostris ubilibet constitutis, ad quos presentes pervenerint, salutem etc. inter alia que precipue nostro regimini congruunt libenter exequimus ea per que fidei catholice cultum novimus augmentari. cum itaque magister Romeus de Pal, scripturas sacras tam novi quam veteris testamenti dedicerit et in eis imbutus tam latina lingua quam ebrayca non modica profunditate noscatur, idcirco volentes ut idem magister indigentibus sue fulgorem comunicet claritatis, vobis et singulis vestrum dicimus et districte per-

1) M. Bofarull: *Colección de Documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, XXXI, 313.

cipiendo mandamus quatenus, quociens et quandocumque idem magister Romeus vos inde requisierit, et judeos aliamarum voluerit congregare ac disputare secum, vel eis verba veritatis exponere fidei ortodoxe, dumtamen intersint inibi prior et lector Predicatorum vel guardianus et lector Minorum loci ubi hec esse contingerint, compellatis ipsos judeos ut conveniant coram illo pro dictis disputacionibus vel exposicionibus audiendis. datum Tarrage sub nostro etc. .viii. idus ffebruarii anno Domini .mcccxliii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.118, f. 112.
A. Rubió y Lluch: Art. cit., revista *Est. Univ. Cat.*, I, 41.

CXX

Perpinyà, 19 agost 1344

PERE III RECOMANA EL OCUPADOR Y PORTADOR D'UNA CAIXA DE LLIBRES, TRETA DEL CASTELL DE PERPINYA

En Pere, per la gracia de Deu rey d Arago etc. a tots e sengles officials e sots meses nostres, als quals les presents pervenran, salut etc. com lo portador de la present, de manament nostre, vaja cuytosament per pendre e occupar e emparar e aportar a nos una caixa de llibres, la qual es estada treta del castell de Perpenya, per ço a vos e a cascun de vosaltres espressament dehim e manam, sots pena de la nostra indignacio, que al dit portador sobre les dites coses donets consell, favor e ajuda. dada en Perpenya, sots nostre segell secret, a .xix. dies de agost en l any de .mcccxliiii.

Predicta littera fuit duplicata, quarum altera tradita fuit mandato regio Arnaldo de Letone, januario, et altera Guillelmo de Palacio, cursori curie, deferendas per eos in partibus Jonquerie et Figuerarum, quod si dictam caxiam invenient, ipsam emparare et ad presenciam regiam reduci faciant.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.123, fol. 9 v.
Id. Cartes reyals de Pere III, any 1.344

CXXI

Barcelona, 30 octubre 1344

PERE III RECOMANA A L'ARQUEBISBE DE SARAGOÇA'L CAPELLÀ SANXO MARTIN, QUE HAVIA ESCRIT UNES GESTES EN VERS SOBRE'LS FETS DEL REY

Petrus Dei gracia rex Aragonum, Valencie, Maioricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis ac Ceritanie, reverendo in Christo patri Petro divina providencia Cesarauguste archiepiscopo, salutem et dileccionem. quia Sancius Martin capellanus, super negotiis nostris quedam gesta dictamina ad futurorum memoriam ritimica, non sine magno labore, ornate duxit componenda, ob quod tenemur eum prosequi gracia et favore, propterea paternitatem vestram rogamus quatenus nostri honoris respectu, eundem clericum habeat comendatum, sibique providere placeat de aliquo officio vel decenti beneficio ex quo vitam competentem habere valeat et melius nostris serviciis inherere, hoc quippe nobis gratum adveniet et regraciabimur illud vobis. datam Barchinone sub sigillo nostro solito, cum sigilla nova nondum fieri fecissemus, tercio kalendas novembris anno Domini millessimo .cccxl. quarto. signatam.

Arx. Cor. Aragó: Cartes reyals de Pere III, octubre 1.344[1].

CXXII

Barcelona, 11 novembre 1344

PERE III AUTORISA AL CIRURGIÀ RAMON BONET PERA EXERCIR EL SEU OFICI A MORELLA, Y L'ABSOL DE LES PENES EN QUE POT HAVER INCORREGUT PER RAÓ DE LES CULPES DE QUE L'ACUSA GUILLEM ÇA SELVA.

Petrus Dei gracia rex Aragonum, Valencie, Maioricarum, Sardinie et Corsice

1) Al peu del document, y en lletra de l'epoca, s'hi llegeix lo següent:

Domine, ritimicum est, ut vos melius scitis, natura certi dictaminis, quia dictamen est triplex: prosaicum, metricum et ritimicum.

D. Francisco de Bofarull donà noticia d'aquest document, sense publicarlo, en el seu estudi *Los códices, diplomas é impresos en la Exposición Universal de Barcelona de 1888*, pàg. 55.

comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, dilecto nostro uxerio armorum Guillelmo de Masdovelles justicie Morelle, vel eius locum tenenti, salutem et dileccionem. pro parte universitatis ville Morelle nobis fuit cum humili instancia intimatum, quod cum ipsa universitas indigeret et etiam nunc indigeat aliquo bono cirurgico qui arte utatur cirugie in villa pretacta, eadem universitas seu aliqui singulares ex ea procurarunt quod Raimundus Bonet de villa Tarrege qui, ut asseritur, in dicta arte utique expertus existit, veniret ad dictam villam, ad quam ea causa accessit et cum esset ibi in ibique per aliquod tempus existisset et usus fuisset utiliter ac bene arte predicta, plures bonas et utiles curas faciendo, Guillelmus ça Selva eiusdem artis, plus inductus invidia quam alia ratione, acusavit dictum Raimundum coram nobis dicendo ipsum in nonnullas penas incidisse eo quia sine examinatione usus fuerat arte predicta. et non contentus de hiis, cum dictus Raimundus quendam affinem seu amicum eiusdem Guillelmi per quem ipse fuerat vulneratus percussisset, et dicta de causa se inmisisset in monasterio ffratrum Minorum dicte ville, dictus Guillelmus peciit per dictum Raimundum sibi assecuramentum prestari, et cum dictus Raimundus metu captionis seu metu etiam amicorum dicti Guillelmi non fuisset ausus ipsa die qua dictum assecuramentum fuit petitum prestari, exire monasterium antedictum usque in crastinum ... vos ipsum ab eodem monasterio extraxistis et propterea dicatur ipsum Raimundum nonnullas penas incurrise; et pro parte ipsius universitatis nobis supplicatum extiterit ut dictas penas dicto Raimundo remitere, nec minus eidem utendi dicta arte in dicta villa et eius aldeis et terminis licentiam concedere dignaremur: idcirco suplicationi huius faventes benigne vobis dicimus et mandamus quatenus si contra dictum Raimundum querelator privatus non sit, dictas penas ab eodem Raimundo seu manulevatoribus ac fideiussoribus suis minime exigatis, super permitendo tamen ipsum Raimundum uti arte pretacta, formam de foro super hiis ordinatam per vos servari volumus et jubemus. datum Barchinone tertio idus novembris, anno Domini millessimo trecentessimo quadragessimo quarto.

Arx. Cor. Aragó: Cartes reyals de Pere III, novembre 1344.

CXXIII

Perpinyà, 2 desembre 1344

PERE III MANA ENTREGAR A NICOLAU LOPEZ DOTENÇA, DE LA SEVA CAMBRA, BAIX INVENTARI, TOTS ELS CAVALLS, COFRENS, LLIBRES, VAIXELLA, MONEDA, ROBES, ETC., QUE'L REY JAUME DE MALLORCA Y ELS SEUS DEIXAREN A PUIGCERDA.

Lo rey d Arago.

Manam vos que al amat de la cambra nostra Nicholau Lopez Dotença, lo qual trametem a vos per la raho davall scrita, donets e liurets, e donar e liurar façats, cavalls, cofres, libres, vexella, moneda, robes, joyes, cappella, e tots qual se vol bens que l alt en Jacme de Mallorcha o sa companynna jaquiren a Puycerda, o en aqueixes parts, ffaent fer inventari per ma de notari publich de les dites coses que al dit Nicholau seran liurades. e aço no mudets ne alarguets per nenguna manera. volem, empero, que manets que vingan ab ell en guarda de les dites robes aquelles companynnes de cavall o de peu que tornar se dejen, o altres ab qui vingan sens perill. dada en lo castell de Perpennya, sots nostre segell secret, a .ii. dies de desembre en l any de .mcccxliiii.

Fuit directa nobili Guillelmo de Bellaria gobernatori Rossilionis et Ceritanie.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.122, f. 67.

CXXIV

Perpinyà, 11 desembre 1344

PERE III SE QUEIXA AL SEU PROCURADOR DELS COMTATS DE ROSSELLÓ Y DE CERDANYA DE QUE HAGI PENYORAT ELS LLIBRES DEL REY JAUME DE MALLORCA Y MANA QUE'LS HI ENVII

En Pere, per la gracia de Deu rey d Arago, de Valencia, de Mallorca, de Sardenya, de Corcega e comte de Barchinona, de Rossello et de Cerdanya. al feel seu en Bernat Ramon, procurador de les rendes e drets nostres dels comtats

de Rossello e de Cerdanya, salut e gracia. ffem vos saber que a nos es greu com havets meses penyora dels libres nostres qui eren aqui romases del alt en Jacme de Mallorques e de ses companyes. per que us manam expressament, sots pena de la nostra indignació, que, vista la present, tragats tots los dits libres e ls nos trametats aci et fets altres obligacions per les quantitats per les quals jahen los dits libres. et aço en alguna manera no mudets. dada en Perpinya, sots nostre segell secret, a .xi. dies de desembre, en l any de .mcccxliiii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.122, f. 74.

CXXV

Perpinyà, 15 març 1345

PERE III PREGA AL BISBE ARNAU DE GERONA QUE LI ENVII TOTES LES CRONIQUES DELS FETS O NEGOCIS ANTICHS PER FERNE TRAURE TRESLLAT

Petrus etc. venerabili in Christo Arnaldo divina providencia episcopo Gerundensi salutem etc. rogamus vos attente quatenus per latorem presentis mittatis nobis omnes cronicas gestorum sive negociorum antiquorum quas habeatis penes vos ut inde transumptum recipi faciamus cum nos plurimum in hu...... talibus delectemus. ex hoc enim nostre non modicum complacebitis voluntati. datum Perpiniani idus marcii anno Domini .mcccxliiii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.060, f. 12.

CXXVI

Perpinyà, 8 agost 1345

PERE III RECLAMA UNA BIBLIA QUE FOU DE JAUME DE MALLORCA

Petrus etc. venerabili in Christo patri Petro divina providencia Urgellensi episcopo salutem etc. sicut quorundam fidedignorum relacione fuimus legittime informati per quendam fratrem ordinis sancti Augustini, qui se nominabat germanum incliti Jacobi de Maiorica, quedam biblia que fuit dicti incliti Jacobi de Maiorica, Vitali Maurini locum tenenti officialis vestri in villa nostra

Podii Ceritanie extitit tradita in comanda et adhuc per dictum Vitalem, ut ecerto didicimus, detinetur, pro ut per camerarium et helemosinarium monasterii de Ripullo, quibus dictus Vitalis per suas literas scripsit si dictam ab eo volebant emere bibliam, poteritis clare et liquide informari; verum cum nos dictam bibliam que ad nos cum aliis bonis dicti incliti Jacobi pleno iure devoluta existit habere omnino velimus, ideo vos requirimus et monemus instanter, rogantes quatinus dictam bibliam ad manum vestram recipiatis, ipsamque ad nos protinus transmittatis in hiis si placet, taliter vos habendo quod nos totaliter habere possimus bibliam memoratam. hoc nempe nobis valde gratum adveniet et regraciabimur vobis multum. datum Perpiniani .vi. idus augusti anno Domini millessimo .cccxl. quinto.

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

Arx. Cor. Argó, reg. 1.060, f. 79 v.[1]

CXXVII

Valencia, 17 abril 1346

PERE III ORDENA QUE'S PAGUI A JAUME CAPCIR, CAPELLÀ DE L'IGLESIA DE SANT JOAN DE LA VILA DE PERPINYÀ, LA COPIA DEL LANÇALOT

Petrus Dei gratia rex Aragonum etc. ffidelibus nostris procuratoribus reddituum et jurium nostrorum comitatuum Rossilionis et Ceritanie, salutem etc. cum fidelis noster Jacobus Capcir, capellanus ecclesie Sancti Johannis ville Perpiniani, de [speci]ali mandamento scribi fecerit quendam librum vocatum de Lançalot, qui penes ipsum adhuc .... idcirco vobis dicimus et mandamus quatenus incontinenti satisfaciatis ei de salario et labore sibi pertinente racione predicta, et facta solucione recuperetis ab eodem dictum librum, quem nobis ilico transmitatis, et presentem cum apocha de soluto. nos enim per presentes mandamus magistro racionali curie nostre quod quantitatem quam sibi dicta de causa exsolveritis, in nostro recipiat computo et admitat,

1) Els documents dels folis 106 y 122 v. d'aquest registre se refereixen a la meteixa Biblia.

vobis sibi presentem et dictam apocham exhibentibus. datum Valencie .xv. kalendas madii anno Domini .mcccxl. sexto.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.309, f. 70 v.
Cf. document CV.

CXXVIII

Valencia, 3 juny 1346

Pere III escriu als jurats y prohomens de Saragoça que'ls han demanat la traslació an aquesta ciutat de l'Estudi General de Lleyda, que quan sigui a Poblet resoldrà aquest assumpte.

Petrus etc. dilectis et ffidelibus juratis et probis hominibus civitatis Cesarauguste salutem et dileccionem. vestram noviter recepimus litteram per quam nobis suplicastis quod cum paciarii et probi homines civitatis Ilerde privilegiis per nostros predecessores concessis eidem civitati et per nos confirmatis, pretextu studii generalis quod est in civitate eadem, et dicto studio renunciare intendant, similia privilegia supradictis et dictum generale studium vobis et dicte civitati Cesarauguste concedere de benignitate regia dignaremur. qua littera et contentis in ipsa, pleno intellectu susceptis respondentes littere ante dicte pro bono habemus quod cum nos in monasterio Populeti ad quod in brevi, Deo propicio, intendimus dirigere gresus nostros fuerimus personaliter constituti, super jam dictis ad nos vestros nuncios transmitatis, et tunc, habito diligenti consilio super contentis in litera antedicta, providebimus in eisdem, ad quod racionabiliter fieri poterit predictis. datum Valencie tercio nonas junii anno Domini .mcccxl. sexto.

Matheus Adriani mandato regis facto.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.060, f. 178.
Cf. documents XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXVII, LXX, LXXII.

CXXIX

Monestir de Poblet, 6 juliol 1346

PERE III ENCOMANA A PERE DE PASEYA LA CONSERVACIÓ DELS INSTRUMENTS, REGISTRES Y ESCRIPTURES CONSERVATS EN L'ARXIU REYAL DE BARCELONA

Petrus etc. ffideli de scribania nostra Petro Passeya nunc in curia nostra presenti salutem et graciam, cum pro recognoscendis et conservandis instrumentis, scripturis et registris que in archivo nostro regio Barchinone recondita sunt, ne corrosionibus tinearum seu arnarum morsibus vastari valeant seu consumi, prout actenus diversimode sunt corrosa, ordinaverimus et velimus ut ad civitatem Barchinone vos personaliter conferatis, ideo vobis dicimus et mandamus quatenus, visis presentibus, ad dictam civitatem Barchinone accedatis in eadem, personaliter amodo et continuam residenciam faciendo, visitando et ingrediendo diebus singulis vel illis quibus vobis videbitur expedire et necessarium fuerit, domum dicti archivi, ac recognoscendo instrumenta et scripturas et alia que in dicto archivo sunt recondita tam in armariis et caxis quam extra, et ea fideliter .... ac conservando, excuciendo ea a pulvere, et ipsa taliter dirigendo et conservando ut a dictarum tinearum morsibus et arnarum corrosionibus amodo preserventur illesa. nos enim volumus et vobis tenore presentis concedimus ut habeatis consimilem portionem diebus singulis unius equitature quam recipitis ordinarie in curia nostra, videlicet pro die qualibet tres solidos barchinonenses, et in prima die mensis aprilis cuiuslibet anni, centum quincuaginta solidos pro vestitu prout ea recipitis in curia nostra, ac si in eadem curia nobis servicium exhiberetis in scribania ut consuevistis mandantes per presentem ffideli scriptori portionis domus nostre Petro de Boscho vel alii cuicumque pro tempore dicto officio presidenti, ut per tres anni tercias et in kalendis mensis aprilis anni cuiuslibet vobis albarana quitacionis et vestitutus videlicet ad racionem tres solidorum pro die qualibet et centum quincuaginta solidos Barchinone pro vestitu faciat atque tradat seu tradi faciat, sicut si continue nostram curiam sequererit, mandantes etiam fideli scriptori nostramque scribaniam regenti ac tenenti sigilla nostra Francisco de Prohomne quod claves dicti archivi et armariorum et caxiarum vobis tradat, necnon ipse vel quicumque alius qui pro tempore dictam reget scribaniam nostraque sigilla teneat, dictam portionem et

vestitutum de denariis jurium sigillorum vobis per tres tercias et in kalendis mensis aprilis anno quolibet non persolvat, recuperando a vobis tum albarana scriptoris porcionis domus nostre in solucione qualibet pro ut est fieri assuetum. volumus insuper ac vobis licentiam impertimur quod a subditis nostris illis videlicet quibus, mandato nostro aut nostri cancellarii vel sigilla nostra tenentis, transumpta vel copias aliquarum cartarum vel literarum vel aliarum scripturarum tradideritis tam racione laboris indagacionis, quam pro ipsis copiis salarium decens recipiatis et licite recipere valeatis. datum in monasterio Populeti pridie nonas julii anno Domini .mccc. quadragesimo sexto.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.060, f. 186.

CXXX

Monestir de Poblet, 17 juliol 1346

PERE III DEMANA AL RECTOR DE LA CAPELLA DEL CASTELL DE PERPINYÀ ELS QUADERNS EN ELS QUALS ESTÀ ESCRIT L'OFICI DE L'EXALTACIÓ DE LA SANTA CREU

Petrus etc. ffideli nostro Guillelmo Rubi rectori capelle nostre castri ville Perpiniani salutem etc. cum in nostra capella officii ordinarii super processionem exaltacionis sante crucis copiam habere velimus, ideo volumus et vobis dicimus et mandamus quatenus quatuor vel quinque ex quaternis qui penes vos sunt, in quibus dictum officium scriptum est, religioso et dilecto nostro capellano majori fratri Guillelmo de Ferraria protinus transmitatis, sic quod ipsa quaterna in festo sante crucis mensis septembris primi venturi infalibiliter habere possit. datum in monasterio Populeti .xvi. kalendas augusti anno Domini .mcccxlvi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.061, f. 6.

CXXXI

Monestir de Poblet, 28 agost 1346

PERE III MANA QUE SE LI TRAMETIN ELS TESTAMENTS DELS COMTES DE BARCELONA QUE S'HAN DIT RAMON BERENGUER

Lo rey d Arago.

Deym vos e us manam que encontinent, vista la present, cerquets en lo nostre

Archiu tots testaments de comtes de Barchinona qui hagen haut nom (?) Ramon Berenguer, dels quals fets translat e aquell nos trametets encontinent sens tardar. dada en lo monestir de Poblet, sots nostre segell secret, a .xxviii. d agost, en l any de Nostre Senyor .mcccxlvi.

Al feel de la germania nostra en P. Pesseya.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.126, f. 87.

CXXXII

Lleyda, 17 setembre 1346

PERE III MANA AL PINTOR FERRER BASSA QUE LI ENVII ELS RETAULES QUE PER ORDRE DEL REY VA FER PERA LA CAPELLA DEL CASTELL DE LLEYDA

Petrus etc. ffideli suo Ferrario Bassa, salutem etc. volumus ac vobis mandamus quatenus, visis presentibus, mittatis seu etiam defferri faciatis illas retabulas quas ad opus capelle castri nostri Ilerde fecistis de mandato nostro. quoniam quidque in eis, vel earum racione, expedistis, vobis incontinenti satisfieri proculdubio faciemus. datum Ilerde .xv. kalendas octobris anno Domini .mcccxlvi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.061, f. 24.
Cf. sobre'l mateix pintor els documents LXXXVIII y CII.

CXXXIII

Lleyda, 21 setembre 1346

PERE III ORDENA A FERRER DE MAGAROLA, DE LA SEVA ESCRIVANIA, QUE IMMEDIATAMENT VAGI A BARCELONA PERA CONTINUAR AB EN FRANCISCO DE FOIX EL LLIBRE EN PERGAMÍ SOBRE'L PROCÉS CONTRA EN JAUME DE MALLORCA, QUE'L REY VOL QUE PER FUTURA MEMORIA SIGUI CONSERVAT EN L'ARXIU DEL PALAU DE BARCELONA.

Petrus etc. ffideli de scribania nostra Ferrario de Magarola, salutem etc. dicimus et mandamus vobis expresse quatenus incontinenti, visis presentibus, accedatis personaliter ad civitatem Barchinone, ubi una cum fideli scriptore nostro

Francisco Fuxi sollicite intendatis circa ordinacionem processus per nos facti contra inclitum Jacobum de Montepesulano, ut eo in ordine posito pro ut decet, possimus compleri, facere et continuari librum pergameneum modo jam inceptum, quo prefacto illum reponi facere valeamus in archivo regio palacii Barchinone ad memoriam futurorum. datum Ilerde .xi. kalendas octobris anno Domini .mcccxlvi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.061, f. 24.

CXXXIV

Valencia, 19 janer 1347

PERE III RECLAMA LES MORALIA DE JOB, EN DOS VOLUMS, QUE FOREN DEL DIFUNT ARQUEBISBE DE TARRAGONA, DE L'ANTIGA ORDE DEL TEMPLE, FUNDANTSE EN LA DONACIÓ FETA PEL PAPA AL REY JAUME II DELS BÉNS DELS TEMPLERS.

Petrus etc. dilectis nostris priori sedis Terrachonie et Petro de Angularia capellano sedis eiusdem, manumissoribus ultimi testamenti reverendi Arnaldi quondam, archiepiscopi dicte sedis, salutem et dileccionem. cum nos quendam librum qui vocatur Moralia Jop, in duobus voluminibus consistentem, qui inventus existit inter libros qui fuerunt archiepiscopi supradicti, et qui fuit ordinis quondam Templi, quique etiam ad nos pertinet racione donacionis per dictum tum sumum pontificem facte serenissimo domino Jacobo regi Aragonum, memorie recolende, avo nostro, de omnibus bonis mobilibus ordinis supradicti, dilecto et religioso ffratri Guillelmo .... Predicatorum ordinis, inquisitori heretice pravitatis, tradi per vos et dari omnino velimus, ideo vobis dicimus et mandamus quatenus dictum librum tradatis ilico ffratri Guillelmo prefato vel cui voluerit loco sui. et hoc nullatenus inmutetis, prout nobis servire cupitis et placere, recuperando ab eo apocham per quam fateatur idem frater Guillelmus predictum librum recepisse a vobis. datum Valencie quartodecimo kalendas ffebruari, anno Domini millessimo .cccxl. sexto.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.310, f. 138.

CXXXV

Valencia, 27 febrer 1347

PERE III TRACTA D'UN DRAP AB LES FIGURES DELS NOU GRANS CAVALLERS QUE LI HAVIA APORTAT D'AVINYÓ EN RAMON BOYL

Lo Rey d Arago.

Fem vos saber que l amat conseller nostre en Ramon de Boyl nos aporta d Avinio, depentes en un drap, les ymages dels reys devall scrits, es assaber: de Julius Cesar, Ector, Alexandre, Judes Macabeu, David, Josue, Carles Maynes, Godofre de Billo, e del rey Artus, les quals ymagens, segos que havem entes, foren tretes d aquelles semblants qui son a l alberch qui fou de .... que son .... en qual .... de nostre senyor Jhesucrist perço .... dites istories o epitafis e de totes les coses demunt dites e de la manera en que estan nos trametats clarament e departida translat ab plenera informació per lo portador de la present, sabent que d aço ns farets plaer e us ho grahirem molt. datum en Valencia, sots nostre segell secret, a .xxvii. de febrer en l any de Nostre Senyor .mcccxlvi.

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

Al amat nostre ...... deç Collell, tresorer de la seu de Gerona.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.126, f. 161.

CXXXVI

Perpinyà, 25 juny 1347

PERE III ORDENA ALS COMISSARIS QUE HAN DE REBRE Y OCUPAR ELS BÉNS DELS REBELLES DE CONFLENT, QUE DELS DITS BÉNS INDEMNISIN A VICENS JAUBERT, JUTGE DE DITA TERRA, TOTS ELS SEUS LLIBRES DE DRET CIVIL Y LES DEMÉS COSES D'ELL Y DELS SEUS QUE LI FOREN ROBATS EN L'AGRESSIÓ DEL REY JAUME DE MALLORCA CONTRA VILAFRANCA.

Petrus etc. ffidelibus nostris comissariis deputatis per nos ad recipiendum et occupandum bona quorumcumque rebellium nostrorum terre Confluentis, salutem etc. exponuit ffidelis noster Vincencius Jauberti judex ordinarius Confluentis,

quod nuper in agressione noviter facta per inclitum Jacobum de Montepessulano in Villafrancha et quibusdam aliis locis Confluentis, fuerunt sibi capti et raubati omnes libri juris civilis infrascripti, nec minus alia bona mobilia que habebat, videlicet: liber Codicis, valoris quindecim libras et amplius; Digestum vetus valoris .xxv. libras et amplius; Volumen, valoris triginta libras vel circa; Digestum novum, valoris quadraginta libras vel circa; Speculum juris, valoris quadraginta libras vel circa; Libella Rotffredi, cum quibusdam questionibus ei annexis valoris decem libras et amplius; item quidam Liber questionum doctorum antiquorum sparssarum, valoris centum solidos et amplius. item raube lectorum et indumentorum suorum ac eius uxoris, cum perlis et paraturis et aliis arnesiis, necnon anuli cum lapidibus virtuosiis et alii lapides preciosi et jocalia et alia arnesia sua et dicte uxoris sue, ac familie ipsius, comuni extimacione valentis centum libras barchinonenses et amplius. item omnia meliora instrumenta sua et dicte uxoris sue, et cuiusdam filie sue nupte uxoris Guillelmi Dalmacii domicelli, reparacione indigencia, in quibus reparandis oportebit, ut asseritur, eundem exponentem expendere decem libras vel circa. et nichilominus plura alia dampna rerum suarum ultra interesse singulare dictorum librorum et mortis periculum proprie persone et trium liberorum suorum continuo ibi remanensium pertransivit, ut fertur, pro deffensione dominacionis nostre. quare vobis dicimus et mandamus quatinus .... de bonis dictorum rebellium satisfaciatis prefato Vincencio in eo quod dampnificato constat, juxta formam comissionis vobis facte, recuperando ab eo presentem cum apocha de soluto. nos enim mandamus magistro racionali curie nostre, vel alii a vobis compotum audituro, quod quicquid racione predicta exolveritis, in vestro recipiat compoto et admitat, vobis exibente cautelas necesarias ad premissa. datum Perpinniani .vii. kalendas julii anno Domini .mcccxl. septimo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.311, f. 104 v.

CXXXVII

Valencia, 3 febrer 1349

PERE III ORDENA A FRANCESCH ROYS, CIUTADÀ DE MALLORCA, QUE ENTREGUI AL MESTRE SALAMÓ EL LLIBRE SARRAINESCH QUE HA D'ACABAR D'ARROMANÇAR

Lo rey d Arago.

Com nos aquell libre vostre sarrainesch, lo qual maestre Salamo ha ja comen-

çat d aromançar en nostra lengua, vulam de tot en tot haver en nostre romanç, per ço us pregam quell dit libre prestets al dit maestre Salamo, per tal que l puga acabar e trametre a nos aquell que haura aromançat. dat en Valencia, sots nostre segell secret, a .iii. dies anats del mes de febrer, en l any de Nostre Senyor .mccclxviii.

Al feel nostre en Francesch Roys, ciutada de Mallorca.

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.131, f. 177 v.

CXXXVIII

Valencia, 3 febrer 1349

PERE III ORDENA AL MESTRE SALAMÓ, JUEU DE MALLORCA, QUE ACABI D'ARROMANÇAR EL LLIBRE SARRAINESCH QUE LI DEIXARÀ EN FRANCESCH ROYS

Lo rey d Arago.

Fem vos saber que nos pregan escrivim an Francesch Roys que us prest aquell libre sarraynesch que vos havets començat d arromançar, per que volem e us manam que del dit en Francesch lo dit libre procurets .... acabar pus tost que porets .... sots nostre segell secret, a .iii. dies anats del mes de febrer, en l any de Nostre Senyor .mccclxviii. [1]

Al maestre Salamo, jueu de Mallorca.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.131, f. 177 v.

CXXXIX

Valencia, 7 febrer 1349

DESITJANT PERE III CONTINUAR EL LLIBRE DE LES SEVES GESTES, ORDENA A BERNAT DE TORRE QUE LI ENVII DESSEGUIDA

Rex Aragonum.

Cum nos librum gestorum nostrorum, qui penes vos est, omnino habere

1) L'anterior y següent documents són datats a Valencia.

velimus, ut ipsum continuare possimus, ideo vobis dicimus et mandamus quatenus incontinenti, visis presentibus, omni mora postposita, cum dicto libro ad nostram presentiam accidatis, aut dictum librum nobis confestim mitatis per presencium portatorem; et hoc minime inmutetis. datum Valencie sub nostro sigillo secreto .vii. idus februarii, anno .mcccxl. octavo.

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

Fideli de scribania nostra Bernardo de Turri.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.131, f. 179 v.

A. Pagès: *Recherches sur la Chronique catalane atribuée à Pierre IV d'Aragon*, en la *Romania*, XVIII, 238.

E. G. Hurtebise: Art. cit., *Rev. Bib. Cat.*, IV, 213.

CXL

Valencia, 13 febrer 1349

PERE III DEMANA A ANTONI DES COLLELL UN LLIBRE DE LES CRÒNIQUES

Aquesta es la missatgeria comanada an Thomas de Marza, cavaller e conseller del senyor rey deydora al sant pare.

....

En un dels capítols se llegeix:

Item que recapte d en Anthoni des Colell lo libre de les Croniques que te e do li la letra que li va sobre aço.

....

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.130, f. 28[1].

CXLI

Valencia, 11 març 1349

PERE III DEMANA UN RELLOTGE Y UN ASTROLABI

Rex Aragonum.

Cum nos orologium et stralabrium que fuerunt fidelis fisici nostri Ferdinandi

1) El Sr. González Hurtebise va donar noticia d'aquest document (art. cit., pàg. 211).

Dayessa necessaria habeamus, idcirco vobis dicimus et mandamus vos rogantes quatenus dicta orologium et stelabrium nobis incontinenti, visis presentibus, transmitatis; nos enim vobis, aut cui volueritis, pro ipsis precium condecens faciemus exsolvi. datum Valencie sub nostro sigillo secreto quinto idus marcii anno Domini .mccccxl. octavo.

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

Dilecto nostro Eximino Martini, officiali Unius Castri.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.131, f. 191.

CXLII

Valencia, 21 març 1349

PERE III DEMANA'L LLIBRE DE LES CRÒNIQUES, QUE LI HAVIA PROCURAT L'ARDIACA DE BARCELONA, ANTONI DES COLLELL

Petrus etc. dilecto nostro Anthonio de Colello, archidiacono Barchinone salutem et dileccionem. rogamus vos attente quatenus librum canonicarum quem nobis, ut vestre innuebant littere, procurastis, tradatis dilecto consiliario nostro Thome de Marciano, militi, qui nobis librum deferet antedictum. datum Valencie .xii. kalendas aprilis anno Domini .mccccxl. octavo.

Matheo Adriani, mandato domini regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.062, f. 160.
Cf. document CXL.

CXLIII

Tortosa, 4 maig 1349

PERE III DEMANA A FERRER DE MAGAROLA QUE LI TRAMETI LES CRÒNIQUES DELS REYS DE CASTELLA, DE NAVARRA Y PORTUGAL

Lo rey.

Deim vos e manam que, vista la present, nos trametats les croniques dels reys de Castella, de Navarra e Portugal, les quals son en paper scrites. e

aço no lequiets com les haiam cuytadament mester. dada en Tortosa, sots nostre segell secret, a .iiii. dies de maig de l any .mcccxlix.

Fuit directa Ferrario de Magarola.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.224, f. 1.[1]

CXLIV

Valencia, 28 juliol 1349

PERE III MANA PAGAR A RAMON D'OLIVER, HABITADOR DE PERPINYÀ, EL SEU SALARI PER RAÓ D'UNA COPIA DEL LLIBRE DE LA TAULA RODONA FETA PER MANAMENT SEU

Petrus etc. ffidelibus nostris procuratoribus regiis comitatuum Rossilionis et Ceritanie, qui nunc sunt et pro tempore fuerint salutem etc. cum Raymundo Oliveri nepoti Bernardi de Valle habitatoris Perpiniani debeatur per nostram curiam certa peccunie quantitas in et pro salario sibi taxato racione cuiusdam libri nuncupati Tabula rotunda quem ad opus nostri et de nostri mandato conscripsit, nosque super peccunia que racione dicte procuracionis nunc est vel erit penes vos quicquid eidem dicta de causa debeatur, cum presenti duxerimus assignandum; ea propter vobis dicimus et mandamus quatenus de peccunia curie nostre ad manus vestras, racione dicti vestri officii, perventura, seu que jam est penes vos, tribuatis et solvatis jam dicto Raymundo Oliverii, seu dicto eius avunculo, aut cui vel quibus ipsi voluerint eorum loco, quantitatem quam dicta de causa eidem deberi inveneritis, recuperando ab eo seu ab eis, facta solucione, presentem et dictam litteram debitoriam cum apocha de soluto, quoniam nos per presentem mandamus magistro racionali curie nostre seu cuicumque alii a vobis de premissis compotum audituro, quod quidquid, racione predicta, eidem exsolveritis, in vestro compoto recipiat et admitat, vobis sibi exhibente presentem et dictam litteram cum apocha de soluto. datum Valencie .v. kalendas augusti anno Domini .mcccxlix.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.313, f. 115.

1) El Sr. González Hurtebise va donar el resum d'aquest document (art. cit., pàg. 211).

almam personam vestram conservet Altissimus suo sancto servicio per tempora longiora. datum Valencie .vi. kalendas novembris anno Domini .mcccxl. nono.

Arx. Cor. Aragó, reg. 556, f. 31 v.

CXLVI

Valencia, 6 janer 1350

LA REINA LEONOR ENCARREGA A TOMÀS DE MANCA QUE LI COMPRI A AVINYÓ, ENTRE ALTRES OBJECTES, UN MISSAL, UN OFFICIER Y UN SANTORAL EN UN O DOS VOLUMS

Alienora, regina d Arago.

En Thomas de Manca: be sabets los capitols que us liuram com anas a Avinyo, entre los quals era contengut que ns comprassets algunes joyes en aquells specificades, perque volem e us manam que totes aquelles coses nos comprets, exceptant lo palafre del qual havem açi recapte, e res ne ...... nos comprats les coses sequents, ço es ...... a obs de nostres donzelles, belles e gentils, cascuna de .x. a .xii. libras barchinonenses; item .i. missal ab cant de consueta romana; item .i. officier e .i. santoral en .i. volum si l trobats, si no en dos. e per tal que no duptets en les dites coses a comprar, vos significam que nos per altra letra nostra havem manat an Ramon de Terrats, procurador nostre de Copliure, que dels diners de les nostres rendes pach a vos, ho a qui vos volrets, ço que haurets bestret en les dites coses. item volem que en tot cas supliquets al sant pare, segons ja en los dits capitols era contengut, per la senyora infanta dona Constança molt cara sor nostra, eleta del monestir de Santa Clara de la ciutat de Messina, que puxa exir del monestir ab .iii. ho ab .iiii. sors d aquell monestir e anar ab covinent e honesta companya en aquelles parts que a ella plaura. dada en Valencia a .vi. dies del mes de janer del any de Nostre Senyor .mcccxl. nou.

Domina regina mandavit mihi Bernardo de Podio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.563, f. 40.

niendo, stando, morando, et redeundo cum omnibus bonis suis. nos enim huius serie dicto studio generali et doctoribus, magistris et aliis quibuscumque inibi in quacumque facultate docentibus et scolaribus adicentibus in eodem, omnia et singula privilegia, inmunitates et libertates, consuetudines et franquitates quibus uti et gaudere est solitum in studio Ilerdense, mandamus et volumus universis et singulis illuc ire volentibus ad legendum, audiendum et studendum in quacumque sciencia inviolabiliter observari; concedentes ac huiusmodi serie imperantes consulibus dicte ville Perpiniani quatenus locum congrium in eadem eligant et designent, pro ut eis videbitur, in quo dicti doctores, magistri pariter et scolares honeste ac comode valeant habitare, et eisdem hospicia sibi congruentibus salariis sive legateriis faciant et ordinent ministrari. mandantes per presens privilegium gubernatori nostro dictorum comitatuum Rossilionis et Ceritanie ceterisque officialibus nostris et ipsorum loca tenentibus ac nostris subditis quibuscumque dicte ville Perpiniani presentibus et qui pro tempore fuerint, quatenus huiusmodi concessionem firmam habeant et observent et dictis doctoribus, magistris et scolaribus ad ipsum studium undecumque venientibus, ipsos benigne recipiendo ac favorabiliter admittendo, dicta privilegia et libertates per nos vel predecessores nostros dicto Ilerdense studio indulta pariter et concessa, observent absque violacione et interrupcione aliqua inconcusse. iniungentes nichilominus per presens privilegium gubernatori prefato, quatenus per jurisdiccionem sibi comissam, nostram huiusmodi concessionem solerter studeat publicare cum fuerit requisitus per consules dicte ville Perpiniani. in cuius rei testimonium presens privilegium nostrum bulla nostra plumblea comunitum fieri jussimus atque tradi. datum Cesarauguste .xiii. kalendas aprilis anno Domini .mccclxix.

Signum ✠ Petri Dei gratia regis Aragonum, Valencie, Maioricarum, Sardinie et Corsice comitisque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie.

Signum Alamandi Petri de Verduno scriptoris dicti domini regis qui ad mandatum ipsius, hoc scribi feci cum literis in raso positis etc.

Dominus rex de certa sciencia mandavit Alamando Petri de Verduno.

Arx. Cor. Aragó, reg. 890, f. 150.

CXLVIII

Saragoça, 20 març 1350

Pere III escriu al papa Clement VI demanantli que concedeixi al nou Estudi General de Perpinyà'ls meteixos privilegis dels de Montpeller y Tolosa

Sanctissimo ac beatissimo in Christo patri et domino domino Clementi divina providencia sacrosante Romane et universalis Ecclesie summo pontifici, Petrus etc. eius filius humilis et devotus pedum oscula beatorum. clementissime pater et domine. quia Deo propicio per quem vivimus et regnamus, cui omnes actus nostros offerrimus, cui omne quod boni agimus imputamus, in regnis et principatu vigilancie nostre subiectis, desideramus multos prudentes et providos fieri per sciencíarum haustum et semina doctrinarum, qui facti discreti per studium et per observacionem justi juris deserviant illi cui serviant omnia et nobis per cultum justicie placeant, cuius preceptis omnes precepimus obedire ad laudem omnipotentis Dei et proveccionem multorum ac utilitatem nostrorum fidelium subditorum; et ne nostrorum filii incolarum qui provehi et erudiri desiderant literali docmate et doctrinis compellantur ad investigandas sciencias naciones expetere peregrinas, sed pocius intra nostrum dominium paratam sibi in hoc mensam inveniant unde ipsorum ... aviditatibus satisfiat, in villa nostra Perpiniani in nostro comitatu Rossilionis, Elnensis diocesis, consistente, fecunda in omnibus utique et amena, que fidei puritate, situs habilitate, doctorum de eadem oriundorum sciencie profunditate, allectivis et benignissimis moribus burgensium clare lucet, et in qua necesaria vite hominum satis in competenti foro omni tempore inveniuntur et ad eam per terras et maritimas illa facile transveuntur, auctoritate apostolica generale studium per nostre huiusmodi supplicacionis instanciam fundari nimium ex speciali dono gracie cupimus et concedi, ea propter beatitudini vestre instancia quanta possumus pia devocione humiliter supplicamus, quatenus generale sive universale studium in dicta villa, quam situs sue amenitatis docentibus et adiscentibus reddet penitus graciosam, formare et fundare velitis sub privilegiis, concessionibus graciosis, provissionibus ac professionibus doctorum in facultate qualibet et magistrorum, sub quibus studium Montispesulani vel Tolosani provisione apostolica fundatum extitit et concessum, et juxta peticionem quam ambaxiatores et nuncii dicte ville vestre cle-

mencie sunt propterea oblaturi, quam vestra clemencia dignaremini benigne admittere eamque misecorditer exaudire. et ut dictum studium virorum perfecte sciencium copia nostris temporibus celerius secundetur, quia cedit nobis ad gaudium quod inter ceteros clerici dignitates et beneficia ecclesiastica obtinentes ad adquirenda scienciarum doctrina fructuosa per que in domo domini luce resplendeant, vehementer optamus ut illi per uberes sedis apostolice gracias conferendas eisdem eo amplius ad huiusmodi studium invitentur, quo pociori favore a dicte sedis munificencia se senserint comuniri, iterum vestre sanctitati intimis et devotis affectibus supplicamus, quatenus ut clerici omnes qui et quamdiu in ipso studio infra tempus subscriptum tam legendi vel audiendi in cuacumque facultate permanserint, fructus, redditus et exitus ac perventus omnium dignitatuum, personatuum, officiorum, prebendarum, amministrationum et beneficiorum suorum ecclesiasticorum quorumcumque, cum cura vel sine cura, quantumcumque residenciam exigant personalem cum ea integritate libere percipere valeant, cum qua illos perciperent si in ecclesiis quibus ipsas dignitates, personatus, amministraciones, officia, prebendas et benefficia obtinent personaliter residerent, nec teneantur ad personalem residenciam, nec ad id compelli possint per ordinarios suos vel alios inviti, quodque fructus ipsos possint dicti clerici arrendare vel vendere; et si intra subscriptum temporis spacium morerentur, arrendaciones et vendiciones predicte in sua maneant firmitate, statuto quolibet eciam juramento vallato in aliquo non obstante, dignetur sanctitas vestra, honore et ob ipsius studii et illorum qui ad illud venient ad studendum comodum et augmentum, per sequens decenium continue numerandum favorabiliter indulgere. almam personam vestram conservet Altissimus suo sancto servicio per tempora longiora. datum Cesarauguste .xiii. kalendas aprilis anno Domini .mcccxlix.

Dominus rex mandavit de certa sciencia Alamando Petri de Verduno.

Arx. Cor. Aragó, reg. 890, f. 150. v.

CXLIX

Saragoça, 24 mars 1350

PERE III REGALA A JOAN GIL DE CASTIELLO
LA INSTITUTA, EL DIGEST, LES CLEMENTINES Y LA SUMA DE JAUFRED

Petrus etc. dilecto nostro heredi bonorum Johannis Çapata, merini quondam

nostri mandati ostenderitis vos solvisse, in nostro recipiat compoto et admittat. datum Barchinone .xvi. kalendas augusti, anno Domini .mcccl.

Dominus rex mandavit mihi Alamando Petri de Verduno.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.318, f. 99.
Cf. document CXII.

CLI

Perpinyà, 11 febrer 1351

PERE III DEMANA A LA SEVA GERMANA, LA COMTESA D'URGELL, LA BIBLIA EN VULGAR CATALÀ QUE FOU DE L'INFANT EN JAUME

Lo rey d Arago.

Com nos haiam mester la biblia que es escrita en vulgar cathala, la qual nos donam al alt infant en Jacme, a qui Deus perdo, pare[1] nostre e marit vostre molt car, per ço us pregam affectuosament e curosa que la dita biblia per persona certa nos trametats com pus tost porets, car d aço ns farets senyalat servey e plaer. data en Perpenya, sots nostre segell secret, a .xi. dies de febrer en l any de Nostre Senyor .mcccl.

A la alta dona Cicilia, comtesa d Urgell e vezcomtesa d Ager, axi com a sor a nos molt cara.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.134, f. 177.
J. Coroleu: *Documents històrichs catalans del sigle XIV*, pàg. 56.

CLII

Gerona, 11 abril 1351

PERE III DEMANA AL COMTE DE TERRANOVA EL SALTIRI QUE FOU DE LA DIFUNTA REINA DÒNA MARIA

Lo rey d Arago.

Com nos aquell saltiri que fo de la alta reyna dona Maria, de bona memo-

1) Per un error manifest del registre diu *pare* en comptes de *frare*. Se tracta de l'infant En Jaume, tercer fill d'Alfons *el Benigne*, comte d'Urgell desde 1328, y que morí en 1347, haventse atribuit la seva mort al seu germà'l rey Pere (P. Bofarull: *Los Condes de Barcelona vindicados*, II, 264).

ria, lo qual romas vers vos haiam mester, per ço volem e us pregam e encara us manam que lo dit libre nos trametats per lo portador de la present. dada en Gerona, a .xi. dies d abril en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mcccli.

Hec littera fuit directa.

Al noble e amat conseller nostre en Nicolau de Janvilla, comte de Terranova.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.065, f. 71 v.

CLIII

Barcelona, 10 juliol 1351

PERE III ENCARREGA A MESTRE ALFONSO LA MAJOR DILIGENCIA EN COMPROVAR Y ARROMANÇAR EL LLIBRE DE FIGURES Y ASTRONOMIA QUE LI PORTA EN JOAN GIL DE CASTIELLO.

El rey d Arago.

Maestre Alfonso: rogamos vos que con diligencia vos hayades en el comprovar et romançar aquell livro de figuras et astronomia, el qual vos levo el fiel de la scrivania nostra Johan Gil de Castiello, e d esto nos faredes senyalado servicio e plazer. dada en Barchinona, a .x. dies de julio anno a nativitate Domini millessimo .cccl. primo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.065, f. 111 v.

CLIV

Barcelona, 10 juliol 1351

PERE III ORDENA QUE'S RECOMANI A MESTRE ALFONSO QUE ACABI AB DILIGENCIA D'ARROMANÇAR EL LLIBRE DE FIGURES Y ASTRONOMIA QUE LI HA ENVIAT

El rey d Arago.

.....Gil: mandamos vos que siades diligent et tengades acerca maestre Alfonso que con diligencia se aya en romançar e comprovar aquel livro de figuras e astronomia que le embiemos ...... vos et nos le scrivimos sobre aquesto que ....

de grant diligencia, et assi vos dat e aquella diligencia que conviene en manera que la obra haya espeegament. dada en Barchenona, a .x. dies de julio anno a nativitate Domini .mcccl. primo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.065, f. 112.

CLV

Barcelona, 11 agost 1351

PERE III DÓNA PERMÍS A LA VILA DE MURVEDRE PERA QUE PUGUI NOMENAR UN MESTRE DE GRAMATICA, LLOGICA Y DE LES ALTRES ARTS LLIBERALS

Nos Petrus etc. tenore presentis concedimus vobis Bartholomeo Leo et Petro Balagarii nunciis pro parte ville Muriveteris ad nostram presenciam destinatis, ut in dicta villa propter destruccionem artium liberalium quam multi eiusdem in eisdem instrui incupiunt, possitis habere et ponere unam bonam personam eique salarium constituere, ut vobis expediens videatur, qui legat in eadem gramaticam, logicam et alias liberales artes personis non generosis eiusdem ville, mandans dicto legenti quatenus non teneatur docere personis generosis et ex eis descendentibus sed illis solum de villa et qui participes erunt in construccione salarii supradicti. si vero dicte persone generose erunt participes in construccione salarii, volumus quod idem legens teneatur easdem docere bene et etiam diligenter. in cuius rei testimonium presentem fieri jussimus nostro sigillo munitam. datam Barchinone .xi. die augusti anno a nativitate Domini .mcccl. primo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 894, f. 39[1].

CLVI

Perpinyà, 20 octubre 1351

PERE III MANA QUE LI ENVIIN A PERPINYÀ UNA ESTATUA DE PEDRA, FETA A LA SEVA SEMBLANÇA, QUE'S TROBA A LA VILA DE CASTELLÓ D'AMPURIES

Petrus etc. ffideli nostro procuratori reddituum et jurium regiorum comitatuum Rossilionis et Ceritanie predictorum salutem etc. mandamus vobis qua-

1) V. sobre'l meteix mestre'l foli següent d'aquest registre.

tenus quandam ymaginem lapideam ad similitudinem nostri factam que est in villa Castilionis Impuriarum, ad nos apud villam Perpiniani deferri protinus faciatis, sollicite providendo ne fragi seu destrui valeat quovismodo, et quicquid decostiterit, illud de peccunia vobis commissa officii exsolvatis recuperando inde apocham de soluto. quoniam nos mandamus tenore presentium cuicumque a vobis inde compotum audituro, quod vobis predicta in vestro recipere compoto non recuset, vobis sibi restituente presentem et apocham memoratam. datum Perpiniani .xx. die octobris anno a nativitate Domini millessimo .cccl. primo.

Mandato domini regis, Franciscus Fuxi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.320, f. 90 v.[1]

CLVII

Perpinyà, 23 octubre 1351

PERE III SE FA COMPRAR
ELS DRAPS DELS NOU CAVALLERS Y DE LES DOTZE PASSES Y EL CAVALLER BARGELLO

Petrus etc. dilecto consiliario et thesaurario nostro Berengario de Ulzinellis, legum doctori, salutem etc. mandamus vobis quatenus ematis ad opus nostri illos duos pannos quos vobis dicet dilectus consiliarius noster Raimundus de Villanova, et quorum unus est cum istoria novem militum, et eius precium dicitur esse quinquaginta florenorum auri, alius vero est de raç cum istoria de les .xii. passes et militis Bargello, cuius precium, sicut fertur, est trecentorum florenorum auri; quequidem precia exsolvatis, et recipiatis apocham de soluto ab illis quibus eadem duxeritis exsolvenda. datum Perpiniani sub nostro sigillo secreto .xxiii. die octobris anno a nativitate Domini .mcccli.

Rex Petrus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.138, f. 75.

1) El rey torna a demanar l'estatua'l 22 d'octubre de 1351 (reg. 1.138, f. 77). L'autor d'aquesta estatua fou el Mestre Aloy, de qui's parla en els documents CXII y CL, segons se desprèn d'una carta de Pere III datada a Gerona'l dia 1 d'abril de 1351 (reg. 1.140, f. 12 v.).

CLVIII

Perpinyà, 13 desembre 1351

PERE III DÓNA PERMÍS PERA QUE MESTRE PERE DE SURSO, QUE HAVIA TORNAT LA VISTA Y CURAT LES CATARATES A MOLTS HOMES DE PERPINYÀ, PUGUI EXERCIR EL SEU OFICI EN ELS DOMINIS REYALS.

Nos Petrus etc. notum facimus universis presentes litteras inspecturis, quod magister Petrus de Surso, medicus Adurensis diocesis, lator presencium, plures homines et diversos qui per longum tempus lumine privatos velud ceci penitus extiterant, propter telas, maculas et catharatas in eorum oculis habentes, in villa Perpiniani et alibi, divino auxilio perfecte curavit et sanavit, et eisdem hominibus predicti magistri exercicio et sue artis beneficio lumen claritatis et visionis perfecte extiterit restitutum, gracia Dei primitus operante, sicut fidedignorum testimonio fuimus veraciter informati, et ab illis qui viderunt ipsum magistrum in arte predicta realiter operari; et quia justum est apud Deum et homines et consonum racioni, ut dum homo in aliqua arte scientifice et experte operatur, quod scientificus artifex et expertus comendetur in ea, ut exemplum recipiant ipsius scienciam ignorantes, eiusque experienciarum veritas clarius quibuslibet innotescat, volumus ut per regnum nostrum talis ars digna et graciosa pro bono comuni publicetur, eidemque magistro auctoritatem et licenciam plenariam utendi, practicandi, laborandi et operandi per totum regnum nostrum in arte predicta tenore presencium conferimus et donamus, mandantes omnibus officialibus nostris, qui nunc sint et erunt pro tempore ad quos presentes littere pervenerint, ut artem eiusdem magistri pro utilitate comuni in villis et civitatibus, si et quando per dictum magistrum requisiti fuerunt, faciant solenniter divulgari, has autem nostras litteras in testimonium omnium premissorum sigillo nostro pendenti eidem magistro Petro de Surso liberaliter concedentes. datum Perpiniani .xiii. die decembris, anno a nativitate Domini .mcccl. primo.

Dominus rex mandavit mihi Jacobo Conesa.

Predicta littera fuit duplicata et ultimo sigillata per Jacobum de Faro.

Arx. Cor. Aragó, reg. 893, f. 33.

CLIX

Barcelona, 27 janer 1352

PERE III ORDENA AL SEU MESTRE RACIONAL QUE PERMETI A JAUME CAVALLER QUE DELS DINERS QUE REB DE LES IMPOSICIONS DE BARCELONA'S QUEDI LA QUANTITAT DE CENT LLIURES PEL PREU D'UNA BIBLIA QUE COMPRÀ'L REY.

Petrus etc. dilecto consiliario et magistro racionali curie nostre Berengario de Codinachs, vel eius lacumtenenti, aut alii cuicumque a Jacobo Cavallerii, campsore Barchinone, compotum audituro salutem etc. cum nos emerimus quandam bibliam a dicto Jacobo Cavallerii, precio centum librarum Barchinone, et velimus cum presenti quod de peccunia imposicionum Barchinone et aliorum locorum Cathalonie, que penes eum est vel erit, sibi retinere valeat centum libras supradictas, ideo volumus vobisque dicimus et mandamus quatenus tempore redditionis sui compoti, dictas centum libras sibi in nostro compoto admittatis, ipso vobis restituente presentem loco apoche et mandati, non obstante quod peccunia dictarum imposicionum in usibus presentis armate nostre sit convertenda, cum nos dicte armate ultra dictas imposiciones aliquam peccunie quantitatem de nostro proprio duxerimus bistrahendam, nec obstante quod litteram executoriam a nostro thesaurario minime habuerit super inde. datum Barchinone .xxvii. die januarii anno a nativitate Domini .mcccl. secundo. rex Petrus.

Ferrarius de Magarola mandato regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.321, f. 44.

CLX

Barcelona, 23 febrer 1352

PERE III MANA ENRAJOLAR Y TRESPOLAR LA CAMBRA MORESCA DE L'ALJAFERIA DE SARAGOÇA EN LES PARETS DE LA QUAL ES PINTADA L'HISTORIA DE JAUFRE

El rey d Aragon.

Queremos e us mandamos que de la cambra morisca de la Aliafaria en las

paredes de la qual es pintada la Istoria de Jaufre, fagades arrancar todas las losas de piedra marmol, e feyt la enrajolar o trespolar en manera que sea exuta e bien seca quando nos seremos alla, do entendemos a seer en cerca, Dios queriendo. e queremos encara e us mandamos que de las ditas losas fagades metre en el palacio morisco aytantas comondaura menester en algunos lugares do fallecen, e hi es puesto mortero o trespol, e las que sobraran fagades metre en algun lugar do sean bien guardadas que alguno no se las lieve, ni se puedan perder. e en aquesto havet diligencia, assi comos conviene. dada en Barchelona, dins nuestro siello secreto, a .xxiii. de ffebrero, en el anyo de la nativitat de Nuestro Senyor .mccclii.

Al amado consellero nuestro Johan Ximenes d Osca, merino de Çaragoça.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.140, f. 64 v.

CLXI

Barcelona, 2 maig 1352

Pere III, a consequencia d'unes questions nascudes entre'l Rector y el Canceller de l'Estudi General de Lleyda, disposa que'l primer pugui assistir als examens tant públichs com privats que s'hi celebrin, y que als que rebin els graus de batxiller, de doctor o de mestre no se'ls exigeixi pagar més de lo senyalat en la carta de fundació de Jaume II[1].

Declaracio facta per dominum regem super quibusdam questionibus exortis inter cancellarium et rectorem studii Ilerdensis.

Nos Petrus etc. attendentes questionis materiam diucius esse ventilatam et agitatam inter nobilem et dilectum nostrum Guillelmum Raimundi de Monthecateno, decanum Ilerdensem ac cancellarium studii Ilerdensis ex parte una, et rectorem studii eiusdem ex altera super infrascriptis: petebat namque dictus Cancellarius quod rector dicti studii in examinacionibus publicis et privatis doctorum vel magistrorum qui in utroque jure vel altero aut aliis scienciis erant creandi vel assumendi, interesse non debebat aliquo modo, aliquibus racionibus in nostri presencia expositis et declaratis. petebat insuper idem cancellarius, a bacallariis vel

1) Sobre'l meteix assumpte, reg. 890, f. 213.

aliis ad doctoratus vel magisterii officium assumendis, juramenta non assueta, nec non exigebat ab eis unam marcham argenti ultra formam privilegii illustrissimi domini Jacobi regis Aragonum avi nostri, memorie recolende, prout pro parte dicti rectoris et studencium in dicto studio proponebatur. e contrario vero, dictus rector et alii studentes studii eiusdem pretendebant ad predicta minime eos teneri eaque non esse licita seu honesta, ob quod supplicabant predicta ad statum debitum reduci, dictumque cancellarium a predictis debere compesci. ideo racionibus utriusque partis verbotenus et aliis in nostro consilio auditis et maturo consilio discussis de quibus per dilectum consiliarium nostrum Franciscum Rome legum doctorem, cui predicta duximus comittenda in nostro consilio, relacionem fieri fecimus, partibus predictis presentibus, ad tollendum omnem questionis materiam que in futurum super predictis inter partes jam dictas posset sussitari et oriri, sic questiones huiusmodi duximus dirimendas. volumus namque et perpetuo statuimus, decernimus et ordinamus pro bono pacis et concordie, sequendo privilegia tam per recolende memorie dominum Jacobum avum nostrum in fundacione dicti studii facta et concessa, quam per nos confirmata ac etiam declarata et ampliata, quod rector studii Ilerdensis presens eiusque successores qui pro tempore fuerint et eius locum tenens idoneus, intersint ac interesse possint in examinacionibus tam publicis quam privatis doctorum vel magistrorum qui in utroque jure vel altero, aut aliis quibuscumque scienciis in ipso studio creabuntur vel etiam assumentur, tenendo tamen secretum quicquid in ipsis examinacionibus occurrerit; quoquommodo volentes et decernentes, quod huic nostre ordinacioni, pretextu alterius usus seu consuetudinis que in aliis studiis observatur, minime derogetur seu ordinacio eadem valeat aliquatenus impugnari, quinimo ex certa sciencia sic volumus perpetuis temporibus ex nostre regie plenitudine potestatis observari in favorem studencium in studio prelibato. verum ne statutum nostrum seu privilegium ultra mentem nostram ulterius extendatur quam sentimus, decernimus quod dictus rector et eius locum tenens licet in ipsis examinacionibus possint, si voluerint ut prefertur interesse, in deposicionibus tamen quas doctores vel magistri in privatis examinacionibus faciunt de sufficienciam vel insufficienciam promovendi, nullatenus admittantur set secreto dicte deposiciones fiant dicto nostro cancellario, prout hactenus in studio Ilerdensi extitit usitatum et in aliis studiis generalibus usitatur, non obstante privilegio quo caveri dicitur quod dictus rector possit interesse in dictis deposicionibus vel aliis quibuscumque. statuimus insuper et ordinamus quod cancellarius noster dicti studii presens et qui pro tempore fuerit, nova juramenta

exigat vel possit exigere a bacallariis vel aliis ad doctoratus vel magisterii apicem promovendis, sed solum infrascripta prestari volumus juramenta; in primis volumus quod in privatis vel publicis examinacionibus dicti bacallarii vel alii ad doctoratus vel magisterii dignitatem promovendi, secundum Deum et bonam consciencian, de sufficienciam vel insufficienciam examinati seu promovendi ....; secundo quod promovendi contra cancellarie nostre predicte officium scienter se non opponent; tercio quod non expendent in eorum sollempnitatibus ultra summam comprehensam in Clementina, et hoc et nichil ulterius per dictos promovendos jurare oporteat, nec per dictos cancellarium seu eius locum tenentem exigi ab eisdem. decernimus etiam, volumus et ordinamus quod dictus cancellarius noster presens et qui pro tempore fuerit vel eius locum tenens, nichil exigat racione sue presencie aut auctoritatis prestande, sub quocumque colore, a bacallario promovendo in aliqua facultate; liceat cum notario suo petere, exigere et recipere moderate pro litteris et sigillis aliisque scripturis eidem negocio necessariis, secundum formam per dictum dominum avum nostrum in privilegio fundacionis dicti studii ordinatam in capitulo incipienti: «item quod doctores et magistri tam in utroque etc.»; quodquidem capitulum volumus observari, ipsumque nostra auctoritate confirmamus usum, si quis contra hoc extitit attemptatus usquequaque auctoritate nostra regia irritantes. ordinamus preterea ac etiam statuimus quod quociens-cumque contigerit prefatum cancellarium nostrum presentem et qui pro tempore fuerit se a civitate Ilerdense absentare, tenatur idem cancellarius dimittere in dicta civitate aliquem idoneum vicarium locum tenentem suum, ne promovendi habeant discurrere huic inde ac vexari laboribus et expensis. et ut premissa omnia et singula per nos, ut premittitur, ordinata perpensius exequantur et compleantur, volumus ac declaramus quod cancellarius noster predictus presens et qui pro tempore fuerit, in principio sui regiminis, juret per se et eius locum tenentem in manibus nostris, statuta et ordinaciones nostras huiusmodi inviolabiliter observare et contra eas non facere vel venire. pari quidem modo dictus rector presens et qui pro tempore fuerit juret tenere et observare statuta et ordinaciones predictas, quod quidem juramentum ipse rector prestare teneatur in inicio sui officii suscepti super altare beate Marie sedis Ilerdensis, vocato et presente, si interesse voluerint, nostro cancellario memorato vel eius locum tenente. volumus preterea et ordinamus quod si co[nti]gerit dictos cancellarium et rectorem vel alterum eorum absentare a civitate Ilerde, quod loca tene[ntes] eorundem in officiis prelibatis teneantur jurare super dictum altare beate Marie sedis Ilerde videlicet .... eorum tenere,

facere et observare in absencia ipsorum cancellarii et rectoris ea que ipsi cancellarius [et] rector tenerentur facere et deberent si presentes existerent. huiusmodi autem statuta, ordinaciones et decla[racio]nes nostras dictis partibus publicari jussimus que publicata fuerunt ipsis partibus die infrascripta [rec]torem et notarium infrascriptum, presentibus testibus Geraldo de Palaciolo, in legibus licenciato,..... Garrigiis jurisperito ville Apiarie et Berengario de Magarola notario. in quorum testimonium de .... similia publica instrumenta unum utrique parti credendum per dictum scriptorem et notarium fieri juss[imus pen]denti sigillo comunitam. datum et actum Ilerde secunda die madii anno a nativitate Domini [.mcccc]l. secundo.

Fuit clausum per Ferrarium de Magarola scriptorem domini regis.

Ferrarius de Magarola mandato regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 557, f. 185 v.

Cf. documents XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXVII, LXX, LXXII, CXXVIII.

CLXII

Lleyda, maig 1352

PERE III DEMANA AL VEGUER DE MALLORCA UN LLIBRE TRELLADAT DE SARRAINESCH EN CATALÀ, SEMBLANT A UN ALTRE QUE TRADUÍA EN JAUME ROIG

Entes havem que vos havets .i. libre tralladat de sarraynesch en cathala, semblant de .i. libre sarreynesch que n Jacme Roig nos feya tralladar, lo qual se perde. per ço volem e us manam que l dit libre nos trametats encontinent car nos vos farem satisfer so que costara. e aço no mudets ne tardets. dada en Leyda, sots nostre segell secret, en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclii.

Al amat nostre en Berenguer Tornamira, vaguer de Mallorca.

Dominus rex mandavit Bartholomeo de Lauro.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.135, f. 55 v.

CLXIII

Lleyda, 28 maig 1352

PERE III MANIFESTA'L DESIG D'HAVER BREUMENT EL LLIBRE SARRAINESCH QUE'L DIFUNT JAUME ROIG LI FEYA TRELLADAR DE MORESCH EN CATALÀ

Lo rey d Arago.

Vostra letra havem reebuda per la qual nos significavets que havets trobat lo libre sarraynesch trelladat en romanç, lo qual en Jacme Roig, quondam, nos fahia aesplenar de moresch en romanç cathala, lo qual fo perdut, e aquell te en Berenguer Tornamira, veguer de Mallorches, la qual letra e les coses en aquella contengudes be enteses, vos responem que nos scrivim per nostres letres al dit en Berenguer que l dit libre nos trametra, car nos li farem pagar ço que li costara; perque volem e us manam que façats en tal guisa que breument hajam lo dit libre. quan es a la licencia la qual nos suplicavets que donassem de aportar armes a .i. prevere cosi vostre, vos responem que no es honesta cosa, ne de la nostra cort null temps ixen semblants cartes en favor de clergues. data Leyda, sots nostre segell secret, a .xxviii. dies de maig en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.135, f. 56.
J. Coroleu: Op. cit., pàg. 54.
Cf. document CLXII.

CLXIV

Valencia, 9 desembre 1352

PERE III MANA PAGAR A JOAN GIL DE CASTIELLO, PEL SEU TREBALL D'ESCRIURE UN LLIBRE DE LES ORDINACIONS DE LA CASA REYAL Y UN D'ASTROLOGIA

Petrus etc. dilecto consiliario et thesaurario nostro Bernardo de Ulzinellis militi, legum doctori, salutem et dileccionem. dicimus et mandamus vobis quatenus de peccunia curie nostre que est vel erit penes vos, detis et solvatis fideli de scribania nostra Johanni Egidii de Castiello sexcentos solidos barchinonenses quos

racione laboris per eum sustenti in scribendo de nostro speciali mandato facto, duos libros, alterum ordinacionis domus nostre, et alterum de astrologia, sibi dari providimus cum presentis. et facta solucione recuperetis presentem loco apoche et mandati. datum Valencie .ix. die decembris anno a nativitate Domini .mcccl. secundo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.322, f. 51 v.

CLXV

Barcelona, 2 abril 1353

PERE III ENCARREGA A BARTOMEU DE PUIG QUE LI CERQUI, ENTRE LES ESCRIPTURES DEL CASTELL DE PERPINYÀ, LA DONACIÓ FETA AL PRIMER COMTE DE BARCELONA DEL DIT COMTAT PEL REY DE FRANÇA.

Lo senyor rey d Arago.

Com nos vullam haver certificacio de la donacio feta al primer comte de Barchinona del dit comptat e del nom del rey de França qui li dona, ne si era rey ho emperador e de les condicions en la dita donacio contengudes, e de lo calenda d aquella, perço a vos deym e manam que la dita donacio cerquets en les cartes e altres scriptures qui son en lo castell de Perpenya, ho en aquell loch hon a vos sia viares que sia, e trasmetets nos en translat ab nostre segell segellat. e aço no perlonguets. datum Barchinone sub nostro sigillo secreto .ii. die aprilis anno a nativitate Domini .mcccl. tercio.

Dominus rex mandavit Bartholomeo de Podio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.141, f. 105.
J. Coroleu: Op. cit., pàg. 102.

CLXVI

Valencia, 1 agost 1353

PERE III DEMANA LA BIBLIA QUE FOU DEL NOBLE GILABERT

Lo rey d Arago.

Havem entes que vos tenits una biblia que fo del noble en Gilabert, vostre frare, on com nos desigem aquella veure per alcunes rahons, per ço us pregam

afectuosament que aquella nos vullats trametre ab una persona certa, et si tal loch no haviats de trametre ns la tantost, nos fassats saber si la tenits e si la podrem haver de vos, e nos trametrem hi persona certa que la porte, e d aço ns farets aseynalat servey e plaer. dada en Valencia lo primer dia de agost, en l any de Nostre Senyor de .mcccliii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.067, f. 24.

CLXVII

Alcanyiç, 12 mars 1354

Pere III funda l'Estudi General d'Osca ab els meteixos privilegis dels de Tolosa, Montpeller y Lleyda

Nos Petrus Dei gracia etc. dum noster animus curis agitatur assiduis quam nobis sit utile et decorum viros erudire prudentes per semina doctrinarum qua per studium prudenciores efecti Deo nobisque compleceant ac regnis et terris nostris quibus, Deo propicio, presidemus, fructus aferant salutares, ad id precipue curas nostras dirigimus per quod viris eisdem scienciarum quarumlibet honestarum apud nos alimenta condantur ut ne potissime aragonenses fideles nostros et subditos pro investigandis scienciis naciones peregrinas pergere neve in alienis ipsos opporteat regionibus mendicare. cum igitur, divina presidente gracia, regna nostra a paucis citra temporibus augmentata existant et imposterum ipsa previa augmentari uberius confidamus, devocione ducti solicita quam ab infancia vigili animo ad preciosissimam virginem beatam Mariam de Salis et ad felicem confesorem sanctum Martinum de Valldossera, quem protectorem nostrum in regnorum aquisicionibus jugiter habuimus, tractatu precedente asiduo ad subditorum nostrorum ipsius civitatis Oscensis humilem supplicacionem, ad reparacionem civitatis Oscensis predicte, velut orto felicitatis et fecunditatis aerisque purissimi et delicatorum victualium preceteris insignito, occulos nostre consideracionis super hoc vigiles duximus dirigendos ad eius namque reformacionem ac statum laudabilem tanto diligencius et specialius aspiramus quanto civitatem eius ac ipsius honorabiles cives, antiquam nobilitatem fide et legalitate ac grata pariter accepta predecessoribus nostris, nec minus nobis per vos impensa servicia ad nostram crebrius memoriam revocamus;

per nos igitur et nostros successores volentes civitatem eandem huiusmodi gracie nostre prerogativa potiri tantique honoris titulis decorare, gratis et ex certa sciencia civitatem predictam auctoritate nostra ad generale studium pre ceteris locis et civitatibus regni nostri Aragonum eligimus de presenti et eciam ordinamus, volentes et firmiter statuentes ut in ipsa civitate sit studium generale de cetero tam in tehologia, jure canonico quam civili, medicina, philosofia et artibus ac eciam quibuslibet facultatibus aliis et scienciis aprobatis; ita quod de cetero nulla persona cuiuscumque preheminencie, dignitatis, condicionis aut legis existat, tam audax reperiatur quod in aliquo loco regni nostri Aragonum tehologiam, jura canonica vel civilia aut libros medicine sive philosofie audeat vel presumat aliquibus scolaribus legere vel docere, nec non scolaris quicumque presumat infra regnum nostrum Aragonum alibi quam in nostro studio Oscense sacram paginam, preter quam in ecclesiis et hordinibus quibus solitum est legi, prefactam tehologiam, jura canonica vel civilia, scienciam medicine seu philosofie et quacumque causa lecciones audire; alioquin iram et indignacionem nostram et penam mille aureorum tam legentes quam audientes quociens contravenerint se noverint incursuros, presenti statuto seu privilegio in suo robore duraturo. et quia cordi nobis existit idem prosequi studium continuis graciis et favoribus opportunis, illas ad presens libertates, gracias ac indulgencias cualescumque que a Sede Apostolica Tholosano, Montispesulani et Ilerdensi studiis sunt concesse, ipsi eidem studio Oscensi, doctoribus, magistris et scolaribus ibidem studentibus et studere volentibus, auctoritate nostra de regia liberalitate beneficio concedimus et donamus ac eciam confirmamus; intendentes imposterum, prout temporum et negociorum exegerit qualitas, eidem studio et scolaribus de libertatibus et inmunitatibus et graciis continuis liberaliter providere, quibus idem magis proficiet studium incrementis, hoc igitur donum solennem nos, rex prefatus, mente gratuita ac eciam corde bono, fidelibus nostris juratis et probis hominibus ac toti universitati Oscensi presentibus et futuris, per nos et omnes successores nostros concedimus et donamus prout melius et plenius dici et intelligi potest, ad dictam civitatem comodum et vestrorum, non obstantibus quibusvis privilegiis et graciis studio Ilerdensi concessis, dictum generale studium per nos, ut pretactum est, concessum in ipsa civitate habeant et eciam hordinent ac eciam salvis semper privilegiis et graciis per nos vel successores nostros concessis eidem Oscensi studio seu eciam concedendis et omnibus aliis nostris preceptis et hordinacionibus quibuscumque que ad utilitatem ipsius studii Oscensis nobis et successoribus nostris necesarie videbuntur. in cuius rei testimonium pressentem fieri jussimus,

sigillo magestatis nostre munitam. datum in villa Alcanicii .xii. die marcii anno a nativitate Domini millessimo .cccliiii. Garcia Lupi.

Signum Petri Dei gracia regis Aragonum, Valencie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comitisque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie.

Testes sunt nobiles Luppus comes Lune, Bernardus de Cappraria, Blasius de Alagone, Johannis Eximeni Durrea dominus Dalcalante, Lodovicus Corneli.

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.540, f. 27 v.

CLXVIII

Castell de Caller, 8 juny 1355

PERE III COMUNICA AL SEU ONCLE
QUE HA FET UN SIRVENTÈS SOBRE'L BON AYRE Y NOBLESA DE L'ISLA DE SARDENYA

Lo rey d Arago.

Car avoncle: ffem vos saber que nos veen e conexen lo bon ayre e la noblea d esta isla de Cerdenya, per ço n avem fet un sirventes qui conte veritat, translat del qual dins la present vos trametem. e com se diga per alguns lo contrari, ço es, per aquells qui no hic son estats o no hic han tant estat com nos, car si ho havien mils haurien pogut veer e conexer, per que ardidament lo dit sirventes mostrets a tots cells qui veer lo volran, per tal que d aço mils sapien veritat. dat en Castell de Caller a .viii. dies de juny, en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mcccl. cinch. rex Petrus.

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

Arx. Cor. Aragó, reg. 980, f. 93.

CLXIX

Perpinyà, 16 novembre 1355

PERE III DEMANA'L LLIBRE DE LES SEVES CRÒNIQUES
QUE HAVIA ENTREGAT AL SEU SECRETARI TOMAS DE CANYELLES PERA QUE'L CONTINUÉS

Petrus etc. ffideli de scribania nostra Thome de Canellis salutem et graciam. miramur quia librum nostrarum cronicarum quas per vos continuari mandavimus alicui in nostra scribania in vestro recessu munimine dimisistis. quapropter vobis dicimus et mandamus quatenus per portitorem presencium dictum librum nobis protinus transmitatis, aut notificetis nobis liber ipse in cuius posse existit ut ipsum cum voluerimus habere possimus. datum Perpiniani .xvi. die novembris anno a nativitate Domini millessimo .ccc. quincuagesimo quinto.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.068, f. 26.

CLXX

Perpinyà, 27 novembre 1355

NOMENAMENT DE PINTOR DE LES ARMES DEL REY A FAVOR DE FRANCISCO JORDI,
PINTOR DE BARCELONA

Nos Petrus etc. quia vos Franciscus Georgii, pictor civitatis Barchinone, commendatus fuistis apud nos relacione veridica de subtilitate ingenii in arte vestra, super quo etiam certos quodommodo rei experiencia nos efecit, igitur ut quanto vos favoris nostri graciam sentientis tanto plus attendamini ad aplaudendum nobis singulari subtilitate, cum casus occurreret in artificio picturarum, tenore presentis carte nostre vos dictum Franciscum in domesticum et familiarem nostrum et in specialem pictorem armorum nostrorum assumimus, aliisque nostris domesticis et familiaribus agregamus, volentes quod vos sitis pictor nostrorum armorum et gaudeatis universis et singulis prerogativis, graciis et favoribus quibus alii nostri familiares et domestici gaudent et soliti sunt gaudere. mandantes per presentem officialibus et subditis nostris quibuslibet presentibus et futuris, quatenus vos

dictum Franciscum pro domestico et familiari nostro, ac pictorem armorum nostrorum habeant, teneant et tractent, vosque ut domesticum et familiarem nostrum preservent a molestiis et gravaminibus quibuscumque. in cuius rei testimonium hanc fieri jussimus nostri sigilli pendentis munimine roboratam. datum Perpiniani .xxvii. die novembris, anno a nativitate Domini millessimo .cccl. quinto.

Dominus rex mandavit mihi Jacobo Conesa.

Arx. Cor. Aragó, reg. 898, f. 65 [1].

CLXXI

Perpinyà, 15 març 1356

COMPTE PRESENTAT A LA REINA LEONOR, DE LA COMPRA DE DÈU DRAPS FRANCESOS HISTORIATS

Nos Alienora etc. tenore presentis ffatemur vobis ffideli scriptori officii thesaurarie nostre Geraldo de Spelunca, quod computastis nobiscum fideliter, legaliter atque bene de illis mille ducentis triginta tribus libris, sex solidis, octo denariis barchinonensis, quos nomine domini regis, viri et domini nostri karissimi, vobis dari et tradi fecimus pro precio duorum milium florenorum auri, cum littera nostra data Perpiniani sub nostro sigillo secreto .xi. die ffebruarii anno presenti, per fidelem nostrum Huguetum Cardona de domo dicti domini regis, deputatum per ipsum dominum regem ad emendum et fieri faciendum de et cum consilio ac mandato nostro, pertretum ac apparamentum, arnesia et alia necessaria pro arreamento et paramento inclitarum infantissarum Johanne nate dicti domini regis et Isabelis nepote sue, pro dictis scilicet paramentis et arreamentis emendis per vos apud Montempesulanum et Avinionem, ubi vos hoc de causa misimus, ad rationem .xii. solidorum, .iiii. denariorum barchinonensium pro quolibet floreno, quia alias cambium inveniri non poterat, cum pecuniam in promptu dictus Huguetus non haberet, prout hec et alia in dicta littera nostra lacius sunt contenta. dictum vero computum reddidistis nobis in hunc modum, videlicet: quod vos de mandato nostro verbotenus vobis facto, emistis preciis subscriptis in dictis locis res et jocalia infrascripta ad opus paramentorum dictarum infantissarum, prout per nos

1) El rey Pere va confirmar aquest nomenament el 15 de Juny de 1359 (reg. 903, f. 54).

vobis traditum fuit in quodam memoriali: . . . .

. . . .

Item unum pannum de lana cum figuris, vocatum de raç cum istoria venandi habentem .xiiii. palmos in longitudine et constitit viginti octo florenos, septem grossos, sex denarios barchinonenses. item aliud panum de lana cum figuris, vocatum de raç, habentem in longum .xxxvi. palmos, in quo figurata erat istoria militum Mense rotunde et constitit triginta duos florenos, novem grossos. item aliud pannum de raç habentem in longum .xxii. palmos, cum istoria cuiusdam stulti et septem sapientium; constitit viginti septem florenos, sex grossos, sex denarios barchinonenses. item aliud pannum Parisii in longum habentem .xxiiii. palmos, in quo erat figurata istoria Virgilii et costitit viginti quinque florenos, duos grossos, sex denarios barchinonenses. item aliud pannum de lana Parisii habentem viginti quatuor palmos in longum, in quo erat figurata istoria principii mundi et costitit viginti quinque florenos, duos grossos, sex denarios. item aliud pannum de lana Parisii longitudinis .xx. palmorum, in quo erat figurata istoria de etate infancium; constitit decem et novem florenos, sex grossos. item aliud pannum de lana Parisii longitudinis .xx. palmorum, in quo erat istoria militum pugnancium; constitit decem et novem florenos, sex grossos. item aliud pannum de lana Parisii longitudinis .xxii. palmorum, figuratum de istoriis ...... constitit viginti unum florenos, septem grossos, sex denarios. item aliud pannum de lana figuratum cum istoriis Caruli Magni longitudinis .xv. palmorum; constitit quindecim florenos, sex grossos. item aliud pannum Parisii de lana, istoriatum cum istoria castri amoris, longitudinis .xv. palmorum; constitit undecim florenos, tres grossos, sex denarios. . . . .

. . . .

In cuius rei testimonium presentem vobis fieri jussimus nostro sigillo munitam. datum Perpiniani quintadecima die marcii, anno a nativitate Domini .mccclvi.

Domina regina mandavit Ferrario Sayolli, presente Jacobo de Sos subthesaurario qui computum predictum tradidit mihi in presencia domine regine.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.566, f. 63.

CLXXII

Perpinyà, 14 setembre 1356

PERE III FA PAGAR A BERNAT VALLS EL SALARI PER HAVER ESCRIT, PER MANAMENT SEU UN LLIBRE DE LA TAULA RODONA

Petrus etc. ffideli de domo nostra Petro Blan scriptori monete auri que cuditur in seca ville Perpiniani salutem et graciam. dicimus et mandamus vobis quatenus de peccunia curie nostre que penes vos est vel erit, ex lucro seu emolumento dicte monete, detis et solvatis Bernardo Valls de dicta villa, avunculo et heredi Raimundi Oliver, quondam, triginta libras Barchinone, pro precio sive salario unius libri dicti de la Taula redona, quem nos dudum scribi fecimus per dictum Raimundum Oliver, et ab eo recepimus et habemus. et facta solucione, recuperetis a dicto Bernardo Valls apocham et presentem, per quam mandamus magistro racionali curie nostre seu alii cuicumque a vobis compotum audituro, quod tempore vestri raciocinii, vobis sibi restituente dumtaxat et hanc litteram cum apocha, dictas triginta libras in vestro compoto admitere non recuset. datum Perpiniani .xiiii. die septembris anno a nativitate Domini .mcccl. sexto.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.327, f. 157.
Cf. document CXLIV.

CLXXIII

Barcelona, 5 octubre 1356

INVENTARI DE DIFERENTS OBJECTES, ENTRE ELLS ALGUNS LLIBRES LITÚRGICHS QUE LA REINA DÒNA MARIA DEIXÀ EN TESTAMENT A LES INFANTES CONSTANÇA Y JOANA, FILLES SEVES

Nos Petrus etc. attendentes illustrem Constanciam reginam Sicilie et Athenarum et Nehopatrie ducissam, ac infantissam Johannam, filias nostras carissimas, reverendo in Christo patri ffratri Sancio, divina providencia Therraconensi archiepiscopo, consiliario nostro dilecto et eius capitulo, super contentis inferius, subinsertum instrumentum publicum nobis exhibitum fecisse, cuius tenor talis est:

noverint universi quod nos Constancia Dei gracia regina Cecilie ac Athenarum et Neopatrie ducissa, ac infantissa Johanna, filie excellentissimi et magniffici principis et domini domini Petri Dei gracia regis Aragonum et illustrissime domine Marie, felicis recordacionis, regine Aragorum, eiusdem domini regis consortis, quondam, considerantes prelibatam dominam reginam matrem nostram inter cetera nobis leguasse subscripta sua jocalia et apparamenta que in suo ultimo testamento jussit et ordinavit in sacrario sedis Tarrachone, penes dictum archiepiscopum et capitulum ecclesie Therraconensis reponi et recondi, considerantes eciam inclitum et magnifficum dominum inffantem Petrum Rippacurcie et Montanearum de Prades comitem, tutorem nobis per eandem dominam reginam matrem nostram, in suo ultimo testamento relictum et assignatum juxta ordinacionem ipsius domine regine, penes vos reverendum patrem dominum ffratrem Sanccium archiepiscopum et venerabile capitulum ecclesie Therraconensis tradidisse, deposuisse et comendasse in sacrario dicte sedis dicta jocalia, res et bona inffrascripta et scripta in vulgari prout sequitur: primerament una corona d aur ab .x. flos de lir, de les quals .x. flors de lir en les .v. ha un maracde gros e .iiii. petits e .iii. balays grossos e .i. perla grossa, e en les altres .v. flors ha un balays gros e .iiii. petits e .iii. maracdes grosses e una perla grossa. item ha en la dita corona, entre flor e flor, .x. roselles, les .v. ab sengles robicets petits e les altres .v. ab .v. maracdes pochs, e en quascuna ha .vi. perles grosses. item una altra corona d aur ab .xi. flors de lir, e en cascuna flor ha .vii. peres precioses, ço es assaber, .iiii. robis e .iii. maracdes, e en lo cap de la flor ha .iii. perles grosses, e en mig de la flor .iiii. perles cominals. item ha en la dita corona de dues en dues flors un gastonet d aur ab .i. robicet e .iiii. perles; e es ver que de la dita corona deffall .i. gastonet de les damunt dites, lo qual es pleguat en lo drap en lo qual la dita corona es pleguada. item altra corona d aur ab .xv. flors de lir, e en la una flor ha .iii. maracdes grosses e .iiii. petites e .i. perla grossa en mig e .iii. perles grosses al cap de la flor, e en altre flor ha dos robis grossos e .iiii. petits e una perla grossa en mig e .iii. perles grosses al cap de la flor, e entre flor e flor ha un guastonet d aur ab .i. saffiret petit e .iii. perles grosses; es ver que una flor d aur, oltra les dites .xv., es de la dita corona e es liguada ab lo drap que es envolcada la dita corona ab .ii. robicets grossos e .iiii. petits e .i. perla grossa. item un liguar de perles, en lo qual ha un safir encastat en aur, e en gir e entorn ha .xii. pedres precioses petites, ço es, .vi. robicets e .vi. maracdes. item ha en lo dit liguar .x. balays e .ix. saffirs e moltes perles grosses, de les quals, seguons l obratge, no par que n

fallegua neguna. item una garlanda d or ab .ix. roses, en la una de les quals ha .i. robiz gros e .iiii. maracdes grosses e .iiii. diamans, e en l altra rosa ha un maracde gros e .iii. robis groses e .iii. guastons de .iiii. perles fort groses, e en mig de les .iiii. perles ha un maracde petit; es ver que, oltra les dites .ix. roses d or, ni ha .i. apartada que no esta ab la dita garlanda, hon ha .i. maracde gros, .iii. robiços grossos e .iii. gastons, cascu ab .iiii. perles grosses e un maracdet en mig e un trocet d or del obratge del dit cercle. item una flor de lir d aur, en la qual ha .iii. saffirs grosses e .xviii. robiços, ço s assaber, .vi. grosses e .xxii. petits e .iiii. maracdes grosses e .xi. cominals e .xxiiii. perles grosses. item una corona d or maior, hon ha .v. murons o flors d or altes, en les quals ha ço es assaber, en la una flor .ix. robits grosses e .v. maracdes grosses, e en lo mig de la flor .iiii. perles grosses, ab un maracdet petit en mig, e en lo cap de la flor .iii. perles grosses ab un maracdet petit en mig, en l altra flor ha .vi. robiços grosses e .viii. maracdes grosses e .iiii perles grosses e un maracdet petit, en lo cap de la flor .iii. perles grosses ab un maracdet petit en mig. item ha en la dita corona .vi. marlets, en los quals ha .vi. robiços e .iii. maracdes e un saffir, e ha en cascu marlet en la part jusana en cascu cayro, e son .iiii. cayrons, .iii. perles grosses ab un maracde petit, e en lo cap del marlet .iii. perles grosses ab un robitz petit; es ver que es separada de la dita corona una flor de les maiors aytal com les altres, sols, empero, que fallen .iii. maracdes grosses, los quals caygueren de la dita corona en temps de la dita senyora reina, de la qual la dita corona era. item un cappell de sol, de perles de vellut vermell, ab senyals d Arago e de Navarra, ab cordo de seda vermella et ab botons de perles. item una bossa de fil d aur obrada de perles a .xv. botons de perles e ab .iiii. caps obrats a manera francesa. item una altra corona d or ab .xiii. murons d or, e en los .vi. dels quals ha sengles perles grosses e .iiii. saffirs grossos e .iii. balays ho robiços grossos. item ha en cascuna de les .vi. flors un robiz gros e un saffir e .iii. robicets pochs e .iii. saffirs pochs e .iii. perles grosses, et en los .iii. dels altres .vii. murons ha .i. maracde gros ab .x. perles e .i. robicet poch e .i. saffir poch e .i. perla grossa. item una petita caxeta de vori en la qual ha en un paper e .xi. entre robis e valays e granats e .x. maracdes o praymes e .ii. saffirs. item un camafeu cap de moro o de gentil en pedra d agata. item un anell fet a manera de bustia e engir de la bustia ha moltes perles. item un anell ab una perla grossa. item un anell d or ab una pedra de maracde. item un anell de diamant. item un anell de turquesa. item un anell on ha un robiç e una turqueseta e la verga es tota plena de robicets e de

en vermell ab ramatges vert forrat de drap vert. item .iii. amits e .iii. camis ab apparaments de diasper blanch. item .iiii. sobre altars de li. item .i. tovalyola de li, listada a la .i. cap ab .iii. listes blaves. item un coxi de diasper que corre en vermell, ab pagays d aur e ramatges d aur. item un altre coxi de diasper que corre en vert ab pagalls d aur e ramatges d aur. item tres nosques d argen daurades ab senyals d Arago e de Navarra. item una nosca d argent daurada ab crucifixi e ab imatges de santa Maria e de sent Johan. item altra nosca d argent daurada ab esmalt istoriat de la apparicio. item una capsa petita de vori pera tenir hosties. item .i. naveta d argent ab sa culyera d argent. item un test de Evangeli, les posts cubertes de fulya d argent daurada ab doblets entorn a engir, e a la una part es lo crucifix ab les images de santa Maria e de sent Johan, e l altra part ab sede magestatis. item .i. libre de pergami appellat offier, ab nota de quarta regla et incipit in nigro: «missus est angelus Grabiel», et finit: «vidit aquam». item un missal roma de perguami, ab posts cubertes de aluda vermelya estoriat, ab correges, de .iiii. tancadors d argent et incipit in nigro, post kalendarium: «ad te levavi», et finit: «credo in unum Deum». item un libre de perguami appellat ordinari et incipit in rubro: «incipit benediccio salis passei», et finit: «seculorum amen». item un offier et incipit: «ad te levavi», et finit: «tu pauperum». item en lo terç coffre ha ço que s seguex: primerament una casulla de diasper blanch oldana, forrada de sendat vermell esquinçat. item un camis blanch e amit sens apparaments. item una stola, .i. maniple de diasper blanch, forrades de sendat vermell esquinçat. item .iii. capes de cor de diasper que corre en vermell ab ramatges blanchs e ab pappagalls d aur, e en cascuna ha .ii. botons d argent sobre dorats en lo capero forrades de sendat vert. item .i. pali del obratge de les demondites .iii. capes. item .i. tovalyola flocada a cobrir lo faristol, hon diu hom l evangeli, del obratge de les dites .iii. capes forrades de sendat vert. item un sobre altar del obratge de les desusdites .iii. capes, forrat de drap vert. item un frontal de fres flocat de seda blancha, vermelya e groga e vert. item un altre frontal ab fres e ab imaiges flocat de seda blancha, vermelya e groga, vert, ab besties. item .i. casulla, .i. dalmatica, .i. tunica del obratge de les dessus .iii. capes forrades de sendat vert. item .iii. camis ab sos apparaments de maniples e d amits e de cinte[illegible] del obratge de les desusdites .iii. capes. item una casulla, .i. dalmatica, .i. tunic[illegible] .i. capa d aur de diasper blau escur no acabats. item .i. creu d argent daurada [illegible] crucifix e ab .i. peu, mas fallien ne .v. esmalts de les maiors, detras lo cruci[illegible] item un encensser d argent antich. item un estog de calze, de cuyr, sens ca[illegible]

CLXXIV

Collbató, 8 octubre 1356

PERE III MANA QUE'S PAGUI AL PINTOR DE BARCELONA RAMON DES TORRENT LA QUANTITAT DE DOTZE LLIURES BARCELONESES PER L'OBRA D'UN GUARDAPOLS QUE HA FET PERA'L RETAULE DE LA CAPELLA DEL CASTELL DE LLEYDA.

En Pere etc. al feel scriva de la nostra tresoreria n Huguet Cardona, salut e gracia. dehim vos e us manam que de qual se vol peccunia de la cort nostra a vostres mans, per la raho que sabets esdevenidora, donets e paguets an Ramon dez Torrent, pintor de Barchinona, duodecim libras barchinonenses, les quals per la nostra cort li son degudes per raho d un guardapols que ha fet e obrat a obs del reetaule de la capella del castell nostre de Leyda. e cobrats del dit Ramon la present ab appocha de les dites .xii. lliures, car nos ab la present manam al maestre racional de la cort nostra o a qual se vol altre de vos compte hoydor, que vos a ell restituent la present ab appocha, vos reeba en compte la quantitat dessus dita. dada en lo loch de Collbeto, sots nostre segell secret, a .viii. dies d octubre en l any de la nativitat de Nostro Senyor .mccclvi. rex Petrus.

Franciscus dez Gual, mandato regis facto per Petrum Jordani Durries consiliarium et majordomum.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.136, f. 90 v.

CLXXV

Barcelona, 12 octubre 1356

PERE III MANA A BERENGUER DE CODINACHS QUE S'ACABI DE PAGAR AL CONVENT DE FRARES PREDICADORS DE BARCELONA CERTA QUANTITAT QUE'LS HI HAVIA PROMÈS, LO METEIX QUE SON PARE ALFONS, PERA'L SOSTENIMENT DEL SEU ESTUDI GENERAL.

Petrus etc. ffideli consiliario nostro Berengario de Codinachs magistro curie nostre vel eius locumtenenti salutem et graciam. aseruit coram nobis frater Jacobus Mathei, prior conventus ordinis Predicatorum Barchinone, quod cum tam

illustrissimus dominus rex Alfonsus, recordacionis inclite, genitor noster, cum carta sua, et nos post eius obitum cum alia carta nostra, concesserimus dicto conventui fratrum Predicatorum Barchinone pro sustentacione studii generalis in conventu ipso assignati, duos mille solidos barchinonenses annuatim, quamdiu dicto domino regi et nobis placeret pro ut in cartis dictarum concessionum plenius continetur; et quantitas dictarum concessionum non fuerit annuatim eidem conventui persoluta, immo pro maiori parte debetur eidem, supplicatum fuit nobis quod de falta dicte concessionis sibi compotum per vos facere mandaremus. nos enim dicta supplicacione tanquam juxta recepta, vobis dicimus et mandamus quatenus recognitis compotis thesaurariorum dicti domini regis et nostris et aliis iuxta vestri stilum officii recognoscendis, faciatis compotum et albaranum dicto conventui de falta concessionis jam dicte, pro ut in similibus est fieri consuetum, ut de eo quod dicto conventui pro sustentacione dicti studii generalis concessum est et debetur eidem, possit ffieri per nos satisfaccio sive solucio integra et completa. datum Barchinone .xii. die octobris anno a nativitate Domini .mcccl. sexto.

Bernardus de Collo mandato regis facto per vicarium.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.327, f. 188 v.

CLXXVI

Vilafranca, 13 octubre 1356

PERE III MANA QUE'S DETINGUI AL SEU JUGLAR JOAN PARIS, QUE VOL MARXAR A XIPRE SENSE PERMÍS DEL REY

En Pere etc. als amats e feels nostres lo veguer de Barchinona e altres officials nostres als quals les presents pervendran, salut e gracia. ffem vos saber que havem entes que n Johan Paris, juglar nostre, vol anar en Xipra ab la nau qui ara de present hi deu anar, on com aço reputem a injuria, per ço com ho fa sen licencia nostra, per ço us dehim e us manam que l dit Johan encontinent prengats hon que l trobets e pres lo ns trametats hon que siam. e aço per res no mudets. dada en Vilafrancha, sots nostre segell secret, a .xiii. dies de octubre en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclvi.

Franciscus dez Gual, mandato regis facto per Matheum Mercerii consiliarium et camarlengum.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.136, f. 104 v.[1]

CLXXVII

Saragoça, 9 janer 1357

PERE III DEMANA QUE S'AJUDI A LES DESPESES QUE TINDRÀ DE FER, PER ANAR A ROMA, FRA NICOLAU ROSSELL[2], EL PRIMER CATALÀ ELEVAT AL CARDENALAT PEL SANT PARE[3]

Lo rey d Arago.

Creem que ja sabets com lo sant pare novellament ha promogut, a instancia e supplicacio nostra, a dignitat de cardenalat l onrat e religios ffrare Nicolau

1) Segueix un altre document sobre'l meteix assumpte.

2) Fou promogut al Cardenalat pel papa Ignocent VI el 23 de desembre de 1356 y entrà en la Curia Romana'l 30 de març de 1357. De l'entusiasme que despertà aquest nomenament n'es una prova la menció que s'en fa en la cobla 41 de la *Divisió del regne de Mallorques*, de fra Anselm Turmeda:

Oh Deu con fuy exalsada — con pres lo noble capeyl — mestre Nicolau Rossell! — Al mon per ell son presada.

Sobre la vida y obres de Nicolau Rossell vegis Bover, *Biblioteca de escritores baleares* (Palma, 1868), pàg. 294.

3) Aixís sembla dirho'l document, però es lo cert que fou també cardenal Sant Ramon Nonat, promogut per Gregori IX en setembre de 1239. Per altra part, quan el nomenament de Nicolau Rossell feya més de mig sigle que'ls reis d'Aragó desitjaven un cardenal català. Jaume II, en 1304, havia proposat a fra A. Oliva, de l'orde dels Menors, y Alfons III, en la missatgeria que en Francesch de Rochabruna feu al Sant Pare en octubre de 1333, li demanava, també sense conseguirlo, el capell de cardenal pera fra Guerau de Rocaberti. Un dels capítols de l'informació que fou donada pel rey a l'embaixador, diu lo següent:

Primerament ..... diga lo dit missatge al senyor papa, de part del rey d Arago, en qual manera la casa d Arago ha estat e es aparellada a la honor e al servey de la dita Esgleya de Roma, e com los reys d Arago que passats son han treballat ab lurs persones e lur poder de exalçar la fe catholica contra ls enamics d aquella a serviy de Deu e a gran honor e examplament de christiandat; e com dels altres regnes e terres aja hauts e aja cardenals en la dita Esgleya de Roma, e negun dels regnes e terres del dit rey d Arago no y sia reebut ne ordenat, per ço supplica lo dit rey d Arago a la sua santitat que li placia fer honor a ell e a son regne, e reebre e ordenar alcuna bona persona natural dels dits regnes e terres; e pensant en les persones, tendria per convinent a aço e digne l honrat en Guerau de Rochaberti, pebordre de la esgleya de Tarragona, conseller del dit rey d Arago e capella del dit senyor papa, axi per la sua sciencia e per les sues bones condicions e guardat lo loc o linatge d on ve..... (reg. 544, f. 93).

Rossell, maestre en theologia, prior provincial del orde dels Preycadors; de la qual cosa es estada feta gran gracia e fort assenyalada a nos e a tota nostra nacio, car jassia que y hagues cardenal d Espanya, tota vegada era castella, e de nostra nacio james no ni havia haut tro ara. e com se convenga que l dit cardenal vaia en cort de Roma, de guisa que sia honor nostra e de la nostra nacio, e sobre aço haia a fer grans messions, a les quals ell no ha de que proveir, com sia de orde mendicant, ni nos hi pugam de tot proveir axi com volriem per les grans messions que havem fetes e ns conve a fer per raho de la guerra, per ço pregam vos aytant com podem que per honor nostra vullats al dit cardenal ajudar d alcuna covinent cosa pera supportar les dites messions. e sobre aço creets an P. G. Catala, comprador maior de casa nostra, en ço que de part nostra vos dira sobre aquests affers. dada en Saragoça, sots nostre segell secret, a .ix. dies de jener en l ayn de la nativitat de Nostre Senyor .mccclvii. rex Petrus.

Jacobus Conesa, mandato regis. ffuerunt facte dicte similes quarum una fuit missa juratis Valencie et alia juratis et probis hominibus Valencie[1].

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.151, f. 49 v.

CLXXVIII

Saragoça, 1 març 1357

PERE III RECLAMA QUE VAGI EN GUERAU DE FLAÇA A LLEGIR LLIBRES GRAMATICALS, PER INSTRUCCIÓ DEL SEU FILL L'INFANT JOAN

Lo rey d Arago.

Com nos haiam ordenat que n Garau de Fleça vaya aqui per legir libres gramaticals al alt e magnifich infant primogenit nostre molt car, duch de Gerona e compte de Cervera, e donar a el instruccio en aquells, per ço volem e us manam que escriscats lo dit Guerau en carta de racio de casa del dit duch a equitacio de dues bisties, e aytal compte li sia fet del present dia de d uy avant. dada en Saragoça, sots nostre segell secret, lo primer dia de març en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclvii.

1) Iguals se n'envien als jurats y prohomens de Xàtiva, Alcira, Murvedre, Burriana, al prior de Catalunya, al mestre de Montesa y abat de Valldigna.

Fuit missa Thome de Marcano et Francisco de Podio scriptori porcioni domus dicti ducis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.151, f. 88 v.

CLXXIX

Saragoça, 3 març 1357

PERE III RECORDA A EXIMENO DE MONREAL QUE ACABI'L LLIBRE NOU DE LES ORDENACIONS DE LA CASA REYAL Y QUE ADOBI'L VELL

Lo rey d Arago.

Molt nos maravellam com no havets expatxat lo libre nou de la nostra ordinacio de casa nostra, ne adobat lo veyll, ne trames lo de paper lo qual tenits per exemplar; per que us manam, sots pena de la nostra gracia, que si acabat no es, que façats per guisa que tost sia acabat, e que ls tramatats tots o que acabats los aportes a la reyna, saben que nos scrivim an Huguet Cardona que, si res hi fa a pagar per capletrar o illuminar, que ho pach. dada en Saragoça, sots nostre segell secret, a .iii. dies de març en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclvii.

Jacobus Conesa ex cedula sibi missa pro domino rege manu sua scripta.

Fuit missa Eximino de Monteregali.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.151, f. 89.[1]
Cf. document CLXIV.

CLXXX

Saragoça, 17 març 1357

PERE III MANA A BERENGUER DE RELAT, TRESORER DE LA REINA, QUE LI ENTREGUI'L LLIBRE DE LA ORDENACIÓ DE LA SEVA CASA, AIXÍS QUE L'HAGI REBUT D'EXIMENO DE MONREAL.

Lo rey d Arago.

Fem vos assaber que nos, per nostra letra, escrivim al feel de casa nostra Eximeno de Monreal, lo qual te lo libre de la ordenacio de casa nostra, que de

1) Document semblant sobre'l meteix llibre al f. 89 v.

continent nos liure lo dit libre; per que us dehim e us manam que haiats lo dit libre del dit Eximeno de continent que acabat sia, si ja acabat no es, e que tantost lo trametats a l alta Elionor, reyna d Arago, companyona nostra molt cara, pregant vos que si algunes coses en lo dit libre fan a pagar que les paguets, car nos ab la present vos prometem que les dites coses vos farem de continent pagar complidament. dat en Çaragoça, a .xvii. dias del mes de març, en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclvii.

Al feel nostre en Berenguer de Relat, tresorer de la reyna companyona nostra.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.069, f. 27.[1]

CLXXXI

Almunia, 6 abril 1357

PERE III RECLAMA NOVAMENT EL LLIBRE NOU Y VELL DE LES ORDENACIONS DE SA CASA QUE TENIA EXIMENO DE MONREAL

Lo rey d Arago.

Volem e manam que si aquells libres de la ordinacio de casa nostra que fa Eximeno de Muntreyal son acabats, que aquells dos de pergami, lo veyll e el nou, metats en l archiu nostre de Barchenona, e aquell de paper nos trematats per persona certa. dada en lo loc de l Almonia, sots nostre segell secret, a .vi. dies de abril en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclvii.

Fuit directa al feel scriva de la nostra tresoreria n Huguet Cardona.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.150, f. 122.

CLXXXII

Saragoça, 23 maig 1357

PERE III FA COMPRAR EL LLIBRE ANOMENAT CATHOLICON[2] PERA QUE SERVEIXI DE VOCABULARI ALS SEUS ESCRIVENTS

Petrus etc. ffideli consiliario et magistro racionali curie nostre Berengario

1) Al foli 27 v. hi ha un altre document semblant.
2) Escrit pel dominicà Joan Balbi, de Gènova, l'any 1286.

de Codinacs vel ejus locum tenenti salutem et graciam. cum fidelis consiliarius et prothonotarius sigilla nostra tenens Matheus Adriani emerit, verbali jussu nostro, quendam librum vocatum Catholicon ad opus erudicionis scriptorum nostrorum et aliorum de nostra scribania ad hoc ut in ipso libro per eosdem vocabulorum copia habeatur, et hoc precio quadraginta liberarum barchinonensium quas in ipsius compoto recipi per vos volumus et admiti, idcirco vobis dicimus et mandamus quatenus dicto prothonotario vobis tradente sui raciocinii tempore presentem et apocham eius cui solutum fuerit precium, quadraginta libras premissas in ipsius recipere compoto non tardetis nullumque eidem faciatis dubium seu questionem aliquam super eo. volumus tamen quod dicto prothonotario et deinceps sibi successoribus in officio antedicto facietis de dicto libro ad eternam rei memoriam notamentum in libris notamentorum vobis comissi officii ut idem liber eidem scribanie perpetuo conservetur. datum Cesarauguste .xxiii. die madii anno a nativitate Domini .mccclvii.

Dominus rex mandavit Bertrando Çamuntada.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.330, f. 10 v.

CLXXXIII

Girona, 2 juny 1358

PERE III DISPENSA A EXIMENO SANCHEZ DE RIBAVELLOSA DE SEGUIR ELS CINCH ANYS DE CÀNONS EXIGITS EN ELS ESTATUTS DE L'ESTUDI DE LLEYDA ALS QUE HAN DE DOCTORARSE EN DECRETS.

Nos Petrus etc. et in extraneos debemus prosequi graciose, multo magis illos qui nobis obsequiosa servicia prestiterunt. hinc est quod cum fidelis consiliarius et auditor curie nostre Eximinus Sanccii de Ribavellosa bacallarius in decretis nobis prestituerit multimode servicia graciosa, nosque sibi ea remunerare quampluri-mum affectemus, ipseque velit et intendat gradum doctoratus assumere et habere, tamen quia vigore statuti seu statutorum studii Ilerdensis quibus in effectu cavetur quod bacallarii in decretis, antequam ad privatam examinacionem admittantur, legerint per quinquenium in studio publico canones, eundem gradum assequi et ad dictam examinacionem admiti per nonnullos forsitan impediretur; igitur tenore presencium ut cancellarius maior dicti studii et ex nostre plenitudine regie potes-

tatis, eum dictum Eximinum Sancci dispensamus ut ad privatam examinacionem admitti valeat dictumque gradum assumere et habere, dictis et aliis quibusvis statutis dicti studii eciam juramento infrascriptorum vel aliquorum ex eisdem vallatis in contrarium facientibus obsistentibus nullomodo. mandantes cum hac eodem cancellario qui pro nobis est, rectori eiusque locumtenenti, doctoribus, licenciatis, consiliariis et aliis quibuslibet studii memorati ut ad dictam examinacionem privatam sibique licenciam concedendam et ad alios actus doctoratus eidem tribuendos, dictum Eximinum admittatis pacifice et benigne ac si in dicto vel alio studio per quinquenium canones publice legisset, tollentes et suplentes omnem notam, deffectum et impedimentum quodcumque per que vel aliquod ipsorum idem Eximinus impediri posset seu repelli in et ab assecuracione premissorum et contingencium eorundem. nos enim dictis nominibus eum dictum Eximinum super predictis omnibus et singulis ex certa sciencia dispensamus. datum Gerunde secunda die junii anno a nativitate Domini .mcccl. octavo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 900, f. 165.
Cf. documents XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXVII, LXX, LXXII, CXXVIII, CLXI.

CLXXXIV

Barcelona, 2 setembre 1358

PERE III DEMANA A L'ABAT DE RIPOLL INFORMACIÓ DETALLADA DE LA FIGURA DE CADA COMTE DE BARCELONA ENTERRAT EN EL MONESTIR

Lo rey d Arago.

Com nos per alcunes rahons haiam mester informacio en quina manera e forma son figurats e pintats tots los comtes de Barchinona qui jahen en lo monastir de Ripoll, ço es, en quina edat es figurat e en quina forma e de quina color portave cascu los cabells del cap e de la barba, e si portava garceta, e en quina manera es vestit cascun de mantells e de cotes e d altres vestedures, e si tenen o porten res en lo cap, e que te cascun en cascuna man, e cascun comte fets scriure per son nom e apres fets be scriure la sua figura en la forma damunt dita. e aquesta informacio nos tremetets encontinent per lo portador de la present. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .ii. dies de setembre en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclviii.

Fuit missa abbati Rivipulli.
Dominus rex mandavit mihi Petro de Magarola.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.160, f. 122 v.

CLXXXV

Barcelona, 8 octubre 1358

PERE III DÓNA PERMÍS A MOSSE DANIEL, JUEU DE BARCELONA, PERA QUE PUGUI EXPOSAR AN ELS DEMÉS JUEUS LES VERITATS DELS SANTS PROFETES Y DELS LLIBRES DE LA LLEY ANTIGA.

Nos Petrus etc. intellecto qualiter te Mosse Danielem judeum Barchinone, via et luce agnita veritatis, plerumque oportet nonnullorum judeorum mendaciis et falsis conatibus resistere illosque arguere et per dicta olim sanctorum prophetarum in diversis partibus antiquorum librorum ostendere veritatem, et hac de causa ipsi judei te dictum Mosse odio habeant capitali, eapropter fuerit nobis pro parte tui humiliter suplicatum ut te a dictorum judeorum injuriis, molestiis et violenciis et offensis mandaremus protegi et deffendi; ideo suplicacioni huiusmodi annuentes favorabiliter sicut decet, ut dicti judei, qui te exosum habent, ut premittitur, eorum malicia aborrentes verba tua eis profitura te de cetero persequantur, tenore presentis tibi dicto Mosse Daniel concedimus et licenciam omnimodam impertimur, quod quando et quociens volueris, possis prefatis judeis dicta et asserta super premissis per dictos prophetas et libros legis veteris exponere ac dicere et ostendere veritatem, et contra eos et quemlibet eorundem obicere et arguere libere et impune. mandantes huius serie gerenti vices procuratori Cathalonie nec non baiulo Barchinone, ceterisque officialibus nostris et loca tenentibus eorundem, qui nunc sunt et pro tempore fuerint, quatenus concessionem nostram huiusmodi firmiter observando et observari inviolabiliter faciendo, contra eam non veniant quavis causa, quinimo te predictum Mosse ab injuriis, oppressionibus, violentiis verbo et facto dictorum judeorum protegant et defendant, si de nostra confidunt gracia et amore, tociens quociens per te inde extiterint requisiti. datum Barchinone .viii. die octobris anno a nativitate Domini .mcccl. octavo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 903, f. 68.

CLXXXVI

Barcelona, 25 octubre 1358

LA REINA LEONOR DECLARA HAVER REBUT UN MISSAL EN PERGAMÍ, AB MINIATURES

Nos Alienora etc. tenore presentis fatemur vobis Arnaldo Brancha campsori Barchinone quod tradidistis nobis quendam librum vocatum missal, scriptum in pergamenis cum postibus copertibus corio vermiglio laborato, in cuius principio incipit kalendarium cum prima littera aurea; et .xii. eius carta incipit: «regeneratores»; et sunt ibi tres ystorie depigte, una passionis Domini, alia de sede magestatis et alia de pietate Domini; et in ultima carta dicti libri est scripta quedam oracio que incipit: «Deus qui castarum animarum benignus sponsus»; quem quidem librum vos ab illustrissimo domino rege vestro et domino nostro karissimo tenebatis pignorari obligatum quemque ipse dominus rex per vos nobis tradi jussit cum littera sua ut in ea continetur. ea propter in testimonium premissorum facimus vobis fieri presentem litteram nostram nostro sigillo munitam. datum Barchinone .xxv. die octobris anno Domini .mccclviii.

Domina regina mandavit mihi Ferrario Sayolli.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.567, f. 53 v.

CLXXXVII

Carinyena, 1 desembre 1358

PERE III DEMANA LES CRÒNIQUES DELS REIS D'ESPANYA, QUE EREN A L'ALJAFERIA DE SARAGOÇA

Petrus etc. fideli scutifero de camera nostra Blasio Azenarii de Borau, tenenti pro nobis Aljafariam civitatis Cesarauguste, salutem et graciam. dicimus et mandamus vobis quatenus unum librum vocatum cronice regum Ispanorum qui est in dicta Aljafaria, fideli scutifero de camera nostra Guillelmo Ruberti, domicello, per ipsum nobis defferendum, tradere non tardetis, recuperando ab eo presentem loco apoche et mandati.

Datum Caranyene, sub nostro sigillo secreto, prima die decembris anno a nativitate Domini .mccclviii.

Rex Petrus.

Dominus rex mandavit Bertrando de Pinos.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.161, f. 4.

CLXXXVIII

Barcelona, 24 maig 1359

PERE III ENVIA AL MONESTIR DE POBLET, PERA QUE'S GUARDIN EN LA SEVA LLIBRERIA, LES CRÒNIQUES DELS GOTS Y DELS REIS D'ESPANYA

Petrus etc. venerabili ac religiosis et dilectis nostris abbati et conventui monasterii Populeti salutem et dileccionem. ecce quod nos mittimus vobis per fidelem capellanum nostrum Franciscum Albinyana, monacum dicti monasterii, quendam librum pergameneum, copertoriis rubeis coopertum, continentem in latino coronicas Gotorum et raciones dissensionis per quas destruccio Ispaniarum per agarenos facta fuit et etiam coronicas regum Ispaniarum super hiis que postea per eosdem gesta fuerunt. qua propter volumus vobisque dicimus et mandamus quatenus librum in libraria seu alio loco comuni dicti monasterii reperiatis, ut de contentis in eo haberi seu reperiri valeat memoriam in futurum. datum Barchinone .xxiiii. die madii anno a nativitate Domini .mccclix.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.071, f. 22. v.

CLXXXIX

Barcelona, 18 juny 1359

PERE III ENVIA AL MONESTIR DE POBLET, PERA QUE'S GUARDIN EN LA SEVA LLIBRERIA, LES CRÒNIQUES DELS REIS D'ARAGÓ, EN LLATÍ, FINS AL SEU REGNAT

Lo rey d Arago.

Fem vos saber que us trametem per lo feel capella nostre fra Francesc d Albi-

nyana, monge del vostre monastir, les croniques dels reys d Arago, entro que nos començam a regnar, les quals son en pergami e scrites en lati. e per tal que aquelles pugan esser trobades e d aci avant memoria n sia hauda, pregam vos que les metats en la libreria del vostre monastir per manera que sien conservades. item vos trametem per lo dit monge lo testament nostre per nos ara novellament fet, lo qual metets en loch segur. dada en Barchinona a .xviii. dies de juny, en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclix.

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

Fuit missa abbati Populeti.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.071, f. 29.
E. G. Hurtebise: Art. cit., *Rev. Bib. Cat.*, IV, 197.

CXC

Cervera, 15 octubre 1359

PERE III ENCARREGA A L'ARQUEBISBE DE CÀLLER LA COMPRA D'UNA BIBLIA

Lo rey d Arago.

Pregam vos que aportets a preu al pus covinent e menor que porets aquella biblia la qual l altre die veem mentre que erem aqui en Barchinona, la qual es de tan bona letra, e aquella aportada a covinent for que la comprets per nos; e en Pere de Margens, sots tresorer nostre, al qual nos d aço escrivim per altra letra, pagara lo preu que costara. dada en Cervera, sots nostre segell secret, a .xv. dies de octubre en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclix.

Fuit missa archiepiscopo Calaritano et signata sigillo annuli.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.168, f. 68.

CXCI

Cervera, 24 octubre 1359

PERE III ORDENA AL SEU ARXIVER EN P. DE PALAU QUE PERMETI CONSULTAR TOTS ELS LLIBRES D'ASTRONOMIA DEL SEU ARXIU, EXCEPTE'LS NOMENATS ALI-ABEN-RAGEL, AN EN DALMAU SESPLANES, PER RAÓ DE L'OBRA DE LA DITA ART QUE DEU FER PER MANAMENT SEU.

En Pere etc. al feel nostre en P. dez Palau, tinent les claus del nostre arxiu de les armes del palau nostre de Barcelona, salut et gracia. fem vos assaber que nos havem manat al feel de casa nostra en Dalmau çes Planes, que ab los libres nostres d art d estrologia qui son en lo dit archiu, nos faça alcuna obra de la dita art, segons que d aço l avem informat. perque volem e us dehim e us manam que, exceptats .ii. libres qui son appellats Ali-Aben-Ragel[1], los quals per la dita raho no cal que l li liurets, tots los altres libres de la dita art d astrologia, los quals lo dit en Dalmau vos demanara un apres altre successivament, ço es, ell reten a vos lo que primerament li haurets liurat e vos liuran a ell un apres altre, liurets a ell per la dita raho, recobran en cascun liurament dels dits libres albara o apocha dels libres que li liurets. dada en Gerona[2], a .xxiiii. dies de octobre en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclix.

Rex Petrus.

Dominus rex misit signatam sua propria manu.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.071, f. 176 v.

Colecció d'antichs textos catalans: Tractat d'astrologia o sciencia de les steles, compost baix orde del rey en Pere III *lo Ceremoniós*, per Mestre Pere Gilbert y Dalmau Planas, ab la colaboració del juheu Jacob Corsuno (Barcelona, 1890), pàg. 37 (publicat per J. Massó y Torrents).

1) Escriptor toledà del sigle XI, autor de diversos llibres sobre astronomia. Un dels més citats en les biblioteques de l'Edat Mitjana es l'anomenat *De judiciis seu fatis stellarum*, imprès ab el títol de *Praeclarissimus liber completus in judiciis astrorum quem edidit Alpohazen Haly, filius Abenragel* (Venecia, 1485). En la llibreria del rey Martí figuren tres llibres, un en romanç y dos en llatí, ab el títol d'*Ali-Aben-Ragel*.

2) Ha de dir Cervera. Axís se veu en el document següent, que publiquem, y en l'anterior y posterior del propi registre.

CXCII

Cervera, 24 octubre 1359

PERE III MANA A DALMAU SESPLANES Y A MESTRE PERE GILBERT QUE, AIXÍS QUE'L LLIBRE D'ASTRONOMIA SIGUI COMPLET, LI TRAMETIN ALLÍ ON SE TROBI

En Pere etc. al feel de casa nostra en Dalmau ces Planes, salut e gracia. be sabets com vos e mestre P. devets fer un libre d art d estrologia, del qual havets volguda haver informacio de nos si l tendriets fins que nos fossem en la ciutat de Barcelona, si a tantost hi enteniem esser, o si lo dit libre nos trametriets aci a Cervera. on com nos a ades no entenam a tornar a Barcelona, per ço volem e us dehim e us manam que l dit libre, com perfet sia, aci a Cervera o la on siam nos trametats sens tardança. dada en Cervera, a .xxiiii. dies de octobre en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclix.

Rex Petrus.

Dominus rex misit signatam sua propria manu.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.071, f. 177.
Colecció d'antichs textos catalans: Op. cit., pàg. 37.

CXCIII

Taraçona, 28 febrer 1360

PERE III MANA FER UNA ESPASA PERA LES CORONACIONS REYALS, EN LA VEYNA DE LA QUAL VOL QUE HI HAGI DINOU ESMALTS AB LES FIGURES DELS REIS D'ARAGÓ Y COMTES DE BARCELONA PASSATS, Y LA SEVA.

Lo rey d Arago.

Fem vos saber que nos trametem an Berenguer de Codinachs, maestre racional de la nostra cort, .dc. florins d or convertidors en guarniment de una espasa ab la qual se coronen los nostres succeidors reys d Arago, lo qual guarniment

manam an Pere Bernes [1], argenter nostre, que faça ab vostre consell. perque us dehim e us manam que l dit guarniment façats fer com pus bell e pus rich e pus soptil porets, e aço comanam tot a vostra discrecio. mas en special volem que en la behina a de fora haia de l un cap al altre .xix. esmalts qui sien en manera fets que en cascu puxa esser feta una figura de rey o de comte. car nos en los dits esmalts volem fer fer les figures dels reys d Arago e comtes de Barchinona passats e la nostra. e en aço us pregam que haiats tal diligencia, que us haiam que loar. dada en Taraçona, sots nostre segell secret, a .xxviii. dies de febrer en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclx. rex Petrus.

Al amat conseller nostre en Pere Boyl, cavaller, batle general del regne de Valencia.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1 170, f. 25.
Coroleu: Op. cit., pàg. 101.

CXCIV

Pertusa, 14 juliol 1360

Sobre un astrolabi

Lo rey d Arago.

Vostra letra havem reebuda e lo drap que ns havets trames, lo qual tenim per bo e per bell, e volem que si altra peça de semblant ne podets trobar, que la comprets. plaunos del estalabre com es acabat e no l vos cal trametre, car nos

1) El nom d'aquest argenter valencià va unit a moltes de les obres d'orfebreria fetes durant el regnat del *Ceremoniós*, desde l'any 1348, en que sembla que apareix per primera vegada fent el segell de la reina. A les noticies y documents que sobre aquest artista publicà D. Ferran de Sagarra (*Apuntes para un estudio de los sellos del rey Pedro IV de Aragón*, Barcelona, 1895, pàgs. 51 y 70) n'hi podem afegir algunes més que indiquem a continuació, sense creure agotat el tema.

Dòna Leonor, tercera muller del rey Pere, en son testament de 1375, deixà al seu fill l'infant Martí:

Circulum moriscum in quo sunt lapides preciosi, et fuit factus de quedam garlanda quam fecit Petrus Bernes...; item... reetabulum de argento quod operam fecit en Bernes, et sunt quinque ymagina sauctorum in una tabula et in alia tabula sunt quinque ymagina virginum de argento. (Reg. 1.537, f. 146.)

El 21 d'abril de 1377 l'infant Joan escrivia al bisbe de Valencia disculpant al dit argenter de la seva triga en obrar una imatge d'argent de madona Santa Maria que havia de posarse en l'altar de la Sèu d'aquella ciutat (reg. 1.655, f. 117 v.). Una altra imatge de la Mare de Dèu li demanava ab urgencia'l rey Pere'l 28 d'abril de 1378 (reg. 1.261, f. 83), y en 14 de juliol del 1380 li pagava la plata d'una imatge de la Verge que li havia fet (reg. 1.364, f. 174). El primogènit de D. Pere varies vegades concedí an en P. Bernes algunes quantitats de diners (reg. 1.764, f. 109, y 1.765, fs. 23 y 60 v.)

dins breus dies serem en Barchinona, Deu volent. dada en Pertusa, sots nostre segell secret, .xiiii. dies de juliol de l any .mccclx.

Fuit missa Petro de Vallo.

Jacobus Conesa mandato regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.072, f. 90 v.

CXCV

Barcelona, 29 novembre 1360

Descripció d'una joya anomenada Castell d'Amor

Nos en Pere etc. ab tenor de la present otorgam a vos, amat conseller e tresorer nostre, en Bernat d Ulzinelles, cavaller, doctor en leys, que havets liurat a nos en les nostres propies mans un castell d argent daurat esmaltat, appellat castell d'amor. e en lo peu del dit castell es esmaltat vert, en lo qual peu ha deins tres figures d homes d argent daurats, qui sostenen lo dit peu o castell; e encara ha en lo dit peu .iii. figures de homens armats d argent daurats ab sengles ballestes, e ha y tres torres o cimboris entorn de la torre o cimbori maior, tots daurats, ab finestratges; e la torre o cimbori maior es daurada e esmaltada ab torretes e ab mancellets blaus esmaltats; e alt en lo cap de la torre ha un peu en que esta una taça o copa ab .iii. baboyins ab ales, item una copa o taça d argent daurada e esmaltada d afora, la qual es livadissa e esta el cap de la dita torre del mig, e dins la dita copa ha sis asmalts e un gran asmalt al mig levadiç, e ab sobrecop daurat e esmaltat dins e de fora, e dins ha .vi. esmalts pochs e un esmalt en lo mig e defora del sobrecop ha una gran roda esmaltada ab .vi. platons daurats que si deuen encastar e son de figures de caps de homens, e en lo pomell del sobrecop ha un cimbori daurat e asmaltat. item ab lo dit castell te un sortidor d aygua d argent daurat, ab .iii. figures d homens d argent daurats qui sostenen lo peu del dit servidor, e lo peu del dit servidor es daurat e esmaltat vert, e en lo dit peu ha un çafareig daurat e esmaltat dins e defora, e dins ha .iiii. figures de persones d argent qui s banyen; e en lo mig del dit çafareig ha una brancha d argent ab alcunes torretes daurades qui sostenen una pila de christall; e sobre la dita pila de christall ha un cimbori d argent daurat per on raia l aygua ab un angelet d argent

daurat qui ten un cano; e entorn al dit çaffareig ha uyt cimboris daurats, ço es, quatre grans e quatre pochs. lo qual dit castell vos, de manament nostre, havets liurat a alguns mercaders, ço es, que aquell los haviets en nom nostre mes en penyora, per certa quantitat de diners que havien prestada a la nostra cort, e apres aquell havets cobrat e a nos liurat. manant per la present al maestre racional de la nostra cort que qualsevol notament per ell a vos fet del dit castell cancell e anulle, com nos aquell haiam reebut segons que damunt se conte; e aquell apres havem mes en l archiu nostre de les portes de ferre qui es en lo nostre palau reyal de Barcelona. e encara manam al dit maestre racional que qualsevol notament fet a vos de la corona e sercle d aur de la reyna, muller nostra molt cara, les quals joyes eren stades semblantment empenyorades als dits mercaders, cancell e anulle con semblantment, nos presents, aquelles haiats liurades a la dita reyna. dada en Barcelona, .xxix. dies de noembre en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclx.

Dominus rex mandavit mihi Ferrario Saiolli.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.334, f. 32.

CXCVI

Barcelona, 23 desembre 1360

El rey demana una Biblia

Lo rey d Arago.

Volem e manam que aquella biblia nostra la qual vos haviem lexada per corregir, ab son estoig, nos trametats mantinent per lo portador de la present, lo qual vos trametem per aquesta raho. dada en Barchinona, sots lo nostre anell maior, a .xxiii. dies de desembre en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclx.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.174, f. 13 v.

CXCVII

Barcelona, 9 janer 1361

PERE III ORDENA A PERE PALAU, TINENT CLAUS DEL SEU ARXIU, QUE ENTREGUI AL SEU CAPELLÀ BERNAT BADIA UNA BIBLIA LLATINA EN PERGAMÍ QUE LI HAVIA PROMÈS

Petrus etc. ffideli de domo nostra Petro Palau tenenti claves archivii armorum nostrorum Barchinone salutem et graciam. cum nos dilecto capellano et elemosinario maiori nostro Bernardo Badia quandam bibliam nostram pergameneam in latino scriptam cuius tercium folium in primo colondello incipit: «et in carne mea videbo Deum»[1] et penultimum folium eiusdem biblie finit in ultimo colondello: «torrens vel torris finicio» queque habet postes coopertas de corio virmilio et reservatorium de corio nigro, graciose cum presenti duxerimus tribuendam; ea propter vobis dicimus et mandamus quatenus incontinenti dicto Bernardo vel cui loco sui voluerit tradatis bibliam memoratam. et facta tradicione recuperetis presentem loco apoche et mandati. datum Barchinone .ix. die januarii anno a nativitate Domini .mccclx. primo. rex Petrus.

Mandato domini regis ego Bernardus de Bonastre.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.073, f. 11 v.

CXCVIII

Girona, 29 agost 1361

PERE III DEMANA CINCH JUGLARS

Lo rey.

Com haiam fretura açi de juglars, vos manam que encontinent e sens tota triga nos trametats .ii. trompadors, .ii. naffilers e .i. tabaler, e aço per res no mudets. dada en Gerona, sots nostre segell secret, a .xxix. d agost de l any .mccclxi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.335, fol. 57 v.

1) Job, 19, 26.

CXCIX

Barcelona, 27 octubre 1361

PERE III DEMANA A EXIMENO DE MONREAL EL LLIBRE DEL CAVALLER SIFAR, QUE PER ORDE DEL REY HAVIA DE COPIAR D'UN ALTRE SEMBLANT

Petrus etc. ffideli de domo nostra Eximino de Monteregali salutem et graciam. bene recolimus vos nobis pridem dum eramus in regno Aragonum retulisse qualiter infra breves dies proficeretis scribere librum militis vocati Siffar quem ex jussione nostra ab aliquo libro consimili abstrahere debebatis, quodque cum libro eodem ad nos ad civitatem Barchinone continuo veniretis, et quia nobis in hac parte satisffacere non curastis, proinde non inmerito admiramur. cum autem dictus liber sit nobis multipliciter opportunus, vobis dicimus et expresse percipiendo mandamus quatenus librum predictum ad nos ubicumque fuerimus, visis presentibus, deferatis vel saltem ipsum nobis per latorem presencium transmittatis infallibiliter sine mora, nec contrafaciatis aliqua racione. datum Barchinone sub nostro sigillo secreto .xxvii. die octobris anno a nativitate Domini millessimo .ccclx. primo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.179, f. 63 v.

CC

Barcelona, 30 novembre 1361

PERE III ESCRIU A FRANCESCH DE PERELLÓS QUE ABANS TENIA LES CRÒNIQUES DELS REIS DE FRANÇA, Y QUE ARA NO LES TROBA, PER LO QUE LI ENCARREGA QUE LES COMPRI A PARÍS, O LES FACI TRESLLADAR; Y PERA QUE SÀPIGA DE QUIN LLIBRE'S TRACTA LI RECOMPTA DE COR EL COMENÇAMENT DEL METEIX[1].

Lo rey.

Mossen Francesch: sapiats que nos haviem lo libre appellat croniques

1) En la llibreria del rey Martí (n. 229 de l'*Inventari dels bens mobles del rey Martí d'Aragó*, publicat pel Sr. Massó y Torrents en la *Revue Hispanique*, t. XIII) hi figura una *Suma de Canoniques del rey de França*, en francès.

En el reg. 894 (Gratiar. 1351-52), y ocupant les dugues cares del tercer full de guarda, s'hi

dels reys de França, del qual davall es feta pus larga mencio, e ara no l trobam, ço que ns es fort greu. perque volem e manam que si la present letra vos aconseguira a Paris, que vos nos en comprets .i , e si vos n erets ja partit, que proveescats en tot cas que alcun vostre amich o conexent lo ns trop, o si a vendre

troba una traducció catalana fragmentaria d'unes cròniques franceses de Saint-Denis. Pera que pugui compararse ab el pròlech de la versió feta pel monjo Primat en aquell monestir en 1274 *(Hist. lit. de la France,* XXI, 736), publiquem a continuació'l començament de la nostra traducció:

Aquel qui aquesta obra comença, a tots cells qui aquesta istoria legiran, saluts en Nostre Senyor. per ço con moltes gents duptaven de la generacio del rey de França e de qual linyatge ells son venguts, comença a fer aquesta obra per manament de tal hom qui no s poch ne s dech rebuyar. mas per ço con sa sciencia e sa simplea de son enguiny no basta a tractar tan alta obra con es aquesta istoria, per ço prega al començament a tots aquells qui aquest libre legiran, que aço que ls hi trobaran de defaliment que ls o sofiren cortesament e no vilanament rependre, car axí con els ha damunt dit, lo defaliment de la sciencia e de la parleria que en ell es e la simplea de son enguiny lo deuen escusar per raho. e axi, sapien tuit que ell tractara al pus breument que pora, car longa paraula e confusa plau poch a aquells qui la hoen, mas la breu paraula tost dita, plau als entenents. perque aquesta historia sera scrita segons la letra e la ordonança de les caroniques de la abadia de monsenyer Sant Danis de França, on les istories e tots los feits dels reys de França son scrits, car d ali deu hom pendre e transladar de l original de les istories. e si el pot trobar en les canonices d altres esglesies cosa qui faça al tractat el pora be aiustar, segons la pura veritat de la letra e meyns de res tolre, si no es cosa qui faça confusió, e meyns de res aiustar, si ja no son alguns accidents. e per ço que ningu no l tinge a munçonger de ço que l dira, prega a tots aquells qui aquesta istoria legiran que ls guarden en les canonices de monsenyer Sant Danis, e alli podran provar per la letra si diu veritat o monçonega, perque cascu pot be saber que aquesta obra es profitosa a fer per mills donar a entendre a les gens la gesta dels reys de França e per mostrar a tots d on ve l altea del mon, car aço es eximpli de fer bona vida als reys e als princeps qui han terra a governar. car diu un gran doctor que aytal istoria es memoria de vida e donchs pora cascun trobar be e mal, bell e leix, sen e folia, e fer de son pro per los eximplis de la istoria e de totes les altres coses que y ligiran en aquest libre. empero si tots no aprofitaven, totes vegades la pus gran partida sen pora retenir e s pora aiudar d ella. be sapien donchs tuit que no y ha res aiustat del seu, ans es tot dels antichs faedors qui tractaren e l faeren e l ordonaren segons les istories e los feits dels reys, si que aquell qui aquesta obra fa no y met res del seu, mas aplega de diverses volums dels antichs faedors, e aço que l met en aquesta present obra e de part d els diu ço que ell diu e la veu sua es lo dit dels dits doctors. per ço prega aquell qui aquesta obra fa a tots cells qui aquest libre ligiran, que ls no l tinguen presumptuos de ço que ha aquesta obra començada, per ço con ell es de fort petit afer. e per ço con tres generacions son estades del rey de França apres que ls començaren a esser, sera tota aquesta istoria departida en .iii. libres principals: el primer libre parlara de la generacio Meroves, el segon de la generacio Pepin e el terç de la generacio Uch Xapet, e axi seran cascun libre departits en diverses libres segons lurs vides e los feits de diversos reys, e seran ordonats los libres per capitols per pus planament entendre la materia e sens confusió. lo començament d aquesta istoria sera pres del alt linatge dels Trojans, don ell es devalada per successio de temps.

Certa cosa es que los reys de França, per los quals lo regne es glorios anomenat, devalaren del noble linatge de Troya; gloriosos foren en victorias, nobles en nomenada...

Segueix el principi de la crònica, que s'interromp al final de la plana:

Quatrecens e .iiii. ayns ans que la ciutat de Roma fos fundada, regnava Priam en Troya la gran, e trames Paris fill primogenit seu en Grecia per menarsen Elena, la muller del rey Menelaus, per venjarse d una honta que ls grechs li havian feta. los grechs qui foren...

no sen trobava, mas que sen trobas exemplar, que l façats trelladar. e per tal que clarament veiats e sapiats lo dit libre qual es, fem vos mencio de ço que a nos ades recorda del començament e continencia del dit libre, e en special d una istoria que davall se segueix en acabament. e es lo començament del dit libre, com lo poble de Fransa vench en una provincia la qual era appellada Sicambra, e lo primer lur rey qui fo hac nom Feramont, e aquest no hac fills. e apres ell regna son net o nebot, qui hac nom Meroveos. e aquest, perque fo luxurios, fou gitat de son regne per sos sotsmeses, per ço com los tolia lurs mullers e lurs filles per força, e lavors fusch. e de consell de son camerlench mig parti un anell seu e pres la una meytat e l altra meytat lexa al dit seu camerlench ab aytal empresa e condicio entre ells que com deuria tornar regnar, que l dit camerlench li trametes la meytat del dit anell. e axis segui. es ver que l dit rey estant axi foragitat de son regne, estech ab lo rey de li Tiringia, qui en romanç es de Loerrene. e puys fou perdonat al dit rey per son poble e torna regnar, e menassen ab si la muller del dit rey de li Tiringia, e puys pres la per muller. e com la hac presa per muller e fou tornat en son regne, demanali ella en do que no jaques ab ella tro que ella ley dixes, e si s feu. e feu li veer aquestes .iii. visions seguents: la primera part de la nit vee molts grans leons e salvatges, la segona part de la nit, orses e semblants besties salvatges, e en la tercera part, cans grans e petits. e declarali la reyna com la primera generacio de França devia esser axi com a leons, la segona com a orses, la tercera com a cans grans e petits, e lavors se minvaria lo regne de França. empero en alguna cosa poriem fallir en la dita istoria, per ço com no ns membre be, tant ha que no l veem; mas pero be ns membra que l dit libre parla de la damunt dita istoria. e continua de .i. rey en altre tro aquell rey qui vench a Gerona. e no estigats per ço com alli diu Pere d Arago, com a nos plau e volem que l haiam en totes guises complidament, hoc encara tro a aquest rey qui huy es, si s troba, sino aytant complit com trobar se puga. dada en Barcelona, sots nostre segell secret, lo derrer dia de noembre del any .mccclxi.

Rex Petrus.

Fuit missa Francisco de Perilionibus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.179, f. 79 '.
Coroleu: Op. cit., pàg. 52.
Cf. document CI.

1) A continuació un altre document fent el meteix encàrrech a Pere de Tàrrega per no trobarse ja a França Francesch de Perellós.

CCI

Sant Boy, 3 janer 1362

PERE III MANA PAGAR AN EN DALMAU SESPLANES
TOT LO QUE HAGI GASTAT EN L'ESFERA QUE HA DE POSARSE EN EL PALAU REYAL DE BARCELONA

Lo rey.

Manam vos que façats compte e albara que s endreç an Berenguer de Reelat de totes les messions que n Dalmau Planes ha fetes en la spera e fera entro que sia en lo palau, abaten li de totes les dites messions .l. florins d aquells .c. florins que li son notats en libre de accurriments de vostre ofici. car los altres .l. florins deuen romandre notats per altra obra que fa nostra entro sie acabada. dada·en lo loch de Sent Boy, sots nostre segell secret, a .iii. dies de jener de l any de Nostre Senyor .mccclxii. rex Petrus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.179, f. 106[1].
Cf. sobre en Dalmau Sesplanes els documents CXCI y CXCII.

CCII

Sant Boy, 4 janer 1362

EL REY MANA QUE L'ESFERA QUE HA FETA FER SIA COLOCADA EN LA CAMBRA ON TÉ'LS LLIBRES[2]

Petrus. com nos havem acordat que l espera que havem feta fer estiga en la cambra on estan los libres, volem e manam que, aytant com porets, spatxets la dita cambra, arrimant de ça los cofres dels libres de guisa que la dita espera hi puga be

1) Segueix una altra carta semblant de la meteixa data.

2) En l'interessantíssim pròlech escrit en primera persona y a nom del rey Pere, que precedeix el *Tractat d'Astrologia* d'en Sesplanes, citat anteriorment, parla'l rey d'una esfera que li havia fet mestre P. Gilbert y tenia en el seu palau:

E lo dit mestre Pere... segons que troba les steles fixes al orizont de la dita ciutat, si les posa ab lurs ymatges en una gran spera la qual ha .vii. palms de diametre, la qual tenim en lo nostre palau de la dita ciutat. (*Colecció d'antichs textos catalans*, op. cit., pàg. 2.)

estar. e si per aventura la espera havia ops tota la cambra, trets ne los cofres dels libres e estiguen en l archiu, e la spera que estiga en la dita cambra. dada en Sent Boy, sots nostre segell secret, a .iiii. dies de jener de l any .mccclxii. rex Petrus.
Dirigitur Petro Palau.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.179, f. 106 v.

CCIII

Vilafranca del Panadès, 9 janer 1362

PERE III DEMANA UN LLIBRE DE LECTURA DE ASTRELABI QUE TÉ AL SEU ARXIU, ESCRIT A DUGUES COLUMNES, UNA EN CATALÀ, L'ALTRA EN SARRAINESCH

Lo rey.
Nos havem mester .i. libre, lo qual davall vos designam, qui es en lo nostre archiu de Barchinona. perque volem e us manam que y entrets mantinent e que l nos trametats per A. Torroella. lo qual libre es aytal: es rubrica de lectura de stelabre[1] e es ab cuberta vermella emprentada e ha tancadors d argent semblants que han comunament libres de dret, e es escrit en pergami a colondells, e la .i. colondell es de letra cristiana en lenguatge catala, e l altre colondell es letra sarrahinesca. dada en Vilafranca del Penedes, sots nostre segell secret, a .ix. dies de jener en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxii.
Dirigitur Ferrario de Magarola scriptori et Petro de Palau, de domo domini regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.178, f. 113.
Coroleu: Op. cit., pàg. 55.

1) Aquest llibre es, sens dubte, el que porta'l número 10 en l'Inventari dels del rey Martí: Item un altre libre appellat *La stralabria*, scrit en pergamins en catala et en serranesch, ab cubertes de posts de fust cubert de cuyro vermell ab un tancador ab senyals reyals d oripell, lo qual comença en serranesch, e en la derrera carta ha un rey pintat ab alguns homens de color blava, e faueix: «per la qual es paniat l astelabri».

CCIV

Valencia, 17 febrer 1362

PERE III DEMANA'L LLIBRE DE LANÇALOT EN CATALÀ[1]

Lo rey.

Manam vos que, vista la present, per persona certa nos trametats aci a la ciutat de Valencia lo libre de Lançalot qui es escrit en lengua catalana e en pergami, e lo cual lo duch primogenit nostre tenie l altre die en Barchinona. e aço no laquiets. dada en Valencia, sots nostre segell secret, a .xvii. dies de ffebrer de l ayn .mccclxii.

Fuit directa Petro Palau.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1 337, f. 40.

CCV

Valencia, 16 març 1362

PERE III TORNA A DEMANAR EL METEIX LLIBRE

Lo rey.

Manam vos que decontinent, vista la present, nos enviets per l arquebisbe de Caller o per altra persona, lo libre de Lançalot, de pergami, escrit en cathala, en lo qual legia nostre fill lo duch quan erem a Barchinona. e maravellam nos

1) Ab el descobriment del Lançalot català de l'Ambrosiana de Milà y del fragment de Mallorca (A. Rubió y Lluch: *Noticia de dos manuscrits d'un Lançalot català,* en la *Rev. Bib. Cat.,* III, 5), y ara ab aquests documents, s'ha demostrat completament el fet de la traducció d'aquell llibre en nostra llengua, confirmant la categòrica afirmació de l'anònim autor del *Curial:*

...yo vull seguir la manera d aquells cavallers qui trasladaren los libres de Tristany e de Lançalot, e tornaren los de lengua francesa en lengua cathalana... *(Curial y Guelfa,* Barcelona, 1901, pàg. 124.)

El manuscrit de Milà porta la data de 1380, però'ls nous documents adelanten de molts anys l'època de la traducció. ¿Seria també catalana alguna de les copies del *Lançalot* que en 1339 y 1346 feyen Domingo Gil d'Arenós y Jaume Capcir respectivament, per orde del rey? (Cf. documents CV y CXXVII.)

molt com no l nos havets ja trames, maiorment com altra vegada vos hajam escrit d aquesta raho matexa. dada en Valencia, sots nostre segell secret, a .xvi. dies de març en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxii. rex Petrus.

Fuit directa Petro Palau, tenenti claves archivi domini regis Barchinone.

Dominus rex mandavit mihi Jacobo de Castilione.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.337, f. 59 v.

CCVI

Perpinyà, 21 maig 1362

PERE III DEMANA A JOAN FERNANDEZ DE HEREDIA COPIA D'UNA COMPILACIÓ HISTÒRICA RECENTMENT FETA, EN QUALSEVOL LLENGUATGE QUE SIA ESCRITA

Lo rey.

Castella: entes havem que vos havets copia de diverses istories, en special de alcunes que novellament se son fetes per un monge negre qui ha compilades e abreiades les istories que son stades fetes de Adam a ensa, e les quals, segons que havem entes, vos ffets transladar en .i. volgar cathala. e com nos haiam gran affectio de haver aquellas, per ço us pregam affectuosament que de les dites istories, axi en lati com en qualsevol lenguatge que vos les haiats, ne donets de present copia al abbat d Arles, procurador nostre en cort de Roma, o a fra Jacme Domenje[1], del orde dels Preycadors, enquiridor de Mallorques. e en aço us pregam que no haia falla, car cosa es de que haurem gran pler e us ho grehirem molt. dada en Perpenya, sots nostre segell secret, a .xxi. dies de maig en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxii. rex Petrus.

Al honrat e religios ffrare Johan Ferrandez de Heredia, castella d Amposta e prior de Sent Gil.

Dominus rex mandavit mihi Franciscus de Gual.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.074, f. 27.

1) Fra Jaume Domenech, a qui's refereixen alguns dels documents següents com traductor o compilador d'obres històriques pera'l rey Pere.

CCVII

Perpinyà, 21 maig 1362

EL REY DEMANANT EL METEIX LLIBRE A L'ABAT D'ARLES

Lo rey.

Fem vos saber que nos scrivim al castella d Amposta en aquesta forma: castella, entes havem etc. (inserto toto tenore ut supra in proxima); perque us pregam curosament que ensemps ab lo dit fra Jacme o sens ell procurets e fassats ab acabament ab lo dit castella que haiam compliment de les dites istories, e encara d altres si ell ne havia de tall materia que ns deguessen esser plasents, segons que al dit fra Jacme ne havem largament informat. e en aço us pregam que hajats aquella diligencia que s pertany. dada en Perpinya, sots nostre segell secret, a .xxi. dia de maig en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxii. rex Petrus.

Al honrat e religios l abat d Arles, procurador nostre en cort de Roma.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.074, f. 27 v.

CCVIII

Burriana, 5 juliol 1363

PERE III DEMANA A FRA ANDREU DE BERENGUER, PROVINCIAL DE L'ORDE DE SANT AGUSTÍ, QUE INCLOGUI A FRA PERE COMTE EN EL NOMBRE DELS FRARES DE DITA ORDE QUE HAN D'ANAR A ESTUDIAR A MONTPELLER O TOLOSA.

Rex Aragonum.

Cum religiosus et dilectus noster frater Petrus Comitis vestri ordinis, desideret plurimum, suo labore mediante studii, ad gradum sciencie pervenire, nosque illud sui bona condicione pensata utique affetemus; idcirco vos rogamus attente quatenus eundem fratem Petrum in numero illorum fratrum vestri ordinis qui debent accedere ad studendum in Montepesulano vel Tolose apponere velitis nostri intuitu et honore. et regraciabimur vobis multum. datum in Campis prope Burrianam

sub nostro sigillo secreto, quinta die julii anno a nativitate Domini .mccclx. tercio.
Fuit directa fratri Andree Berengarii, provinciali ordinis sancti Augustini.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.189, f. 192 v.

CCIX

Tortosa, 25 juliol 1363

El rey mana que s'enviin a la [illegible] quatre draps historiats, exceptuant el del Cavaller de la Peni[illegible] de Titus y Vespasianus y de Santa Caterina.

Lo rey.

Manam vos que encontinen[illegible]ts la on sia la reyna les cortines d aur e de vellut e tot lo lit complit, lo [illegible]m fer a obs de la infanta dona Johana nostra filla, en temps que la de[illegible]metre en França. item .iiii. draps de figures dells pus bells que tingats, ex[illegible]; que no trametats lo drap del cavaller de la penitencia, ni lo drap de [illegible]s e de Vespesianus, ni lo drap de santa Caterina. item que trame[illegible]tes les peçes de drap d aur e de vellut e de seda que havets nostres. e en aç[illegible]metats laqui algu, car ia seria mester que fos ab la reina o pus a avant, per gran cuyta que han los afers per que u demanam. e per aquesta rao nos trametem Sancho del Forch, per cuytar aytant con fer se puxa que hajam ab temps totes les dites robes, car per la tarda se poria seguir vergonya e dampnatge, de la qual cosa seriets vos en culpa sino conpliets prestament ço que us manam. dada en la ciutat de Tortosa, sots nostre segell secret, a .xxv. dies de juliol en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxiii. rex Petrus.
Fuit missa Bernardo Dezcoll locum tenenti magistri racionalis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.188, f. 106 v.
Coroleu: Op. cit., pàg. 45.

CCX

Luna, 5 agost 1363

PERE III DEMANA A FELIP BOYL QUE LI ENVII'L TRACTAT D'AGRICULTURA COMPILAT PER UN REY MORO DE SEVILLA, AL FI DEL QUAL ES ESCRIT LO REGIMENT D'ARISTOTIL.

Lo rey.

Com, segons havem entes, vos tingats un libre ab cubertes verts scrit en paper, lo qual tracte de agricultura e lo qual fou compilat per Mirababoli, moro rey qui fo de Sibilia, e en la fi del qual libre es escrit lo regiment de Aristotil, e nos desigem molt haver lo dit libre; per ço us pregam que del dit libre fassats fer un translat per a vos e trametets nos lo libre en sa forma, per tal com es ben corrigit. e en aço per res no haia falla, certifficant vos que ns en farets plaer e us ho agrahirem. dada en Luna, sots nostre segell secret, a .v. dias de agost en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxiii. rex Petrus.

Fuit missa Philipo Boyil, domicello.

Dominus rex mandavit michi Jacobo de Castilione.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.189, f. 240.
Coroleu: Op. cit., pàgs. 56 y 57.

CCXI

Barcelona, 8 decembre 1363

L'INFANT JOAN DÓNA UNA RECOMPENSA A DOMINGO ORTIZ, QUE DURANT UN ANY LI HAVIA ENSENYAT LLETRES Y CIENCIES GRAMATICALS

Infans Johannes etc. fideli consiliario et expensori nostro Bernardo Margariti salutem et graciam. cum fidelis noster Dominicus Orticii, magister in gramaticalibus de domo incliti infantis Martini, fratris nostri carissimi, erudiendo et docendo nos litteras et gramaticalia per .i. annum et ultra laboraverit, sitque consonum

racioni ut pro dicto labore assequatur premium aliquale, propterea vobis dicimus et expresse mandamus quatenus de peccunia curie nostre que est vel erit penes vos, tribuatis et exsolvatis dicto magistro Dominico vel cui voluerit loco sui, quingentos solidos Barchinone, quos pro emendo unum mulum graciose cum presenti sibi ducimus concedendos. et facta solucione, recuperetis ab eo presentem cum apocha de soluto. datum Barchinone .viii. die decembris anno a nativitate Domini .mccclx. tercio.

Bertrandus de Pinos, mandato domini ducis.

Arx. Cor. Argó, reg. 1.761, f. 17 v.[1]

CCXII

Tortosa, 10 febrer 1365

PERE III DECLARA HAVER REBUDES LES ANTIGUES COVINENCES FETES ENTRE'LS REIS D'ARAGÓ, DE FRANÇA Y DE NÁPOLS, QUE EREN EN PODER DE JAUME CONESA, Y RECLAMA 'LS TRES LLIBRES DE LES LLEYS D'ESPANYA, JUNT AB ALTRES LLIBRES EN CASTELLÀ QUE EREN DE L'INFANT EN FERRANDO.

Lo rey.

Reebuda vostra letra e aquella entesa, vos responem que havem reebudes les covinences antigues fetes entre ls reys d Arago, de França e de Napols, les quals son en poder den Jacme Conesa. de ço que ns fets saber que havets liurat an P. Palau .i. libre de les leys d Espanya, vos responem que aquests libres deuen esser tres, escrits en pergami, ab cubertes de posts e cubertes de cuyr vermell, e deuen esser de les .vii. Partides de les leys d Espanya, los quals .iii. libres eren en poder den Matheu Adria, ensemps ab alguns altres libres escrits en castella que foren del infant en Ferrando. perque us manam que ab sobirana diligencia cerquets e procurets tots los dits libres si son en poder de la muller del dit en Matheu o de sos marmessors o de qualque altra persona, e fets en totes maneres

1) El 15 de juny de 1366 la reina Leonor donava una quantitat a Domingo Ortiz, *magistro et capellano infanti Martini* (reg. 1.574, f. 61 v).

com los cobrets e trametets los encontinent per persona certa. dada en Tortosa, sots nostre segell secret, a .x. dies de ffebrer de l any .mccclxv. rex Petrus.

Fuit directa Ferrario de Magarola, scriptori domini regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.210, f. 15.

CCXIII

Monestir de Sant Cugat del Vallès, 6 març 1365

L'INFANT JOAN DECLARA QUE PERE PALAU, TINENT DE LES ARMES DE L'ARXIU REYAL DE BARCELONA, HA ENTREGAT AL SEU CAMBRER, AB VARIS OBJECTES, UN LLIBRE EN CATALÀ TITOLAT ROMANÇ DEL COMTE DE BARCELONA Y REY D'ARAGÓ Y UNES HORES DE MADONA SANTA MARIA.

Nos inffanç Johannes etc. ffatemur vobis Petro Palacii tenenti pro dicto domino rege arma et alia bona in archivio regio civitatis Barchinone, quod vos nostri mandato tradidistis ffideli cavallarino nostro Michaelli Petri del Rey ad opus nostrum res et bona que in dicto erant archivio sequencia, videlicet: un fren genet, ço es saber: mos daurat, regnes de capsanes de cuyr groch e cordons de seda vermella ab alcalades d argent daurades e armantades e ab caps e passados d argent daurat e armantat ab .vi. botons d argent daurats. item un parell d esparons genets daurats, ab correges de cuyr groch guarnides d argent daurat e ab los sicats d argent daurat e armantat amallats. item una retranga de cuyr e de sendat reials, ab sos picarols. item uns sobresenyals de cavall, so es saber: davantera e saguera de sendat reyals, ab flocadura de seda reyal. item una caxa fustenya per apportar selles. et nobis metipsi tradidistis sequentes res: nou flexes d arch. item .i. escudet reyal ab senyal de l infant don Marti, qui es trencat. item uns cuxots de ferre guarnits de vellut blau ab correges de seda vermella e gamberes de pesa trosegades al coll de la cama. item una lança de ferre de talla de Martorell. item .i. capell jubat maytadat de seda ab trescoll, la una meytat de sendat blanch e l altre de sendat morat fullat. item .i. libre ab cubertes verts intitolat romanç del comte de Barcelona e rey d Arago, en cathala, e es de paper. item unes ores de madona Santa Maria, qui son en un estoig de taules de scriure. item

dues cordes d arch de rotlo. item .i. portador de didaleres de vori, ab una didalera de nacra. item .vi. didaleres de corn negre, qui poch se valen, e una didalera de cuyr e de corn ab .i. cordonet morat de seda. item .i. parell de bursaquins verts. item .i. forn, lo qual per en Jacme de Matges manam seer portat al senyor rey. in cuius rei testimonium presentem vobis fieri facimus nostro sigillo secreto munitam. datam in monasterio Sancti Cucuphati Vallensis .vi. die marcii anno a nativitate Domini .mccclx. quinto.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.758, f. 1.

CCXIV

Murvedre, 6 juliol 1365

PERE III ESCRIU A LA REINA DEMANANTLI QUE RECOBRI'L LLIBRE DE LES PARTIDES EN CASTELLÀ, LA TRADUCCIÓ CATALANA DEL QUAL HAVIA ENCARREGAT AL SEU DIFUNT PROTONOTARI MATHEU ADRIÀ, PERA ORDENAR DESPRÉS UNA COMPILACIÓ SEMBLANT.

Lo rey.

Molt cara companyona: sapiats que nos l altra vegada comanam an Matheu Adria, ladonchs prothonotari nostre, .iii. libres de pergami scrits de letra castellana formada e en lenguatge castella, en los quals libres son contengudes les leys del emperador, e han les cubertes de posts ab cuyr morat vell, per tal que aquells fes tresladar en nostre lenguatge e fessem ordenar semblants leys, les quals propiament poguessen esser dites nostres. on com nos tengam molt a cor haver e cobrar los dits libres, per ço us pregam que axi ab los marmessors del dit en Matheu com encara la muller que fou d aquell, e altres qualsevol persones, fassats en tota manera que vos hajats e cobrets los dits libres. e aço haja recapte sens falla. encare us pregam que de qualsevol diners nostres o vostres manets encontinent adobar e reparar la sala de l alberch d en Johan Merquet, en lo qual alberch volem que de present encara d aci avant pos la nostra scrivania, e que en l alberch en lo qual la nostra scrivania ha acostumat de posar, posen los nostres capellans per ço que hagen millor avinentesa de esser a maytines, faents per si mester sera en aquell sostres per tal que mils hi capien. e no duptets de fer adobar o reparar lo dit alberch, jassie que l dit Johan Merquet hagues corona. dada en la orta de

Murvedre, sots nostre segell secret, a .vi. dies de juliol de lany .mccclxv. rex Petrus.

Dominus rex misit eam signatam.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.210, f. 117.
Coroleu: Op. cit., pàg. 57.
Cf. document CCXII.

CCXV

(Barcelona), 20 janer 1366

PERE III DECLARA HAVER REBUT DE BERNAT DEZCOLL VARIS OBJECTES Y UN LLIBRE ANOMENAT REPERTORIUM BIBLIE[1]

Nos Petrus etc. per tenor de la present carta nostra fermament valedora, regonexem e atorgam a vos, feel nostre en Bernat dez Coll, loctinent de maestre racional de la nostra cort, que de les robes e joyes nostres que vos tenits per comanda a vos feta, per tenir, gardar e conservar en casa vostra e per orejar aquelles con mester hi es a esquivar que no s malmeten, havets liurades a nos, estants en Barchinona, en lo mes de deembre prop passat, e en lo present mes de janer, les coses aci contengudes e declarades: primerament un manto de presset vermell nou, fronzit en les espatlles, qui no havia forradura alguna e encara no es acabat; item una espaa geneta ab gorniments d aur e ab foure de camut blau gra de mill, ab la correja de savastre; item un plech en que havia alguns trocets de vellut color de pel d ase, e alguns trocets de xamelot negre, e un collar de drap d or e de vellut, e una forradura de sendat girassol de cota, e una forradura de cerboix d escarlata morada, e totes aquestes coses foren per vos liurades a dona Maria Lopez de Heredia. item mig capero vell de drap morat e alguns tronçons de drap d or e de seda e de sendat; item dos albernices negres d estam mesclat qui corra en morat e en blau, dels quals nos presem un a nostre ops e l altre donam al arquebisbe de Caller; item .i. libre apellat repertorium Biblie, ab cuberta vermella ab tanca-

1) Aquest llibre figura ab el número 12 en l'*Inventari* dels llibres del rey Martí:
Item un altre libre appellat repertorium Biblie, scrit en pergamins ab posts de fust cubert de cuyro vermell ab emprempta de senyals reyals, ab dos tancadors de seda morada, lo qual comença en la primera carta en vermello «Genesis» e en lo negre «Sex», e faneix en la darrera carta «versus divine Scripture termino fine».

dors de seda morada, ab los caps d argent, ab senyals reals en les cubertes, escrit en pergami; item unes tesores e un punxor, cascun ab son estoig de cuir groch e ab un cordo de seda groga, e lo dit punxor es niellat ab manech de fust, ab una virolla d argent; item un estalabre gran de lauto morisch, ab son estoig de cuir groch; item dues pintes de boix de Perpenya; item taules de tauler vermelles e blanques, que son .xxvi. parells; item uns burzaquins grochs usats que donam a Ramon Bernat; item un capell tartaresch folrat de sendat vermell que donam a Mossen Bernat de Thous; item una cana cayrada plegadiça que donam a la reyna; item una talladura de drap morat e blanch que donam a Sanxo, barber de nostra cambra; item uns gants fets de fil ab agulla ab algunes letres de seda morada e vert e de fil d or; item un capell tartaresch de lana de peix, ab les ores d aur e ab forradura de drap de seda vert obrat de si matex; item un altre capell tartaresch obrat ab .i. cloqueret d aur al cap ab perles e forrat de drap d or; item una peça de drap malaqui encetada, la qual havem donada a la infanta dona Johana, ab floratges de seda blancha, blava, groga e morada; item una peça de drap de seda appellat camocas del Tauris, qui jau en morat e en vert e en blau clar, la qual presem a ops de nostra persona pera jupons e pres la P. Toralles, sastre nostre; item una altra peça de drap de seda vergat de diverses listes negres, blaves, blanques e verdes ab les orles vermelles e verdes, la qual fo liurada al dit P. Toralles pera fer jupons; item una amema ab les orles verts, la qual fo donada a la reyna, e en los caps ha algunes listes de seda blancha; item una peça de savastre entira, de ample de .i. dit mig; item una escarcella de cuyr negre, ab .iii. platons morischs, la .i. gran e lo .ii. petits; item un troç de xamellot blanch pera capillari nostre; item dues peçes de camocans de seda de Luca, la una ab bestioles e fullatges grochs e el camp blaur escur, e l altre de sendat vermell lavorat de si matex; item .iii. peçes d atzaytonins blaus, dels quals .v. peçes propdites deu a nos fer lo dit P. Toralles aparellament de lit; item tres estelabres d argent, los .ii. blanchs e la .i. daurat, ab lurs estoigs de cuir; item un capero de presset vermell obrat de rodes, e dins les rodes ha rates ab fulatges de seda e d or; item un altre capero de presset vermell ab obres d aur e ab plomes blanques de seda; item .i. coltell lonch françes ab virolles d argent daurades; item .ii. penes de reys vayrs per afforradures de jupons; item una espasa gineta guarnida d argent daurat, ab lo foure de vellut blau e violat e ab .i. correia de fil d or e de seda vert; item una manega de vays de gramalla; item un plech de talladures de reys vayrs; item .i. samarra de pells d anyells grossa; item una peça de fres d aur de Venecia lavorat, e es entegre; item un

capillari meytadat de vellut negre e laonat ab fres d or e d argent de Domas e forrat de sendat vermell de grana; item una peça de badench vermell; item un altre capillari d escarlata morada, ab fres d or de Genova e ha y moltes obres de seda e es forrat de sendat vermell; item una aljuba groga que era plegada dins .i. arnes ginet; item .ii. amemes de drap de lin petites, que eren dins un altre arnes ginet; item una cana de fust plegada ab .i. cornet al mig; item una peça de drap de vellut laonat escur per fer jupons; item .i. quadrant de vori ab son estoig; item .i. escarçella e .i. correia grogues, ab algunes monedes d or e ab ferlonets e daus e ab altres coses moltes, segons que largament se conte en lo inventari; item .i. peça de samit ras groch de seda, presem .vii. palms per fer coxins, e romangueren ne en la dita peça .iiii. canes e .vi. palms; item .i. alcandora de drap de lin blancha; item .i. albernuç de badench blanch; item una aljuba de drap de seda malaqui, ab lo camp groch, ab algunes obres d or, forrada de sendat vermell de grana; item .i. gramalla de vellut vermell, fresada de fres d or de Venecia, forrada de taffata sarraynesch; item una amema de lenç blancha crua; item .i. alfilem en taula; item .i. maysiat de seda quaix vermell de grana fet a manera de manil de barber, ab les orles blaves; totes aquestes coses d alli ença on comença la alcandora de drap de lin blancha, donam al comte d Urgell. item .i. alfilem en taula que donam an P. Ladron, fill de mossen Ramon de Vilanova; item presem d aquella..... de draps de seda blanch e lavorats de si mateixs .ii. peçes, de les quals faem fer .i. casulla de prevere e lo romanent de les dites .ii. peces romas en los cofres que vos tenits; item .ii. parells de patins daurats; item pres la reyna .i. gramalla d azaytoni blau fresada de fres de Domas per les orles de les manegues e per lo cabeç e .ii. vies del dit fres denant; item .i. altra gramalla de vellut negre fresada de fres de Domas per les manegues e per lo cabeç e .ii. vies denant del dit fres; item de .i. gramalla pres la reyna .i. pena vayra que y havia; e aquestes .ii. gramalles e pena vayre dona la dita reyna al duch primogenit nostre. item .i. tassa petita d argent ab son manech d argent; item .ii. paletes d argent; item .i. cullera d argent. en testimoni de la qual cosa manam que us sia feta la present carta ab nostre segell pendent segellada, la qual fo feta a .xx. dies de janer en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxvi. e del nostre regne .xxxi.

Dominus rex mandavit mihi Jacobo Conesa, in cuius presencia ipse dominus rex vidit et legit totum quaternum rerum predictarum et in aliquibus locis correxit.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.078, f. 101 v.

CCXVI

Barcelona, 10 novembre 1366

PERE III ENVIA AL MONESTIR DE RIPOLL EL LLIBRE DE LES HISTORIES DELS REIS D'ARAGÓ Y COMTES DE BARCELONA COMPILAT PER ELL DE DIVERSES CRÒNIQUES ANTIGUES, MANANT QUE SIGUI CONTINUAT.

Lo rey.

Per tal com lo monastir de Ripoll es dels pus solemnes e antichs monastirs que nostres predecessors han hedificats e fundats en nostra senyoria, volem que en lo dit monastir sia hauda memoria dels reys d Arago e dels comtes de Barchinona. e per ço com aqui no son ten complides ne ten ben ordenades les croniques dels dits reys e comtes con son en un libre que nos havem fet e tret de diverses croniques e istories entigues, las quals contenen veritat, per ço a vos tremetem translat del dit libre, pregant vos que l dit libre estigue en tal loch que memoria sia hauda d aqui avant dels fets damunt dits, e continuan de nos e dels altres reys qui apres nos seran d Arago e de Sicilia, sots la vida dels reys d Arago, pus son ixits de nostra casa, e per l orde qui es contengut en lo dit libre en les vides dels alts reys en Jacme e n Anfos, avi e pares nostres de bona memoria. dada en Barchinona, a .x. dies de noembre en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclx. sis. rex Petrus.

Dominus rex mandavit Ferrario de Magarola.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.079, f. 21.
G. Hurtebise: Art. cit., *Rev. Bib. Cat.*, IV, 190.
Cf. document CLXXXIX.

CCXVII

Barcelona, 19 novembre 1366

EL REY PERE DECLARA HAVER REBUT UNA BIBLIA EN LLATÍ EN TRES VOLUMS

Nos en Pere etc. ab la present atorgam a vos, amat conseller e tresorer nostre en Ramon de Vilanova, cavaller, que de la peccunia de la nostra cort que

es en poder vostre, nos havets liurats sex mille solidos barchinonenses, dels quals nos havem comprada den P. Santcliment, ciutada de Barchinona, una biblia, escrita en pergamins, en lati, en tres volums, lo primer dels quals volums comença en lo prolech de sent Jeronim, e apres lo Genesi, ab los altres libres tro al libre de les paraboles de Salomo exclusive; e lo segon volum comença en les paraboles de Salomo, e apres los altres libres tro al libre del Apochalipsi inclusive; e lo terç volum conté les interpretacions dels vocables de la Biblia; los quals libres nos ab la present atorgam que havem hauts e reebuts en nostres mans del dit en P. de Santcliment, perque manam al maestre racional de la nostra cort que vos restituent a ell la present tan solament, sens altres cauteles, la dita quantitat reebe en compte vostre. dada en Barchinona a .xix. dies de noembre en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxvi. rex Petrus.

Dominus rex mandavit Ferrario de Magarola.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.343, f. 189 v.

CCXVIII

Barcelona, 23 decembre 1366

LA REINA LEONOR FA PAGAR A LLORENÇ DE SARAGOÇA, PINTOR DE BARCELONA, EL PREU DE DOS RETAULES, L'UN DE SANT NICOLAU Y L'ALTRE DE SANTA CATERINA

Alienora etc. fideli consiliario et thesaurario nostro Berenguario de Relato salutem et graciam. vobis dicimus et mandamus quatenus de peccunia curie nostre que penes vos est vel erit, detis et solvatis fideli Laurencio de Cesaraugusta, pictori Barchinone, octingentos solidos barchinonenses quos sibi dare tenemur juxta pactum initum inter nos et Romeum Geraldi, capellanum majorem nostrum nomine et nostri pro parte et dictum pictorem, racione et pro duobus reetabulis de fuste depictis quos ipse fecit et operatus est, uno videlicet cum istoria beati Nicolay, et sunt tres tabule, quod nos fieri et operari fecimus ad opus ecclesie monasterii sororum Minorum civitatis Calatayubii quod noviter rehedificavimus; et in altero reetabulo est depicta istoria sancte Katerine et sunt tres tabule quodque nos conferre debemus alio monasterio sororum Minorum quod noviter, dante Domino, fundare et hedificare intendimus in civitate Turolii. quequidem duo reetabula jam perfecta nos a dicto Laurencio habuimus et recepimus in camera

nostra. et facta solucione presente ab eo recuperetis literam cum apocha de soluto. volumus nichilominus et vobis mandamus quatenus faciatis ei cancellari quascumque instrumenta et obligaciones quas vobis et dicto nostro capellano majori fecerit et prestiterit pro conficiendis et perficiendis reetabulis supradictis, cum nos ab eo super hiis contente sumus et nichilominus quantum nostram interest eum ab inde absolvimus et quitium apellamus. datum Barchinone .xxiii. die decembris anno a nativitate Domini millessimo .ccclx. sexto.

Domina regina mandavit mihi Ferrario Sayolli.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.575, f. 12[1].

CCXIX

Tarragona, 12 febrer 1367

PERE III SE QUEIXA A FERRER DE MAGAROLA DE QUE L'ABAT DE RIPOLL NO HA REBUT EL LLIBRE DE LES HISTORIES DELS REIS D'ARAGÓ Y COMTES DE BARCELONA

Lo rey.

A nos menbra que us manam l altre dia que trametessets al abat de Ripoll lo libre de les istories dels reys d Arago e comtes de Barchinona ab letra nostra que trametiem al dit abat per informacio de ço que l dit abat n avia a fer. e ara lo dit abat, qui es aci, ha ns dit que no ha haut lo dit libre ne la letra, de que ns som molt maravellats. per que us manam que ns certifiquets del dit fet, ni per que romas que l dit nostre manament no s compli, e aço no triguets. dada en Terragona, sots nostre segell secret, a .xii. dies de febrer de l any .mccclxvii.

Franciscus Castilionis mandato regis facto per Bernardum de Bonastre secretarium.

Fuit missa Ferrario de Magarola.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.220, f. 4 v.
G. Hurtebise: Art. cit., *Rev. Bib. Cat.*, IV, 193.
Cf. documents CLXXXIX y CCXVI.

1) Sobre aquest pintor vegis també'l foli 24 d'aquest registre.

CCXX

Saragoça, 24 març 1367

EL REY DEMANA UNA BIBLIA QUE ERA A L'IGLESIA DE SANTA MARIA DE MEYAVILA DE CALATAYUD

El rey.

Justicia: sabet que nos escrivimos al bisbe de Taraçona e al capitol de Santa Maria de Meyavila de Calatayud, que nos envien por el fiel de la nostra cambra Gil de Sada, una biblia que es de la dita esglesia de Santa Maria, la qual havemos entendido que cumplira muyto pora nostro servicio. e como, segund havemos sopido, la dita biblia sea empenyada por cierta quantia de dineros, por esto a vos dezimos e mandamos muy expressament que, no contrastant qualquiere assignacion por nos feyta o fazedera de los dineros del morabetin que collides per nos, pongades en poder de qualquiera persona qui tienga la dita biblia empenyada tanta quantia como haya sobre la dita biblia o y pongades otras pendras que lo vallan, o y fagades qualesquiere obligaciones e seguredades por manera que nos hayamos luego la dita biblia e la podamos veyer, sabiendo que luego que la hayamos vista, si veuremos que sea buena para nos, nos avendremos d ella con el dito bisbe e capitol e vos cobraredes todo lo vuestro o vos lo faremos recebir en compto. e esto no tinguedes por ninguna razon si nos cobdiciades servir ni complaure. dada en Çaragoça, dins nostro siello secreto, a .xxiiii. dias de març del anyo .mccclxvii. rex Petrus.

Dominus rex misit signatam.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.220, f. 53.

CCXXI

Saragoça, 7 abril 1367

PERE III FA COPIAR PERA LA REINA'L LLIBRE SUMMA COLLACIONUM

Lo rey.

Manam vos que façats fer un trellat d aquell libre qui es intitulat Summa

collecciónum[1] a ops de la reyna, semblant d aquell que es estat fet a nos, mas que sia de letra queacom pus grossa, e en bons pergamins, e en .ii. volums, e que y façats continuar de guisa que sia fet e acabat com pus breument fer se puga. dada en Saragoça, a .vii. dies d abril en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxvii. Jacobus prothonotarius.

Fuit missa Francisco Marrades baiulo generali regni Valencie.

Dominus rex mandavit mihi Jacobo Conesa.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.079, f. 39 v.

CCXXII

Saragoça, 6 juliol 1367

PERE III DEMANA'L JURAMENT QUE FAN ELS REIS D'ARAGÓ EN LLUR CORONACIÓ, Y ESPECIALMENT EL DE JAUME I

Lo rey.

Dehim vos e manam que encontinent, vistes les presents, tots affers lexats, cerquets en los registres de nostre arxiu lo sagrament lo qual se fa per los reys nostres predecessors en lur coronació, e specialment aquell que feu lo rey en Jacme qui pres Mallorques, e trametets nos en translat ben provat e corregit. e aço per res no mudets o laguiets com nos lo haiam mester cuytadament. e si per ventura no l trobavets en nostre archiu, demanats ho als consellers de Barchinona e fets ho ab diligencia e trametets nos ho tantost. dada en Çaragoça, a .vi. dies de juliol en l any .mccclxvii. rex Petrus.

Fuit missa Ferrario de Magarola.

Fuit signatam manu domini regis; ideo fuit expeditam.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.079, f. 73.

1) Anomenat també *Comuniloquium*, del teòlech inglès Joan Gallensis (de Wales), mort en 1303. Fou traduit al castellà (cf. document LXVII, publicat, ademés, a la *Revista Històrica*, de Barcelona, janer-març de 1877) y també al català.

CCXXIII

Barcelona, 26 juny 1368

PERE III RECLAMA UN PSALTERI ILLUMINAT

Lo rey.

Manam vos que per lo portador de la present nos certifiquets si es acabat d illuminar lo psalteri que us liuram d aquest dies per illuminar, o en quiny estament es. e si es acabat d illuminar nos hi trametrem cert missatge qui l aport envolcat en drap encerat, en tal manera que per pluja ne per aygues no puxa menys valer. dada en Barchinona, sots nostre contra segell, a .xxvi. dies de juny de l any .mccclxviii. Jacobus prothonotarius.

Predicta littera fuit missa Hugoni Dalvalat portario domini regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.080, f. 24[1].

CCXXIV

Barcelona, 15 setembre 1368

SOBRE L METEIX PSALTERI

Lo rey.

Vostra letra havem reebuda, en la qual se conte que ns haviets escrit per altra letra que us fessem trametre atzur d acre per acabar de illuminar lo nostre salteri que tenits, e nos la dita letra no havem hauda; mas havem vos escrit diverses vegades que vinguessets ab lo salteri et que l apportassets be envolupat en drap encerat de guisa que per pluges ni en altra manera no pogues esser malmenat, e que us pagariem lo loguer de la bestia en que venriets, e vos no ns havets respost a res d aço, ni havets cura de venir, la qual cosa nos es greu per ço com desijam fort que l dit salteri fos acabat, e que ns en poguessem servir. per que us deim e

1) Altres documents sobre'l meteix llibre als folis 33, 37 y 103.

manam espressament que vingats encontinent e aportets lo dit salteri axi com s es, car aci lo porets acabar, on haurets atzur e ço que mester hi faça mils que no aqui. e sia envolupat en drap encerat axi com dessus es dit, e nos fer vos em pagar lo loguer de la bestia e ço que haurets despes vinent aci. e aço per res no laguiets, car gran desplaer nos en fariets. dada en Barchinona, a .xv. dies de setembre de l any .mccclxviii. Jacobus prothonotarius.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.080, f. 62 v.
Cf. document anterior.

CCXXV

Barcelona, 18 octubre 1368

El rey Pere fa pagar a Ferrer de Magarola lo que ha gastat en fer escriure y relligar un llibre de les Cròniques dels Reis d'Aragó y Comtes de Barcelona que ha de guardarse perpetualment en l'Arxiu reyal.

En Pere etc. al feel lo mestre racional de la nostra cort, o a son lochtinent, salut e gracia. com en Ferrer de Magarola, scriva nostre, conservador dels documents patrimonials nostres estants en l archiu del palau nostre de Barchinona, nos haia feta fe, ab una apocha, que ell ha pagades de ço del seu, quatuor libras, decem et septem solidos barchinonenses, per fer escriure, ligar e cobrir .i. libre de pergami de les croniques dels reys d Arago e comtes de Barchinona, lo qual nos volem que estigue perpetualment dins lo dit archiu, segons que pus especificadament se conte en la dita apocha, per ço vos dehim e manam que, de qual se vol aministracions que l dit en Ferrer haia tengudes o tindra de la nostra cort, la dita quantitat li prengats en compte, no esperada executoria de tresorer, ne contrestant qualsevol altra ordinacio feta en contrari. dada en Barchinona, a .xviii. dies de octubre en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxviii. rex Petrus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.346, f. 113.
Cf. documents CLXXXIX, CCXVI y CCXIX.

CCXXVI

Barcelona, 2 febrer 1369

PERE III MANA A FRA JAUME DOMENECH QUE LI COPII, O LI ARROMANCI EN EL CAS DE QUE SIGUI EN LLATÍ, ELS STRATEGEMATA DE JULI FRONTI [1]

Lo rey.

Entes havem que vos havets un libre qui tracte de fet de cavallaria appellat Julio Fronti. e com nos desigem molt haver lo dit libre, per ço us pregam que aquell nos façats translatar e trametets lo ns tantost com fet sia. e si per aventura es en lati, trebellats hi vos que sia tornat en romanç, e fer nos n ets servey e plaer. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .ii. dies de febrer de l any .mccclxviiii.

Al religios e amat nostre frare Jacme Domenech, maestre en theologia e inquisidor de Mallorques.

Fuit sigillo anuli domini regis sigillata loco signi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.082, f. 18.

CCXXVII

Barcelona, 14 març 1369

PERE III MANA QUE'LS ADVOCATS Y METGES NO PUGUIN EXERCIR LLUR OFICI SENSE SUFRIR UN EXAMEN Y HAVER ESTUDIAT ELS ANYS PRESCRITS EN LES CORTS DE MONTÇÓ Y CERVERA.

Nos Petrus etc. quia in generali curia quam Cathalanis in hac civitate celebramus fuit nobis per illos de brachio civitatum, villarum et locorum regalium oblatum inter cetera capitulum infrascriptum: item cum in curia generali Montissoni domini regis Alfonsi primi sit capitulum sequens: «item ordinamus et

1) Cap més noticia ha quedat d'aquesta traducció. En la Biblioteca de Poblet, aon, com es sabut, anà a parar la del rey Pere, hi va veure'l P. Villanueva dos manuscrits llatins d'aquella obra (*Viage literario,* XX, 150).

statuimus quod aliquis jurisperitus non utatur in aliqua curia inquisicionibus, advocacionibus neque de judicamento donec examinatus fuerit per probos homines uniuscuiusque loci simul cum aliis sapientibus in jure, et quod illi qui fuerint electi jurent quod fideliter se habebunt in advocacionibus et in aliis rebus in posse vicarii vel baiuli et dictorum proborum hominum dicti loci»; et illud idem fuerit ordinatum in dicta curia servari in medicis et cirurgicis [1]. et in curia Cervarie celebrata per dominum regem Petrum nunc regnantem huiusmodi constituciones in jurisperitis et medicis fuerunt confirmate, addito quod ipsi jurisperiti nequeant advocare vel officium judicis vel assessoris assumere nisi habeant quinque libros ordinarios juris civilis vel saltem ordinarios juris canonici, et quod ipsos ad minus audiverint per quinque annos in studio generali, de quo per juramentum fidem facere teneantur; et idem in ipsa curia fuerit ordinatum servari in medicis artis fisice, excepto quod sufficiat eos per tres annos in studio generali audivisse [2]. et in curia Montissoni celebrata per dictum dominum regem Petrum fuerit ordinatum quod nullus jurisperitus, qui doctor vel approbatus non sit, officium assessoris judicis ac advocati gerere seu assumere non audeat vel presumat nisi prius in posse officialis ordinarii juraverit se per dictos quinque annos jus canonicum vel civile audivisse, et quod per duos jurisperitos examinatus fuerit et aprobatus, et idem in medicis [3]. et per dictam constitucionem probi homines cuiusque loci, sint eiecti ab examinatione et juramenti prestacione predictorum, prout antea ipsa examinacio et juramenti prestacio fieri debebant; et ex hoc utilitas rei publice non sequitur, quia plurimumque contingit aliquos esse admissos qui aliter admissi non fuisse, quod fiat provisio confirmatoria primarum constitucionum quod dicta examinacio eorum fieri habeat per probos homines cuiuslibet loci, simul cum aliquibus sapientibus in jure per eos eligendis, et quod ipsi qui admissi fuerint jurent in posse eorum et vicarii vel bajuli ipsorum locorum ea que continentur in dictis constitucionibus, et idem in medicis: tenore presentis suplicacioni predictorum brachii supradicti annuentes benigne, placet nobis quod serventur prime constituciones predicte ipsasque per universos et singulos officiales et subditos nostros Cathalonie observari volumus et jubemus. in cuius rei testimonium hanc fieri nostroque sigillo jussimus inpendenti muniri. datum Barchinone .xiiii. die martii anno a

1) Corts de Montçó de 1289, caps. XVII y XVIII *(Constitucions de Catalunya*, lib. II, tit. VI, const. I y II.)

2) Corts de Cervera de 1359, cap. XII *(Const. Cat.*, lib. II, tit. VI, const. IV).

3) Corts de Montçó de 1363, cap. XVII *(Const. Cat.*, lib. II, tit. VI, const. V).

nativitate Domini .mccclx. nono. nostrique regni .xxx. quarto. Petrus cancellarius.

Arx. Cor. Aragó, reg. 985, f. 167 [1].

CCXXVIII

Sant Mateu, 18 maig 1369

PERE III DECLARA HAVER REBUT LES CRÒNIQUES DELS REIS DE CASTELLA, DE PORTUGAL Y DE NAVARRA

Lo rey.

Reebudes havem les croniques dels reys de Castella, de Portugal e de Navarra, que ns havets trameses: perque ab la present manam al feel escriva nostre en Ferrer de Magarola que les dites croniques vos haja a desnotar. dada en Sent Matheu, sots nostre segell secret, a .xviii. dies de maig de l any .mccclxviiii.

Fuit sigillata sigillo anuli domini regis loco signi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.227, f. 42 v.
Coroleu: Op. cit., pàg. 55.
Cf. document CXLIII.

CCXXIX

Valencia, 20 juny 1369

PERE III PARLA D'UN RECULL DE TOTES LES SEVES PROPOSICIONS DE CORTS

Lo rey.

Nos vos trametem dins la present la proposicio per nos feta als valencians l altre jorn en Sent Matheu en .ii. fulls de paper escrits de nostra ma, perque us manam que la dita proposicio continuets en lo libre on son escrites les altres proposicions per nos fetes en les altres corts que havem tengudes. e no res menys

1) Altres documents sobre'ls examens dels metges de Valencia y Saragoça en els regs. 898, f. 253, y 927, f. 148 v.

estoiats apart l original que us trametem de guisa que ns en poguessem servir si mester l aviem per semblant fet. dada en Valencia, sots nostre segell comu, a .xx. dies de juny de l any .mccclxix. Jacobus prothonotarius.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.081, f. 57.

CCXXX

Valencia, 10 octubre 1369

PERE III DÓNA PERMÍS A BERENGUER DE FLUVIÁ PERA QUE PUGUI ENSENYAR EN ELS SEUS DOMINIS L'ART GENERAL DE RAMON LULL[1]

Nos Petrus etc. gratanter percepto quod vos fidelis noster Berengarius Fluviani, mercator et civis Valencie, qui, ut a pluribus fidedignis personis audivimus, artem seu scienciam generalem magistri Raymundi Lulli perfecte noscitis, quequidem sciencia, ut habet comunis fama, veritate non carens, utilis est, necessaria atque vera et pro tali in generale Parisiensi studio, ut per legittima documenta novimus, fuit a Pariensi cancellario et a juratis dicti studii in presencia quadraginta magistrorum seu doctorum qui suficientes erant ad examen artis liberalis cuiuslibet approbata, eandem scienciam dogmatizare proponitis semenque ipsius salutiferum seminare; tenore presentis eandem autoriçantes scienciam gaudentesque in Domino quod in dicione nostra et tam novissimis temporibus repertus fuerit tam excellentis doctrine et ingenii doctor qualis predictus magister Raymundus tamque excellens sciencia in ipsa dicione nostra originem habuerit, volumus vobisque dicto Berengario Fluviani concedimus ac licenciam plenariam elargimur ut vos et illi qui a vobis ad id abti et suficientes reputabuntur, possitis et possint in quibuscumque partibus et locis nostri dominii dictam artem seu scienciam divulgare, dogmatitzare sive docere ipsamque vos et quivis alii in generali et in speciali naturaliter et artificialiter tam in medicina quam in astronomia ac filosofia et qualibet alia parte dicte sciencie uti libere valeatis. sonet ergo vox vestra

1) El rey Joan confirmà aquest privilegi'l 12 de setembre de 1392, donant permís a Francesch de Luria pera ensenyar públicament l'*Art General* y els demés llibres de Ramon Lull, exceptuant els de teologia (reg. 1.925, f. 119; document publicat per Leopold Delisle, *Testaments d'Arnaud de Villeneuve et de Raimond Lulle,* en el *Journal des Savants,* juny 1896).

per doctrinam in auditorum auribus nec a modo metu detractorum quorumlibet conticescat sed dicta perutilis sciencia in lucem prodeat cunctis eam sicientibus, nectar preclarum et salubre propinando. nos enim districte et sub ire et indignacionis nostre incursu quibuscumque officialibus et subditis nostris dicimus et mandamus quatenus super predictis nullum obstaculum seu impedimentum faciant set dent super eis vobis et aliis auxilium, consilium et favorem si et prout quando et quociens inde fuerint requisiti. in cuius rei testimonium presentem inde fieri jussimus, nostro sigillo pendenti munitam. datum Valencie .x. die octobris, anno a nativitate Domini .mccclx. nono, regnique nostri .xxx. quarto. Guillelmus de Palou.

Petrus de Gostemps mandato regis facto per Bernardum de Bonastre, secretarium.

Arx. Cor. Aragó, reg. 917, f. 213 v.[1]

Sobre Ramon Lull cf. els documents I, II, IX, XIV, XXXI, XXXIV, LIV, LV, LVI, LVIII y LIX.

CCXXXI

Valencia, 10 octubre 1369

PERE III, PERA MAJOR CONEIXEMENT DE L'ART GENERAL DE RAMON LULL, MANA QUE S'ENTREGUIN A TOTHOM QUE LES DEMANI COPIES AUTÈNTIQUES DE LES CARTES REYALS DE LA SEVA APROVACIÓ.

Petrus Dei gratia, rex Aragonum, etc. nobili et dilecto consiliario nostro Olfo de Proxida, militi, gerenti vices gubernatoris in regno Maioricarum, necnon universis et singulis aliis officialibus nostris vel eorum loca tenentibus in regnis et terris nostris cismarinis constitutis, ad quos presentes pervenerint, salutem et dileccionem. ut ars seu sciencia generalis quam magister Raymundus Lulli, oriundus civitatis Maioricarum, quondam, instinctu, ut creditur, divino edidit et que fuit in generali Parisiense studio per cancellarium Parisiensem et per juratos ipsius studii in presencia quadraginta magistrorum seu doctorum qui sufficientes

1) Aquest document, lo meteix que'l següent, estan també copiats en el registre 920, fs. 167 y 167 v.

erant ad examinacionem liberalis artis cuiuslibet approbata, credatur amplius et eidem maior fides adhibeatur ab omnibus, volumus vobisque et singulis vestrum dicimus et expresse mandamus, quatenus de quibuscumque cartis seu litteris concessionum seu approbacionum dicte artis seu sciencie, ubicumque inveniri infra vestras jurisdicciones poterunt, et etiam de quibuscumque translatis autenticis ipsarum concessionum seu approbacionum, quociens inde requisiti fueritis, translata auctentica ad instanciam ea vigore presentis littere petentium fieri et tradi eisdem petentibus faciatis, non obstante quod de translatis translatura sumi non consueverint. in quibus quidem traslatis ex originalibus, vel ex translatis autenticis sumendis, illi vestrum qui inde requisiti fueritis, auctoritates oficiorum vestrorum interponatis pariter et decreta; quoniam nos nunc pro tunc eisdem, tanquam suis originalibus fidem plenariam ab omnibus precipimus adhiberi. datum Valencie sub nostro sigillo pendenti .x. die octobris anno a nativitate Domini .mccclx. nono, regnique nostri .xxx. quarto. Guillermus de Palou.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.428, f. 14 v.
Cf. document anterior.

CCXXXII

Tortosa, 5 janer 1370

PERE III PREGA AL CASTELLÀ D'AMPOSTA, JOAN FERNANDEZ DE HEREDIA, QUE LI PORTI ELS LLIBRES DE PAULO EUROPIO (SIC), DE ISIDORO (MAJOR Y MENOR) Y LA SUMA DE LES HISTORIES EN FRANCÈS.

El rey.

Castella: pues encara no sodes con nuestro primogenito el duch, al qual deviades ir segunt sabedes, rogamos vos affectuosament que, todos otros afferes dexados, vengades encontinent a nos. e aquesto por res, si a nos deseades fazer servicio e plazer, no tardedes ne mudedes, como nos por grandes e cuytados afferes vos hayamos menester. dada en Tortosa, dius nuestro siello secreto, a .v. dias de janero del anyo .mccclxx.

Otrossi vos rogamos que trayades los libros de Paulus Europius e de Isidorus maior e menor e la suma de las istorias en ffrances; e no res

menos los sihuesos e otros canes que hayades por caça de puerco e de ciervo e los munteros vuestros, en manera que vengan con vos por que nos queremos fazer la dita caça en estes partes don ha grant avinenteza.

Fuit loco signi anuli domini regis sigillata.

Dominus rex mandavit mihi Francisco Castilionis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.226, f. 33.
G. Hurtebise: Art. cit., *Rev. Bib. Cat.*, IV, 202.

CCXXXIII

Tortosa, 8 janer 1370

PERE III DEMANA A DOMINGO COSTA QUE FACI FER UN TRESLLAT DEL LLIBRE ANOMENAT ANTOLIUS

Entes havem que vos havets lo libre appellat Antholius, e com nos vullam haver treslat d aquell, per ço us pregam e us manam que nos façats fer treslat del dit libre e aquell nos trametats de continent que sia acabat, car nos vos farem pagar ço que costara d escriure, e certificam vos que d aço ns farets plaer. dada en Tortosa, sots nostre segell secret, a .viii. dies de janer de l any .mccclxx.

Fuit directa Dominico Costa.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.226, f. 101 v.

CCXXXIV

Barcelona, 16 maig 1370

PERE III MANIFESTA AL MESTRE HEREDIA QUE HA REBUT LA SUMA DE LES HISTORIES EN FRANCÈS, Y QUE LA FARÀ TRADUIR EN ARAGONÈS

El rey.

Castellan: nos havemos recebido el libro clamado suma de las istorias en frances, que nos enviastes por Jayme Mestre, e enviamos vos por ell Paulo Europio, que nos haviades emprestado. e nos, segund vos havemos prometido,

fazemos la dita suma de istorias transladar en aragones, e enviar vos hemos el dito translado logo que sea fecho. dada en Barchinona, dius nuestro siello secreto, a .xvi. dias de mayo del anyo .mccclxx.

Fuit directa castellano Emposte.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.228, f. 47.
G. Hurtebise: Art. cit., *Rev. Bib. Cat.*, IV, 203.
Cf. document CCXXXII.

CCXXXV

Barcelona, 3 setembre 1370

Capítols convinguts entre'l rey Pere III y l'esculptor Jaume de Castalls sobre la construcció a Poblet de la sepultura del rey Jaume I

In Christi nomine. noverint universi quod nos Petrus Dei gratia rex Aragonum etc. attendentes inter nos ex parte una et vos fidelem nostrum Jacobum de Castalls magistrum ymaginum lapidum ex altera, fuisse concordata capitula quorum tenor demostratur esse talis: los capitolos o covinences fetes entre l senyor rey e Jacme de Castalls, de Leyda, maestre de ymages, son los que s seguexen: primerament lo dit Jacme es tengut de fer e obrar dues ymages de pedra a estatura del rey en Jacme besavi del senyor rey, qui conqueri los regnes de Mallorques e de Valencia de mans de infels, ço es, una a figura e a manera de rey coronat en la una part del seu vas, e altra a figura e manera de monge ab son abit vestit e qui jau tinent corona reyal en son cap en l altre part del dit vas posadora. e que aquella ymage del dit rey en Jacme, la qual lo dit maestre havia ja feta e devia acabar per vigor de una altra covinença feta ab lo senyor rey o ab l abat de Poblet per nom seu, devia posar en una part del vas del senyor rey n Amfos, fill den Ramon Berenguer, comte de Barchinona e princep d Arago, ultra altra ymage la qual aqui havia de posar per rao de la covinença feta per lo senyor rey e per lo dit abat en nom seu. e volch e mana lo senyor rey que lo vas o tomba del dit rey en Jacme sobrepuys e sia egualada al vas o sepultura la qual lo senyor rey ha fet fer e construir per lo dit maestre en lo dit monestir de Poblet per lo seu cors e de las senyores reynes mullers sues, per rao de la qual cosa, ultra les obres les quals ja son aqui fetes e son faedores per lo dit maestre per rao de la dita covinença, son

necessaris .x. senyals reyals esmaltats e daurats e altres obres, segons que a la dita obra se pertany. e mana e volgue lo senyor rey que per lo dit maestre sien fetes reespatles e altres obres a perfeccio e fortificacio d aquell arch lo qual lo senyor rey, o l abat demunt dit per ell, feu fer e obrar en lo dit monestir, en lo qual e sobre lo qual la sepultura del dit rey n Amfos se deu posar e collocar. e per les dites obres per lo dit maestre be e feelment faedores e acabadores, sens tot defalliment, ab despeses del dit maestre sens tot enadiment que s puga dir e cogitar, lo dit senyor rey covench e promes donar al dit maestre doentes lliures barceloneses, de les quals lo dit maestre Jacme ha reebudes ja primerament cent lliures del dit senyor rey per ma del dit abat o del maioral de quart qui aquelles havia preses en Valencia del honrat en Ramon de Villanova, tresorer que fou del dit senyor, e les romanents .c. lliures li pagara lo dit senyor, ço es per les pagues seguents, ço es .xxv. liures en la fi com les dites obres seran acabades. e lo dit maestre Jacme promes al senyor rey fer e complir be e feelment de la festa de Nadal prop vinent a un any aprop seguent per la quantitat dessus dita la damunt dita obra. e a aço a complir e servar lo dit maestre Jacme obliga fer tots sos bens on que los haia e dona fermança na Francesca, muller sua. e promet lo dit maestre Jacme que ell, dins lo dit temps, haura acabades les dites obres e posades les dites sepultures totes e collocades en son loch a son cost e messio de totes coses que dir ne cogitar se pusquen ab tot acabament. en altra manera que si aço complit no havia, que lo dit senyor rey, o aquell a qui ell o plaura de comanar, o faça complir e acabar dels bens propis del dit maestre Jacme e de la fermança. e promes encara que dins lo dit temps lo dit maestre no entendra ne fara algunes altres obres d algun altre, fins que la dita obra sia acabada, ne pus les dites pedres seran aportades al dit monestir ne exira n es partira del dit monestir sens licencia e volentat expressa de l abat del dit monestir o de son lochtinent. e per les dites coses feu sagrament e homenatge al dit senyor rey en poder de mossen Ramon de Vilanova, camerlench del dit senyor rey. e no resmenys se obliga ab pena d altres .cc. lliures guanyadores el dit senyor rey si lo contrari era per ell fet. idcirco visis et lectis ipsis capitulis eadem et contenta in ipsis, laudamus, concedimus et firmamus, promitentes de certa sciencia ipsa quatenus nos tangunt attendere et complere et non contra facere vel venire jure aliquo sive causa. et ego dictus Jacobus de Castalls recipiens predicta a nobis dicto domino rege cum debita reverencia capitula ipsa laudo concedo et firmo, promitens bona fide mea et jurans per dominum Deum et eius sancta quatuor evangelia corporaliter per me tacta, capitula eadem et omnia expressata in

ipsis quatenus me tangunt attendere et complere et non contrafacere vel venire jure aliquo sive causa. et pro hiis omnibus attendendis firmiter et complendis obligo vobis dicto domino regi et vestris, omnia bona mea ubique habita et habenda. et nichilhominus pro tuicioni securitate et cautela earumdem presto homagium ore et manibus comendatum Raymundo de Villanova camerlengo vestri dicti domini regis nomine vestro recipiente. in cuius rei testimonium nos dictus rex presens instrumentum publicum fieri et sigillo nostro pendenti jussimus communiri. quod fuit actum Barchinone tercia die septembris anno a nativitate Domini .mccclxx. regnique nostri .xxx. quinto. rex Petrus.

Signum Petri etc. qui hoc laudamus, concedimus et firmamus. signum Jacobi de Castalls predicti, qui hoc laudo, concedo, firmo et juro ac homagium presto. Guillelmus de Palou.

Testes huius rei sunt ffrater Franciscus de Albinyana, monacus capellanus, et Petrus ça Plana, scriptor de scribania domini regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.084, f. 108.

CCXXXVI

Barcelona, 13 setembre 1370

PERE III DEMANA A JOAN DE BARBASTRE QUE LI TRAMETI UNS LLIBRES FRANCESOS Y LLUR TRESLLAT, SI ES ACABAT [1]

Lo rey.

Manam vos que ns trametats aquells libres franceses, ço es, l original e lo trellat, si es acabat, o, si no u es, que l acabets com abans porets, e que per certa persona ladonchs lo ns trametats ensarpellat e envolumat en drap encerat, de guisa que per pluja ne en altre manera no puxen pendre algun deteriorament. dada en Barchinona, sots nostre contre segell, a .xiii. dies de setembre de l any .mccclxx. Jacobus prothonotarius.

Fuit missa Johanni de Barbastre.

Dominus rex mandavit mihi Jacobo Conesa.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.084, f. 19.

1) Un dels llibres que traduía era la *Suma de les Historíes* de que parlen els documents CCXXXII y CCXXXIV.

CCXXXVII

Barcelona, 28 setembre 1370

PERE III ENCARREGA A BERENGUER D'ABELLA, QUE ES A FRANÇA, QUE COMPRI'L LLIBRE DE QUE LI HA PARLAT, Y QUE SI ALTRES LLIBRES DE CRÒNIQUES DELS REIS D'HUNGRIA, DE DACIA, DE NORUEGA O ALTRES, VENEN A LA SEVA MÀ, ELS COMPRI SENSE CONSULTARLO.

Lo rey.

Mossen Berenguer: vostra letra havem reebuda, e entes ço que s i contenia, vos responem que us graim molt de les noves que ns fets saber de les parts de França, e farets nos gran plaer, tota vegada que altres noves sabrets, que les nos enviets a dir. a aço que dehits que moltes vegades nos havets escrit e res no us havem respost, sapiats que nos vos havem escrit, mas pensam que ls correus sien estats preses o robades en lo cami. e si no us havem respost a les novelles del matrimoni que Berenguer vostre fill nos aporta, no us en maravellets, car aço s es esdevengut per ço car esperavem de dia en dia que ell sen tornas, e ell ha tardat de tornar aqui entro ara, e era rao que, pus per ell haviem haudas les novelles, per ell vos rescrivissem, per que per ell tremetem letras al rey de França, e a les reynes e a la duguessa, e a vosaltres, certificant a ells e a vosaltres que havem gran plaer del matrimoni, e axi presentar les ets axi com se pertany. a aço que deyts del libre, volem que l comprets, car nos vos farem donar los .cxx. franchs, o aqui o aci. et si altres libres de croniques dels reys d Ongria, de Dacia, de Norega o altres venien a vostra ma, comprats los sens consultar nos en, e fer nos n ets gran plaer. quant es a aço que deyts de la vostra messio, nos escrivim a Perico dez Pla de nostra ma que le us pach complidament, axi del temps passat com del esdevenidor entro hajats acabada vostra missatgeria, en la qual a espeegar e a venir de ça donats tota diligencia que puscats, car nos escrivim al rey de França que us deliure abans de la fi del temps per ell retengut. quant es al fet de micer Berenguer dez Prats, vos responem que podets dir e afermar al rey de França ab aquella fermatat e axi com pus espressament se puga dir e afermar, que james no faem ne menam tractament ab princep de Gales, ne ab altre en que hagues res que fos contra ell ne la sua casa, ans en qualssevol tractaments que s

sien manats, si s vol ab lo dit princep e ab rey de Portogal, si s vol ab altres, tots temps havem exceptat lo dit rey, axi com aquell ab lo qual haviem e havem bon deute de sanch e de bona amor; e aço podets afermar e metre aytan avant com vos vullats, car ver no es ne fo pus ver que aço; e si ell ha vistes cartes e capitols en los quals sia contengut lo contrari, es fals que res no pot esser pus fals. axi mateix li podets dir que a nos es estat escrit per alguns servidors nostres de les parts de Tolosa e d altres parts, que ho sabem de cert que l dit micer Berenguer es estat en la sua cort, e partent d alli que es vengut al duch d Anjou, e al infant de Mallorques, e al comte d Armanyach, e que devia anar e es anat al rey don Enrich. e nos, pensant que l dit micer Berenguer es ayrat nostre e fora de nostra terra per sos demerits, entenem que alguns tractaments que ell men ab los dessus dits no poden esser sino contra nos, per que en tot cas fets per guisa que l dit rey escrisca, o encara fets vostre poder que trameta son missatger al duch d Anjou, que ell algun tractament no faça e don contest, si fet n i ha, que no passen ne consenta contra nos ne nostre casa ab infant de Mallorques, ne ab comte d Armanyach, ne ab altre, ans ces e anulle totes convinences que hagues fetes ab ells, car certs som que ell n i havia fetes. e que sobre aço se facen totes aquelles provisions que fer se pusquen, per les quals sien tolts tots tractaments que ns poguessen esser contraris, et totes ajudes que l dit infant pogues haver de la terra del rey de França, e de totes altres en que lo dit rey haia poder, e que l preguets de part nostra que ell tolga tota occassio per la qual fos desamor entre nos e ell, e que nos ho haguessem a fer semblantment. car certs som de les dites convinences contraries a nos e a nostra casa, e per temps e encara breument ho pora saber e veer que nos ne som certs e que es axi com deim. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, ut supra.

Fuit directa Berengario de Apilia.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.230, f. 40 v.

CCXXXVIII

Tortosa, 5 janer 1371

PERE III REPRÈN A JOAN DE BARBASTRE PER LA SEVA TARDANÇA EN TRESLLADAR ELS LLIBRES QUE LI HAVIA MANAT, Y LI DIU QUE'LS FARÀ ESCRIURE A UN ALTRE QUE HI POSARÀ MÉS DILIGENCIA.

El rey.

Muyto nos maravellamos que del tiempo entaqua que vos tenedes aquellos libros los quales vos havemos mandados que transladedes, no los havedes transladados, mas creemos que mas curades de fazer otros afferes que no de transladar los ditos libros. e assin, pus tan mala cura endavedes de transladar los ditos libros, mandamos vos que, vista la present, los nos enviedes con lo que transladado ende havedes, e fazer los hemos transladar a otri quende haura mayor cura que no havedes havida vos tro al dia de huey. e esto no tardedes por ninguna razon. dada en Tortosa, dius nuestro siello secreto, a .v. dias de janero de l anyo .mccclxxi.

Johanni de Barbastro.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.229, f. 61.
G. Hurtebise: Art. cit., *Rev. Bib. Cat.*, IV, 204.
Cf. document CCXXXVI.

CCXXXIX

Tortosa, 8 febrer 1371

PERE III DIU A JOAN DE BARBASTRE QUE SON SERVEY EN TRESLLADAR EL LLIBRE FRANCÈS QUE LI HAVIA ENCARREGAT NO MEREIX LA ESCRIVANIA QUE DEMANA

Lo rey.

Vostra letra havem reebuda, e responem vos que no ns havets vos en tal manera servit en fer lo translat del libre frances que us haviem manat translatar, que nos vos deiam donar la escrivania que demanats, ne fer altra gracia, per que la dita escrivania no us dariem, mas manam vos que encontinent nos trametats lo

dit libre frances ensemps ab tot allo que n haiats transladat en l estament en que es, e aço per res no mudets. dada en Tortosa, sots nostre segell secret, a .viii. dies de febrer de l any .mccclxxi. encara volem que ns trametats aquell translat que havets fets del dit libre. dada ut supra.

Fuit directa Johanni de Barbastre.

Non fuit signata, sed loco signi fuit intus anullo domini regis sigillata.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.352, f. 2.
G. Hurtebise: Art. cit., *Rev. Bib. Cat.*, IV, 205.
Cf. document CCXXXV y CCXXXVIII.

CCXL

Tortosa, 26 març 1371

El rey demana 'ls draps d'Aristotil, de Santa Caterina y del Passatge d'Ultramar

Lo rey.

Manam vos que ns trametats per Perrot Plaença, de la nostra cambra, portador de la present, lo drap apellat Aristotil, si es adobat, e si non, en loch d aquell, trametets nos lo drap appellat de santa Catherina, e encara aquell del Passatge d Ultramar. item lo drap d or e de zeytoni qui servey pera les nostres espatles, e a ço no mudets. dada en Tortosa, sots nostre segell secret, a .xxvi. dies de març de l any .mccclxxi. rex Petrus.

Fuit directa Bernardo de Collo, locum tenenti magistri racionalis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.352, f. 4.

CCXLI

Valencia, 10 maig 1371

L'infant Joan mana que li enviin un llibre anomenat Volumen, molt ben apostillat, que havia sigut robat a Bernat de Miracle mentres estudiava a Tolosa

Infans Johannes etc. fideli nostro justicie ville de Morella vel eius locum tenenti salutem et graciam. relacione fidelis nostri Bernardi de Miraculo jurispe-

riti civitatis Valencie percepimus quod tempore quo ipse studebat in civitate Tholose, nonnulli ei furati fuerunt quendam librum vocatum volumen scriptum littera Bononie et pro maiori parte optime postillatum, quem Petrus Navarro jurisperitus dicte ville tunc temporis studens in eadem civitate Tholose, sciens ipsum esse dicti Bernardi et de furto ut pertangitur, emit certo precio et penes se nunc etiam detinet, ut prefertur. cumque nunc dictus Bernardus velit et intendat ad informacionem et sciendam veritatem premissorum suos producere testes qui bene, prout expedit, super predictis interrogari nec ipsi veritatem deponere aliquatenus non valerent nisi dictus liber eis ad occulum ederetur, propterea vobis dicimus et mandamus firmiter et expresse quatenus, visis presentibus, caute et secrete ac modo bono, ad domum seu habitacionem dicti Petri ilico accedatis et dictum librum, si eum repereritis, ad manus vestras recipiatis eundemque nobis per fidelem nuncium sumptum dicti Bernardi ilico transmittatis; si vero in habitacione seu domo eiusdem Petri duos libros volumina nuncupatos forsitan inveneritis et discernere nequiveritis illum qui dicto Bernardo furtim raptus extitit, prout fertur, isto casu ambos libros nobis mitti ut predicitur per vos volumus et jubemus, cavendo attente ne favore, negligencia seu aliter, sinnistrum in hoc evenire contingat; aliter sciatis efirmo quod imputeretur totum et merito culpe vestre, vos propterea de transgressione mandati nostri predicti et aliter cum justicia rigide puniendo. nos enim cum dictus liber testibus exhibitus fuerit eundem sumptum dicti supplicacioni faciemus reduci ad vos ut ipsum reddatur dicto Petro Navarro. datum Valencie .x. die madii anno a nativitate Domini .mccclxxi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.713, f. 158 v.

CCXLII

Valencia, 31 juliol 1371

PERE III ENCARREGA A PERE DE MOROS, BENEFICIAT DE LA SEU DE TORTOSA, QUE ACABI D'ESCRIURE LO MÉS PREST QUE PUGUI 'L DIORNAL

Lo rey.

Manam vos que si havets acabat d escriure lo diornal que a obs nostre screvits, sino que l acabets com pus prestament porets, et aquell nos aportats de continent, car nos sens altra dilacio vos farem pagar tot ço que a vos sia degut per

treball de escriure aquell e totes mesions que vos haiats fetes en aportar lo ns, axi per loguer de bestia com per altra raho. dada en Valencia, sots nostre contra segell, lo derer dia de juliol de l any .mccc. setanta e un. rex Petrus.

Dominus rex mandavit mihi Berengario Segarra.

Fuit misa magistro Petro de Moros, prevere beneficiat en la seu de Tortosa.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.085, f. 99 v.

CCXLIII

Tortosa, 9 octubre 1371

PERE III, INFORMAT PELS CONCELLERS DE BARCELONA DE QUE L'INQUISIDOR NICOLAU EYMERICH VOL PREDICAR EN LA SEU DE DITA CIUTAT Y PUBLICAR ALGUNES LLETRES DEL PAPA CONTRA MICER FRANCESCH ROMA, SON CANCELLER, LI PROHIBEIX FER DIT SERMÓ.

Lo rey.

Entes havem, per letres dels consellers de Barchinona, que frare Nicholau Eymerich, inquisidor dels heretges, es vengut d Avinyo, e deu preycar dimenge primer vinent en la seu de Barchinona, e ha feta inibicio que aquell dia altre sermo no s faça en la dita ciutat, e deu publicar en lo dit sermo algunes letres del papa que ha aportades contra micer Francesch Roma, axi com a viçe canceller nostre. e com nos d aquest fet escrivam per nostra letra al dit frare que us creega d aço que li direts de nostra part, e direts li vos, per virtut de la dita creença, que encontinent venga denant nos, e que aquell dia no s cur de fer lo dit sermo, per ço us manam que encontinent li presentets la dita letra, e haiats ab vos .i. notari qui d aquests prechs faça carta publica. e en cas que veessets que ell per nostros prechs no volgues estar de fer lo dit sermo, e digues que pus lo papa li n ha menat, que no sen estaria per res, volem e us manam, sots encorriment de la nostra ira e indignacio, que encontinent lo prenats, tinent manera secretament que con la presentacio de la letra se fara sia fora del monastir. e con ira fer lo dit sermo, e aquell pres, sens girar en algun loch, lo metats en una galea, e comanats lo a algun patro de les galees qui son aqui, e fets li manament de part nostra, e l ne forçats que encontinent partesca d aqui ab la galea, e que l nos aport aci en Tortosa, car nos ab nostra letra escrivim al dit patro que l nos aport encontinent.

e axi matex volem que de part nostra manets als deputats que per naguna raho no embarguen la dita galea, abans aquella encontinent lexen venir ab los dits patro e frare Nicholau. dada en Tortosa, sots nostre segell secret, a .viiii. dies d octubre de l any .mccclxxi. rex Petrus.

Fuit directa vicario Barchinone et Vallensis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.232, f. 101 v.[1]

CCXLIV

Barcelona, 31 octubre 1371

SAURINA, MULLER DE BARTOMEU DE BONANY, AUSENT, DECLARA HAVER REBUT DE PERE DE PALAU, TINENT LES CLAUS DE L'ARXIU REYAL DE BARCELONA, UN EXEMPLAR DE LA CRÒNICA DE JAUME I, PERA ENTREGARLA, PER MANAMENT DEL REY, AL SEU FILL L'INFANT EN MARTÍ.

Die veneris .xxxi. die mensis octobris anno a nativitate Domini .mccclxxi.

Ego Saurina uxor venerabilis Bartholomei de Bonany civis Barchinone nunc absentis, expensoris incliti domini infantis Martini serenissimi domini Aragonum regis nati, et procuratrix generalis eiusdem viri mei de qua procuratione constat per instrumentum publicum .xv. die marcii anno a nativitate Domini .mccclx. nono confectum et clausum per notarium infrascriptum, confiteor et recognosco vobis Petro Palacii civi dicte civitatis tenenti claves archivi Barchinone armorum dicti domini regis, quod de mandato eiusdem domini regis vobis facto cum quadam littera sua, clausa sub suo secreto sigillo, data Dertuse quarta die presentis mensis octobris, vobis de hiis directa, tradidistis michi nomine dicte mariti mei recipienti quendam librum pergameneum cum postibus cohopertis de corio virmilio scriptum in romancio et incipit in rubro: «aquest es lo comensament del prolech sobre l libre que feu el rey en Jacme per la gracia de Deu rey d Arago e de Mallorcha e de Valencia, comte de Barcelona e d Urgell e senyor de Montpeller, de tots los feyts e de les gracies que Nostre Senyor li feu en la sua vida». et postea in nigro incipit: «recompte mossenyer sent Jacme que fe senes obra morta es» et

1) Sobre'l meteix assumpte vegis reg. 1.232, fs. 102 y 133 v.

cetera. quequidem librum dictus dominus rex in dicta littera sua mandat tradi per vos dicto Bartholomeo de Bonany portandum seu tradendum per eum dicto domino infanti, prout continet in dicta littera quam vobis restituo cum presenti. et ideo renunciando predicto nomine excepcioni dicti libri non habiti et non recepti et dolo, ffacio predicto nomine vobis de predicto libro presens apocham instrumentum. quod est actum Barchinone.

Testes Bernardus Alegre sartor dicti domini infantis Martini et Arnaldus Morera rector capelle palacii regii Barchinone.

Andreu Balaguer y Merino: *Un Document inédit rélatif à la Chronique catalane du roi Jacme I d'Aragon* (Paris, 1877), pàg. 8.

Cf documents XLVI, XLVII, LXII, XCVI y CXVII.

CCXLV

Casp, 21 novembre 1371

Lletra de Pere III al primogènit, en que, fent referencia a altres de Micer Berenguer de Prats y del Castellà d'Amposta, sobre certs assumptes d'Estat, li envia unes Cobles que ha fetes.

Lo rey.

Molt car primogenit: vostra letra havem reebuda ensemps ab aquelles altres de micer Berenguer dez Prats, e una del castella d Amposta, del qual ja n aviem hauda semblant. quant es en lo fet de micer Berenguer havem per be que li haiats fet guiatge, e nos .ii. o .iii. meses ha li n haviem fet a Valencia. e jassia que no donem gran fe a ses paraules, empero no fan a menys prear, maiorment car diverses vegades nos n a escrit, e fort o continua e persevera en ses paraules. e si ve a nostra presencia o vostra, no es cosa que pusca noure et pot profitar, e quan l ajam hoit veurem e sabrem mils quinys e quals son aquells tan grans perills e escandols que ha dits e diu, e qui son aquelles persones en les quals vem desfiats. e quant que sia ab vos lo dit micer Berenguer e l ajats hoit, si tals coses son que vos hi puscats proveir, fets ho, e si veets que a nos ne deia esser escrit, axi matex certificarets nos en clarament per vostres letres; e entretant, axi com ja per altres letres vos havem escrit, fets per guisa que tota aquexa terra sia reconeguda e be endreçada, e que estiguen avisats sots color de les companyes qui son de la part

de lla, les quals tot dia van e venen, per que es saviesa e cosa que no pot sino profitar que hom estiga avisat e los lochs endreçats per defendre, e si mester hi es per ofendre, axi com toca lo castella en sa letra. car fill, trametrem vos unes cobles, e ha y rao perque les havem fetes, segons que per tenor d aquelles porets compendre. dada en Casp a .xxi. dia del mes de ńoembre de l any .mccclxxi. rex Petrus.

Dominus rex mandavit mihi, Jacobo Conesa.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.231, f. 80 v.

CCXLVI

Casp, 22 novembre 1371

PERE III ENVIA A BERENGUER D'ABELLA, BERNAT DE SO Y RAMON PLANELLA LES ANTERIORS COBLES

Lo rey.

Nos havem fetes unes cobles, les quals trametem a nostre car primogenit lo duch, e havem les fetes per certa rao, segons que porets compendre per tenor de les dites cobles, de les quals vos trametem trellat dins la present. dada en Casp, sots nostre contrasegell, a .xxii. dies de novembre de l any .mccclxxi. rex Petrus.

Fuerunt facte .iii. littere similes, 1.ª a mossen Berenguer d Abella; 2.ª a mossen Bernat de So; 3.ª a mossen Ramon de Planella.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.231, f. 81.

CCXLVII

Casp, 24 novembre 1371

PERE III MANIFESTA AL CASTELLÀ D'AMPOSTA, JOAN FERNANDEZ DE HEREDIA, QUE LI HA FET TRESLLADAR DE FRANCÈS EN ARAGONÈS EL LLIBRE TITULAT SUMA DE LES HISTORIES DEL MÓN, Y QUE'L TÉ A LA SEVA DISPOSICIÓ.

El rey.

Castella: vuestras letras hemos recebidas eagradecemos vos muy to las novas que por aquellas nos feziestes saber, e rogamos vos que cada que otras nuevas

at es las nos fagades a saber, faredes nos ende plazer. el libro appellado suma de las istorias del mundo vos havemos feyto translatar de frances en aragones [1], e assin embiatnos a dezir por qui vos lo embiaremos, e fer lo hemos encontinent, o si queredes que lo us tingamos fasta vos vingades a nos, ferlo hemos. dada en el lugar de Casp, dius nuestro siello secreto, a .xxiiii. dias de noviembre de l anyo .mccclxxi. rex Petrus.

Fuit missa castellano Emposte.

Dominus rex mandavit mihi Bartholomeo Sirvent.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.232, f. 162.
G. Hurtebise: Art. cit., *Rev. Bib. Cat.* ...
Cf. documents CCXXXII, CCXX... ...XVI.

(... VIII

Saragoça, 10 febrer 1372

PERE III MANIFESTA AL CASTELLÀ D'A... JOAN FERNANDEZ DE HEREDIA, QUE HA ENTREGAT AL SEU PROCURADOR E... RE FRANCÈS SUMA DE LES HISTORIES TRADUIT A L'ARAGONÈS; QUE FARÀ T... TRESLLADAR LES CRÒNIQUES DELS REIS D'ARAGÓ, PREDECESSORS SEUS, Y Q... LI ENVIARÀ LA COPIA PERA QUE'L FACI CONTINUAR EN LA GRAN CRÒNICA ...SPANYA; Y, PER ÚLTIM, QUE LI ENVII'L LLIBRE QUE LI VA DEIXAR A PARÍS EL REY DE FRANÇA, PER FERLO AIXÍ METEIX TRADUIR A L'ARAGONÈS.

El rey.

Castellan: recebiemos dos letras vuestras, la una de las quales s endreçava a nos e l altre a nos e a la reyna. e entendidas las ditas letras, respondemos vos

1) Aquesta traducció es la que porta'l número 168 en l'*Inventari* dels llibres del rey Martí:

Item un altre libre appelat summa istoriarum, en aragones, scrit en paper ab posts de fust et cubert de cuyro vermell ab .v. claus a cada post et .iiii. tancadors ab gafet, lo qual comença: «aqui comença» e faneix «anno a nativitate Domini .mccclxxi. translatavi».

Tal vegada seria l'original d'aquesta versió'l llibre 216 del citat *Inventari*:

Item un altre libre appellat istoria de tot lo mon, en frances, scrit en pergamins ab posts de fust cubert de cuyro vert ab .v. claus a cascuna part e dos tancadors de cuyro vermell, lo qual comença en vermello «ci comença» e en lo negre «segnor», e faneix «gran fiança».

que havemos fecho dar an Menjavaques vostre procurador, porque no ych era fray Berenguer de Montpahon, el libro que havemos fecho translatar en aragones de la suma de las istorias en ffrances, que vos nos diestes. e otrossi faremos translatar las coronicas que demandades de los senyores reyes d Aragon nuestros predecessores, e vos enviaremos el translat, por que lo fagades continuar en las coronicas d Espanya, segunt nos havedes fecho saber que lo entendedes fazer. e rogamos vos que nos enviedes el libro que havedes fecho translatar a Paris que dezides que vos empresto nuestro caro cosino el rey de Francia, e nos faremoslo translatar en aragones, e, luego que sera translatado, daremos vos el translado en aragones, segunt agora havemos fecho de la suma de las istorias, e retendremos nos el de frances, pus que dar lo ns queredes, lo que vos agradecemos muyto. e quanto al consello que nos dades de fornir e establecer nuestras fortalezas, sabet que assin lo entendemos a fazer, e pornemos nuestras tierras en estado de buena deffension e ahu de offension, do menester fuere segunt vuestro consello[1], el qual otrossi vos agradecemos como de bueno nuestro vasallo e servidor. dada en Saragoça, dius nuestro seello secreto, a .x. dias de febrero de l any .mccclxxii.

Fuit directa castellano Emposte.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.234. f. 52 v.
G. Hurtebise: Art. cit., *Rev. Bib. Cat.*, IV, 198.
Cf. documents CCXXXII, CCXXXIV, CCXXXVI y CCXLVII.

CCXLIX

Saragoça, 14 abril 1372

PERE III DEMANA A PERE SACOSTA, DE TORTOSA, QUE'L CERTIFIQUI DE LA VERITAT DE L'OBRA D'ALQUIMIA DEL MESTRE ANGEL DE FRANCAVILA, QUE D'ARGENT VIU EN FA ARGENT FI.

Lo rey.

Per maestre March, metge de casa nostra, nos es dat a entendre que .i. hom appellat maestre Angel de Franchavila, l altre dia en Tortosa, presents lo dit maestre March et vos, obra d alquimia de guisa que d argent viu feu argent fi, qui

1) Vegis document CCXLV.

tench a cenrada, del qual argent axi fet fo feta despuys .i. taceta, la qual vos havets. e ans mes dit lo dit maestre March que l dit hom fa en la obra de l argent .i. pes sobre .ccc. et de l or .i. sobre .c., de les quals coses som fort merevellats. per que us manam que encontinent per vostra letra que ns aport lo portador de la present et la letra sia de vostra ma, nos certifiquets de la veritat del fet. e aço per res no mudets ne triguets. dada en Saragoça, sots nostre segell secret, a .xiiii. dies d abril de l any .mccclxxii.

Fuit missa Petro ça Costa operario castri Dertuse et signata sigillo anuli.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.234, f. 61 v.
J. R. Luanco: *La Alquimia en España* (Barcelona, 1889), pàg. 84.
Coroleu: Op. cit., pàg. 72.

CCL

Saragoça, 4 maig 1372

PERE III MANIFESTA ALS CLERGUES Y PROHOMENS D'AINSA QUE VOL TRASLADAR SOLEMNEMENT EL COS D'ENYEGO ARISTA, QUE FOU PRIMER REY D'ARAGÓ, AL MONESTIR DE SANT VICTORIÀ.

El rey.

Como nos queramos que l cuerpo del rey Enyego Ariesta, qui fue primer rey d Aragon, el qual jaze en el lugar d Araguast, sia trelladado dentro la esglesia del monasterio de Sant Victorian, e esto por tal como nos trobamos en las cronicas que l dito rey en tiempo de su vida fizo bien sus afferes en garreyar muyt ardentment contra los moros, en tanto que los gito todos d aquexa tierra, havemos ordenado que l abbat de Sant Victorian, con todos vosotros assi clerigos como legos, faga la dita tralacion; al qual nos por nostra letra escrivimos que encontinent aquella faga e que vos assigne dia cierto dentro el qual vosotros seades en aquell lugar que ell vos assignara por fazer la trelacion damunt dita, porque vos rogamos assi affectuosament como podemos que vosotros por honra nostra querades seyer con el dito abbat a la sobredita trelacion, por manera que se faga honradament e solempne, assi com fer se deve, sabiendo que d esto nos faredes muyt grand e assenyalado servicio e plaser, el qual vos agradasçremos muyto. dada en Saragoça, a .iiii. dias de mayo de l anyo .mccclxxii. rex Petrus.

Fuit missa clericis et probis hominibus Ainse.
Dominus rex mandavit mihi Petro de Bretonibus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.086, f. 167 v.[1]

CCLI

Sorgues, 5 juny 1372

Butlla de Gregori XI manant a l'Arquebisbe de Tarragona que reculli'ls llibres de Ramon Lull, y que ab consell de Nicolau Eymerich y altres els revisi, y, en el cas de trobarhi errors en la fe, els cremi.

Gregorius episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri archiepiscopo Terraconensi salutem et apostolicam benedictionem.

Nuper dilecto filio Nicolao Eymerici ordinis fratrum Praedicatorum professore, magistro in theologia in partibus Aragoniae, inquisitore haeretice pravitatis, nobis referente, percepimus quod in partibus illis nonnulli laici quamplures libros habent in vulgari per Raymundum Lull civem Maioricensem compositos, in quibus ut idem inquisitor videtur asserere errores quam plurimi in fide continentur, nos igitur in praemissis, prout ex debito tenemur pastoralis officii, providere volentes, fraternitati tuae de qua in his et aliis specialem in Domino fiduciam obtinemus, per apostolica scripta committimus et mandamus quatenus huiusmodi libros per quoscumque habeantur seu detineantur, tibi facis exhiberi; et si per tuam ac dicti inquisitoris et aliorum magistrorum in theologia facultatem et iuris peritorum, quos propter ea coram te evoces, repereris quod praefati libri errores in fide contineant, eosdem libros comburas et comburi facias atque mandes, invocato ad hoc si opus fuerit auxilio brachii saecularis, contradictores per censuram ecclesiasticam et alia iuris remedia de quibus videbitur, appellatione postposita, compescendo, non obstantibus constitucionibus apostolicis de una et de duabus dietis et aliis communiter vel divisim a Sede Apostolica sit indultum, quod interdici, suspendi, vel excomunicari, aut extra vel ultra certa loca ad iudicium evocari non possint per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam, ac de verbo ad verbum

1) Segueix altra carta sobre'l meteix dirigida a l'Abat de Sant Victorià.

de indulto huiusmodi mentionem. datum apud Pontem Sorgie Avinionensis dioecesis, nonas junii anno secundo.

E. Grahit: *El inquisidor fray Nicolás Eymerich* (Gerona, 1878), pàg. 110.
Cf. documents CCXXX y CCXXXI.

CCLII

Barcelona, 15 juliol 1372

PERE III RECOMANA ALS [illegible] QUE CELEBRIN L'ANIVERSARI DEL REY EN JAUME, QUE MORÍ'L 27 DE [illegible]JULIOL, [illegible] AIXÍS HO TROBARAN EN EL LLIBRE DE LES CRÒNIQUES QUE DONÀ A LA SÈU DE [illegible] CIUTAT.

Lo rey.

Entes havem per l amat conseller [illegible]er d armes nostre, mossen P. G. Cathala, que vosaltres, per reverencia nostra, [illegible]rets atorgat al dit mossen P. G., al qual nos havem dat carrech de tenir nos en[illegible]rop, que farets cascun any .i. sollenne aniversari per anima del senyor rey e[illegible]me qui pres Valencia, ço es, lo dia que morí, de la qual cosa vos fem moltes gracies. per que us pregam affectuosament que axi com be ho havets profert, faça[illegible] lo dit aniversari e començats en l any present. car lo dia que l dit rey mori[illegible] lo .xxvii. dia del present mes, e axi ho trobarets en lo libre de les corniques (sic) que nos donam a la seu de Valencia, e d aço ens farets gran plaer e servey. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .xv. dies de juliol de l any .mccclxxii. rex Petrus.

Fuit missa juratis Valencie.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo Muntellis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.235, f. 20.
G. Hurtebise: Art. cit., *Rev. Bib. Cat.*, IV, 199.

CCLIII

Barcelona, 31 octubre 1372

PERE III DEMANA AL SEU COSÍ 'L BISBE DE VALENCIA'L LLIBRE ANOMENAT SUMMA COLLATIONUM

Lo rey.

Car cosi: diverses vegades vos havem escrit que .i. libre nostre lo qual se appella suma colleccionum, lo qual libre vos facem prestar, liurassets al batlle general del regne de Valencia, e resposta vostra no havem hauda, de que ns maravella molt. e com nos hajam mester lo dit libre, volem e us pregam que encontinent lo liurets al dit batle general, qui l deu liurar al fael secretari nostre en Bernat de Bonastre, qui aquell nos portara. dada en Barchelona, sots nostre segell secret, lo darrer dia de octubre de l any .mccclxxii. rex Petrus.

Fuit missa episcopo Valentie.

Item super predictis fuit scriptum duabus litteris directis scilicet una baiulo generali Valencie, alia vero dicto Bernardo de Bonastre.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.236, f. 27.
Cf. document CCXXI.

CCLIV

Barcelona, 22 novembre 1372

EL REY PERE CONCEDEIX TOTS ELS PRIVILEGIS DELS SEUS CAPELLANS A FRA JAUME DEVESA, REGENT DE LES ESCOLES D'ARTS DE BARCELONA, QUE HA D'ANAR A L'ESTUDI DE MONTPELLER A ESTUDIAR DRET CANÒNICH.

Nos Petrus etc. concedimus vobis dilecto capellano comensali nostro Jacobo Devesa quod de nostri voluntate et beneplacito estis ad studium Montispesulani de proximo accessurus, in quo per quatuor annos morari proposuistis ut in sciencia juris canonici proficere valeatis, et de nostri eciam beneplacito postquam vos in capellanum nostrum comensalem recepimus et in carta scriptoris porcionis domus

nostre scribi jussimus, a curia nostra pro regendo scolas arcium in civitate Barchinone que vobis commisse fuerant et vos eas tenere spoponderatis absens fuistis, exceptis aliquibus diebus in quibus nobis in nostra capella servivistis sicut capellani nostri ceteri comensales, de quibus diebus vobis compotum vestre quitacionis fieri mandavimus, propter quod nolumus quod ullum vobis generetur preiudicium quin quamdiu, ut predicitur, de beneplacito nostro a curia et servicio nostro absens fuistis et eritis, privilegiis, prerogativis et favoribus quibus gaudent ceteri capellani comensales nostri gaudere libere permittatis. in quorum testimonium hanc cartam nostram vobis fieri jussimus sigillo nostro pendenti munitam. datum Barchinone .xxii. die novembris anno a nativitate Domini millessimo .ccclxxii., regnique nostri .xxxvii.

Dominus rex mandavit m Conesa.

Arx. Cor. Aragó, reg. 923, f. 116.

.V

Barcelona, 25 abril 1373

PERE III, ENTERAT DE QUE FRA FRANCE IMENIÇ ESTÀ A PUNT DE PENDRE'L GRAU DE MESTRE EN SACRA TEOLOGIA, Y AIT ALS SEUS SERVEIS, DEMANA AL DUCH D'ANJOU QUE'L RECOMANI AL CANCE DE L'UNIVERSITAT PERA QUE PUGUI GRADUARSE L'ANY 1373.

Rex Aragonum. consanguinee carissime: cum religiosus et dilectus noster frater Franciscus Eximini de ordine Minorum sit positus ad legendum sentencias Tolose pro anno .mcclxxiiii., ut ibi sacre theologie insignia suscipiat magistratus, nosque eundem fratrem carum geramus propter obsequiosa servicia per ipsum nobis prestita et que prestat continue eumque ad dictum gradum magisterii provehi cordialiter afectemus, propterea magnificenciam vestram, ut carius possumus, deprecamur quatenus nostro intuitu velitis et vobis placeat cum affectu pariter et effectu cum cancellario universitatis et aliis ad hec deputatis seu deputandis, facere et taliter ordinare quod idem frater dicto anno ad dictum gradum magisterii perferatur. scientes, consanguinee carissime, quod ex hiis nobis tam gratum tamquam obsequiosum placitum impendetis obsequium quod inde obli-

gabimur vobis ad gratiarum uberes acciones. datum Barchinone sub nostro sigillo secreto .xxv. die aprilis anno a nativitate Domini .mccclxxiii. rex Petrus.

Fuit directa duci Andigavanensi.

Similis littera fuit directa, mutatis verbis competenter mutandis, cancellario universitatis studii Tholose sub eisdem data et signo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.238, f. 1 v.

CCLVI

Barcelona, 4 maig 1373

PERE III FA SABER A L'ABAT DE SANT VICTORIÀ DE NAVARRA QUE LI ENVIA UN DRAP D'OR DE LUCA BRODAT PERA LA SEPULTURA DEL REY ENYEGO ARISTA, Y LI DEMANA UNA COPIA DE LES CRÒNIQUES DE QUE LI HA DONAT NOTICIA.

El rey.

Sabet que nos, por ornamento de la sepultura del rey Enyego Ariesta, qui fue rey d Aragon e de Navarra, vos emviamos por fray Simon de la Clusa, monge de vuestro monasterio, un panyo d oro de Luca con obratges de pinyas e de rosas, e es el campo de seda vermella, e el dito drapo es orlado de sendat nigre, con senyales d Aragon antigos, y es saber, el campo cardano e las cruzas blanchas segund que antigament los reyes d Aragon los solian fazer. e fet por manera que l dito drapo sierva a lo porque nos vos los enviamos, e que sea bien guardado de guisa que no sea alienado ne levado del dito monesterio. e enviat nos transumpto de las cronicas que nos havedes feyto saber por el dito monge. dada en Barchenona, dius nuestro siello secreto, a .iiii. dias de mayo de l anyo .mccclxxiii. rex Petrus.

Fuit directa Bernardo abbati monasterii Sancti Vitoriani.

Dominus rex misit signatam.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.238, f. 7[1].
Cf. document CCL.

1) El Sr. Hurtebise va donar per primera vegada noticia d'aquest document, sense publicarlo (art. cit., *Rev. Bib. Cat.*, IV, 212).

CCLVII

Barcelona, 6 juny 1373

PERE III RECLAMA DE NOU EL LLIBRE SUMA DE COLLACIONS QUE VA PRESTAR AL BISBE DE VALENCIA PERA TRESLLADAR, Y QUE ENCARA NO LI HA RETORNAT

Lo rey.

En Francesch Marrades: l altre dia escrivim au Bernat de Bonastre, nostre secretari, e a vos, que ns haguessets de nostre car cosí lo bisbe de Valencia lo libre de suma de collacions que li haviem prestat per trelladar e no l havem haut. perque us manam espressament que us hajats lo dit libre e l nos trametats de guisa que venga salvament e no s puixa afollar. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .vi. dies de juny de l any .mccclxxiii.

Item, nos fets saber lo nom del patro per qui ns havets trameses les rajoles pintades, e quantes son. dada ut supra.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.237, f. 16 v.
Coroleu: Op. cit., pàg. 52.
Cf. documents CCXXI y CCLIII.

CCLVIII

Monestir de Montserrat, 27 juny 1373

L'INFANT JOAN ESCRIU AL SEU PARE QUE LI RETORNARÀ TOT SEGUIT EL LLIBRE ALI-ABEN-RAGEL

Molt alt etc. sapia la vostra magnificencia que he reebuda una letra vostra per la qual me manats que us trameta .i. libre vostre apellat Aliabenraxel, lo qual jo men havia aportat. es ver, senyor, que jo men aporte lo dit libre per tal que d aquell pogues fer traure o transladar alcunes coses les quals haure fetes transladar, e trameter vos he lo dit libre per en Brun Destahues, secretari meu, lo qual partira d açi vuy o per lo mati dema, e sen ira de cami a Barchinona. man-

me, senyor, la vostra senyoria ço que li plaura. scrit en lo monestir de Montserrat, a .xxvii. de juny de l any .mccclxxiii. primogenitus.

Senyor, lo vostre humil etc.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.739, f. 32 v.
Cf. document CXCI.

CCLIX

Barcelona, 30 juny 1373

PERE III FA SABER AL SEU PRIMOGÈNIT QUE JA TÉ ESCRIVENTS ENCARREGATS DELS TRESLLATS DELS LLIBRES QUE SIGUIN NECESSARIS

Molt car primogenit: com haurets mester libres que nos hajam, fets nos so saber e nos farem vos en fer traslats, car ja tenim certs scrivans qui ns fan trellats d aquells llibres que es necessari. dada ut supra. rex Petrus.

Dominus rex misit signatam.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1 238, f. 39.

CCLX

Barcelona, 14 juliol 1373

PERE III MANA AL RECTOR DE TORRES TORRES QUE IMMEDIATAMENT VAGI A LA CORT A LLEGIR GRAMÀTICA Y LLÒGICA ALS CAPELLANS Y ESCOLANS DE LA CAPELLA REYAL

Lo rey.

Manam vos que encontinent vingats a la nostra cort per servir vostre ofici, ço es, legir gramaticha e logica als capellans e escolans de la nostra capella e de la reyna. e sabem que diverses vegades vos es estat escrit d aquesta rao per alguns amics vostres e vos no sots vengut. per que us certificam que si vos d aci mijant agost no sots vengut, nos proveirem a altre del dit ofici. dada en Barchinona, a .xiiii. dies de juliol, en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxxiii.

Fuit missa Michaeli Molla rectori de Torrestorres.

Jacobus Conesa mandato regis facto.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.089, f. 105 v.

CCLXI

Barcelona, 3 agost 1373

PERE III DEMANA AL COMTE D'ARMANYACH QUE DETINGUI Y CASTIGUI AL PINTOR JOAN DE BRUGES, SOTMÈS SEU, QUE LI HAVIA PROMÈS PINTAR UN RETAULE Y HAVIA REBUDES ALGUNES QUANTITATS DE DINERS A COMPTE.

Lo rey d Arago.

Car amic: com en Johan de Bruges, pintor districtual e sotsmes vostre, lo qual havia promes de obrar e pintar un reetaule e per aço havia reebuda alguna quantitat de diners, s ens sia anat sens sabuda e voluntat nostra, sens que no ha complit ço que ns havia promes, e aço appar haia fet en menyspreu nostre, per ço us pregam que l dit Johan Bruges vullats per amor nostra punir e castigar d aquest fet e fer restituir e tornar al portador d aquesta letra ço que ha reebut de nos, de guisa que als altres qui semblants coses volran asseiar torn a exempli. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .iii. dies d agost de l any .mccclxxiii. rex Petrus.

Fuit missa comiti Armaniaci.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo Michaelis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.088, f. 21. v.

CCLXII

Barcelona, 5 agost 1373

LA REINA LEONOR CONCEDEIX VINTICINCH FLORINS D'OR A FRA FRANCESCH EXIMENIÇ, PERA AJUDARLO EN LES DESPESES QUE FACI A TOLOSA A L'OBTENIR EL MESTRATGE EN TEOLOGIA.

Alienora etc. ffideli consiliario et thesaurario nostro Berengario de Relato salutem et graciam. dicimus et mandamus vobis quatenus de peccunia curie nostre que est vel erit penes vos tribuatis et solvatis religioso et dilecto nostro

ffratri Francisco Eximini de ordine Minorum, viginti quinque florenos auri aragonenses, quos nos sibi in sustentacionem sumptuum per eum fiendorum pro obtinendo magisterium in sacra pagina, ad quod habendum in studio Tolosano noviter ut percepimus est vocatus, dari providerimus cum presenti quam, facta solutione, recuperetis cum apocha de soluto. datum Barchinone sub nostro sigillo secreto, quinta die augusti anno a nativitate Domini .mccclxxiii. Guillermus secretarius.

Domina regina mandavit mihi Guillermo Oliverii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.582, f. 56 v.
Cf. document CCLV.

CCLXIII

Barcelona, 1 setembre 1373

Pere III escriu al Comte d'Armanyach que recomani al Canceller de l'Universitat de Tolosa que fra Francesch Eximeniç pugui aconseguir aviat el magisteri de Sacra Teologia.

Lo rey d Arago.

Car amich: com lo religios e amat nostre frare Francesch Eximiniç, del orde dels frares Menors, sen vaia a Tolosa per aconseguir e haver grau e honor de magisteri en la sacra Theologia, e nos per los serveys que ns ha fets e per sa sufficiencia li siam tenguts de procurar son be e profit, e l haiam gran mester per alguns afers nostres, per ço us pregam molt affectuosament que per honor nostre vullats tant fer ab lo canceller e ab los altres del estudi de Tolosa, que l dit frare Francesch, tantost finades ses liçons, pusca aconseguir lo dit magisteri e tornar a nos prestament, car d aço ns farets fort assenyalat plaer. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, lo primer dia de setembre de l any .mccclxxiii. rex Petrus.

Dirigitur comiti Armaniaci.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.088, f. 32 v.
Cf. documents CCLV y CCLXII.

CCLXIV

Valencia, 4 setembre 1373

L'INFANT JOAN ESCRIU AL METGE BARTOMEU DE TRESBENS[1] QUE VAGI TOT SEGUIT A TROBARLO AB ELS SEUS LLIBRES D'ASTROLOGIA Y FÍSICA

Lo primogenit etc.

Com ja per altra letra nostra vos haiam escrit que per necessitat de nostra persona vos haiam mester, e us pregassem e manassem que, tots afers a part posats, vinguessets a nos segons que en la dita letra que dada fo en Valencia primer dia del mes e any devall escrits pus largament es contengut, on com nos de certa sciencia vullam que per la dita nostra necessitat vingats a nos, per ço volem e us manam que vinent decontinent a nos, aportets ab vos tots los libres vostres e a vos necessaris aixi en astrologia com en fisica, e que per res no triguets si ns desijats servir ne complaure. dada en Valencia, sots nostre segell secret, a .iiii. dies de setembre l any .mccclxxiii. primogenitus.

Al feel nostre maestre Bertholomeu de Tresbens, metge en medicina del senyor rey.

Dominus dux mandavit Bartholomeo Destahues.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.739, f. 44.

1) Escrigué una obra d'astrologia per encàrrech de Pere III, que'l P. Villanueva (*Viage*, VII, 146) va veure manuscrita a la Biblioteca de Montserrat y de la qual s'en conserva una copia a la Nacional de París (ms. espanyols, núm. 411). Tant ell com en Torres Amat el consideraren equivocadament com escriptor del sigle XIIIe.

Vèginse sobre aquest metge'ls folis 42 v. y 43 v. del meteix registre, y el 1.811, f. 59 v.

CCLXV

Valencia, 26 setembre 1373

L'INFANT JOAN DEMANA UNA CARTA DE NAVEGAR[1]

Lo primogenit etc.

Mossen Olfo: com nos desigem haver la carta de navegar complida ab tot son arrendament e sestes, per ço us pregam que ns tremetats la dita carta be feta e devisada ab son levant e ponent, en que sia especialment tot l estret e quant fer se puixa del dit ponent e del dit estret anant vers ponent, car d aço ns farets plaer assenyalat, lo qual molt vos grahirem. dada en Valencia, sots nostre segell secret, a .xxvi. de setembre de l any .mccclxxiii. primogenitus.

Al noble e amat conseller del senyor rey e nostre mossen Olfo de Proxida, portant veus per nos en lo regne de Mallorcha.

Dominus dux mandavit Bartholomeo Destahues.

Per semblant letra fo scrit al feel de casa nostra en Pere Fortea.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.739, f. 52.

CCLXVI

Valencia, 2 març 1374

L'INFANT JOAN ESCRIU A BERNAT DE BONASTRE ENVIANTLI LA TRAVERSA QUE HA FET A UNES COBLES ENDREÇADES AL REY PER EN GUERAU DE QUERALT

Lo primogenit d Arago.

Vostra letra havem reebuda ensemps ab traslat de les cobles fetes al senyor rey nostre pare per lo noble en Guerau de Queralt e de la resposta que l dit

1) El 14 de desembre de 1373 la tornava a demanar (reg. 1.740, f. 38 v.) y el 7 de febrer de 1374 escrivia a Olfo de Pròxida declarant haverla rebuda, en la carta següent (reg. 1.740, fol. 53 v.):
Mossen Olfo: ... havem reebut la carta de navegar e les cestes e compasses, .i. d argent e altre de lauto que trameses nos havets... e us significam que la dita carta es axi bella o pus com altra que nos na hajam vista, e les dites sestes e compasses bells e ben fets...

senyor hi feu e axi meteix de la traversa que vos hi havets feta. e grahim vos ho fort. e cor ja d aquests jorns haguessem nos hauda copia de les cobles e resposta dessus dites, hi fahem nos tantost nostra traversa, de la qual sabents que us sera plaer, vos trametem traslat dins la present entreclus. dada en Valencia, sots nostre segell secret, a .ii. dies de març l any de .mccclxxiiii.

Fuit directa Bernardo de Bonastre, secretario domini regis.

Dominus dux mandavit mihi Petro de Tarrega.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.740, f. 60.

CCLXVII

Valencia, 7 març 1374

L'INFANT JOAN ENVIA AL SEU PARE LA TRAVERSA A QUE'S REFEREIX LA CARTA ANTERIOR, Y UN SIRVENTÈS QUE LI HA FET MOSSÈN PERE MARCH, AB LA SEVA RESPOSTA

Molt excellent e molt poderos princep e senyor etc. d aquests jorns, quant micer Berenguer dez Pont, lo qual jo havia trames a la excellencia vostra, fou senyor a mi tornat, me aporta traslat d unes cobles que l noble Guerau de Queralt vos havie lavons fetes, e axi meteix, senyor, de la resposta que vos hi faes, a les quals cobles he jo feta traversa. e cor mossen Pere March m age, senyor, fet en apres .i. sirventes e jo haia respost a aquell, entenent, senyor, que us sera plaer, tramet a la excellencia dessus dita traslat de les dites cobles, respostes, traversa e sirventes dins la present entreclus. nostre senyor Deus etc.

Escrita en Valencia, a .vii. dies de març l any .mccclxxiiii. primogenitus. Dominus dux mandavit mihi Petro de Tarrega.

Arx. Cor. Aragó, règ. 1.740, f. 63 [1].

1) Segueix una carta a la reina dientli que's faci mostrar les *cobles, respostes, traversa y sirventès* a que's refereixen els documents anteriors. Una lletra semblant dirigida a l'infant Martí's troba en el foli 65.

CCLXVIII

Valencia, 8 març 1374

L'INFANT JOAN ESCRIU A BERNAT DE SO[1] PREGANTLI QUE A LA TRAVERSA Y RESPOSTA DE QUE PARLEN LES CARTES ANTERIORS HI FACI ALGUN DICTAT EN ELS METEIXOS RIMS O EN ALTRES.

Lo primogenit d Arago.

Mossen Bernat: com d aquests dies micer Berenguer dez Pont, tornant de Barcelona aci, nos aportas traslat d unes cobles que l noble en Guerau de Queralt havie fetes al senyor rey nostre pare e de la resposta que l dit senyor feu a aquelles, e nos li hajam feta una traversa, e no res menys en apres mossen Pere March nos hage fet .i. sirventes, al qual nos havem respost, de les quals cobles, respostes, traversa e sirventes nos, dins altra letra nostra, trametem traslat al dit senyor; per tant vos pregam que us façats les dites cobles, respostes, traversa e sirventes mostrar, e que, de vostra prompta e acostumada obra, façats a les dites traversa e resposta nostres alcun dictat o alcuna cosa en los rims meteix e en altres que paregue de vos, la qual nos trametats al pus breu que porets. axi meteix vos pregam que tota vegada que us sie avinent, nos certifiquets de tots los ardits que hajats, e fer nos n ets servey e plaer. dada en Valencia, sots nostre segell secret, a .viii. dies de març l any .mccclxxiiii. primogenitus.

Fuit directa Bernardo de Sono majordomo domini regis.

Dominus dux mandavit mihi Petro de Tarrega.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.740, f. 63 v.

1) El Sr. Massó y Torrents creu que es també d'aquest poeta, que era desconegut fins ara, una composició de 1.331 versos que's troba en un cançoner inèdit del XIV[en] sigle, de D. Estanislau Aguiló de Mallorca. Cf. document CCXLVI.

CCLXIX

Valencia, 10 març 1374

L'INFANT JOAN ESCRIU A FERRER SAYOL PREGANTLI QUE LI COMUNIQUI'LS COMENTARIS QUE AL LLEGIR LES SEVES TRAVERSA Y RESPOSTA FACIN ELS REIS Y LES PERSONES NOTABLES QUE HI SIGUIN PRESENTS.

Lo primogenit d Arago.

Certificam vos que micer Berenguer de Pont, d aquests dies quant vench de Barcelona aci, nos aporta traslat d unes cobles que l noble en Guerau de Queralt havie fetes al senyor rey, e de la resposta que l dit senyor hi feu, a les quals cobles nos havem feta una traversa. e que ben poch en apres mossen Pere March nos feu .i. sirventes, al qual nos havem feta resposta. e cor nos dins una nostra letra la qual sen porte lo feel del offici d escriva de racio de la nostra casa, Berengario ça Pont, enviem traslat de les dites cobles, respostes, traverses e sirventes al senyor rey, e ab altra letra suppliquem a la senyora reyna que l dit traslat se faça mostrar, per tant vos pregam e manam que us prengats esment e us certifiquets de ço que ls dits senyor e senyora e les persones notables que entorn d ells sien quant se ligiran hauran dit e diran de les dites nostres traversa e resposta. e que tot larch e clar nos ho significquets ab vostra letra al pus tost que porets. dada en Valencia, sots nostre segell secret, a .x. dies de març l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxxiiii.

Fuit directa Ferrario Sayol prothonotario domine regine.

Dominus dux mandavit mihi Petro de Tarrega.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.740, f. 64.

CCLXX

Valencia, 25 març 1374

L'INFANTA MATA RECOMANA FRA EXIMENIÇ AL CANCELLER DE L'ESTUDI DE TOLOSA

La duquessa de Gerona.

Canceller: ja per altres letres vos havem scrit pregant vos que per honor

nostra volguessets espetxar de present com hagues legit, lo religios e amat nostre frare Francesch Exeminis, de l orde de los frares Menors, lo qual es aqui per haver magisteri en la sacra theologia; e com aço sia a nos molt a cor e sia la primera cosa que us havem demenada, altra vegada axi afectuosament com podem vos pregam que façats e tractes ab la universitat de Tolosa que lo dit frare Francesch sia espetxat tantost com haura legit, car aço tindrem en do special, per lo qual serem a vos e a la universitat tenguda en tota cosa que fos honor e profit vostre e seu. certificant vos que nostre car marit e senyor, lo senyor duch, ha de gran necessitat lo dit frare Francesch per alguns affers seus, segons que ell nos escriu per sa letra, e farets li gran plaer e servey si lo dit frare Francesch spetxats, de guisa que sen pogues tornar breument, haut lo dit magisteri per lo qual es aqui. dada en Valencia, sots nostre segell secret, a .xxv. dies de març en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxxiiii.

Dirigitur cancellario studii Tolose.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.811, f. 4 v.[1]
Cf. documents CCLV, CCLXII y CCLXIII.

CCLXXI

Barcelona, 10 abril 1374

L'INFANTA MATA DEMANA UNS LLIBRES AL COMTE D'ARMANYACH

Car frare: per ço con n aure gran pler vos prech que m certifiquets soven per vostres letres del bon stament e sanitat de la persona vostra e de ma cara sor la comtessa e dels infants. e per ço, car frare, con se que n haurets pler, vos faç saber que l senyor duch, marit e senyor a mi molt car e jo, som en bon stament de sanitat, Deu merce. e prech vos, car frare, que m trametats per amor de mi lo libre apellat Tilius e les matines de mon senyor pare de Sent Aucell, e aço us prech que no haye falla, car gran pler n aure. e si res volets, car frare, d aquestes parts, jo u fare de bon cor. scrita en Barchinona, a .x. d abril de l any .mccclxxiiii.

La duquessa de Gerona.

Dirigitur domino comiti Armaniaci.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.811, f. 7 v.

1) Segueixen tres documents semblants.

CCLXXII

Valencia, 12 abril 1374

L'INFANT JOAN DEMANA UNA BIBLIA

Lo primogenit etc.

Com haiam entes que en Johan ça Vila, habitant en Mallorcha, te una biblia a vendre, e nos haguerem gran plaer si poguessem haver aquella, per ço us pregam que en tot cas la dita biblia nos trametats per lo portador de la present. certificants vos que d aco ns farets asseny t ey e plaer, lo qual molt vos grahirem. dada en Valencia, sots nostre segell ell, a .xii. d abril de l any .mccclxxiiii. primogenitus.

Als amats e feels nostres los ju la ciutat de Mallorcha.

Dominus dux mandavit Barth Destahues.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.739, f. 78 [1].

CCLXXIII

Valencia, 12 juliol 1374

L'INFANT JOAN DEMANA A JAUME CONESA LA SEVA TRADUCCIÓ DE LES HISTORIES TROYANES [2]

Lo primogenit e lochtinent etc.

Entes havem que vos havets transladat de lati en romanç lo libre qui es apellat Troya, lo qual nos desijam haver fort. per ço us pregam que translat del dit libre al pus tost que puixats liurets al feel secretari nostre en Pere de Tarrega, qui lo ns aportara o trametra, car d aço ns farets plaer assenyalat. dada en Valencia, sots nostre segell secret, a .xii. de juliol de l any .mccclxxiiii. primogenitus.

1) Sobre la meteixa Biblia, folis 81 v., 82, 102 v.

2) L'*Historia Trojana*, de Guido delle Colonne, traduida al català, a instancies del rey Pere, per Jaume Conesa, que començà'l seu treball a 18 de juny de 1367 (Mario Schiff: *La bibliothèque du marquis de Santillane*, Paris, 1905, pàg. 269).

Al feel nostre en Jacme Conesa, prothonotari del senyor rey.
Dominus dux mandavit Bartholomeo Destahues.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.739, f. 101 v.

CCLXXIV

Valencia, 17 juliol 1374

L'INFANT JOAN DEMANA A FRA NICOLAU DE TERMENS EL LLIBRE QUE FRA TEODORICH ESCRIGUÉ DE LO QUE VA VEURE EN LES PARTS DE TARTARIA

Primogenitus et locumtenens domini regis Aragonum.

Cum transumptum libri fratris Theodorici de eo quod ipse in Tartarie partibus vidit tractantis, quamplurimum afectemus habere et propterea vos attente rogamus quatenus ipsius libri transumptum cum eius originali plenissime comprobatum fideli secretario nostro Petro de Tarrega quam cicius poteritis tradatis, qui nos ipsum transmittet et nostre proinde complacebitis voluntati. datum Valencie sub nostro sigillo secreto .xvii. die julii anno a nativitate Domini .mccclxxiiii. Primogenitus.

Religioso et dilecto nostro, fratri Nicolao de Termens domine regine confessori et in sacra pagina professori.

Dominus dux mandavit Bartholomeo Destahues.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.739, f. 102.

CCLXXV

Valencia, 18 juliol 1374

L'INFANT JOAN SE DIRIGEIX A OLFO DE PRÒXIDA PERA QUE INSTI PROP DELS JURATS DE MALLORCA QUE LI ENVIIN UNA BIBLIA QUE S'HAVIEN EXCUSAT D'ENTREGAR PER RAÓ D'UN CAPÍTOL QUE PROHIBEIX TOTA ENAGENACIÓ.

Al amat conseller del senyor rey e nostre mossen Olfo de Proxida, portant veus per nos en lo regne de Mallorcha.

Lo primogenit e lochtinent del senyor rey.

Mossen Olfo: nos escrivim als jurats de la ciutat de Mallorcha sots aquesta forma: be creem que us recorde com d aquest dies vos demanam que ns trametessets una bella biblia que era en Mallorcha, e vos escusas e que us plauria fort, mas que no u podiets fer sen licencia del senyor rey, com en poder seu haviets fermat e jurat per capitol no poder donar res. per la qual rao nos tresmetem al dit senyor rey, e ell ha ns tremesa una letra que s dreça a vosaltres, la qual vos tremetem en sa forma, per la qual veurets que la intencio del dit senyor rey es e vol que en lo dit capitol no siam entesas nos ni la duquessa ni nostre primogenit, ans li plau que l dit capitol no contrastant, nos puixats donar per vostra liberalitat o a pregaries nostres e de cascu de nos, tots aquells serveys e dons que fer nos volrets. car lo dit senyor rey haura per agradables tots serveys e dons que ns façats; e ara per lavors vos absol de totes penes e seguratats en que fossets tenguts per rao del dit capitol e encara del sagrament en aquell contengut segons que en la dita letra largement es expressat. perque us pregam que la dita biblia de continent nos tremetats si servir nos volets ne complaure. dat. ut etc. perque us pregam afectuosament que façats e instets ves los dits jurats per tal manera que la dita biblia nos sie per ells decontinent tramesa, certificants vos que d aço ns farets assenyalat plaer, lo qual molt vos grahirem. data en Valencia, sots nostre segell secret, a .xviii. de juliol de l any .mccclxxiiii. primogenitus.

Eusebio Pascual: *Bol. Soc. Arq. Lul.*, VII, 33.

CCLXXVI

Valencia, 9 agost 1374

L'INFANT JOAN ESCRIU A JAUME CONESA PERA QUE ACTIVI LA COPIA DE LES HISTORIES TROYANES PER ELL ARROMANÇADES

Lo primogenit etc.

Vostra letra havem reebuda e a les coses en aquella contengudes vos responem que us grahim molt com havets distribuits per quaerns entre diversos escrivans lo libre de les istories Troyanes per vos arromançades, per tal que trellat del dit libre sia tost fet, e pregants vos que ab diligencia lo dit trellat façats cuytar en escriure per tal que aquell nos puixats breument trametre. e d aço ns farets asse-

nyalat plaer. dada en Valencia, sots nostre segell secret, a .ix. d agost de l any .mccclxxiiii. primogenitus.

Al feel nostre en Jacme Conesa, prothonotari del senyor rey.

Dominus dux mandavit Bartholomeo Destahues.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.739, f. 113.
Cf. document CCLXXIII.

CCLXXVII

Vilanova d'Avinyó, 30 setembre 1374

Butlla de Gregori XI manant als oficials del Bisbe de Barcelona li remetin un llibre de Ramon Lull

Gregorius episcopus servus servorum Dei. dilectis filiis Francisco Borrelle priori prioratus ecclesiae Sanctae Eulaliae de Campo et Petro de Sancto Amantio hospitalario Darthusae officialibus venerabilis fratris nostri Barchinonensis episcopi, salutem et apostolicam benedictionem.

Ad audientiam nostram fidedigna relatione perducto, quod dilectus filius Franciscus Vitalis praefati episcopi notarius, quendam librum Raymundi Lulli in pergamenis, et vulgari cathalanico scriptum, assignatum eidem Francisco in custodiam per vos et dilectum filium Nicolaum Eymerici ordinis Predicatorum professorem, inquisitorem heretice pravitatis, in quo errores scripti plurimi perhibentur, apud se habet; discretioni vestrae per apostolica scripta mandamus, quatenus statim visis praesentibus absque alicuius morae dispendio, prefatum librum ad manus vestras receptum, ad nos per fidelem et idoneum portitorem mittere procuretis, cauti ne ullam in his committatis negligentiam vel defectum. datum apud Villanovam Avinionensis diocesis .iii. kalendas octobris, anno quarto.

J. Custurer: *Disertaciones históricas del Beato Raymundo Lullio* (Mallorca, 1700), pàg. 160. (La paginació està equivocada: hauria d'esser pàg. 260.)

Grahit: Op. cit, pàg. 111. (Aquest document y el CCLI els treu de la colecció diplomàtica d'en Penya, en l'edició del *Directorium* de l'Eymerich.)

Cf. document CCXXX, CCXXXI y CCLI.

CCLXXVIII

Morella, 7 novembre 1374

L'INFANT JOAN ESCRIU A L'ABAT DE BENIFAÇÀ PERA QUE RETORNI A JOAN COMPANY Y RAMON CARDONA 'L LLIBRE ANOMENAT LES POSTILLES, DE BERTRAN DE LA TOUR[1]

Infans Johannes etc. dilecto et religioso fratri Petro abbati monasterii de Benifacano, salutem et dileccionem. Johannes Company et Raymundus Cardona ante nostri presencia constituti nobis graviter sunt conquesti, quod vos recusatis reddere eisdem queddam librum vocatum les Postilles Bertrandi de Turri quem vobis gratis et bono amore comendarunt in grande eorum periudicium et gravamen cum sub certa pena per nos eis imposita infra breve tempus teneantur ipsum librum restituere Marie uxor Dominici Johannis quondam, pro tanto ad ipsorum Johannis et Raymundi humilem suplicacionem inde nobis factam, vobis requirimus et rogamus quatenus si ita est, mox librum prefatum eisdem suplicantibus restituatis. aliter scituri quod si predicta renueritis adimpleri, quod nullatenus opinamur, procederemus contra vos et bona vestra ut fuerit fori et eciam racionis et in similibus actenus est fieri usitatum, vestri contumacia non obstante. datum Morelle .vii. die novembris, sub nostro sigillo secreto, anno a nativitate Domini .mccclxxiiii. primogenitus.

Dominus dux mandavit mihi Bartholomeo Desolellis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.742, f. 17.

CCLXXIX

Igualada, 20 novembre 1374

PERE III ESCRIU AL GOVERNADOR DE ROSSELLÓ PERA QUE EN PERE DE RAVISO, MESTRE EXTRANGER DE GRAMATICA Y LÒGICA, PUGUI CONTINUAR A PERPINYÀ

Lo rey.

Governador: los consols de Perpenya nos han escrit de un maestre de grama-

1) De l'orde dels frares Menors, promogut al Cardenalat en 1320. Morí en 1327.

tica e logica que havien haut a la vila de Perpenya de estranya nacio e ha nom maestre Pere de Raviso, lo qual vos havets acomiadat de part nostra, e ara nos, veents que ells nos en escriuen afectuosament, volem e ns plau que l dit maestre Pere romanga a Perpenya, pero havem ne dat carrech als dits consols que s guarden que per ell dan no puxa venir a la vila. axi matex nos han fet saber que vos ab alguns comisaris nostres sots anat en Conflent per avançar contra los rebelles nostres d aquella terra, de que ns maravella si ver es, car be podets vos veure que ns es ara temps de fer semblants coses, perque us deim e manam que encontinent nos lexets dels dits enantaments e n facats lexar tots altres que y entenem, e aço no laguiets o tardets en alguna manera. dada en la vila de Agualada, sots nostre segell secret, a .xx. dies de novembre de l any .mccclxxiiii.

Dirigitur gubernatori Rossilionis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.245, f. 83.

CCLXXX

Tamarit, 11 març 1375

PERE III ESCRIU AL BATLLE DE GIRONA EXPULSANT A FRA NICOLAU EYMERICH Y FRA PERE BEGUENY COM A SOSPITOSOS Y ENEMICHS DEL BÉ DELS SEUS REGNES[1]

Lo rey.

Batle: per ço con maestre Nicholau Aymerich, inquisidor dels heretges, e frare Pere Begueny, del orde dels Preycadors, portans veus o lochtinent del dit inquisidor, son escandelosos a nostres sotsmeses, nos havem acordat que no sofiram que ature en les terres de nostra senyoria, e per ço nos los scrivim que us creguen de ço que ls direts de nostra part, e la creença sera que ls manets espressament de part nostra que dins breus dies que vos los assignets a vostre arbitre, sien

1) L'exil devia durar encara en 1381, perquè'l 2 de juny d'aquest any el rey Pere escrivia la seu fill lo següent (reg. 1101, f. 117 v.):

Entes havem que frare Nicolau Eymerich... es aqui en Barchinona o hi deu esser dins breus dies, e maravellam nos com es tan atrevit que gos entrar dins nostra senyoria contra nostre voler, perque us manam... que encontinent, vista la present, si ja hi es, o tan tost com sia aqui, lo prengats e... lo ns trametats la on serem, e guardats vos que no l guiets car... guiatge que li façats no li tendrem...

Se veu que per aquell temps, en cambi, estaven en bones relacions l'infant Joan y l'Eymerich. L'any 1383 consta que'l va recomanar al Sant Pare ab molt interès (reg. 1.756, f. 114, y 1.670, f. 142).

exits de nostra senyoria axi com aquells qui nos havem per sospitos e enamichs e torbadors del be de la nostra cosa publica, e que passats los dits dies no sien trobats en les nostres terres, certificant los que si n eren vos havets manament nostre de fer breu execucio contra ells. perque us manam espressament, sots pena de .d. morabatins d or, que encontinent que trobar porets ells o la .i. d ells lo digats de nostra part les paraules demunt dites, rigorosament e enfortida, de guisa que en vostres paraules coneguen que estar en nostra senyoria contra nostre voler, los sera cosa for perillosa. e aquesta letra tenits en vers vos secretament. dada en Tamarit, sots nostre segell secret, a .xi. dies de març de l any .mccclxxv. rex Petrus.

Fuit missa baiulo Gerunde.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.248, f. 46.
Cf. document CCXLIII.

CCLXXXI

Saragoça, 20 març 1375

L'INFANT JOAN CONCEDEIX CINCHCENTS SOUS DE BARCELONA A GUILLEM DE PERINYO, QUE DE MANAMENT SEU HA COPIAT EL LLIBRE DE DON JAUME REY D'ARAGÓ

Infans Johannes etc. ffideli consiliario et expensori nostro Perpineano Blan, salutem et graciam. dicimus et mandamus vobis quatenus de peccunia curie nostre que est vel erit penes vos tribuatis et exsolvatis ffideli de scribania nostra Guillelmo Perinyoni quingentos solidos barchinonenses, quos in compensacionem laborum per ipsum sustentorum in copiando et faciendo pro nobis et nostri mandato librum domini Jacobi, recolende memorie, regis Aragonum, cum presenti ei ducimus concedendos. et facta solucione recuperetis ab eo presentem cum apoca de soluto. datum Cesarauguste vicesima die marcii, anno a nativitate Domini .mccclxx. quinto. primogenitus.

Dominus dux mandavit Bertrando de Pinos.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.763, f. 115 v.
Cf. documents XLVI, XLVII, LXII, XCVI, CXVII y CCXLIV.

CCLXXXII

Lleyda, 23 maig 1375

PERE III MANA A BERNAT DEZCOLL QUE RECOBRI'L LLIBRE DE CRÒNIQUES DELS REIS DE SICILIA, QUE ERA EN PODER DEN JAUME CONESA

Lo rey.

En Bernat des Coll: manam vos que encontinent cobrets un libre nostre de croniques dels reys de Sicilia, lo qual era en poder den Jacme Conesa, e darets lo n quan serem aqui. dada en Leyda, sots nostre segell secret, a xxiii. dies de maig de l any .mccclxxv.

Fuit sigillata sigillo anuli domini regis loco signi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.357, f. 106.[1]

CCLXXXIII

Sant Cugat, 8 agost 1375

CARTA DE PERE III A BERNAT DEZCOLL APROVANT ELS TRES PRIMERS CAPÍTOLS DE LA SEVA CRÒNICA, Y FENT ALGUNES INDICACIONS SOBRE'LS FETS CONTINGUTS EN ELS QUATRE RESTANTS, FINS A LA REBELLIÓ DEL DUCH D'ARBOREA.

Lo rey.

En Bernat Dezcoll: vostra letra havem reebuda e responem vos que tenim per bons los primer, segon e terç capitols de les croniques; pero que u façats per menut al mes que porets.

Lo quart, parlant de les unions, podets fer tro lla on per nos es estat regonegut, e puys, com serets en aquell punct, be trobarets lo fet com fo pus avant, posant ho per jornades e especificadament e larch, e faent hi mencio de tot quant nos faem en les dites unions. e de les jornades vos podets certificar molt ab los libres de nostre scriva de racio, e si en res hi dubtats per lo debat que deits que n haviem a Çaragoça o per altra manera, lexats hi espahi, de guisa que tota vegada

1) Citat pel Sr. G. Hurtebise, *Rev. Bib. Cat.*, IV, 213.

se puixa continuar. perque fets ho, on mils porets, com començaren e apres com se seguiren e nos que y faem e a quina conclusio vengueren, e axi s pot ordonar largament.

L altre capitol, qui es lo quint e qui parla de la confederacio del Venecia e de les altres coses, tenim per bo que l façats segons que ns fets saber, ab que s faça per menut e per jornades on mils porets. e nomenats hi quals persones ni quantes passaren ab nos en Serdenya apres que n Bernat de Cabrera hac vensut l estol dels Jenoveses e ach haut l Alguer, e apres la rebellio de l Alguer, segons que ns fets saber. e aximatex hi fets mencio nos on nos recullaguem e on presem terra, e apres que ns segui per jornades ni quals hi moriren e ab quals nos entornam, axi com pus clar porets e per menut.

Lo .vi., qui parla de la guerra de Castella, per ço com lo fet fo gran, haura esser larch. perque fets lo per jornades e per menut on mils porets, e recomtats hi tots los grans fets e assenyalats, axi com fo la entrada que nos faem a Magallo, e apres la de Terrer, e lavors se cobra Fariza, e apres ço qui s segui en mar e en terra, e puys la batalla que nos li param a la Losa, e com entram en Valencia, que faem levar lo rey Pedro del Grau de Valencia, e lo setge de Murvedre, e a la conclusio la entrada de les companyes, e la execucio que faem del rey Pedro ab companyes soldadades per nos, e de la coronacio del rey Enrich, e del matrimoni que nos faem ab ell, que s tracta en lo parlament que nos haguem a Sessa ab rey de Navarra, del qual parlament hi fets mencio, e nos com serem aqui la causa perque faem lo dit matrimoni; e fets hi mencio de les morts del infant don Ferrando e d en Bernat de Cabrera e de altres fets que nos faem per justicia: tot aço faent per jornades e per menut, axi com mils porets. quant es del fet qui s segui entre lo rey Pedro e l rey Enrich, ... nos no y cabiem, no cal fer per jornades, sino en summa, recomptanthi lo fet segons que s conte en lo vostre capitol. e fets hi mencio dels deseximents que apres nos ha donats lo rey Enrich, e com havem fet lo matrimoni per les grans fams e mortaldats e oppressions de grans companyes que entraren de part de França en nostres terres, e en aço s conexera la gran desconexença del rey Enrich: e aço fets e ordonats al mil que porets.

L altre capitol, qui parla de la rebellio del jutge d Arborea, tenim per bo e que y sia feta mencio de tots los fets, jassia n i haia hauts de gran minva nostra, car rao es que s i contenen les provisions que nos hi faem, e si Deus volia noure a nos e valer al jutge, per aço no romania nos no fossem diligents en los fets, e nostres successors poran veure nostra diligencia. e puys que esperam ab Deu en

breu conquerir tota la illa, qui sera conclusio de tots los fets passats, e axi lexar hi ets espahi per guisa que s i puga continuar la conquesta que farem de la illa. e metets hi totes quantes coses hi ha esdevengudes qui sien dignes de qualque memoria be e especificadament, per jornades e on pus especificadament porets.

Quant es del fet derrer de les companyes d enguany, no ns par que se n hi deja fer mencio, car fet algu bo no se n ha seguit, ne encara no sen pot seguir alcuna conclusio bona, com sia estat fet qui no pot tornar en camp. perque us pregam que en los dits affers vullats metre mans e treballar hi ab efficacia, car de vos a ad es major servey no n poriets fer.

Dada en lo monestir de Sent Cugat, sots nostre segell secret, a .viii. dies de agost de l any .mccclxxv. rex Petrus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.249, f. 80.
Coroleu: *La España Regional* (1887), pàg. 531.
Amadeu Pagès: Art. cit. en la *Romania*, XVIII, 235.
Otto Denck: *Einführung in die Geschichte der Altcatalanischen Litteratur* (Munich, 1891), pàg. 481.
Llabrés: *Bernardo Dezcoll es el autor de la Crónica catalana de Pedro IV*, en la *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos* (Madrid, 1903), pàg. 197.

CCLXXXIV

Barcelona, 6 febrer 1376

EL REY PERE ENVIA A LA SEVA FILLA UN RELLOTGE AB ASTROLABI, QUE SENYALA Y TOCA LES HORES Y MOSTRA ELS MOVIMENTS DELS ASTRES, ELS SIGNES DEL ZODÍACH, ETC.

Lo rey.

Molt cara filla: lo feel de la nostra cambra, Ferrero d Olivella, cambrer vostre, lo qual vos hic haviets trames per alcuns afers, nos ha supplicat de part vostra que us tramesessem na Dolceta e lo papegay qui fou de la reina mare vostra, que Deus haia. e en veritat, cara filla, nos haguerem plaer que us en poguessem complaure, mas la mare de Dolceta, a qui nos haviem dit e manat de nostra boca que la us menas aqui, nos ha respost que per cosa del mon ella no la traurie fora nostre regne, axi que jassia nos hi hajam fet nostre poder, ella no la us ha vulguda menar ne jaquir. quant es del papegay, abans que l dit Ferrero fos aci, nostra cara filla la duquessa lo s havia pres, e per aquesta rao no l vos havem pogut trametre. e

desplaunos fort con no us en podem fer plaer. e certificam vos que l dit Ferrero es estat diligent e curos de tenir nos aprop de totes les dites coses, e no s i ha res perdut per negligencia sua. e sapiats, cara filla, que perço con lo dit Ferero nos ha dit que vos hauriets plaer de haver aralotge, vos en trametem per ell un petit ab .iii. cimbolets qui tocaran a la hora e hores que vos los volrets fer tocar, e en lo front ha un arany o ret d estralabi qui s mou a .xxiiii. hores entre nit e dia una volta, e per moviment de la roda se mou la luna si es parada con, segons que en lo cel la veurets, se mostrara axi en la roda com fara en lo cel. e hay tres taules de lauto: e en la cara de la una es de nombre de .xxxviii. e en aquella matexa taula de la altre part es de .xxxix., e en l altre taula es en la una part lo nombre de .xlii. e en l altra de .xliii., cor tota nostra senyoria es sots los graus dessus dits. e per ço us ho fem saber per tal cor en cascun loch on serets sapiats parar en la altitut de la tramuntana que en aquell loch sera es; e per lo dit araloge, si guardats en lo dit arany on es lo sodiach, trobarets tots los signes del cel e alcunes esteles fixes, e per lo dit sodiach porets saber les hores del dia, e per las esteles fixes les hores de la nit, e lo sol en qual grau del signe es. e per aquest porets pendre assendent e totes altres coses que per estralabi d art d estrologia se pot saber, si empero l araloge es finament parat. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .vi. dies de febrer de l any .mccclxxvi. rex Petrus.

Dominus rex misit signatam.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.093, f. 74.

CCLXXXV

Montçó, 18 juliol 1376

PERE III DIU A ARNAU DE TORRELLES QUE COMPRI UN LLIBRE DE TEOLOGIA APELLAT DICCIONARI [1]

Lo rey.

Dit nos han que aqui s ven .i. libre de theologia appellat diccionari, qui es

1) Un llibre en vulgar ab aquest nom porta'l núm. 23 del citat *Inventari* dels llibres del rey Martí:

Item un altre llibre de la damunt dita forma migana appellat diccionari, scrit en pergamins ab posts de fust cubert d oripell, empremptada ab .v. claus patits a cascuna part, ab tancadors d argent, ab parxa de seda verda, lo qual comença en vermello: «presentacio et prolech» e en lo negre: «dreyt e rayso ha mos. v. senys», e faneix: «per germana per caval sor».

estat d aqueix mestre en theologia qui y es mort. per que us manam 'que ns certifiquets e veiats quin libre es e que poria costar, e que façats que no s vena, tro nos ne siam certificats per tal que l puxam haver si fa per nos. dada en Muntso, sots nostre segell secret, a .xviii. dies de juliol de l any .mccclxxvi. rex Petrus.

Petrus de Gostemps mandato regis facto per Raimundum de Villanova, consiliarium et camarlengum.

Dirigitur Arnaldo de Torrelles, camerario domini regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.258, f. 80.

CCLXXXVI

Barcelona, 28 desembre 1376

El rey Pere demana al Sant Pare que permeti que'l canceller y el rector de l'Estudi de Lleyda puguin concedir a dos religiosos el títol de mestres en Teologia [1].

Sanctissime pater: dum patulo terminus intuitu quod fructuosum est generale Ilerdensis studium regnis et terris nostris illud profecto carum in mente gerimus et quantum comode possumus beneficiis et honoribus prosequimur et fovemus, prefert siquidem studium ipsum velut fertilitatis ager, fructus uberes rudes erudiens, debiles reddens virtuosos et viros eficiens virtutum varietatis fecundos, quamobrem cum ad eiusdem studii utilitatem non modicam cederet atque decus si duo clerici religiosi vel alii in sacre pagine documentis experti et virtutum meritis insigniti, gradum magisterii inibi reciperent et honorem, sanctitati vestre supplicamus humiliter et ex corde, quatenus dignetur sanctitas ipsa juxta peticionem per partem universitatis eiusdem studii eidem sanctitati super hoc porrigendam, de benignitate solita concedere quod cancellarius et rector ipsius studii possint ex potestate et auctoritate eiusdem sanctitatis, jam dictis duobus clericis qui diligenti

1) Sembla que sols s'hi podien concedir els títols de doctor en altres facultats. El 28 de janer de 1377 l'infant Joan recomana a Bernat de Canyelles que havia de doctorarse en dret en l'Estudi de Lleyda (reg. 1.655, f. 92).

primo examine ad hoc recepti fuerint sufficientes, insignia impendere magistratus; istud quoque, beatissime pater, quod votis nostris insidet, non parum ad graciam reputabimus singularem. almam personam vestram preservare dignetur Altissimus incolumem sue sancte ecclesie per tempora longiora. datum Barchinone, sub nostro sigillo secreto, .xxviii. die decembris, anno a nativitate Domini .mccclxx. sexto. rex Petrus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.233, f. 73.
Cf. documents XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXVII, LXX, LXXII, CXXVIII, CLXI y CLXXXIII.

CCLXXXVII

Barcelona, 7 janer 1377

Pere III demana al Sant Pare que's faci a Barcelona l'examen de les obres de Ramon Lull, entre altres motius per ser escrites en català

Sanctissime pater: intelleximus relatu quorundam, quod sanctitas vestra, ad instigationem fratris Nicolai Eymerici inquisitoris pravitatis heretice, missit ad has partes Barchinone, Valencie et Maioricarum, quoddam rescriptum continens quod quicumque teneat de libris per Raymundum Lull, quondam, civitatis Maioricarum factis, inter certum tempus in ipso rescripto contentum, illos teneatur sub excomunicationis pena ponere in posse vicariorum episcoporum ipsarum civitatum; nam fertur, quod dictus inquissitor opus dicti Raymundi examinari fecit, et quod in eo aliqua invenit, que contra catholicam fidem existunt. cumque, sanctissime pater, consanguinei ipsius Raymundi, qui sunt in hac civitate a qua suum genus traxit originem, cupiant valde, quod ipsum opus in eadem examinetur civitate, quod rationabile nobis valde videtur et iustum, primo quia opus predictum est in idiomate catalano, ob quod absque dubio melius intelligetur per catalanos, quam per homines alterius nationis. secundo quia in Catalonia sunt plures clerici et eciam religiosi qui in dicto opere libenter student, cum plurima in eo adiscant utilia valde, quique super ipsa examinatione poterunt multa discere per que veritas demonstretur. tertio, quia scientia dicti Raymundi habet principia valde dissimilia aliis scientiis, unde per ignorantes eam, quanvis aliarum scientiarum scientificos, potest de facili non intelligi. quarto, quia magnum est interesse

consanguineorum predicti Raymundi, an dictum eius opus comprobetur, vel reprobetur, unde rationabile valde existit, quod super hoc ipsi vocentur, et audiantur rationes eorum. quocirca sanctitati vestre humiliter supplicamus, ut providere dignemini quod dictum opus in hac civitate examinetur, comitendo examinationem ipsam episcopo Barchinone, iuxta supplicationem que super hoc, nostri parte, vestre clementie offeretur, nam de hoc nobis specialem gratiam faciet benignitas vestra. nam ex quo dictus Raymundus erat Catalanus, et subditus noster, multum nobis placebit, si eius scientia comprobetur, et proinde vestre sanctitati gratias humiles referemus. almam personam vestram conservare dignetur Altissimus per tempora longiora. datum Barchinone, sub nostro sigillo secreto, .vii. die januarii anno a nativitate Domini .mccclxxvii. rex Petrus.

Petrus de Gostemps mandato domini regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.233, f. 100 v.
Custurer: Op. cit., pàg 161.
Grahit: Op. cit., pàg. 115.
Cf. documents CCXXX, CCXXXI, CCLI, CCLXXII.

CCLXXXVIII

Girona, 25 juny 1377

L'INFANT JOAN DEMANA LES HISTORIES TROYANES QUE HAVIA DEIXAT AL MERÍ DE SARAGOÇA BLASCO D'AZLOR

El primogenito.

Mandamos vos que cobredes de continent de la muller de mossen Blasco d Azlor, merino de Çaragoça, qui fue, el livro clamado las istorias troyanas, el qual nos prestemos al dito merino, e aquell cobrado feyt ende albaran o escripto de vuestra mano a la dita muller de como havedes recebido por nos d ella el dito livro e aquell tantost enviedes con recaudo, yes a ssaber, con los tragineros que vienen de cada dia de Çaragoça a Barcelona an Johan Giner, qui aquell de continent nos enviara. dada en Gerona, dius nostro siello secreto, a .xxv. de junio de l anyo .mccclxxvii. primogenitus.

Fuit directa Johanni de Epila de expensoria domini ducis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.744, f. 26 v.[1]
Cf. documents CCLXXIII, CCLXXVI.

CCLXXXIX

Girona, 14 juliol 1377

L'INFANT JOAN, SABENT QUE FRA DALMAU DE REXACH HA TORNAT D'INGLATERRA D'ESTUDIAR, LI MANA QUE VAGI A CONTARLI NOVES D'AQUELLES PARTIDES

Lo primogenit.

Entes havem que vos e tres altres frares del vostre orde sots ara novellaments venguts d Anglaterra, on erets anats estudiar. e cor nos vullam saber noves d aquelles partides, vos pregam que sens triga vengats a nos, e tendrem vos ho en servey. dada en Gerona, sots nostre segell secret, a .xiiii. dies de juliol de l any .mccclxxvii. primogenitus.

Fuit directa fratri Dalmacio de Rexaco ordinis fratrum Minorum.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.655, f. 154.

CCXC

Barcelona, 20 juliol 1377

PERE III DEMANA AL SANT PARE QUE NO VULGUI ACCEDIR A LA TRASLACIÓ A BARCELONA DE L'ESTUDI GENERAL DE LLEYDA, Y PERMETI QUE EN ELL PUGUI CONCEDIRSE'L TITOL DE MESTRE EN TEOLOGIA.

Sanctissime ac beatissime pater: quidam procurant quod generale studium utriusque juris et etiam artium quod in civitate Ilerde a maximis citra temporibus celebratur ad civitatem Barchinone mutetur, et licet, pater sancte, nos cupiamus ipsam civitatem Barchinone quascunque prerogativas et nobilitates habere et

1) L'infant Joan, el dia 1 de maig del meteix any, havia demanat aquest llibre. Vide reg. 1.743, f. 185.

ad eam tanquam unam de insignioribus et opulencioribus civitatem, nostramque specialem affeccionem mostremus, et forxan ex mutacione predicta insignior fieret, videmus tamen quod dicta Ilerde civitas que ab antiquissimis citra temporibus maxima nobilitate claruit queque plusquam quevis alia loca terre nostre ad dictum studium generale dispossita est, cum sit quasi in medio regnorum nostrorum Aragonum, Valencie ac principatus Cathalonie et in victualibus multum habundans, maximam diminutionem susciperet plurimumque eiusque distraheretur honori, unde non decens reputamus augmentum uniusque cum diminucione alterius sustinere, presertim cum dicta civitas Barchinone tot prerogativas habeat quod ista generalis studii in multum non eget; quocirca clemencie vestre humiliter supplicamus quatenus si super ipsa mutacione ad vestram sanctitatem habeatur recursus, nolitis aliquam provisionem super ea facere, nam profecto id nostre esset contrarium voluntati. ceterum cum dictum studium a vestris predecessoribus summis pontificibus variis fuerit dotatum beneficiis et graciis insignitum, cupiamusque ipsum tanquam fertilitatis agrum fructus uberes proferentem, ac viros producentem virtutum varietatem fecundos, pocioribus atolli privilegiis et dotari numeribus graciarum ut sic status suus conservetur salubriter, et felicibus augeatur incrementis, sanctitati vestre supplicamus humiliter quatenus dignemini concedere et providere quod doctores, magistri et alii in eo residentes fructus et redditus dignitatus, personatuum et quorumvis beneficiorum suorum percipere et habere possint, dum in dicto residerint studio, seu per illa tempora de quibus eidem libuerit. sanctitati ulterius supplicamus quod cum dictum studium a sui primordio fundatum fuerit juxta formam et stilum studii Tolosani et per consequens exposcat et mereatur sui attenta nobilitate similibus insigniri privilegiis et preeminenciis atolli, dignemini concedere quod legentes in eo sacre pagine leccionem possint inibi magistratus insigniis decorari. almam personam vestram etc. datum Barchinone sub nostro sigillo secreto .xx. die julii anno a nativitate Domini .mccclxxvii. rex Petrus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.233, f. 119 v.

Cf. documents XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXVII, LXX, LXXII, CXXVIII, CLXI, CLXXXIII, CCLXXXVI.

CCXCI

Barcelona, 18 desembre 1377

PERE III DEMANA A JAUME TORRABADAL, MERCADER DE MALLORCA, UN VOLUM DELS SECRETS D'ARISTOTIL

Lo rey.

Entes havem que vos havets un volum o libre qui fo del rey en Jacme de Mallorques, lo qual volum es dels secrets d Aristotil[1]: e com nos desigem molt haver lo dit libre, pregam vos e manam com pus espressament podem, que l nos trametats per lo portador de la present, totes escusacions foragitades. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .xviii. dies de deembre de l any .mccclxxvii. rex Petrus.

Dirigitur Jacobo Torrabadal, mercatori Maioricarum.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.260, f. 189 v.
Coroleu: Op. cit., pàg. 56.
Cf. document CCX.

CCXCII

Barcelona, 18 desembre 1377

PERE III DEMANA A JAUME DE VEDRINYANS EL LLIBRE ANOMENAT PALLADI[2]

Lo rey.

Entes havem que vos havets .i. libre lo qual ha nom Palladi, e com nos desigem molt haver lo dit libre, pregam vos e manam com pus espressament podem

1) El llibre *Secretum secretorum,* tant popular a l'Edat Mitjana, que fou també traduit al català.

2) El llibre *De agricultura* de Palladi. D. Gabriel Llabrés va publicar un fragment d'una versió catalana d'aquest llibre, sense descriure'l manuscrit ni indicar la seva procedencia *(Bol. Soc. Arq. Lul.,* VI, 151). El Sr. Massó y Torrents ens ha donat noticia d'una altra traducció catalana d'aquest llibre, que va pertànyer a la biblioteca del Sr. Serrano y Morales, de Valencia, deguda a Ferrer Sayol, protonotari de la reina Leonor, y començada en 1380. Per no conèixer el Ms. de Valencia, el Sr. Schiff creu original d'en Sayol lo que es sols una versió castellana del text català (Op. cit. pàgina 152). En el pròlech, en Ferrer Sayol fa referencia a altres versions anteriors de la meteixa obra.

quel nos trametats per lo portador de la present, totes escusacions foragitades. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .xviii. dies de deembre de l any .mccclxxvii. rex Petrus.

Dirigitur Jacobo de Vedrinyans, consiliario.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.260, f. 190.

CCXCIII

Saragoça, 20 març 1378

L'INFANT JOAN DEMANA AL VESCOMTE DE RODA'L LLIBRE DE FRA ODORICH [1]

Lo primogenit.

Vescomte: pregam vos que per qualque persona de be nos trametats lo libre de frare Odorich e ço que la reyna de Xipre tramet a nos e a nostra cara companyona la duquessa. dada en Saragoça, sots lo segell de nostre anell, a .xx. de març l any .mccclxxviii. primogenitus.

Dirigitur al noble e amat conseller nostre mossen lo vescomte de Roda.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.812, f. 69.

CCXCIV

Barcelona, 22 abril 1378

PERE III ENCARREGA AL GOVERNADOR DE MALLORCA QUE LI ENVII'LS LLIBRES QUE FOREN DE MESTRE LEO GRECH, JUEU, Y QUE RECOBRI'LS VENUTS, DONATS O PRESTATS

Lo rey.

Governador: entes havem que vos havets preses a mans vostres tots los bens que foren de maestre Leo grech, juheu. e com lo dit maestre Leo hagues molts libres los quals nos havem mester, manam vos que tots los dits libres nos trame-

1) El llibre *De mirabilibus Terre Sancte* del franciscà Odorich Matiuzzi de Vilanova (1286-1331). No s'ha de confondre ab aquest llibre'l citat en el document CCLXXIV, que deu esser el *De locis terrae sanctae*, escrit per fra Theodorich, monjo benedictí alemany del segle XI (R. Röhricht: *Bibliotheca geographica Palaestinae* (Berlin, 1890, pàg. 19).

tats, e si alcun d aquells es estat venut, donat o prestat, cobrats lo e trametets los nos tots ensemps. e aço per res no mudets. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .xxii. dies d abril de l any .mccclxxviii. rex Petrus.

Dirigitur gubernatori Majoricarum.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.261, f. 78.

CCXCV

Saragoça, 11 maig 1378

L'INFANT JOAN MANA AL METGE JUCEF AVERNARDUC QUE VAGI A TROBARLO PORTANT L'ASTROLABI Y ELS LLIBRES QUE TÉ D'ASTROLOGIA

El primogenito.

Mandamos te que, vista la present letra, partas por venir luego a nos assin que cras, miercoles, seas sin toda falta aqui. e traye con ti el estralabro e los libros d estrologia que tienes. dada en Çaragoça, dius el siello nuestro secreto, a .xi. dias de mayo del anyo .mccclxxviii. e porque huviemos alcun accident de fiebre, la present non yes signada de nuestra mano. dada ut supra.

Fuit directa Jucefo Avernarduc, fisico.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.745, f. 82.

CCXCVI

Saragoça, 18 maig 1378

L'INFANT JOAN DÓNA LES GRACIES AL VESCOMTE DE RODA DEL LLIBRE DE FRARE ODORICH Y DEL CAPELL Y L'ARCH TURQUÈS QUE LI HA ENVIAT

Veçcomte: vostra letra havem rebuda e lo libre de frare Odorich, e l capell e l arch turques que per Ferrando Munyoç, cambrer nostre, trameses nos havets, la qual cosa molt vos grahim e especialment, car en lo dit libre ha mes coses e mils proveents que en l altre d aquell meteix frare que ja haviem, pregant vos que, tota vegada que trobets d aytals coses estranyes con les dessus espressades, nos n ajats e fer nos n ets agradable servey. e no res meyns que façats ab acabament

que aquex hom del rey de Xipre nos aport sens triga ço que l dit rey segons que ns havets certificat nos envie per ell. dada ut supra.

Fuit directa vicecomiti Rode.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.745, f. 86 v.
Cf. document CCXCIII.

CCXCVII

Barcelona, 18 maig 1378

El rey Pere mana al rector de l'Estudi de Lleyda que no sospengui les lliçons quan existeixi alguna qüestió entre ell y aquella ciutat

Petrus etc. dilectis et fidelibus rectori, doctoribus et magistris studii Ilerdensis et aliis ad quos spectet, presentibus et futuris, salutem et dileccionem. percepimus quod vos dictus rector quociens contingit inter civitatem predictam et vos suscitari seu moveri questionem aliquam seu contrastum, statim occasione huiusmodi questionis vel pro alia modica causa, lecturam dicti studii cessare facitis, iniungendo doctoribus et magistris eiusdem ne legant donec sit dicta questio definita. cumque predicte lecture cessacio, que ex causis predictis frequenter sit, prout fertur, vergat in distraccionem dicti studii et damnum non modicum scolarium qui proficere appetunt in eodem, nec expediat quod pro huiusmodi questionibus ad tam nocivum remedium retraratur, volentes in hiis commode subvenire, providemus huius serie quod pro aliqua questione que sit vel fuerit inter dictam civitatem et studium supradictum vel singulares personas eorundem, predictam lecturam non cesset deinceps nisi tamen dicta questio esset propter cessationem solucionis salariorum doctorum et magistrorum legencium in studio memorato. unde volumus vobisque ac vestrum cuilibet mandamus de certa sciencia et expresse, quatenus provissionem nostram huiusmodi observetis et observari faciatis irrefragabiliter et non contraveniatis aliqua racione. datum Barchinone .xviii. die madii anno a nativitate Domini .mccclxxviii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 932, f. 80 v.
Cf. documents XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXVII, LXX, LXXII, CXXVIII, CLXI, CLXXXIII, CCLXXXVI y CCXC.

CCXCVIII

Barcelona, 14 agost 1378

COBLES FETES PEL REY EN PERE SOBRE CAVALLERS DE QUI NE ON SE DEUEN FER, TRAMESES A SON FILL L'INFANT EN MARTÍ

Molt car fill: entes havem l accident de febre que havets haut, de que havem haut gran despler, e estam ne ab gran ansia et starem tro sapiam vostre milorament; per que us pregam, volem e manam que sovem nos en certifiquets per correus cuytats, car fort nos farets gran plaer per la ansia en que n estam; et estats a regiment dels metges, e us guardets de coses contraries. e sapiats que nos havem fetes tres cobles cavallers de qui ne on se deuen fer. et per tal com en aqueix regne ha molt hom jove de qui aço s pertany, trametem vos en traslat entreclus en la present, a fin que n prenguen exempli [1]. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .xiiii. dies d agost de l any .mccclxxviii. rex Petrus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.261, f. 165.

F. Torres Amat: *Memorias*, etc., pàg. 475 (publica solament la carta y la primera y última estrofa de les *Cobles*).

P. de Bofarull: *Colección de documentos inéditos...*, VI, 367.

A. de Bofarull: *Historia crítica de Cataluña* (Barcelona, 1876), IV, 625.

Llibre del orde de Cavayleria, compost a Miramar de Mallorca per Mestre Ramon Lull, imprès per D. Marian Aguiló (Barcelona, 1879), pàg. XXXV.

CCXCIX

Barcelona, 5 abril 1379

L'INFANT JOAN ESCRIU A BERENGUER DE MAGAROLA DEMANANTLI NOTICIES DELS SEUS MINISTRERS Y COPIA D'UN LLIBRE QUE EN GALCERAN DE MAGAROLA HAVIA ENVIAT AL REY.

Lo primogenit.

Vostra letra havem reebuda e altra que l mercader florenti qui esta a Mont-

1) En el document segueixen les *Cobles*, que no publiquem per esser molt conegudes.

peller vos trames, e grahim vos molt de les noves que per aquella letra del dit mercader havem sabudes, pregants e menants vos que de tota la novella que de totes parts saber puxats, nos continuament certiffiquets, car gran plaer e servey nos ne farets. ja creem que sapiats com l altra vegada los nostres ministrers anaren vers la terra francesa e aquellas parts a escoles, e pensam nos que ja degen a nos tornar, per que volem que sapiats on son, e con seran a Montpeller o aquelles parts nos ho façats saber, e axi matex quan seran a Perpenya certifficats nos, que ns ne farets fort gran plaer. entes havem per vostre nebot Galceran de Magarola que vos d aquests dies trametets al senyor rey .i. libre en lo qual fa mencio, entra altres coses, de la contesa d aquests papas, e que .i. de la casa d Arago devie esser coronat per emperador. per ço us pregam que del dit libre de continent nos trametats translat be scrit e provat. al fet de la procuracio de que ns scrivits, volem que a present no us desistats del offici de la dita procuracio per vigor de las letres nostres a vos presentades per part den Johan Ostalers, tro nos hi haiam pleneramente deliberat e altre menament de nos haiats. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .v. de abril de l any .mccclxx. nou. primogenitus.

Fuit directa Berengario de Magarola procuratori regio in comitatibus Rossilionis et Ceritanie. Fuit missa mandato domini ducis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.657, f. 16 v.

CCC

Barcelona, 16 maig 1379

El rey Pere demana al Sant Pare que ja que fra Joan de Barbarà, per la seva poca salut, no pot anar a Inglaterra a obtenir el grau de Mestre en Teologia en l'Universitat d'Oxford, li permeti rebre aquest títol en qualsevol Estudi General d'Italia.

Sanctissime ac beatissime pater: sicut vere percepimus religiosus frater Johannes de Barbarano ordinis fratrum Predicatorum, totum cursum suum consumavit in studiis generalibus sui ordinis, perlegendo in eisdem omnes quatuor libros sententiarum sicut est fieri consuetum, in tantum quod totum capitulum generale ipsius ordinis eum promovit ad gradum magisterii recipiendum in Oxonie

universitate regni Anglie ac studio generali, set cum ipsum honorem magistralem non potuerit prosequi, infirmitatibus detentus et timens recidivare in consimiles secundum consilia medicorum, consideratis complexione sui corporis et Anglie regione, nosque multum habeamus cordi dicti fratris honorem ut alias vestre sanctitate recolimus supplicase; ideo de benignitate et clemencia vestra confisi, eidem geminatis vicibus supplicamus ut eundem fratrem in aliquo Italie studio generali ad dictum honorem magistralem in theologicam facultatem recipiendum promovere digmenini de gracia singulari, nam id graciam specialem reputabimus nobis factam. almam personam vertram etc. datum Barchinone, sub nostro sigillo secreto .xvi. die madii anno a nativitate Domini .mccclxx. nono. rex Petrus.

Dirigitur pappe Urbano.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.266, f. 15.

CCCI

Perpinyà, 20 juny 1379

L'INFANT JOAN COMUNICA AL VESCOMTE DE RODA QUE LI HA PRES UN LLIBRE DE LANÇALOT EN FRANCÈS QUE TENIA A CASA SEVA

Lo primogenit d Arago.

Veçcomte: nos aci estants sabem que vos hic haviets en la vostra casa .i. bell libre de Lançalot en frances; e quan l aguem vist per sa bellesa havem lo ns pres e retengut; volents e pregants vos que, tota vegada que avinent ho haiats, nos certiffiquets ab vostres letres de tots los novells e ardits que sapiats. e fer nos n ets agradable servey. dada en Perpenya, sots nostre segell secret, a .xx. dies de juny de l any .mccclxxix. primogenitus.

Fuit directa viçecomiti de Roda.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.657, f. 63.

CCCII

Perpinyà, 26 agost 1379

L'INFANT JOAN DEMANA PERA LA SEVA CAPELLA 'LS LLIBRES LITÚRGICHS DUPLICATS DE LA CAPELLA REYAL

Primogenitus.

Noveritis nos proposuisse de novo quod misse et alia divina officia celebrentur atque cantentur in capella nostra seu coram nobis diurniter, eo modo et forma quibus in capella domini regis genitoris nostri carissimi predicta sunt fieri assueta. sane quia ipsa capella nostra patitur librorum ad premissa necessariorum deffectum et intelleximus quod regia capella habet libros duplices cuiuslibet modi, ea propter volumus vosque rogamus quatenus ex libris ipsis de tamen et cum licencia dicti domini regis, mittatis nobis sive religioso fratri Andree Montseny locum tenenti vestro in capella nostra unum officierium, unum immerium, unum antifonerium et unum capitolerium. casu autem quo ipsi quatuor libri non sint duplices, ut premittitur, in capella regia precontenta, illos qui defecerint ex libris monasterii vestri, nobis acomodetis et transmittatis quia nos qui libros consimiles absque mora facere fieri ordinavimus, cum facti fuerint vestros vobis restitui sine dubio faciemus. datum Perpiniani sub sigillo nostro secreto .xxvi. die augusti anno a nativitate Domini .mccclxx. nono. primogenitus.

Fuit directa abbati monasterii Sanctarum Crucum.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.657, f. 109 v.

CCCIII

Perpinyà, 11 setembre 1379

L'INFANT JOAN ENCARREGA AL PROCURADOR REYAL DE MALLORCA QUE LI ENVII 'L MAPAMUNDI QUE LI HA FET FER, Y QUE PER ESCRIT LI EXPLIQUI TOT LO QUE CONTA UN MALLORQUÍ QUE HA ARRIBAT DE TARTARIA Y DE LES INDIES.

Lo primogenit.

Nos hauriem gran plaer de haver aqueix mapamundi que ns havets fet fer

o s fa de present, perque volem e us pregam que, si fet es, lo ns trametats mantinent, e sino que l façats espeegar e que esser acabat lo ns enviets sens tota triga, e [que] entretant nos certiffiquets ab vostra letra l estament en que es. e cor haiam entes que en Valer d aquexa ciutat de Mallorques, o .i. seu fa[ct]or o altre d aquexa terra, es no ha gayre vengut de Tarteria e de les Indies, volem axi metex e us pregam que per escrit nos trametats clarament a dir tot ço que sab e comte d aquelles partides. e fer nos n ets agradable plaer e servey. dada en Perpenya, sots nostre segell secret, a .xi. dies de setembre de l any .mccclxxix. primogenitus.

Fuit directa Ferrario Gilaberti procuratori regio Maioricarum.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.657, f. 135 v.

CCCIV

Perpinyà, 12 setembre 1379

El Primogènit participa a Joan Janer haver rebut den Dalmau Sesplanes [1] un llibret sobre l'eclipsi del sol y de la lluna y del girament y ple d'aquesta, y li demana una aclaració sobre'l compte de les hores del dit girament.

Lo primogenit.

Mossen Joan: per lo feel de casa nostra, en Pere Vilanova, cullidor de les

1) El 5 de janer de 1376 el rey Pere lliurava durant tres anys a Dalmau Sesplanes del servey militar pera que pogués treballar en la composició d'un llibre d'astrologia que li havia comanat.

Axís se veu en el següent document (reg. 1.095, f. 47 v.):

Nos Petrus etc. perfeccionem cuiusdam operis seu libri astrologie, quem vos fidelis de domo nostra Dalmacius Planes, civis Barchinonensis, ad opus et servicium nostri compouitis, haventes valde cordi et volentes, propterea quod ipsius operis seu libri composicioni insistatis assidue, nec ab eo vos oporteat distrahi pro subscriptis, tenore presentis enfranquimus francumque, quitium et immunem facimus ex causa predicta vos dictum Dalmacium per tres annos proxime secuturos quibus dictum opus seu libri compossitio debet perdurare, ab omni exercitu hoste, gayta et cavalcata ac redemptione et contribucione eiusdem...

Tant el rey Pere com el seu primogènit visqueren en estretes relacions ab aquest astròlech. En el meteix any de 1379, l'infant Joan se dirigí an ell dugues vegades mès fentli consultes. El 7 d'Agost escrivia a Mossèn Joan Giner (reg. 1.746, f. 12):

Sapiats que apres que vos fos partit d aci nos es estada mostrada una profecia continent moltes coses, axi de temps passat con de esdevenidor, la qual es venguda de Vinyo, segons que ns han dit, e de la qual vos tramatem translat, manants vos que damanat en Dalmau ses Planes si les coses contengudes en la dita profecia en quant

terres da aquesta vila, nos es estada liurada una letra que .i. seu amich de les partides de Carcasses li ha tramesa, la cual vos enviam dins la present entreclusa, per ço que la mostrets al senyor rey, a la senyora reina e a nostre frare l infant, com face mencio de companyes. e en cas que fossets partit de Barchinona per venir a nos quan la letra aquesta reebrets, trametets la a mossen Galceran de Vilarig, si en Barchinona era romas, e sino a qualque persona que entenats que do bon recapte a mostrarla als dessus dits, axi com vos farets. dada en Perpenya, sots nostre segell secret, a .xii. dies de setembre de l any .mccclxxix.

Nos havem reebut per ma de maestre G. Colteller .i. libret que en Dalmau ça Plana nos ha trames de l eclipsi del sol e de la luna e del girament e del ple de la luna[1]. e no sabem si l compte que s fa de les hores del dit girament e ple comense al sol post o al mitg dia o quan; e axi fets ab ell que ns ho diga e certifficats nos en clarament ab vostra letra. dada ut supra. primogenitus.

Fuit directa Johanni Januarii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.658, f. 11 v.

F. de Bofarull: *Rev. Hist.*, janer 1876.

Id. id.: *Datos para la historia de la Bibliografía en la Corte de Aragón*, en el *Bol. Soc. Arq. Lul.*, II, 68.

Cf. documents CXCI, CXCII, CCI y CCII.

CCCV

Barcelona, 13 novembre 1379

CARTA DEL REY PERE A L'INFANT JOAN ENVIANTLI UNES COBLES AB MOTIU DEL SEU CASAMENT

Lo rey.

Molt car primogenit: vostra letra havem reebuda, e hoyda la creença que ns ha comptada Ramon de Planella, vostre armer. e si hagues plagut a vos lo

toquen temps passat son estades, e en quant toquen temps esdevenidor segons art de astrologia poden o deven esser, mostrets la dita profecia al senyor rey e sapiats ab lo dit senyor, ell si la ha hauda ne en quina manera n a usat ne d aqui n enten a usar, e aço axi mateix sapiats ab lo dit Dalmau...

El 9 de desembre del meteix any volia que's preguntés a *Dalmau Planes, stalabre, quals dies e quant dels mesos de febrer, març e abril serien bons a entrar la duquessa en lo principat de Catalunya e axi matex a fer bodes* (reg. 1.746, f. 50).

1) Un llibre en llatí, ab aquest títol, porta'l núm. 54 de l'*Inventari* de la llibreria del rey Martí.

matrimoni de nostra neta de Sicilia, nos ne forem molt pagat, lo qual pogra esser vengut a acabament si tant hi haguessets treballat con en aquest. pero pus aquest matrimoni es vengut a perfeccio, par que a Deu sia pus plasen que aquell e ab aytant es agradable a nos. placia a Nostre Senyor que do a vos e a ella la sua benediccio, e nos vos dam la nostra paternal. e en tant com som home no podem nostre cor refrenar que no haiam desplaer de les errades vostres qui sots nostre fill e per tal com hom qui ha dolor en son cor e altre remey no pot haver pren se a plorar, trametem vos unes cobles que havem fetes d aquesta materia. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .xiii. dies de noembre de l any .mccclxxix. rex Petrus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.265, f. 64.[1]
P. de Bofarull: *Los Condes de Barcelona...*, II, 288.
A. de Bofarull: Op. cit., I, 592.
S. Sanpere y Miquel: *Las damas d'Aragó* (Barcelona, 1879), pàg. 120.
Cf. documents CLXVIII, CCXLV, CCXLVI, CCLXVI y CCXCVIII.

CCCVI

Perpinyà, 9 desembre 1379

L'INFANT JOAN DEMANA AL REY DE FRANÇA QUE, NO PODENT MAGISTRARSE FRA NICOLAU DE COSTA[2] A L'UNIVERSITAT DE CAMBRIDGE SENSE PRESTAR JURAMENT D'OBEDIENCIA AL PAPA INTRÚS, LI PERMETI FERHO A PARÍS.

Serenissime princeps et avuncule carissime: inter sollicitudines ceteras nostras nostris meditacionibus incumbentes, ad ea vota nostra concurrunt ut per viros in sacre pagine documentis expertos ut virtutum meritis insignitos fides orthodoxa refulgeat et cultus Altissimi in regnis et terris dicti domini genitoris nostri et nostris, ad laudem et gloriam divini nominis et salutem fidelium animarum nostris

1) Segueixen les cobles, que no reproduim per la raó indicada en el document CCXCIX.

2) En Turmeda en fa un gran elogi en l'estrofa 47 de les *Cobles de la divisió del regne de Mallorques* (M. Aguiló: *Cançoneret d'obres vulgars*, Barcelona, 1900):

Encara corre la font — gran flum gitant de sciencia, — de nos a Deu es fet pont, — hom es de gran consiença, — per la sua gran prudensa — yo l acompar a sent Pau, — eix es mestre Nicolau — Sacosta qui molt m agensa.

Reș diu en Bover d'aquest teòlech en la seva *Biblioteca de escritores baleares*.

mediantibus suffragiis augeatur. cum igitur, avuncule carissime, religiosus et dilectus noster frater Nicholaus de Costa ordinis fratrum Minorum civitatis Majoricarum per suum ordinem antedictum electus fuerit in universitatem Cantabrigensem, ut ibidem completis actibus secundum cursum dicte universitatis magistraretur in sacre theologie facultate, et ipse frater Nicholaus omnes actus principales tam lecture sentenciarum quam alios integre perfecerit in eadem, nunc autem quando magistrari debebat scivit et ecerto quod nullus potest ad magisterium pertransire, nisi prius prestito juramento de obediencia fienda illi Bartholomeo in sede beati Petri intruso[1]; et quia idem frater Nicholaus talia non faceret ullo modo, propterea non vult ad ipsam redire universitatem. qua de re, serenitatem vestram attente rogamus ut dictum fratrem Nicholaum in universitate Parisiense nostri honoris intuitu admittatur ad lecturam sentenciarum usque ad finem presentis anni sic quod in fine ipsius anni valeat magistrari sicut de jure in Anglia extiterat magistrandus ne propter impedimentum predictum titulum sui magisterii perdere valeat suo loco. hoc et enim, serenissime princeps, nobis gratum adveniet in immensum et regraciabimur illud vobis. datum Perpiniani sub nostro sigillo secreto .ix. die decembris anno a nativitate Domini .mccclxx. nono. primogenitus.

Serenissimo ac magnifico principi Karulo Dei gratia Francorum regi, avunculo nostro carissimo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.750, f. 13.

CCCVII

Perpinyà, 4 janer 1380

L'INFANT JOAN ENVIA AL SEU GERMÀ MARTÍ UN RONDELL NOTAT QUE HA FET AB SON CANT, Y LI DIU QUE SI ELL O ALGUN ALTRE FA ALGUN VIROLAY, RONDELL O BALADA, ELS POSARÀ EN SÒ NOVELL.

Lo primogenit.

Car frare: sapiats que lo jorn de la festa da ninou prop passada nos entrevenents alscuns dels nostres xantres fahem .i. rondell notat ab sa tenor e contra-

1) Bartomeu Prignani, elevat al Pontificat ab el nom d'Urbà VI, y tingut per papa llegítim. Els cardenals d'Avinyó elegiren en setembre de 1378 a Clement VII, pel qual se decantà Joan I.

tenor e ab son cant, traslat del qual vos trametem dins la present entreclus, pregants vos, frare car, que l cantets e l façats cantar e que l mostrets o l façats mostrar a tots aquells qui us sera semblant. e si vos ne altre alcu qui ab vos sia vol fer viralay o rondell o ballada en ffrances, enviats la ns quan feta sia, car nos la us trametrem notada ab son so novell. dada en Perpenya, sots nostre segell secret, a .iiii. dies de jener de l any .mccclxxx. primogenitus.

Fuit directa infanti Martino.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.658, f. 108.

CCCVIII

Perpinyà, 10 març 1380

PERE III ESCRIU A MOSSÈN JAUME PALLARÉS PERA QUE DEMANI AL SANT PARE QUE'LS QUE TINGUIN BENEFICIS ECLESIÀSTICHS PUGUIN REBRE LLURS RENDES MENTRES ESTUDIIN A L'UNIVERSITAT DE PERPINYÀ.

Mossen Jacme: nos scrivim al pare sant ab nostra special letra, supplicanli que con ell, a supplicacio nostra, hage novellament atorgat estudi a la vila aquesta de Perpenya, li placia mes avant atorgar, ço es, que tots e qual se vulla havents benifets eclesiastichs reeben e puxen reebre los fruyts e rendes d aquells en absencia, de mentra que en la dita vila estudiaran. e ab sengles altres pregam lo cardenal de Sent Eustaci e lo bisbe de Tortosa que en aço vullen treballar per honor nostra de guisa que haia bon acabament. e con nos cobeegem fort que l estudi aquest sia copios d estudiants, axi com sera per concessio de la gracia dessus dita e no en altra manera, per ço us pregam e manam que axi en presentar les dites letres com en altra qual se vol guisa siats diligent e curos d aquest fet, en tal manera que, mijansant vostra entercessio, ço que demanam en aquesta part haja bon compliment. e fer nos n ets agradable pler e servey. dada en Perpenya, sots nostre segell secret, a .x. dies de març de l any .mccclxxx. primogenitus.

Fuit directa Jacobo Paleresii.

Dominus dux mandavit mihi Petro de Tarrega.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.656, f. 41.[1]
Cf. documents CXLVII y CXLVIII.

1) Altres documents semblants en els folis 35 y 36 v.

CCCIX

Figueres, 22 maig 1380

PERE III RECOMANA FRA JAUME DE CHIVA, DELS FRARES MENORS, AL CANCELLER DE L'ESTUDI DE PARÍS

Veridica accepimus assercione quod serenissimus princeps Francie rex, avunculus noster, precavisse circa magisterii assumpcionem in favorem religiosi et dilecti oriundi nostri fratris Jacobi de Chiva, ordinis fratrum Minorum, in sacra theologia bacallarii, et in eadem facultate in studio Parisiense legerit tam verbo quam litteris, et ulterius nostri ambaxiatores multiplicatis vicibus apud vos ex nostri parte eorum institerunt; unde cum dictus frater Jacobus sit utilis et valde servicio nostro necessarius, propterea rogaminibus antemissis adherentes, vos attente rogamus quatenus ob honorem dicti nostri avunculi, nostrique contemplacione ac dicti fratris Jacobi meritorum obtentu, eundem ad dicti magisterii honorem admittere absque more dispendio placeat et velitis, non obstante quod integrum tempus ad ipsius magisterii honorem subeundum non attingerit, quibuscumque constitucionibus et statutis studii prelibati quacumque firmitate vallatis et aliis nequaquam docendi, legendi in predicta facultate ubique terrarum obstante ullomodo. in hoc nempe vestra prudencia votis nostris respondebit illudque regraciabimur vobis in immensum. datum in villa de Figueriis, sub nostro sigillo secreto, .xxii. die madii anno a nativitate Domini .mccclxxx. primogenitus.

Fuit directa cancellario studii Parisiensis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.656, f. 145.

CCCX

Manresa, 6 setembre 1380

L'INFANT JOAN DEMANA'L LLIBRE DEL REY EN JAUME

Lo primogenit.

Mossen Johan: ja sabets com la terça dels ministrers, la qual puia a quantitat de .ccclx. florins d or d Arago, es fenida lo derrer dia del prop passat mes d agost, e com nos vullam pagar als dits ministrers dita la terça ans que pertiscam d aci,

per ço volem e us dehim e manam que presentada an P. Ermengau, sots dispenser nostre, aquesta letra que nos li trametem per aquesta raho, façats ab lo dit P. Ermengau que de continent e de fet nos trameta la dita terça con nos per res d aci no partiriem fins que los dits ministrers hagen la dita terça complidament hauda. e en cas que l dit sots dispenser no y volgues dar recapte ne lo cambiador no y volgues prestar, volem e vos dehim e manam que los dos mil florins qui dels juheus deuen esser hauts, prenats e haiats vos a mans vostres e que vos de continent nos enviets recapte a la dita terça, com segons que dit es per res no partiriem d aci fins que pagada lus sia. aximeteix volem e us dehim e manam que de continent nos trametats les oppes forrades de squirols e de letices, lo collar d aur e les cauces e los punyals çaragoçans e lo libre del rey en Jacme, que te en Berthomeu de Castre. dada en Manresa, sots nostre segell secret, a .vi. dies de setembre de l any .mccclxxx. primogenitus.

Dirigitur Johanni Januarii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.659, f. 112.
Cf. documents XLVI, XLVII, LXII, XCVI, CXVII, CCXLIV y CCLXXXI.

CCCXI

Lleyda, 11 setembre 1380

El Rey concedeix al Bisbe de Megara[1] una guarnició de dotze homes d'armes pera guarda de l'Acròpolis d'Atenes (Castell de Cetines), de la qual ne fa un notable elogi.

Lo rey.

Tresorer: sapiats que a nos son venguts missatgers, sindichs e procuradors dels ducats d Athenes e de la Patria ab poder bastant de totes les gents dels dits ducats, e han nos fets sagrament e homenatge es son fets nostres vasalls, e ara lo bisbe de la Megara, qui es .i. dels dits missatgers, tornas sen ab licencia nostra, e ha ns demenat que per guarda del castell de Cetines li volguessem fer donar .x.

1) Degué esser persona ilustrada, perquè'l 10 de setembre de 1380 el rey Pere ordenà a D. Lluís d'Aragó, Comte de Salona, que li fes restituir una caixa de llibres posada en penyora als seus sotmesos grechs Pere Moscho y Cahuni, per raó del lloguer de dos cavalls (reg. 1.366, f. 65 v.).

o .xii. homens d armes. e nos, vahents, que aço es molt necessari e que no es tal cosa que no s deja fer, majorment con lo dit castell sia la pus richa joya qui al mont sia e tal que entre tots los reys de xpristians envides lo porien fer semblant, havem ordonat que l dit bisbe sen mene los dits .xii. homens d armes, los quals entenem degen esser ballasters homens de be, qui sien be armats e be aparellats, e que ls sia feta paga de .iiii. meses, car abans que ls dits .iiii. meses no seran passats nos hi haurem trames lo vescomte de Rochaberti, e lavores ell los provehira. per que us manam expressament que vos procurets los dits .xii. homens e que estiguen apparellats de guisa que quant lo dit bisbe sera aqui, no s haja a leguiar per ells una hora. dada en Leyda, sots nostre segell secret, a .xi. dies de setembre de l any .mccclxxx. rex Petrus.

Dirigitur Petro de Vallo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.268, f. 126.
Rubió y Lluch: *Los Navarros en Grecia* (Barcelona, 1886), pàg. 233.

CCCXII

Sant Feliu de Llobregat, 31 octubre 1380

L'INFANT JOAN ESCRIU AL GOVERNADOR DE MALLORCA QUE LI ENVII UNS ASTRELAUS QUE FAN UNS JUEUS A MALLORCA, AB EL LLIBRE D'ALFRAGANI[1] EN ROMANÇ

Lo primogenit.

Governador: entes havem que aqui ha dos juheus qui son bons maestres de fer stralaus, a la un dels quals dien Bellshoms, e a l altre Yçach Niffoci; e com nos vullam haver dels dits stralaus per a nostre servey, per ço volem e a vos dehim e manam que si en poder de algun dels dits juheus ha dels dits stralaus qui sien bons e fins e que la un sia maior que l altre, los quals nos decontinent nos trametets ensemps ab la lectura d aquell, la qual se apella el Fragani, que sia en romanç, e aço per res no mudets con plaer nos en farets e servey, lo qual vos grahirem molt. dada en lo loch de Sant Feliu de Lobregat, sots nostre segell secret, lo derrer dia de octubre de l any .mccclxxx. primogenitus.

Dirigitur Francisco Çagarriga gubernatori in regno Maioricarum.

1) Mohamed-ben-Ketyr-Alfergani, mort en 820.

Dominus dux mandavit mihi Galcerando de Ortigis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.746, f. 109.
Cf. document CCIII.

CCCXIII

Saragoça, 3 janer 1381

PERE III ENCARREGA A PERE DESVALLS QUE PAGUI AN EN G. NICOLAU ELS CENT FLORINS QUE SE LI DEUEN PER TRESLLADAR LES CRÒNIQUES D'ARAGÓ Y DE SICILIA, Y QUE LI ENVII AQUESTA OBRA.

En Pere Dezvall: temps ha que manam esser donats .c. florins an G. Nicholau, capella nostre, per treballs que sostench en tresladar les croniques de Aragon e de Sicilia. e com per causa vullam haver prestament les dites croniques de Sicilia, les quals ell te envers si, dehim vos e us manam que li paguets los dits cent florins e recobrets les dites croniques, e aquelles nos trametats de continent, e aço no mudets per res. dada en Seragosa, sots nostre segell secret, a .iii. dies de janer de l any .mccclxxxi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.270, f. 41.
Torres Amat: Op. cit., pàg. 441.
Cf. document CCLXXXII.

CCCXIV

Barcelona, 21 janer 1381

L'INFANT JOAN DEMANA AL COMTE D'URGELL LA TRADUCCIÓ CATALANA DEL LLIBRE DE REGIMINE PRINCIPUM DE EGIDI COLONNA[1]

Comte car cosi: segons que nos havem entes e de cert, vos havets .i. libre appellat del regiment dels princeps, compost per fra Gil Roma, dels frares de

1) Per encàrrech de l'infant En Jaume, comte d'Urgell, fou traduida aquesta obra al català per fra Arnau Estanyol, de l'orde dels Predicadors (N. Antonio: *Bibliotheca vetus*, II, 223). Una versió catalana fou impresa a Barcelona en 1480 y 1498 (C. Haebler: *Bibliografia ibérica del siglo XV*. La Haya-Leipzig, 1903, pàgs. 69 y 70).

sent Agusti, lo qual havets en romanç; e jassia que nos lo haiam en lati, pero volriem lo haver fort axi meteix en romanç, perque, car cosi, vos pregam affectuosament que per lo noble en Guerau de Queralt, qui de present sen va a vos, lo ns vullats trametre, con en veritat vos prometem, car cosi, que dins .xv. dies o al pus luny tres setmanes lo us farem tornar, que l haurem fet transladar. e en aço, car cosi, no posets dubte alçu e farets nos en gran e assenyalat plaer e servey, lo qual vos grahirem molt. dada en Barchenona, sots nostre segell secret, a .xxi. de gener de l any .mccclxxxi. primogenitus.

Dirigitur comiti Urgelli.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.660, f. 111.

CCCXV

Saragoça, 6 febrer 1381

El rey Pere III concedeix als doctors, llicenciats y aprovats de l'Estudi General de Lleyda el dret de formar col'legi ab les meteixes prerrogatives que'l de Montpeller.

In Dei nomine. pateat universis quod nos Petrus etc., proinde cogitantes qualiter studium Ilerdensem velut fertilitatis ager fructus uberes proferens ex quibus grana sciencie colliguntur, viros producit virtutum varietate fecundos, parvulos magnificans, rudes erudiens et debiles effaciens virtuosos, eo plus ad reformacionem et augmentum studii eiusdem, quod adversi condicione temporis et aliis casibus sinistris patitur detrimentum, velociter assurgimus, et quem comode possumus locum damus quo majora ex eo commoda provenire noscuntur, unde quia tanto magis prosperabitur dictum studium quanto potioribus fuerit privilegiis communitum; tenore presentis, inducti ex premissis et ad humilem supplicacionem factam nobis pro parte paciariorum et proborum hominum universitatis civitatis predicte, cuius in reformacione et augmento dicti studii precipuum vertitur interesse, concedimus in speciale privilegium perpetuo firmiter valiturum cunctis doctoribus, licenciatis et approbatis in dicto studio residentibus, presentibus et futuris, quod habeant ammodo et habere possint collegium, et per se ipsos collegium et corpus facere et doctorem unum de ipso collegio in priorem eligere singulis annis, scilicet uno anno canonistam et alio anno legistam, arcamque

communem et sigillum comune et alia omnia ad collegium pertinencia, habere, et facere ordinaciones et statuta necessaria dicto collegio et doctoribus eiusdem, adiecto etiam et proviso quod dictum collegium regatur in omnibus et per omnia, sicuti collegium doctorum, licenciatorum et approbatorum in studio residencium Montispesullani, et habeat utique omnes illas prerogativas quas dictum collegium Montispesullani habet, ipsisque prerogativis libere uti valeant et gaudere, nec subsint in aliquo dicti doctores, licenciati et approbati rectori dicti studii Ilerdensis nisi solum et dumtaxat secundum quod in studio Montispesullani doctores, licenciati et approbati illic residentes rectori subsunt eiusdem, neque quemquam nisi illos tamen quos ipsi voluerint ad predictum collegium admittere teneantur. mandantes de certa sciencia et expresse vicario, paciariis et probis hominibus civitatis predicte nec non rectori dicti studii et omnibus studentibus in eodem, ceterisque universis et singulis officialibus et subditis nostris et dictorum officialium locatenentibus presentibus et futuris, quatenus presens nostrum privilegium perpetuo servent inviolabiliter et contra non veniant aliqua racione. in cuius rei testimonium hanc fieri et sigillo magestatis nostre appendicio jussimus insigniri. datum Cesarauguste, .vi. die februarii anno a nativitate Domini .mccclxxxi. regnique nostri .xl. sexto.

Signum Petri etc.

Testes sunt: Luppus, Cesarauguste archiepiscopus, cancellarius. Ferdinandus, Oscencis episcopus. Hugo de Santa Pace, camarlengus. Arnaldus Dorcau, Huguetus de Angularia, majordomi milites consiliarii.

Fuit clausum per Bartholomeum Sirvent, secretarium domini regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 941, f. 146.

Cf. documents XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXVII, LXX, LXXII, CXXVIII, CLXI, CLXXXIII, CCLXXXVI, CCXC y CCXCVII.

CCCXVI

Saragoça, 13 març 1381

PERE III SE QUEIXA A PERE DE VALL DE QUE NO HAGI DONAT RECAPTE A DALMAU PLANES PERA DUR A CAP L'OBRA D'ASTROLOGIA QUE LI HAVIA ENCOMANADA

Lo rey.

Segons havem entes, vos no havets dat recapte an Dalmau Planes, lo qual

nos pensavem que dies ha fos fora de Barchinona per fer a nos una obra d astrologia, la qual nos tenim a cor, per que tantost fets que haya bon recapte, si no nos promatem a Deu e a santa Maria que d est fet vos darem a conexer que greu nos sap e membre us que ja us ne havem escrit, e axi guardats vos que altra vegada no us ne hajam scriure. dada en Saragoça, sots nostre segell secret, a .xiii. dies de març de l any .mccclxxxi. rex Petrus.

Dirigitur Petro de Vallo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.270, f. 94 v.
Cf. documents CXCI, CXCII, CCI, CCII y CCCIV.

CCCXVII

Saragoça, 7 maig 1381

El Rey mana portar a Poblet el llibre de Paulo Orosio y que sia copiat en pergamí. Encarrega també que la seva lllibreria sia aviat acabada pera poderhi enviar tots els seus llibres [1].

Lo rey.

Abat: nos nos pensavem que ab los altres libres que entany fahem anar a Poblet fos Paulo Orosio, mas depuys havem trobat que era romas a Barchinona. perque vos trametem en Francesch Pereta, de la nostra cambra, que encontinent lo faça aqui portar, e per tal, com es en paper, que vos lo façats trelladar en pergami, e que sia de tal forma que de tot un pergami no n sien fetes sino dues cartes; pregants vos que hajats diligencia que la nostra libreria sia tost acabada, car nos volem e havem acordat que tots nostres libres, on que sien, hi sien posats e conservats. nos havem vist a uyl que l vostre monestir es flach de la part de les cambres nostres vers lo verger major, per manera que l dit monestir sen poria

1) En uns extensos capitols o consulta que l'Abat de Poblet dirigí a Pere III el 1 de juny de 1378, ab motiu de la traslació a dit Monestir de les despulles de la reina, sa difunta esposa, se llegeix lo següent (reg. 1.261, f. 111 v.):

Item, senyor, sia la vostra merce que los vostres libres que vos, senyor, havets donats a madona sancta Maria de Poblet, que abans que vos anets en Sicilia que ls hi façats portar, e vos, senyor, ara que n hi serets personalment, que ls hi offirats. — Plau al senyor rey, pero frare Guillem tengue l ne a fer.

Frare Guillem era l'almoiner del monarca.

perdre, e nos havem gran sospita per alguns ardits que havem, que companyes enguany no entren en nostra terra; perque us pregam e us manam que axi com havets cara la nostra amor e lo be e salvament del dit monestir, façats enfortir la dita part per manera que negun perill no puixe tembre; en altra manera, si als, ço que Deus no vulla, sen esdevenia, seria a colpa vostra. dada en Saragoça, sots nostre segell secret, a .vii. dies de maig de l any .mccclxxxi. rex Petrus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.272, f. 34.
Coroleu: Op. cit., pàg. 34.

CCCXVIII

Saragoça, 17 maig 1381

PERE III MANA A FRA FRANCESCH EXIMENIÇ QUE NO'S MOGUI DEL CONVENT DELS FRARES MENORS DE BARCELONA FINS QUE HAGI ACABAT L'OBRA QUE HA COMENÇADA

Lo rey.

Per ço com cobeeiam molt haver la obrada que havets començada, la qual entenem que sera gran salut de anima a tot chrestia que en aquella volra entendre, amonestam vos e us manam que de aqui no partescats per anar en altre casa de vostre orde ne en altres parts, tro e tant que la dita obra sia perfeta e acabada. e aço per res no mudets, cor no us en pendriem neguna escusa. dada en Saragoça, sots nostre segell secret, a .xvii. dies del mes de maig de l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxxxi. rex Petrus.

Fuit missa fratri Francisco Eximeniz, magistro in theologia de ordine fratrum Minorum.

Fuit missa signata.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.272, f. 54 v.[1]
Cf. documents CCLV, CCLXII, CCLXIII y CCLXX.

1) Segueix una carta dirigida al Guardià del Convent encarregantli que no permeti a fra Eximeniç partir ni anar enlloch fins que hagi acabat l'obra.

CCCXIX

Barcelona, 18 juliol 1381

L'INFANT JOAN MANA AL VICE-GOVERNADOR DE MALLORCA QUE NO DEIXI PARTIR A VIDAL AFRAHIM FINS QUE HAGI ACABAT LES OBRES D'ASTROLOGIA QUE TÉ ENCOMANADES

Lo primogenit.

Entes havem que Vidal Afrahim, juheu de Mallorques, lo qual fa alcunes obres de strologia nostres, les quals Isach Nafusi, juheu de casa nostra, li ha comanades, se vol partir d aqui de Mallorques, jaquint les dites obres no acabades. perque a vos dehim e manam que vos lo dit Vidal de la dita ciutat exir o d aquella partir no lexets tro les dites obres sien acabades, car si lo contrari feyets, faries nos en despler. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .xviii. dies de juliol de l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxxxi. primogenitus.

Dirigitur Francisco ça Garriga, vicegubernatori Maioricarum.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.664, f. 37.

CCCXX

Barcelona, 29 setembre 1381

L'INFANT JOAN DECLARA AN EN PERE PALAU HAVER REBUT ELS LLIBRES ALI BEN JAREN, ALFRAGANI[1] Y EL DE SANTA MARGALIDA

Nos infant. per tenor de la present regonexem a vos, feel nostre en P. Palau, tinent les claus del archiu de les armas del dit senyor rey e nostre en Barchinona, que dels libres que l dessus dit senyor te en lo dit archiu nos havets liurats lo dia daval escrit, tres, a saber: .i. de pergami ab pots cubertes de cuyr vermel ab dos tanquadors de seda vert e vermela e ab caps de lauto, intitulat Ali Aben Jaren,

1) Es el llibre que porta'l número 59 en l'*Inventari* dels del rey Martí:

Item un altre libre appellat Alfagra, scrit en pergamins, ab posts de fust nuas, ab dos tancadors de cuyro vermell, lo qual comença en vermello: « Incipit liber », e en lo negre: « Capitulum primum », e faneix: « factam pro magno tempore ».

lo qual comence en la primera linea: «gratias uni Deo», e feneix: «et in avivel», e no es complit; e altre axi mateix de pergami, ab pots nues e ab dos tanquados de cuyr vermell ab caps de lauto e intitulat Alfragani, qui comence en la primera linea: «capitulum primum de annis Arabum», e feneitx: «pro magno tempore»; e altre de Sancta Margalida, qui comence: «del gras de Sibilia Alalmodina» e feneix: «miseratio tue pietatis absolvat per do...». e no res menys que de nostre manament liuras aquell mateix dia un nostre arnes de junyer al feel cambrer nostre Berenguer Çatrilla, es assaber, elm, escut, paucera, braçal, musagui et mayopa, e una roda e gocet e broquet e .i. vayrescut, un flaho e una bossa de asceytoni vermell, unes cordes d aur e de seda ab agulletes d argent qui s tenien ab lo dit escut, e dues cresoles de cuyr daurades. en testimoni de la qual cosa manam la present esser feta ab lo segell nostre secret segellada. dada en Barchinona, a .xxix. dies de setembre de l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxxxi. primogenitus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.665, f. 47.
F. de Bofarull: *Rev. Hist.*, janer, 1876.
Id. id.: Art. cit., *Bol. Soc. Arq. Lul.*, II, 162.
Cf. document CCCXII.

CCCXXI

Tarragona, 5 novembre 1381

L'INFANT JOAN NOTIFICA AL REY CARLES V DE FRANÇA QUE S'HA ENTERAT PEL SEU ENVIAT MOSSÈN G. DE COURCY DEL SEU DESIG D'HAVER UN MAPA MUNDI CATALÀ

«Serenissime rex et consanguinee noster carissime: relatu dilecti consiliarii nostri Guillermi de Courcy militis naturalis vestri, hujusque littere portatoris, audito, serenitatem vestram unum habere mapamundum ex eis qui fiunt in partibus istis aliqualiter affectare, quendam ex nostris per ipsum Guillermum eidem serenitati providimus destinandum, serenitatem jam dictam affectuose rogantes quatenus memoratum Guillermum tam vestri honoris intuitu quam ejus meritorum obtentu, velitis habere propensius recomissum. data ut supra.

Dirigitur regi Francie.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.665, f. 26.
G. Llabrés: *Cartógrafos Mallorquines*, en el *Bol. Soc. Arq. Lul.*, IV, 159.

CCCXXII

Tarragona, 5 novembre 1381

L'INFANT JOAN ENVIA AN EN JOAN DE JANER UNA LLETRA ENDREÇADA A PERE PALAU PERA QUE ENTREGUI'L MAPA MUNDI DE L'ARXIU REYAL A MOSSÈN GUILLEM DE COURCY Y FACI VENIR EL JUEU CRESQUES, QUE HA FET EL CITAT MAPA MUNDI.

Mossen Johan: nos, ab nostra letra, notificam a nostre car cosi lo rey de França que li enviam per l amat del consell nostre, mossen Guillem de Courcy, portador de la present, .i. nostre mapamundi. e com en P. Palau tenga lo dit mapamundi, volem e us manam que al dit Pere liurets una letra que us trametem entreclusa dedins aquesta[1], e que tantots liurets o façats liurar lo damunt dit mapamundi al desus dit mossen Guillem, sens que de regonexença ne d apocha mencio feta no sia. e aço fet, hajats Cresques[2] lo juheu, qui lo dit mapamundi ha fet, lo qual, si aqui es, axi com pensam que deu esser, posa en la juheria, e, vos present, enform lo dit mossen Guillem de totes les coses que menester sia, a ffi que ho puxa retrer al dit rey. e en cas que l dit juheu aqui no fos, hajats dos bons mariners qui del dit mapamundi enformen al demunt dit Mossen Guillem, al mils que poran. dada ut supra.

Dirigitur Johanni Januari.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.665, f. 26 v.
G. Llabrés: Art. cit., *Bol. Soc. Arq. Lul.*, IV. 159.
Cf. documents CCLXV, CCCIII y CCCXXI.

1) Es en el mateix foli.

2) El 15 de juliol d'aquest any l'infant Joan permetia que prengués una altra dòna, per no tenir successió de la primera, a Jafuda Cresques, *judeus domesticus noster, filius Cresques Abram judei dicte civitatis (Maioricarum) domestici nostri ac magistri mapamundorum et buxolarum* (reg. 1.664, f. 32 v.). Altres documents menys importants sobre la familia Cresques se troben en el meteix reg. 1.664, fs. 52 v., 53 v., 54 y 91 v. Vegis també les noticies publicades per D. Miquel Bonet en

CCCXXIII

Saragoça, 18 novembre 1381

PERE III ENCARREGA A FERRER GILABERT, PROCURADOR SEU EN EL REGNE DE MALLORCA, QUE FACI TRADUIR Y COPIAR DE LLATÍ EN ROMANÇ L'ALCORÀ QUE'S GUARDA EN EL MONESTIR DE FRARES MENORS.

Lo rey.

En Ferrer Gilabert: nos sabents que l Alcora dels moros es en lo monestir dels ffrares Menors d aquexa ciutat, volem haver copia d aquell, reduit de lati en romans, e sobre aço scrivim per nostra letra, dada ut infra[1], al gordia que l vos liure encontinent per fer ne trer la dita copia. manam vos que aquell demanets, e haiats e que l façats copiar be e de bona letra, e en romans, e trametets nos la dita copia com sera feta e ben corregida, e l original restituits tantost al dit guardia. e aço no mudets ne tardets per nenguna rao. e ab aquesta matexa manam a nostre maestre racional que tot ço que apperara vos haver despes en fer fer e a nos trametra la dita copia, vos reebe en compte, no contrestants negunes ordinacions o provisions ne altres coses a aço contraries e tota excepcio remoguda, com nos de certa sciencia haiam provehit ab la present e vullam que axi s faça. dada en Saragoça, sots nostre segell secret, a .xviii. dies de novembre de l any .mccclxxxi. rex Petrus.

Fuit directa Ferrario Gilaberti, procuratori regio in regno Maioricarum.

Dominus rex mandavit mihi Bartholomeo Sirvent.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.276, f. 19.

el seu article *Cartas sobre Jafuda Cresques, cartógrafo mallorquin (Bol. Soc. Arq. Lul.*, VII, págs. 124, 148, 168 y 176).

1) En el meteix registre, foli 90. Publicat per en Coroleu, op. cit., pàg. 56.

CCCXXIV

Saragoça, 22 novembre 1381

El rey Pere mana que s'elegeixi cada quatre mesos el Rector de l'Estudi General de Lleyda

Nos Petrus etc. inter tot et tanta negociorum genera quibus pectori nostro continuo materia cogitacionis infunditur, quadam speciali meditacione pensamus qualiter et quantum civitas Ilerde, quam localis amenitas et rerum victualium ubertas docentibus et addiscentibus utilem preparant ac eciam graciosam, diversarum est scienciarum universali studio diversisque per inde perogativis et libertatibus insignita, nec minus velut partubus fertilis mater suggentibus lac dulce prebens filiis ubertate, notabilibus doctoribus et magistris diversorumque scolarium solacio fecundata. hinc est quod sicut pro parte paciariorum et proborum hominum eiusdem civitatis et eciam clavariorum dicti studii fuit nobis reverenter expositum, licet dictum studium ab institucione seu fundacione studii civitatis Tolose susceperit fundamentum et rectores eiusdem studii Tolosani de quatuor in quatuor menses prout inferius providebimus eligantur, veruntamen predicti studii Ilerdensis rectores aliquociens per electores ipsorum sic eligebantur improvide tipo favoris ac juvenes approbata maturitate carentes, quod per inde in eadem civitate diverse questiones, dissensiones et scandala sequebantur in tantum quod multociens culpa rectoris jam dicto studio destitucionis materiam preparavit. cupientes igitur quod in dicta civitate nostris provisionibus ac favoribus decorata, scienciarum docmata de magistris in discipulos, pro ut de stirpe vitis ad locum ubi desunt palmites, in statu tranquillo nulla superveniente dissencionis materia propagentur, tenore presentis providemus, ordinamus ac perpetuo statuimus quod de cetero rectores studii memorati per illos quos eligendi sunt vel fuerint non aliter nisi in modum qui sequitur, de quatuor in quatuor menses per anni circulum eligantur, videlicet per quatuor menses unus doctor in legibus, et per alios quatuor menses unus doctor in canonibus vel decretis, et per alios quatuor menses unus magister in artibus vel medicina. mandamus itaque cum presenti, sub nostre ire et indignacionis incursu, universis et singulis rectoribus, clavariis ac doctoribus et magistris nec non scolaribus predicti studii Ilerdensis ac in eo docentibus vel addiscentibus quovis modo,

nec minus universis et singulis officialibus et subditis nostris, presentibus et futuris, quatenus hanc nostram provisionem, ordinacionem et statutum juxta sui serie teneant firmiter et observent, observarique faciant et non contraveniant nec aliquem contravenire permittant modo aliquo, causa vel eciam racione, non obstantibus quibuscumque privilegiis, concessionibus, provisionibus, ordinacionibus vel statutis dicto studio vel alio factis in contrarium quomodolibet vel concessis, quas et que quoad hoc tollimus et pro sublatis haberi volumus, decernimus et jubemus ex nostre regie plenitudine potestatis. in cuius rei testimonium cartam hanc fieri et sigillo nostre magestatis in pendenti jussimus comuniri. datum Cesarauguste vicesima secunda die novembris anno a nativitate Domini .mccclxxxi. regnique nostri .xlvi.

Signum Petri Dei gratia regis Aragonum.

Testes sunt: infans Martinus comes de Xerica et de Luna, Lupus archiepiscopus Cesarauguste, nobilis Hugo de Santa Pace, Jordanus Petri Durries majordomus et Manuel Dentenca promotor, milites.

Petrus Vitalis mandato regis facto per R. Cervera decretis doctorem, consiliarium, promotorem et regis cancellarium.

Arx. Cor. Aragó, reg. 938, f. 221 v.

Cf. documents XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXVII, LXX, LXXII, CXXVIII, CLXI, CLXXXIII, CCLXXXVI, CCXC y CCXCVII.

CCCXXV

Saragoça, 31 desembre 1381

PERE III COMUNICA AL SEU TRESORER L'ASSIGNACIÓ CONCEDIDA AN EN DALMAU SESPLANES PERA QUE FACI UNA GRAN OBRA D'ASTRONOMIA, Y LI PARTICIPA QUE N'HI HA ENCARREGAT UNA ALTRA.

Tresorer: Ja sabets com nos havem feta assignacio de .xii. ... sobre la terça part dels emoluments de la nostra tresoreria an Dalmau Planes, e aquella li juram servar e fer servar per una gran obra e sollempna d estrologia que ns ha feta. no res menys li n manam ara fer altra axi be sollemna com aquella encara neces-

saria. dada en Seragosa, sots nostre segell secret, lo darrer dia de desembre del any .mccclxxxi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.270, f. 41.
Torres Amat: Op. cit., pàg. 487.
Cf. documents CXCI, CXCII, CCI, CCII, CCCIV y CCCXVI.

CCCXXVI

Girona, 6 janer 1382

L'INFANT JOAN DEMANA 'L LLIBRE DE FRARE ODORICH AB ELS ALTRES QUE FRA G. SEDACER HAVIA EMPENYORATS A PERPINYÀ

Vezcomte: nos ab altra letra nostra, traslat de la qual vos trametem dins aquesta, manam an Guillem Negre, de la nostra dispenseria, que us liura encontinent e de fet .xl. florins per la raho en aquella contenguda. on volem e us manam que dels dits .xl. florins quitets los libres e altres coses que frare G. Sedacer ha enpenyorades aqui en la vila de Perpinya e que aquells e aquelles nos trametats mantinent. en cas, empero, que l dit Guillem no us liuras los dits .xl. florins, nos ab la present manam a nostre portant veus en aqueys comdats que n faça encontinent e de fet exequcio en sos bens. e enviats nos axi meteix lo libre de frare Oderich ab los dessus dits ensemps, e fets nos venir frare Francesch dez Puig, e enviats lo ns mantinent ab una bestia de loguer, la qual nos farem açi complidament pagar de la messio que feta haura e de son loguer.

Dirigitur vicecomiti Rode.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.665, f. 95 v.
Cf. documents CCXCIII y CCXCVI.

CCCXXVII

Saragoça, 12 febrer 1382

L'INFANT JOAN DEMANA AL MESTRE HEREDIA UNA GROSSA COMPILACIÓ HISTÒRICA QUE HA FET ESCRIURE

Maestre: entendido havemos que vos havedes compuesto o feyto componer .i. libro en que se faze mencion de todas las istorias que se han feyto entro aqui,

de quales quiere cosas en todo el mondo: e como nos prendiessemos grand plazer en haver aytal libro, vos rogamos que nos en fagades fer copia al mas antes que podaes, e que aquella nos enviedes e haver vos ho hemos que gradecer. dada en Çaragoça, dius el siello nuestro secreto, a .xii. dias de febrero del anyo .mccclxxxii. primogenitus.

Dirigitur magistro Hospitalis Sancti Johannis Iherosolimitani.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.667, f. 122.

CCCXXVIII

Valencia, 23 maig 1382

El rey Pere escriu a l'Abat de Poblet pera que enllesteixi aviat les obres que's fan en el monestir, y sobre tot les de la seva llibreria

Lo rey.

Honrat abat: be creem que vos sots fort diligent de acabar primerament les obres de mur e dels valls del nostre monestir de Poblet, les quals obres son custodia dels ossos dels pus glorioses reys qui james foren en la casa d Arago, e aytambe de reynes e de la duquessa nostra nora e fills, nets nostres, comtes e barons, cavallers, ciutadans e homens de viles qui han aqui eletes lurs sepultures, e nos e nostres fills qui semblantment hi havem elegides nostres sepultures, per ço que ensemps resucitem ab los dits reys nostres predecessors al dia del juhi. e creem aximateix que vos ab acabament donets e havets dada obra que les sepultures qui son ja fetes en la esgleya del dit nostre monestir dels dits reys e reynes e nostres, sien cubertes segons que nos havem ordonat. e no resmenys creem que ab acabament vos havets feta fer la casa de la libreria nostra, en la qual nos havem acordat de reposar e de recondir tots nostres libres. e per tal que nos sapiam clarament si es acabat per la manera que nos havem ordenat, volem que ns façats saber en quin punt esta, com nos siam d acort, tornant nos Deu volent en la ciutat de Barchinona passar per lo dit nostre monastir e veure a hull si es complit nostre voler[1]. e si ho es, ço que

1) En un document datat a Saragoça'l 30 de juny de 1381, el rey concedí a fra Guillem, abat de Poblet, la quantitat de 500 florins d'or d'Aragó per les obres fetes:

In quadam domo quam fieri volumus super calefactorium, et vocabitur ipsa domus *libreria del rey en Pere* (reg. 1.365, f. 96 v.).

creem, de feyt nos estant en lo dit nostre monestir hi farem portar de feyt encadenarem tots nostres libres, e axi pregam vos que entenats a fer ço que us fem saber e no creegats negun qui us consell lo contrari. e per tal que creegats que l be e la honor del dit nostre monestir reputam per propria, per gran deffalliment de diners que nos passem, havem ordonat e volem per comportar les messions de les obres que vos fets per ordinacio nostra, que tot lo deute que us es degut per lo senyor rey en Jacme avi nostre, de bona memoria, vos sia pagat segons que vos havets supplicat. e axi mateix de certa sciencia tenim en nostre cor de complir ço que entre nos e vos es convengut de les decimes a vos atorgades o atorgadores, quant a Deu plaura que nos per papa vertader siam determenats. e volem que de les dites coses nos ffaçats resposta com abans porets. dada en Valencia, a .xxiii. dies de maig de l any .mccclxxxii. rex Petrus.

Fuit missa abbati monasterii Populeti.

Berengarius Vallossera, mandato domini regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.102, f. 185.
Cf. document CCCXVII.

CCCXXIX

Valencia, 10 juny 1382

L'INFANT JOAN MANA QUE'S RETORNI A FRA VICENS FERRER EL LLIBRE ANOMENAT PAPIAS[1]

Infans Johannes etc. religioso et dilecto nostro priori beate Marie de Carmelo conventus Barchinone, salutem et dilectionem. cum magister Vincencius Ferrarii, elemosinarius noster, asserat se prestitisse quendam librum papireum cohopertum de viridi, vocatum Papias, et de hoc habeat testes et inter alios fratrem Jacobum Dominici, qui in nostra presencia idem asseruit, nosque per aliam litteram nostram vobis inhibuerimus ne alicui de libris dicti fratris Vincencii traderetis, imo illos nobis custodiretis, nuncque inclinati supplicacionibus supradicti magistri Vincencii, vobis dicimus et mandamus quatenus dictum librum vocatum Papias dumtaxat tradatis dicto magistro Vincencio, aut cui ipse nobis scripserit, alios nobis custodiendo ut est dictum, litera nostra vobis ex hac causa missa in aliquo non obstan-

1) Gramàtich del sigle XIe, autor de l'*Elementarium doctrinae erudimentum*.

te. datum Valencie .x. die junii a nativitate Domini .mccclxxxii., sub nostro sigillo secreto. primogenitus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.661, f. 114 v.

CCCXX

Valencia, 1 agost 1382

L'INFANT JOAN, A PRECHS DE LA SEVA GERMANA LA REINA DE CASTELLA[1], LI ENVIA UNA BIBLIA ESCRITA EN CATALÀ

Don Pero Boyl: vostra letra havem rebuda e ha ns molt plagut e us tenim en servey gran ço que del rey de Castella, frare nostra, e de la entrada que ha feta en Portogal e de la salut de la reyna, cara sor nostra e muller sua, e de llurs fills, nebots nostres, e del prenyat de la dita reyna nos havets fet saber ab aquella, volents e pregants vos curosament que per lo feel escuder nostre Johan Bosom, portador de la present, nos certiffiquets de la prosperitat e avançament que Deus ha donada si li plau e dara al dit rey de sos adversaris e de la salut e bon estament dels dit rey e reyna e fills llurs, e encara de la reyna com se porta de son prenyat, e en apres per altres, tota vegada que n haiats avinent, e fer nos n ets molt agradable plaer e servey. sabents nos que la dita reyna, cara sor nostra, desijave haver una biblia en lenguatge catala, len trametem una de les nostres per lo dit nostre escuder, a fi que y puxa legir tota vegada que y trob plaer. no res meyns vos pregam que ns notiffiquets tots novells que de quals se vulla partides haiats. dada ut supra.

Dirigitur nobili Petro Boyl.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.666, f. 38.

1) Dòna Leonor, casada ab el rey Joan I de Castella.

CCCXXXI

Valencia, 20 agost 1382

El Rey encarrega a l'Abat de Poblet que faci construir la Biblioteca de volta de pedra picada, y que s'hi posi'l títol de «Aquesta es la libreria del rey Pere III» [1].

Lo rey.

Honrat abat: ja per .ii. letres vos havem escrit e pregat que les nostres obres haguessen bon espatxament, e principalment que la libraria fos acabada de volta

1) El 27 de desembre de 1383 l'infant Joan enviava fra Vicens Ferrer a l'abat de Poblet, informat de les obres que aquest li havia promeses de fer en la llibreria (reg. 1667, f. 77 v.).

En un dels llibres manuscrits que's conserven en l'Arxiu de la Corona d'Aragó, contenint les notes recullides en les seves investigacions per l'infadigable P. Manel Marian Ribera (1652 1736), de l'orde de la Mercè, s'hi troba extractada la carta de la donació feta per Pere III de la seva Biblioteca al monestir de Santes Creus. Les nostres recerques pera descobrir l'original han resultat inútils. Crida l'atenció'l que's parli, tal volta equivocadament, de Santes Creus y no de Poblet, aon, com indiquen els documents, construía'l rey la seva llibreria.

Copiem pel seu interès el resum del P. Ribera (*Notularum*, núm. 168, f. 1):

Omitiendo las graves y amontonadas autoridades con que pruevan los autores la utilidad de la historia, hago pregonero de aquella al Serenísimo señor Rey don Pedro III en Cataluña y IV en Aragon, llamado el Ceremonioso, quien con su alta sabiduria la enseña en una real donacion que en 20 de Agosto de 1380 hizo de una muy rica y copiosa libreria al Real Convento de Santas Cruces.

La primera utilidad que su Magestad propone es que por la historia se evita la ociosidad, se instruye á los letores y se les manifiesta lo bueno que se ha de abraçar y lo malo que se deve huyr. *Vos* (habla dicho señor Rey con los religiosos de Santas Cruces) *postquam divinum obsequium nobilesque persone que ad dictum monasterium sepe confluunt, habeatis unde legendo delectemini ac etiam discatis, proficiscaminique. Si ea que bene acta legeritis imitari, mala antem vitare velitis.*

La segunda utilidad es desterrar el olvido que la falta de Historia ocasiona sepultando á las célebres ilustres proesas y muy remontados actos, y quantos de esta esfera se ignoran de los sereníssimos Señores Condes de Barcelona y Reyes de Aragon que sabidos, entrarian en el grado de los máximos; assí lo afirmó dicho rey: *quorum celebria gesta, si a subtibilibus ingeniis decorata fuissent, per universum orbem pro maximis haberentur.*

La tercera utilidad es que con la historia se reprehenden los vicios y se elogian las virtudes, circunstancias que debe abraçar el historiador verdadero, sino quiere ser notado de la adulacion fraudulenta. Assi lo aprobó dicho señor rey D. Pedro, quien pide que sus reales echos acertados y errados, laudables y reprehensibles, se escrivan en las historias, sujetando su real grandeza al mas severo juisio del entero historiador. Estas son las regias palabras tan dignas de ser leydas como de ser observadas: *O, utinam consumpto nostro corpore, post celestem gloriam, talem et tam clari ingenii mereamur scriptorem habere, qui benefacta nostra debitis laudibus extollat, errorisque nostros absque ulla malevolentia reprehendat.*

de pedra picada, que fos honor de Deu e nostra, qui la fem fer a decoracio d aqueix monastir. e com ho tingam fort a cor, pregam vos e encarragam que ab sobirana cura e diligencia hi façats entendre. e per res no mudets que no sia de volta, per ço que null temps pusca venir a menys, ne ls llibres no s poguessen consumar, e que façats fer vers la claustra les nostres armes ab nostre timbre e que ab bones letres e grosses sia escrit: aquesta es la libreria del rey en Pere .III. en diferencia dels reys altres qui han aqui nom Pere. e fets hi fer bells banchs ab senyals reyals e ab moltes cadenes, a fi que nos hi façam clavar los libres, e davant nos s i posen, abans que n partescam e hi façam venir los altres libres qui son en Barchinona. frare Guillem nos ha dit que sobre la capella de sant Esteve havets feta una bella cambra e de fet continuareu .vi. archs a les nostres cambres velles, e dessus obrareu vostres cambres noves, per les quals porem anar per la claustra sobirana. e confiam de vostra promenia que u haurets acabat quant nos hi serem, vinent de les corts generals. e par nos que dejats considerar que ço que obravets en .ii. o en .iii. anys, que hajats tants maestres de pedra e de fusta que sia honor de Deu e nostra honor e plaer vostre. dada en Valencia, sots nostre segell secret, a .xx. dies d agost de l any .mccclxxxii. rex Petrus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.274, f. 155 v.
Coroleu: Op. cit., pàg. 33.
Cf. documents CCCXVII y CCCXXVIII.

CCCXXXII

Valencia, 15 setembre 1382

Carta del Rey recomanant que fra P. Franch tingui l'ofici de biblich en un monestir de Barcelona

Lo rey.

Ministre: com nos per los agradables serveys que l feel nostre en Johan Franch nos ha fets en diverses maneres e ns fa de present obrant en lo nostre real de Valencia, vullam e tingam molt a cor que l amat nostre fra P. Franch, maestre en natures, fill del dit Johan, haia l offici de biblich en lo monastre vostre de Barchinona, pregam vos affectuosament e us manam que per honor nostra donets e façats que l dit fra P. haia lo sobre dit offici davant tots altres; car certificam

vos que aço sera cosa de que ns farets servey molt agradable, e en son cas e loch nos ho conexerem e us en serem tenguts ..... vos pus favorablement en totes coses. dada en Valencia, sots nostre segell secret, a .xv. dies de setembre de l any .mccclxxxii. rex Petrus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.274, f. 175 v.

CCCXXXIII

Valencia, 26 setembre 1382

L'INFANT JOAN DEMANA UN LLIBRE NOMENAT ALMANACH

Lop Exemeneç: nos somos ciertos que l senyor rey nuestro padre dio al archebispe vuestro tio, domentre bibia, un libro a que ditzen almanach, al qual nos havemos muy necessario [1], porque vos rogamos que l liuredes a nuestro camerlench mossen Johan Loppez de Gorrea, qui aquell en como nos li mandamos, e con otra letra nuestra, sens triga nos embiara, suppiendo que d aquesto nos faredes agradables servicio e plazer. dada en Valencia, dius el siello nuestro secreto, a .xxvi. dias de setembre en el anyo de .mccclxxx. dos. primogenitus.

Dirigitur Luppo Eximini Durrea.

Dominus dux mandavit mihi Petro de Tarrega.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.666, f. 86.

CCCXXXIV

Valencia, 11 octubre 1382

PERE III CONCEDEIX UNA QUANTITAT A FRA FRANCESCH PONÇ SACLOTA PEL SEU TREBALL EN ARROMANÇAR L'ALCORÀ

Petrus etc. ffideli procuratori reddituum et jurium nostrorum in regno Maioricarum Ferrario Gilaberti, salutem et graciam. cum nos respectu servicio-

1) El tornava a demanar el 5 de desembre (reg. 1.667, f. 53 v.). Diversos llibres d'aquest nom figuren en l'*Inventari* del rey Martí.

rum quos religiosus et dilectus noster frater Franciscus Poncii ça Clota, ordinis Minorum, nobis fecit tam in romanciando quemdam librum vocatum Alcora quem ab eo recepimus quam alias, quinquaginta regales auri, ultra illos sex quos sibi dedistis pro expenssis per eum fiendis in deferendo nobis prefatum librum dari providimus et velimus, dicimus et mandamus vobis expresse quatenus de quacumque peccunia que ad manus vestras racione ipsius procuracionis officii pervenerit seu perveniret, jamdictos quinquaginta regales eidem fratri Francisco protinus exsolvatis; et facta solucione presentem ab eo recuperetis cum apoca de soluto. cum nos mandamus magistro racionali curie nostre seu alii cuicumque a vobis de predictis compotum audituro quod, vobis restituente presentem et apocam supradictam, prefatos quinquaginta regales necnon et omnes sumptus per vos tam in scribi faciendo predictum librum quam alias factos, vobis apocam eorum quod inde solvistis restituente dumtaxat in vestro recipiat compoto et admittat, executione nostri thesaurarii seu alia provisione contraria non obstante. datum Valencie, sub nostro sigillo secreto, .xi. die octobris anno a nativitate Domini .mccclxxxii. rex Petrus.

Bernardus Michelis mandato domini regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.438, f. 168 v. [1]
Cf. document CCCXXIII.

1) D. Estanislau Aguiló ens ha comunicat aquest meteix document, tret de l'Arxiu del Reyal Patrimoni de Mallorca *(Lib. litt. regiarum,* 1374 ad 82, f. 161):

Die sabbati .xxii. die novembris anno a nativitate Domini .mccclxxxii. predicto, constitutus personaliter intus domum procurationis regie Majoricarum discretus frater Franciscus ça Clota, de ordine Minorum Majoricarum, presentavit venerabili Gilaberti procuratori regio Majoricarum quendam litteram regiam papiream patentem, tenoris et continencie subsequentis.

(Segueix la carta copiada més amunt.)

Aquesta traducció es l'encarregada pel rey en el document de 18 de novembre de 1381, que hem publicat abans. La copia, que constava de 271 fulles de paper, la va escriure'l notari Jaume Risso, y després en Saclota la portà a Valencia pera presentarla al rey. Axís ho proven les noticies que tregué en Campaner dels resums del paborde Jaume dels llibres de la *Procuració reyal de Mallorca* (A. Campaner: *Cronicón Mayoricense,* Palma, 1881, pàg. 137).

CCCXXXV

Segorb, 17 novembre 1382

L'INFANT JOAN DEMANA UNA BIBLIA EN DOS VOLUMS Y EN ROMANÇ QUE ESTAVA PENYORADA

Veçcomte: sapiats que en Luis Cornell ça enrera ha mesa en penyora an Domingo Palomar una biblia qui es en romanç en .ii. volums, la qual vuy te la muler del dit Domingo, perque com nos desigem haver aquella en nostre servey, volem que de continent parlets ab en Luis e de part nostra lo pregets que ell a nos vulla consentir la dita biblia, e nos quitarem la quantitat per que esta en penyora. e no res meyns haiats letra del dit Luis qui s endreç a la muler del dit Domingo ab la qual li faça saber que li plau que la dita biblia sia liurada a la persona que nos li trametrem ab la quantitat que li es deguda; e aquesta letra trametets a nos on que siam, que la trametrem a la muler del dit Domingo. e d aço haiats sobirana cura, com cosa sera de que ns farets servey. dada en Segorb, sots nostre segell secret, a .xvii. de noembre l any .mccclxxxii. primogenitus.

Dirigitur vicecomiti Insule.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.666, f. 129 v.

CCCXXXVI

Saragoça, 6 març 1383

L'INFANT JOAN FA SABER AL DUCH DE BERRY QUE HA REBUT LA BIBLIA Y EL LLIBRE DE CIVITATE DEI, Y LI DEMANA L'ALTRA PART D'AQUELLA Y UN TITUS LIVI

Car frare: per ço com sabem que n haurets plaer, vos fem saber que nos e la duquessa, nostra cara companyona, vostra neboda, som sans e en bona disposicio de nostres persones, la merce de Deu, pregant vos, car frare, que tota vegada que en avinent ho haiats, nos scrivats de vostra sanitat e bon stament, con sera cosa de que haurem sobiran plaer. car frare, per Guillem de Copons, nostre cavalleriç, vos tremetem dos rocins genets, un moratel, una adarga, un bacinet, un tragacet ab uns sperons, per que per amor nostra cavalquets a la geneta. e agrahim vos molt, car frare, de la viblia e del libre de civitate Dei que ns havets trameses

per lo dit Guillem de Copons, car fort nos en havets fet grant plaer; pregant vos, car frare, axi con pus affectuosament podem, que ns vullats trametre l altra part de la viblia e un libre qui s apella Titu Livius, con en veritat, car frare, fort nos en farets gran plaer. e si res, car frare, vos plau de la part de ça, scrivits nos en, car nos ho farem complir de bon voler. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .vi. dies de març de l any .mccclxxxiii. primogenitus.

Dirigitur duci Berrinensi.

Fuit missa manu domini ducis signata.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.667, f. 143.

CCCXXXVII

Saragoça, 14 març 1383

L'INFANT JOAN TORNA A ESCRIURE AL DUCH DE BERRY REGRACIANTLI L'ENVIO DE LA BIBLIA Y DEL LLIBRE DE CIVITATE DEI Y DEMANANTLI'LS DE TITUS LIVI, COMPENDI MORAL DE LA COSA PÚBLICA Y LA MUSA.

Car frare: per ço com sabem que n haurets plaer, vos notificam que nos e la duquessa, cara companyona nostra e neboda vostra, som merce de Deu sans e en bona disposicio de nostres persones, pregant vos, frare car, que tota vegada que en avinent ho haiats, nos certifiquets de vostra sanitat e bon stament con sera cosa de que haurem gran plaer. car frare, per Guillem de Copons, cavalleriç nostre e portador de la present, vos trametem .ii. rocins genets e .i. moratell, una adarga, .i. bacinet, .i. tragacet e uns esperons, e n los dits rocins vos pregam que cavalguets per amor nostra. e regraciam vos molt, car frare, la tramesa de la viblia e del libre de civitate Dei que per lo dit Guillem feta ns havets, de la qual havem haut gran plaer, e vos tornam, frare car, depregar que ns trametats per aquell mateix Guillem ço que defall del compliment de la dita viblia, e axi meteix los libres apellats Titus Livius, compendi moral de la cosa publica[1] e la

1) El *Compendieux moral de la chose publique* de Raoul de Presles, contemporani del rey Pere y traductor del llibre *De civitate Dei* que l'infant Joan demanava també al Duch de Berry. Si, com sembla molt probable, aquesta versió va ser la que va rebre l'infant, el document confirmaria la fonamentada observació del Sr. Morel-Fatio de que la traducció catalana d'aquell llibre fou feta demunt de la francesa d'en R. Presles *(Grundriss der romanischen philologie*, Strassburg, 1897, II band, 2

musa[1] ab alcunes epistoles. e fer nos n ets molt grant plaer. et si a vos, car frare, plaen coses alcunes d aquestes partides, escrivits nos en e complir n em vostre voler de bon grat. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .xiiii. dies de març de l any .mccclxxxiii. primogenitus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.668, f. 11 v.

CCCXXXVIII

Tortosa, 14 març 1383

PERE III ORDENA A L'ALJAMA DELS JUEUS DE BARCELONA QUE FACI ARROMANÇAR DE L'HEBRAICH AL CATALÀ L'OBRA DE MAESTRE MOSSÉ D'EGIPTE SOBRE'LS DRETS HEBRAICHS.

Lo rey.

Manam vos espressament, sots pena de perdre nostra gracia, que encontinent, lexats tots affers, ab sobirana diligencia façats arromançar del ebraych en lengua catalana la obra que maestre Mosse de Egipte feu sobre los juhis o drets ebrahichs; e tantost que la dita obra haiats feta axi arromançar, lo quaern o libre que d aquella farets, conprovat e be examinat, trametets a nos per feel missatge, lo qual lo dit quaern o libre meta en nostres mans clos, e ab vostre segell segellat. e aço per res no triguets, ans ho complits axi tost com sia possible, si nostra gracia volets retenir e nostra ira esquivar. dada en Tortosa, a .xiiii. de març de l any .mccclxxxiii. rex Petrus.

Fuit missa aliame judeorum Barchinone.

Similes littere fuerunt misse infrascriptis sub eisdem data et signo:

Aliame judeorum Gerunde.

Aliame judeorum Perpiniani.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.104, f. 41 v.

Abteilung, pàg. 92). El *Titus Livi* que degué enviar el Duch de Berry a l'infant Joan seria segurament la traducció francesa d'en Pierre Bersuire, que era un dels llibres més llegits d'aquella època. El senyor P. Meyer descobrí al Museu Britànich una versió catalana anònima del Titus Livi francès d'en Bersuire *(Grundriss*, II, 2, pàg. 114).

1) Altra obra d'en R. de Presles. Es un llibre llatí y alegòrich, sobre'l mal estat del món y les seves causes.

CCCXXXIX

Tortosa, 4 abril 1383

El Rey reprèn els Consellers de la ciutat de Barcelona per la seva actitut en els assumptes de Sardenya, y els recorda 'ls nobles fets realisats pels seus antepassats desde Alfons II fins al seu pare.

Lo rey.

Promens: vostra letra havem reebuda responsiva a una que nos vos haviem tramesa sobre la vostra venguda per lo fet de Cerdenya. e no ns responets sufficientment ne raonabla, ans vos sots meses a allegar vanes escusacions e no veres, car començan primerament al rey n Amfos, qui fo primer rey d Arago e comte de Barchinona ensemps, aquest feu molts nobles fets; e apres ell, en Pere son fill fo ab lo rey de Castella en la batalla d Ubeda, en la qual fo vençador; despuys son fill lo rey en Jacme conqueri los regnes de Mallorques e de Valencia; e apres ell lo rey en Pere, son fill, conqueri lo regne de Sicilia, gitant ne lo rey Carles, e cobra la terra que havia perduda deça mar, e n gita lo rey de França e los altres seus enamics; conseguentment lo rey n Amfos, son fill, tolch lo regne de Mallorques a son oncle, e la illa de Manorcha als moros, e aquest fo lo primer qui tench a sos sotsmesos corts generals, e puys dona fi a les guerres de França e de Castella que li concorrien ensemps; apres nostre avi feu de bons fets; e ell, vivent son fill, nostre pare, conqueri lo regne de Cerdenya. e tots los fets dessus dits e altres faeren los dessus nomenats, sens que no hagren consell de tots lurs sotsmesos. e nos apres havem conquests e applicats a nostra corona lo regne de Mallorques e los comptats de Rossello e de Cerdanya, ab consell, enagament e esforç d aquexa ciutat sola e ab ajuda de les altres ciutats e terres nostres. e mes havem cobrada Cerdenya, la qual era perduda, e per nos mossen Bernat de Cabrera vençe los Genoveses ab ajuda vostra singularment. e que ara vosaltres, veents que l jutjat d Arborea no ha senyor ne dona e que entre ells ha gran divis e per consegent es apperallat de haverlo prestament a ma nostra, vos mettats en aytal raonament e destric, mesclans en aço consell e ajuda de tots nostres gents, vosaltres entenets que vol dir que nos no u entenem. mas certificam vos que ab aquells qui vendran haurem nostre acord, e aquell farem per aquells qui no ych seran exseguir. dada

en Tortosa, sots nostre segell secret, a .iiii. dies d abril de l any .mccclxxxiii. rex Petrus.

Dirigitur consiliariis civitatis Barchinone.

Dominus rex, qui eam ordinavit et signavit, mandavit mihi Bartholomeo Sirvent.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.278, f. 43 v.

CCCXL

Tortosa, 24 abril 1383

PERE III MANA ALS JURATS Y PROHOMENS DE MALLORCA QUE ENTREGUIN A FRA NICOLAU COSTA, DE L'ORDE DE FRARES MENORS, DUESCENTES LLIURES MALLORQUINES PERA GRADUARSE DE MESTRE EN SACRA TEOLOGIA EN L'ESTUDI GENERAL DE PARÍS[1].

Promens: per altra letra dada en Tortosa a .xxi. del mes de fabrer prop pessat, vos havem pregats que, per esguart de nostre honor, donets al religios e amat nostre frare Nicholau Costa, del orde dels frares Menors, nadiu d aquex regne, en aiude de magistrarse en l estudi general de Paris, .cc. liures de Mallorques, con aiam molt a cor que l dit frare, lo qual ha seguit tot lo cors dels studis e per sa gran profunditat de sciencia, la qual es assats manifesta e notoria, es fa licenciat en sacra theologia, sia promogut al dit grau de magisteri, car sebem que plaer es de Deu e gran honor nostra e de nostres regnes, que los grans clergues e aquells qui per lur gran sciencia ho merexen, maiorment que sien nostros naturals, sien promoguts e haien lo grau dessus dit en sciencia; per que volem e us pregam altra vegada que la dita quantitat donets e convertiscats en les dites coses, les quals son piedoses e a Deu fort plasens. dada, sots nostre segell secret, en Tortosa, a .xxiiii. dies d abril de l any de Nostre Senyor .mccclxxxiii. rex Petrus.

Dirigitur juratis et probis hominibus Maioricarum.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.275, f. 159.
Cf. document CCCVI.

1) La reina Sibilia li concedia, el 5 de janer d'aquest any, 30 florins *in magistrando se in sacra pagina... consideratis eius subtili ingenio et profunditate sciencie* (reg. 1.587, f. 168 v.).

CCCXLI

Tarragona, 3 maig 1383

EL REY RECOMANA FRA DALMAU DE REXACH PERA'L GRAU DE BATXILLER DEL CONVENT DELS MENORS DE BARCELONA [1]

Lo rey.

Ministre: entes havem que frare Dalmau de Rexach, lo qual per gran temps ha estudiat en Englaterra e a Paris, es exit tan apte hom, que per sos merits deu esser promogut en pus alt grau que no es, perque volem e us pregam que en aquest any lo vulats posar per batxaler en lo monastir e convent de Barchinona. e farets ne a nos gran servey, lo qual vos grahirem molt, si pero conexets que y deja esser suficient. dada, sots nostre segell secret, en Terragona, a .iii. de mag de l any .mccclxxxiii. rex Petrus.

Dirigitur fratri Thome Olzina, ministro ordinis fratrum Minorum.

Dominus rex misit signatam.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.368, f. 177.
Cf. document CCLXXXIX.

CCCXLII

Montçó, 21 juny 1383

PERE III ENCARREGA AL SEU TRESORER, PERE DE VALL, QUE LI COMPRI LA MILLOR BIBLIA QUE PUGUI TROBAR

Lo rey.

Tresorer: nos trametem aqui ffrare Antoni Ages per comprar nos una biblia la pus bella que si puixe trobar, la qual havem de gran necessitat que mes no

1) Són bastant nombrosos els documents del nostre Arxiu referents al moviment de frares que anaven a rebre'l magisteri en Teologia en diferents Estudis extrangers. De l'orde dels frares Menors, sobre tot, es freqüent trobarne, y ja hem publicat alguns dels més interessants. L'infant Joan, el 7 de maig de 1383, recomanava fra Jaume Senyer, dels Menors (reg. 1.755, f. 137 v.), y el 1 de maig de 1384 fra Guillem Jaubert, de l'orde dels Predicadors (reg. 1.670, f. 108 v.), que van estudiar respectivament algun temps a Avinyó y a Tolosa.

poriem, e sobre aço l avem informat clarament de nostra intencio perque us manam espressament que lo preu d aquella, segons certificacio sua, paguets encontinent que per ell ne serets requests a aquell de qui lo dit libre sera, o li n fets dita a cert temps, axi com mils vos en porets convenir, en tal manera que nos hajam la dita biblia, e conegam que per colpa o defalliment vostre no s i ha res perdut, car desplaer nos en fariets. dada en Montço, sots nostre segell secret, a .xxi. dies de juny de l any .mccclxxxiii. rex Petrus. Petro de Vallo.

Dominus rex mandavit mihi Bartolomeo Sirvent.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.282, f. 88.

CCCXLIII

Montçó, 23 juny 1383

EL REY PERE RECOMANA A FRA BERNAT DE SEBRA PERA QUE ENSENYI CANONS EN L'ESTUDI DE LLEYDA

Lo rey.

Informats loablament per lo rector del studi d aqueixa ciutat e per altres persones dignes de fe e en altra manera de la sciencia e promenia de miçer Bernat de Sebra, ciutada e natural de la dita ciutat, e per altres raons tocants bon estament del dit estudi, vos pregam affectuosament e volem que aquell e no altre conduiscats per l any prop vinent a legir canones, segons que semblants conduccions son acostumades fer en lo dit estudi cascun any. sabents que nos aquella haurem per les dites raons agradabla e tota altra hauriem per desplaent, ne hi dariem paciencia e conexeriets ho per obra. dada en Muntço, sots nostre segell secret, a .xxiii. dies de juny de l any .mccclxxxiii. rex Petrus.

Dirigitur clavariis studii Ilerdensis.

Dominus rex mandavit mihi Bartholomeo Sirvent.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.284, f. 22 [1].

Cf. documents XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXVII, LXX, LXXII, CXXVIII, CLXI, CLXXXIII, CCLXXXVI, CCXC, CCXCVII y CCCXXIV.

1) El document següent tracta del meteix assumpte.

CCCXLIV

L'Almunia de Sant Joan, 17 octubre 1383

L'INFANT JOAN ESCRIU A DÒNA VIOLANT DE BAR QUE TÉ A LA SEVA DISPOSICIÓ ELS LLIBRES DEL REY MELIADUX Y DE TRISTANY, ESCRITS EN FRANCÈS

Molt cara companyona: vostra letra havem rebuda, e aquella be entesa, vos responem que en lo fet de les corts, despuys que us havem scrit, res no s ha fet ne finat de que scriure vos puxam; con res s i fara tantost vos ho farem seber. nos hir, cercans nostres libres, ne trobam dos entre los altres, scrits abdos en ffrances: la un es del rey Maliadux e del bon caveller sene pahor, e de Gurm[1] lo cortes, e de Donahi lo Ros ab d altres cavallers molts; l altre es de Tristany, ystoriat. si ls volets abdosos o la .i. d ells, fets nos ho seber e trametets nos Perico de la vostra cambra, o altre qui ls vos aport, con nos los vos trametrem de continent, o si us volets, nos los vos portarem con irem aqui abdosos o la .i., aquell que volrets e saber nos farets. digats a na Beatriu de Queralt que en Garau, son marit, es axi enflemat ab la flamencha que no l hic havem pugut fer partir, be que ns ha promes que sen ira ab nos con irem aqui. dada en l Almunia, a .xvii. de octubre de l any .mccclxxxiii. primogenitus.

A nostra molt cara companyona la duquessa.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.756, f. 58 v.
Cf. document CI

CCCXLV

L'Almunia de Sant Joan, 6 novembre 1383

L'INFANT JOAN COMPRA UN FLORS SANCTORUM

Lo primogenit.

Entes havem que Bernat e Jacme Çavall, frares, los quals son preses en poder

1) *Guiron le courtois*. El nom d'aquest cavaller serveix de títol a un altre llibre de cavalleries continuació del *rey Meliadus* y que en alguns textes forma cos ab ell.

vostre, tenen o han ells o la u d ells un libre appellat flors sanctorum[1], lo qual havem nos fort necessari, perque volem e us pregam, dehim e manam que comprets lo dit libre per lo preu que vist vos sera faedor, e aquell nos tremetets de continent per lo portador de la present, lo qual a vos tremetem per la dita raho, intimant nos lo preu que lo dit libre costera, per tal que us puxam tremetre cautela bastant que us sia pres en compte. e en aço no haia falla, si a nos servir desijats e complaure. dada en l Almunia de Sent Johan, sots nostre segell secret, a .vi. dies de noembre de l any .mccclxxxiii. primogenitus.

Al feel nostre en Francesch Averso, veguer de Barchinona.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.756, f. 80 v.

CCCXLVI

L'Almunia de Sant Joan, 2 desembre 1383

L'INFANT JOAN DEMANA AL CAMARLENCH DEL REY DE FRANÇA LLEBRERS DE BRETANYA Y EL LLIBRE DE MIRACLES DE MADONA SANTA MARIA

Mossen Bureau: vostra letra havem reebuda per Hugueni de Theveno, vostre cosi, e havem gran plaer d aço que ns havets significat, pregants vos que del stament del rey nostre car cosi e de son frare e de sa sor e de sos oncles, e de totes novelles que sien d aquexes parts nos scriscats soven, car molt nos en complaurets. nos vos trametem un cosser qui es un dels bons que nos haguessem pera nostra persona. quant es de cavalls grans, temps ha que no n usam, e si n haguessem, ni axi prestament sen posques trobar en aquesta part que fos pera nos a tremetre, verament nos lo us enviarem de bon grat, axi com a aquell que tenim per nostre bon servidor. e si als volets d aquestes parts scrivits nos en, pregants vos que ns trametats de bons e bells lebres e lebreres de Bretanya, e lo libre de miracles de madona santa Maria, qui fou del rey de França, a qui Deus perdo, car gran plaer nos en farets. dada en l Almunia de Sant Johan, sots

1) El rey Joan, el 23 d'agost de 1389, demanava un *Flors Sanctorum en romanç* que tenia en el seu Arxiu (reg. 1.956, f. 154 v.; document publicat per F. de Bofarull, art. cit., *Bol. Soc. Arq. Lul.*, II, 163, y Coroleu, op. cit., pàg. 124).

nostre segell secret, a dos dies de deembre de lany .mccclxxxiii. primogenitus.

Al amat nostre mossen Boreau de la Ribeyra, camarlench de nostre cosi lo rey de França.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1 756, f. 104.

CCCXLVII

Montçó, 20 desembre 1383

PERE III DEMANA A AZNAR PARDO UN LLIBRE APELLAT LECCIONER, O SIGUI SANCTORAL Y DOMINICAL, QUE HAVIA FET ILLUMINAR A DOMINGO CRESPI, ILLUMINADOR DE VALENCIA.

Lo rey.

Mossen Aznar: per frare Antoni Ciges, regent la nostra capella, fo entany comanat per illuminar an Domingo Crespi, illuminador de Valencia, un libre nostre appellat leccioner, ço es, sanctoral e dominical. e com ara haiam entes que es acabat de illuminar, e si u es, trametets lo ns per persona certa ben cubert e endreçat, de guisa que per aygua ne en altra manera no puxe dampnatge reebre. e comptades totes les capletres a rao de .viii. solidos per centenar, pagats al dit Domingo de la moneda que es o sera vers vos per rao de l offici de la batlia general, ço a que muntara, recobrant ne apoca. car nos manam ab la present a nostre racional o a altre qualsevol de vos compte oidor, que tot ço que pagat haurets per la dita rao vos reebe en compte, vos restituent la apoca dessus dita ab la present. e si per ventura lo dit libre no es acabat perfetament, fets ho fer e encara fets corregir e be adobar totes errades e defaliments que hi fossen. dada en Monço, sots nostre segell secret, a .xx. dies decembre de l any .mccclxxxiii. rex Petrus.

Dirigitur Azenario Pardo, baiulo generali Valencie.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.281, f. 145 v.
Coroleu: Op. cit., pàg. 54.

CCCXLVIII

L'Almunia de Sant Joan, 16 janer 1384

L'INFANT JOAN DEMANA UN FLORS SANCTORUM

Lo primogenit.

Mossen Ramon Alamany: com nos vullam e desigem haver vers nos un flors sanctorum en pergami, qui fou den Ramon dez Pla, ciutada de Barchinona, lo qual vos tenits e havets, vos pregam affectuosament que l dit flors sanctorum trametats a nos per lo portador de les presents sens tota triga. e d aço farets a nos assenyalat servey e plaer, los quals vos grahirem molt. dada en l Almunia de Sant Johan, a .xvi. dies de janer, en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxxxiiii. primogenitus.

Al noble e amat nostre mossen Ramon Alamany de Cervello.

Dominus dux mandavit mihi Galcerando de Ortigis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.748, f. 1.
Cf. document CCCXLV.

CCCXLIX

Montçó, 5 febrer 1384

PERE III DEMANA MESTRE RAMON, ESCRIVÀ DE LLETRA RODONA, PERA FER EL TRESLLAT DE LES ORDINACIONS DE LA CASA REYAL

Lo rey.

Com nos haiam mester maestre Ramon, escriva de letra radona, qui esta ab vos, per transladar lo libre de les ordinacions de casa nostra, lo translat del qual devem trametre a nostre car fill lo rey de Castella, manam que encontinent nos façats venir lo dit maestre Ramon, tots afers lexats. e aço per res no mudets. dada en Montso, sots nostre segell secret, a .v. dies de febrer de l any .mccclxxxiiii. rex Petrus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.281, f. 125 v.[1]
Cf. documents CLXXIX, CLXXX y CLXXXI.

1) Tracta de lo meteix el document següent del registre.

CCCL

Montçó, 5 febrer 1384

PERE III ENCARREGA A SON PROCURADOR, BERENGUER DE MAGAROLA, QUE LI ENVII DÉU DOTZENES DE BONS PERGAMINS PERA FER TRESLLADAR EL LLIBRE DE LES ORDINACIONS DE LA CASA REYAL, QUE LI DEMANA'L REY DE CASTELLA.

Lo rey.

Com nostre car fill lo rey de Castella nos haia escrit per sa letra que li trametam translat del libre de les ordinacions de casa nostra e nos li vullam trametre lo dit libre notablement escrit e en bons pergamins, axi com se pertany, e hayam aci los maestres que l deuen escriure, manam vos que ns trametats .x. dotzenes de pergamins, los millors que esser puguen per obs del dit libre, e aço encontinent, sens tarda alguna. dada en Montço, sots nostre segell secret, a .v. dies de febrer de l any .mccclxxxiiii. rex Petrus.

Dirigitur Berengario de Magarola, procuratori regio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.287, f. 2.
Cf. documents CLXXIX, CLXXX, CLXXXI y CCCXLIX.

CCCLI

Lleyda, 21 març 1384

L'INFANT JOAN MANIFESTA QUE HA REBUT EL LLIBRE DE MIRACLES DE MADONA SANTA MARIA

Lo primogenit d Arago.

Car amich: vostra letra havem reebuda que ns havets tramesa ensemps ab lo libre apellat dels miracles de madona santa Maria e dels lebrers e .i. lebrera que ns havets trameses per Robinet, missatge vostre. e grahim vos molt ço que trames nos havets, car es tot molt bo e bell, e som ben certs que vos sos tots temps aparellat de servir nos e fer tot ço que a nos tornas a plaer, e nos qui y havem aytal confiança. e si vos volets res de la part de ça, scrivits nos en, car nos

de bon voler vos hi farem complir. dada en Leyda, sots nostre segell secret, a .xxi. de març de l any .mccclxxxiiii. primogenitus.

A nostre car amich mossen Boreu de la Ribeyra.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.748, f. 38.
Cf. document CCCXLVI.

CCCLII

Tamarit de Litera, 1 abril 1384

PERE III DÓNA LLICENCIA A BERNAT Y JOAN D'ULZINELLES Y GABRIEL MAYOL, QUE'S PROPOSAVEN FER A MONTBLANCH UNA OBRA D'ALQUIMIA D'OR Y D'ARGENT

Petrus Dei gracia rex Aragonum, Valencie, Maioricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, inclito ac magnifico infanti Johanni primogenito nostro carissimo ac regnorum et terrarum nostrarum generali gubernatori, paterne benedictionis plenitudinem cum salute, necnon dilectis et fidelibus universis et singulis officialibus nostris vel eorum locatenentibus presentibus et futuris ad quos presentes pervenerint, salutem et dilectionem. cum fideles nostri Bernardus de Ulzinellis filius dilecti consiliarii et promotoris negociorum curie nostre, Johannis de Ulzinellis militis et Gabriel Mayol, jurisperitus ville Montisalbi, proposuerint aliqua opera alchimie auri et argenti et aliorum etc., facere tam in eadem villa quam alibi ubi magis noverint oportunum, nosque non consueverimus volentes dicta opera vel similia experiri aliquatenus impedire, vobis dicimus et mandamus quatenus prenominatos permittatis operibus predictis uti ac ea experiri una cum christianis, judeis aut sarracenis qui cum eis in dictis operibus voluerint interesse, tocienscumque et ubicumque eis melius videbitur expedire. datum in villa Tamariti de Litaria, sub nostro sigillo secreto, prima die aprilis anno a nativitate Domini .mccclxxxiiii. rex Petrus.

Arx. Cor. Aragó: Lligall de cartes reyals de l'any 1384.
José Ramón Luanco: *Un libro más para el catálogo de los Escritores Catalanes. Memorias de la Real Academia de Buenas Letras* (Barcelona, 1880), III, 320.
Sobre alquimia, cf. document CCIL.

CCCLIII

Lleyda, 2 abril 1384

L'INFANT JOAN DEMANA'L LLIBRE D'ALI-ABEN-RAGEL, QUE ES A L'ARXIU DEL REY

Lo primogenit.

Nos havem mester .i. libre qui es en l archiu del senyor rey e es en pergami, ab cubertes verts o vermelles, escrit de letra redona, apellat Ally-aben-Raiel, per que us manam que encontinent nos trametats lo dit libre per lo portador de la present letra; pero guardats que no ns enviasets aquell que ns haviets prestat e us fem tornar, car no l volem ni ho dehim d aquell mas de l altre, segons que dessus es specificat. dada en Leyda, sots nostre segell secret, a .ii. dies de abril de l any .mccclxxxiiii.

Al feel nostre en Pere Palau, tinent les claus de l archiu del senyor de Barchinona.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.748, f. 50 v.
Cf. documents CXCI y CCLVIII.

CCCLIV

Lleyda, 16 abril 1384.

L'INFANT JOAN PARTICIPA AL MAESTRE DE RODES, JOAN FERNANDEZ D'HEREDIA, QUE HA REBUT EL LLIBRE DE JOSEFO, DE BELLO JUDAICO, Y LI DEMANA QUE'L FACI COMPLETAR.

Maestro amigo: vuestra letra havemos recebida ensemble con el libro clamado Juseffus, de bello judaico, e los .iiii. lebreres que nos havedes embiado por Johan Galego, hombre de casa vuestra. e agredecemos vos lo mucho, rogando vos, maestro, que quando los dos otros que son aqui fincados sean guaridos, que los nos embiedes. pero, maestro, sembla nos que l dito libro non sea perfecto siquiere complido, porque vos rogamos que nos certifiquedes si es complido de todo o no, e si complido no es que lo fagades complir. e que nos escrivades de todas nuevas que aqui sean de qualquiere part que vengan. dada en Lerida, dius

nuestro siello secreto, a .xvi. dias d abril en el anyo .mccclxxxiiii. primogenitus.
A nuestro caro amigo el maestro del Spital.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.748, f. 60 v.
Rubió y Lluch: *Lengua y cultura catalanas en Grecia. Homenaje á Menéndez Pelayo* (Madrid, 1899), II, 110.

CCCLV

Almenar, 3 maig 1384

PERE III DIU A RAMON DE PERELLÓS QUE HA INFORMAT A FRA MATHEU DE DEU SOBRE ALGUNS DEUTES REFERENTS AL COMPENDI[1] DEL DIFUNT FRA JACME DOMENECH

Lo rey.

Governador: nos havem informat lo religios e amat nostre frare Matheu de Deu sobre l fet de les escriptures e obra del compendi de frare Jacme Domenech,

1) Es una grossa compilació històrica, feta sobre la base del *Speculum Historiale,* d'en Vicens de Beauvais, de la qual no ha arribat a nosaltres més que una copia del sigle XVIIIe, del segon llibre, que's guarda a la Biblioteca Nacional de París (ms. esp., n.° 122). El manuscrit que va veure en Villanueva arribava fins a l'any 626 *(Viage literario,* IV, 141, y XVIII, 223). Diu en Torres Amat (op. cit., pàg. 215), sense indicar la procedencia de la noticia, que en Domenech començà aquesta obra a Perpinyà per orde del rey Pere, l'any 1360. No hem pogut trobar en el nostre Arxiu cap noticia que pugui referirse a la seva composició, anterior a la carta de 1372, que publiquem a continuació, y que's troba inutilisada y incompleta en el reg. 1 234, f. 13:

Mestre: sapiats que l religios e amat nostre mestre Jacme Domenech, enquisidor de Mallorques, a instancia e prechs nostres, ha emparada de fer una obra de .i. libre lo qual nos tenim fort a cor, e veem que s hauria a leguiar si ell havia ana al capitol general que ara novellament entenets a celebrar, on vos pregam molt affectuosament que per honor nostre lo haiats...

L'infant Joan, el 16 de juny de 1380 (reg. 1.966, f. 134 v.), confirma una carta del seu pare, datada a Barcelona'l 19 de maig del meteix any, donant a fra Jaume Domenech la quantitat de 600 florins d'or d'Aragó, pels seus treballs en traduir y compilar alguns llibres historials de llatí en vulgar:

Nos Petrus Dei gracia etc. quia vos religiosus et dilectus consiliarius noster frater Jacobus Dominici, ordinis Predicatorum, magister in sacra pagina, inquisitor heretice pravitatis in regno Maioricarum et comitatibus Rossilionis et Ceritanie, plures libros historiales et alios ad preces nostras et pro nobis transtulistis de latino in vulgari, eosque compusuistis et compilastis ex aliis libris historialibus, non sine magnis quipe laboribus et expensis, pro quibus et in satisfaccionem quorum sexcentos florenos auri de Aragonie vobis, diu est, dedimus... (reg. 1.364, f. 145).

quondam, inquisidor de Mallorques, e sobre alguns deutes que li eren deguts, segons que l dit frare Matheu vos explicara largament; per que us manam que creegats de tot ço que sobre ls dits fets vos dira de par nostra. e allo complits per obra. dada en lo loch d Almenar, sots nostre segell secret, a .iii. dies de maig de l any .mccclxxxiiii. rex Petrus.

Dirigitur Raimundo de Perillionibus vel eius locumtenenti.

Dominus rex missit signatam.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.287, f. 63.

CCCLVI

Fraga, 18 juny 1384

PERE III DESTERRA DELS SEUS REGNES A TRES FRARES PREDICADORS QUE HAVIEN EXCOMUNICAT ALS QUE PER ORDE DEL REY S'HAVIEN APODERAT DELS LLIBRES Y ESCRIPTURES DEL DIFUNT FRA JAUME DOMENECH, ENTRE'LS QUALS SE TROBAVEN ALGUNS QUADERNS DELS LLIBRES DEL COMPENDI Y DE L'ALCORÀ.

Lo rey.

Entes havem que ffrare Jacme Ramon, ffrare Pere Rigau e ffrare Janer, preycadors de la vila de Perpinya, en gran menyspreu nostre e de nostres manaments, qui ab letra signada de nostra propria ma haviem manat al feel procurador reyal nostre en los comdats de Rossello e de Cerdanya, en Berenguer de Maguerola, que ell occuppas e prengues a ses mans tots libres e scriptures que atrobas que fossen estades de maestre Jacme Domenech, quondam, los quals libres e scriptures tingues vers si, tro altre manament hagues nostre. e aço faem fer per tal com lo dit maestre Jacme Domenech, qui ns havie feta e comensada una obra del compendi e de l Alcora[1] dels moros, de la qual obra fallen encara molts quaderns qui devien esser entre los dits libres e scriptures sues, poguessem haver e que aquells quaderns nos poguessen perdre ne occultar. e per tal com lo dit nostre procurador reyal no era present lavors en la dita villa de Perpenya, ans era a

1) No es prou clara la frase pera deduirne que's tracti d'una nova traducció de l'*Alcorà*. El Sr. Llabrés parla d'una altra versió feta per fra Guillem Sescomes, sense indicar d'aon treu la noticia (art. cit., *Rev. Arch. Bibl. Mus.*, Madrid, 1903, pàg. 93).

Barchinona per affers nostres, comana lo dit fet an Pere Vidal, lochtinent seu en lo dit offici, e an Berenguer Maresa, scriva de la dita procuracio reyal, los quals, per optemperar e obeyr a nostres manaments reyalment e de fet, ab notari publich occuparen e prengueren tots los dits libres e scriptures que atrobaren dins certs coffres qui eren dins la cambra o cella del dit ffrare Pere Rigau, e aquells coffres segellats faeren portar a la casa de la nostra procuracio reyal. e los dits .iii. frares, sabents que nos som indifferents als dos papes, e havem manat a l orde dels dits frares Preycadors e a tots altres que durant nostra indifferencia ells ne negun d ells no obeesquen al .i. ne al altre dels dits .ii. papas, e los dits .iii. frares, no guardants res d aço, han fets vedar e excomunicar los dits Pere Vidal e Berenguer Maresa e lo notari qui feu l enventari dels dits libres e scriptures, e aquells vuy en dia, segons havem entes, fan tenir per vedats e excomunicats ab letres e manaments del papa d Avinyo; la qual cosa es e torna en gran minva e desobediencia de nostra senyoria e de nostres ordinacions e manaments; e per dar eximpli volem que d aço sia feta tal punicio e castich que sia als dits .iii. frares correccio, punicio e castich, e a tots altres volents assajar semblants coses, eximpli. perque us dehim e manam expressament e de certa sciencia, sots encorriment de nostra ira e indignacio, que continent, vista la present, acomiadets los dits .iii. frares Preycadors que dins .viii. jorns apres que aço lus haurets intimat, ells sien fora de tots nostres regnes e senyoria, axi com aquells que no havem per nostres naturals, e que no gosen tornar ne estar dins nostra senyoria tro que ls dessus dits hajen desvedats e fets gitar de la dita excomunicacio. e si aço no volran fer, ne seguir, ne obeyr, manam vos que ls prengats e ls fassats metre dins al castell nostre de Força Reyal, hon estiguen tant e tant longament, tro que ls dits Pere Vidal e Berenguer Maresa e notari dessus dits sien reyalment e de fet absolts del dit vet e excomunicacio dins la vila de Perpenya. e guardats vos que aço no mudets per res. dada en la vila de Fraga, a .xviii. dies de juny de l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxxxiiii. rex Petrus.

Fuit missa gubernatori Rossillionis et Ceritanie vel locumtenenti.

Dominus rex missit eam signatam et ideo expediit.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.105, f. 172.

Cf. documents CCXXVI y CCCLV; CCCXXIII y CCCXXXIV.

CCCLVII

Vilafranca del Panadès, 17 agost 1384

PERE III MANA A FRA ANTONI DE SITGES QUE FACI DE MANERA QUE INCONTINENT PUGUI HAVER EL PAULO OROSI PERA FERLO RELLIGAR Y COBRIR

Lo rey.

Tramettem vos dins la present translat d una letra responsiva que havem hauda de Bernat Colom, capella nostre, per tal que vejats clarament ço que conte. manants vos espresament que encontinent façats de guisa que prestament nos hajam lo libre appellat Paulus Europius, de que en la dita letra feta es mencio. e aço no mudets ne tardets, com nos vullam lo dit libre per fer lo ligar e cobrir, la qual cosa pensavem ja fos feta, axi com esser degre si no y haguessen dat mal recapte aquells qui fer ho devien, e als quals nos ho havien comenat. dada en Vilafrancha de Penedes, sots nostre segell secret, a .xvii. dies d agost de l any .mccclxxxiiii. rex Petrus.

Fuit directa fratri Anthonio Citges, locumtenenti capellani majoris domini regis.

Dominus rex mandavit mihi Bartholomeo Sirvent.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.282, f. 167[1].

CCCLVIII

Vilafranca del Panadès, 19 setembre 1384

PERE III MANA A FELIP DE FERRERA QUE PAGUI A SON CAPELLÀ BERNAT COLOM TOTES LES DESPESES FETES PERA RELLIGAR, COBRIR Y ILLUMINAR ELS LLIBRES ANOMENATS PAULO OROSI Y PAPARIUS.

Lo rey.

Nos havem comanat e manat an Bernat Colom, capella nostre, que en Barchi-

1) El 18 de juliol de 1384 el rey se dirigia al seu capellà Bernat Colom, demanantli 'l llibre de Paulo Orosi que li havia manat escriure y treslladar (reg. 1 282, f. 145 v.)

nona faça ligar, cobrir e illuminar[1] un libre appellat Paulus Europius e altre anomenat Paparius[2]; perque volem e us manam que dels diners de la nostra cambra, ço es, de la present terça, paguets tot ço que les dites coses costaran de fer, car nos vos pendrem en compte tot ço que mostrarets haver pagat per la dita rao. dada, sots nostre segell secret, en Vilafrancha de Penedes, a .xix. dies de setembre de l any .mccclxxxiiii. rex Petrus.

Dirigitur Philipo de Ferraria.

Dominus rex mandavit mihi Bartholomeo Sirvent.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.289, f. 15 v.

CCCLIX

Elna, 15 novembre 1384

L'INFANT JOAN NOMENA CONFESSOR SEU A FRA FRANCESCH EXIMENIÇ

Lo primogenit.

Maestre Francesch: com nos, sabuda la mort de nostre confessor, qui ara pochs dies ha es finat a Barchelona, haiam provehit que vos siats nostre confessor, axi com ja sabets que haviem ordenat, per ço volem e us pregam, dehim e manam que de continent vingats a nos per servir nos de vostre offici, de manera que siats

1) A l'illuminació d'aquests llibres se refereix el següent document de 17 de setembre 1384 (reg. 1.106, f. 47):

Petrus etc... quia dilectus capellanus noster Bernardus Colom illuminaturus in duos libros quos pro nobis scripsit et quorum alter Paulus Europius et alter Paparius nuncupantur, vobis dicimus et mandamus de certa sciencia et expresse quatenus de azuro nostro quod tenetis et aliis coloribus seu tinturis que penes vos sunt, incontinenti visis presentibus ministretis et tradatis eidem Bernardo, in tanta quantitate quantam sibi necessariam dixerit ad predicta...

2) A la copia d'aquest llibre's refereix un document datat a Tamarit de Litera'l 13 de març de 1384, y que no se sab a qui va dirigit (reg. 1.287, f. 19 v.):

Ecce quod nos cupientes habere librum vocatum Papari, illum translatari providimus per dilectum capellanum nostrum Bernardum Colom, presentis latorem, set quia originalem a quo redigenda est copia dicti libri, vicia forsitan patitur, correctionis defectu, iniunximus eidem Bernardo, ut illud per vos faciat primitus comprobari, quare religionem vestram precamus attente ut originalem ipsum nostri honoris intuitu corrigatis, vicia ab radendo quecumque, veritatem in eo prout expedit approbando, taliter ut viciis expediatum bonum et verum reddat transumptum. nec vos cedeat oneris quod vobis incumbet ex inde, nam scientes et non ignorantes oportet de talibus onerare...

ab nos .v. dies ans de Nadal, com nos vullam confessar la vespra de Nadal. e aço per res no haia falla, sabent que aço haurem nos fort per agradable. lo feel conseller del senyor rey e nostre en Pere Marrades, batle general del regne de Valencia, vos bestraura .xxx. florins pera obs de vostra venguda. dada en Euna, sots nostre segell secret, a .xv. de noembre de l any .mccclxxxiiii. primogenitus.

Al religios e amat conseller e confessor nostre fra Francesch Eximeniç, maestre en santa theologia.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.748, f. 118 v.[1]
Cf. documents CCLV, CCLXII, CCLXX y CCCXVIII.

CCCLX

Elna, 17 novembre 1384

L'INFANT JOAN MANIFESTA AL MESTRE DE RODES, JOAN FERNANDEZ D'HEREDIA, QUE SAB QUE TÉ UN LLIBRE DE TROGO POMPEU, Y UN GRECH QUE LI TRESLLADA LLIBRES DE GRECH EN SA LLENGUA; PER LO QUE LI DEMANA QUE LI ENVII AQUELL Y QUANTS LI TRESLLADI DIT GRECH.

Maestro caro amigo: reebuda havemos vostra letra ensemble con .iii. falcones sacres, que nos ha trahido fray Hugo Gerart, comendador de Niça, de part vostra, los quales son muyd bellos. rogando vos, maestro, que tantos falcones sacres de Romania e galgos de Turquia com podredes haver, nos embiedes. otrossi havemos entendido que vos havedes aqui .i. libro nombrado Trogo Pompeo e havedes aqui un philosoffo de Grecia[2] qui vos translada libros de grech en nostra lengua. rogamos vos muy caramente que embiedes el dito libro de Trogo Pompeo e de

1) Vèginse en els folis 119 v., 121 y 122 les cartes dirigides an en P. Marrades, an en R. de Soler, dispenser del rey, y a fra Tomas d'Olzina, ministre dels frares Menors.

2) Es difícil l'identificació d'aquest personatge a qui devem la traducció aragonesa de les *Vides* de Plutarch, la primera feta en llengua vulgar, y segurament també la de Tucídides (Schiff, op. cit., pàg. 20). Els manuscrits de les versions italianes d'aquella obra, fetes, com provà en Morel-Fatio, damunt del text aragonès, diuen en les rúbriques que foren traduides al grech vulgar per un *philosopo greco chiamato Domitri Talodiqui*, y del grech vulgar al aragonès per un *freyre Predicatore, vispo di Ludernopoli... experto in deverse lingue*, per orde del Mestre Heredia (*Chronique de Morée... publiée...* par A. Morel-Fatio, Genève, 1885, pàg. XX).

los que vos translada el dito philosoffo o translado de aquellos. e desto, Maestre, nos faredes muyt grand servicio. nos, maestre, vos embiamos por el dito comendador dos podencos los mas bellos que nos agora tenemos, los quales yes assaber, el royo se llama Vezerro e el blancho Çapato. quando seremos en lugar de haver ne mas que sean buenos e bellos, nos vos ende embiaremos e de otras cosas que vos cumplen de acha. dada en Euna, dius nuestro siello secreto, a .xvii. dias de noviembre en el anyo .mccclxxxiiii. primogenitus.

A nostro caro amigo el maestre del Spital.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.748, f. 121 v.
Rubió y Lluch: Art. cit., *Homenaje á Menéndez Pelayo,* II, 111.

CCCLXI

Perpinyà, 11 desembre 1384

L'INFANT JOAN DEMANA AL MESTRE HEREDIA'L LLIBRE DE JUSTI Y ELS DEMÉS QUE PORTI'L GRECH DE QUI PARLA LA LLETRA ANTERIOR

El primogenito d Aragon.

Maestre caro amigo: regraciantes vos la recepcion que a nuestras rogarias havedes atorgada fazer del fiel cambrero nuestro Francisco de Olivera, en freyre cavallero de vuestra orden, rogamos vos que querades dar licencia e mandar al prior de Cathalunya o al drapero de Rodas que la dita recepcion pueda fazer aca e dar el abito al dito Francisco en persona vuestra, como nos lo entendemos fer cavallero de nuestra mano, e d aquesto esperamos vuestra buena respuesta, porque sus amigos se puedan aperçabir de lo que haura menester. otrossi vos rogamos que nos embiedes el libro de Justino abreviador de Trogo Pompeyo, o el translat de aquell, e no res menos quando el philosofo griego sea venido que nos querades embiar translat de todos aquellos libros que traera con si de Grecia, que grand plazer nos ende faredes e vos hauremos en esto muyto que gradecer. dada en Perpenyan, dius nuestro siello secreto, a .xi. de dezimbre de l anyo .mccclxxxiiii. otrossi, maestre amigo, vos rogamos que nos embiedes falcones sacros e de los galgos de Turchia. dada ut supra. primogenitus.

A nuestro caro amigo el mestro del Spital.

Dominus dux mandavit mihi Petro de Beviure.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.748, f. 139 [1].

CCCLXII

Perpinyà, 2 janer 1385

L'INFANT JOAN TORNA A DEMANAR AL MESTRE HEREDIA'L LLIBRE DE JUSTI

El primogenito d Aragon.

Maestre caro amigo: assi como ya vos havemos escripto por nuestras letras, vos rogamos que nos querades embiar el libro de Justino, abreviador de Trogo Pompeyo, que grand plazer nos ende faredes, e nos lo agradeçremos muyto. dada en Perpenyan, dius nuestro siello secreto, a .ii. dies de janero de l anyo .mccclxxxv. primogenitus.

A nuestro caro amigo el Maestre de Rodas.

Dominus dux mandavit michi, Petro de Benviure.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.749, f. 12.
Cf. document CCCLX.

CCCLXIII

Girona, 25 febrer 1385

PERE III NOTIFICA QUE HA ENCARREGAT A FRA ANTONI GINEBREDA LA CONTINUACIÓ DEL COMPENDI HISTORIAL QUE ESCRIVIA MESTRE JACME DOMENECH

Lo rey.

Reebuda havem vostra letra e responem vos que nos havem ja commanat e dat carrec a frare Anthoni Ginebreda, qui volenterosament lo n ha pres, de continuar e acabar la obra que maestre Jacme Domenec, quondam, fahia per nos. perque no ho comanavem a altre sino en cas que l dit fra Anthoni no y pogues entendre, o no y donas aquell bon recapte que s pertany, ço que ho pensam.

1) Al foli 138 v. una altra carta semblant datada 'l 10 de desembre.

dada en Gerona, sots nostre segell secret, a .xxv. dies de ffebrer de l any .mccclxxxv. rex Petrus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.289, f. 127.
Cf. document CCCLV.

CCCLXIV

Barcelona, 28 març 1385

EL REY CRIDA FRA ANTONI GINEBREDA PERA QUE ACABI LA SEVA OBRA HISTORIAL

Rex Aragonum.

Quoniam nos propter predicaciones quas celebrari et fieri diebus dominicis et festivis in nostra capella pro instruccione ac salute animarum consiliariorum et domesticorum nostrorum, aliorumque audire volencium, ad honorem sancte Trinitatis et gloriossissime virginis Dei genitricis Marie, tociusque celestis curie disposuimus, idoneum et etiam necessarium reputamus vos, pio et caritativo affectu rogamus vobisque mandamus quatenus incontinenti omnibus negociis postpossitis ad nos veniatis, ipsam nostram curiam pro premissis et etiam pro complendo illud opus istorialis compendii, quod per nos vobis fuit commissum, jugiter secuturus. hoc enim valde placidum habebimus et acceptum. datum Barchinone, sub nostro sigillo secreto, .xxviii. die martii anno a nativitate Domini .mccclxxxv. rex Petrus.

Dirigitur fratri Anthonio de Ginebreda, de ordine Predicatorum.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.372, f. 125.

CCCLXV

Girona, 2 maig 1385

PERE III SE QUEIXA A SON CAPELLÀ BERNAT COLOM DE QUE NO HAGI ACABAT DE RELLIGAR Y ENDREÇAR EL PAULO OROSI

Lo rey.

Be sabets com enguany, estants a Vilafrancha de Penedes, vos faem liurar un libre appellat Paulus Europus, per ligar lo e mettre en cunç, e vos no l nos

havets trames ne sabem que n havets fet, de que ns meravellam molt. perque us manam quontinent hi donets recapte, si ja dat no lhi havets, e l nos trametats ligat e endreçat segons que s pertany. e aço no laguiets. dada en Gerona, sots nostre segell secret, a .ii. dies de maig de l any .mccclxxxv. rex Petrus.

Dirigitur Bernardo Colomi, capellano domini regis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.289, f. 163 v.
Cf. documents CCCLVII y CCCLVIII.

CCCLXVI

Vich, 3 juliol 1385

L'infant Joan demana en prestech a Mossèn Ramon Alemany de Cervelló el llibre de les Cròniques d'Inglaterra

Lo primogenit.

Mossen Ramon: pregam vos que ns emprestets lo libre de les croniques d Anglaterra e que l nos vullats enviar de continent, que no us en prena axi com feu del Moral de Job, de que us haviem emprat e no l poguem haver. dada a Vich, sots nostre segell secret, a .iii. dies de juliol de l any .mccclxxxv. primogenitus.

Dominus dux mandavit mihi Galcerando de Ortigiis.

Al noble e amat nostre mossen Ramon Alamany de Cerveyllo.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.750, f. 67 [1].

CCCLXVII

Vich, 3 setembre 1385

L'infant Joan demana al seu cambrer el llibre de l'Ordenació de la seva casa, y un altre nomenat Diligam te

Lo primogenit.

Dehim vos e us manam que de continent nos trametats per Lop Sanchez de

1) El 22 del meteix mes y any tornava a demanar an en R. Alemany de Cervelló les *Cròniques de Bretanya o d'Inglaterra* (reg. 1.671, f. 47 v.).

Guero, nostre cambrer, lo qual va aqui per aquesta raho, lo libre de la ordinacio de casa nostra e lo libre appellat diligam te, dues cotes nostres, una blancha, altra negre, forades de dosos, e tots quants guants sien aqui nostres e los anells que vos tenits aqui de la vera creu. dada en Vich, sots nostre segell secret, a .iii. dies de setembre de l any .mccclxxxv. primogenitus.

Al feel cambrer nostre en Barthomeu de Castro.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.750, f. 91 v.

CCCLXVIII

Vich, 17 setembre 1385

L'INFANT JOAN ENVIA AL SEU CAMARLENCH TRESLLAT DE LA CARTA QUE ESCRIU AN EN LLEÓ MARCH, DEMANANTLI'L LLIBRE DE GODOFRÉ DE BILLÓ[1]

Lo primogenit.

Mossen Johan: nos scrivim an Leo March en aquesta forma: segons que nos havem entes, vos havets en vostre poder un libre qui s apella Godofre de Billo, lo qual havets haut en Xipre e qui es stat del rey de Xipre. per que volem e us pregam que de continent nos trametats lo dit libre per que nos lo veiam, car si fa per nos e l nos acuram, nos lo us farem ben satisfer, e si no fa per nos, de continent lo us farem tornar. e aço per res no mudets, com plaer nos en farets e servey, lo qual molt vos grahirem. dada ut supra. per que us pregam, dehim e manam que tengats aprop e façats per manera ab lo dit Leo March que de continent nos trameta lo dit libre, e sera cosa de que ns fara assenyalat plaer e servey e del contrari nos faria gran desservey. dada en Vich, sots nostre segell secret, a .xvii. dies de setembre de l any .mccclxxxv.

Axi mateix havem entes que mossen Jacme March te aqui alcunes coses que mossen Pere March, son frare, nos ha aportades d Anglaterra, les quals li ha comenades que les nos envii e nos scrivim li n per nostra letra, de la qual vos tramatem translat dins la present interclus. pregam e manam vos que l dit

1) Dos llibres ab aquest títol, l'un en francès y l'altre en català, porten els núms. 181 y 228, respectivament, de l'*Inventari* de la llibreria del rey Martí.

mossen Jacme tengats aprop e façats ab acabament que les haiam prestament. dada ut supra. primogenitus.

Al amat conseller e camerlench nostre mossen Johan Janer.

Dominus dux mandavit mihi Galcerando de Ortigiis.

Littera in precedenti littera inserta dirigebatur Leoni Marchi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.750, f. 101.

CCCLXIX

Vich, 17 setembre 1385

L'INFANT JOAN RECORDA AL MINISTRE DELS FRARES MENORS LA SEVA PROMESA DE FER BATXILLER EN TEOLOGIA A FRA JOAN PAGUERA, Y DE DONARLI LLICENCIA PERA ENSENYAR EN EL CONVENT DE BARCELONA.

Lo primogenit.

Confessor: be creem que us recorda com vos, stant açi l altre dia, nos prometes que fariets batxeller en theologia en lo convent dels frares Menors de Barchinona, e que en aquell pogues legir axi com es de costum, fra Joan Paguera, del dit orde, al qual, segons vos be sabets, nos tenim pertenguts de procurar tot be, honor e profit que puscam. per que affectuosament vos pregam que, atenen vos ço que promes nos havets, vullats per honor nostra lo dit fra Johan e no altre alcu fer batxeler e dar licencia de legir theologia, segons dit es en lo convent de Barcelona. e d aço ns farets plaer, lo qual vos grahirem molt. dada a Vich, sots nostre segell secret, a .xvii. de setembre de l any .mccclxxxv. primogenitus.

Al religios e amat conseller e confessor nostre mestre Thomas Olzina, ministre provincial de l orde dels frares Menors en la provincia d Arago.

Dominus dux mandavit mihi Guillelmo Gebelini.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.750, f. 97[1].

1) Segueix un document sobre'l meteix assumpte dirigit a fra Francesch Eximeniç.

CCCLXX

Girona, 6 octubre 1385

PERE III MANIFESTA AL PRIOR DEL CONVENT DE PREDICADORS DE BARCELONA QUE HA ENCARREGAT A FRA ANTONI GINEBREDA LA CONTINUACIÓ DEL COMPENDI HISTORIAL Y LI DEMANA LA DARRERA PART DEL SPECULUM HISTORIALE DE VINCENT DE BEAUVAIS, Y ALTRES LLIBRES QUE PUGUI MENESTER PERA'L SEU TREBALL.

Lo rey.

Per tal que la obra del compendi ystorial començada per maestre Jacme Domenech, quondam, haia la conclusio que s pertany, havem dat carrech al religios e devot nostre frare Antoni Ginebreda de continuar e acabar aquella. e com en la dita obra no s puixe procehir sens la darrera part del Vincent ystorial, lo qual, segons havem entes, es en la libreria daqueix convent, pregam vos affectuosament que la dita part e totes altres obres que lo dit frare Antoni haia d aqui mester per la dita rao, li façats liurar tota vegada que per ell vos seran demanades, sabents que daço ns farets agradable servey que molt vos grahirem. dada en Gerona, sots nostre segell secret, a .vi. dies d octubre de l any .mccclxxxv. rex Petrus.

Dirigitur priori et conventui Predicatorum Barchinone.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.372, f. 62.
Cf. documents CCCLV, CCCLXIII y CCCLXIV.

CCCLXXI

Girona, 9 octubre 1385

EL REY DEMANA AL PRIOR DELS FRARES PREDICADORS DE BARCELONA'L LLIBRE PUGIO CONTRA JUDEOS, QUE FRA ANTONI GINEBREDA NECESSITA PERA LA REDACCIÓ DEL COMPENDI HISTORIAL.

Rex Aragonum.

Quoniam ad consumacionem operis seu libri qui vocatur compendium

istoriale quem dudum fecimus incohari, et de cuius perfeccione religiosum et dilectum nostrum fratrem Anthonium Ginebreda vestri ordinis oneravimus, necesarius est sibi liber vocatus pugio contra judeos[1]. ideo volumus vosque rogamus quatenus ipsum librumvocatum pugionem qui multiplicatus, ut audivimus, in vestro conventu habetur, mittatis nobis tradendum dicto fratri Anthonio confestim, postpossita omni mora. dictus enim frater librum ipsum tenebit sibi tuto et vobis post dies breves procul dubio reducetur. datum Gerunde, sub nostro sigillo secreto, .ix. die octobris anno a nativitate Domini .mccclxxxv. rex Petrus.

Fuit directa priori et conventui Predicatorum Barchinone.

Dominus rex mandavit mihi Bartholomeo de Avellaneda.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.372, f. 69.
Cf. documents CCCLV, CCCLXIII, CCCLXIV y CCCLXX.

CCCLXXII

Saragoça, 18 janer 1386

L'INFANT JOAN COMUNICA AL MESTRE HEREDIA QUE FA TRADUIR DE LLATÍ EN ROMANÇ EL LLIBRE DE JUSTI, Y LI PREGUNTA DE QUÈ TRACTEN LES HISTORIES DELS GRECHS QUE ESTÀ FENT TRESLLADAR.

Maestre caro amigo: nos escrivimos al padre santo en favor de Pero Sanchez Cerdan, fillo del amado consellero nuestro mossen Domingo Cerdan, justicia d Aragon, por nuestra letra, de la qual vos embiamos traslat dentro la present. porque vos rogamos affectuosament, caro amigo, que lo ayudedes en aquesto e hi fagades vuestra buena e affectuosa instancia como cumple, de guisa que haya buen acabamiento, et gradecer vos lo hemos muyto. otrosi porque nos adelitamos en libros ystoriales mas que en otros, fazemos por el bispe d Ossana tornar de latin en romance el libro de Justino[2], qui fue abreviador de Trogo Pompeyo, et

1) El *Pugio fidei adversus mauros et judeos*, de fra Ramon Martí, de l'orde dels Predicadors (1230-1284).

2) Aquesta traducció deu ser la que porta'l núm. 254 de l'*Inventari* dels llibres del rey Martí.

entendremos que vos feytes traslatar las istorias de los griegos[1], porque vos rogamos que nos embiedes a dezir de que tractan en acabamiento. dada en Çaragoça, dius nuestro siello secreto, a .xviii. dias de janero de l anyo .mccclxxxvi. primogenitus.

Magistro Rodi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.673, f. 23.

CCCLXXIII

Barcelona, 14 febrer 1386

PERE III DEMANA A MOSSÈN HUCH DE SANTAPAU EL SEU AVICENA EN VULGAR, QUE'L COMTE DE FOIX DESITJA FER TRESLLADAR

Lo rey.

Mossen Huc: lo comte de Foix desija fort, per fer lo transladar, lo vostre Avicena, que, segons se diu, es escrit en vulgar, on vos pregam que per esguard daquests nostres prechs, e per honor sua lo y prestets, e aquell liurets per ell al portador de la present, car tantost com sia transladat, e sera dins breu, lo cobrarets, e farets ne a nos e a ell plaer e servey que us grahirem. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .xiiii. dies de febrer de lany .mccclxxxvi. rex Petrus.

Hugoni de Sancta Pace.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.372, f. 114 v.

1) Sembla que no pot ser altra obra que una historia de l'Imperi bisantí, desde Constantí fins a Aleix Commeni, que, ab la *Crònica de Morea,* formen la primera part de *La Grant crónica de los conquiridores*. El Sr. Morel-Fatio creu que's tracta d'una traducció o al menys d'una compilació fetes demunt d'algun text grech, el darrer capítol de la qual es versió literal d'una part del llibre XIII de l'*Epitome historiarum* de Joan Zonaras, historiador bisantí del XIIe sigle *(Chronique de Morée...,* XXVIII).

Aquesta obra figurava en la llibreria del rey Martí, y porta'l núm. 214 de l'*Inventari*:

Item un libre appellat del primer volum de les croniques de Grecia, scrit en pergamins, ab posts de fust cubert de cuyro vermell empremptat ab .iiii. tancadors de cuyro vermell ample, lo qual comença en la primera carta del dit libre: «Esta es la taula», e faneix: «qui scribsit benedicatur. amen».

CCCLXXIV

Barcelona, 5 març 1386

El Rey demana 'l primer original del Compendi Historial de Jaume Domenech pera ferne un tresllat a servey de l'infant en Martí

Lo rey.

Com nos, a ops de nostre car fill l infant en Marti, vullam fer transladar lo compendi ystorial que ns feu maestre Jacme Domenech, quondam, e lo translat nos puxa trer de present, dels .iiii. volums que nos havem, com aquells nos façam legir, ço es, cascun dia certa liço, e aquella lectura entenem continuar tro tots los dits .iiii. volums haiam discorreguts e passats, pregam vos, volem e us manam que l original o primera ordinacio de que lo dit compendi exi, e la qual es en poder vostre, nos tramettats encontinent per lo portador d aquesta que us trametem per aquesta rao. e en aço no haia falla per res, car nos vos promettem en nostra bona fe reyal, que l vos restituirem e trametrem aqui tantost com lo dit translat sia fet. sabents que d aço ns farets gran plaer que molt vos grahirem, e lo contrari hauriem per fort desplasent. dada en Barcelona, sots nostre segell secret, a .v. dies de març de l any .mccclxxxvi. rex Petrus.

Dominus rex mandavit michi Bartholomeo Sirvent.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.372, f. 120 v.
Cf. documents CCCLV, CCCLXIII, CCCLXIV, CCCLXX y CCCLXXI.

CCCLXXV

Barcelona, 15 març 1386

El rey Pere recomana al Sant Pare alguns súbdits seus que van a demanarli interposi la seva autoritat a favor de les obres de Ramon Lull

Pater sanctissime: sicut ad sanctitatem vestram noticiam pervenisse iam credimus, olim vir quidam traxit a civitate Maioricarum originem, Raymundus

Lulli nomine, ingenio floridiore conspicuus et Dei munere singulari operibus eius testantibus illustratus, qui ut singuli opinantur disposicione pocius ex divina quam ex debili condicionis humane potencia vires sumens, opera nonnulla componuit insignia equidem et a maximis sciencie viribus approbata. verum, pater sanctissime, cum filia iniquitatis invidia convertere semper assueat eius siciencia lumina ad laudanda, quidam eius impiissimi filii seu alumpni merita singulorum satagentes decrescere, solius impacientes auditus, viri operibus supradicti detrahere non cessant quotidie, et eadem improbe denigrare procurant, asserentes et sibi nube mendacii innitentes concludere conclusiones nonnullas ex memoratis operibus a catolice fidei tramite deviare. cum autem, sanctissime pater, nobis et naturalibus nostris civitatis potissime antedicte ad preconium maximum cederet, si conditis voluminibus viri tanti, sic ut exposcunt, vestra interponeretur auctoritas, quod nullis possent de cetero emulorum sophisticacionibus reprobari, et ob hoc accedant ad vestre clemenciam sanctitatis viri quidam devoti non parum zelatoresque fervidi operum predictorum, eidem supplicamus humiliter sanctitati, quatenus tam caritatis quam honoris nostri respectu, cui gratissimum quippe cedet, eosdem benigne exaudire dignemini, recommissos item habere et in agendis favorabiliter expedire, nam istud, pater sanctissime, ascribemus vobis ad graciam et donum etiam singularem. almam personam vestram conservare dignetur Altissimus per longiora tempora ut optatis. datum Barchinone, sub nostro sigillo secreto, .xv. die marcii anno a nativitate Domini .mccclxxxvi. rex Petrus.

Pape Urbano.

Dominus rex mandavit mihi Bartholomeo Sirvent.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.278, f. 31 v.
Cf. documents CCXXX, CCXXXI, CCLI, CCLXXVII y CCLXXXVII.

CCCLXXVI

Saragoça, 30 març 1386

L'INFANT JOAN DEMANA AL SEU CUNYAT, EL REY DE CASTELLA, LA GRAN CRÒNICA D'ESPANYA

Rey caro hermano: nos el infant don Johan, primogenito dAragon, vos enviamos muyto a saludar, assi como ad aquell que muyto amamos e muyto

preciamos e por a quin querriamos que diesse Dios tanta vida e salut con acrecimiento de honra, quanta vos mismo querriades. rey caro hermano, por que sabemos quende hauredes plazer, vos fazemos saber que nos e nuestra muller e nuestros fillos somos bien sanos a la merce de Dios, e hauriamos muyt grant plazer de saber vuestra salud e buen stamiento, porque vos rogamos nos ende scrivades, como hauriamos muyt grant plazer en ello. otrossi, rey caro hermano, sabet que a vostra cort va el fiel botellero de nuestra cara filla la infanta dona Johana, Pero de Rius, por algunos aferes suyos, rogamos vos que por contemplacion nuestra aquell querades haver por recomendado en lo que fet haura en la dita vuestra cort. rey caro hermano, rogamos vos que nos embiedes el libro apellado la gran cronica d Espanya[1] o traslat d aquell segunt que por otras letras nuestras vos havemos embiado a rogar. e si algunas cosas, rey caro hermano, vos plazen de part de aqua que nos fagamos, scrivit nos ende, que nos lo faremos de muy buen coraçon. dada en Çaragoça, dius nuestro siello secreto, a .xxx. dias de março en el anyo de la nativitat de Nuestro Senyor .mccclxxxvi.

Primogenitus.

Regi Castelle.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.673, f. 100.

CCCLXXVII

Saragoça, 31 març 1386

L'INFANT JOAN DEMANA AL COMTE DE VIRTUTS[2] ELS LLIBRES DE TROGO POMPEU, TITUS LIVI Y PLUTARCH, EN LLATÍ O EN FRANCÈS

Magnifice vir et consanguinee carissime: licet in aliquibus Ispanie et Francie partibus perquiri fecerimus libros quos Trogus Pompeyus, Titus Livius et

1) El 12 y 22 d'abril la tornava a demanar. El meteix dia 22 escrivia l'infant an en Guerau de Queralt, dientli que recordés al rey de Castella'l seu desig de tenir la *Gran crònica d'Espanya*, *«per ço com nos adelitam volenters en libres ystorials»*, y perquè en ella devia haver *«molts fets e grans gestes»* (reg. 1.674, fs. 2 v. y 8).

2) Joan Galeazzo Visconti, senyor de Milà desde 1378 a 1402 y gran protector de les lletres. Tenia bona biblioteca, en la qual hi figuraven alguns llibres de la Capitular de Verona, una de les més riques de l'Italia mig-eval, de la que s'apoderà al pendre aquella ciutat (R. Sabbadini: *Le scoperte dei codici latini e greci ne' secoli XIV e XXV*, Firenze, 1905, pàg. 7).

Plutarcus, qui maximi fuerunt ystoriographi, super gestis ediderunt romanorum et grecorum, verumtamen habere nequivimus prout desideravimus et optamus, vestram igitur magnificenciam rogamus attente, quatenus libros huiusmodi in latino vel saltem in ydiomate gallico nobis infallibiliter transmitatis, qui pro vobis libentes majora facere et prompti sumus. datum Cesarauguste, sub nostro sigillo secreto, ultima die marcii anno a nativitate Domini .mccclxxxvi.

Primogenitus.

Fuit missa comiti Virtutum.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.673, f. 90 v.[1]

CCCLXXVIII

Saragoça, 1 abril 1386

L'INFANT JOAN DEMANA AN EN DOMINGO MASCÓ UN LLIBRE DE TITUS LIVI PERA TREUREN COPIA

Primogenitus.

Quoniam in legendis celeberrimis romanorum ystoriis et grecorum potius quam aliis antiquorum gestis et libentius delectamus, de illisque Titus Livius, civis romanus, codice suo multa composuit, et hunc librum sicut percepimus vos habetis, volumus et rogamus vos quatenus ipsum librum per certum nobis nuncium transmittatis, qui eo copiato vobis illum protinus et infallibiliter remittemus. datum Cesarauguste, sub nostro sigillo secreto, prima die aprilis anno a nativitate Domini .mccclxxxvi.

Primogenitus.

Dominico Masconi, legum doctori.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.673, f. 91 v.

1) El 13 d'agost del meteix any tornava a demanar aquests llibres a n'Antoni de la Scala, senyor de Verona, ja que *in istis partibus reperiri non possunt* (reg. 1.674, f. 106).

CCCLXXIX

Saragoça, 14 abril 1386

L'INFANT JOAN DEMANA AL MESTRE HEREDIA LA TAULA DE LA GRAN CRÒNICA D'ESPANYA

El primogenito d Aragon.

Maestre caro amigo: nos escrivimos affectuosament al padre santo en favor de micer Alfonso de Tous, rector de sant Matheu, segund creyemos que poredes veyer por su letra que le embiamos. rogamos vos, caro amigo, que los afferes del dicto micer Alfonso querades haver recomendados, como a nos faredes grand plazer, que siempre havremos bien acceptable, que en estas partes ell sea notablement promovido en la esglesia de Dios. otrosi vos rogamos que nos embiedes complida la taula de la grand cronica d Espanya, porque parece nos que no sea complida en el libro que nos embiastes, e querriamos la haver toda. e si la haviamos, luego vos embiariamos un scrivano o dos, segund que nos fiziestes a saber. dada en Çaragoça, dius nuestro siello secreto, a .xiiii. dias de abril de l anyo .mccclxxxvi. primogenitus.

Magistro Rodi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.674, f. 3 [1].
Cf. document CCXLVIII.

CCCLXXX

Saragoça, 20 maig 1386

L'INFANT MARTÍ 'S FA COMPRAR A AVINYÓ ALGUNS LLIBRES LITÚRGICHS PERA 'L MONESTIR DE LA VALL DE JESUCRIST

Reverende pater: noveritis quod nos comisimus dilecto nostro priori sancti Pauli de Maritima, ordinis Cartusiensis, ut supra quibusdam libris nobis et domui

1) Tornava a demanar ab molt d'interès aquesta *Taula* 'l 25 d'abril y el 4 y 10 de maig del meteix any (v. fs. 16 v., 43 y 48 d'aquest registre). Aquesta obra, compilació de diverses historíes deguda a l'iniciativa del Mestre Heredia, constava de tres parts y arribava fins a l'any 1344. La segona, que's referia a Catalunya, avuy ha desaparegut, y la primera y tercera se troben a la Biblioteca Nacional de Madrid (Morel-Fatio, *Chronique de Morée*..., pàg. XXVI; Schiff: Op. cit., pàg. 405).

Vallis Jhesu Christi per nos noviter constructe necessariis, loqueretur cum priori maiori Cartusiensi. quia tamen postea dictus prior sancti Pauli antequam perfecte loqueremur cum ipso recessit, nobis inscientibus, ideo nunc informavimus super predictis de nostri intencione dilectum nostrum fratrem Guillelmum Gralla, ordinis Minorum. rogantes vos affectuose, quatenus verbis dicti fratris vobis per ipsum ex nostri parte referendis super hiis, fidem plenariam adhibere placeat et velitis, ac si per nos vobis prelata fuissent oraculo vive vocis. et regraciabimur illud vobis. datum Cesarauguste .xx. die madii, anno a nativitate Domini, .mccclxxxvi. infans Martinus.

Dirigitur priori Vallis Benedictionis Ville Nove, ordinis Cartusiensis.

Dominus infans mandavit Berengario Sarta.

Memoria sia d aço que fra Guillem Gralla ha a fer per lo senyor infant a Vinyo.

Primerament que don al mestre de Rodes la letra del senyor infant, e que li hage recapte del fust de la vera creu, per la creença que dara al dit mestre de part del senyor infant, dient li com ja li n ha scrit altres vagades.

Item, si trobe lo prior de Sent Pol del Maresma a Vinyo o en lo cami, que li don la letra del senyor infant, e ab ell sabra que es dels libres de que lo senyor infant havie donat carrech al dit prior, e sabut que u hage, que compre lo dits libres en la manera que li dira lo dit prior.

Item, en cas que no tropie lo dit prior de sent Pol a Vinyo ne en lo cami, que s vage ab lo prior de Vilanova de Vinyo, e ab consell d aquell compre los dits libres, los quals son aquests que s seguexen:

Primerament liginder per a les liçons a metines dominicals e un santoral. item lo residium dels evangelis, lo qual ligen en refretor. item mitge dotzene de responses manuals per a cantar al cor. item .iii. manuals per a cantar a la missa. item .ii. missals pera les capelles, e que sien complits. item mige dotzene de collectaris. item .i. martirologi ab les apistoles de sent Pal. item los evangelis per a legir en lo colloqui. item passions de sants, si n trobe, que n compre. item .ii. breviaris de lur orde. item epistola Augustini super Johannem. item Etsatxiel super Gregori. item com sie a Barchinona que don an Francesch Castello [1], de casa del senyor infant, lo qual esta prop santa Maria

1) El 10 de maig l'infant donava orde de que s'admetessin en el compte d'en Francesch de Castelló 100 florins que havia d'entregar al prior de Sant Pol del Maresma pera comprar alguns llibres (vegis el foli 39 del meteix registre).

del Pi, la letra que l dit senyor infant li tramet, e dar li ha cent florins per comprar los dits libres.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.075, f. 46 v.

CCCLXXXI

Barcelona, 4 juliol 1386

PERE III ENCARREGA A FRA ANTONI GINEBREDA QUE ACABI L'OBRA DEL COMPENDI HISTORIAL, COMENÇADA PEL DIFUNT MESTRE JAUME DOMENECH

Lo rey.

Frare Anthoni: com nos tingam molt a cor, tant que no n poriem pus, que la obra del compendi istorial ja per maestre Jacme Domenech, quondam, començada, se complis per vos prestament, per ço us pregam e manam que encontinent, vista la present, tots afers lexats, a nos personalment vingats per dar acabament a la dita obra. e si aquella complir no porets, vista la present, nos en certifiquets, car nos haurem altra persona qui la dita obra acabara prestament. e aço per res no mudets ne dilatets una ora. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .iiii. dia de juliol de l any .mccclxxxvi. rex Petrus.

Fuit directa fratri Anthonio de Jenebreda.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.109, f. 76 v.
Cf. documents CCCLV, CCCLXIII, CCCLXIV, CCCLXX, CCCLXXI y CCCLXXIV.

CCCLXXXII

Girona, 13 agost 1386

L'INFANT JOAN DEMANA AL VESCOMTE DE RODA LA RELACIÓ FETA PER UN CAVALLER QUE HA ENTRAT EN EL PURGATORI DE SANT PATRICI, Y ELS CÀLCULS ASTRONÒMICHS D'EN TOMAS DE BOLONIA Y MESTRE LUNELL.

Lo primogenit d Arago.

Vezcomte: vostra letra, feta en Paris, a .xxv. de juliol prop passat, havem reebuda, e, entes ço que s hi contenia, grahim vos molt ço que ns havets significat,

pregants e manants vos que continuadament, mentre aqui siats, nos sovinegets de escriure de tots los ardits d aqueixes parts, axi dels affers que s esperen entre França e Anglaterra, con altres que sapiats certament, car molt nos en complaurets. no res meyns vos pregam que ns trametats en escrits per persona certa, tota la relacio per aquell cavaller qui deits que es estrant en lo Purgatori de sent Patrici [1], feta de ço que ha vist e li es esdevengut en lo dit Purgatori, car fort ho desijam saber. e trametets nos jutjada la revolucio de l any present e del esdevenidor de maestre Thomas de Bolunya e de maestre Lunell [2], de guisa que vejam lo juhi de cascun d ells si s concordara la .i. ab l altre, e, si discorden, sapiam en que. dada en Gerona, sots nostre segell secret, a .xiii. dies d agost de l any .mccclxxxvi. primogenitus.

Vicecomiti Rotensi [3], camarlengui domini ducis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.674, f. 106 v.

CCCLXXXIII

Girona, 28 agost 1386

L'INFANT JOAN DEMANA UN CATHOLICON Y EL LLIBRE D'UN ASTRÒLECH DE FLORENCIA

Lo primogenit d Arago.

No ns membra quan daci partis que us fessem mencio de les coses desus

1) El 15 de març de 1394 el rey Joan enviava a la seva filla, la Comtessa de Foix, un llibret en el qual havia fet traslladar el *Purgatori de Sant Patrici* (reg. 1.964, f. 152 v.; Coroleu, op. cit., pàg. 130).

2) Sobre aquest astròlech hi ha un document anterior datat a Perpinyà, el 13 de desembre de 1385, en que l'infant Joan dóna 30 florins d'or d'Aragó, *magistro Guillelmo Lunell, astrologo, quem ad presenciam nostram venire jubemus* (reg. 1.769, 196 v.).

3) En Ramon de Perellós, Vescomte de Roda. Escrigué més tard el viatge que féu al suposat Purgatori de Sant Patrici, tant famós en l'Edat Mitjana, pera veure si hi trobava 'l rey Joan y enterarse de les penes que patia (A. Jeanroy y A. Vignaux: *Voyage au Purgatoire de St. Patrice*, Toulouse, 1903; publiquen una versió llenguadociana del text català, que fou imprès a Barcelona l'any 1486). En Boades aludeix a alguna tradició referent al rey Joan y al dit Purgatori: *E be sen creu que Deu lo n vol punir en aquesta vida; jatsia que sen diuhen badomeries de certes visions del pou de mossenyer sanct Patrici tocants en aquest rey d Arago (Feyts d armes de Catalunya*, Barcelona, 1873, pàg. 415). Aquests curiosos testimonis, als quals s'ha d'afegir el famós *Somni* de Bernat Metge, mostren que la sort del rey Joan en l'altra vida va preocupar a la gent d'aquell temps.

scrites, les quals volem fort haver en la nostra cambra; es saber: .i. bon Catholicon qui sia en .i. volum, con menor puxa esser e mellor e ab bona letra; item .i. libre que .i. astrolech qui estava en Florença feu a son fill, lo qual libre intitula: hec sit hereditas tua. perque us pregam e manam que aquests .ii. libres nos procurets e façats que ls haiam prestament, car serviy e plaser nos en farets. dada en Gerona, sots nostre segell secret, a .xxviii. dies dagost de lany .mccclxxxvi. primogenitus.

Fuit missa Petro ça Tria.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.674, f. 106 v.

CCCLXXXIV

Girona, 3 setembre 1386

L'INFANT JOAN DEMANA UN LLIBRE DE GEOMANCIA

Lo primogenit.

Entes havem per relacio del feel conseller e hoydor de la nostra cort en P. de Berga, que vos havets un libre de geomencia, lo qual nos desijam haver, per que us pregam que lo dit libre o traslat d aquell nos trametats de continent, car nos pagarem lo translat e lo correu qui l nos portara, certificants vos que ns en farets servey lo qual haurem per agradable. dada en Gerona, sots nostre segell secret, a .iii. dies de setembre, en l any .mccclxxxvi. primogenitus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.674, f. 116 v.

CCCLXXXV

Girona, 11 octubre 1386

L'INFANT JOAN DEMANA AL GOVERNADOR DE MALLORCA COPIA D'UN PAULO OROSI Y UN ALI-ABEN-RAGEL, ENCARREGANT QUE, SI SÓN EN LLATÍ, ELS FACI ARROMANÇAR

Lo primogenit.

Governador: sabut havem que aqui en lo monestir del Carme ha .ii. libres, .i. apellat Orosi, de ormeste mundi, e altre intitolat Aliabenragel, los quals

libres nos desijam fort haver. perque us pregam e manam que encontinent nos façats trelladar los dits libres a .ii. bons scrivans, e si son en lati que façats ab algu qui n entena que sien arromançats e ls haiam en pla catala. d aço escrivim a maestre Nicholau ça Costa, elet en ministre provincial de l orde dels frares Menors, pregan lo que us en tenga aprop e ho faça cuytar tant com puxa, e que ls haia a sa ma, e ls nos trameta de present que acabats sien. e axi fets ho metre en obra, car gran plaser e serviy nos en farets. dada en Gerona, sots nostre segell secret, a .xi. de octubre de l any .mccclxxxvi. primogenitus.

Gubernatori Maioricarum.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.674, f. 147 v.
Cf. documents CXCI, CCLVIII y CCCLIII.

CCCLXXXVI

Barcelona, 1 juliol 1387

JOAN I MANA A BERENGUER LLOBET QUE INCLOGUI EN EL SEU COMPTE LA QUANTITAT DE SEIXANTA LLIURES MALLORQUINES, PREU D'UN MAPA MUNDI QUE'L PARE D'EN JAFUDA CRESQUES HAVIA COMENÇAT PERA 'L REY.

Nos en Johan etc. per tenor de la present atorgam a vos, feel nostre en Berenguer Lobet, procurador de les nostres rendes e drets del regne de Mallorques, que de manament nostre nos havets comprat den Jafuda Cresques, juheu de Mallorques, un mapamundi que l pare del dit Jafuda[1] nos havia fet, e lo dit fill

1) Cresques Abraham, de qui's parla en el document CCCXXII. No feya gayre temps que havia mort treballant en la confecció d'aquest Mapa Mundi. Vegis el següent document, de 26 de març de 1387 (reg. 1.944, f. 36 v.):

Lo rey.

Procurador: manam que ns tramatats tres parells de gallines de India en les quals haia dos mascles. e com haiam entes que Cresques juheu, qui fahia a nos un mapamundi, es mort, manam vos que haiats a ma vostra decontinent lo dit mapamundi, e si es acabat enviats lo ns. e si acabat no es, fets lo acabar a un mestre christia qui es aqui, lo qual dien que fort es appte en semblant obra, e com sia acabat enviats lo ns segons que dessus. e enviats nos axi mateix en son tempts totes niades o agres de falcons nostres qui s façen en la illa de Mallorques. e fets hi totes aquelles provisions que sien necessaries per que venguen totes a vostres mans en nom nostre. dada en Barchinona, sots nostre segell, a .xxvi. dies de març en l any .mccclxxxvii. Franciscus ça Costa.

Dirigitur procuratori regio regni Maioricarum.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo de Jonquerio.

seu acabat, per sexanta lliures mallorquins menuts, e nos lo dit mapamundi havem haut e reebut en la nostra cambra. manant per la present al maestre racional de la nostra cort o a son lochtinent o a altre qualsevol de vos compte oydor, que les dites .lx. lliures vos reeba en vostre compte, vos restituent a ell la present ab apocha del dit Jaffuda Cresques. dada en Barchinona, lo primer dia de juliol en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxxxvii. Franciscus ça Costa.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo de Jonquerio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.972, f. 146.
Cf. documents CCLXV, CCCIII, CCCXXI y CCCXXII.

CCCLXXXVII

Barcelona, 25 abril 1387

LA REINA VIOLANT DEMANA EL CANÇONER DEL CARDENAL DE VALENCIA [1]

Reverent pare en Christ e cosi molt car: reebuda havem vostra letra, e plau nos molt vostra sanitat, e com ab diligencia havets entes e entenets continuament, segons nos havets fet saber, en convertir a la bona part los scismatichs que havets trobats en aqueixa ciutat. e sobre aço se faran de part del senyor rey e del cardenal d Arago les provisions demanades per vos e aquelles haurets dins breu. quant es del estat del senyor rey e nostre de que ns pregats vos certifiquem, notificam vos que per gracia de nostre senyor Deu, lo senyor rey esta m bona convalescencia, que dins breu s espera esser guarit perfetament. e nos, que novellament

En el f. 89 hi ha una carta de 5 de juliol en que l'infant diu que ha rebut el Mapa Mundi.

Aquest document ens inclina a pensar que no es en Jafuda Cresques, com creu el Sr. Llabrés, sinó'l seu pare, Cresques Abraham, l'autor del Mapa Mundi que en 1381 enviava l'infant Joan a Carles VI de França. El document CCCXXII parla solament d'un *Cresques lo juheu*, que'l Sr. Llabrés identificà ab en Jafuda, tal vegada per no tenir proves de que'l seu pare fos també mestre en cartografia, ja hem vist (pàg. 295, nota 2) com en l'any 1381 se l'anomenava mestre de mapa mundis y brúixoles, y ara'l document que publiquem demostra que mentres vivia era ell qui treballava per l'infant. Sembla, donchs, que fou una familia de cartògrafs, en la qual el fill exercí la professió del seu pare, a la mort d'aquest.

1) Jaume d'Aragó, bisbe de Valencia, cosí de Pere'l *Cerimoniós*. Promogut al cardenalat per Clement VII l'any 1387. Ell fou qui encomanà a fra Antoni Canals la traducció del Valeri Màxim.

havem hauda alcuna pocha discrasia, som be guarida e sana e en bona disposicio de nostra persona. pregants vos, molt car cosi, que ço que l altre dia vos escrivissem que ns trametessets lo vostre cançoner, e aquell no hayam encara haut, ne cobrada vostra resposta, de que ns maravellam, nos vullats tramettre de present lo dit cançoner per certa persona. e en aço per res no haja falla, com sia cosa que desijam e volem haver de tot cor. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .xxv. dies d abril de l any .mccclxxxvii.

E si res volets, rescrivits ab plena fiança. e conserve us e us faça prosperar la santa Trinitat segons vos desijats.

A nostre cosi molt car lo cardenal de Valencia.

Domina regina mandavit mihi Bartholomeo Sirvent.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.037, f. 16.

CCCLXXXVIII

Barcelona, 30 octubre 1387

JOAN I, A INSTANCIES DE FRA NICOLAU EYMERICH, PROHIBEIX L'ENSENYANÇA DE LA DOCTRINA DE RAMON LULL Y FA RECULLIR TOTES LES SEVES OBRES

Johannes etc. dilectis et fidelibus gubernatoribus sive gerentibus vices, gubernatori generali, vicariis, baiulis, justiciis, supjunctariis, çalmedinis, juratis, paciariis, ceterisque officialibus et subditis nostris presentibus et futuris et cuilibet eorum ad quos presentes pervenerint, salutem et dileccionem. sicut relacione regio nostro culmini per religiosum et dilectum nostrum fratrem Nicholaum Eymerici de ordine Predicatorum, in sacra pagina magistrum, inquisitorem heretice pravitatis in nostris regnis et terris a Sede Apostolica, tam tempore domini Gregorii bone memorie pape .XI., quam aliorum quorundam eius predecessorum specialiter deputatum, humiliter facta, conformi literis seu bullis dicti domini pape quas in sui forma nos exibuit, didiscimus, dictus dominus papa .xx. volumina librorum a quodam Raymundo Lull civi Maioricarum editorum tanquam erronea et hereticalia, cum facta inde examinacione solerti de ipsius domini pape mandato per cardinalem Osciensem et .xx. et ultra magistros in theologia, continere in se quamplures hereses et errores reperti fuerunt, de consilio sui sacri concilii in consistorio palam et publice condempnavit et demum fecit comburi et prohiberi censuit,

doctrinam dicti Raymundi dogmatitzari seu legi. cum propter dictos errores in dictis condempnatis libris ut prescribitur adinventos, ceteri cuncti libri et tota doctrina predicti Raymundi vehementi suspicione laborent, unde non minus et ferventi affectu quem gracia Dei ad fidei ortodoxe gerimus puritatem, qua, supplicacione humili nobis inde per dictum inquisitorem exibita, cupientes vitare salubriter ne fideles in erroris huiusmodi dampnabiliter prelabentur, vobis et unicuique vestrum dicimus districte et precipiendo mandamus de certa sciencia et expresse, sub pena nostre gracie et mercedis, et in terminacione horribile ire Dei, quatenus non sustineatis nec permittatis doctrinam seu dogmatitzacionem predictam in aliquo loco seu parte jurisdiccionis vobis commisse, legi, doceri palam vel occulte aut modo aliquo publicari, quinimo libros quoscumque dicti Raymundi quos reperire poteritis accipiatis et penes vos habeatis tradatisque illico sine mora inquisitori eidem, ut eo diligenti examini subicere valeat et videre an sint errorum seu heresim continencium, ac providere ut decuerit pro defensione fidei sacrosante. et nichilominus legentes seu dogmatitzantes ipsam doctrinam et illi eciam adherentes si et cum per ipsum inquisitorem vel alium pro eius parte requisiti fueritis, capiatis et teneatis captos, penam quam propterea demeruerint nullatenus evasuros, et tam super examinando dictam doctrinam seu libros quam alia super premissis assistatis eidem inquisitori, consilio, auxilio et favore prout inde vos duxerit requirendos, taliter in hiis vos habendo, quod meriti mereamini congrua mercede obtinere. datum Barchinone .xxx. die octobris anno a nativitate Domini .mccclxxxvii. Franciscus ça Costa.

Dominus rex mandavit mihi Galcerando de Ortigiis.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.829, f. 113 v.
Cf. sobre R. Lull documents CCXXX, CCXXXI, CCLI, CCLXXVII y CCLXXXVII.
Id. sobre l'Eymerich, CCXLIII y CCLXXX.

CCCLXXXIX

Vilafranca del Panadès, 4 novembre 1387

El rey Joan declara haver rebut de fra Pere Corts el llibre de Valeri Maxim

Nos Johannes etc. tenore presentis fatemur vobis religioso et dilecto nostro fratri Petro Corts, magistro in sacra pagina ordinis beati Augustini, quod vi et

districtu nostri tradidistis nobis in civitate Barchinone personaliter existentibus, quendam librum vocatum Valerius Maximus[1] scriptum in papiro, quem vos tenebatis in pignore a nobili Petro Boyl, pro viginti quinque florenis auri de Aragone, quos vobis tradidimus in deliberacione dicti libri. mandantes per eandem universis et singulis officialibus et subditis nostris, quod vos racione predicta ad instanciam dicti nobilis nec alia racione predicta minime inquietent seu molestent, cum vos eundem librum districtu nostri tradideritis, ut prefertur. datum in Villafrancha Penitensis, sub nostro sigillo comuni, quarta die novembris, anno a nativitate Domini .mccclxxxvii.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo de Jonquerio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.974, f. 27 v.[2]

CCCXC

Vilafranca del Panadès, 18 desembre 1387

EL REY JOAN DEMANA INFORMACIÓ DELS LLIBRES QUE FOREN D'EN PONÇ DE JOVALS, Y DELS SEUS INSTRUMENTS D'ASTROLOGIA

Lo rey.

Com nos haiam entes que vos tenits alsguns libres los quals foren d en Ponç de Jovals e aquells nos estogets e nos vullam saber los dits libres com son intitulats e quins struments hi havets de astrologia, e si hi ha estrelaus, quadrans, armelles o çafrires o esperes, pregam vos que decontinent per vostres letres nos en certifiquets. certificants vos que ns en farets servey, lo qual haurem per agradable.

1) Aquest llibre ja's trobava en la biblioteca del rey Pere. Durant la seva última malaltia, el demanava desde Girona l'infant Joan al seu germà Martí, a primers de janer de 1387. Axís se veu en la següent carta, que està inutilisada y incompleta en el reg. 1.952, f. 5:

Molt car frare... item vos pregam que si l senyor rey era passat d esta vida, que ns trametats Perdico, cambrer del dit senyor, e que aport tots los anells que l dit senyor rey tenia en ses mans e la pedra appellada betzar e los libres intitolats Titus Livius e Valerius Maximus, e axi matex tots los stalabres e quadrans que havia el senyor rey e totes les altres robes de la guarda roba... item vos pregam, molt car frare, que ns enviets los falcons de mossen Bernat de Fortia... e lo podeuch del senyor rey appellat Cordero...

2) Aquest document se troba repetit al registre 1.952, f. 54 v. (Citat per A. de Bofarull: *Estudios, sistema gramatical y crestomatía de la lengua catalana. La lengua catalana considerada históricamente.* Barcelona, 1864, pàg. 206; *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, II, 344.)

dada en Vilafrancha de Penedes, sots nostre segell secret, a .xviii. dies de deembre de l any de Nostre Senyor .mccclxxxvii. rex Johannes.

Dirigitur Anthonio Jovals Maioricarum.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo de Jonquerio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.954, f. 45 [1].

CCCXCI

Vilafranca del Panadès, 19 desembre 1387

EL REY JOAN MANA QUE SIGUI LLIURADA A PERE PALAU CERTIFICACIÓ DELS LLIBRES QUE SON A POBLET

Lo rey.

En Pere ça Costa: vostra letra havem reebuda e dos cervos e lo tauler de nostre car primogenit lo dalfi. fets li fer la ballesta per la forma que us havem scrit. nos havem signada la diffinicio den Pere Palau, guarda de l arxiu nostre de Barchinona, e havem manat que sia liurada a vos entro a tant que vos siats cert ho hajats deguda certificacio dels libres qui son a Poblet, segons que en la dita vostra letra es contengut e axi hajats abans la certifficacio que la li liurets. dada en Vilaffrancha de Penedes, sots nostre segell secret, a .xix. dies de deembre, l any de Nostre Senyor .mccclxxxvii. rex Johannes.

Dirigitur Petro ça Costa scriptori porcionis domini regis.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo de Jonquerio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.952, f. 91 v.
Cf. documents CCCXVII, CCCXXVIII y CCCXXXI.

CCCXCII

Montçó, 28 janer 1388

JOAN I DEMANA LES EPISTOLES D'OVIDI ARROMANÇADES

Lo rey.

Com nos vullam haver copia de les epistoles d Ovidi, les quals vos havets

1) El document següent tracta de lo meteix. Vide també'l reg. 1.952, f. 89.

arromançades, pregam e manam vos que de la dita copia nos enviets en romanç encontinent per certa persona, car pler e serviy nos en farets e lo contrari nos desplauria molt. dada en Muntso, sots nostre segell secret, a .xxviii. dies de jener de l any .mccclxxxviii. rex Johannes.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.954, f. 178.

CCCXCIII

Barcelona, 24 març 1388

El rey Joan demana al Cardenal de Valencia 'l llibre del Basalis

Reverend pare en Christ e car cosi: vostra letra havem reebuda toquant lo feyt den Galvanyg, ciutada de Valencia, a la qual vos responem que a nos plau que en lo seu fet ab lo inquisidor ensemps hi façats justicia. encara volem e us pregam que en lo fet de n Anthoni Clapers, lo qual axi matex es delat devant lo inquiridor d alcuns crims, sia espatxat en sa justicia, e contra aquella en alquna manera no sia agreujat. e fets en totes maneres ab lo dit inquiridor que haiats lo libre del dit Anthoni que l dit inquiridor te de la obra del basalis e tramet lo ns de continent o translat d aquell ensemps ab tot ço e quant havets ja procehit en la dita obra ab lo dit Anthoni tro al present dia, e d aqui avant pregam vos que la continuets per la forma que en lo dit libre es contengut tro que la dita obra sia acabada perfetament, scrivin nos per ses jornades de tot ço que d aqui a evant per vos hi sera enantat en lo dit fet. dada en lo monestir de Valldonzella, sots nostre segell secret, a .xxiiii. dies de març, l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxxxviii. rex Johannes.

Cardinali Valentie consanguineo domini regis.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo de Jonquerio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.868, f. 97 v.

CCCXCIV

Saragoça, 23 juliol 1388

El rey Joan pregunta a l'Universitat de París si Ramon Lull hi obtingué algun grau y si'ls seus llibres foren aprovats y guardats en el Col·legi de la Sorbona.

Cupientes affectu veridice informari an illa plura volumina philosoffie et theologie compilata subjectis per virum quendam strenuum, naturalem siquidem nostrum, nomine Raymundum Lull circa hec divino ut creditur flamine inspiratum, approbata in Pariense studio fuerint et in collegio Sorbonense recondita, ac quot sint ipsa volumina numero, quanteque auctoritatis et reputacionis existant ibidem, et si unquam idem Raymundus ad dignitatem decoratus seu alicuius sciencie gradum provectus extiterit, necnon et si in dicto studio apostolice bulle sint seu litere alique quibus auttenticata seu alia approbata predicta volumina fuerint, vestram prudenciam honorandam quam in hiis et multo maioribus fiducialiter prestolamur nostris propositam aplausibus invenire precamur obnixe, quatenus de omnibus supradictis et aliis de quibus circa subiectam materiam vobis expediens videatur, nos vestris specialibus literis informare velitis singulariter et distinte ac taliter et sic clare quod informacioni vestre huiusmodi possit fides adhiberi plenaria et per illam etiam valeant instrui et firmari mentes et corda dubitancium in premissis. ex hoc et enim complacebitis nobis summe qui vestris nullatenus partibus decessemus. datum Cesarauguste sub nostro sigillo secreto, .xxiii. die julii anno a nativitate Domini .mccclxxxviii. rex Johannes.

Dirigitur cancellario, juratis et collegio studii Parisiensis.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo de Jonquerio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.869, f. 73.

Cf. documents CCXXX, CCXXXI, CCLI, CCLXXVII, CCLXXXVII y CCCLXXXVIII.

CCCXCV

Saragoça, 6 octubre 1388

El rey Joan mana al metge Francesch de Granollachs que torni a fra Berenguer Esplugues el llibre De proprietatibus rerum[1]

Johannes etc. fideli nostro Francisco de Granollaco, fisico, salutem et graciam. ad humilis supplicacionis instanciam et requisicionem dilecti nostri fratris Berengarii Splugues, locumtenentis capellani maioris capelle nostre, qui nobis exposuit querelose quod vos unum librum suum de proprietatibus rerum quem vobis mutuo concesserat, nuper ab hac civitate recedentes nobiscum absque sui licencia detulistis, promissione quam de restituendo sibi dictum librum ante vestri recessum feceratis minime observata, vobis dicimus et mandamus de certa sciencia et expresse ac sub pena centum florenorum auri de Aragone, de bonis vestris nostro applicandorum erario, quatenus infra quindecim dierum spacium a presentacione huius in antea computandorum, de cuius presentacione porciori eiusdem dabimus plenam fidem, prefatum librum eidem fratri Berengario ubicumque tunc fuerit nobiscum absque difugio transmittatis, vestris sumptibus et expensis. nos enim per hanc eandem mandamus universis et singulis oficialibus nostris per civitates Gerundenses et Vicenses ac loca alia constitutis et eorum cuilibet qui super hoc fuerint requisiti, quod si prefatum librum eidem fratri Berengario mittere distuleritis, ut prefertur, dictam penam a vobis lapso dicto termino exigant atque levent. datum Cesarauguste, sub nostro sigillo secreto, .vi. die octobris anno a nativitate Domini .mccclxxxviii. rex Johannes.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo de Jonquerio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.871, f. 9 v.

1) De Bartomeu de Glanville, franciscà inglès.

CCCXCVI

Saragoça, 11 octubre 1388

EL REY JOAN ESCRIU AL VESCOMTE DE RODA PERA QUE MESTRE GUILLEM LUNELL VAGI A LA SEVA PRESENCIA

Lo rey d Arago.

Vescomte: vostra letra havem reebuda per Ferrer Lonay, ensemps ab una letra de maestre Guillem Lunell, on vos responem que nos scrivim al dit maestre Guillem que de continent vingua a nostre servey, tots altres affers apart possats. e li fem saber que no haia cura de la spera la qual fa saber que es aqui per vendre, ne dels libres axi matex d astrologia, car nos n avem bon compliment. d altra part scrivim a nostre molt car frare lo duch de Berri que com nos hajam de necessari lo dit maestre Guillem, que per contemplacio nostra li vulla dar licencia que vinga a nos. e axi dats hi bon recapte que una vegada nos l ajam. et si lo dit maestre havia obs diners pera mesio, dats li .xxv. o .xxx. florins. et si en cas que vos fosets partit, fets en totes maneres que les dites letres hajan bon recapte. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .xi. dies de octubre en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccclxxxviii. rex Johannes.

Dirigitur vicecomiti Rotensi.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo de Jonquerio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.955, f. 86.
Cf. document CCCLXXXII.

CCCXCVII

Montçó, 7 desembre 1388

EL REY JOAN SE FA COPIAR L'OFICI DE LA VERGE SOBRE'L PUJAMENT DELS QUINZE GRAUS DEL MONT DE SION, QUE LI HAVIA SIGUT PORTAT DE PARÍS

Lo rey.

Vostra letra havem reebuda toquant lo offici de la Verge Maria, fet sobre l

pujament dels quinze graus del mont de Sion [1], lo qual micer Bernat Dezpont aporta de Paris. a la qual vos responem que nos fem anar aqui lo dit micer Bernat Dezpont, lo qual ha aqui e no açi lo dit offici; e havem li manat que ns en do translat e d altre part que la port açi per tal com hi havem gran devocio, e que l façam continuar. e axi fets lo transladar e haiats hi scrivans qui breument ho façen per tal com lo dit micer Bernat no pot aqui aturar, ans sen ha a tornar açi prestament. dada en Montso, sots nostre segell secret, a .vii. dies de deembre en l any de Nostre Senyor .mccclxxxviii. rex Johannes.

Dirigitur Bertrando ça Muntada scriptori domini regis.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo de Jonquerio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.956, f. 5 v.

CCCXCVIII

Vilafranca del Panadès, 26 desembre 1388

JOAN I COMUNICA AL MESTRE HEREDIA QUE HA LLEGIT LA PRIMERA PART DE LA GRAN CRÒNICA D'ESPANYA, Y LI DEMANA LA SEGONA

El rey.

Maestre caro amigo: vuestra letra recebiemos nos e nuestra muy cara companyona la reyna, ensemble con las perdizes, coniellos e peras que nos embiastes, de que vos femos muytas gracias. otrossi ya vos hemos scripto como hemos acabado de leir la primera part del libro de la grand canonica d Espanya. porque vos rogamos que nos embiedes con cierta persona la segunda part de la dita cronica, e por aquella persona misma enbiar vos hemos Josephus, el qual es ya acabado de translatar. dada en Vilafranca de Penedes, dius nostro siello secreto, a .xxvi. dias de deziembre del anyo .mccclxxxviii. el cinamono o canyella que nos diestes sera

1) El 21 de desembre de 1388 el rey escrivia a fra Bernat Jaubert sobre l'edificació d'una iglesia a Barcelona sota l'invocació de Santa Maria del Mont de Sion, *en remembrança dels .xv. grahons que madona Santa Maria puja en edat de .iii. anys* (reg. 1.946, f. 175). En el registre 2.038, f. 6, se troba un document sobre la traslació d'una imatge d'alabastre a l'iglesia de Montsió.

espendida que non de havemos sino por a .v. o .vi. dias, e assi rogamos vos que nos ende embiedes. datum ut supra. rex Johannes.

Magistro Rodi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.868, f. 14.
Cf. documents CCXLVIII y CCCLXXIX.
Vegis, sobre'l *Josefo*, document CCCLIV.

CCCXCIX

Montçó, 6 març 1389

El rey Joan concedeix cent florins d'or d'Aragó a Martí Brau pel seu treball en escriure'l llibre de Plutarch

Nos Johannes Dei gracia rex Aragonum etc. in remuneracionem et satisfaccionem laborum per vos fidelem de thesauraria nostra Martinum Brau in scribendo quendam librum vocatum Plutarco jugiter sustentorum, tenore presentis centum florenos auri de Aragone graciose ducimus concedendos. mandantes fideli consiliario et thesaurario nostro Petro Marrades vel alii cuicumque qui pro tempore dicto preherit officio, quatenus de peccunia curie nostre, que est vel erit penes eum, dictos centum florenos vobis vel cui volueritis loco vestro tribuat et exsolvat et in solucione hanc a vobis recuperet cum apocha de soluto. in cuius rei testimonium presentem fieri jussimus nostro sigillo secreto munitam. datum in Montesono, die .vi. marcii anno a nativitate Domini .mccclxxxix. rex Johannes.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo de Jonquerio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.871, f. 163.

CCCC

Montçó, 28 abril 1389

La reina Violant participa al seu cosí'l Comte de Foix que'l Rey ha rebut molt plaer del Llibre de la Caça que li ha tramès

La reyna d Arago.

Car cosi: enteses plenerament vostres agradables letres e l acord que ns havets trames fet entre lo duch de Berreri (sic), oncle nostre molt car, e vos, havem

gran pler d aquell com nos perega espedient e bo, e tal de que esperam que s seguiran a les parts, Deu volent, be e honor. nos lo havem mostrat al senyor rey, qui n ha haut semblantment gran plaer, e a altre no l entenem mostrar, mas tenir secret, segons que vos volets. del libre de la caça,[1] que havets trames al senyor rey, li havets fet gran plaer, segons ell vos escriu. e nos d aquell e del acord dessusdit vos fem moltes gracies, e mes vos regraciam vostres liberals e grans profertes, certificants vos que l senyor rey e nos fem de vos singular compte, com de car cosi e special amich. e si res vos plau que nos fer puscam, rescrivets nos en specialment, car nos ho complirem ab tot voler. e sia guarda vostra la sancta Trinitat. dada en Montço, sots nostre segell secret, a .xxviii. dies d abril de l any .mccclxxxix.

Dirigitur comiti Fuxensi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.053, f. 101 v.

CCCCI

Valencia, 27 maig 1389

EL CONCELL DE LA CIUTAT DE VALENCIA FA FER UN HABIT A MESTRE FRANCESCH EXIMENIÇ

De nos etc. metats en compte de vostra data huyt lliures e cinch sols per aquells quinze florins d or d Arago, los quals per lo consell de la dita ciutat, celebrat a cinch dies del present mes, foren graciosament atorgats per reverencia de Deu, a

1) El *Livre de la chasce*, de Gastó Febus, Comte de Foix y Senyor de Bearn, escrit devers l'any 1387. El Sr. Sanpere y Miquel creu, ab fonament, que's refereix an aquest llibre una carta del rey Joan de 28 d'abril de 1389 al comte de Foix acusantli rebut de la seva obra, y manifestantli que la fa illuminar pera que s'entengui millor (reg. 1.958, f. 6; S. Sanpere y Miquel, *Las costumbres catalanas en la época de D. Juan I. Asociación Literaria de Gerona. Certamen de 1877*. Gerona, 1878, pàg. 232). Aquest llibre'l demanà al rey Martí'l Comte d'Urgell, pera escríuren un de la *gaya ciencia*. (Vegis la carta de 28 d'octubre de 1404, reg. 2.248, f. 71 v.; Giménez Soler, *D. Jaime de Aragón, último Conde de Urgel. Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, VII, 202.)

El comte Mateu, fill de l'anterior, que's casà en 1392 ab l'infanta Joana, filla de Joan I, tenia una bona biblioteca, de la que devien formar part els llibres recullits pel seu pare. An ella's referia'l rey en una carta que escrivia a la seva filla'l 2 de janer de 1393 (reg. 1.964, f. 21 v.):

Axi mateix, molt cara filla, havem entes que nostre car fill, lo compte de Foix, ha molts e diverses libres, perque us pregam que ls façats regonexer de quins fets parlen e de quina materia son.

obs de fer .i. abit al reverent maestre Francesch Eximeniç, de l orde dels frares Menors. e retenits etc. datum Valencie, .xvii. die madii, anno a nativitate Domini .mccclxxxix.

Arx. Municipal de Valencia: Claveria comuna, 23, J.[1]
Cf. documents CCLV, CCLXII, CCLXX, CCCXVIII y CCCLIX.

CCCCII

Montçó, 1 juny 1389

JOAN I DEMANA AL PAPA QUE ENCARREGUI ALS BISBES Y TEÒLECHS DE VALENCIA Y MALLORCA QUE EXAMININ EN ELS LLIBRES ORIGINALS LES PROPOSICIONS CONDEMNADES DE RAMON LULL, Y QUE SEPARI FRA NICOLAU EYMERICH DEL CÀRRECH D'INQUISIDOR, AL MENYS EN LO QUE'S REFEREIXI AN AQUEST EXAMEN.

Pater beatissime: suscepti regiminis cura merito admonet et inducit illorum laudes attollere quos clarentibus signis pariter et doctrinis vita laudabilis comendavit. itaque, pater santissime, ut alias vestre santitati duximus intimandum, vir quidam fuit magisterio decoratus nomine Raymundus Lulli, qui de civitate Majoricarum regni nostri suam traxit originem, morum ac vite honestate preclarus, sciencieque mirifice dono sufultus, a Deo excelso ingenio illustratus, qui dum viveret in humanis varia sectando Parisius et alibi ad Dei laudem ac erudicionem orthodoxorum edidit in subiectis philosophie et theologie scienciarum volumina diversarum aliaque veritatis doctrinam salubriter imitando, sedule verbo pariter exemplo infudit populo universo, ex quibus Dei laus clerique devocio jugiter illuxit, ac militanti Ecclesie, sub cuius proteccione confugimus, eius lucido semine prodeunte, titulum honoris adduxit que in Parisiensi studio recondita extiterunt. sed prohdolor, livor et invidia que sepius laude dignis crudeliter novercatur, tempore felicis recordacionis domini Gregorii .XI. predecessoris vestri, ffrater Nicholaus Eymerici heresis inquisitor, quosdam ex dictis comentis de vulgari cathalano in latinum traxit articulos quos sua prevaricacione, ut facti experiencia postmodum demostravit, translatando infecit eorum formam et materiam totaliter pervertendo,

1) Devem aquest document a l'amabilitat del Sr. Massó y Torrents.

dini assurgemus per graciarum uberes acciones. almam personam vestram conservet Altissimus incolumem Ecclesie sue sancte per tempora longiora. datum in Montesono, sub nostro sigillo secreto, prima die junii anno a nativitate Domini .mccclxxxix. rex Johannes.

Dominus rex mandavit mihi Petro de Beviure.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.873, f. 45.

Cf. documents CCXXX, CCXXXI, CCLI, CCLXXVII, CCLXXXVII, CCCLXXXVIII y CCCXCIV.

CCCCIII

Montçó, 18 juny 1389

LA REINA VIOLANT AGRAEIX AL COMTE DE FOIX EL LLIBRE DE GUILLEM DE MACHAULT[1] QUE LI HA TRAMÈS Y QUE LI RETORNARÀ QUAN L'HAGI ACABAT DE LLEGIR

La reyna d Arago.

Car cosi: reebuda havem agradablement vostra letra ensemps ab lo libre molt bell e bo de Guillem de Maixaut que ns havets trames, e lo qual vos entenem remetre com lo haurem acabat de legir. e regraciam vos molt lo plaer que ns havets fet en tramettre l nos, e no meyns vostra liberal proferta; certificants vos, car cosi, que nos fem compte de vos com de frare, e per aytal vos havem e volem que semblant lo façats vos de nos en tot ço que fos vostra honor. mossen Francesch de Pau ha trames lo seu cosser a Barchinona per curar lo d alcuna malaltia que ha, segons que d aço nos som certament informada, e per consseguent no l havem pogut haver, de que ns desplau, car no us en podem complaure axi com volgrem. si altres coses vos plaen d aquestes parts, rescrivets nos en, car nos les complirem de gran cor. e no us meravellets de la tardança del portador de la present, com d aquella sia estada causa algun accident de terçana que l senyor rey ha haut alcuns dies e del qual es be guarit, gracies a nostre senyor Deu, que us conserve en plena prosperitat, segons vos desijats. dada en Montço, sots nostre segell secret, a .xviii. dies de juny de l any .mccclxxxix. la reyna.

Dirigitur comiti Fuxensi.

Domina regina mandavit mihi Bartholomeo Sirvent.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.053, f. 107.

1) Poeta francès (1300-1377).

CCCCIV

Barcelona, 31 janer 1390

La reina Violant mana a madona Carroça de Vilaragut que entregui a n'Antoni Nosar, de la seva Tresoreria, el llibre de Machault que li va deixar

L altre jorn nos, ab letre de creenca comanada an Anthoni Nosar, de nostra tresoreria, vos fem saber que liurassets lo libre que tenits nostre appellat Mechaut al dit Anthoni, e vos no n havets res fet. perque vos manam expressament que l dit libre liurets al dit Anthoni Nosar, vista la present, e l nos trametets per alguna persona certa prestament. en altre manera, si lo contrari fets, certificam vos que us en penidrets. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .xxxi. de janer de l any .mccccxc. la reyna.

A la nobla e amada nostra madona Carroça de Vilaragut.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.056, f. 19 v.

CCCCV

Barcelona, 11 febrer 1390

La reina Violant demana a Guillem Nicholau[1], rector de Maella, la traducció que ha fet de les Epistoles d'Ovidi

La reyna.

Rector: per ço com nos trobam plaer gran en les letres d Ovidi en pla, e nos, per relacio d alcuns domestichs nostres dignes de fe, hajam entes que vos havets aquelles desplanades e per conseguent los tenits, pregam vos que aquelles, vista la present, nos trametats si a nos desigats servir e complaure, altra letra nostra no esperada, car nos, haudes aquelles, les ferem tantost copiar e les vos remetrem sens tota falla. e d aço nos farets servey, lo qual molt vos grahirem e ns tendrem

1) Es el meteix que en 1381 treslladava les *Cròniques d'Aragó y de Sicilia* (cf. document CCCXIII). En Miquel Victorià Amer posseía un manuscrit del sigle XIVe contenint una traducció anònima de les *Heroides* d'Ovidi.

par dit en son cas e loch a fer vos gracies e favors. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .xi. dies de febrer de l any .mcccxc. la reyna.

Al amat nostre en Guillem Nicholau, rector de Maella e capella del senyor rey.

Domina regina mandavit mihi Petro Otgerii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.050, f. 14 v. [1]
Cf. document CCCXCII.

CCCCVI

Barcelona, 23 febrer 1390

LA REINA VIOLANT RECOM[illegible] FR. PERE BREMON AL BISBE D'ELNA PERA QUE PUGUI ACA[illegible]UNES ESCRIPTURES DEVOTES

La reyna.

Honrat pare en Christ: fra [illegible]mon, de l orde de madona Santa Maria del Carme, portador de la presen[illegible]ui per acabar algunes scriptures devotes les quals per honor nostra ha co[illegible]s. perque us pregam que aquell haiats per contemplacio nostra recoman[illegible]o nos farets plaer, lo qual vos grahirem. dada en Barchinona, sots nostre se[illegible]ret, a .xxiii. dies de febrer de l any mil .ccc. noranta.

A l honrat pare en Christ per la divinal providencia bisbe d Euna.

Similis fuit missa, et sub eadem data, priori ordinis Sancte Marie de Carmelo ville Perpiniani, in favorem dicti fratris.

Domina regina mandavit mihi Petro Otgerii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.050, f. 17.

CCCCVII

Barcelona, 10 març 1390

LA REINA VIOLANT DEMANA A GUILLEM NICOLAU QUE, COM MÉS AVIAT PUGUI, LI ENVII LA COPIA DE LES LLETRES D'OVIDI EN CATALÀ, AB LA SEVA GLOSA

La reyna.

Rector: vostra letra havem reebuda, en la qual nos fets saber que vos sots

1) Segueix altra lletra sobre'l meteix assumpte endreçada a l'Arquebisbe de Çaragoça, Garcia.

mes en glosar lo translat de les letres d Ovidi em pla, lo qual nos devets tremetre o aportar. perque, regraciants vos molt la bona proferta que ns en havets feta, vos pregam que assiduament, continuant ab diligencia la dita glosa, nos vullats tremetre, on abans porets, per persona certa o aportar lo dit translat ensemps ab la glosa que per vos hi sera feta. e d aço nos farets plaher, lo qual molt vos grahirem. dada en Barchinona, a .x. dies de març de l any .mccclxxxx. la reyna.

A l amat nostre en Guillem Nicholau, rector de la sgleya de Maella e capella del senyor rey.

Domina regina mandavit mihi Petro Otgerii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.050, f. 17.
Cf. documents CCCXCII y CCCCV.

CCCCVIII

Sant Boy, 4 octubre 1390

EL REY JOAN DEMANA'L TITUS LIVI EN SICILIÀ

Lo rey.

Manam vos que diguats an Pere Palau que us liure Titus Livius en paper e en lenguatge sicilia. e vos mateix aportats lo ns dema mati. dada en Sent Boy, sots nostre anell, a .iiii. d octubre de l any .mccclxxxx. rex Johannes.

Dirigitur Bertrando de Jonquerio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.958, f. 106 v.

CCCCIX

Borja, 19 janer 1391

JOAN I DEMANA'L SEU MAPA MUNDI Y LES TAULES DE NAVEGAR

Lo rey.

Mossen Ramon: ja per altres letres vos havem scrit com nostre car frare lo rey de Navarra sera aci en Borja lo dilluns primer vinent a sopar. e com nos ha fet saber que vos hi siats per alcuns affers los quals ell ha a deliurar ab nos, perque us manam que lo dit dilluns, hora de mentgar, siats aci ab nos hora de mengar

sens tota falla, tots altres affers apart posats, car nos serem aquella hora tornats aci Taraçona. e dicats an Barthomeu de Castre, cambrer nostre, que decontinent nos trameta lo nostre m a p a m u n d i[1] e les t a u l e s d e n a v e g a r e l e s s e x t e s; e s li haver una atzembla que ho port. e axi mateix manats a nostre sabater e a tre sastre Enequi o a Vidal que venguen decontinent a nos. e aximatex volem ue digats als ministrers del comte de Geneva que decontinent partesquen e venguen aci. e si era cas que alcuns d ells tengues bestia malalta e no pogues venir, volem que li n hajats una decontinent per manera que hi sien dicmenge o dilluns gran mati, sens tota falla. dada en la vila de Borja, sots nostre segell secret, a .xix. dies de janer de l any de Nostre Senyor .mcccxci. rex Johannes.

Dirigitur Raymundo Alemany de Cervilione.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.959, f. 154 v.
Cf. documents CCLXV, CCCIII, CCCXXI, CCCXXII y CCCLXXXVI.

CCCCX

Saragoça, 7 març 1391

EL REY JOAN RECOMANA AL SANT PARE FRA BERNAT JAUBERT[2], QUE EXPLICAVA LA SAGRADA ESCRIPTURA EN ROMANÇ EN LA CIUTAT DE BARCELONA

Sanctissime ac beatissime pater: cum religiosus et dilectus noster frater Bernardus Jauberti, ordinis fratrum Predicatorum, magister in sacra pagina conventus Narbonensis, vocatus fuerit et electus per nos et consules civitatis Barchinone ad legendum in eadem civitate quandam leccionem sacre scripture legi in romancio consueta, ad quam audiendam multi tam clerici quam laici concurrunt, de cuius lectura, predicacionibus, vita ac operibus laude dignis nos et populus dicte civitatis plurimum contentamur, veruntamen quia nonnulli moti invidia alias fecerunt et faciunt suos conatus, ut ipse frater Bernardus amoveatur a lectura predicta, vestre beatitudini supplicamus humiliter et devote quatenus eundem fratrem Bernardum, tam nostri contemplacione quam eius meritorum respectu comendatum habentes,

1) El 29 de maig de 1391 l'infant demanava un altre Mapa Mundi *en taules* (reg. 1.961, f. 8 v.).

2) El 17 setembre 1388 y el 5 janer de 1389 recomanava de nou dit fra Jaubert pera que pogués exercir el càrrech de Penitenciari (reg. 1.869, f. 109, y 1.836, f. 158; v. també 'l reg. 1.834, f. 188).

alicui supplicanti contra ipsum fratrem Bernardum vestras santitas non prebeat aures suas, quinimo dignetur eadem sanctitas concedere dicto fratri Bernardo leccionem ..... dicta civitate vel alibi ubi nobis ipsum ..... vel laicum, sui tamen ordinis non obstante constitucionibus seu privilegio dicti ordinis quod mare magnum vocatur et aliis constitucionibus et statutis factis in contrarium quibuscumque, de quibus vestra sanctitas nobis, qui de meritis predicti fratris Bernardi laudabile testimonium audimus frequenter, graciam faciet singularem. almam vestram personam conservet Altissimus feliciter et longeve. datum Cesarauguste sub nostro sigillo secreto .vii. die marcii, anno a nativitate Domini .mccccxc. primo. rex Johannes.

Dirigitur domino summo pontifici.

Dominus rex mandavit mihi Petro de Ponte.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.876, f. 19 v.

CCCCXI

Saragoça, 8 abril 1391

EL REY JOAN DEMANA AL COMTE DE FOIX QUE LI ENVII UN FRARE MENOR QUE COMPTA MOLTES MERAVELLES DE LA TERRA DEL PRESTE JOAN

Lo rey d Arago.

Comte car cosi: segons que ns ha dit mossen Ponç de Perellons, nostre majordom, aqui ab vos, quan ell hi era, havia .i. frare Menor qui ha estat molts anys ab Prestre Johan e compta d aquelles parts moltes meravelles. e com nos lo desigem oir, pregam vos, car cosi, que l nos trametats encontinent sens falla. e si per aventura era ja partit de vos, que y vullats trametre on que sia e fer per guisa que venga, car gran plaser nos en farets. e sia, car cosi, lo sant Sperit ab vos. dada en Saragoça, sots nostre segell secret, a .viii. d abril de l any .mccclxxxxi. rex Johannes.

Comiti Fuxensi.

Dominus rex mandavit mihi Petro de Beviure.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.958, f. 186.

CCCCXII

Saragoça, 20 abril 1391

EL REY JOAN DECLARA HAVER REBUDES UNES TAULES DE COMPTAR

Lo rey.

Rebudes havem per lo fell de la cambra nostra en March Pujol, unes taules de comptar, per que us menam que si notament alcu havets fet al dit March per aquelles, que li cancellets, insertan, si mester hi sera, en lo peu del cancellament, la present, car nos manam ab la present, al maestra racional de la nostra cort, que axi mateix les cauteles dessus dites a vos cancell, et aço per res no mut, com nos aci ho vullam que s faça. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .xx. dies d abril de l any de Nostre Senyor .mccccxci. rex Johannes.

Dirigitur Petro Palau.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.959, f. 179 v.

CCCCXIII

Casp, 27 abril 1391

EL REY JOAN I COMUNICA AL MESTRE DE RODES, JOAN FERNANDEZ DE HEREDIA, QUE HA ENTRAT A L'ARXIU DELS SEUS LLIBRES DEL CASTELL DE CASP, Y, CONTRA LA VOLUNTAT DEL GUARDIA, SE N'HA ENDUT EL TRACTAT DE VEGECI DE RE MILITARI [1].

El rey d Aragon.

Maestro caro amigo: sepades que nos huy dada de la present somos arribados aqui en la villa de Casp, e de continent que en aquella fuemos puyemos al Castiello e entremos a l archivo de vuestros libros contra voluntat e querer de fray

1) En l'*Inventari* dels llibres del rey Martí apareixen dos exemplars, marcats ab els núms. 13 y 108, del tractat de Flavi Vegeci.

La reina Violant s'apoderà també d'altres llibres del Mestre Heredia. El rey Joan, el 20 de setembre de 1391, escrivia desde Saragoça a la seva muller, que's trobava al Monestir de Roda, lo següent (reg. 1.961, f. 105 v):

Molt cara etc... plau nos fort com vos havets preses los libres del maestre de Rodes; com a Deu placia que siam ensemps, veurem los...

Garcia, qui aquell tiene per vos. e reconosidos los livros de aquell, trobemos ni uno clamado o intitulado Vigencius de re militari, el qual pluvendo nos de vuestros bienes como de amigo special, por tal que no lo haviamos, havemos lo saccado del dicto archiu e levado con nos. e assi fazemos vos lo saber por tal que no hayades mal querienҫa al dito ffray Garcia por la dita razon. rogando vos que nos certifiquedes de todos aquellos ardides que en aquexas partidas saber poredes, car plazer nos en faredes. dada en la villa de Casp, dius nostro siello secreto, a .xxvii. dias d abril de l anyo .mccccxci. rex Johannes.

Dirigitur magistro Rotensi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.959, f. 188.

F. de Bofarull: *Datos para la historia de la Bibliografia en la Corte Aragonesa*, en el *Bol. de la Soc. Arq. Lul.* (Palma, 1888), II, 206.

CCCCXIV

Valencia, 10 juny 1391

Aprovació del compte dels viatges fets per fra Francesch Eximeniç a alguns monestirs del regne de Valencia

De nos, etc. metets en compte de vostra data cinch lliures e mija per aquells deu florins d or, los quals, de manament verbal nostre e nos entrevenents e presents, liuras al honrat e religios maestre Francesch Eximeneç, doctor en sacra theologia, de l orde dels frares Menors, o a .i. macip seu, per ell e de volentat e en presencia sua, a obs de la despesa sua e de son companyo e de lurs cavalcadures d un viatge lo qual lo dit maestre Francesch, a .xxvi. de maig prop passat, a instancia e a prechs e ab letres de creença nostres, començа e feu a les dones ermitanes religioses de Sent Miquel de Liria, en apres al monestir de Portaceli, en apres al monestir de Vayll de Crist, e finalment al monestir de Sent Jeronim, per explicar a cascuns d ells alcunes necessitats e tribulacions de la dita ciutat, e recomanar aquella a les lurs oracions per impetrar l ajuda e remey, sobre les dites necessitats e tribulacions, de la divinal clemencia. e retenits lo present albara. datum ut supra.

Arx. Munic. Valencia: Clav. com., 19, I[1].

Cf. documents CCLV, CCLXII, CCLXX, CCCXVIII, CCCLIX y CCCCI.

1) Devem també aquest document a la bona amistat del Sr. Massó y Torrents.

CCCCXV

Saragoça, 12 juny 1391

El rey Joan recomana al Sant Pare fra Jacme de Chiva, que ha d'exposarli varies qüestions, una d'elles referent a fra Nicolau Eymerich[1] y la seva inquisició de les obres de Ramon Lull.

Sanctissime ac beatissime pater: supplicacionibus universitatis nostre civitatis Valencie super hiis nobis factis inducti, religiosum et dilectum consiliarium nostrum magistrum Jacobum de Xiva ordinis Minorum in sacra pagina professorem, per sanctitatem vestram ad ecclesiam Siracusanam dudum electum, eidem dirigimus sanctitati, sibi humiliter supplicando, quatenus nonnullas gracias super quibus prefatus magister nomine dicte civitatis sanctitati vestre lacius supplicabit, predicte civitati, que inter ceteras nostri dominii in vestre sanctitati devocione et obediencia firma persistit, dignemini concedere graciose. preterea cum ex eo quia perfidi sarraceni discurrentes cum vasis marinis per mare regni Valencie et aliarum partium dicionis nostre christicolis, sepe inferunt plura damna eos de personis, prohdolor capiendo et secum ad eorum partes ducendo, quorum multos nimia servitate ac duris carceribus atque verberibus maceratos, cogunt ad negandum Christi nomen et assumendum nomen et sectam sui perfidi Mahometi, civitas predicta ad providendum premissis proposuerit tenere in mari aliquas galeas armatas, quod

1) Ja es cosa sabuda que'l rey Joan, de primer, fou gran amich de l'Eymerich (vegis document CCCLXXXVIII). En l'any 1387 no sols li donava diners, sinó que'l recomanava als veguers y batlles dels seus regnes (reg. 1.972, f. 86 v; 1.976, f. 103, y 1.828, f. 14) y en 30 de juny de 1390 també'l recomanava al Sant Pare (reg. 1.876, f. 43 v.). Poch després, emperò, se'ns presenta com acèrrim enemich seu, acabant per demanar varies vegades al Papa que'l despullés del càrrech d'Inquisidor. El 8 d'abril de 1393 Joan I li escrivia desde Valencia tractant a l'Eymerich de *dampnatum* y *iniquitatis alumpnum* (reg. 1.884, f. 14 v.), y al dia següent dictava una disposició *culpis gravibus... comissis per illum neque hominem diabolicum fratrem Nicolaum Eymerici* (f. 16 del meteix registre 1.884). Desde Tortosa, y ab les dates de 12, 16 y 22 d'octubre de 1393, decretava l'exil del gran enemich de Ramon Lull (reg. 1.927, fs. 97 v. a 99; Grahit, op. cit., pàgs. 117 a 120). En 23 de Març de 1394 escrivia en semblant to del *diabolicus et depravatus homo frater Nicholaus Eymerici* (reg. 1.883, f. 73 v.). El 16 de janer de 1396 el rey encara's dirigia al Sant Pare tractant de les qüestions existents entre N. Eymerich y Pere ça Plana, rector de Cilla, per algunes coses referents a la fe católica (reg. 1.889, f. 133 v. y ss.).

sine magnis expensis fieri non poterit, dignetur vestra sanctitas, committere episcopo Valencie vel eius vicario aut officiali seu guardiano conventus fratrum Minorum vel priori fratrum Predicatorum, qui fuerint pro tempore, ut porrigentibus manus adiutrices ad expensas et armatam dictarum galearum, eis videlicet qui .x. vel minus usque ad summam quinque florenorum auri de Aragone de bonis adeo sibi collatis dederint, omnium peccatorum suorum plenariam remissionem per se vel alium in articulo mortis apostolica auctoritate concedant. ceterum dignetur eadem sanctitas supplicacionem tangentem fratrem Nicolaum Eymerici ordinis Predicatorum, qui se gerit in nostro dominio pro inquisitore heretice pravitatis, et certa opera per quondam Raymundum Lulli civem Majoricarum super philosophia et sacra theologia, ut dicitur, compilata, pro cessandis multis scandalis juxta seriem qua extensius per dictum magistrum Jacobum pro parte dicte civitatis eidem presentabitur sanctitati, benignius exaudire. ulterius, pater sanctissime, quia dictum magistrum Jacobum, qui de bonis parentibus huius regni processit, elegantissime predicare audivimus verbum Dei sepius coram nobis, et quem vite mundicia, religionis zelus, morum honestas et alia laudabilia virtutum merita quibus Altissimus personam suam multipliciter decoravit, nobis reddunt nec imerito valde acceptum, ipsum magistrum Jacobum eidem sanctitati sinceris affectibus comendantes, clemencie eiusdem sanctitatis humiliter supplicamus ut eum ad aliquam ecclesiam cathedralem dignemini promovere. quoniam ex premissis omnibus eadem sanctitas nobis faciet graciam singularem. almam vestram personam conservare dignetur Altissimus incolumem ecclesie sue regimini per tempora longiora. datum Cesarauguste, sub nostro sigillo secreto, .xii. die junii anno a nativitate Domini .mccclxxxx. primo. rex Johannes.

Dirigitur domino summo pontifici.

Dominus rex mandavit mihi Petro de Ponte.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.876, f. 39 v.

Cf. sobre fra Jaume de Chiva document CCCIX.

Id. sobre Ramon Lull, documents CCXXX, CCXXXI, CCLI, CCLXXVII, CCLXXXVII, CCCLXXXVIII, CCCXCIV y CCCCII.

Id. sobre N. Eymerich, CCXLIII y CCLXXX.

CCCCXVI

Saragoça, 1 agost 1391

EL REY JOAN, A SUPLICACIÓ DE LES CIUTATS DE BARCELONA, SARAGOÇA Y VALENCIA, RECOMANA AL SANT PARE LES OBRES DE RAMON LULL

Beatissime pater: obnixis supplicacionibus moti subditorum nostrorum quamplurium Cesarauguste, Barchinone et Valencie civitatum peritorum in facultate quacumque, nuper suplicavimus sanctitati in favorem nonnullorum insignium operum editorum per Raymundum Lulli, quondam, civem Majoricarum in sacra pagina profesorem, que frater Nicholaus Eymerici, inquisitor pravitatis heretice, inique persequitur ut multi asserunt fide digni. nunc autem, ut vestra beatitudo nostros ardentes affectus per instancias concipiat iteratas, eidem reverencie supplicamus obnixe, quatenus nedum supplicacionem quam nuper vestre beatitudini misimus per religiosum et dilectum nostrum fratrem Jacobum de Xiva in sacra theologia magistrum, verum eciam supplicacionem dictarum civitatum eidem beatitudini per Jacobum ipsum missarum, ad exaudicionis graciam introducere dignetur favorabiliter et benigne. hoc perfecto nobis, pater beatissime, gratum occurret vobisque propterea graciose refferemus uberes acciones. almam personam vestram merito preelectam conservet Altissimus in longevum. datum Cesarauguste, sub nostro sigillo secreto, prima die augusti anno a nativitate Domini .mcccxci. rex Johannes.

Eius humilis et devotus filius Johannes rex Aragonum.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo de Jonquerio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.878, f. 90 v.

Cf. documents CCXXX, CCXXXI, CCLI, CCLXXVII, CCLXXXVII, CCCLXXXVIII, CCCXCIV, CCCCII y CCCCXV.

CCCCXVIII

Vilafranca de Panadès, 12 desembre 1391

El rey Joan escriu a Mestre Francesch Eximeniç acceptant les seves excuses sobre la profecia que li havien atribuit[1]

Lo rey.

Mestre Francesch: una letra havem reebuda responsiva a una que us naviem :mesa, e, « les en la letra contengudes, responem vos que ies no fou i :ncio nost ne dor ença que vos semblants coses haguessets :s i ł ır ı n at ne ho requer vostre orde. mas apres ; dıı ; os ; aportam bon voler, axi com aquell que

1) La carta que copiem se refereix : ı de 17 de novembre del meteix any, en la qual el rey encarrega a Pere d'Artés que adve, a Francesch Eximeniç s'abstingui de fer certes profecies, o que les hi demostri per art d'asu (reg. 1.962, f. 3; Coroleu, op. cit., pàg. 134):

Lo rey.

Mossen Pere: entes havem que maestre Franc meniz, qui a vegades s entremet del art de astronomia, ronostica e diu que ans que no passara l any de .n io haura algun rey de christians al mon, sino tansoment rey de França, e que tots los re ı ns, saul aquell, seran comunes, de la qual cosa som ıaravellats que ell vaticin aytals co... .. ıyen de semblant hom tan scient e religios com ell es. per tal com lo amam e l havem en nostr. os hi proveiriem en altra manera.......

La profecia a que aludeix aquesta lletra la va posar l'Eximeniç en el cap. CCCCLXVI, *Que han dit alguns dels regnes presents e de lur durada e de novell imperi*, que es l'últim del dotzè llibre del *Christià*, que tracta del *Regiment de Princeps*, imprès a Valencia per en Lambert Palmart, l'any 1484. El fragment que copiem es tret del manuscrit que's conserva en l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ms. Sant Cugat, núm. 10):

Si tu m demanes aquestes presents senyories demunt dites de christians si durara fins a la fi del mon, respon te que no u se. es ver que alsguns passats han parlat d aquesta materia e han posat que apres la reformacio del mon, la qual dien que s a a fer dins lo centenar present en que comptam .mccclxxxv., apres d aquest centenar so dien se mudara la seu papal en Jherusalem, e dien que aqui haura novell papa e novell emperador, e seran abdos de linatge dels jueus convertits a la fe............ dien encara que aço fet, tota potestat reyal cessara en lo mon, sino solament en la casa de França, qui durara lонguament, per tal cant tost temps ha defesa la sancta Esgleya christiana e ha posat lo papa, nou veguades en la cadira papal, gitat d aquella per enamichs de la fe o per heretges o per tyrans o per antipapes. e dien que lavors regnara per tot lo mon la justicia popular, que s regira sots un papa e sots un emperador, fins a la fi del mon, axi que no y haura altra princep ne rey pus, sino axi com dit es. e cascuna comunitat regira si matexa e sera feta pau per tot lo mon fins a la fi del mon, ans del adveniment de l Antichrist, e apres se levara general guerra per tot lo mon.

tenim per special servidor nostre, vos en scrivim. e havem haud gran pler de la bona escusacio que havets feta, axi com nos pensavem que fariets, perque no y cal venir, ans romanits a tota vostra voluntat, car nos vos havem per escusat. a aço que s conten en la dita vostra letra que l cardenal d Albana e frare Johan de Rochafist havien scrit a nostre pare, a qui Deus perdo, com se devia seguir en aquest centenar que la monarchia se sperave a la casa d Arago, vos responem que be ha un any en l archiu nos trobam aço, empero no y havem dada ni donam fe, ans tota vegada lo havem comanat e ho coman en les mans de Deus, e que el que n ordon a sa volentat. e aço mateix nos dix maestre Crexques, que era strolech de casa nostra e s entenia molt en judiciis, e altres strolechs sabents nostra nativitat. e tota vegada ho havem remes e ho remetem al voler de Deu. tota vegada que vos vullasets venir a nos, o de present o per avant, a nos plau e lo havem per agradable. dada en Villafrancha de Penedes, sots nostre segell secret, a .xii. dies de dehenbre de l any de Nostre Senyor .mccexci. rex Johannes.

Dirigitur magistro Francisco.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo de Jonquerio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.963, f. 17 v.
Cf. documents CCLV, CCLXII, CCLXX, CCCXVIII, CCCLIX, CCCCI y CCCCXIV.

CCCCXIX

Barcelona, 5 febrer 1392

EL REY JOAN ESCRIU AL SEU GERMÀ, L'INFANT MARTÍ, QUE NO LI DONARÀ'L LLIBRE DEL CONESTABLE FINS A TANT QUE LI HAGI ENVIAT LES CRÒNIQUES DE BRETANYA

Lo rey.

Molt car frare: dues letres havem rebudes vostres, per la una de les quals no[s] havets notificada la solemnitat e festa del benaventurat matrimoni fet entre nostra cara e vostra neboda la reyna de Sicilia e vostre fill, nebot nostre, rey de Trinaclia intitulat, de la qual cosa havem haud gran plaer. placia a nostre senyor Deus que ls do la sua gracia e ls leix longament viure al seu sant servey e lo vostre, e lo vostre bon proposit per vos comensat a aportar a conclusio deguda e desigada. per l altre havem axi mateix entes e ns pregats que us trametam Johan lo gormandell, ministrer nostre de cornamusa, com haiats afeccio en haver aquell, lo qual

per complaure n a vos vos trametem e li havem manat que partesque e sen vage a vos de continent. quant es del libre del conestable que demanats, segons que n Francesch de Casa Sarge de part vostra de paraula nos ha dit, vos responem que tota vegada que ns trametats les croniques de Bretanya, les quals mossen Guerau de Cervello tenie, vos trametrem lo dit libre. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .v. dies de ffebrer de l any .mcccxcii. rex Johannes.

Dirigitur domino duci Montisalbi.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo de Jonquerio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.963, f. 26.
Cf. document CCCLXVI.

CCCCXX

Barcelona, 1 juny 1392

El rey Joan dóna'l càrrech d'Inquisidor en el regne de Mallorca y en els comtats de Rosselló y Cerdanya a fra Mateu de Déu, en recompensa de les seves traduccions de llatí en vulgar.

Nos Johannes etc. de sciencia et moribus ac religionis honestate vestri religiosi et dilecti de nostra capella fratris Mathei de Deo, ordinis Predicatorum ville nostre Perpiniani, informati ad plenum, nec non ad servicia per vos nobis in transportando et exponendo aliquos libros de latina lingua in maternam impensa, et que impendere non cessatis animo indefesso debitum habentes respectum, reputantesque etiam vos in his abilem, idoneum et capacem, tenore presentis comittimus sive etiam comendamus vobis eidem fratri Matheo officium inquisitionis fidei catholice in civitate et regno Maioricarum et in comitatibus Rossilionis et Ceritanie, quam primo ipsum tam post cessum vel decessum fratris Jacobi Raymundi, ordinis predicti, qui ipsum officium obtinet in presenti, quam alias quomodocumque vacare contingerit, tenendum, regendum et exercendum per vos sagaciter et solerter ad sancte fidei catholice cultum pariter et augmentum, cum salariis et juribus assuetis, dum vitam duxeritis in humanis. sicque vos sitis in dictis civitate et regno Maioricarum ac comitatibus Rossilionis et Ceritanie fidei catholice inquisitor, et habeatis illos honores, favores, prerogativas et salaria ac emolumenta que ipsi officio pertinent et spectant et que vestri predecessores in

encara deute de justicia nos obliga, havem proposat fer lo dit passatge, lo qual, depuys que per gracia de Deu fom promoguts a estament de rey, havem tots temps molt tengut a cor e desijat que aquell poguessem fer e complir com en moltes croniques de emperadors e de reys e gestes antigues ligen haiam trobat en qual manera son dits gloriosos emperadors e reys qui virtuosament deffenem lurs imperis e regnes e conquistan los crexen, axi com nostres predecessors de alta memoria han fet. e entre les altres coses que n havem lestes nos recorda que diu Suethoni que Octovia August cresque tan l emperi de Roma, que li subjuga per proesa e bontat de sa persona tot lo mon, lo qual senyoraja en pau .xl. anys, e per ço com tant lo cresque fou dit August, e d ell prengueren nom d August tots los emperadors qui apres d ell se seguiren. e per contrari se lig de Nero, segons que diu Paulo Eurosio, que per ço com no cura de deffendre ne crexer l emperi, sino que s dona a voluptats, mori per ses propries mans, e mort fo portat penjat en unes forches per la ciutat de Roma: veus quina differencia feu Deu entre aquests dos emperadors. diu encara Valeri que Xerxes, lexat lo regiment e creximent de son regne e donantse a vicis, perde vergonyosament son regne. encara diu Valeri, en lo primer libre, que Marcho Atilio Regulo ama mes morir per mans dels Cartageneses, contra ls quals era trames per capita de la ost dels Romans, que no volch que la cosa publica de Roma prengues dampnatge, tornant als dits Cartagineses moltes persones riques, jovens e bons cavallers que d ells tenia. e per tal nos, volents seguir les petjades de nostres predecessors e los fets d aquells los quals a memoria perpetual per lurs virtuts son dignes de esser posats en istories, per portar a bona fi e conclusio nostre benaventurat proposit dessus dit, sabents que ls reys en la sollempnitat de lur coronacio juren deffendre lurs pobles e los drets de lurs regnes com sien en guardia e proteccio lur, als mils que podem nos aparellam axi de galeas e altres navilis com de moltes e notables gents d armes, ab los quals al temps per nos assignat puscam esser recullits e de fet havem aemprats diverses prelats e altres persones ecclesiastiques, barons, nobles, cavallers e altres generosos e nostres domestichs e familiars, los quals cascuns ab gran cor e voler nos han offertes no tansolament lurs persones, ans encare gran nombre de companyes e de gents a lur despens, cascuns segons lurs condicions e facultats, en tant que han axi corroborada en nos nostra empresa, que havem per clar e per deliberat nostre beneventurat proposit esser infallible migençant la gracia, ajuda e endreçament de Nostre Senyor, sens lo qual res no pot aconseguir loable fi ne bona conclusio. . . . .

. . . .
dada en lo monestir de Sent Cugat de Valles, sots nostre segell secret, a .xviii. dies de setembre de l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccccxcii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.963, f. 168.

CCCCXXII

Vilafranca del Panadès, 27 desembre 1392

EL REY JOAN DEMANA UN LLIBRE Y UNA LLETRA DE FRA FRANCESCH EXIMENIÇ

Lo rey.

Mossen Ramon: com nos vullam haver lo libre e la letra de frare Francesch Eximenez, que l altre jorn vos comanam, manam vos que aquelles de continent, sens falla, nos tremetats. dada en Vilafrancha de Penedes, sots nostre segell secret, a .xxvii. dies de deembre de l any de Nostre Senyor .mccccxcii. rex Johannes.

Dirigitur Raymundo Alamani de Cervilione.

Dominus rex mandavit mihi Anthonio de Fonte.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.963, f. 10 v.
Cf. documents CCLV, CCLXII, CCLXX, CCCXVIII, CCCLIX, CCCCI, CCCCXIV y CCCCXVIII.

CCCCXXIII

Valencia, 17 febrer 1393

JOAN I DEMANA UN LLIBRE DE LES REVELACIONS QUE HA TINGUT UN PREVERE SOBRE LES EXPEDICIONS DEL REY [1]

Lo rey.

Prior: aci a nos e a nostra cara companyona la reyna son stats fra Pere Selva,

1) El supersticiós temperament del rey Joan, del qual ne donen proves alguns dels documents que hem publicat y altres citats pels historiadors del seu regnat, feya molt de cas de profecies y revelacions. El 19 Juny 1390 ordenava al Governador del Rosselló que s'incautés de tots els llibres de nigromancia que's trobessin en poder del clergue Blas de Corbera y que'ls hi enviés (reg. 1.959, f. 59 v.; F. de Bofarull, art. cit., *Bol. Soc. Arq. Lul.*, II, 205; Coroleu, op. cit., pàg. 134). En la meteixa data manava a un prior, el nom del qual no s'indica, que fes uns anells per ell y per la Reina,

heremita e[l] sotsprior del vostre monestir, los quals de part vostra nos han esplicades moltes e diverses coses sobre l vostre fet.. .... axi mateix havem vista una letra que havets tramesa al dit fra Pere Selva tocant lo fet d un prevere appellat Pere Alerig, lo qual es poblat a Sent Pere Pescador, e de les revelacions que ha haudes per lo benaventurat passatge que, Deus volend, fer devem, e com n a aportat aqui un libre. per que volem que de continent, si lo dit prevere es tornat aqui a vos, que li digats de part nostra que vinga a nos decontinent, e que, venir o no venir ell, nos trametats per persona certa e aqui l pugats fiar lo dit libre, que gran servey nos en farets. certificants vos que nos per altres letres nostres scrivim al bisbe de Gerona que l dit prevere, vistes les presents, lo trameta a nos per la raho dessus dita. dada en Valencia, sots nostre segell secret, a .xvii. dies de febrer de l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccccxciii. rex Johannes.

Dirigitur priori Montisserrati.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo de Jonquerio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.964, f. 45 v.[1]

CCCCXXIV

Valencia, 22 abril 1393

El rey Joan dóna una quantitat a fra Joan Roiç de Corella pera'l seu magisteri en l'Universitat de París

Johannes etc. fideli consiliario et thesaurario nostro Juliano Garrius salutem et graciam. dicimus et mandamus vobis quatenus de peccunia curie nostre que

pera quedar a cobert de tota mena de maleficis (reg. 1.873, f. 72; Sanpere y Miquel: *Las costumbres catalanas*, pàg. 220). Ja es coneguda la carta que escrigué'l 17 Agost 1392 a l'infant Martí enviantli un llibre de profecies sobre la casa d'Aragó, compilat pel paborde Pere Lena de Menorca (reg. 1.963, f. 139; F. de Bofarull, art cit., *Bol. Soc. Arq. Lul.*, II, 72; Coroleu: op. cit., pàg. 125). El 16 de janer de 1393 acusava rebut d'una altra profecia al meteix paborde (reg. 1.964, f. 26). La reina Violant, com era cosa corrent en aquella època, participava també de les preocupacions del seu marit. Durant la seva greu malaltia, el 25 maig 387, demanava'l llibre apellat *Cigonina*, que tractava de desfer maleficis, de Jaume Ciionis, o Cigó, bisbe de Lleyda (1341-48) y de Tortosa (1348-1351), reg. 2.056, f. 16. Publicà per primera vegada aquest document Torres Amat, op. cit., pàgina 179. Vide també Coroleu, op. cit., pàg. 127.

1) Segueix la carta dirigida al bisbe de Girona.

penes vos est vel erit, tribuatis et solvatis dilecto nostro fratri Johanni Roderici de Corella [1], bacallario in sacra pagina, subpriori monasterii Predicatorum civitatis Valencie, quadraginta florenos auri de Aragone. quos eidem in adjutorium expensarum per ipsum in eundo ad studium Parisius pro habendo titulum magistratus, amore Dei, sibi graciose ducimus concedendos. et facta solutione ab eodem recuperetis presentem cum apocha de soluto. datum Valencie, sub nostro sigillo secreto, .xxii. die aprilis anno a nativitate Domini .mccccxiii. rex Johannes.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.882, f. 150.

CCCCXXV

Valencia, 19 maig 1393

El rey Joan demana al Sant Pare que pugui magistrarse un frare que, després d'haver estudiat tres anys a París, havia ensenyat en alguns convents de Tarragona, Valencia, Mallorca y Lleyda.

Beatissime pater: consuevit nostra regia munificencia libenter apud santitatem vestram preces pro illis effundere quos literarum sciencia, morum honestas, religiosa conversacio et alia virtutum dona munere divino adornant. cum itaque religiosus et dilectus noster frater Petrus de Fonte Luporum, ordinis fratrum Predicatorum de provincia Aragonum in dicto ordine ultra triginta annos continuos laudabiliter et honeste vixerit, perlectisque in dicta provincia logica et naturali philosofia quas prius studiose didiscerat, studerit postmodum in theologica facultate Parisius tribus annis, indeque rediens factus extiterit magister studencium in conventum Barchinone, ubi est dicti ordinis studium generale, et ibidem factus bacallarius complete legerit sentencias uno anno, ac postmodum fuerit lector principalis in quatuor solemnibus conventibus dicte provincie scilicet Terracone, Valencie, Maioricarum et Ilerde, ubi est jam dicte provincie studium generale, sicque pro nunc prior in dicto conventu Valencie, et pro sustinenda veritate santitatis vestre

1) El 22 d'octubre del meteix any el rey escrivia al Sant Pare proposant per ocupar la seu episcopal del Marroch el *religiosum et dilectum nostrum fratrem Johannem Roderici de Corella, ordinis Predicatorum, oriundum nostre civitatis Valencie, et de nobili genere procreatum, cui litterarum sciencia, vite ac morum honestas et multa alia virtutum merita sufraguntur, et qui diversa officia et administrationes in suo ordine laudabiliter gubernavit* (reg. 1.886, f. 77 v. y 78 v.).

dudum antea videlicet declaracionem nostram per tres annos et ultra exilium et alia adversa protulerit, ut de predictis omnibus constat nobis relacione fideli. tam ex predictis inducti quam ad intercessus humiles quorundam nostrorum familiarium dicto fratri Petro in linea sanguinis coniunctorum, santitati eidem supplicamus humiliter et ex corde, quatenus dignetur santitas vestra graciose concedere ut dictus frater Petrus possit cum voluerit promoveri ad gradum magisterii in thelogia facultate (sic) in loco tamen ydoneo et sub illo magistro quem duxerit eligendum, sibi super hoc in forma debita litteras apostolicas concedendo. hoc enim, pater beatissime, ad singularem graciam reputabimus indeque assurgemus ad referendum santitati eidem dignas laudes. almam personam vestram conservare dignetur Altissimus ad Eclesie sue sante regimen per tempora longiora. datum Valencie, sub nostro sigillo secreto, .xix. die madii anno a nativitate Domini .mccccxciii. rex Johannes.

Eius humilis et devotus filius Johanes Aragonum rex.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo de Jonquerio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.882, f. 172[1].

CCCCXXVI

Tortosa, 29 juliol 1393

EL REY JOAN[2] DESLLIURA FRA FRANCESCH EXIMENIÇ D'UNA EMPARA DE LLIBRES QUE LI HAVIA FET

Johannes etc. religioso et dilecto nostro fratri Francisco Eximini, in sacra pagina professori, ordinis beati Francisci, salutem et dilectionem. licet nuper cum alia littera nostra penes vos emparaverimus nonnullos libros qui in posse vestro erant cuiusdam episcopi ordinis supradicti; attamen quare nunc cessant cause et raciones quibus dicta empara fuit facta, vobis dicimus et mandamus quatenus dictam emparam pro cancellata et nulla habeatis, et nos serie cum presenti eandem cancellamus et pro cancellata haberi volumus et carente omni roboris firmitate.

1) Sobre lo meteix, vegis el document següent.

2) El 1 d'abril de 1394 mana al batlle general de Valencia que pagui cada any 500 sous reyals a fra Francesch Eximeniç pera que celebri misses continuament per l'ànima del rey Pere (foli 163 v. del meteix registre).

et de dictis libris de cetero faciatis quod juris fuerit, predicta empara in aliquo non obstante. datum Dertuse, sub nostro sigillo secreto, .xxix. die julii anno a nativitate Domini, .mccccxciii. rex Johannes.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo de Jonquerio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.964, f. 105.

Cf. documents CCLV, CCLXII, CCLXX, CCCXVIII, CCCLIX, CCCCI, CCCCXIV, CCCCXVIII y CCCCXXII.

CCCCXXVII

Tortosa, 14 desembre 1393

EL REY JOAN DEMANA LES METAMORFOSIS[1] D'OVIDI, MORALISADES

Lo rey d Arago.

Molt car frare: sabents que n haurets plaer, vos significam que nos e nostra molt cara companyona la reyna, e la reyna de Napols, nostra cara filla, som ben sans e en bona disposicio de nostres persones. pregants vos, car frare, que de vostre estat nos escriscats soven, car tota vegada que n sapiam plasents noves ne haurem plaer e consolacio. no res meyns vos pregam que ns tremetats .ii. lebres pera la caça del cervo, en que volenters nos adelitam. e axi matex, molt car frare, vos pregam que ns enviets copia de .i. libre que ns ha dit en Pere de Berga que vos havets, ço es, Ovidi methamorfoseos moralisat[2], car molt nos en complaurets. e si algunes coses, molt car frare, volets de les parts de ça, escrivits nos en e complaurets nos en de bon grau. lo Sant Sperit sie vostra guarda tots temps. dada en Tortosa, sots nostre segell secret, a .xiiii. dies de deembre de l any .mccccxciii. rex Johannes.

Fuit missa Henrico de Bar.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.966, f. 91.

1) Vegis el núm. 5 de l'*Inventari* dels llibres del rey Martí:
Item un altre libre appellat gloses de l Ovidi Matomorfoseos, scrit en pergamins, ab una cuberta de pergami sanar, lo qual comença en lo titol de vermello: «incipiunt glosule Ovidii»; e del negre: «ne prolixitatis fastidio». E faneix: «li boni ii coragi».

2) Sens dubte l'obra de Philippe de Vitri, bisbe de Meaux (1291-1361), que intentà en un llarch poema en llengua vulgar comentar a Ovidi ab explicacions morals y fins teologiques. Aquest poema'l féu tant famós, que'l seu amich Petrarca'l considera casi com el sol poeta francès del seu sigle *(Hist. litt. de la France,* XXIV, 371).

CCCCXXVIII

Valencia, 11 abril 1394

El rey Joan mana que vagi a la seva presencia un home arribat de la terra del Gran Ka de Tartaria pera saber noticies d'aquelles partides

Lo rey.

Entes havem que ara novellament es vengut aqui un hom avoncle den Company de la ciutat de Mallorques, lo qual, be ha .xl. anys, ana en Tartaria e en la terra del gran can ab en Francesch dez Valer, de la dita ciutat. on com nos cobeejem molt veure lo dit hom e haver informacio e colloqui ab ell e saber los fets e actes que ha vistes en les dites terres, manam vos que, vistes les presents, nos trametats lo dit hom per la primera fusta qui vinga açi en Valencia, dihenli de part nostra que ns en fara servey, lo qual haurem per agradable. dada en Valencia, sots nostre segell secret, a .xi. dies d abril de l any .mccccxciiii. rex Johannes.

Dirigitur Berengario de Muntagut, locumtenenti gubernatoris in regno Majoricarum.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo de Jonquerio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.964, f. 163 v[1].
Coroleu, op. cit., pàg. 126.
Ct. document CCCII.

CCCCXXIX

Barcelona, abril 1394

Creença comanada a l'Arnau de Verdú, en la que's fa menció d'un episodi de les histories de França

Capitols de la creença comanada an Arnau de Verdu, donzell, de part del senyor rey, splicadora als reys de Sicilia e al duch de Montblanch e a tot lur consell sobre lo deliurament dels nobles en Berenguer A. e mossen Guerau de

1) Sobre aquest assumpte, f. 166. En el f. 176 s'hi troba una carta de 11 de juliol al meteix llochtinent, notificantli l'arribada de *lo hom de que us haviem scrit, qui es vengut de Russa e de Tartaria*

Cervello e mossen Ramon de Bages.. .... encara li dira e allegara que si be gardas les istories de França, maior fon lo fet den Clodoveus, rey moro de França, qui pres per muller una christiana qui era neboda del rey de Borgunya, segons que s conta en aquesta istoria seguent. lig se que Clodoveus, rey moro de França, trames an Gombau, rey de Borgunya, un scuder appellat Urilien, que li degues trametre sa neta Crotilda per muller. lo rey de Borgunya, com a feel chrestia, hac aço per cruu e per abhominable e denegua lo matrimoni, dihent que no plagues a Deu que ell donas una christiana a un moro qui adoras Mafomet. pero com a rey savi, ell tengue son gran consell e fon deliberat que l dit rey donas per muller sa neta al dit rey Clodoveus. e forçaren lo n per aquesta raho com la dita donzella fos fort savia e amava molt nostre senyor Deus, que per lo seu gran christianisme se podia seguir que l dit rey Clodoveus se fes christia e tot son regne, perque pus Deus sabia la intencio llur aço que n devia seguir, donaren la y per muller, e aquesta fon axi savia que ab ses bones maneres ella feu tornar lo dit rey Clodoveus christia e tot son regne, segons que pus largament es contengut en les ystories de Clodoveus. donques per aquesta raho pot concloure que consell pot induhir senyor ab raho e ab leialtat per benavenir de sos affers, per que be axi pot forçar ell lo comte d Agosta de fer aquest matrimoni per deliurar de preso los dits presoners e reparar................... .... sa fama, car molt mes ere que un christia donas sa neta a un moro. e spera lo dit senyor en nostre senyor Deus que la bona fama e saviesa que ha entesa dir de la dita noble n Alvira de Muntcada sera bastant de reduhir lo dit comte Anthoni a la obediencia del duch. Bernardus secretarius.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.967, f. 23.

CCCCXXX

Barcelona, 3 juny 1395

EL REY JOAN DEMANA AL PRIOR DE MONTSERRAT UN LLIBRE ANOMENAT DIALOGORUM [1]

Lo rey.

Prior: segons vos be sabets, nos vos prestam un libre apellat dialogorum,

1) En l'*Inventari* dels llibres del rey Martí s'hi troben dos ab aquest títol, un en català y l'altre en llatí (núms. 155 y 219).

lo qual es de pergamins. on com nos haiam de necessari lo dit libre, manam vos que, vistes les presents, aquell per certa persona nos trametats. e aço per res no mudets, si a nos cobeiats servir e complaure. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .iii. dies de juny de l any .mccccxcv. rex Johannes.

Dirigitur priori de Monteserrato.

Dominus rex mandavit mihi Johanni de Tudela.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.967, f. 27.

CCCCXXXI

Perpinyà, 10 janer 1396

El rey Joan escriu a mestre Joan Foixà participantli haver rebut un astrolabi, y demanantli un mirall de que li ha parlat

Rex Aragonum.

Recepimus placide per manum religiosi ac dilecti elemosinarii nostri fratris Anthonii Franconis astrolabium quod misistis, quodque vobis regraciamur non parum. vos attente rogantes quatenus speculum illud representativum ymaginum ad extra, de quo nobis fecistis in quadam cedula mencionem, velitis ad nos inmorose transmitere ut rem novam huiusmodi videamus. per hoc enim nobis admodum complacebitis, qui suo casu ad opportunitates vestras benignitatis nostre animum convertemus libenter. datum Perpiniani, sub nostro sigillo secreto, .x. die januari anno a nativitate Domini .mccccxcvi. rex Johannes.

Dilecto nostro Johanni Fuxani, in artibus et medicina magistro.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.887, f. 152.

CCCCXXXII

Perpinyà, 19 febrer 1396

El rey Joan escriu als Concellers de Barcelona que segueixin celebrant la festa de la Gaya Ciencia

Lo rey.

Promens: entre les altres bones ordinacions que n cascuna notable ciutat

deuen esser, si es una, ço es, que sie donada occasio que ls homens de cascuna edat, specialment aquells qui viuen de lurs rendes e patrimoni, no stiguen ociosos, los quals en res no poden esser tant inclinats a lunyar se de ociositat, com ab conseguir coses profitoses e plasents. com, donchs, aquestes dues coses ab res no puxen tan facilment aconseguir, com ab alcuna sciencia, deu esser donat loch que molts haien occasio de traballar en aquella, e maiorment quant sens gran mesio e traball se pot aconseguir, axi com es la gaya sciencia, la qual poden convinentment saber homes illustrats e en aquella adelitarse e moltes vegades aconseguir ne profit, car es fundada en rectorica per la qual mesclada ab saviesa, car en altre manera fort poch val, se haia seguit gran honor e profit a moltes universitats e persones singulars en lo mon, segons que ls libres istorials testifiquen e experiencia cascun jorn ho mostra. moguts, donchs, per aquesta consideracio e havents a memoria la bella festa que l any passat fes a honor de la dita gaya sciencia [1], la qual festa fo dispositiva a squivar ociositat e a entendre en saviament e ornada dictar, pregam vos, ab affeccio, que, continuant ço que be havets començat, donets obra ab acabament, que n l any present se faça en aquesta ciutat semblant festa, e per consequent en los anys esdevenidors, donant semblants joyes que l any passat foren donades als trobadors qui per lur sciencia e bon enginy mils les merexeran [2]. e sera cosa a nos fort plasent, e que tornara en gran honor d aqueixa ciutat. dada en Perpenya, sots nostre segell secret, a .xix. dies de febrer de l any .mcccxcvi. rex Johannes.

Dirigitur consiliaris et probis hominibus civitatis Barchinone.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo Medici.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.967, f. 87 v.
Sanpere y Miquel: *Las costumbres catalanas...*, pàg. 209.

1) Fundada pel meteix rey, el qual en 20 de febrer de 1393 havia facultat a Lluís d'Aversó y a Jaume March pera establir a Barcelona una escola o academia de Gaya Ciencia (registre 1.924, f. 149; Torres Amat, op. cit., pàg. 59).

2) Els Concellers acordaren en 15 de Març que *per los grans e insoportables carrechs que la ciutat ha e per lo poch millorament que aconsegueix de la dita gaya sciencia, les dites joyes no sien donades per la ciutat, mas qui posar n i volra que n i pos* (Sanpere y Miquel, op. y lloch citats). El rey Martí restaurà els Jochs Florals, concedint en 1 de Maig de 1398, 40 florins pera premis (reg. 2.254, f. 71; Torres Amat, op. cit., pàg. 171); P. de Bofarull: *Colección de documentos...* VI, 469).

CCCCXXXIII

Perpinyá, 24 mars 1396

LLETRA DE CONDOL DE JOAN I ALS PRIORS D'AQUITANIA, D'ALVERNIA, DE TOLOSA Y DE SANT GIL, PER LA MORT DEL GRAN MAESTRE, JOAN FERNÁNDEZ DE HEREDIA, Y DEMANANTLOS ALGUNES OBRES DEL METEIX.

Rex Aragonum.

Cari amici: percepto vidice (sic) quod magister Rodi migravit noviter ab hac vita, si aliter statuisset Dominus de eodem felicius letaremur. sed quia omnia que a superno sunt condita Creatore fieri recte mente sincera extimamus, nil aliud super isto nostri cordis eloquium organitzat nisi Davidica lira concordes, de eis que in mundo statuit Deus unus agimus gratias in excellsis dicentes: benedictus dominus Deus qui in celo et in terra quecumque voluit fecit. unde cum idem magister dum huius vite misere frueretur haberet inter libros alios penes se Titum Livium, Plutarcum, chronicam magnam Ispanie et cronicam Grecie et quendam alium librum vocatum dels emperados quos legere et habere multum nostri cordis affectio concupiscit, amicitiam vestram de qua nedum in hiis sed in aliis nobis obsequi maioribus spectamus, rogamus attente quatenus libros pretensos sicuti in promtu vobis est dare promcius nobili et dilecto nostro Jaufrido Boyl nostro procuratori in curia Rome, qui illos nostri nomine vobis petet nobis habitosque transmittet fiducialiter, vobis caris amicis placeat et velitis. de his vero non modicum nostre complacebitis voluntati, et proinde vobis tenebimur ad gratiarum debitas actiones. datum Perpiniani, sub sigillo nostro secreto, .xxiiii. die marcii, anno a nativitate Domini .mccccxc. sexto[1]. rex Johannes.

Dirigitur prioribus de Guiana, de Alvernia, de Tholosa e de Sent Gili.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo de Jonquerio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.967, f. 101.

Rubió y Lluch, art. cit., *Homenaje á Menéndez Pelayo*, II, 119.

Sobre'l Mestre Heredia cf. documents CCVI, CCXXXII, CCXXXIV, CCXLVII, CCXLVIII, CCCXXVII, CCCLIV, CCCLX, CCCLXI, CCCLXII, CCCLXXII, CCCLXXIX, CCCXCVIII y CCCCXIII.

1) El meteix dia escrivia el rey a Mossèn Jofre Boyl, procurador seu en la Cort de Roma, recomanantli l'adquisició d'aquests llibres (reg. 1.967, f. 101; Coroleu, op. cit., pàg. 126).

CCCCXXXIV

Figueres, 2 maig 1396

EL REY JOAN NOTIFICA QUE, ESTANT A LA VILA DE FIGUERES, HAVIA FET DESCARREGAR QUATRE CÀRREGUES DE ROBA PERA TREUREN TRES VOLUMS DE LES HISTORIES DE GRECIA.

En Johan etc. als amats e feels tots e sengles governadors, veguers, batles, comissaris e altres officials nostres, e encara a tots e sengles guardes, levadors d imposicions, de leudes o de generalitats, o dels dits officials lochtinents e altres qualsevol als quals les presents pervendran, o les coses deius escrites se pertanguen, e a cascun d ells, salut e dileccio. per tenor de les presents notificam a vosaltres que nos en lo present dia, estants en la vila de Figuefes, havem aturades e fet descarregar e destrosar quatre carregues de robes, les quals, segons les letres que ls traginers aportaven, eren e son del abbat de Sent Feliu de Girona, del comenador de Castellot, de Martin Davila e de l archebisbe de Çaragoça, e les quals devien esser liurades en Barchinona a casa den Macia Solzina, mercader de la dita ciutat. e de aquelles bales havem manats traure tres volums de libres grans de les istories de Grecia, ço es, los dos ligats el un en querns, los quals libres nos havem aturats. per que a vosaltres e a cascun de vos dehim e manam que questio o contrast als dits traginers de les coses dessus dites no façats, com sia estat fet de manament nostre, segons que dit es. dada en la vila de Figueres, sots nostre segell secret, a .ii. de maig en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccccxcvi. rex Johannes.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo de Jonquerio.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.967, f. 120 v.

CCCCXXXV

Valencia, 20 maig 1396

El Concell de Valencia ordena pagar el preu del tercer llibre del Cristià de fra Francesch Eximeniç

De nos. pagats an Johan d Albis, venedor de libres, set lliures e tres sols per aquells .xiii. florins d or los quals havem d ell comprat e haut un libre appellat tercer volum del libre del christia, ordenat per l onrat religios maestre Francesch Eximeneç, per ço que l dit tercer volum haguessem axi com havem e tenim encadenat en la post de la cambra de la scrivania de la sala, ensemps ab los dits volums del dit libre qui alli son[1], perque puxen esser lests e studiats per cascuns a doctrina e bona instruccio sua. e cobrats d ell lo present albara per cautela de vostre...

Arx. Municipal Valencia: Claveria comuna, 21, I.

Cf. documents CCLV, CCLXII, CCLXX, CCCXVIII, CCCLIX, CCCCI, CCCCXIV, CCCCXVIII, CCCCXXII y CCCCXXVI.

1) El 5 d'Octubre de 1384 s'havia pagat la copia del primer volum:

De nos etc. metets en compte... vint e una lliures, quinze sols e sis diners, los quals... havets despeses... en fer trelladar en la ciutat de Barchinona, en paper tosca real, e fer portar aci la primera partida de .i. gran libre appellat christia, lo qual en pla romanç es estat ordenat novellament per l onrat religios e honest maestre Francesch Eximeniç, doctor en sacra theologia, com la segona partida del dit libre sia ja en aquesta ciutat, en la qual estant lo dit maestre ha ordenada aquella, lo qual trellat es estat fet e portat aci, per haver complida la obra del dit libre en la sala del consell de la dita ciutat, a instruccio e informacio dels feels christians (Claveria comuna, 14, I).

En la meteixa sala s'hi havia clavat y encadenat el *Regiment de la cosa publica* (Claveria comuna, 13, I). El Concell de Valencia otorgà'l 22 de Desembre de 1384, a fra Francesch Eximeniç, una quantitat en remuneració dels treballs per ell sostinguts *axi en ses preycacions solemnes com en ordenar e fer alcuns libres o obres morals e theologals, a instruccio e informacio de bon crestianisme e de bon regiment, dels quals libres havem e tenim trelladats alcuns en la sala de la ciutat dessus dita* (Claveria comuna, 14, I).

Tots aquests documents de l'Arxiu de Valencia ens han estat generosament comunicats pel Sr. Massó y Torrents.

CCCCXXXVI

Barcelona, 1 agost 1397

El rey Martí recomana al Comte d'Urgell que cuidi la salut de la seva muller, proposantli 'ls exemples d'amor conjugal d'Orfeu y Tiberi Graco

Lo rey.

Molt car cosi: vostra letra havem reebuda, e, aquella entesa, vos responem que us havem per escusat de la vostra venguda a nos, be que ns plaguera que l accident de nostra molt cara cosina la comtessa, vostra muller, no n fos stat causa si a Deu fos stat plasent. pero cosa es natural e no y ha remey sino accorrer ne a Deu e fer hi tot ço que es possible per obviar al accident. e axi creem que u fets e farets vos com hi seriats acostumat, e ho mostren lo tenor de vostra letra demunt dita, com affermets en aquella que alcun no ama mes sa muller que vos d Orfeu ença, qui per cobrar Euridissen, muller sua, devalla en los inferns e meresque per son melodios sonar aquella esser a ell restituida; be que us pregam e consellam que n siats guardia millor que fo lo dit Orfeu, qui apres, oblidat o rebujat lo pacte o condicio sots lo qual li fou restituida, fou digne de perdre aquella. e no solament creem la amets axi com feya lo dit Orfeu, quin devalla, segons dit es, en los inferns, mas encara tant cordialment e streta com feya Tiberi Graco, qui per visceral amor que havia a Cornelia sa muller, elegi murir e restaurar aquella. e lexades totes coses e tornant al sermo primer, vos pregam entenats ab sobirana e curosa diligencia tant com sie possible en restaurar la dita comtessa, e per la venguda a nos no la l vullats lexar, car nos, Deus volent, partirem d aci dins breus dies e irem nos en dret cami en Leyda, e alli o en lo cami porets esser ab nos, qui en vostra vista trobarem plaer gran. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, lo primer dia d agost de l any .mccccxcvii. rex Martinus.

Dirigitur comiti Urgellensi.

Dominus rex mandavit mihi Guillelmo Poncii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.239, f. 56.

CCCCXXXVII

Saragoça, 9 novembre 1397

El rey Martí escriu als prohomens de Valencia, felicitantlos pel seu propòsit d'anar contra'ls moros de Berberia, y els recorda alguns fets de l'historia romana y de la vida de Sant Paulí de Nola.

Lo rey.

Promens: vostra letra havem reebuda...

....

e havem haut e havem sobirana alegria e plaer de la sancta e bona obra que l sobiran Redemptor, del qual tots bens proceexen e ixen, vos a mesa en vostres coratges de armar en la primavera pus prop vinent cert nombre de galees, ab les quals, mijançant e ajudant la divinal potencia, sien fets durs e greus castichs e venjança dels moros infels de Barberia, qui per lur gran atreviment han svahits, entrats e barrejats certs lochs maritims d aqueix regne e hi han fets mals e dans infinits, specificats e contenguts en vostra letra dessus dita.................................
e nostre senyor Deus, per sa inefable bonesa, dara loch que les sacrades eucaristies seran en mans de sos feels, extollents retornades e aqui venerablement honrades, axi com es loablement acostumat. e devem nos, nosaltres e tots nostres sotsmeses, punyir fortment e mordre venjança del divinal interes, lo precios cors del qual irreverencialment per infels es tractat e detengut, segons dit es, lo dampnatge dels que han captivats e tenens tributaris compassio, amor e pietat de la terra, e encara provisio que semblants actes d aqui avant no s seguesquen. e caja e aja loch en vosaltres lo sant dit de sant Pau narrant que la gracia de Deu no s deu reebre en va, pus que donchs es en vostres coratges, isque n lo fruyt que sen spera. e vage us lo cor fer reempço d aquell qui per reembre vosaltres e tota humana natura no dupta, ans per vera amor, ab gran cor e voler, volch venir en lo mon e ab molts scarns e vituperis reebre mort humana, ne metats en oblit lo maravellos e sant fet que volgue fer Paulino, bisbe de la ciutat de Nola, qui request fer almoyna per una pobra vidua en reembre son fill, qui era catiu en Barberia e no li n pogues fer, mes si matex en catiu e n trague lo fill de la dita dona, e stech per cert temps en captivitat, e apres se segui per ell delliurança de tots los catius christians qui de son

bisbat eren en Barberia. e vulats ressembler lo famos poble de Roma, qui per venjança, amor e pietat de la terra en la segona batalla Punica s affratava com tot lo erari de Roma fos buydat de monedes, per conservacio de la cosa publica, venjança dels affricans, amor e pietat de la propria terra, habuntdantment offeri e prestat tot quant havia, james no recobredor res del prestech tro fos vengut a sa intencio dels enamichs e hagues d aquells compliment de venjança, axi com hague de fet, e vosaltres sens tot dubte haurets d aquests qui son succehidors dels Africans damunt dits, com Affrica sia vuy dita Barberia. e hajats en memoria lo maravellos fet que feu en Roma un noble ciuteda appellat Curcius, qui per restauracio de la terra, com se fos fet un gran hiat o obertura dins la ciutat de Roma, interpretant e creent lo dit Curcius que l dit hiat o obertura james no s pogues cloure si alcun de la dita ciutat no saltave dins aquella vestit de ornaments militars, proposant lo ben comu a son propri, salta ab son cavall dins lo dit hiat o obertura, per que la terra se clohi e torna en son acostumat stament, de que s segui gran be a la cosa publica de la dita ciutat, qui en altra manera, per infeccio qui exia del dit hiat, fora destrovida e perduda del tot. ne mereix esser posat en oblit ço que per la prop dita rao fou altre Roma appellat Marchus Atilius, qui com stant pres en Cartage, qui vuy es dit Tuniç, fos trames en la ciutat de Roma per tal que digues als regidors de la dita ciutat que per ell volguessen lexar en scambi gran multitut de gentils e jovens homens que la ciutat de Roma tenia presos de la ciutat de Cartage, e fos interrogat per los regidors de Roma si semblant cambi era faedor, e ell respos dat consell en contrari que per ell sol e vell tan gran multitud de jovent no devia esser dada en scambi, de que s segui que ell per amor e conservacio de la terra mori a cruel mort per mans dels dits Cartagenesos. molts altres grans e propris eximplis qui s son seguits en semblants coses, vos poriem allegar sobre aço, mas lexam los per brevitat...
dada en Saragoça, sots nostre segell secret, a .viiii. de noembre de l any .mcccxcvii. rex Martinus.

Dirigitur juratis et probis hominibus civitatis Valencie.

Dominus rex mandavit mihi Guillelmo Poncii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.239, f. 83 v.

CCCCXXXVIII

Saragoça, 27 novembre 1397

MARTÍ I ESCRIU A FRA NICOLAU SACOSTA Y LI DEMANA ALGUNES FULLES D'UN LLIBRE D'HORES FET PERA LA REINA VIOLANT

Lo rey.

Maestre Nicholau: per tal com volem per exemplar o forma .i. quern o almenys alcunes fulles d aquelles hores que foren fetes per servey de nostra cara sor la reyna dona Iolant, les quals foren per aygua deguastades, vos pregam que les nos trametats e fer nos n ets plaer e servey. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .xxvii. dies de noembre de l any .mccclxxxvii (sic). rex Martinus.

E fets, si fer se pot, que les dites fulles sien d aquelles del compte. dada axi com dessus.

Dirigitur fratri Nicholao ça Costa [1], in sacra pagina professori.

Dominus rex mandavit mihi Guillelmo Poncii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.239, f. 92.
Cf. sobre fra Nicolau Sacosta'ls documents CCCVI y CCCXL.

CCCCXXXIX

Saragoça, 3 janer 1398

EL REY MARTÍ DEMANA'L LLIBRE DE LES PROPOSICIONS FETES PEL REY PERE EN LES CORTS GENERALS

Lo rey.

Manam vos que decontinent nos trametats per persona certa un libre de les proposicions fetes en les corts generals per lo senyor rey en Pere, de bona memoria, pare nostre, lo qual es en l archiu o libreria nostra del palau menor

1) Per aquesta època era confessor de la reina Violant. El 13 de janer de 1394, el rey Joan li havia concedit el benefici y rectoria de l'iglesia de Santa Fè del Call de Mallorca (reg. 1.997, f. 43 v.; vegis també reg. 1.964, f. 76, y 1.995, f. 62 v.).

d aqueixa ciutat, de la qual vos tenits les claus. e aço per res no haia falla. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .iii. dies de janer de l any .mccccxcviii. rex Martinus.

Al feel nostre en Pere Palau, tenent l archiu nostre de Barchinona.

Dominus rex mandavit mihi Guillelmo Poncii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.239, f. 109.
Cf. document CCXXIX.

CCCCXL

Saragoça, 15 janer 1398

EL REY MARTÍ DEMANA'L COMPLEMENT DEL SPECULUM DE VICENS DE BEAUVAIS

Reverende pater et amice carissime: cum opera Vincencii ystorialis, que nobis dedit vestra paternitas, nostris affectibus valde incidant, paternitatem eandem affectuose rogamus quatenus volumina restancia ex dictis operibus, per dilectum et fideles nostros Petrum Pardo et Petrum de Ponte huius latores, nobis placeat destinare. quoniam ex hoc eadem paternitas nobis valde placebit et paternitati eidem perinde nec inmerito astringemur ad merita gratiarum. datum Cesarauguste, sub nostro sigillo secreto, .xv. die januari, anno a nativitate Domini .mcccxcviii. rex Martinus.

Dirigitur reverendo in Christo patri domino Petro, miseracione divina cardinali de Alvernio, amico nostro carissimo.

Dominus rex mandavit mihi Guillelmo Poncii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.289, f. 83.

CCCCXLI

Saragoça, 15 janer 1398

EL REY MARTÍ DEMANA A SANT VICENS FERRER EL LLIBRE ANOMENAT DICCIONARI

Lo rey d Arago.

Maestre Vicent: com nos desijem haver .i. diccionari e en aquestes parts no n puxam trobar, pregam vos que ns en hajats un del sant pare, si sera possible,

servants hi aquelles industrioses e bones maneres que a vos seran ben vistes, e aquell liurets al amat e feels nostres mossen P. Pardo e P. dez Pont, los quals per alcuns nostros afers enviam al dit sant pare. certificants vos que d aço ns farets agradable servey. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .xv. dies de janer de l any .mcccxcviii. rex Martinus.

Al religios e amat nostre frare Vincent Ferrer, maestre en sacra pagina, confessor de nostre senyor lo papa.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.289, f. 84[1].

CCCCXLII

Saragoça, 17 janer 1398

El rey Martí demana una biblia que tenia en penyora

Lo rey.

Batle: mossen Ferran Ximenez[2] vos deu haver dada aqui per nos una biblia que Gonçalvo Dayroça tenia de nos penyora e no sabem si la us ha dada. per ço us manam que, si hauda no la havets, la demanets encontinent al dit mossen Ferran Ximenez, e tantost que la haiats hauda le ns trametets per persona certa e segura. e en aço dats bona diligencia e cura. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .xvii. dies de janer de l any .mcccxcviii. rex Martinus.

Dirigitur baiulo generali regni Valencie.

Dominus rex mandavit mihi Anthonio de Fonte.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.239, f. 113 v.

1) Segueix altra carta sobre'l meteix assumpte.

2) El 17 de març del meteix any donava'l rey 60 florins d'or *dilecto nostro Ferdinando Xemenez, alias Riusech, militi, pro redempcione cuiusdam biblie nostre quam a nobis tenebat pignore obligatam* (reg. 2.240, f. 68 v.).

CCCCXLIII

Saragoça, 23 janer 1398

EL REY MARTÍ COMUNICA ALS CONCELLERS DE BARCELONA QUE HA DEMANAT AL SANT PARE QUE CONCEDEIXI ESTUDI GENERAL AN AQUESTA CIUTAT

Lo rey.

Promens: per singular zell que portam a la honor d aquexa ciutat, volents aquella insiguir de les coses qui illuminen les animes e ennoblexen los cossos e decoren la cosa publica, havem proposat de supplicar al sant pare que, per contemplacio nostra, vulla atorgar privilegi de haver studi general de tota facultat en la ciutat dessus dita. e de fet havem encarregats los amat e feels nostres mossen P. Pardo e P. dez Pont, los quals de present enviam al dit sant pare lo dit privilegi, pensants que aço sera a vosaltres axi com deu esser agradable de haver semblant privilegi, empero nos havem manat als dits missatgers en sapien vostre voler. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .xxiii. dies de janer de l any .mccccxcviii. rex Martinus.

Dirigitur consiliariis civitatis Barchinone.

Dominus rex mandavit mihi Guillermo Poncii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.240, f. 37.

CCCCXLIV

Saragoça, 4 febrer 1398

EL REY MARTÍ MANA QUE LI ENTREGUIN PER MEDI D'EN GUILLEM PUJADA ELS DOS VOLUMS DE LA BIBLIA ESCRITA EN CATALÀ QUE SÓN EN EL SEU ARXIU [1]

Lo rey.

En Pere Palau: per altres letres vos havem scrit que los dos volums de la biblia scrits en cathala que son en lo nostre archiu donasseu de continent an

1) El 22 de janer demanava aquesta Biblia per primera vegada (foli 114 v. del meteix registre).

Guillem Pujada, lo qual aquells nos devie trametre, perque encara vos manam que, si fet no u havets, ho complits per obra. e en aço res no mudets, com nos vullam que axi s faça. car nos per la present, mantinent que aquells haviets liurats al dit en Guillem Pujada, volem que us sien desnotats. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .iv. dies de febrer de l any .mccccxcviii. rex Martinus.

Dirigitur al feel tinent les claus del nostre archiu de Barchinona en Pere Palau.

Dominus rex mandavit michi Johanni de Tudela.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2 239, f. 119.

CCCCXLV

Saragoça, 15 febrer 1398

EL REY MARTÍ ENCARREGA A PERE PARDO QUE DEMANI AL SANT PARE LA CONCESSIÓ D'UN ESTUDI GENERAL DE TEOLOGIA A LA CIUTAT DE LLEYDA, JA QUE NO L'HAN VOLGUT ELS CONCELLERS DE BARCELONA.

Lo rey.

Mossen Pere: pus los consellers e consell de Barchinona no han volgut ne volen en aquella ciutat estudi general de theologia, en que segons nostre juhi no avenen, nos, a supplicacio dels missatgers de la ciutat de Leyda, ara presents en nostra cort, havem atorgat de impetrar e haver per aquella lo general estudi dessus dit, ab lo qual l estudi general qui ja hi es sera complit a totes sciencies. e es opinio de molts, a la qual la nostra se conforme, que tambe per rao del siti de la ciutat, e car ja hi ha gran estudi, com per diverses altres raons que no cal esplicar, lo dit estudi en theologia estara mils en aquella que en altra ciutat o loch de nostre senyoria. perque volem e us manam que de nostra part instets e suppliquets lo papa que li placia atorgar nos, per sa bolla, e dar licencia e poder que n la dita ciutat puscam statuir, posar, ordonar e fer general estudi de theologia, segons que es en la ciutat de Paris e a aquell estudi li placia atorgar e donar tots aquells o semblants privilegis, libertats, inmunitats e perrogatives que ha lo dit estudi de Paris, en special que ls estudiants puixen en absencia reebre e haver los fruyts de lurs benificis, axi com si en aquells fahien residencia personal. e mes vulla donar, atorgar e assignar a l estudi de la dita ciutat de Leyda los fruyts dels benificis

vagants o dels primers vagadors en la provincia de Tarragona, tro en summa de .iiii. millia florins annuals a ops dels salaris dels doctors e maestres qualsevol legents e qui legiran per avant en l estudi dessus dit, e en altre manera per direccio e sustentacio d aquell. e que entretant, tro que ls dits benificis vagaran, dels quals puxe l estudi dessus dit los dits .iiii. millia florins annuals reebre e haver puxe per sustentacio dels carrechs dessus dits en la ciutat e bisbat de Leyda les lexes pies o incertes o a incertes persones relictes. e ultra les dites coses lo supplicats e instats de part nostra que una causa que s mena en cort Romana entre lo capitol e clero de la dita ciutat d una part e la ciutat matexa d altra, sobre l fet del erbatge imposat en aquella, li placia per esquivar e tolre scandol que entre ls clergues e lo poble de la dita ciutat sen poria seguir e en altra manera per gran profit de les parts, cometre ad partes a alguna persona no sospitosa. e en totes aquestes coses vos haiats ab tota diligencia e efficacia de guisa que n haiam prestament bon recapte. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .xv. dies de febrer de l any .mccccxcviii. rex Martinus.

Dirigitur Petro Pardo militi.

Dominus rex mandavit mihi Bartholomeo Sirvent.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.289, f. 92 v[1].

Cf. documents XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXVII, LXX, LXXII, CXXVIII, CLXI, CLXXXIII, CCLXXXVI, CCXC, CCXCVII y CCCXXIV.

CCCCXLVI

Saragoça, 17 febrer 1398

El rey dóna instruccions a l'Abat de Poblet sobre la copia d'un breviari

Lo rey.

Abat: volem e us pregam que lo scriptor que havem trames aqui per scriure lo nostre breviari continuu del dimecres de la cendra fins a pasqua en lo dit breviari .iii. liçons per cascun jorn, les quals sien de les homelies de l evangeli

1) El document següent tracta de lo meteix. Altres documents menys importants sobre l'Estudi de Lleyda se troben en els regs. 1.827, f. 177; 1.838, f. 186 v.; 1.840, f. 5 v.; 1.872, f. 76 v., y 1.887, fs. 57 y 125 v.

de cascun jorn e no del canticum gradum, segons l orde vostre usa en les quatre tempres abans de nadal e en la vigilia de nadal; e fets que les dites liçons sien ben longuents. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .xvii. de febrer de l any .mcccxcviii. rex Martinus.

Dirigitur abbati Populeti.

Dominus rex mandavit Johanni de Tudela.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.239, f. 121 v.

CCCCXLVII

Saragoça, 27 febrer 1398

El rey Martí agraeix a l'Abat de Poblet sa diligencia en ferli copiar el breviari y li encarrega la terminació del llibre De Civitate Dei

Lo rey.

Honrat abbat: vostra letra havem reebuda, per la qual havem entesa e sabuda la bona diligencia que havets hauda en fer scriure lo nostre breviari, de la qual cosa havem haut plaer e us ho grahim, certificants vos que nos, ab letra nostra, havem manat a mossen Ponç Taust que us tramete de Barchinona aquells pergamins los quals vos li faiets a saber que us sien mester. e si no erets molt occupat, fariets nos gran plaer que ns faessets acabar lo libre de civitate Dei, qui es ja començat. per que us pregam que nos en certifiquets, car en lo dit cas nos vos trametriem lo dit libre per acabarlo. dada en Saragoça, sots nostre segell secret, a .xxvii. dies de febrer de l any .mcccxcviii. rex Martinus.

Dirigitur abbati monasterii Populeti.

Dominus rex mandavit mihi Berengario Sarta.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.239, f. 123 [1].

1) Segueix la carta a Mossèn Ponç Taust, capellà del rey, demanant els pergamins.

CCCCXLVIII

Saragoça, 11 abril 1398

EL REY MARTÍ ESCRIU AL SEU FILL, EL REY DE SICILIA, QUE LI FACI RETORNAR ALGUNS ESCLAUS SEUS Y UNA BIBLIA

Lo rey d Arago.

Rey molt car primogenit: sabut havem que vos havets dats o havets permes que sien partits los nostres esclaus que haviem e teniem a la Ziza. com d aquells hage haut e tenga don Jayme de Prades .i. esclau apellat Antoni Pintor, e lo cardenal .ii., ço es, Johan e Margarida, sa muller, e mossen Ramon de Bages altres .ii., ço es, Anthoni Negre e Soffia, sa muller, e mossen Miquel Dambu .i. apellat Simone Picapedrer, e lo secret de Palerm una nostra biblia, de la qual cosa, si axi es, som molt meravellats e no sens gran rao con nos parega desraonable cosa que vos vos façats partidor, distribuidor e donador de nostres bens nos vivents, e estiga assats mal a aquells qui ls vos demanen e ls se fan donar, pus saben que son nostres. e com nos vullam cobrar e haver tots los esclaus demunt dits, pregam vos molt, car fill, e volem que encontinent cobrets e haiats dels demunt dits los dits sclaus e biblia, e aquells, ab altres mes sclaus, si haver ne porets, nos trametats per lo primer navili qui d aça vinga, car havem equeixs esclaus e molt mes mester per la gran e solemna obra que havem començada e continuam en un notable palau que fem en la ciutat de Barchinona. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .xi. dies d abril de l any .mcccxcviii. rex Martinus.

Dominus rex mandavit mihi Guillelmo Poncii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.298, f. 61 v.

CCCCXLIX

Saragoça, 29 juny 1398

EL REY MARTÍ DEMANA AL CARDENAL DE CATANIA NOTICIES DELS FETS DE SICILIA, PERA CONTINUAR LES SEVES CRÒNIQUES

Reverent pare en Christ e car amich: segons letres que havem haudes del sant pare, vos no li havets scrit ne fetes gracies de la dignitat de cardenal a que us ha

promogut, de la qual cosa, segons diu, sta fort meravellat. e per aquesta rao ha stat e sta de no trametre ns lo capell, per que ns parria li deguessets scriure e fer li aquelles gracies que s pertany e devets. e pregam vos que ns trametats tot quant vos tenets e haiats fet e encare us recort dels fets que nos havem fets en Sicilia, com pus estesament porets, per manera que pugam continuar nostres croniques. hoc encara volem e us pregam que ns trametats tot ço qui si es seguit despuys que nos ne partim, digne d escriure, e d aqui avant se seguira, per continuar ho axi mateix en les croniques demunt dites. e d aço ns farets (sic) e servey gran. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .xxix. dies de juny de l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccccxcviii. rex Martinus.

Al reverent pare en Christ lo senyor en Pere [1], per la divinal providencia, de la santa Esgleya de Roma cardenal, special amich nostre.

Dominus rex mandavit mihi Guillelmo Poncii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.298, f. 71 v.

CCCCL

Saragoça, 29 juny 1398

EL REY MARTÍ DEMANA AL SEU ESCRIVÀ DE RACIÓ TOTES QUANTES LLETRES O ESCRIPTURES TINGUI SOBRE'LS FETS DE SICILIA, PERA CONTINUAR LES SEVES CRÒNIQUES

Lo rey d Arago.

Scriva de racio: manam vos que totes e qualsevol letres e altres scriptures que vos haiats e tingats dels fets que nos havem stants en Sicilia, nos trametats per tal que aquelles pugam continuar en les nostres croniques, e no res menys de tot ço qui si es seguit despuys que nos ne partim, e se seguira d aqui avant fets com pus larchs e esteses memorials porets, e aquells nos trametats, axi com los haurets fet, per manera que ls pugam en les dites croniques continuar. e d aço de que us dam carrech special nos farets assenyalat plaer e servey. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .xxix. dies de juny de l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccccxcviii. rex Martinus.

Dirigitur Johanni Aulesia scriptori porcionis regis Sicilie.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.298, f. 72.

1) Pere Serra, Cardenal de Catania.

CCCCLI

Saragoça, 1 juliol 1398

EL REY MARTÍ NOMENA A FRA PERE CANALS[1] MESTRE DE TEOLOGIA EN LA SÈU DE VALENCIA, EN SUBSTITUCIÓ DEL SEU GERMÀ FRA ANTONI CANALS, QUE L'HA D'ENSENYAR EN LA CORT REYAL.

Rex.

Glorie supernorum plena noticia per scienciarum scienciam, id est per salvificam theologicam facultatem super omnem salutis dulcedinem, super omnimodum decoris candorem, super quodcumque desiderabile mundiale, fervidis animis diligendam, que divinis obsequiis merito deputata, fallaci humana prudencia in futurum omnino destructa fulgens perpetuo remanebit habetur feliciter. hec siquidem perhibetur veraciter illa pergrandis sciencia, per quam splendor solaris in mentes humanas refulget mirifice, et animi hominum nube peccaminum fugata totaliter resplendent perfecte, hunc quippe splendorem esse fatemur dominum Jhesum Christum qui justicie atque vite perennis est sol perlucidus. quia idcirco nostrorum curialium plurimi circa preambulam salutarem scienciam dicto respectu ferventer insudant, et gentis quamplurime ipsi sciencie summe affecte frequencia ad curiam nostram regalem sepissime confluit, proposuimus nuperius in earum compendium ut nostri in curia supra dicta theologie sciencia sepedicta per aliquem ipsius professorem eximium legeretur continue, et quod de ordine Predicatorum presacro ut prefulgido sidere mirabilium operum candore permagno, in terris micanti viros vita laudabili relucentes, viros profunde sciencie, viros alti consilii, cum laudis preconio edere inolente tunc aliquis dono jamdicte sciencie............ ad legendum eandem in curia previa deputaretur a nobis. cum ergo mens nostra regalis tunc undique girum fecisset quem predicto ex ordine assumere comode ad id posset in religioso atque dilecto nostro fratre Anthonio de Canalibus de ordine supradicto, theologice facultatis eximio professore atque magistro, in vestri ecclesia Valentina lectore, proficuo modo subsedit placibili, et nos eundem ut virum alte

1) Vegis lo que diu d'aquest teòlech en Vicente Ximeno, *Escritores del reyno de Valencia* (Valencia, 1747), I, 15.

sciencie atque prudentie et in consiliis providum, lilio honestatis decorum vite laudande, nardo fragantem, mira loquela pergravem, modestum quamplurimum in agendis, nostreque rei publice fructuosum ac ceteris morum virtutibus divino ex munere circumfultum, ad legendum dictam theologie scienciam nostri in curia supradicta, licet ipse magister Anthonius, supplicationibus iteratis et usque ad indignationis ofensam se ipsum de isto excusaverit penitus, hocque suscipere fuerit quamplurimum reluctatus, ut ipse in vestri utilitatis favorem a predicta lectura dicte ecclesie Valentine per ipsum incepta sequestraretur nullatenus, deputandum nos duximus et etiam eligendum. sane cum habeat sermo vulgaris quod unius are spoliacio, non parum exosa, non debet existere alterius ornamentum, nostram pergraviter tetigit mentem sinderesis, ut ex predicti lectoris evocacione nostri ad curiam, .vestra cathedra honoranda ingemisceret vacua, comperto et ideo quod vestre cathedre previe atque vobis de lectore idoneo dicte sciencie ex ordine antedicto sumendo, debet et habet proculdubio provideri de illo videlicet quem vos duxeritis acceptandum, et nobis nunc constito ex testimonio fidedigno quod frater Petrus de Canalibus de ordine antedicto, uterinus germanus dicti magistri Anthonii, in theologie scienciam ad omnes jam gradus citra magisterii sacrum ascensum promotus, in vestri presencia de eadem sciencia legit utiliter, eiusque lectura vobis pergrata pariter et accepta tunc fuit, et desiderato non modicum ut non solum carnalis perdulcis fraternitas et specialis germanitas fidei eis succedant mutuo in doctrina, et vestre laudande scole favore frater fraternam non tamen possideat cathedram sed etiam solii magistralis adepiscatur honorem, vos affectuose rogamus quatenus nostri honoris intuitu, qui dicto fratri Petro de Canalibus, ut viro non modicum circunspecto et provido, et in dicta sciencia admodum aprobato, et ob servicium placidum quod eius germanus predictus non solum in legendo nostri in curia dictam scienciam sed alias diversimode nobis impendit continue, non parum afficimur eundem fratrem Petrum de Canalibus et neminem alium quempiam cum e certo sciamus, quod in conventu ordinis antedicti civitatis Valencie non sit magis idoneus eodem fratre Petro ceteris paribus in lectorem continuum dicte sacre sciencie in ecclesiam Valentinam seu vestram scolam prefatam effectualiter acceptetis et habeatis omnino, quia nobis ex isto complacebitis opido, quod ad prosequendum vos omnes et singulos specialibus gratia et favore, suo casu et loco plenarie nos inducet. datum Cesarauguste, sub nostro sigillo minori, prima die julii a nativitate Domini millessimo .ccc. nonagesimo octavo. rex Martinus.

Dilectis nostris capitulo sedis Valencie.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.115, f. 117.
Cf. document CCCCXVII.

CCCCLII

Saragoça, 23 agost 1398

EL REY MARTÍ DEMANA A PERE DE PONT ELS QUADERNS DEL LLIBRE DE VICENS DE BEAUVAIS

Lo rey.

Maravellats som, no sens rao, car no ns havets trameses los querns del Vicent istorial portat d Avinyo, per que, reprenents vos en, vos manam que aquells nos trametats encontinent per persona certa e segura, be enbolcats e ligats per manera que no s puxen banyar ni mal pendre. e guardats vos que no u mudets o laquiets com nos vullam los dits querns de tot en tot haver. dada en Saragoça, sots nostre segell secret, a .xxiii. dies d agost de l any .mccccxcviii. rex Martinus.

Dirigitur Petro de Ponte.

Dominus rex mandavit mihi Guillelmo Poncii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.240, f. 129 v.
Cf. document CCCCXL.

CCCCLIII

Saragoça, 3 octubre 1398

EL REY MARTÍ ENCARREGA A PERE SACALM QUE LI PORTI UNES RELIQUIES
Y UN DICCIONARI COMPLET EN TRES VOLUMS

Lo rey d Arago.

Monsenyer de Gaucourt: lo feel conseller nostre micer Pere ça Calm, doctor en leys, portador de la present, vos dira alcunes coses de nostra part........ dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .iii. dies d octubre de l any .mccccxcviii. rex Martinus.

Al noble amat e devot conseller e camerlench nostre mossenyer de Gaucourt.

Memoria feta a micer Pere ça Calm: que diga a mossenyer de Gaucourt que

ell sab be que com parti de Cathania lo senyor rey li feu gracia de .d. florins de Florença, e per ço com no ls havia a ma, mete li n en penyora .xii. merlets de corona, en los quals ha .xlv. maragdes e .xxx. balayxs e .vi. diamants e .lx. perles grosses, pero dels dits murons fallen .iii. pedres, e .vi. diamants dels murons grans.

Item tinga a prop lo duc de Burgunya de les reliquies qui s seguexen:

Primerament que haja una anella d aquella cadena que Jhesu Christ tinge la nit que fou pres.

Item de arundine, de lancea, de espongia, de sudario, de sceptro, de clavo.

Item que haja de tot en tot .i. diccionari que sia d aquells complits qui son en .iii. volums. rex Martinus.

Dominus rex missit signatam.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.290, f. 7.

CCCCLIV

Saragoça, 12 desembre 1398

El rey Martí escriu al Procurador general de Tarragona pera que no inquieti a fra Gabriel Rossell, que li ha donat el llibre del Rabí Moysès d'Egipte

Lo rey.

Com nos haiam reebut de frare Gabriel Rossel, guardia dels frares Menors de Leyda, hun libre en ebraich appellat Rabi Moyses de Egipte, lo qual la reyna nostra molt cara muller havia comanat a maestre Berenguer dez Guanechs del damunt dit orde, e haiam entes que vos fets questio al dit frare Gabriel, manam vos que no inquietets lo dit frare en res, per la dita rao. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .xii. dies de deembre de l any .mccccxcviii. rex Martinus.

Dirigitur Guillelmo de Ferreres, procuratori generali Tarracone et Campi.

Fuit facta similis fratri Luppo locumtenenti inquisitoris Tarracone.

Dominus rex mandavit mihi Guillelmo Poncii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.242, f. 55.
Cf. document CCCXXXVIII.

letra, por aquesto rogamos vos affectuosament que de continent, vistas las presientes, nos enviedes el dito prior de Salvatierra[1] ensemble con el dito libro de institucione monacorum. e sera cosa de la qual muyto nos servíredes. dada en Çaragoça, dius nostro siello secreto, a .v. dias de janero del anyo .mcccxcix. rex Martinus.

Al religioso e amado nuestro fray Jurdan de Noguera, clavero mayor del monasterio de Sent Johan de la Penya.

Dominus rex mandavit mihi Guillelmo Poncii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.242, f. 62 v.[2]

CCCCLVII

Saragoça, 10 janer 1399

EL REY MARTÍ ORDENA PAGAR LA GLOSA SOBRE LA BIBLIA DE FRA NICOLAU DE LIRA[3] QUE'L BISBE DE BARCELONA LI VA COMPRAR A PARÍS

Nos Martinus etc. tenore presentis fatemur debere vobis Benevist de la Cavalleria judeo Cesarauguste quantitates peccunie infrascriptas, partem quarum nobis mutuo tradidistis et partem pro nobis et negociis curie nostre bistraxistis et realiter exolvistis, videlicet:.............. item sexaginta sex florenos et sex solidos Barchinone quos, nostri ordinacione ac jussu, tradidistis Tibaudo et Jacomi ministreris nostris............... item quindecim florenos quos, nostri ordinacione, tradi-

1) El 30 de juny del meteix any escrivia lo següent an aquest prior, Pere de Ruesca:

Prior: nos havemos fallados los quadernos que haviamos perdido, por que vos rogamos affectuosament que continuedes el libro que havedes empeçado, e faser nos n edes plaser muyt grant el qual muyto vos agradesceremos... (reg. 2.242, f. 147 v.).

Aquest llibre no devia ser el de Cassià, perquè'l 16 de janer de 1400 el demanava ab molta insistencia à l'Abat de Sant Victorià, dientli que, per molt que l'havia cercat, encara no l'havia trobat (reg. 2.243, f. 58). El copià en Jaume Seguí, de la Capella reyal (vegis la carta de 4 de març de 1400, dirigida a Mateu de Loscos; reg. 2.243, f. 71 v.).

2) Vegis també'l foli 82.

El rey Martí posseí una versió catalana d'aquest llibre *(Inventari... Rev. Hisp.*, XII, 499):

Item un libre de paper apellat institutа monacorum, en vulgar, ab les cubertes de paper cubert de cuyr vermey palos ab tiretes e cubertes, lo qual comence: «en nom del senyor Jhesu-Christ etc.» e feneix: «si donchs no obeix a les mies paraules», en letres negres.

3) Escriptor franciscà (1270-1340).

distis fideli camerario nostro Pardo de la Casta merino Cesarauguste, de quibus fecimus emi ligna ad opus studii nostri parvi Aljafarie civitatis Cesarauguste........ item trecentos quinque florenos auri, quinque solidos et decem denarios Barchinone quos, ordinacione nostri, tradidistis venerabili patri in Christo fratri Johanni, Barchinone episcopo, pro quadam glosa facta per magistrum Nicholaum de Lira super biblia, quam emit pro nobis Parisius, precio supradicto. mandantes per hanc eandem fideli consiliario et thesaurario nostro Johanni de Plano legum doctori, quatenus de peccunia curie nostre que penes ipsum est vel erit, solvat vobis vel cui volueritis loco vestri quantitates peccunie prelibatas........ datum Cesarauguste, .x. die januarii anno a nativitate Domini .mccc. nonagesimo nono. rex Martinus.

Dominus rex mandavit mihi Guillelmo Poncii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.242, f. 69 v.

CCCCLVIII

Saragoça, 16 març 1399

EL REY MARTÍ ENCARREGA LA COMPRA D'UN CATHOLICON QUE HAVIA SIGUT DEL BISBE DE BARCELONA

Lo rey.

Com nos vullam haver per via de compra un catholicon, lo qual lo bisbe de Barchinona d[err]erament passa[t] d esta vida havia, e lo qual esta en venda, manam vos que curosament enten[e]ts e façats que comprets e haiats aquell per lo millor mercat que puxats. e rescrivits nos en de c[on]tinent, per tal que us puxam fer aqui lo preu de aquell donar, nombrant segons havem a cor. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .xvi. dies de març de l any .mccccxcix. rex Martinus.

Dirigitur Philippo de Ferraria.

Dominus rex mandavit mihi Guillelmo Poncii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.240, f. 191.

CCCCLIX

Saragoça, 17 març 1399

EL REY MARTÍ SE FA COPIAR UN LLIBRE, COMPILAT PEL REY PERE, DE TOTS ELS DRETS Y REGALIES DELS REYS D'ARAGÓ

Lo rey.

Veguer: com nos haiam entes que aqui en vostra cort ha un gran libre autentich, per lo qual apparen manifestament totes nostres regalies e drets dels quals han acostumat d usar nostres predecessors de alta recordacio, axi en aquexa vegueria com encara per tot lo principat de Cathalunya, lo qual libre feu compilar lo senyor rey en Pere, de loable memoria, pare nostre; e com nos hajam gran desig de haver lo dit libre o translat d aquell, per ço us dehim e manam que, vista la present, nos façats transladar lo dit libre, certificants vos que nos farem satiffer aquell escriva qui lo dit translat fara be e complidament. e guardats vos que en aço no haja falla per res, com si u havia (sic) coptaries (sic) vos e vostres bens. dada en Çaragoça, a .xvii. dies de març de l any .mcccxc. nou.

Dirigitur vicario Cervarie.

Arnaldus Manyosa mandato domini regis facto per Nicholaum Moratoni consiliarium et negociorum curie promotorem.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.229, f. 159 v.

CCCCLX

Saragoça, 28 abril 1399

EL REY MARTÍ DEMANA A BERNAT METGE COPIA DEL SEU SOMNI [1]

Lo rey.

Sapiats que l feel nostre en Ramon Çavall nos ha recitada la obra que vos havets feta d un sompni e de algunes altres coses, e hauriem pler que la vahessem,

1) Aquest document ajuda a establir la data de la composició del *Somni*, que s'ha de colocar entre l'any 1396, data probable de l'empresonament del seu autor, y l'any 1399. Pel següent document

per que us manam e us pregam que, el pus prest que porets, nos en trametats translat, e farets nos en servey. dada en Çaragoça, sots nostre segell menor, a .xxviii. d abril de l any de Nostre Senyor .mcccxc. nou. rex Martinus.

Dirigitur Bernardo Medici.

Dominus rex mandavit mihi Berengario Sarta.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.130, f. 177.

CCCCLXI

Saragoça, 16 maig 1399

EL REY MARTÍ ENVIA UNA BIBLIA AL MONESTIR DE LA VALL DE JESUCRIST

Lo rey.

Prior: no us maravellets comt ant havem retengut aci fra Bernat, car per affers necessaris del monestir lo havem haut mester, e ara trametem lo ab recapte de diners per continuar la obra, e ab vestiments e altres ornaments a obs de la sgleya e ab una biblia gran que us trametem. pregants vos affectuosament que ab lo vostre devot convent façats continua e devota oracio per lo bon stament e salut nostra e de la reyna nostra cara muller e del rey e de la reyna de Sicilia e de nostre molt car net. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .xvi. dies de maig de l any de Nostre Senyor .mccccxcviiii. rex Martinus.

Dirigit al prior del monestir de la Vall de Jesu-Christ.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.242, f. 125 v.

de 19 de setembre de 1397 (reg. 1.110, f. 17 v.), se veu que'l procés contra Bernat Metge y altres curials comença en dit any 1397:

Martinus, Dei gratia, rex Aragonum etc..... cum fideles nostri Sperans Indeo Cardona, jurisperitus, Bernardus Calopa, tenens locum magistri rationalis curie nostre et Bernardus Medici, civis civitatis predicte (Barcelona), delati seu perventi fuerint coram nobis de criminibus aliquibus, cuius quidem rei pretextu, per vos et aliquos officiales nostros diligenter inquiri fecerimus contra eos et ob nostrum novum recessum a civitate Barchinone, urgentibus aliis nostris negociis, eosdem in sui justiciam nequiverimus expedire, volentes prout nostri regii culminis officio convenit de criminibus irretitos pene velati subducere, vel eos si mereant absolvendo a vexacionibus liberare, tenore presentis... mandamus vobis... quatenus, resumptis processibus contra delatos predictos factis quos per quoscumque eorum detentores vobis tradi jubemus, si completi non sint perficiatis eosdem et aliter ipsos cum exacta diligencia colligatis in eisque procedatis... usque ad diffinitivam sententiam exclusive... et cum predicti processus in puncto dicte diffinitive sententie fuerint, vestram intencionem seu votum literatorie nostro culmini transmittatis, ut eis intentione et voto recognitis, proinde valeamus quid fuerit agendum...

CCCCLXII

Saragoça, 23 maig 1399

El rey Martí demana un llibre d'Homilies a l'iglesia d'Uncastillo

El rey.

Entendido havemos nuevament que asi, en la esglesia de Sant Martin de aquexa villa d Uncastello, ha .i. libro de omelias. e como nos deseemos muyto haver aquell por a nuestro servicio, rogamos vos, assin affectuosament como podemos, que decontinent, vistas las presentes, nos querades dar e enviar el dito libro de omelias. certificando vos que nos en faredes servicio, el qual hauremos muyto por agradable, por el qual nos obligaredes a fazer a vosotros e ad aquexa esglesia, en su tiempo e lugar, gracia e merce. dada en Çaragoça, dius nuestro siello secreto, a .xxiii. dias de mayo del anyo .mccccxcviiii. rex Martinus.

A los amados e fieles nuestros el oficial, capitol e clericos de la esglesia de Sent Martin de la villa d Uncastello.

Dominus rex mandavit mihi Johanni de Tudela.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.242, f. 128 v.

CCCCLXIII

Saragoça, 11 juny 1399

El rey Martí demana un Mapa Mundi

Lo rey.

Entes havem que vos havets una carta de pregami, en la qual es pintat lo mon, apellada mapa mundi. e per tal, car nos havem aquella de gran necessitat, vos pregam affectuosament que la dita carta nos trametats encontinent, e farets nos en plaer molt gran, lo qual en son cas e loch nos recordara be. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .xi. dies de juny de l any. .mccccxcix. rex Martinus.

Dirigitur Guillelmo Ros civi Valencie.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.242, f. 136.

CCCCLXIV

Saragoça, 5 juliol 1399

EL REY MARTÍ DEMANA AN EN PERE PALAU L'INVENTARI DE TOTS ELS LLIBRES QUE SÓN EN L'ARXIU DE BARCELONA

Lo rey.

Volem e us manam que decontinent, per persona certa, nos trametats translat del inventari de tots los libres que son en lo nostre archiu d aqui de Barchinona, que vos tenits en comanda. e aço per res no mudets ne allonguets. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .v. dies de juliol de l any .mcccxcviiii. rex Martinus.

Dirigitur Petro Palacii.

Dominus rex mandavit mihi Johanni de Tudela.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.242, f. 148 v.[1]

CCCCLXV

Saragoça, 15 juliol 1399

EL REY MARTÍ ENCARREGA LA COPIA DE LA GLOSA DE NICOLAU DE LIRA SOBRE'L SALTIRI

Lo rey.

Batle general: mossen Pere d Arters nos ha promes que ns prestara per exemplar maestre Nicholau de Lira sobre l psaltiri, e d aço ell scriu aqui que sia liurat a vos. perque us pregam e manam que en bons pergamins e ab bona e grossa letra e per scriva entes, lo façats transladar per manera que quan siam aqui, hon entenem esser, Deus volent, dins breu temps, lo trobem acabat. car d aço ns farets plaer e servey gran. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .xv. dies de juliol de l any .mcccxcviiii. rex Martinus.

Dirigitur baiulo generali regni Valencie[2].

1) Sobre lo mateix, la carta precedent, dirigida a Antoni Font

2) El 29 de novembre de 1403 el rey manava pagarli la quantitat de mil cent quaranta dos sous y dos diners de Barcelona per aquesta *Glosa*, que li havia fet escriure y copiar sobre pergamins (reg. 2.247, f. 26).

Dominus rex mandavit mihi Guillelmo Poncii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.242, f. 155 v.
Cf. document CCCCLVII.

CCCCLXVI

Saragoça, 29 agost 1399

El rey Martí demana al Prior de Nabal el llibre que li està escrivint

El rey.

Prior: como nos hayamos de grant necessidat el libro que vos scrivides pora nos, mandamos vos que aquello que n hauredes scripto de feyto nos lo enviedes o lo trayet vos mismo. e esto por res non mudedes. dada en Çaragoça, dius nuestro siello secreto, a .xxix. dias d agosto del anyo .mcccxcviiii. rex Martinus.

Dirigitur priori de Nabal.

Dominus rex mandavit mihi Berengario Sarta.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.242, f. 171.

CCCCLXVII

Saragoça, 10 octubre 1399

El rey Martí demana al Cardenal d'Auvernia'l llibre De vitis patrum

Reverende pater et amice carissime: quia delectamur non modicum in lectura libri intitulati vitis patrum quem vos scimus habere et quem plurimum pregescimus, paternitatem vestram attencius deprecamus quatenus librum ipsum nobis concedere placeat et velitis ipsumque tradere ambassiatoribus nostris in curia Romana presentibus, qui librum eundem nobis curabunt transmittere sine mora, id etenim quod fiducialiter prestolamur de eo non habituri repulsam, paternitati vestre regraciabimur in inmensum, oferentes nos ad omnia grata vobis. datum Cesarauguste, sub nostro sigillo secreto, .x. die octobris anno a nativitate Domini .mcccxcviiii. rex Martinus.

Dirigitur cardinali de Alvernia.
Dominus rex misit signatam.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.290, f. 95 [1].

CCCCLXVIII

Saragoça, 16 octubre 1399

EL REY MARTÍ DEMANA'L LLIBRE DE VALERI MAXIM PERA ENVIARLO AL SEU FILL, EL REY DE SICILIA

Lo rey.

Com nos hajam donat al illustre e magnifich princep en Martí, rey de Sicilia, nostre molt car primogenit, lo libre Valeri Maximo scrit en pergami, lo qual es aqui en nostre archiu de que vos havets les claus, e vullam que aquell li port lo feel de offici de scriva de racio de casa sua en Ramon ces Planes, lo qual de present per altres fets tramete mal dit rey, vos dehim e manam que, vista la present, tota excepcio remoguda, lo dit libre al dit Ramon de fet liurets, cobrant d ell carta ab la qual confes que aquell ha reebut de vos en virtut de la present. dada en Çaragoça, a .xvi. dies de octubre de l any .mccccxcviiii. rex Martinus.

Al feel tinent les claus del archiu de nostres armes de la ciutat de Barchinona en Pere Palau.

Arx. Cor. Aragó, reg. 1.140, f. 145.

CCCCLXIX

Saragoça, 15 novembre 1399

EL REY MARTÍ COMUNICA A FRA ANTONI CANALS QUE HA REBUT LA SEVA CARTA AB ELS QUADERNS QUE LI HA ENVIAT

Lo rey.

Maestre Anthoni: vostra letra havem reebuda e los querns que ns havets

1) El 12 de maig de 1400 el rey escrivia desde la Garriga a Pere Dezpont pera que demanés aquest llibre al meteix Cardenal (reg. 2.291, f. 9).

trameses, de la qual cosa nos havets fet plaer. pregants vos que axi com porets continuets los altres, e, continuats, los nos trametets. certifficats nos les collacions dels sants pares si son aqui. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .xv. dies de noembre de l any .mccccxcviiii. rex Martinus.

Dirigitur magistro Anthonio Canals[1].

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.242, f. 184 v.
Sobre en Canals cf. documents CCCCXVII y CCCCLI.

CCCCLXX

Saragoça, 2 desembre 1399

El rey Martí escriu al General dels frares Menors regraciantli l'envio de l'Ofici de les santes reliquies[2]

Rex Aragonum.

Venerabilis minister: una cum vestra littera nobis missa, libellum graciosum officii reliquiarum sacrarum recepimus leta fronte de quibus quanto magis nobis placibilia advenerunt tanto plus graciarum vestre liberalitati, obsequioso animo, referimus uberes acciones. offerentes nostre liberalitatis vicissitudinem vestris affectibus in omnibus juvativam porro quia per vestri parte fuerunt alique recomendaticie littere a nostra excellencia postulate eas ob vestri meritorium amorem graciose fieri et ilico jussimus expediri. datum Cesarauguste, sub nostro sigillo secreto, secunda die decembris anno a nativitate Domini .mccccxcviiii. rex Martinus.

Venerabili, religioso, dilecto et devoto nostro magistro Johanni de Chiviniacho, ministro generali ordinis fratrum Minorum.

Dominus rex missit signatam.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.243, f. 34 v.

1) En 8 de setembre de 1402 el rey demana al mestre general dels Predicadors que faci inquisidor general de Valencia a fra Antoni Canals (reg. 2.211, f. 182).

2) El 3 de novembre de 1404 el rey donava orde de que fos entregat a Mossèn Gabriel de Gombau aquest llibre, que's trobava en el vuitè cofre de l'Arxiu (reg. 2.248, f. 73).

CCCCLXXI

Saragoça, 16 febrer 1400

EL REY MARTÍ DEMANA UN CATHOLICON

Lo rey.

Mossen Ferran Eximenez: entes havem que n Marti de Torres, vostre sogre, quondam, havia .i. bell libre apellat catholicon, lo qual ara es en poder vostre. on, com nos hajam fort necessari lo dit libre, pregam vos que l nos trametats, e nos dar vos n em tot ço que sia rahonable. e si cas es que sia venut, pregam vos que façats tot vostre poder de cobrar lo per manera que nos lo puxam haver, car d aço ns farets servir, lo qual vos grahirem molt. e si vos no l nos podrets trametre, liurats lo al batlle general, qui de continent lo ns trametra. dada en Çaragoça, sots nostre segell menor, a .xvi. dies de febrer de l any .mcccc. rex Martinus.

Dirigitur Ferdinandi Eximini de Rivosico.

Dominus rex mandavit mihi Bartholomeo Gras.

Arx. Cor. Aragó. reg. 2.231, f. 73 v.[1]

CCCCLXXII

Saragoça, 17 març 1400

EL REY MARTÍ DEMANA AL BISBE DE PERPINYÀ ELS LLIBRES
DE INSTITUTIS MONACHORUM Y DE COLLATIONIBUS PATRUM

Lo rey.

Honrat pare en Christ: com nos haiam entes que en lo covent dels frares Carmelitans de Perpenya sia un libre appellat Cassianus, de institutis monachorum et collacionibus patruum, lo qual desijam molt haver, pregam vos affectuosament que, per reverencia nostra, vullats tenir maneres que nos haiam lo dit libre, car nos son prest de ferne aquella satisfaccio que vos conexerets als frares del dit convent. e sobre aço nos tremetem una letra al prior e convent del dit

1) Segueix altra lletra dirigida al citat batlle general de Valencia sobre'l meteix llibre.

monestir, en la qual comanam creença a vos sobre l dit fet. perque us pregam la ls expliquets de part nostra, segons vos sera ben vist faedor. dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a .xvii. dies de març de l any .mcccc. rex Martinus.

Dirigitur Episcopo Elnensi[1].

Dominus rex misit signatam.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.243, f. 74 v.
Cf. documents CCCCLVII y CCCCLXIX.

CCCCLXXIII

Saragoça, 1 abril 1400

El rey Martí envia al Prior de la Vall de Jesucrist un Calendari ab els obits dels reis d'Aragó, pera que faci celebrar els aniversaris de llur mort

Lo rey.

Prior: com nos, mijançant la gracia de Deu, haiam fundat lo monastir de Vall de Jhesu Christ, per ço que l nom de Jhesu Christ e de la Verge Maria gloriosa mare sua hi sien tots temps loats e benehits, e que per les oracions devotes e sacrificis que aqui seran feyts les animes nostra e dels nostres predecessors reys d Arago, dels quals nos havem haut començament, aconseguesquen la gloria celestial, e per ço que dels dits predecessors nostres sie hauda continua memoria en lo dit nostre monastir, haiam fet açi ordonar a frare Bernat un kalendari, en lo qual havem fets scriure los obits dels dits reys d Arago, precessors nostres, pregam vos affectuosament que en los dies del dit kalendari vullats fer aniversari cascun any per les animes de aquells, car d aço ns farets gran plaer, lo qual vos grahirem molt. e donats fe e creença al dit frare Bernat de tot ço que de nostra part vos dira, axi com si nos personalment vos ho dehiem. dada en Çaragoça, lo primer dia d abril de l any .mcccc. rex Martinus.

Al religios e amat nostre lo prior del monestir de la Vall de Jhesu Christ.

Dominus rex missit signatam.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.243, f. 87.

1) En el reg. 2.241, f. 66 v., s'hi troba una altra carta dirigida an ell, ab data del 10 de maig del meteix any, y demanantli també'l llibre *De collationibus patruum*. En aquesta última data feya'l meteix encàrrech a Pere de Berga (reg. 2.241, f. 66).

CCCCLXXIV

Mequinenza, 11 abril 1400

MARTÍ I PREGA A L'ABAT DE SANTES CREUS QUE ENVII A TARRAGONA L'ESCRIVENT AB EL MARTIROLOGI QUE ESCRIU

Lo rey.

Honrat abbat: pregam vos que trametats encontinent a Tarragona, on nos, Deus volent, tindrem festes de paschua, l escrivent ab lo martirologi que scriu, e açço no haya falla per res. dada en loch de Miquinença, sots nostre segell secret, a .xi. de abril de l any .mcccc. rex Martinus.

Dirigitur Abbati Sanctarum Crucium.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.241, f. 51 v.

CCCCLXXV

Barcelona, 15 abril 1401

MARTÍ I OTORGA HAVER REBUT DEN MATHEU DE LOSCOS, PROCURADOR REYAL DE MALLORCA, ENTRE ALTRES OBJECTES, ALGUNS QUADERNS D'UN LLIBRE APELLAT DIALOGUS, QUE HA FET ESCRIURE DE MANAMENT SEU [1].

Nos en Marti etc. per tenor de la present atorgam haver reebudes dins nostra cambra, de vos, feel nostre, en Matheu de Loscos, procurador reyal de Mallorques, per mans de maestre Johan Eximeno, confessor de nostra molt cara muller la reyna, dins una caxa de fust senyada de nostres reyals, ligada ab cordes de canem, dues vanoves primes, les cubertes de les quals son de marta de Tuniç, obrades de roses e ab .v. leones pardes de la nostra divisa en cascuna, les quals de nostre manament nos havets fets fer e obrar aqui en Mallorques. mes avant havem reebuts los quaerns de pergami que havets fets scriure e transladar aqui en Mallorques de un libre appellat dialogus, de nostre manament axi mateix, en los

1) Encarregava'l rey aquesta copia'l 4 de desembre de 1400 (reg. 2.243, f. 169).

quals quaerns son transladades .xxx. fulles de l original del dit libre, e los pergamins que no son scrits, los quals haviets comprats per continuar lo dit libre. per que manam ab aquesta matexa al maestre racional de la nostra cort o a son lochtinent o altre qualsevol de vos compte oydor, que tot ço que haurets despes en fer e obrar les dites vanoves e en compra dels pergamins e fer scriure los quaerns del dit libre, en vostre compte admeta, vos restituint la present ab les apoques de ço que haurets despes per les dites rahons. en testimoni de la qual cosa manam la present esser feta e ab nostre segell secret segellada. dada en Barchinona, a .xv. dies d abril en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mcccci. rex Martinus.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.244, f. 34.

CCCCLXXVI

Burjassot, 27 juny 1401

EL REY MARTÍ DEMANA A L'ABAT DE LA REYAL QUE DONGUI A JAUME SEGUÍ UN MISSAL QUE LI SERVEIXI D'ORIGINAL PERA COPIARNE UN ALTRE

Lo rey.

Honrat abbat: com l amat capella de la nostra capella en Jacme Segui, portador de la present, de manament nostre, vage aqui per scriure ns un missal, e no hage original de que puxa traure lo dit missal, lo qual volem sie segons vostre orde, pregam vos affectuosament que, per servey e complacencia nostra, li vullats prestar lo dit original, car plaer nos en farets molt agredable. dada en Burgeçot, sots nostre segell secret, a .xxvii. dies de juny de l any .mcccci.

Dirigitur abbati de la Reyal.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.244, f. 39 v.[1]

1) En el meteix foli hi ha altres documents referents al meteix missal y una carta dirigida a Matheu de Loscos, procurador del regne de Mallorques, manant que pagui a Jaume Segui 30 florins d'or d'Aragó *pro certis libris et scripturis quas fieri et scribi fecimus per eundem*. El 16 de novembre de 1399 el rey demanava *dues grosses de pergamins de cabrit, de la gran forma, rasos, que sien blanchs e no vidrienchs*, pera escriure un missal (reg. 2.243, f. 29).

CCCCLXXVII

Altura, 31 octubre 1401

EL REY MARTÍ APROVA LA FORMACIÓ DEL COL·LEGI DE MESTRES DE L'ESTUDI DE MEDICINA DE BARCELONA Y ELS NOMENAMENTS FETS DE DEGÀ, CANCELLER Y ALTRES OFICIS

Lo rey.

Canceller: a nos es stat notificat con vos, ab los altres maestres de la universitat del studi de medicina de Barchinona, per nos creat, havets ordonat collegi entre vosaltres e havets fet canceller, dega e altres officis, segons vos ha apparegut profitoses a hedificacio de la universitat del dit studi de medicina, de la quel cosa havem haut gran plaer. per que los dits actes e altres qualssevol fets per vosaltres pertanyents al dit studi aprovam e ratificam e grahim a vosaltres la diligencia que havets hauda e havets en lo dit studi. per que us pregam affectuosament e manam que d aqui avant treballets a profit de la dita universitat, con tots los graus dats per vosaltres e d aqui avant donadors per auctoritat del sant pare a vos otorgada, e per la nostra, havem per acceptables, aprovats, plasents e agradables, e d aço complaurets a nos sobiranament. e si algunes coses haurets necessaries a ratificacio e millorament del dit studi, rescrivets nos en, car decontinent hi procehirem segons nos farets saber. dada en lo loch d Altura, sots nostre segell secret, a .xxxi. dies d octubre de l any .mccccі. rex Martinus.

Dominus rex misit signatam.

Al feel nostre lo canceller del studi de medicina dels metges de Barchinona.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.244, f. 90.

CCCCLXXVIII

Altura, 31 octubre 1401

EL REY MARTÍ ORDENA ALS MESTRES DE L'ESTUDI DE MEDICINA DE BARCELONA QUE PER CAP MOTIU ABANDONIN L'ENSENYANÇA QUE'LS ESTÀ ENCOMANADA [1]

Lo rey.

Axi com sabets, nos de certa sciencia havem instituit e ordonat studi de medicina en la ciutat de Barchinona, e havem comanat la lectura e lo regiment del dit studi a certs de vosaltres maestres, ço es, a maestre Francesch de Granollach, maestre G. de Miralles, maestre P. Paul, maestre Anthoni Ricart, maestre Gabriel Quintana, maestre P. Coll, e maestre Thomas Marquet, e alcuns altres ab vosaltres ensemps. e com ara novellament sia vengut en oyda nostra que per impugnacio d alguns singulars fisichs e cirurgians de la dita ciutat, los quals, segons es presumpcio, no son graduats, entenets jaquir la lectura de la qual havets pres carrech de proseguir per començament del dit studi, la qual cosa si s seguia tornaria en destruccio del dit studi per nos instituit e ordonat, en culpa de vosaltres, manam vos, sots pena de nostra ira e indignacio, que la dita lectura continuets e per res no la lexets, fins que en loch de vosaltres hi haja altres maestres sufficients a mantenir lo dit studi. e si per ventura per alguns vos sera feta repugnancia, com aço sia no poch contra la nostra reyal ordinacio, de continent nos en certificats, con nos hi provehirem per tal forma que a ells sera castich e pena e als altres eximpli. dada en lo loch d Altura, sots nostre segell secret, a .xxxi. dies d octubre de l any .mcccci. rex Martinus.

Als feels nostres los maestres del studi de medicina dels metges de Barchinona.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.244, f. 90 v.
Cf. document CCCCLXXVII.

1) El 10 de janer del meteix any, 1401 (reg. 2.196, f. 2 v), el rey concedí a l'Estudi *quasi annis singulis tradantur... saltem duo dammati ad mortem..., ad faciendum anotomiam.* (Un privilegi semblant havia otorgat el rey Joan a l'Estudi de Lleyda; reg. 1.900, f. 28; *España Sagrada*, XLVII, 354)

El 14 de setembre de 1402 el rey demanava al Papa que concedís an aquell Estudi'ls meteixos privilegis del de Montpeller (reg. 2.291, f. 138 v.).

Vegis també regs. 2.174, f. 151; 2.175, f. 128; 2.197, fs. 149 y 165; Bofarull, *Documentos inéditos...*, VI, 477, y Comenge, *La medicina en Cataluña* (Barcelona, 1908), pàg. 60.

CCCCLXXIX

Altura, 17 novembre 1401

EL REY MARTÍ MANIFESTA ALS JURATS DE VALENCIA'L SEU DESIG DE VEURE UN DRAP HISTORIAT DEL SETGE DE CATANIA [1]

Lo rey.

Promens: com nos haiam sabut que per vosaltres, o a instancia vostra, sia estat emparat un drap de ras en lo qual es ystoriada la preso e setge de Cathania, e lo qual drap nos devia portar en Guillem Gavella, e aquell haiam gran desig de veure, pregam vos que façats per manera que aquell puscam veure prestament, car sera cosa de que ns complaurets molt. dada en lo loch d Altura, sots nostre segell secret, a .xvii. dies del mes de noembre de l any de la nativitat de Nostre Senyor .mcccci. rex Martinus.

Dirigitur juratis civitatis Valencie.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.244, f. 103.

CCCCLXXX

Valencia, 31 maig 1402

EL REY MARTÍ DEMANA UNA BIBLIA EN ROMANÇ AL COMENDADOR DE CANTAVIEJA

El rey.

Comendador: bien creemos vos acuerda como nos, el otro dia, vos scrivemos rogando vos affectuosament que nos embiassedes la biblia que tenedes en romanç;

1) El 15 de desembre del meteix any, el rey escrivia als Prohomens de Perpinyà la carta següent, sobre aquest drap historiat (reg. 2.238, f. 65):

Lo rey:

Prohomens: ja sabeu com en Guillem Gavella, burges d aquexa vila de Perpenya, ha fet fer un drap en lo qual es la nostra conquesta de Sicilia, del qual havem hagut gran plaer e molt maior com aquell vist, e com nos desigem sobiranament haver aquell e de fet lo haguerам comprat, que per diners no l jaquiram, sino que al prasent nou era axi avinent, e aço per los grans carrechs que ns cove soportar continuament, recorrents a vosaltres, dels quals som certs que no ns fallireu de res que sia nostre plaer, per ço us pregam... que si james nos entenets servir ne complaure, vullats decontinent fer content en lo preu de aquell lo dit en Guillem Gavella, e lo dit drap donar a nos per tal que tingam aquell a memoria de vosaltres...

e como no hayamos hovida la dita biblia e nos per conseguent desseemos muyto haver aquella, rogamos e mandamos vos, tan estreytament como podemos, que de continent, vista la present, nos embiedes la dita biblia. e no estedes por el sagrament que dezides que havedes feyto, car pus nos la queremos, vos fincades quitio e absolto de aquello, nin podedes esperar reprension ni del castellan ni de otro qualquiere de vuestra orden, dando sobre aquesto plenera fe e credencia al amado consellero e uxer d armes nuestro mossen Ferran Lopez de Heredia, e cumplindo lo por obra, assi como si nos personalment vos lo deziamos. dada en Valencia, dius nuestro siello secreto, el çaguero dia de mayo de l anyo .mccccii. rex Martinus.

Dirigitur comendatori de Cantaviella. [1]

Dominus rex mandavit mihi Johanni de Tudela.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2 244, f. 182 v. [2]

CCCCLXXXI

Valencia, 7 juny 1402

EL REY MARTÍ MANA QUE SIGUIN RETORNATS A L'ERMITA DE SANT ANTONI DE DENIA ALGUNS OBJECTES Y LLIBRES LITÚRGICHS

En Marti etc. als feels nostres en Guim Morato, de la vila de Denia, e en Pere Bas, maior de dies, del loch de Xabea, e a tots altres en poder dels quals son les coses deius scrites, salut e gracia. com per lo senyor rey en Pere, de bona memoria, pare nostre, e per nos e per les reynes passades, sien stades donades, per honor de Deu e per reverencia de mossen sent Anthoni, a la casa del dit mossen sent Anthoni, construida dins lo terme de la dita vila, les coses seguents: primerament dues casulles, la una de drap d or e l altra de drap de seda, forrades la una de cendat vert, ço es, la de l or, e l altra de drap de lli vermell de Gostança, e una casulla blanca de drap de lli. item tres camis ab ses stoles e maniples e cinyells. item les linees de dos altas e tres tovalles. item un coxi de drap d or per al altar.

1) El 28 de desembre de 1403, el rey Martí demanava a Ferran Lopez de Heredia una biblia que era del Comendador de Cantavieja (reg. 2.245, f. 71 v.).

2) Vegis també'l foli 126 v. del meteix registre.

item .i. salteri mayor figurat ab or. item .i. missal e una biblia. item .i. libre de sants pares e de sent Anthoni. item altre libre dels sants pares que y donam nos. item .i. genesi. item .i. libre dels fills de Isrel. item .i. libre apellat soliloqui. item altres libres de les ores de madona santa Maria e de la passio. item .i. pali dels .iii. reys. item lo libre de Bralam. item .i. calze d argent. e vullam que aquelles tinga sor Caterina Daniu, hermitana de la dita casa, manam vos, de certa sciencia e expressament, sots pena de cent florins, que totes les coses dessus espressades donets e liurets a la dita sor Caterina, ab inventari, per tal que alcuna d aquelles no s puxe amagar o perdre. e aço no mudets con vullam que axi s faça. dada en Valencia, a .vii. dies de juny en l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccccii. rex Martinus.

Dominus mandavit mihi Guillelmo Poncii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.211, f. 162 v.

CCCCLXXXII

Valencia, 9 juny 1402

El rey Martí demana a Mestre Francesch Eximeniç la tercera part del Nicolau de Lira

Lo rey.

Maestre Francesch: com nos haiam fort necessaria la tercera part de Nicholau de Lira, la qual vos prestam, nos estants en lo loch d Altura, pregam e manam vos que decontinent la liurets al feel de la nostra cambra Perico Marti, portador de la present, lo qual per aquesta rao trametem aqui a vos. dada en Valencia, sots lo segell nostre secret, a .viiii. dies de juny del any .mccccii. rex Martinus.

Dirigitur magistro Francisco Eximenez.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.244, f. 287 v.

Cf. document CCCCLVII y CCCCLXV.

Sobre Eximeniç cf. documents CCLV, CCLVXII, CCLXX, CCCXVIII, CCCLIX, CCCCI, CCCCXIV, CCCCXVIII, CCCCXXII, CCCCXXVI y CCCCXXXV.

CCCCLXXXIII

Valencia, 13 novembre 1402

El rey Martí demana un Talmut

Lo rey.

Micer Lois: nos comanam al batle de Muntblanch .i. talmut, lo qual apres l archabisbe de Terragona ha haut a sa ma e vos sabets on es, segons relacio a nos feta per mossen Pere Torrelles e en Rodrigo de la Gonella, ab los quals havets hauts raonament del dit fet. per que us pregam que l dit libre encontinent tramettats a nos per persona certa qui l do a nos e no a altre. dada en Valencia, sots nostre segell secret, a .xiii. dies de noembre de l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccccii. rex Martinus.

Dominus rex mandavit mihi Berengario Sarta.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.245, f. 60.

CCCCLXXXIV

Valencia, 17 febrer 1403

El rey Martí demana un illuminador a l'Abat de Sant Cugat del Vallès

Lo rey.

Honrat abat: nos hauriem gran plaer de fer acabar un nostre breviari, de algunes istories que n son fort necessaries, per que us pregam affectuosament que ens trametats encontinent lo vostre illuminador per acabar les dites istories, e apres, com sia acabat, nos trametrem vos lo nostre illuminador per ajudar e acabar la obra vostra que fa lo vostre illuminador. e aço no haja falla, car servir nos en farets. dada en Valencia, a .xvii. dies de febrer de l any de la nativitat .mccccciii. rex Martinus.

Dirigitur abbati Sancti Cucufatis Vallensis.

Dominus rex mandavit mihi Berengario Sarta.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.233, f. 250.

CCCCLXXXV

Valencia, 15 març 1403

El rey Martí ordena al Prior del monestir de Nazaret de Barcelona que deixi un missal an en Joan de Casanova[1] pera treuren una copia pera'l rey de Sicilia.

Lo rey.

Prior: com l amat de casa nostra en Johan de Casanova, portador de les presents, vaje aqui a Barchinona per acabar de scriure un missal lo qual volem per a trametre a nostre molt car primogenit lo rey de Sicilia, pregam vos molt affectuosament que li prestets un exemplari per acabar de tresladar lo dit missal segons es dit[2]. certificants vos que d aço ns farets servey, lo qual haurem molt per agradable. dada en Valencia, sots nostre segell secret, a .xv. dies de març de l any .mcccciii. rex Martinus.

Dirigitur al religios e amat nostre lo prior del monestir de Natzaret de la ciutat de Barchinona.

Dominus rex misit signatam.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.245, f. 124 v.

1) Aquest escrivent ja feya alguns anys que treballava pera D. Martí, com ho prova la següent carta que'l rey Joan, essent encara infant, dirigia al bisbe d'Urgell el 27 de juliol de 1386 (reg. 1.674, f. 101 v.):

Bisbe: vist havem .i. libre que n Joan de Casanova, rector de Camarasa, ha acabat a nostre car frare l infant en Marti, e plau nos fort la sua obra, per que l havem aemprat que ns escrisca .i. libre lo qual, si hi continua, pora haver acabat per tot setembre prop vinent, mas com ell diga que no pod aturar en nostra cort seus vostra licencia, pregam vos que la li donets e li manets ab vostra letra que d aquest fet complacia a nostre voler. dada en Sabadell...

2) Tal vegada's referia a l'illuminació d'aquest missal la carta següent de 20 d'abril del meteix any 1403, dirigida an en Joan Dezplà, lligador de llibres (reg. 2.245, f. 124 v.):

Entes havem, per relacio del amat capella de la nostra capella, en Johan de Casanova, que aqui ha un fadri qui esta ab en Matheu Calderons, lo qual es assats abte illuminador, e com nos l ajam mester en nostre servir, manam vos que de continent, vistes les presents, vingats ab lo dit fadri a nos, lla on siam...

CCCCLXXXVI

Valencia, 25 abril 1403

El rey Martí demana a l'Arquebisbe de Saragoça les dos parts de Seneca que li ha fet copiar, y li reclama un illuminador que ha fugit del seu servey

Lo rey.

Reverent padre en Christo: grant plazer hauriamos de saber si nos havedes feyto transladar las dos partes de Seneca, segunt nos haviades proferido, e como nos sobre aquesto enviemos asci de present l amado capellan de la nostra capella en Johan de Casanova, portador de la present, rogamos vos affectuosament li querades liurar todos los quadernos que transladados seran de la dita obra, por tal que aquellos fagamos capletrar, e lo que restara a transladar querades fazer espatxar, car plazer e servicio nos en faredes. no res menos significamos vos que l otro dia nos affirmemos en nuestro servicio un illuminador frances qui ha nombre Johanni, el qual no contrastant que nos havies feyto sagrament e homenatge de servir nos, en gran menosprecio nuestro se yes fuido. e, segund havemos entendido, es asci en vuestro servicio, en companyia de un breton qui lo ha torbado, porque vos rogamos affectuosament que el dito illuminador, en caso que asci sia, nos enviedes de continent, acompanyado por tal forma que pueda tornar a nuestro servicio, e del dito breton fazet tal castigo que d aqui avant nos torne a fazer semblants cosas. e sobre aquesto creyet el dito capellan de todo lo que vos dira de part nuestra. dada en Valencia, dius nuestro siello secreto, a .xxv. dias d abril de l anyo .mcccciii. rex Martinus.

Dirigitur archiepiscopo Cesarauguste.

Dominus rex misit signatam.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.245, f. 126.

CCCCLXXXVII

Monastir de la Vall de Jesucrist, 16 agost 1403

EL REY MARTÍ ESCRIU AL METGE JOAN FOIXÀ ACUSANTLI REBUT DEL JUDICI DELS ECLIPSIS DE LA LLUNA, Y DEMANANTLI TOTS ELS QUE HAGIN DE TENIR LLOCH, TANT DE SOL COM DE LLUNA, EN EL TERME DE CINQUANTA ANYS [1], Y QUANTES NOTICIES TINGUI DE LES PARTS D'ITALIA.

Rex Aragonum.

A vestra fidelitate eclipsis lune judicium et quandam recipimus litteram, cuius intellecto tenore vobis huius serie respondemus, quod regraciatur vobis regia celsitudo quia libuit vobis nobis transmittere eclipsis lune judicium supradictum quod nobis placuit et nimirum nec non rumores occurrentes per fines partium Lombardie nobis prolixius intimare, rogantes vestre fidelitatis sinceritati obnixius, quatenus quociescumque nova digna relatu versus partes predictas occurrant, ea velitis et placeat nobis, litteris vestris aut alias, intimare. et precibus preces inuingentes deposcumus ut velitis transmittere eclipses tam solares quam lunares fiendos hinc ad annos quinquaginta proxime venientes, nec non intimare, ut sepius valeatis, rumores quoscumque per partes Italicas occurrentes. ex his etenim nobis quamplurimum servietis et ea vobis regraciabimur in inmensum. datum in monasterio Vallis Jhesuchristi, sub nostro sigillo secreto, .xvi. die augusti, anno a nativitate Domini .mccccii. rex Martinus.

Dilecto et fideli phisico nostro Johanni Fuxani, in medicina magistro.

1) Li tornava a fer el meteix encàrrech el 25 de janer de 1404 (reg. 2.247, f. 44):

Maestre Johan: dies son passats reebem vostres letres e haguem gran plaer de les noves que per aquelles nos fes saber, specialment dels eclipsis de la luna, pregants vos affectuosament nos trametats lo judici e entrament del any primer vinent e los eclipsis de la luna tro en cinquanta anys. e si acabat no u havets, trametets nos tot ço que n haiats feyt, car plaer nos en farets molt agradable...

En el meteix registre, foli 73, s'hi troba una carta de 28 d'abril de 1404 en la que'l rey admet a Mestre Johan les excuses que li ha donat sobre'l fet dels eclipsis de la lluna. Tal vegada aquest metge Foixà's pot identificar ab el mestre Joan, astròlech del rey, que aquest recomanava als jurats y jueus de l'aljama de Calatayud el 4 de setembre de 1398 (reg. 2.240, f. 131).

Dominus rex mandavit mihi Guillelmo Poncii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.245, f. 165 v[1].
Cf. document CCCCXXXI.

CCCCLXXXVIII

Valencia, 12 janer 1404

EL REY MARTÍ DEMANA A L'ABAT DE POBLET QUE PRESTI AL MONESTIR DE MONTSERRAT EL CATHOLICON QUE FOU DEL REY PERE

Lo rey.

Venerable abat: be creem que sabets com en lo monastir de la verge Maria de Muntserrat, en lo qual nos havem singular devocio, no ha catholicon, lo qual hi es molt necessari, per que us pregam molt affectuosament que ls prestets lo catholico qui fou del senyor rey en Pere, de bona memoria, pare nostre, que Deus hage, e s assaber, per ferlo transledar, e com sia transledat que l cobrets; e per seguretat vostra plau nos que us donen penyore sufficient si pendre la volets, e aço podets fer bonament, car ja vos en romanen dos menys d aquest. certificant vos que de aço nos farets servey, lo qual molt vos grahirem. dada en Valencia, sots nostre segell menor, a .xii. de janer de l any .mcccciiii. rex Martinus.

Dirigitur abbati monasterii Populeti.

Dominus rex mandavit mihi Guillelmo Poncii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.212, f. 61.
Cf. document CLXXXII.

CCCCLXXXIX

Valencia, 1 febrer 1404

EL REY MARTÍ DEMANA'L LLIBRE D'ALBERTÍ, DE L'ARBRE DEL CRUCIFIX[2]

Molt sant pare: com nos desigem molt haver lo libre appellat Alberti, de

1) Segueix una carta igual dirigida al *dilecto et devoto consiliario et camarlengo nostro Balzeri de Busterla, militi.*

2) Segurament l'*Arbor vitae crucifixae Jesu,* d'Ubertí de Casal (1259-1338), dels frares Menors. Imprès a Venecia en 1485 y reimprès en 1500 y 1564.

l arbre del crucifix, lo qual vostra santedat te, supplicam a vostra beatitud, humilment e de cor, que lo dit libre nos vulle per sa benignitat, com abans pora, tremetre, e aço, molt sant pare, haurem en do de gracia singular. Nostre Senyor vulle per sa pietat conservar molts anys benaventuradament vostra santedat segons sos vots. dada en Valencia, sots nostre segell menor, lo primer die de ffebrer de l any .mcccc. e quatre. rex Martinus.

Dominus rex mandavit mihi Anthonio de Fonte.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.234, f. 15.

CCCCXC

El Puig, 4 març 1404

EL REY MARTÍ DEMANA A LA REINA'L TRACTAT D'INNOCENT III SOBRE'LS SALMS

Lo rey.

Reyna molt cara muller: per ço car sabem que n haurets plaer, vos certificam que ns som trobats molt ben en lo cami; es ver que caminant la nostra mula en que cavalcavem entropessa e caygue, mes per gracia de Deu no ns havem fet algun dan, e jassia nos haguessem apparellat lo nostre dinar en lo loch de Puçol, empero com fom en lo loch del Pug, acordam de dinar nos hic e romandre esta nit, e axi ho havem fet. dema partirem e continuarem nostre cami, Deus volent, e pregam vos que nos scrivats sovin de vostre esser e salut, car singular plaer nos en farets. e sie, reyna molt cara muller, tots temps en vostra curosa guarda la santa Divinitat. tramets nos, si us plaura, lo Ignocent, sobre ls psalms, que tenits nostre, per que ns hi puxam deportar per lo cami. dada en lo loch del Puig, sots nostre segell secret, a .iiii. dies de març de l any .mcccciiii. rex Martinus.

Dominus rex mandavit mihi Guillelmo Poncii.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.247, f. 62 v.

CCCCXCI

Valencia, 4 abril 1404

EL REY MARTÍ DEMANA'L LLIBRE INTITULAT ILLUSTRIS PHILOSOPHORUM

Lo rey.

Micer Johan: com nos desigem molt haver .i. libre lo qual es intitulat illustris philosoforum, lo qual, segons som informats, es en lo libre de suma de collacions en la libreria del monastir de frares Menors d aquexa vila de Perpenya, pregam vos, axi affectuosament com podem, que decontinent anets al guardia e frares del dit monastir, als quals scrivim de present per nostra letra pregants los que lo dit libre dejan emprestar e fiar a vos, e aquell haut, fets l ons tralladar al pus apte scrivent que haver poreu. certificants vos que lo religios e amat conseller nostre, frare Pere Guilmon, comenador e vicari del monastir del Puig de Valencia, vos fara donar e bistraure aqui ço que costara d escriure e tralladar lo libre dessus dit. e sera cosa de la qual nos fareu plaer e servey molt agradables. dada en Valencia, sots nostre segell menor, a .iiii. d abril de l any .mcccciiii. rex Martinus.

Dirigitur Johanni Maçot, judici baiulie Perpiniani.

Dominus rex mandavit mihi Johanni de Tudela.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.235, f. 18 [1].

CCCCXCII

Valencia, 1 juny 1404

EL REY MARTÍ DEMANA LES LLEGENDES SOBRE'L COS DE JESUCRIST

Lo rey.

Frare Bernat: manam vos que de continent, vistes les presents, vingats a nos, qui us havem mester per alguns affers, empero lexats bon endreçament e recapte

1) El document precedent, dirigit al guardià y convent del monestir de frares Menors de Perpinyà, se refereix al meteix assumpte.

en la obra, per manera que vostra absencia no y nogue, car nos vos returarem aci per .viii. jorns. e aço per res no mudets. dada en Valencia, sots nostre segell secret, lo primer dia de juny de l any .mcccciiii. item nos portats e trametets les legendes sobre l cors de Jhesu Christ, que vos tenits en paper, e un barral de vin blanch e altre de vermell del pus fins que sie en lo monastir. item vejats per ço que ns ho pugats referir o ns fets saber, com esta lo pomer que hi havem trames. dada axi com dessus. rex Martinus.

Dirigitur fratri Bernardo ça Fabrega, operario monasterii Vallis Jhesu Christi.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.247, f. 87 v.

CCCCXCIII

Vendrell, 17 agost 1404

El rey Martí demana uns llibres De propietatibus rerum

El rey.

Bayle general: muyto somos maravellados como no ns havedes enviados aquexos libros de proprietatibus rerum, de los quales vos diemos carga en la partensa nuestra de Maella, e por los quales aviamos enviado asci en Martin Lopez, capellan de la nuestra capella, porque vos rogamos e mandamos que si nunca nos entendedes servir ne complaser, fagades por manera que ayades los ditos libros, e aquellos nos enviat de continent, e en aquesto por res no haia falta. e asin mismo nos enviat el trapo a nuestro vestir, car ya comiença refrescar las manyanadas e entra el yvierno, e por consiguient queremos nos vestir. dada en el lugar de Venrell, dius nuestro siello secreto, a .xvii. dias d agost de l any .mcccciiii. rex Martinus.

Dirigitur Raymundo de Muro, militi baiulo generali Aragonum.

Dominus rex mandavit mihi Johanni de Tudela.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.248, f. 10 v.[1]

1) Segueix un altre document sobre'l meteix assumpte.

CCCCXCIV

Valldaura, 4 setembre 1404

MARTI I DEMANA AN EN RAMON ALEMANY DE CERVELLÓ 'L SEU FLOS SANCTORUM

Mossen Ramon: puys nos som retrets per alguns dies en aquest loch solitari e prou contemplatiu, prenem gran plaer en legir les vides dels sants, e com haiam entes que tenits .i. bell e bon flos sanctorum, pregam vos affectuosamen e de cor que aquell nos trametats per lo portador de la present, de la nostra cambra. e sera cosa de la qual nos farets complacencia singular. dada en Valldaura, sots nostre segell secret, a .iiii. dies de setembre de l any .mcccciiii. rex Martinus.

Domino Raymundo Alamanni de Cervilione.

Dominus rex mandavit mihi Johanni de Tudela.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.248, f. 21 v[1].
Cf. document CCCXLVIIII.

CCCCXCV

Barcelona, 18 juny 1405

EL REY MARTI ORDENA 'L PAGAMENT D'UN LLIBRE ANOMENAT CATO

Nos Martinus etc. tenore presentis recognoscimus debere vobis dilecto consiliario nostro Raymundo de Muro militi, baiulo generali regni Aragonum quantitates sequentes videlicet: quinquaginta unum florenos, quos de nostro mandato exsolvistis pro precio cuiusdam libri vocati Cato quem ad nostrum servicium pridem Cesarauguste per vos emi fecimus a fratre Johanne Dalforca.................. .... in cuius rei testimonium presentem fieri jussimus, nostro sigillo secreto munitam. datum Barchinone, .xviii. die junii, anno a nativitate Domini .mccccv. rex Martinus.

Dominus rex mandavit mihi Johanni de Tudela.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.248, f. 121 v.

1) Altre document semblant al foli 26 v.

CCCCXCVI

Barcelona, 14 juliol 1405

El rey Martí demana a l'Abat de Poblet una persona que entengui l'astrelau, pera servey del rey de Sicilia

Lo rey.

Honrat abat: nos volriem fort e hauriem gran plaer que nostre molt car primogenit lo rey de Sicilia (sic) un joven instruyt ben en lo strelau e que en aquell sabes levar la hora de die e de nit. per que us [pregam] affectuosament que si n havets alcun que sie ben sufficient, segons es dit, lo ns tremetats de continent, per tal que sen puxa anar ab lo dit rey en son servir, lo qual li fara be e merce ell pendra de la sua cambra. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .xiiii. dies de juliol de l any .mccccv. rex Martinus.

Dirigitur abbati Populeti.

Dominus rex mandavit mihi Johanni de Tudela.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.248, f. 124.

CCCCXCVII

Valldaura, 28 agost 1405

El rey Martí demana'ls llibres de Seneca y De proprietatibus rerum

El rey.

Merino: nos scrivimos[1] al reverend padre en Christo e amado consellero nuestro l arcevispe de Çaragoça, rogando lo que nos envie de continent .i. maestre de fazer bodegas, el qual havemos mester aqui en Valldaura, e assin mismo que nos envie un libro suyo clamado Senecha, segund que nos dixo quanto partio de nos. scrivimos assin mismo el bayle general que nos envie de present las muestras de los panyos, e el libro de propietatibus rerum, del qual concordemos con vos del precio e que l haviesse del prehicador, porque vos mandamos e

1) La carta a que's refereix se troba en el meteix registre, foli 141 v.

encargamos que por cada una de las ditas cosas instedes los ditos arcevispe e bayle general, en tal manera que, mediant vuestra instancia e diligencia, hayamos prestament las ditas cosas. e sera cosa de la qual nos serviredes muyto. dada en Valldaura, dius nuestro siello secreto, a .xxviii. d agosto de l anyo .mcccev. rex Martinus.

Dirigitur merino civitatis Cesarauguste.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.248, f. 142.
Cf. documents CCCCLXXXVI y CCCCXCIII

CCCCXCVIII

Valldaura, 9 setembre 1405

El rey Martí demana a l'Abat de Poblet el llibre de Mesta mundi que Climent VII havia regalat a Joan I

Lo rey.

Honrat abat: l altre die, regonexents l inventari de nostres libres, trobam en aquell que per nostre molt car frare lo rey en Joan, de bona memoria, mentre vivia, vos fo prestat un libre apellat Paulus Orosius, de ormesta mundi, en paper, lo qual papa Climent li havia trames. per que com nos hajam fort necesari lo dit libre e vullam cobrar aquell, pregam vos que al pus prestament que porets, e tota dilacio postposada, lo us trametats per persona certa, en manera que per aygua ne per altra occasio no puxa pendre dampnatge. dada en Valldaura, sots nostre segell menor, a .viiii. dies de setembre de l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccccv. rex Martinus.

Dirigitur abbati Populeti.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.213, f. 94.

CCCCXCIX

Ceret, 20 novembre 1405

EL REY MARTÍ DEMANA AL BISBE D'URGELL LES POSTILLES DE MESTRE NICOLAU DE LIRA

Lo rey.

Venerable pare en Christ: sabut havem certament que vos tenits en .iii. volums la obra que mestre Nicholau de Lira feu sobre la Biblia, los quals volums havets hauts de mestre Thomas Olxina, confessor que fou del senyor rey don Johan, frare nostre, que Deus hage. e com nos desigem sobiranament haver la dita obra, pregam vos, asci affectuosament com podem, que la dita obra nos donets e ns trametats decontinent per certa persona. e en aço no haia falla, si en res nos desijats servir e complaure. dada en lo loch de Ceret, sots nostre segell secret, a .xx. dies de noembre de l any .mccccv. rex Martinus.

Apres que haguerem feta la present, deliberam trametre us per aquesta raho en P. Laras, de la nostra cambra, portador de la present, per lo qual vos pregam affectuosament nos trametats la obra dessus dita. dada axi com dessus. Johannes secretarius.

Dirigitur episcopo Urgellensi.

Dominus rex mandavit mihi Johanni de Tudela.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.249, f. 6 v[1].
Cf. documents CCCCLVII, CCCCLXV y CCCCLXXXII.

D

Perpinyà, 6 janer 1406

EL REY MARTÍ DEMANA UNA TAULA DEL SPECULUM HISTORIALE DE VICENS DE BEAUVAIS, FETA PERA'L REY PERE

Lo rey.

Maestre Pere: com nos desijem fort haver la taula feta per vos sobre l Vicent istorial, la qual feyets per al senyor rey en Pere, pare nostre, que Deus haia, pregam vos affectuosament que la dita taula nos trametats per persona certa, e

1) En el fol. 19 hi ha una carta de 11 desembre del meteix any, en que diu haver rebut el llibre.

sino la havets acabada, trametets nos tanta com n ajats. e en aço per res no haia falla, si ns desijats servir ne complaure. dada en lo castell de Perpinya, sots nostre segell secret, a .vi. dies de janer de l any mil .ccccvi. rex Martinus.

Dominus rex mandavit mihi Johanni de Tudela.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.249, f. 38 v.
Cf. documents CCCLV, CCCLXIII, CCCLXX, CCCLXXIV y CCCLXXXI.

DI

Perpinyà, 24 janer 1406

El rey Martí demana a Benet XIII les obres de Seneca en dos volums

Beatissime pater: ingenti desiderio cupientes illa vestra duorum librorum habere volumina cunctorum operum Senece per alphabetum, sub compendio contentiva, sanctitati vestre humiliter supplicamus pro singulari dono petentes quatenus nostri amoris respectu, eadem duo volumina nobis dignetur concedere ac mittere graciose ipsaque tradi mandare nobili et dilecto nostro Johanni de Luna, qui ea nobis per fidelem gerulum mittere non postponet. in hoc quippe, beatissime pater, nobis complacebitis multum vestreque sanctitati solite supplicationibus condescendere nostris, quam conservet Altissimus in longevum, gratiarum referemus uberrimas acciones. datum Perpiniani, sub nostro sigillo secreto, .xxiiii. die januarii anno a nativitate Domini .mccccvi. rex Martinus.

Dirigitur domino pape.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo Medici.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2 250, f. 7 v.[1]
Cf. documents CCCCLXXXVI y CCCCXCVI.

1) Segueixen dues cartes sobre'l meteix assumpte, una dirigida an en Joan de Luna y l'altra an en Pascas de Naya.

DII

Barcelona, 15 abril 1406

EL REY MARTÍ DEMANA'L LLIBRE DE L'EXPOSICIÓ DEL PATER NOSTER

Lo rey d Arago.

Mossen Pere: abants que vos hic partissets vos prestam un libre de la exposicio del pater noster[1], creents que l nos tornariets tantost que l haguessets legit, e posant vos detras lo plaer que us ne haviem fet, havets lo us en portat aqui, de que ns havets fet desplaer fort gran, perque, reprenents vos en fortment, vos manam que encontinent nos restituats lo dit libre, liurant e donant aquell al feel nostre Pero Paesa, portador de la present, qui l nos trametra, sabent que del contrari nos fariets desplaer gran e conexeriets ho sens tot dubte per obra. dada

1) Són unes exposicions sobre'l *Pater Noster*, l'*Ave Maria* y la *Salve* que varen ser traduides al català per fra Antoni Canals, a instancies de Mossèn Pere d'Artés, mestre racional del rey Martí. Mossèn Joan B. Codina y Formosa, pbre., donà a conèixer un manuscrit d'aquesta obra que posseeix l'Academia de Bones Lletres de Barcelona, llegintne alguns fragments, en sessió celebrada per aquesta Corporació'l 6 de febrer de 1906.

D'aquest manuscrit, que conté, ademés, un tractat de l'Eximeniç, copiem el principi de l'interessant pròlech del traductor:

Al molt honorable mossen Pere d Artes, cavaller mestre racional del senyor rey en Marti, ffrare Anthoni Canals, de l'orde dels frares Prehicadors, indigne mestre en la sancta theologia, inflamada pura e studiosa oracio. plague a la divinal bonea no ha molts dies passats vostra humilitat venc a la mia cella portant un cistern dins lo qual eren expostes les oracions de la ave maria, del pater noster e de la salve regina, les quals obres ab gran diligencia ell havia encercades. e com a peticio vostra dins la mia cella yo legis les dites oracions expostes en forma de contemplacio, fuy axi esbayt en lo legir que no sebi clarament ya de quin doctor era, car l estil conte en si tan gran e tan entesa materia de contemplar e tanta claretat de ordinacio que no u sce bonament si aquell qui feu la dita obra era dins lo cors o si era arrapat ab sant Paul fins al cel de la visio divinal. lig yo e relig la dita scriptura, e ades me donava vijares sia obra de mestre Bonaventura, ades de mestre Ozibert, ades me ve en la pensa que algun sant angel la haja revelada a algun solitari cartoxa o a algun solitari heremita. en la qual scriptura veig tanta devocio, tant gran sciencia, tanta proprietat de sentencies e tant ample cel per contemplar, e si vol queucom sentir de la dolçor del spirit e de la suavitat de la altra vida, lige la dita scriptura, car alli pora contemplar cosas molt pus altes que sol ne luna ne steles. e com vos me pregassets que la dita obra volgues arromançar per profit de molts, no m y son volgut trigar...

En l'inventari dels llibres de la reina Maria, esposa del *Magnanim*, porta aquest llibre'l núm. 43 (*Inventari dels llibres de dona Maria reyna d Arago e de les Sicilies*, Barcelona, 1907, pàg. 17):

Item un libret scrit en pergami ab cubertes de aluda vermella intitulat: Contemplacio sobre lo pater noster, que comença: «al molt honorable mossen Pere d Artes», etc., e feneix: «per omnia secula seculorum», etc.

en Barchinona, sots nostre segell secret, a .xv. dies d abril de l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccccvi. rex Martinus.

Dirigitur Petro de Queralt militi.

Dominus rex mandavit mihi Johanni de Tudela.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.293, f. 42 [1].

DIII

Valencia, 9 agost 1406

El rey Martí recomana Joan de Cruylles, que va a estudiar a Bolonia

Nobiles et prudentes viri: quia nobilis Bernardus de Crudillis, consiliarius noster dilectus gesciens Johannem eius filium adolescentulum bone indolis et laudabilis, ac multum expectanti ingenii, generali studio vestre civitatis Bononiensis in juribus et aliis facultatibus informati, ad idem studium ipsum tanquam ad fontem Castaliam ac Heliconum montem mictit, nobilitatem et prudentiam vestram afectuose precamur quatenus nostri contemplacione honoris, eundem Johannem de Crudillis cui multum aficimur, habere velitis in agendis propensius recommissum. in hoc enim plurimum complacebitis nobis vere, et oferimus nos ad cuncta concernencia vestri comoda et honores. datum Valencie, sub nostro sigillo secreto, .ix. die augusti, anno a nativitate Domini .mccccvi. rex Martinus.

Dirigitur nobilibus et prudentibus viris potestati, ancianiis et rectoribus civitatis Bononiensis.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo Medici.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.293, f. 92 v.

1) En els capitols dels assumptes que havia de despatxar en Pere de Paesa en el regne de Sicilia s'hi conté la meteixa demanda (fol. 46 d'aquest registre). El 18 d'octubre encara'l reclamava d'en Pere de Queralt (fol. 120).

DIV

Valencia, 17 agost 1406

El rey Martí demana a Mestre Joan Exemeno la continuació del seu llibre Contemplació de la Santa Quarentena[1]

Lo rey.

Maestre Joan: com nos, per de falta de querns o original, no puxam fer continuar lo libre de contemplacio de la santa quarentena, pregam e manam vos que si, depuys que nos partim d aqui, havets continuats mes avant querns de la dita obra, aquells nos trametats de continent; sino pregam vos que per nostre servir hi vuyllats entendre en fer ne en manera que prestament ne puxam haver alguna partida per continuar la dita obra. e remetem vos ab la present lo darrer quern que n tenim, lo qual ha gran temps que es continuat en lo libre de la dita quarentena en manera que ab lo dit quern vos puxats regir en fer los altres. e en aço no hage falla, car plaer e servir nos en farets que molt vos grahirem. dada en Valencia, sots nostre segell secret, a .xvii. dies d agost de l any .mccccvi. rex Martinus.

Dominus rex mandavit mihi Johanni de Tudela.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.249, f. 107.

1) Fa alguns anys que vegerem a corre cuita un manuscrit incomplet d'aquesta obra, en poder del conegut antiquari, ja difunt, d'aquesta ciutat, en Jaume Andreu. L'obra que tradueix o extracta fra Exemeno es la següent, segons ses meteixes paraules: *Lo famós verger o ort del arbre crucificat de Jesús, compost per lo ver religiós frare Alberti de Castigli, profés de la religió de monsenyer sant Francesch* (v. document CCCCLXXXIX). La dedicà al rey Martí:

Al molt alt e molt excellent princep e poderos senyor, lo senyor en Marti, per la gracia de Deu rey d Arago, de Valencia, de Mallorques, de Cerdenya e de Corcega, e comte de Barchinona, de Rossello e de Cerdanya, e victorios conquistador de lla ylla de Sicilia, frare Johan Exemeno, del orde dels frares Menors, lo menor maestre en Theologia e confesor indigne de la molt alta e molt excellent senyora, la senyora reyna dona Maria, illustre muller vostra.

Comença lo prolech sobre lo tractat qui sapella quarentena de contemplacio, compost per maestre Johan Exemeno, maestre en Theologia de l orde dels frares Menors, a instancia del molt alt e molt excellent princep e senyor lo senyor en Marti, per la gracia de Deu rey d Aragó, etc.

Diu d'aquest autor fra Anselm Turmeda en la cobla 49 de la *Divisió del regne de Mallorques*:

De aquell convit gracios — del barret quant feu la festa — en son preycar delitos — en be la gent amonesta — dels scients es ell la testa — par un altre Salomó — mestre Johan Xameno — seguint la via honesta.

Poden veures sobre fra Exemeno'ls registres 1.993, f. 97; 2.166, f. 58, y 2.247, f. 6 v.

DV

Valencia, 28 janer 1407

EL REY MARTÍ ENVIA'L SEU SALTERI AL BISBE DE BARCELONA PERA QUE L FACI ILLUMINAR

Lo rey.

Venerable pare en Christ: com nos trametam aqui lo religios e amat de la nostra capella frare Johan Cata, portador de la present, per illuminar .i. saltiri nostre, lo qual nos havem de gran necesitat, pregam vos affectuosament que per complacencia nostra donets loch e façats que l vostre illuminador illumini lo dit nostre saltiri. certificants vos que sera cosa de la qual nos complaurets molt. dada en Valencia, sots nostre segell secret, a .xxviii. dies de janer de l any .mccccvii. rex Martinus.

Dirigitur episcopo Barchinonensi.

Dominus rex mandavit mihi Johanni de Tudela.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.249, f. 169 v.

DVI

Valencia, 26 juliol 1407

EL REY MARTÍ DEMANA'L LLIBRE DE VITIS PATRUM

Lo rey.

Frare Bernat: trametem vos ab la present lo feel de la nostra cambra en Jacme Sunyer, per tal que n aport lo vitas patrum que tenits. perque us pregam que encontinent lo ns trametats per lo dit Jacme, car gran necessari lo havem. dada en Valencia, sots nostre segell secret, a .xxvi. dies de juliol de l any .mccccvii. rex Martinus.

Dirigitur fratri Bernardo de Ribes.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo Medici.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.272, f. 15.
Cf. document CCCCLXVII.

DVII

Les Coves, 17 desembre 1407

EL REY MARTÍ FA FER UNA CAMBRA PERA LA SEVA ESFERA

Lo rey.

En Jacme Sala: com la nostra espera qui esta en la cambra del forn de la aygua ros, no estiga be alli e vullam que sia mudada en altre loch, manam vos que de continent façats fer una casa prop lo çafareig del jardi, on la dita espera puxa estar, segons d aço vos informara pus largament lo religios e amat nostre frare Johan Cata, portador de la present. dada en les Coves, sots nostre segell secret, a .xvii. dies de deembre de l any .mccccvii. rex Martinus.

Apres haguem feta la present nos son venguts entre mans diners, dels quals vos trametem per n Arnau Mates, portador de la present, .xxx. florins, dels quals volem e us manam façats de continent la casa de la dita espera.

Dirigitur Jacobo Sala.

Dominus rex mandavit mihi Johanni de Tudela.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.251, f. 89.
Cf. document CCI.

DVIII

Barcelona, 28 janer 1408

EL REY MARTÍ ENCARREGA A L'ABAT DE POBLET QUE LI FACI COPIAR UN LECCIONER NOCTURNAL

Lo rey.

Honrat abat: segons havem entes per relacio del religios e amat almoyner nostre frare Jacme Carbo, vos havets oblidat de fer nos escriure un leccioner nocturnal de vostra regla, oblidant nostres prechs que us haviem fets ab affeccio que l dit leccioner nos fessets scriure. e com ara hajam sabut que vos havets un nocturnal consemblant e assats covinent, per ço que aquell pugam veure e regonexer, vos pregam affectuosament que, al pus breu que porets, nos trametats lo dit libre, si donchs prestament vos no deviets venir aci. e aço per res no mudets

si ns desijats servir e complaure. dada en Barchinona, sots nostre segell menor, a .xxviii. dies de janer de l any de Nostre Senyor, .mccccviii. rex Martinus.

Dirigitur abbati monasterii Populeti.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo Medici.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.236, f. 60.

DIX

Barcelona, 20 febrer 1408

El rey Martí escriu a Mossèn Guerau Alemany de Cervelló, y a propòsit d'alguns assumptes li recompta la faula de la Sibila, que'l Dant explica en el seu llibre.

Lo rey d Arago.

Mossen Guerau: per diverses letres nostres vos havem scrit e encarregat sobre algunes gracies que havem necessaries del pare sant en favor del monestir que ab la gracia de Deu havem fundat del orde dells Celestins en lo palau nostre maior de Barchinona, e resposta alguna no n havem hauda, da que som fort meravellats. e semble nts que aço sia la faula de Sibilla que Dant toque en lo seu libre, dient que com lo seu sepulcre fos en un gran bosch e molts vinguessen alli per haver responssions de lurs demandes, los quals scrivien ab letres d or en les fulles dels roures, e puys els se n anassen e a cap d algu temps tornassen alli matex per haver les dites respostes e trobassen les fulles dels dits roures perdudes, les unes per vent, les altres per sequedat, seguie s que, per gran treball que sostinguessen, no podien trobar ni haver les dites respostes. aquesta Sibilla excuse molt Dant dient que no era la culpa sua, mas dels homens qui per lur paguesa li fahien la dita interrogacio, perque nos volriem esser clars ab vos si es culpa vostra o peguesa nostra de demanarho. e com nos sobre aço vos haiam tremes ja memorial de les dites gracies que havets necessaries e traslat de la supplicacio que per la dita raho havem tramesa al pare sant, manam vos que en aquest fet, lo qual vos sabets que tenim singularment a cor, treballets ab sobirana diligencia axi en supplicar e instar lo pare sant com en traure les bulles e aquelles a nos prestament trametra, de guisa que n sia breument satisfet a nostre desig. e si mossen de Tarragona es aqui, podets lo y

ajustar qui ensemps ab vos en treball per nostra servir, la qual cosa som certs que fara de bon grat, com el sie estat cap e principi d aquest fet. certifficam vos que nos havem concordat matrimoni d un fill de mossen P. Torrelles ab una filla de mossen Ramon, son frare, e axi com sabets, per lo gran deute que y es havem necessaria dispensacio del pare sant, perque us manam que de part nostra lo n supplicats ab gran instancia que li placia atorgar la ns, car a moltes altres persones qui eren en semblant grau la ha atorgada, e singularment a mossen Ramon de Centelles, qui ha pres per muller la muller qui era de mossen Gilabert de Proxida, son cosin germa, del qual hi ha romases criatures; pero fets de manera que la dita dispensacio sie general, ço es, que los dits mossen Ramon e mossen Pere Torrelles puixen fer matrimoni de lurs fills e filles d aquell o d aquelles que vijares los sera. certificats nos continuadament dels afers de la unitat e de totes novellas que saber puxats, car gran plaer e servir nos en farets. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .xx. dies de febrer de l any de la nativitat de Nostre Senyor .mccccviii. rex Martinus.

Dirigitur a mossen Guerau Alemany de Cervello, gubernatori Cathalonie generali.

Dominus rex misit eam signatam expediendam.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.184, f. 26 v.

DX

Barcelona, 6 juliol 1408

EL REY MARTÍ DEMANA UNES GERRES DE MARBRE TROBADES SOTA TERRA EN L'IGLESIA DE SANT BASILI DE ROSES

Lo rey.

Administrador: entes havem que en una esgleia que es damun Roses, apellada Sant Basili, ha algunes gerres de pedra marbre les quals foren trobades deius terra, e com nos desigem molt haver aquelles, manam vos que de continent, vista la present, anets a la dita esgleya ab alguns pedra piquers de Castello e fets regonexer les dites gerres si son de pedra o d altre manera. e si son de pedra tremetets les nos de continent totes quantes n i haia, com pus segurament ferse puxa, en manera que no s puxen trencar, e si no son de pedra e eren d altra materia, tremetets nos

en tant solament una, la pus petita, e en aço per res no haia falla. dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .vi. dies de juliol de l any .mccccviii. rex Martinus.

Dirigitur Johanni Timer administratori comitatus Impuriarum.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.257, f. 5 v.

DXI

Barcelona, 9 juny 1409

INVENTARI DELS BENS REBUTS PEL REY MARTÍ DE L'HERENCIA DE LA SEVA NEBODA, LA COMTESSA DE FOIX

Nos Martinus etc. cum presenti fatemur vobis dilectis et fidelibus nostris Petro Pardo de la Casta et Simoni Mironi militibus ac Garcie de la Ragua bacallario in decretis, manumissoribus et executoribus testi seu ultime voluntatis inclite infantisse Johanne, quondam, comitisse Fuxi, nepotis nostre, quod de bonis repertis in hereditate dicte infantisse dedistis et deliberastis nobis ut heredi ipsius, seu de voluntate et de nostro mandato fideli subcamerario nostro Thome de Berbegal, per manus vestri dicti Garcie, res et bona sequencia videlicet: unum dosser ab son sobre cel de vellut blau brodat de fil d aur, e la brodadura es de lehons e de tortres, pero ha hi alscunes tortres de fil d argent, los quals lehons e tortres tenen titols en llurs boques. item un cobertor del drap e obratge dessus dit. item sis cubertes de coxins del drap e obratge dessus dit. item tres cortines corredices de tafata blau, ab son forniment de cordes e anells. item tres draps grans de paret de lana blaus, ab figures de lehons grochs, tenints un titol que diu stre porroyt, e de tortres tenints un titols dients ha hay. item tres altres draps blaus menors que ls prop dits e dos bancalls, tots del obratge e lana prop dits. item un parell de lançols de tela de Rems prima, e es de quatre teles cascu, brodat en les tres cares de cascu de lehons e diverses ocells e ramatges. item quatre cubertes de cuxins del drap e obratge dels dits lançols, ab botons de seda carmesina e d aur. item dos coxinets petits plens d espigol. item un dosser e sobrecel de drap d aur listat blau e vermell. item un cubertor de semblant obratge. item cinch cubertes de coxins plenes de fluxell del drap mateix. item tres cortines barrades de tafata blau

e vermell corredices, ab son guarniment de cordes e d enalletes. item un parell de lançols de drap de tela de Rems, de cinch teles cascu, ab listes morisques d aur e de seda negre e vermella entorn. item un saltiri ab letra grossa parisiencha, en pergamins de vedell, cap letrat d aur, lo qual es istoriat de moltes istories e specialment de la passio de Jhesu Christ e de moltes altres istories; e es en lo començament lo compter scrit de letres d aur, vermelles e blaves, e es cubert de drap d aur, e en la una post es la anunciacio de la verge madona santa Maria, e en l altre post es istoriat com Jhesu Christ aparech a la Magdalena; e detras lo dit libre ha tres sants ab senyal de peix e ab un leho, ha hi dos tancadors d argent daurats, e en cascun tancador ha un maragde ab sis perles grosses, de les quals fall una en la un tancador; en lo dit saltiri ha un girador d argent daurat ab vuyt perles grosses, e es cubert lo dit saltiri de una cuberta levadissa de drap de seda negra e vermella, e es folrada de tarcenell vermell. item un libre en pergami, scrit en cathala, en que son les epistoles de Ovidi arromançades, e s cubert de posts de cuyr negre ab deu claus e ab quatre guafets. item un retaule petit nou, que son tres taules ab un peu daurat, ab dos senyals, la un reyal e d Armanyach e l altre de Foix e Bearne; e en la taula del mig del dit retaule es istoriada la passio de Jhesu Christ, ab los ladres, ab les insignies de la passio; e en la taula del costat dret son pintats sent Johan e sant Francesch; e en l altre es pintada la pietat de Jhesu Christ ab Nostra Dona que l soste detras. item una ara de porfit encastada en fust. item un cubertor de lit de drap negre de lana senar. et quia rei veritas sic se habet, mandamus per hanch eandem magistro racionali curie nostre eiusque locumtenenti seu alii cuicumque a vobis de administracione manumissorie dicte infantisse compotum audituro quatenus, vestri raciocinii tempore, vobis in datis ponentibus res et bona predicta et restituentibus presentem tantummodo loco apoce et mandati eas vel ea in vestro recipiant compoto et admittant, dubiis cessantibus quibuscumque. in cuius rei testimonium hanc fieri jussimus, nostri sigilli comunis munimine roboratam. datum Barchinone, nona die mensis junii anno a nativitate Domini .mcccc. nono. rex Martinus.

Dominus rex mandavit mihi Bernardo Medici.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.262, f. 46 v.

Sobre les Epístoles d'Ovidi en català, cf. documents CCCXCII, CCCCV y CCCCVII.

DXII

Bellesguard, 3 janer 1410

EL REY MARTÍ COMUNICA A LA REINA DE SICILIA HAVER NOMENAT ADMINISTRADOR DE MALTA FRA JOAN EXEMENO

Lo rey d Arago e de Sicilia.

Reyna molt cara filla: sapiats que nos, veents que la esgleya de Malta, per tal com era destituida de idoneu pastor, era mal servida, ab auctoritat a nos donada per l esgleya de Deu, havem comanat lo regiment e administracio de la dita sgleya de Malta, a sa vida, al religios e amat nostre frare Johan Eximeniç [1], maestre en theologia, confessor de nostra molt cara muller la reyna, lo qual era ja estat confessor de la reyna dona Maria, nostra muller, e de nostre primogenit lo rey de Sicilia, de bona memoria, home de honesta conversacio e de gran sciencia, lo qual mereix molt maior dignitat que aquesta. e havem delliberat per exigençia de sos merits que, foragitat tot altre detentor de la dita esgleya, no contrastants qualsevulla provisions d aquella fetas a qualsevol persona, lo dit maestre Johan obtenga e posseesca pacifficament la administracio e regiment dessus dits. per que, reyna molt cara filla, com nos haiam tant a cor, que mes no poriem, que l dit maestre Johan, o son procurador per ell, sia mes en possessio pacifica de la dita administracio e regiment e deffes en aquelles, pregam vos affectuosament que manets e façats dar obra ab acabament que la provisio per nos, axi com dessus es dit feta, venga a la conclusio e deguda fi que nos havem ordenat e desijam. e sera cosa a nos fort plasent e del contrari hauriem desplaer molt gran. e sia lo Sanct Esperit, reyna molt cara filla, vostra continua proteccio. dada en la casa de Bellesguard, sots nostre segell secret, a .iii. de janer de l any .mccccx. rex Martinus.

Dirigitur regine Sicilie.

Arx. Cor. Aragó, reg. 2.299, f. 147 v. [2]
Cf. document DIV.

1) Fou nomenat bisbe de Malta'l 16 de març de 1418 (Eubel: *Hierarchia catholica medii aevii*, Munster, 1898, I, 356).

2) Sobre'l meteix nomenament, fols. 148, 162 v. y segs. d'aquest registre.

TAULES

INDEX ALFABETICH

Les xifres porten a les planes y els números romans als documents.

ERRADES Y ADICIONS

Pàgina	Ratlla	Diu	Ha de dir
72	33	jamdictis, jamdicto	jamdictis jamdicto
73	7	XX sous	XXXVIII sous
102	21	libenter.	libenter,
107	17	acciône	aciem
128	16	scilicet	super
128	22	XLII	LXII
136	7	que'ls	que li
139	5	germania	scrivania
192	28	operam fecit	operatus fuit
232	9	CCXXXV	CCXXXVI
241	19	facis	facias
244	19	1373	1374
246	25	Brun	Bartomeu
267	27	Sembla que sols	Sols
279	13	immerium	imnerium
288	26	Predicadors	Carmelitans
294	21	Carles V	Carles VI
303	26	*antem*	*autem*
310	5	Alfons II	Alfons I
319	última	CCIL	CCXLIX
370	24	CCLXXXVII	CCLXXXVII, CCCLXXV,
372	31	lo papa, nou	lo papa nou
373	5	Rochafist	Rochasist
408	última	1396	1397
409	11	comt ant	com tant
413	13	trametre mal	trametrem al
423	27	CCLVXII	CCLXII

Pàg. 4. — V. també J. M. Bové y R. Medel: *Varones ilustres de Mallorca* (Palma, 1847), pàg. 557.

Pàg. 16. — Els documents XV, XVI y XVII d'aquesta colecció relatius a l'Estudi de Lleyda, foren també publicats pel P. Sainz de Barranda en el vol. XLVII de *La España Sagrada*.

Pàg. 115. Document XCVII. Publicat per M. de Bofarull, *Rev. Hist.*, IV, 36.

Pàg. 158. Document CXXIX. Publicat també per en P. de Bofarull, *Doc. ined.*, VI.

Pàg. 188. Document CLXXXVIII, id. per M. de Bofarull, *Rev. Hist.*, IV, 39.

Pàg. 207. Document CCXII, id. per M. de Bofarull: *Rev. Hist.*, IV, 39.

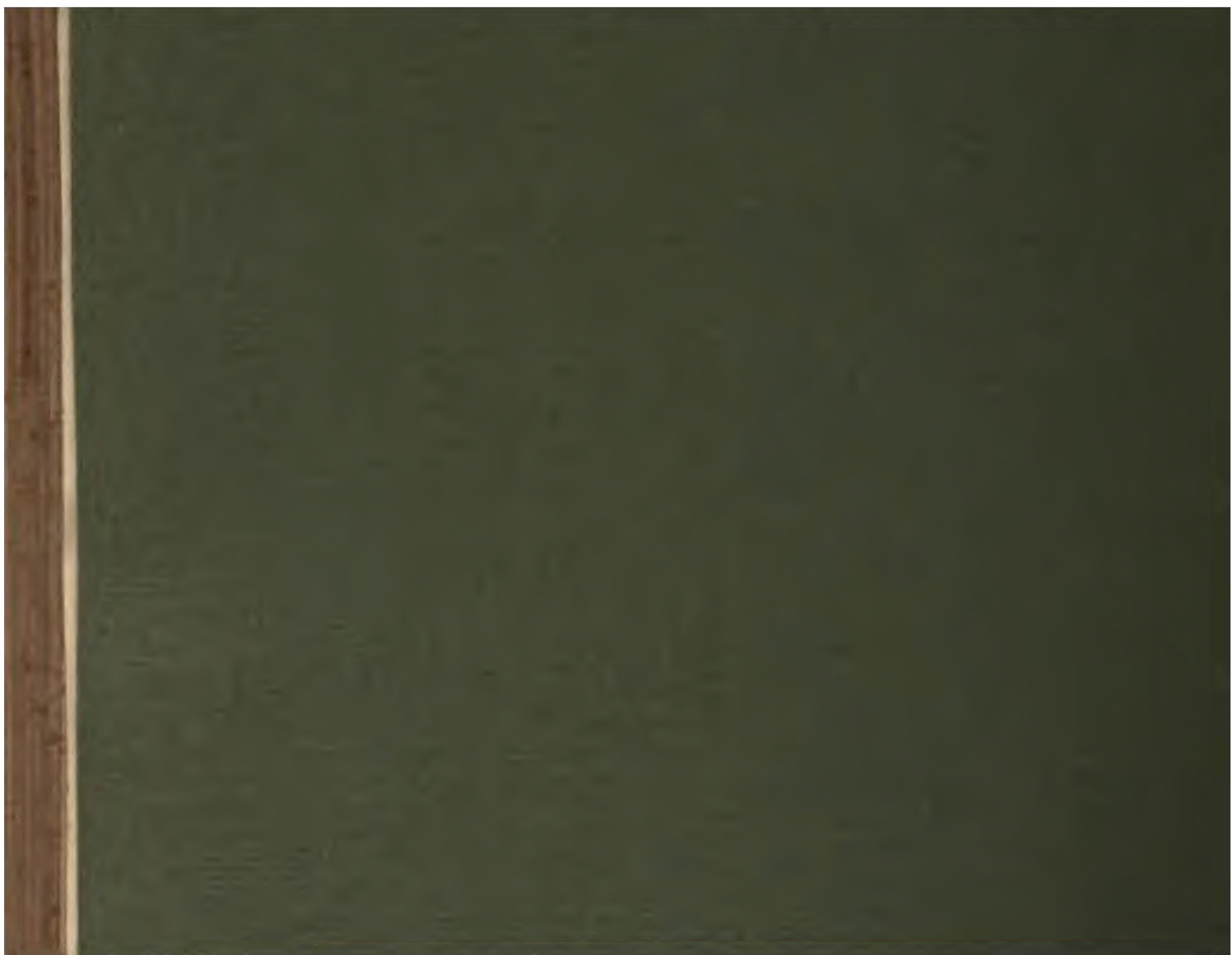
Pàg. 222, nota al document CXXX. Aquest privilegi fou també confirmat pel rey Martí'l 25 de novembre de 1399 (reg. 2.194, f. 77 v.; v. F. de Bofarull: *El testamento de Ramón Lull y la escuela luliana de Barcelona*. Memoria de la R. A. de B. L., V, 441).

Pàg. 235. Document CCXLIII, publicat per Bofarull: *Doc. inéd.*, VI, 360.

Pàg. 295. Document CCCXXII, id. per Hamy: *Cresques lo jubeu, note sur un géographe juif catalan de la fin du XIVe siècle, Bull. de géogr. hist. et descriptive* (1891, núm. 3).

Pàg. 410. Document CCCCLXIII. Hamy, *art. cit.*

TAULA

Stanford University Libraries
3 6105 025 440 855

